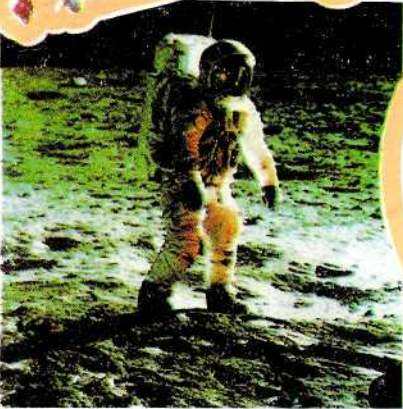
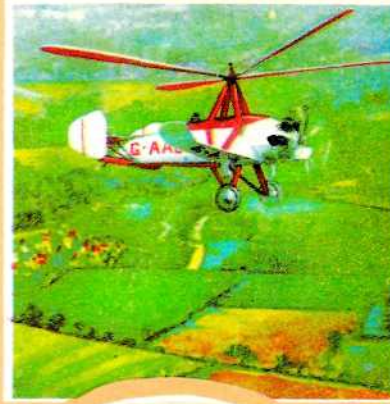

İLK'LER

1

DÜNYAYI DEĞİŞTİREN BULUŞLAR

Milliyet / FIRSTS ANSİKLOPEDİSİ

İLK'LER

1 DÜNYAYI DEĞİŞTİREN BULUŞLAR

merakediyorum@googlegroups.com

merakediyorum@

googlegroups.com

üyeleri için hazırlanmıştır.

*Benzer çalışmalardan haberdar
olmak, öneri, istek ve bu çalışma
ile ilgili karşılaştığınız sorun ve
hataları lütfen bildirin.*

*[http://groups.google.com/group/
merakediyorum](http://groups.google.com/group/merakediyorum)*

E-posta:

merakediyorum@googlegroups.com

Milliyet

TESISLERİNDE HAZIRLANIP BASILMIŞTIR

İSTANBUL-1985

KAYNAKÇA

Bu kitabın hazırlanmasında büyük yardımları dokunan, aşağıdaki kişi ve kuruluşlara teşekkür ederiz:

John Abraham, R. Addis, Altonaer Müzesi, Akator Atletizm Derneği, Amerikan Kamuoyu Enstitüsü, Bath Amerikan Müzesi, Ampeks, R.L. Andrews, Angelsea Eğitim Komitesi, Fransız Ulusal Meclisi Arşivleri, A.T.T. Atlantik Steam Navigation Co., Avustralya Yayın Komisyonu, İngiliz Otomatik Satış Birliği, Aveling-Barford Limited Şirketi, Avery Tarih Müzesi, Hermione Baddeley, D.G. Banwell, Barclays Bank, Barton Transport, Anne Batt, Batelle Development Corporation, Bayer, Jeremy Beüdle, BBC, Bernhad Tarih-sel Resim Arşivi, BFW-Fokker, Albert R. Bochroch, Thilo Bode, İzçiler Birliği, Haldeen Braddy, British Caledonian Havayolları, İngiliz Kano Birliği, İngiliz Dişhekimleri Birliği, İngiliz Esperanto Birliği, İngiliz Film Enstitüsü, İngiliz Tıp Birliği, İngiliz Overseas Havayolları, İngiliz Demiryolları, İngiliz Ulaşım Arşivleri, Bayan Victor Bruce, Peter Bull, Bundespost gazetesi arşivleri, Henry Button, Dr. Lawrence R. Campbell, Canterbury Kraliyet Müzesi, CBS, İskoç Denizası Kilseler Konseyi, Citroen, Londra Belediyesi, Narmon Clare, Brian Coe, COI, Binbaşı E. De. V.S. Colver, R.J. Constable, Thos Cook Limited Şirketi, Courtaulds Limited Şirketi, Bayan M. E. Crooke, Cristopher Crouch, Daily Mail, Daily Mirror, Daily Telegraph, Daimler-Benz AG, Timothy d'Arch Smith, Danimarka Havayolları, Bayan Louisiana Dart, Alec Davis, R. V. Decarau, Eğitim ve Bilim Bakanlığı, İngiliz Çevre Bakanlığı, Detroit Polisi, Alman Film Enstitüsü, Dublin Borsası, Reginald Dunn, Dr. Henry Durrant, Lyon Ulusal Veteriner Okulu, EMI Limited Şirketi, Uluslararası Havacılık Federasyonu, Fransız Atletizm Federasyonu, Ferranti Co. B. R. Fincken, Ford Vakfı, John Fraser, A.T. Freeman, G.L. Frow, J.S. Fry ve Oğulları, Martha A. Gable, General Telefon Şirketi, G.N. Georgano, B. F. George, Charles Gibbs-Smith, Sir Victor-Goddard, Douglas Graham, Granada Televizyonu, Bayan Allison, H. Greenlees, Körler İçin Rehber Köpekler Birliği, Hans Bredow Enstitüsü, Albay J.R. Henderson, Henkel, Clare Herbert, Güney Avustralya Tarih Derneği, Bayan Ingrid Holford, Rathbone Holme, Holmenkol-len Kayak Müzesi, Hilary Humpries, Binbaşı K. E. Hunt, Stanley K. Hunter, Londra Eğitim Müdürlüğü, Amerikan Müzik Enstitüsü, Kraliyet Mühendislik Enstitüsü, Polonya Kültür Enstitüsü, Alman Uluslararası Gazete Müzesi, ITA, Peter Jackson, Rahip Victor James, Jokey Kulübü, T.E. Kermeen, Werner Keyl, Prof. Glenn Kleine, Kodak Müzesi, Miles Monroe Krueger, Dr. E.B. Kurtz, Londra Borsası, Los Angeles Emniyet Müdürlüğü, Brian Love, Lucas Kuruluşları, Tom Mahoney, Manchester Koleji, Oxford, Mander ve Mitchenson Tiyatro Arşivleri, Manx Müzesi, Denizciler Müzesi, Newport News, Marconi Co., Martin-Baker Havacılık Şirketi, Sir Peter Masefield, Didier Masson, Donald H. McCoullough, Binbaşı W. G. McMinnies, Norris McWhirter, Metodist Araştırma Merkezi, Michelin Lastikleri, Askeri Tarih Derneği, Graham Miller, Fransız Ulusal Savunma Bakanlığı, İngiliz Ulusal Savunma Bakanlığı, İngiliz Ulaştırma Bakanlığı, R.P. Moore, Morgan Guarranty Co., Fransız Havacılık Müzesi, Fransız Ulusal Turizm Müzesi, Ville de Bergerac Tütün Müzesi, Milano Leonardo da Vinci Müzesi, Edinburgh Çocuk Müzesi, İngiltere Kırsal Yaşam Müzesi, Lewis Napleton, İngiliz Ulusal Ordu Müzesi, İngiliz Ulusal Denizcilik Müzesi, İngiliz Ulusal Motor Müzesi, NBC, Nestle Çikolataları, Yeni Zelanda Yüksek Komiserliği, Yeni Zelanda Posta Teşkilatı, Louis Nierynck, Ohio Tarımsal Araştırmalar Merkezi, Omnibus Derneği, Ordnance Araştırma Kuruluşu, D.J. Orouke, İngiliz Pasaport Bürosu, İngiliz Patent Derneği, Philadelphia Eğitim Konseyi, Gale Pedrick, Philco Kuruluşları, Roy Plomley, Prestwick Golf Kulübü, Psywar Derneği, W.R. Puglise, Henry Racinais, Lord Reith, Laurice Richards, Albay Paul E. Rockwell, Duncan Ross, İngiliz Kraliyet Havacılık Kulübü, İngiliz Kraliyet Kano Kulübü, İngiliz Mimarlar Birliği, İngiliz Ulusal Körler Derneği, İngiliz Kraliyet Sanat Derneği, İngiliz Kraliyet TV Derneği, C.A. Rundle, Ruston Paxman Diesels Ltd., Paul Rutlerge, SAAB Scania, Albert Schwinges, Bilim Müzesi, Michael Sedgwick, Sharp Kuruluşları, Siegen Arşivleri, Siemens, Bayan Julia Singer, Peter Singer, Yvonne Sintes, Keith Skone, Tony Slide, Smiths Gıdacılık, Smithsonian Enstitüsü, Gallup Sosyal Araştırmalar Kuruluşu, El ve Ayak Hastalıkları Uzmanları

Derneği, Sony, Frank Staff, Ernest Stanley, R.L. Steiner, H. von Stephanitz, Jack D. Steward, Stiftung Thecnorama, G.C. Stonelake, Sunderland Müzesi, Supramar AG, Svenska Film Enstitüsü, C.J. Swallow, Taitel Elektronik, Tauchnitz, H.R. Tennant, Thames TV, Tom Todd, Fransız Turing Kulübü, Cardiff Üniversitesi, Variety, Lawrence Verney, Veteran Otomobil Kurumu, Victoria and Albert Müzesi, Hans Vogt, Bayan Audrey Wadowaska, Dale L. Walker, Walthamstow Müzesi, Washington Eyalet Üniversitesi, Daphne Watson, Western Electric, E.A. Westwood, W.M. Whiteman, Paul Whitfield, Geoffrey Wilson, Bryan Wolf, John Youell, Zeiss.

Kaynaklarından yararlanılmasına izin veren kütüphaneler:

Aberdeen, Alexander Turnbull Kütüphanesi, Wellington, Amherst Koleji, Atlantic City, Avustralya Ulusal Kütüphanesi, Canberra, Baltimore, Fransız Ulusal Kütüphanesi, Birmingham, Bolton, Bradford, Brighton, Canterbury, Cardiff, Chetham's Kitaplığı, Chicago, Dallas, Derby, Douglas I.M., Dundee, Dun Laoghaire, East Molesey, Edinburgh, Folkstone, Godalming, Greenock, Guildhall Kitaplığı, İngiliz Avam Kamarası Kütüphanesi, Huntingdon, Indianapolis Iowa Eyalet Üniversitesi, Islington, Keighley, Kimberley, Kunglia, Leamington Spa, Liechstein Ulusal Kitaplığı, ABD Kongresi Kitaplığı, Liverpool, Londra Kitaplığı.

ÖNSÖZ

Milliyet, okurlarının kitaplığını birbirinden seçkin ve yararlı eserlerle zenginleştirmeyi sürdürüyor.

Bu kez sunduğumuz iki ciltlik "İLK'LER ANSİKLOPEDİSİ/Dünyayı Değiştiren Buluşlar", değişik bir yöntemle hazırlanan geniş bir bilgi hazinesidir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yayınlanan ve milyonlarca insan tarafından okunan "Firsts Ansiklopedisi-İLK'ler Ansiklopedisi"nde, her yaştaki insanın merak edip öğrenmek isteyeceği bilgiler, ilgi çekici bir değerlendirmeye veriliyor. Merak ettiğiniz önemli konu ve olayların "ilk" kez nerede gerçekleştiğini, neyin nerede, nasıl ilk olduğunu "İLK'LER ANSİKLOPEDİSİ"nde zevkle okuyacaksınız.

Dünyanın en ilginç ve öğretici ansiklopedisi niteliğini kazanan bu temel eser, aynı zamanda uygarlık tarihinin öyküsünü oluşturuyor. Zengin içerikli, sıkmadan okunan, hem zamanınızı değerlendirmek, hem de zaman kazanarak öğrenmek için güvenle başvurabileceğiniz bu temel yapıtta, teknikten sanata, tıptan günlük yaşama kadar hayatın her alanında gerek duyabileceğiniz bilgiler, rahat bir anlatımla yer alıyor.

Bu ansiklopedinin önde gelen amacı, günlük yaşantımızda sık sık karşılaştığımız olayları, hep yüzyüze geldiğimiz konuları ve sürekli kullandığımız araçları "ilk kez" kimin yaptığını, kimin kullandığını, kimin gerçekleştirdiğini vermektir. Yani, bugünün toplumu, olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen, hatta biçimlendiren olayların, olguların ve araçların "ilk"lerini anlatan bir başucu eseridir. Aslında, bu eserde bulunmayan daha bir kısım "ilk"leri de sıralamak olasıdır. Ama, onların zaten büyük bir bölümü başka ansiklopedilerde yer alıyor. Bu nedenle, günümüz okuruna en ilginç gelebilecek olan ve başka kaynaklarda sözü edilmeyen "ilk"lerden seçmeler, bu ansiklopedik eserin temelini oluşturuyor.

"İLK'LER ANSİKLOPEDİSİ"nin Milliyet tarafından sunulan Türkçe baskısı için, ayrıca Türkiye ve Türklerle ilgili bir bölüm, özel olarak hazırlanıp esere eklendi. Böylece, dünya baskılarından daha zengin bir eserin ortaya çıktığını umuyoruz. Ayrıca, ikinci cildin sonunda yer alan kronolojik indekste, aradığınız "ilk"i tarihine göre bulacaksınız. Bundan başka, aradığınız konuyu kolayca bulabilmeniz için, yine ikinci cildin sonunda, alfabetik fihrist yer alıyor.

Okurlarımıza böylesine geniş bir bilgi hazinesi ve güzel bir başucu eseri kazandırmanın mutluluğunu duyuyoruz.

Milliyet

İLK REKLAM ŞİRKETİ

Resmi kayıtlara göre, bilinen en eski reklam şirketi, 1786 yılında, Londra'da kuruldu. Şirketin sahibi **William Tayler**, özellikle yerel basında sayısız ilan yayınlattı. İlk ilan metinleri, genellikle "**duyuru**" biçimindeydi. 1809 yılından itibaren reklam ajansları, metinlerde vurucu sloganlara yöneldiler. Bu akımı ilk başlatan metin yazarı ise **James White'in** reklam ajansında çalışan **Charles Lamb** oldu. Lamb'ın yazdığı ilk orijinal reklam metninde, bir eşya piyangosunun tanıtımı yapılıyordu. 1880'lerden itibaren gazete ilanlarında, biçim olarak da yaratıcı zekânın ürünleri sergilenmeye başlandı. 1889'da İngiltere'de **Thomas Smith**, kurduğu reklam ajansını "**yaratıcı metin ve mizanpaj kuruluşu**" olarak tanımlıyordu. Amerika'da J. Ayer tarafından kurulan reklam ajansı, ilk metin yazarını 1892, ilk grafikeri ise 1898 yılında kadrosuna aldı.

İLK HAVADAN İLAÇLAMA

Tarım ürünlerini zararlılardan korumak için ilk havadan ilaçlamayı 3 Ağustos 1921 günü Teğmen **John B. Macready** ABD'de, Ohio'nun Troy yöresinde gerçekleştirdi. Dünya yükseklik rekorunun da sahibi olan Teğmen **Macready**, Ohio Tarımsal Deneyler İstasyonu adına, Curtiss JN6 tipi uçağıyla 24 dönümlük bir katalpa ormanını ilaçladı. Yerden yaklaşık 10 metre yükseklikte giden uçaktan boşaltılan 80 kilo toz kurşun arsenatla, 4 bin 815 ağaç ilaçlanmış oldu. Bu ilaçlama işlemi, bir dakikadan bile daha az sürmüştü.

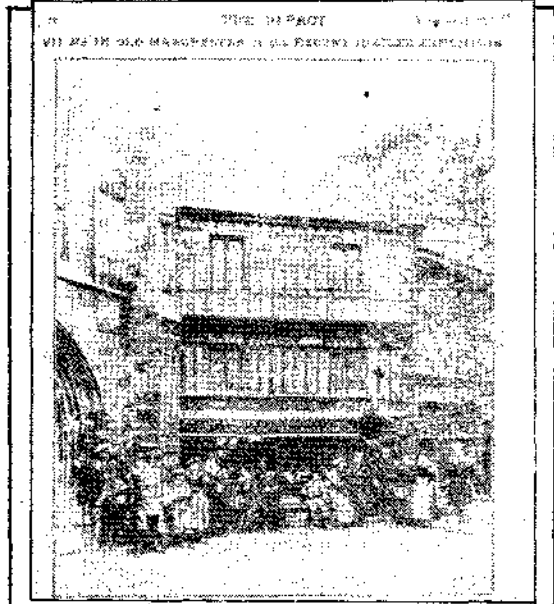
İki gün sonra, bu projenin fikir babası olan Ziraat Mühendisi **C.R. Nellie**, ağaçlar üzerinde bir inceleme yaptı ve katalpa ağaçlarına büyük ölçüde zarar veren böceklerden yalnızca yüzde birinin sağ kaldığını saptadı.

Ticari amaçlı ilk tarımsal ilaçlama şirketi ise, ABD'nin Georgia eyaletinde **C.E. Woolman** tarafından 1925 yılında kuruldu. Daland Dustters Inc. adlı bu şirket, Petrel türü tek uçağı ile boşalttığı kalsiyum arsenat sayesinde, Georgia'daki pamuk tarlalarını büyük ölçüde zararlılardan kurtardı.

HAVADAN İLK PROPAGANDA

Havadan yapılan ilk propaganda, 1806 yılı Mayıs ayında gerçekleştirildi. İngiliz Donanması'nın komutanları, 10. Dundonald Dükü

Amiral **Thomas Cochrane**'den, Fransız halıkına seslenen bazı bildirilerin dağıtılmasını istettiler. Donanma Komutanlığı, söz konusu bildirilerin İngiliz kıyılarında avlanan Fransız balıkçılarına verilmesini ve kendilerinden bu bildirileri yurttaşlarına dağıtmalarının istenmesini öneriyordu. İngiliz **Cochrane** ise, Fransız balıkçılarının, düşmanları tarafından ellerine zorla tutuşturulan kâğıtları, kendi yurttaşlarına ileteceklerine hiç inanmıyordu. Bu yüzden, teslim edilen emanetleri, Fransa'ya ulaştırmak için başka bir yöntem aramaya başladı. Daha önceki yıllarda, Kraliyet Donanması'ndan "**Pallas**" adlı geminin güvertesinde uçurduğu dev uçurtmalarla, teknenin hızını artırabilmek için bazı deneyler gerçekleştirmişti. Bu deneyler ona esin kaynağı oldu ve küçük uçurtmalar yaptırttı. Bildiriler, bu uçurtmaların kuyruklarına düğümlendi. Gemi, Fransız sahillerinde dolaşmaya başladı. Belirli aralıklarla, uçurtmaların ipleri bırakıldı ve böylece İngilizlerin bildirileri, Fransız sahillerine ulaşmış oldu.

Dünyanın ilk resimli ilan, 1887 yılında İngiltere'nin Manchester kentinde The Parrot adlı gazetede yayınlandı.

İLK RESİMLİ İLAN

Basın tarihinde ilk resimli ilan, 11 Kasım 1887 günü İngiltere'nin Manchester kentinde yayınlanan İngiliz "**The Parrot**" adlı yerel gazete de çıktı. Bu ilanda "**Harrison Patent**" dikiş makinelerinin tanıtımı yapılıyordu. Siyah-beyaz yarım ton verilerek basılan fotoğraf, Pratt and Co. adlı reklam şirketi tarafından çekilmiş, ilan da aynı şirket tarafından hazırlanmıştı.

KÜRTAJAİZİNVERENİLKÜLKE

Sovyetler Birliği, kürtaja izin veren ilk ülkedir. Bu ülkede, 1920 yılında, çocuk aldırma yasası olarak serbest bırakıldı. Ancak, tüm kadın-doğum doktorlarına birer genelge gönderilerek, hastalarını, özellikle ilk hamilelikleri, ameliyattan vazgeçmeye ikna etmeye çalışmaları istendi. Ancak, hamilelik iki buçuk ayı geçmemişse, doktorun, hastanın arzusuyla karşı çıkması olanaksızdı. Yani, son söz annedeydi. Kürtajan serbest bırakılması üzerine, Sovyetler Birliği'nde çocuk aldırma annelerin sayısı hızla arttı. 1934 yılında, yalnızca Rusya Sosyalist Cumhuriyeti'nde 700 bin kürtaj olayı kayıtlara geçti. Bu gelişmeden endişe duyan, yetkililer, 1936 yılında yasada yaptıkları bazı değişikliklerle, kürtaj için bazı koşullar getirdiler. Buna göre, bir annenin çocuğunu aldırabilmesi için, hamilelik nedeniyle yaşamının "ciddi bir tehlike" altında olması ya da bebeğin hastalıklı doğacağına ilişkin bazı belirtiler bulunması gerekiyordu. Bu koşullar, 1955 yılına kadar geçerliliğini korudu. O yıl, Kürtaj Yasası'nda bazı değişiklikler yapıldı. Bugün Sovyetler Birliği'nde, resmi kayıtlara geçen yıllık kürtaj sayısı, 6 milyon civarındadır.

Mediko-sosyal nedenlerle, kürtaji yasal hale getiren ilk ülke ise, İzlanda'dır. 28 Ocak 1935 günü kabul edilen 38 sayılı yasaya göre, eğer doğum annenin bedensel ya da ruhsal sağlığı açısından ciddi tehlikeler taşıyorsa ve hamileliğin ilk 28. haftası geçilmemişse, çocuk alınabiliyor. Batı Avrupa'da, yine mediko-sosyal nedenlerle kürtaji yasal hale getiren pek çok ülke, kendilerine İzlanda'daki uygulamayı örnek almıştır.

UÇAKLAPROPAGANDA

Havadan, uçakla ilk propaganda, 1911-1912 yıllarında, Türk-İtalyan savaşı sırasında gerçekleşti. İtalyan havacılık teşkilatı olan "Italian Servizio Aeronautico", Libya üzerinde iken uçakla Tripolili Araplara seslenen, "Tripoli, 15 Ocak 1912" tarihli ve "Cavena" imzalı bildiriler attılar. Bu bildirilerde, teslim olan herkese bir "Napolyon altını" ile bir çuval buğday ya da arpa vaat ediliyordu.

HAVADANİLKASKERİİNDİRME

Havadan ilk savaş operasyonları, İtalyan Ordusu'ndaki havacılık gönüllüleri tarafından

yine 1911-1912 yılları arasında Türk-İtalyan savaşı sırasında, Libya üzerinde gerçekleştirildi. Tripoli'ye gönderilen İtalyan hava birliğinde (19 Kasım 1911), 10 subay, 29 er ve 9 uçak vardı (2 Bleriot, 2 Etrich, 2 Henri Farman ve 3 Nieuport). Bu birlik, daha sonra birkaç Depeddussin ve hava gemisi ile takviye edildi. İtalyanların Libya'daki hava kuvvetleri, kısa zamanda bir savaş uçağı taburu, bir hava gemisi taburu (4 Mart 1912'de faaliyete geçti), bakım ve onarım için bir fabrika ve deneysel çalışmalar için bir laboratuvarı oluşturdu. Havacı gönüllülerin görevleri ise, beş ana noktada odaklanıyordu. Havadan keşif, fotogrametri, topçulara hedef tayin etme, havadan propaganda ve hava saldırıları. Görüldüğü gibi, bu birlik hava kuvvetlerinin günümüzdeki işlevlerinden yalnızca ikisini yerine getiremiyordu. Son derece hafif plan uçaklarla, asker ve cephane nakli mümkün değildi ve havada başka uçaklarla savaş olanaksızdı. Eğer o dönemde Türklerin de savaş uçakları olsaydı, belki bu ikinci olasılık da gerçekleşebilirdi.

SAVAŞTAGÖREVYAPANİLKUÇAK

Türk-İtalyan savaşı sırasında, Tripoli'deki İtalyan Hava Kuvvetleri'nin komutanı Binbaşı Piazza, 23 Ekim 1911 günü "Bleriot XI" türü uçağıyla, Aziziye'deki Türk birliklerinin üzerinde bir keşif uçuşu yaptı. Bu, bir savaşta uçak tarafından yerine getirilen ilk görev oldu.

SAVAŞTAYARALANANİLKHAVACI

31 Mart 1912 günü, Tobruk'taki Arap siperlerini bombalayan bir uçağın ikinci pilotu Yüzbaşı Montu, yerden açılan bir ateşle vuruldu. Teğmen Rossi kumandasındaki uçak, yerden 600 metre yükseklikteyken, dört kurşun yarısı aldı ve bunlardan biri Yüzbaşı Montu'ya isabet etti.

İLKHAVASALDIRISI

1 Kasım 1911 günü, Teğmen **Giulio Gavotti**, "Etrich" türü uçağıyla, Tripoli'den havalandıktan sonra, Ain Zara'daki Türk mevzilerinin üzerine, yaklaşık iki kiloluk "Citelli" tipi bir bomba attı. Mevzilerin üzerinde dolaşıp yaptığı tahribatı gördükten sonra, Tagiura üzerine yöneldi ve yanındaki üç bombayı da buraya fırlattı.

Üç gün sonra, Ain Zara'ya düzenlenen ikinci bir hava saldırısı, Türklerin çok şiddetli protestolarına neden oldu. İtalya, Cenevre Konvansiyonu'na aykırı davranmakla suçlandı. Havadan yapılan bombardımanın tahrip gücü, yalnızca Türk ve İtalyan gazetele-
rinde değil, tüm dünya basınında günün konu-
susu oldu.

İLK ESİR PİLOT

Libya'daki Türk-İtalyan savaşı sırasında, İtalyan Hava Kuvvetleri'nden ölen olmadı. Ancak, Teğmen **Moizo**, 11 Eylül 1912 günü Nieuport türü uçağıyla Aziziye yakınlarında zorunlu iniş yapınca, "savaş tarihinde esir olan ilk pilot" unvanını kazandı. Tripoli'ye ilk gelen pilotlardan biri olan Moizo, 11 aylık görev süresi içinde 82 hava saldırısıyla birlikte bir rekor kırmıştı.

SAVAŞTA ÖLEN İLK PİLOT

Savaş sırasında ölen ilk pilot, Bulgar **M. Popoff** tur. Reuter's Ajansı'nın Sofya muhabiri, Popoff'un, 3 Kasım 1912 günü Edirne üzerinde bir keşif uçuşu yaparken, yerden açılan ateş sonucu vurularak öldüğünü bildirdi.

GEMİ ÜZERİNE İLK HAVASALDIRISI

Bir gemi üzerine düzenlenen ilk hava saldırısı, 1913 yılında gerçekleşti. Ancak, aynı yıl içinde meydana gelen iki olaydan, hangisinin daha önce yaşandığına dair kesin kanıt yok. Birinci Balkan Savaşı'nın sonlarına doğru, Yunan Donanması'nda görevli "**Farman**" tipi bir uçak, keşif uçuşu yaptığı sırada, Çanak-kale Boğazı'nda mevzilenmiş Türk gemilerinin üzerine dört adet el bombası attı. Bu olayın, Mayıs ayından önce meydana geldiği sanılıyor. Aynı yıl içinde bir başka gemi bombalama olayı da, Meksiko'da. General **Carranza**'nın, General Huerta'ya karşı verdiği savaş sırasında yaşandı. General Carranza'nın emrinde Fransa doğumlu, ancak aslen Amerikalı olan **Lidier Masson** adlı bir pilot vardı. "**Tek kişilik hava kuvveti**" olarak bilinen Masson, "**Curtiss**" tipi uçağıyla Guyamas Körfezi'nde, Huerta'ya bağlı bir savaş gemisini bombaladı. Masson, attığı patlayıcı maddelerin, tek-neye büyük ölçüde zarar verdiğini söyledi.

1914 yılında, Fransızlarla İspanyolların

Fas üzerinde gerçekleştirdikleri harekâtlarla, 1913 yılındaki İkinci Balkan Savaşı'nda da uçakların kullanıldığını görüyoruz. İkinci Balkan Savaşı'nın bir özelliği de, savaşan tarafların hepsinin uçak kullanmış olmasıdır. 1914 Nisan'ında, Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasından birkaç hafta önce, Meksiko üzerine gerçekleştirdikleri küçük bir harekât sırasında, Amerikalılar da uçaklardan yararlandılar. Curtiss tipi bir deniz uçağı ile iki Curtiss uçan-gemisi, Birmingham ve Mississippi uçak gemileriyle Vera Cruz'a gelerek, gemiden kıyıya keşif uçuşları yaptılar.

İLK TELSİZ TELGRAF

Irak Posta Direktörü Douglas Gumbley, ilk telsiz telgraf gönderen kişi olarak tarihe geçti. Gumbley, 1933 yılı Şubat ayında, buluşunu Londra'da kendi adına tescil ettirdi. Daha sonra telsiz telgraf, posta amacıyla 15 Temmuz 1933'ten itibaren Irak Postanesi'nde kullanılmaya başlandı.

UÇAKLA İLK UÇUŞ

Belirli bir güçle çalışan bir uçakla ilk uçuş, Orville Wright tarafından 17 Aralık 1903 günü saat 10.35'te 12 beygir gücündeki "**Flyer-I**" ile, Kittyhawk'ta, Kil! Devil tepelerinde gerçekleştirildi. Uçak, 12 saniye süren uçuşu sırasında, yerden 4 metre yükseklikte, saatte 35 millik bir hıza ulaştı. Olayın görgü tanıkları, Orville Wright'ın kardeşi ve uçağı birlikte yaptıkları Wilbur Wright ile beş sahil koruma görevlisiydi. Aynı gün, üç uçuş daha yapıldı. Bunların en uzununu 59 saniye sürdü ve Wilbur, 284 metre yol almayı başardı. Ertesi gün basın, insanöğlunun havayla giriştiği bu mücadeleyi "bir hafiflik örneği" olarak nitelendirip vermedi. Olayı tüm İngiltere'ye duyuran, yalnızca Daily Mail gazetesi oldu.

UÇAĞA PARAYLA BİKEN İLK YOLCU

İngiltere'de 1911 yazında, Keith Prowse and Co. adlı bir şirket, eğlenmek amacıyla uçağa binmek isteyenleri, 2 İngiliz altını karşılığında gezdiriyordu.

Belirli bir ücret karşılığında bir yerden bir yere gitmek isteyen ilk yolcuyu ise, 17 Mayıs 1911 günü, J.V. Martin taşıdı. Martin, yolcusunu G.W. Farman tipi uçağıyla, İngiltere'nin Brooklands yöresinden Hendon'a götürdü.

Fırlatmalı pilot koltuklarının, İngiltere'de 1945 yılı Ocak ayında yapılan ilk deneylerine, Bernard Lynch adlı pilot, gönüllü olarak katıldı.

İLK FIRLATMALI PİLOT KOLTUĞU

Bu tür koltukların ilki, sıkıştırılmış hava ile çalışıyordu ve 2 Nisan 1941 günü Rostock-Marienehe seferini yapan Alman Heinkel He 280 jet savaş uçağına takıldı. İlk kullanımı ise 13 Ocak 1942 günü, Almanya'da Rechlin üzerinde oldu. Şiddetli buzlanma nedeniyle uçağın yere çakılacağını anlayan pilot Binbaşı **Schenk**, 2 bin 625 metre yükseklikte koltuğunu fırlatarak kurtulmayı başardı. "**He 280**" tipinde tek olan bu uçağın yapımına, daha sonra Messerschmitt tipi jet savaş uçakları tercih edildiği için devam edilmedi.

Bir patlayıcı gücüyle havaya fırlayan ilk pilot koltuğu ise, ilk kez 30 Temmuz 1943 günü uçan İsveç yapımı Saab-21 türü uçağına takıldı. Bu koltuk, daha sonraki benzerleri için de ilham kaynağı oldu.

Fırlayan pilot koltuklarıyla üretilen ilk uçak ise Heinkel He 162'dir. Bu uçak, ilk uçuşunu 6 Aralık 1944 günü yaptı ve 14 Nisan 1945 günü Alman Luftwaffe Birliği L/JGI'de hizmete girdi. Toz şarjlı balistik-katapult tipi fırlayan koltuklar, toplam 116 uçağı monte edildi. He 162'den önce geliştirilen Saab 21 ise, 1945 yılı Aralık ayına kadar İsveç Hava Kuvvetleri'nde hizmete konmadı.

İLK HAVA SAVAŞI

Havada, iki uçak arasında gerçekleşen ilk savaş, 15 Ağustos 1914 günü Reuter's Ajansı, şu satırlarla dünyaya duyuruyordu:

"Dün bir Fransız uçağı, bir Alman uçağı ile karşılaştı. Fransız pilot, Brovming'ini çekerek ateş etmeye başladı ve Alman'ı kovaladı. Alman havacı, karşı koymak yerine kaçmayı tercih etti."

Taraflardan birinin ölümüyle sonuçlanan ilk hava çatışması, 5 Ekim 1914'te yaşandı. Fransız Hava Kuvvetleri'nin V 24 savaş birliğinde görevli Joseph Frantz, Voisin tipi uçağıyla düşman mevzileri üzerinde yaptığı keşif uçuşundan dönerken, Almanlara ait bir Aviatik'le karşılaştı. Frantz'ın teknisyeni Quenault, derhal uçağın burnundaki Hatchkiss marka makineli tüfeğin tetiğine sarıldı. Aviatik'teki teknisyenin ise yalnızca tabancası vardı. O, daha nişan alamadan Quenault, Hotchkiss'in tüm mermilerini Aviatik'in üzerine boşalttı ve Alman uçağı, havada parçalanarak Fransız mevzilerinin gerisine düştü. Çatışma-

yı yerden Fransızlar ve Almanlar da izliyordu. Hepsi de daha iyi görebilmek için mevzilerinden dışarı çıktılar. Havadaki bir çarpışma sırasında ölen ilk havacılar olarak tarihe geçen Almanların adları **Wilhelm Schienting** ve **Fritz von Zangen**'di. Ölü pilotun cebinden, annesine hitaben yazılmış bir mektup çıktı. Bir Fransız uçağı, bu mektubu en yakındaki Alman havaalanına götürdü. Bu davranış, hava savaşının ilk yıllarında bir "**gelenek**" haline geldi. Zira o yıllarda, göklerde birbirleri ile düello yapan "**kahramanlar**", insanca bazı erdemlerini yitirmemişlerdi ve düşmanlarından nefret etmiyorlardı.

KAÇIRILAN İLK UÇAK

Havacılık tarihinde kaçırılan ilk uçak, Cathay Pasifik Havayolları Catalina'ya ait "**Miss Macao**" adlı uçan-gemidir. 16 Haziran 1948 günü, Hong Kong'a gitmek üzere Macao'dan havalanışından az sonra Wong-yu Man adlı bir toprak işçisinin önderliğindeki bir grup Çinli tarafından ele geçirildi. Korsanlar, yol-

cuları rehin almak istiyorlardı. Ancak, pilot direndi. Korsanlar, silahlarını ateşlediler ve uçak düştü. Kurtulan tek kişi ise, korsanların lideri **Wong-yu Man** oldu. Önceleri kimse onun korsanların başı olduğunu anlamadı. Uçağın enkazındaki kurşun deliklerini bulan polis, bir adamını Hong-Kong'daki hastanede yatmakta olan Wong-yu Man'ın yanındaki yatağa yatırdı. Çok geçmeden, Wong-yu Man'ın "çenesi düştü" ve tüm olup biteni yatak komşusu "**hasta**"ya anlattı. Öyküyü tümüyle barıda alan Hong-Kong polisi de, gerekeni yaptı.

İLK UÇAK YOLCULUĞU

İçinde pilottan başka bir yolcuyla havalanan ilk uçak, Wrihgt kardeşlerin "**Wright Flyer III**" adlı uçakları oldu. 14 Mayıs 1909 günü, Kittyhawk'ta, Wilbur Wright", Charles W. Furnas'ı yanma alarak, 29 saniyede 656 metre uçtu.

İLK KADIN UÇAK YOLCUSU

Uçağa binen ilk kadın, Fransız yontucusu Bayan Therese **Peltier**'dir. Bayan Peltier, 8 Temmuz 1908 günü Fransa'da, Voisin yöresinde, Leon Dalagrange tarafından uçağa alınarak çok kısa bir süre gezdirildi.

İLK TURBO-JET

"Heinkei He-178" kot adıyla üretilen ve merkezkaç akımlı motorla çalışan ilk turbo-jetin planları Dr. Hans von Ohain tarafından çizildi ve ilk kez 24 Ağustos 1914 şafağında Erich Warsitz kumandasında Almanya'da Rostock-Marienehe arasında uçtu. Üç yıl sonra, daha uzun bir mesafeyi katetti. Dr. Ohain, Heinkel'e, 1936'da katılmıştı. İlk turbo-jet motorunun deneylerini de ertesi yıl yaptı. "**He SI**" kot adlı bu motorun denemeleri, Alman Hava Havaçılık Bakanlığı'ndan habersiz, gizli bir yörede gerçekleştirildi. Alman resmi makamlarının, He-178'den, 1939 Ekim'ine kadar haberi olmadı.

İLK TURBO-JET İMALATI

Seri olarak üretilen ve savaş uçağı olarak kullanılan ilk turbo-jet, "Messerschmitt Me 262A"dır. Bu uçak, ilk uçuşunu 18 Temmuz 1942 günü gerçekleştirdi. Üzerindeki Junkers

Jumo 004 motorlarıyla saatte 540 mil yapabiliyordu. 4 adet MK.10S 30 milimetrelilik kısa namlulu silahı vardı. İlk yapılan 13 adet A-I savaş uçakları, Rechfeld ve Rechlin'deki deneme merkezlerine gönderildi. 1944 yılı Mart ve Nisan aylarına kadar gelişimleri sürdürüldü, Mayıs ayında ise seri üretime geçildi. 1944 Haziran'ında, dünyanın "**ilk jet savaş uçağı filosu**" Erprobungskommando EK 262, Lechfeld'de, Werner Thierfelder'in komutasında hazır bekliyordu.

İLK UÇAK ÜRETİM ŞİRKETİ

Uçak üretmek üzere kurulan ilk şirket, **Voisin Freres** firmasıdır. 1906 yılı Kasım ayında, 26 yaşındaki Gabriel Voisin ve 24 yaşındaki kardeşi Charles Voisin tarafından Fransa'da "La rue de la Ferme, Billancourt" adresinde faaliyete geçti. Gabriel'in anılarında belirttiğine göre, uçak endüstrisinin temellerini attıkları zaman, bankada birkaç frankları ve ceplerinde de biraz bozuklukları vardı. Yanlarında eski bir gemi yapımcısı **Metayer ve Brost** adlı kabin yapımcısı işçi olarak çalışıyordu. İlk siparişlerini 1906 yılı Aralık ayında Mösyö Florencie'den aldılar. Ancak, planlarındaki bazı hatalar nedeniyle uçak yerden kalkmadı. İlk başarılı üretimi de aynı ay içinde gerçekleştirdiler. 50 beygir gücündeki sekiz silindireli "**Antoniette**" motoruyla hareket eden bu uçağı, Parisli yontucu Leon Delagrange sipariş etmişti. Deneme uçuşunu 30 Mart 1907'de bizzat Charles Voisin yaptı. Uçak, aynı gün müşteriye teslim edildi ve bu tarih, dünya havacılık endüstrisinin "**doğum günü**" olarak kitaplara geçti.

SAVAŞAN İLK JET

Bir düşman uçağı ile savaşa tutuşan ilk jet, bir "Me 262" tipi uçak oldu. Lechfeld'deki EK 262 filosundan olan bu Me 262, 25 Temmuz 1944 günü Münih üzerinde, İngiliz 544 RDF birliğine ait bir Mosquito ile kapıştı. İngiliz uçağının pilotu Teğmen Wall, Me 262'nin beş kez açtığı ateşten kurtulmayı başardı ve bulutların arasında kayboldu,

JETLERARASI İLK HAVA SAVAŞI

İki jet savaş uçağı arasındaki ilk çatışma, 8 Kasım 1950 günü Kuzey Kore üzerinde meydana geldi. Amerikan Hava Kuvvetleri'nden Teğmen **Russel John Brow**, "**Lockheed F-80**" tipi uçağıyla, bir Sovyet "**MiG-15**"ini vurarak düşürdü.

TELSİZLİİLKUÇAK

Telsiz taşıyan ilk uçak, 27 Ağustos 1910 günü New York'ta, Sheepshead Bay üzerinden uçtu. Kanadalı pilot J.A.D. McCurdy, H.M. Horton kumandasındaki yer istasyonuna şu mesajı gönderdi:

"Uçuş halindeki bir uçaktan gönderilen bu ilk mesajla, havacılık çalışmalarıyla ilgili gelişmelerde yepyeni"bir sayfa açılıyor."

SAVAŞSIRASINDAİLKUÇAKMESAJI

Savaş sırasında uçaklardaki telsizin ilk kullanımı, 24 Eylül 1934 günü gerçekleşti. İngiliz Hava Kuvvetleri'nden 4. RFC Birliği'ne bağlı Teğmen D.S. Lewis ve Teğmen B.T. James", "1. Aisne Savaşı" sırasında, bir topçu harekâtını yönettiler. Öğleden sonra 04.02'de uçaktan alınan ilk mesaj. "Biraz kısa düşünüyor. Ateş!.. Ateş!.." şeklinde idi. Saat 04.42'de alınan son mesajda ise pilotlar, "Artık eve dönüyoruz" dediler. Her iki teğmen de, birkaç gün sonra öldü.

UÇAĞAGÖNDERİLENİLKMESAJ

1916 yılında, Mühendis Binbaşı C.E. Prince, yerden uçağa ilk mesajı göndermeyi başardı. Brookslan Havacılık Merkezi'nde yapılan deneme sırasında, Teğmen J.M. Furnival, saatte 50 mil hızla merkezin üzerinde dolaşıyordu. Birden, uçaktaki alıcıdan Binbaşı Prince'ın sesini duydu: "Selam, Furnie... Şu anda beni duyabiliyorsan, hareket halindeki bir uçağa ilk mesajı iletebildim demektir." Furnival, kanatları üzerinde yatarak mesajı aldığını belirtti.

UÇAKLA YAPILANİLKKEŞİF

Uçakla yapılan ilk keşif uçuşu, 9 Haziran 1910 günü, Fransız Ordusu'ndan Yüzbaşı Marconnet ve Teğmen Fequant tarafından, tek kişilik **"Henri Farman"** tipi bir uçakla gerçekleştirildi. Teğmen Fequant, uçağa kumanda ederken, Yüzbaşı Marconnet de, pilot koltuğu ile motor arasındaki daracık yere sıkışmış, kara ve demiryollarının, kasabaların ve köylerin fotoğrafını çekiyordu. İki korkusuz havacı, o gün iki buçuk saat içinde Camp de Chalons'tan Vincennes'e kadar 145 kilometre uçarak ayrı bir rekor kırdılar.

TELSİZLİİLKKSİVİL UÇAK

1919 yılında, Aircraft Transport and Travel şirketi tarafından Londra-Paris arasında çalıştırılan **"DH 42 G-EALU"**, telsiz takılan ilk sivil uçak oldu. AD I/S tipi telsiz, Marconi firması tarafından monte edilmişti.

SAVAŞTAİLKKEŞİFUÇUŞU

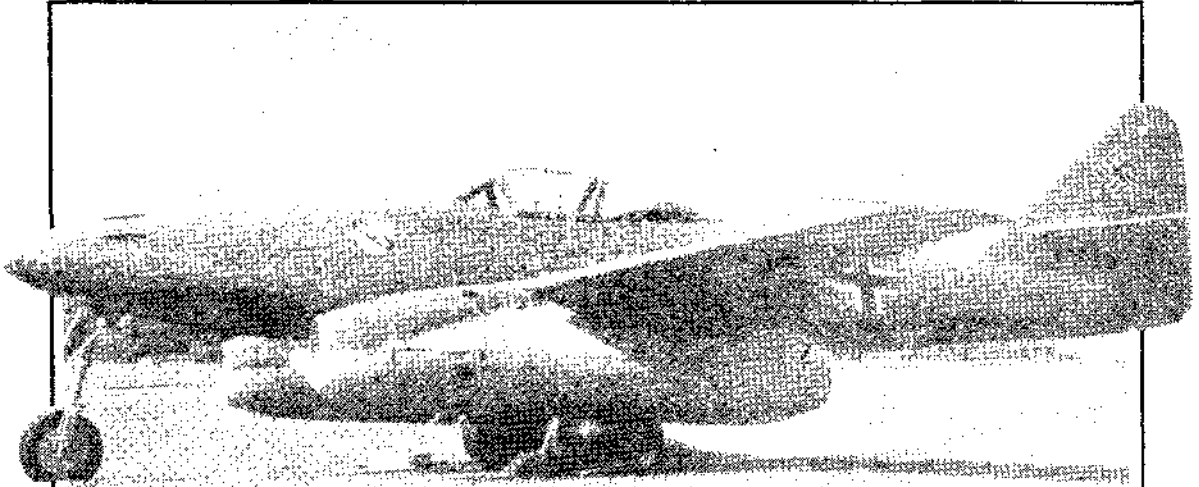
Bu tür bir uçuş, ilk kez 1911-1912 yılları arasında Türk-İtalyan Savaşı sırasında, Tripoli'deki İtalyan Hava Üssü'nün komutanı Yüzbaşı Piazza tarafından gerçekleştirildi. Piazza, 23 Ekim 1911 günü **"Bleriot XI"** tipi uçağıyla Tripoli'den havalanarak Aziziye'deki Türk mevzilerinin üzerinde uçtu. Bu, aynı zamanda bir uçağın savaş sırasında ilk kez kullanılışıydı. Üç gün sonra, Yüzbaşı Piazza ve Teğmen Gavotti, Türk hatları üzerinde bir başka keşif uçuşu yaptılar ve Sciarra-Sciat muharebeleri sırasında savaş gemisi "Carlo Alberto" ile dağlarda mevzilenmiş İtalyan topçularının atışlarını yönettiler.

İLK FOTOĞRAFLIKEŞİFUÇUŞU

Fotoğraf makinesi kullanılarak yapılan ilk keşif uçuşu, Tripoli Harekâtı sırasında **"Italian Servizi Aeronautici"**den Yüzbaşı Piazza tarafından 24 Şubat 1912 günü "Bleriot XI" türü bir uçakla gerçekleştirildi. Kısa bir süre sonra Kumandan **Sulsi**, ilk sine-kamera ile P. 3. hava gemisine binerek havalandı ve düşman mevzilerinin filmini çekti.

HAVAYOLUYLAİLK TURİZM

Turizm amaçlı ilk uçak seferleri, 1932 yılında, Londra Politeknik Turing Derneği tarafından düzenlendi. O yıl, İngiliz Hükümeti, bir yıl önce yaşanan mali kriz nedeniyle, yurttaşlarını dış ülkelerde para harcamamaya çağırıyordu. Bu çağrı üzerine "bir uçak kiralayan Politeknik Turing Derneği, tatil yapmak isteyenleri bu uçakla İsviçre'ye götürerek Seeburg'daki kendi tesislerinde ağırladı. Böylece, geziye katılanların ödedikleri ücretin yüzde 95'i, yemden İngiltere'ye dönmüş oldu. Bu şekilde tatile çıkan turistlerin 24 kişilik ilk grubu, Imperial Havayolları'na ait **"Heracles"** adlı uçakla, Mayıs ayında Croydon'dan Basle'e beş saatte uçtular. İsviçre'de geçirilen bu güzel tatilin ücreti, günlüğü 12 ile 14 İngiliz

Seri üretimi yapılan ve savaşta ilk kullanılan turbo-jet türü 'uçak olan Messerschmitt Me 262A'nın bir örneği.

İLK JET BOMBARDIMAN UÇAĞI

İlk jet bombardıman uçağı, Me 262 A-2. Strumvogel (Fırtınakuşu) adı altında geliştirilmek üzere 1944 Haziran'ında, Rheine'daki Kommando Schenk'e gönderildi. İlk jet bom-

bardıman filosu da, 3. Staffel of L/KG 51 adı altında Ağustos ayı içinde Rheims yakınlarındaki Juvincourt'ta kuruldu. Filoda beş tane "Fırtınakuşu" vardı. Bu bombardıman uçakları, planlan gereği böyle bir görev için uygun olmamakla birlikte, Hitler'in kişisel baskısı sonucu üretilmişti.

lirası arasında değişiyordu. Yaptığı organizasyonlarla tatilcilerin güvenliğini kazanan ve onları uçak yolculuğunun güvenli olduğuna inandıran Turing Derneği yöneticileri, aynı yıl yedi Avrupa başkentini içeren "büyük bir tur" düzenlediler. Heracles uçağı ile yola çıkan turistler, 14 gün içinde 2 bin 829 mil uçtular ve Amsterdam, Berlin, Viyana, Budapeşte, Roma ve Paris'i ziyaret ettikten sonra Londra'ya döndüler. 1932 yılında da Londra Politeknik Turing Derneği, 900'ü aşkın turiste Avrupa kıtasını gezdirmişti.

bulunan Pennsylvania kruvazörünün 40 metrelik uçuş pistine inmeyi başardı.

UÇAKLARDA İLK ÇİFTYÖNLÜ HABERLEŞME

Çift yönlü haberleşme sistemine sahip olarak kurulan ilk filo, 141 no'lu Londra'yı Savunma Birliği'dir (RFC). Bu birliğin eğitimini yaptıran telsiz subayı F.S. Mockford, "Mayday" olarak da bilinen acil yardım çağrısını bularak, savaştan sonra dünyanın en ünlü kişileri arasına katıldı.

UÇAK TAŞIYAN İLK GEMİ

Üzerine kurulan uçuş güvertesi ile uçak taşıyan ilk gemi, Amerikan hafif kruvazörü "Birmingham"dır. Pilot Eugene Ely, 14 Kasım 1910 günü, gemi, Chesapeake Körfezi'ne demir atmış durumdayken, 50 beygir gücündeki "Curtiss" tipi uçağıyla Birmingham'dan havalandı ve 2.5 mil uçtuktan sonra, Norfolk yakınlarındaki Willoughby Spit'e indi.

Bir geminin güvertesine uçakla ilk inen pilot da, Eugene Ely'dir. Bu pilot, 18 Ocak 1911 günü saat 11.01'de San Francisco Körfezi'nde

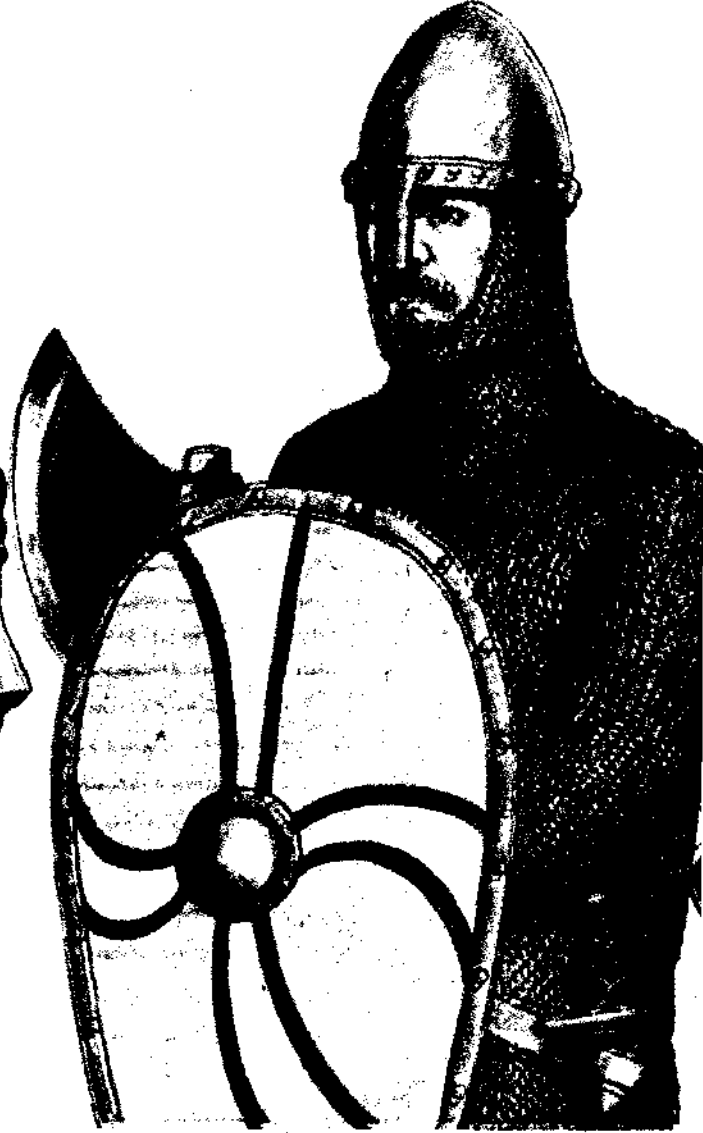
SAVAŞAN İLK UÇAK GEMİLERİ

Uçak gemilerinin bir savaşta ilk kez aktif görev üstlenmeleri, 1914 yılı Nisan ayında oldu. O tarihte, ABD savaş gemisi "Mississippi" ile "Birmingham" kruvazörüne, beş Amerikan deniz uçağı ile birlikte Vera Cruz'a gitme emri verildi. Söz konusu uçaklar, gemilerin yan tarafından suya indirildikten sonra, Meksika hatları üzerinde keşif uçuşu yapmak üzere havalandılar.

DÜNDEN BUGÜNE ZIRHLAR

A— Romalılar'da: Deri giysiler üzerine yatay olarak sıralanan demir bandajlar, bronz menteşelerle birbirine bağlanırdı. Demir ya da bronzdan yapılan başlıkların her iki yanında, yanakları da koruyan muhafazalar uzanırdı.

B— Normandiyalılar'da: Küçük demir halkalardan örülen bir giysi, yüz hariç vücudun tümünü kaplardı. Başa sıkıca oturan başlığın, burun üzerinden ağıta kadar sarkan bir uzantısı vardı. Ayrıca bir de kalkan kullanılırdı.

İLK ZIRH

Bilinen en eski zırhlar, İ.Ö. 2000 yılında, Mezopotamya'da bronz pullardan yapıldı. Zırh, oradan Doğu'ya yayıldı ve en yaygın örnekleriyle Japon Samuray savaşçılarınin üzerlerinde görüldü. Yunanlılar, bronzdan bacak ve

göğsü koruyan plakaları geliştirdiler. Romalı generaller de bu tür zırhlar kullanıyorlardı. Romalı lejyon askerlerinin zırhları ise, giysilerinin üzerine takılan demir bantlardan oluşuyordu.

İngiliz Kralı William'm süvarileri ise, 1066

C— Ortaçağ zırhı: Çelik plakalardan oluşan bu zırh, 14. yüzyılda gelişimim tamamladı. Vücudun tüm bölümleri, bu çelik yığını ile gizleniyor, giysiler de bu zırhın altında kalıyordu. Ağırlıkları 30 kiloya kadar çıkıyordu.

D— Günümüzde zırh: Güvenlik güçlerinin giydiği emniyet yelekleri, naylon gibi yüksek dirençli liflerin sayısız tabakalar halinde üst üste konması esasıyla yapılır. Hafif başlıklar ve kırılmaz camdan yapılan yüz koruyucuları, bu yelekleri bütünler.

yılında metal halkalar takılmış gömlekler giyorlardı. 13. yüzyılda zırhlara, vücudun önemli yerlerini koruyan parçalar eklendi. 15. yüzyılda ise zırhlar, tüm vücudu koruyacak biçimde ve ağırlıkları 30 kiloya yaklaşıyordu. Tüm vücudu koruyacak kurşun geçirmez zırh-

ların, taşınamayacak kadar ağır oldukları ortaya çıkınca, 1650 yılından itibaren, yalnızca göğsü ve sırtı korumaya yarayan tabakalar yapıldı. Günümüzde zırhların yapımında, çok hafif olan naylon, plastik ya da fiberglas gibi kurşun geçirmez maddeler kullanılıyor.

SEYİRDEKİ GEMİDEN UÇAKLA İLK KALKIŞ

Böyle bir kalkışı,dünyada ilk kez Teğmen Samson, "Short S.JB" türü uçağıyla Weymouth'ta 8 Mayıs 1912 günü gerçekleştirdi. O gün, İngiltere Kralı V. George, donanmayı tefitiş ediyordu. Teğmen Samson, 10.5 knot hızla seyreden HMS Hermes gemisinden uçağıyla birlikte havalandı.

İLK UÇAK GEMİSİ

Dünyada, uçak gemisi olarak inşa edilen ilk savaş gemisi, ilk planları bu amaca uygun olmasa da, İngiliz Donanması'ndan "HMS Ark Royal"dir. 122 metre uzunluğundaki bu gemi, 1914 yılı Eylül ayında Blyth'ta kızığa kondu. Ertesi yıl 9 Aralık'ta denize indirildi. Yapımı sırasında amiralliğin emriyle planlarında bazı değişiklikler yapıldı ve alt güvertesinde 10 deniz uçağı taşıyacak şekilde geliştirildi. Ark Royal, yapımının hemen ardından Çanakkale Boğazı'na gitti ve savunma amaçlı ilk görevini de 17 Şubat 1917 günü Bozcaada'da yaptı. O gün Ark Royal'den havalanan bir uçak, Türk mevzileri üzerinde keşif uçuşu yaparak bilgi topladı.

"Tekerlekli uçak" taşımak amacıyla inşa edilen ilk savaş gemisi ise, İngiliz Donanması'ndan "HMS Furious"tur. 1917 yılı Haziran ayında donanmaya katılan bu gemi, hem kruvazör, hem de uçak gemisi özelliklerine sahipti. İlk yapıldığında, üzerinde yalnızca kalkış güvertesi vardı. Taşıdığı altı uçağın havada görevini tamamladıktan sonra karaya inmesi planlanıyordu. Ancak, bunun yeterli olmadığı görüldü ve 1917 Kasım'ında yeniden kızığa çekilerek bir iniş güvertesi monte edildi. Furious'un en önemli özelliklerinden biri, uçağı hangardan uçuş güvertesine çıkaran hidrolik kaldırma sistemiydi.

Uçak gemisi olarak planlanan ve o amaçla yapılan ilk gemi, Japonlar tarafından 9 Aralık 1919'da denize indirilen "Hosho"dur. Hosho, ilk görevini 30 Kasım 1922 günü Tateyama açıklarında yerine getirdi. En çok 25 deniz mili yapabilen bu gemi, 21 uçak taşıyordu.

UÇAK GEMİSİNDEN KALKAN VE İNEN İLK JET

21 Temmuz 1946 günü Cape Henry açıklarında bulunan ABD Donanması'na ait "USS

Franklin D. Roosevelt" uçak gemisinden, Teğmen James J. Davidson'un pilotluğunda havalanan XFD-1 Phantom, bir uçak gemisinden havalanarak tekrar inen ilk jet uçağı oldu. Geminin pist uzunluğu 153 metreydi.

UÇAK GEMİSİNDE İLK JET FİLOSU

Dünyada ilk kez bir uçak gemisi üzerine üslenen jet filosu, ABD Hava Kuvvetleri'nden "17-A" adlı birliktir. 16 Phantom uçağından oluşan bu birlik, 5-7 Mayıs 1948 günlerinde, ABD uçak gemisi USS Saipan üzerinde görev yaptı.

İLK NÜKLEER UÇAK GEMİSİ

Nükleer enerjiyle çalışan ilk uçak gemisi, 72 bin 500 tonluk "USS Enterprise"dır. ABD Donanması'nınbu dev gemisi, 24 Eylül 1960'ta Newport News'ta kızığa kondu. 25 Kasım 1961'de denize indirildi. Sekiz adet su soğutmalı nükleer motoruyla, bugüne dek yapılan tüm savaş gemilerinin en güçlüsü (Yaklaşık 300 bin beygir gücünde), en büyüğü (367 metre) ve en pahalısıdır (445 milyon dolar). Geminin tüm mürettebatı, 440 subay ve 4 bin 160 erden oluşuyordu. 100 uçak taşıyabilen USS Enterprise'in uçuş güvertesi ise, dört futbol sahası büyüklüğündeydi.

İLK YEMEKLİ UÇUŞ

Bu yolda ilk girişim, 11 Ekim 1919'da, Londra-Paris arasında çalışan Handley Page Transport tarafından yapıldı. Şirket, önceden hazırlanan kumanyaları, uçuş sırasında yolculara dağıtarak, ekstra bir ücret aldı.

İlk sıcak yemek servisi konusunda, değişik havayolu şirketlerinin öncülük iddiaları vardır. Ancak, bunlar içinde en inandırıcı olanı "Air Union" adlı havacılık şirkettir. Bu şirket, beş kap sıcak yemeğin yanı sıra, yolcularına 1925 üretimi şarap servisi de yapıyordu.

İLK ERKEK KABİN MEMURU

Sivil havacılık tarihinin ilk erkek kabin memuru, İngiliz Jack Sanderson'dur. Bay Sanderson, "Daimler Airways" tarafından Londra-Paris arasında işletilen Havilland 34 tipi uçakta, 2 Nisan 1922'de göreve başladı. Ancak, çok sevdiği mesleğini yalnızca bir yıl sürdürebildi ve 1923'te çalıştığı uçağın düşmesi sonucu hayatını kaybetti.

ÖKÜZ GÜCÜYLE

SU ELDE ETME

Öküz gücüyle çalıştırılan su dolapları, yüzyıllarca insanlığa büyük katkılarda bulundu. Bu "ilk mekanik araçlar", değirmenlerden tarım alanlarının sulanmasına, maden ocaklarına kadar pek çok yerde uygarlığın gelişmesine yardımcı oldu.

Öküz, bir dalete ilerlerken yürürken, boynuna bağlı diğelli de döndürür.

Öküzün sağladığı hareket, bu ilkel dişlinin aracılığıyla, küplerin bağlı olduğu çarka aktarılır.

Su küplerinin bağlı olduğu çark, dişlilerden gelen enerji ile döner.

Küpleri doldurmuş su, yeraltından, doğal kaynaklardan gelirdi.

İLK BASİT MAKİNELER

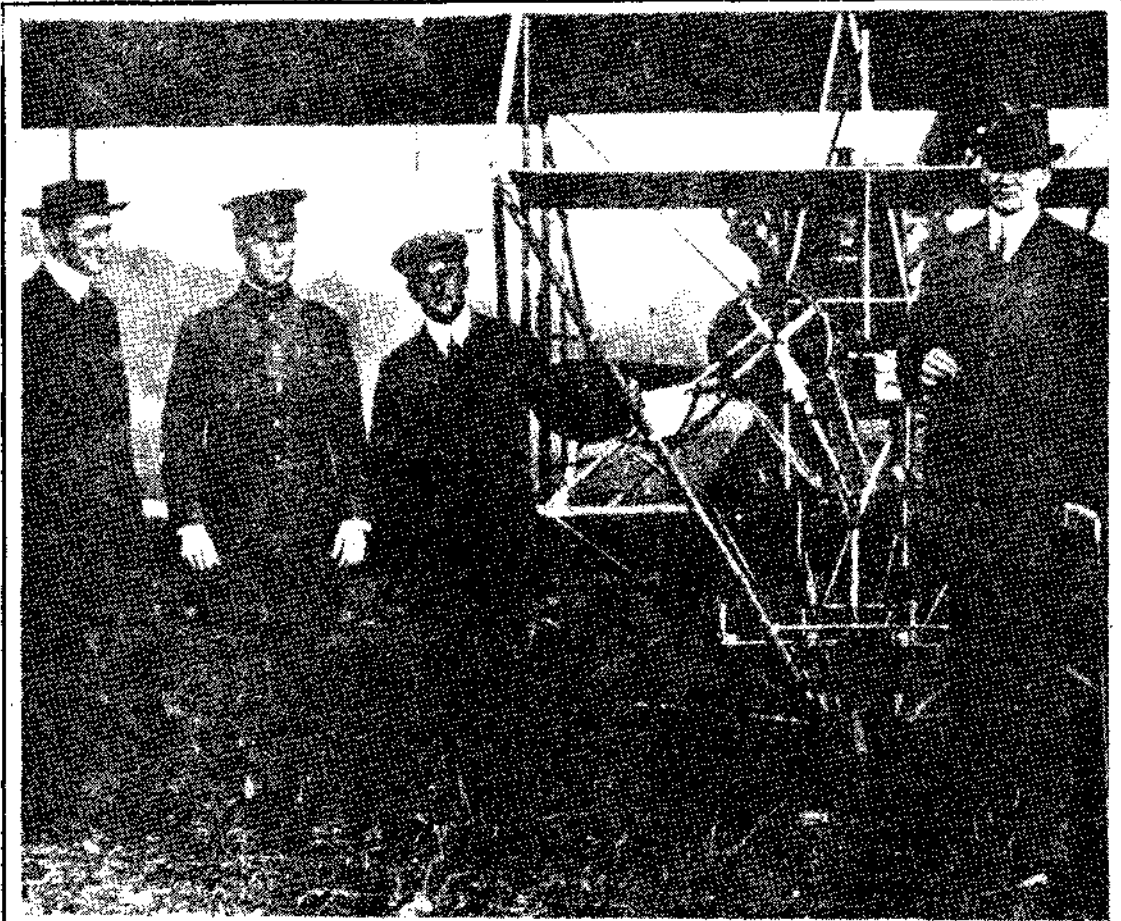
İnsan ya da hayvan gücüyle çalışan ilk basit makineler, İ.Ö. 300 yıllarında Atina yöresinde kullanıldı. Üzerinde yürüyerek çalıştırılan ilk ayak değirmenlerinde, Romalılar, köleleri

kullanıyorlardı. Portekiz'de, San Domingo yöresinde bulunan bir bakır madeninde, içeriye su aktarmak için kutlanılan aygıtın da İ.S. 3. yüzyıldan kaldığı sanılmaktadır. Akdeniz ülkelerinde rastlanılan su dolaplarının tarihleri de çok eskilerde yatar.

İLK ULUSLARARASI HAVAYOLU SERVİSİ

İlk uluslararası havayolu servisi, 22 Mart 1919

günü, Lignes Aeriennes Farman tarafından Paris-Brüksel arasında başlatıldı. Farman, F. 60 Goliath tipi uçağın pilotu Bay **Bossoutrot**'tu. 2 saat 50 dakika süren yolculuk için bilet ücreti olarak 365 frank ödemek gerekiyordu.

Dünyanın ilk hava kuvveti, 1909 yılında, ABD'de kuruldu. Fotoğrafta, bu birlik, elindeki tek uçakla birlikte görülüyor:

İLK HAVA BİRLİĞİ

Hava kuvveti olarak görev yapan ilk birlik, 1 Temmuz 1907 günü, ABD Donanması Aeronatik Bölümü bünyesinde, Yüzbaşı **Charles de Forest Chandler** komutasında kuruldu. Bu birliğin ilk insan gücü, bir subay, bir teknisyen ve bir erden oluşuyordu. Wright kardeşlerle en az saatte 36 mil hız yapabilecek bir uçağın yapımı için anlaşma imzalandı. Uçaktan istenen bir başka özellik de, en az bir saat sürekli olarak havada kalabilmesiydi. Uçak, ilk uçuş denemeleri için 1908 yılı Ağustos ayında Fort Myer'e getirildi. Ancak, bir ay sonra yere çakıldı. Wright kardeşler, ikinci bir uçak daha yaptılar. Denemelerin başarıyla sonuçlanması üzerine uçak, silahlı kuvvetlere teslim

edildi (2 Ağustos 1909) - Sonra, dünyanın ilk askeri uçağı olarak College Park'a getirildi. Bu uçakla havalanan ilk subay, Pilot Asteğmen **Frederic E. Humpreys**'tir. Humpreys, 26 Ekim 1909 günü, College Park üzerinde 3 dakikada iki tur attı. ABD, askeri uçak alanında ilk adımı atmış olmasına karşın, bu işin üzerine fazla eğilmedi. Öyle ki, 1914'te Avrupa'da savaş patladığında, Amerikan Ordusu'nun elinde yalnızca altı uçak vardı.

Etkin bir hava gücü oluşturan ilk ulus, Fransızlardır. 1910 yılının sonlarında, Fransa'da çok iyi eğitilmiş 34 askeri pilot ve 32 uçak vardı. 20 pilotun eğitimi de sürmekteydi. 1911 yazında, Fransız Hava Kuvvetleri'nin deki uçak sayısı 100'ü buldu. 1912 başlarında ise uçak sayısı 234, pilot sayısı da 300'dü.

KITALARARASI İLK HAVA YOLU SERVİSİ

Kıtalararası ilk havayolu servisini, "**Lignes Aeriennes Latecoere**" adlı kuruluş başlattı. Yolcuları, "**Breguet 14**" tipi uçaklarla taşıyan şirket, ilk seferini 1 Eylül 1919 günü Toulouse-Barcelona-Tanca arasında yaptı. 1920 yılı Nisan ayından itibaren, Tanca-Kazablanka bağlantısı kuruldu.

Amerika kıtasında, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra hizmete giren ilk havayolu şirketi, Fransız Guyanası şirketi olan **S. des T.A. Guyanais**'dir. İlk seferini 1919 Kasım'ında yapan şirket, bu girişimiyle demiryolu ulaşımı yetersiz olan az gelişmiş ülkelerin havayoluna yönelmeleri için "**öncü**" görevi üstlenmiş oldu. Bundan sonra, bu ülkeler, sivil havacılıktaki gelişmelerde ön saflarda yer aldılar. Kara ulaşımı açısından çok büyük gelişmeler sağlayan ABD'de ise, düzenli bir havayolu servisinin kurulması, ancak 1926 yılında mümkün oldu. Uçağın doğum yeri olan Amerika, uçakla yolcu taşımacılığı alanına en son giren ülkelerden biri olma unvanını kazandı. Ne var ki, "**uçan otobüsler**"le yolcu taşımanın ne denli önemli olduğunu, çok kısa sürede kavradı ve aradaki mesafeyi hızla kapatarak öne geçti. Avrupa'da, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce, yalnızca zamanı çok kıymetli olan varlıklı kişiler uçağa rağbet ederlerken, ABD Havayolları, demiryolu ulaşımından daha ucuz bir taşımacılık politikasını uyguladılar.

İLK HAVAYOLU

Tarifeli seferlerle yolcu taşıyan ilk havayolu bağlantısı, St. Petersburg ile Tampa arasında, "**St. Petersburg-Tampa Airboat Line**" adı altında 1 Ocak 1914'te kuruldu. Yolcular, 20 mil genişliğindeki Tampa Körfezi üzerinde teker teker taşıyorlardı. Benoit tipi uçan-geminin pilotu **Tony Jannus** idi. Uçağa binmek için 5 dolar ödeyen yolcular, böylece karayolundan 36 mil dolaşmaktan kurtuluyorlardı. Servis, günde iki kez olmak üzere dört ay sürdü.

Avrupa'da kurulan ilk havayolu, aynı zamanda ilk sürekli servisi de olan Almanya'nın "**DLR**" (Deutsche Luft-Reederei) şirkettir. Berlin ile Weimar arasında günlük düzenli uçuşları 6 Şubat 1919'da başlattılar. İlk seferlerde, yalnızca mektuplar ve gazeteler taşındı. 28 Şubat'ta ise taşınan yolcu sayısı 19'u bulmuştu. Yolculuk, pilot kabini açık "**LVG CIV**" tipi uçaklarla yapılıyordu. Bu

Penisilinin, mikroplar üzerinde öldürücü bir etkisi vardır. Bu fotoğrafta, penisilinin etki alanından uzakta bulunan bakteriler koyu kırmızı ve büyük olarak görülüyor. Penisilinin ulaştığı yerde ise bakteriler küçülmüş ve beyazlaşmıştır. Bunlar, ölü mikroplardır.

İLK ANTİBİYOTİK

1928 yılında, Londra'nın St. Mary's Hastanesi'nde çalışmalarını sürdüren Prof. **Alexander Fleming**, tıp tarihinde devrim yaratan ilk antibiyotığı, yani "**penisilin**"i bir rastlantı sonucu buldu. Ancak Fleming, bu büyük keşfiyle elde ettiği maddenin uzun süre kalıcı olmasını başaramadı. Penisilinin mikrop öldürücü özellikleri, birkaç gün içinde ortadan kayboluyordu. 1940 yılında Oxford Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdüren iki bilim adamı, Avusturya asıllı **Howard Florey** ve Alman asıllı **Ernst Chain**, penisilinin özelliklerinin kalıcı olmasını sağladılar. 1945 yılında, Fleming, Florey ve Chain, Nobel Tıp Ödülü'nü paylaştılar.

uçaklarda yolcular da özel uçuş giysileri, başlık ve botları giyorlardı. Çok geçmeden şirket, beş yolcu kapasiteli, pilot kabini kapalı, AEG JII tipi uçakları hizmete soktu. Aynı yıl, başka iç hat seferleri de açıldı. Bunlar arasında, Berlin-Hamburg (1 Mart), Berlin-Hannover-Rothausen (15 Nisan), Berlin-Warnemünde (15 Nisan) büyük ilgi gördü. 1919 yılı sonlarında, DLR şirketi, tüm uçakların üzerine kendi amblemini koymayı kararlaştırdı. Bu amblem, bugün de tüm Lufthansa uçakları üzerinde görülebilir.

ANESTEZİNİN DEĞİŞEN YÜZÜ

19. yüzyılda hasta, kloroformla bayıltılırdı. O dönemde gerek hasta, gerekse hekim, günlük giysileriyle ameliyat salonunda ham bulunurlardı. Günümüzde be anestezi işlemi uzman doktorlarca yapılmaktadır. Bu doktorlar, ameliyathaneye girerken mikropordan arındırılmış özel giysiler giyerler.

AMELİYATTA İLKANESTEZİ

Bu tür bir uygulama, ilk kez 16 Ekim 1846'da, ABD'nin Massachusetts kentinde "General Hospital" adlı hastanede yapıldı. Dr. John Collins Warren, Gilbert Abbott adlı 20 yaşındaki matbaa işçisinin çenesindeki bir tümörü alırken anestezi kullandı. Dr. Warren'ı bu ameliyat sırasında anestezi yapması için ikna eden kişi, Bostonlu dişi William Morton'dur.

Morton'un ısrarla eteri tavsiye etmesi üzerine, Dr. Warren, hastasını ameliyat öncesinde uyuttu ve sonuç, son derece başarılı oldu. Operasyonun yapıldığı ameliyathanenin duvarına şu plaket asıldı: "Hasta, ameliyat sırasında hiç acı duymadığını söyledi ve 7 Aralık günü tamamen iyileşmiş olarak taburcu edildi. Bu buluş, bu odadan tüm uygar dünyaya yayıldı ve cerrahide yeni bir çağır açıldı."

İLKBAĞIMSIZHAVALAKUVVETİ

Kara ya hava hava kuvvetlerinin bünyesinde olmayıp, ayrı bir bağımsız güç olarak kurulan ilk hava kuvveti, İngiltere Kraliyet Hava Kuvvetleri'dir. Kraliyet Uçuş Gönüllüleri ile Kraliyet Donanması Havacılık Servisi'nin katkılarıyla 1 Nisan 1918 günü hizmete girdi.

uçuş süresi ise 2 saat 30 dakika idi. 7 pound ödemeyi tercih eden "ikinci sınıf" yolcular ise, Handley Page tipi uçaklarla 2 saat 50 dakika uçuyorlardı. Hosteslerin görev almadığı bu seferler sırasında, yiyecek ve içecek ikramı da yoktu.

ATLANTİKÖTESİİLKHAVAYOLU SERVİSİ

Atlantik Okyanusu'nu aşan ilk havayolu servisini, "Pan American Airways" başlattı. "Yankee" adlı Boeing-314 uçan-gemi, 27-28 Haziran 1939'da Newfoulard'deki Botwood Havaalanı ile İngiltere'nin Southampton Havaalanı arasındaki mesafeyi 18 saat 42 dakikada katetti. Uçaktaki 19 yolcunun rahat ettirilmesi için her çareye başvurulmuştu. Yolcular için ayrı kabinler, bir yeke salonu, hanımlar için giyinme ve makyaj odaları ve bir balayı odası vardı. Ücret ise 140 pounddu.

İLK SINIFLİ SERVİS

Birinci ve ikinci sınıf gibi servis ayrımı yaparak yolcularına farklı bilet ücretleri öneren ilk havayolu şirketi, Imperial Airways'tir. Londra -Paris arasında çalışan şirket, 1927 yılı Ekim ayında bu uygulamayı başlattı. Birinci sınıfı tercih eden yolcular, "gümüş kanatlı" Argosie'lerle taşıyorlardı. Hosteslerin hizmet ettiği bu uçaklarda bilet ücreti 9 pound,

İLKHOSTES

Dünyanın ilk hostesi, asıl mesleği hemşirelik olan Bayan **Elen Church'tür**. Bayan Church, 15 Mayıs 1930 günü, California'nın Oakland Havaalanı'nda United Airlines'a ait üç motorlu Boeing 80A uçağına gelen 11 yolcuyu, "**Hoşgeldiniz**" diyerek karşıladı. Özel bir pilot olan hemşire Curch, birkaç ay önce havayolu şirketine bir mektup yazarak, "**Kendisi gibi belirli nitelikleri olan genç hanımların, uçak içinde ev sahibeliği yapmasının**" çok yararlı olacağı önerisinde bulunmuştu. Bunun üzerine havayolu şirketi, yalnızca Bayan Church'ü işe almakla kalmadı, aynı zamanda onu "**başhostes**" olarak görevlendirdi ve seçeceği yedi genç kıızı da eğitmesini istedi. Bayan Church'ün öteki hostes adaylarında aradığı koşullar da şunlardı: "**Diplomalı bir hemşire olmak, 25 yaşını geçmemek, 52 kilodan ağır, 1 metre 55 santimden kısa olmamak.**" İlk elemeyi kazanan adaylar, gri ve gürnüş düğmelerle kaplı yünlü üniformalarını giyerek görevlerine başladılar. Kendilerine ayda 125 dolar ücret ödeniyordu. Buna karşılık, ısınması ve havalandırması olmayan uçaklarda, ayda 100 saat uçmaları gerekiyordu. Görevleri sırasında, yolcuların valizlerini taşımak, uçağın iç temizliğini yapmak, uçak hangara girip çıkarken iterek pilota ve teknisyenlere yardımcı olmak, yakıt alımına nezaret etmek gibi oldukça "**zevkli**" işler de vardı. Her kalkıştan sonra biletleri toplarlardı, uçak havalanınca da meyve kokteyli, kızarmış pilav, çay ya da kahve servisine başlardı. 950 millik tarifeli bir uçuşun süresi 18 saatti, ama bu süre bir hostes için 24 saat demektir. Önceleri Bayan **Church** ve öteki yedi hostes, pilotların ve hatta pilot eşlerinin kaba davranışlarından çok rahatsız oldular. Pilot eşleri, havayolu şirketine yazdıkları mektuplarla, "**Bu kızların uçaktan kovulmalarını**" istiyorlardı. Ancak, yolculardan gelen büyük baskı üzerine, United Airlines, hosteslerin görevine son vermedi ve bu sekiz kadın, yeni bir mesleğin öncüleri oldular.

ABD dışında ilk hostesler, 1931 yılında Fransız Havayolları "Air France"da göreve

Eski bir hemşire olan Ellen Church, 15 Mayıs 1930'da, dünyanın ilk hostesi olarak Amerikan Havayolu Şirketi Airlines'ın Boeing-80A tipi yolcu uçağında göreve başladığında, yalnızca 11 yolcuya hizmet verdi.

başladılar. Bunlar, aynı zamanda "**ilk uluslararası** uçuşa çıkan hostesler" özelliğini de kazandılar. 1934 yılında İsviçre Havayolları "**Swissair**" 1935'te Hollanda Havayolları "**KLM**", 1938'de de Almanya Havayolları Şirketi Lufthansa, seferlerinde hosteslere de görev vermeye başladı.

İLK JET HAVAYOLU SERVİSİ

Jet yolcu uçaklarını servise koyan ilk havayolu şirketi BOAC'tır. BOAC'ın "**Havilland Comet**" türü jet yolcu uçağı, 2-3 Mayıs

1952'de, Londra ile Johannesburg arasındaki 6 bin 724 millik mesafeyi 23 saat 34 dakikada uçtu.

Atlantik'i aşan ilk jet yolcu uçakları ise, Londra-New York seferini yapan BOAC Havayolları'na ait Comet 4, G-APDC (pilotu R.E. Millichap) ile New York-Londra seferi-

ni yapan yine BOAC'a ait Comet 4, G-APDB' dir (pilotu T.B. Stoney). Her iki sefer de, 4 Ekim 1958'de yapıldı, New York-Londra arası 6 saat 11 dakikada aşılarak yeni bir rekor kırıldı.

İLK SEYAHAT ÇANTALARI

Yolculara ücretsiz seyahat çantası armağan etme uygulamasını ilk kez KLM başlattı. Bu Hollanda şirketi, Amsterdam ile Cakarta arasındaki 9 bin millik mesafeyi kendi uçaklarıyla kaleden her yolcuya, bir seyahat çantası veriyordu.

İLK SÜPERSONİK YOLCU UÇAĞI

Tarifeli sefer yapan ilk süpersonik (sesten hızlı) yolcu uçakları, İngiliz Havayolları "**British Airways**"'ın Heathrow-Bahreyn seferini yapan "Concorde"u ile, Fransız Havayolları Air France'ın Paris-Rio de Janeiro seferini yapan "Concorde"udur. Her iki uçak da, 21 Ocak 1976 günü aynı anda (11.40) havalandı. İngiltere'den havalanan pilotun adı **Norman Todd**, Fransa'dan yola çıkanın ise **Pierre Chanoine**'di,

İLK UÇAK KAZASI

Tarifeli bir yolcu uçağının başına gelen ilk felaket, 14 Aralık 1920 günü, Londra'nın kuzey banliyölerinden Golders Green üzerinde öğle saatlerinde yaşandı. "**Handley Pages Continental Services**" adlı havayolu şirketine ait uçak, Paris'e gitmek üzere Cricklewood Havaalanı'ndan henüz havalanmıştı. İki kişilik mürettebatı ve altı yolcusu vardı. Yeni yapılmış bir binanın arka cephesine çarptı ve alevler içinde bahçeye düştü. Yolculardan dördü, uçak tam yere çakılmak üzereyken dışarı atlamayı başardılar. İkisinin burnu bile kanamadı. İkisinde ise hafif sıyrıklar vardı. Uçakta kalan iki yolcu ile 'mürettebat' ise kurtulamadı.

HAVADA ÇARPIŞAN İLK UÇAKLAR

İki uçağın havada birbirleriyle çarpışmasına ilk kez 7 Nisan 1922'de tanık olundu. Fransız Havayolu Şirketi "Grands Express"e ait bir Farman Goliath, Daimler Havayollarına ait DH 18'in yoluna çıktı. Kuzey Fransa'da Po-

ix üzerinde meydana gelen kazada, kurtulan olmadı.

İLK ULUSLARARASI UÇAK POSTASI

İlk uluslararası uçak posta hizmeti, 1917 yılının Mayıs ve Haziran aylarında, bir İtalyan askeri uçağıyla İtalya'nın Brindisi kenti ile Arnavutluk'un Valona kenti arasında denendi. İlk düzenli uluslararası posta servisi ise, eski bir pilot olan A.R. von Manvil yönetimindeki Avusturya Sivil Posta İdaresi tarafından 11 Mart 1918'de başlatıldı. Mektuplar, Hansa-Brandenburg Cl tipi nakliye uçakları ile Viyana'dan Krakov üzerinden Lvov'a (sonraki adı Lemberg) ve Proskurov'a taşınıyordu. Proskurov'dan da, Odessa'ya iletiliyordu. 4 Haziran 1918'den itibaren Budapeşte bağlantısı da hizmete girdi. Bu servis, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 1918 yılı Ekim ayında yıkılmasıyla çalışmalarına son verdi.

ATLANTİKÖTESİİLKUÇAKPOSTASI

Atlantik aşırı ilk başarılı posta servisi, 14 Haziran 1919'da Yüzbaşı John Alcock ve Teğmen **Whitten-Brown** kumandasındaki bir "Vickers Vimy" uçağıyla gerçekleştirildi. Amerika'da, Newfoulard'ın St. John's yöresinden havalanan uçak, İrlanda'nın Clifden Havaalanı'na indi. Aynı yıl, daha önce **Harry Hawker** tarafından girişilen bir başka deneme, uçağın denize inmek zorunda kalması üzerine başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Gerçi uçağın mürettebatı kurtarıldı ama, mektuplar, Okyanus'un üzerinde kaldı. Birkaç gün sonra, bir yolcu gemisi, yavaş yavaş batmakta olan uçağın gövdesinden mektupları aldı. Üzerlerinde, "**İlk Atlantik Ötesi Hava Postası**" damgası bulunan zarflar, biraz ıslanmış olmalarına rağmen, yine de adreslerine gönderildiler.

İlk düzenli Atlantik aşırı hava postası hizmeti, Alman Lufthansa Havayolları tarafından başlatıldı. 3 Şubat 1934'te hizmete giren bu servis, mektupları Berlin ile Buenos Aires arasında taşıyordu. Önceleri her 14 günde bir havalanan posta uçağı, 1935 yılı Mayıs ayından itibaren haftada bir uçuştu. Mektuplar, dört gün içinde verilen adrese ulaşıyordu.

Kuzey Atlantik üzerinde ilk hava postası taşımacılığı, 20 Mayıs 1939'da Pan American Havayolları tarafından New York ile Lizbon ve Marseilles arasında başlatıldı. Boeing 314 tipi uçan-geminin uçuş süresi, 29 saat idi.

İLKJETUÇAKPOSTASI

Jet uçağı ile ilk posta, 18 Nisan 1950'de, bir Avro Canada jet uçağı ile Toronto'dan New York'a götürüldü.

İLK"UÇAKİLE"ETİKETLERİ

Uçakla göndermek istediğimiz mektuplarımızın üzerine yapıştırdığımız "par avion", "air mail" ya da "uçak ile" gibi minik etiketlerin ilk örneğı, 1918 yılı Ağustos ayında Fransa'da bastırıldı. Paris ile Saint Nazaire arasında, mektupları uçak ile göndermek isteyenler için Fransız Sivil Hava Postası Şirketi tarafından bastırılan bu etiketlerin zemini kırmızı, üzerindeki "par avion" yazısı ise siyahtı. Uluslararası Posta Birliğı tarafından Fransızca, ortak yazışma dili olarak kabul edildiğinden, daha sonra tüm ülkeler, uçakla gönderilmesi istenen mektupların üzerine, "par avion" yazılı etiketlerin yapıştırılmasını istediler.

HAVADAN İLKASKER NAKLİ

Bu tür bir operasyon, ilk kez 1923 yılı Nisan ayında, Irak'ta ortaya çıkan Kürt isyanı sırasında yapıldı. 280 kişiden oluşan "SiH" birliğı, tam teçhizatlı olarak Kingarban'dan Kerük'e, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri tarafından "Vickers Vernon" tipi 12 kişilik uçaklarla taşındı. Her askerde bir tüfek ve sekiz kiloluk malzeme vardı. Bütün birliğin, 75 milik mesafeye aktarılması, bir buçuk gün içinde 10 saat uçularak tamamlandı. Aynı işlemin karadan gerçekleştirilmesi için beş gün gerekiyordu.

Uzun mesafeli ilk havadan birlik nakli ise, 1932 Haziran'ında yapıldı. 21 adet Vickers Victoria nakliye uçağıyla İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin 70. ve 216. bölükleri, Mısır'daki Birinci Northamptonshire Alayı'ndan Irak'a aktarıldı. Bu işlem 6 gün sürdü.

İLKHAVADANİSTİLA

İlk havadan istila hareketi, 1936 yılının Ağustos ve Eylül ayları arasında, Alman Hava Kuvvetleri tarafından gerçekleştirildi. Rudolf Freiherrvon Moreau komutasındaki Luftwaffe Nakliye Bölüğü, 20 adet Junkers 52/3 tipi nakliye/bombardıman uçağı ile 8 bin 899 asker, 44 ağır makineli, 90 hafif makineli ve 137

ton cephaneyi, General Franko'ya destek sağlamak amacıyla İspanyol Fası'ndan alarak İspanya'nın Seville kentine indirdi.

İLKASFALT

Bugün büyük ölçüde petrolden elde edilen ancak Trinidad Gölü gibi bazı yerlerde doğal olarak da bulunabilen asfaltın ilk kullanımı, İ.Ö. 2500 yıllarında oldu. O tarihlerde, Pakistan'daki Mohenjo-Daro hamamlarının tuğlaları arasında yapıştırıcı olarak asfalt kullanıldı. Aynı dönemde, Mezopotamya'da ilahlar için döşenen kadirim taşlarının birbirine yapışmasının asfaltla sağlandığı da biliniyor. Katranla taşın karışımından oluşan ve "tarmakadam" denilen bir tür asfalt ise, ilk kez 1845 yılında Nottinghamshire'da kullanıldı. Günümüzde yol kaplaması olarak çok gerekli olan asfalt ise, otomotiv sanayiindeki gelişmeler üzerine 1920'li yıllardan itibaren dünya ölçüsünde önem kazandı.

İLK MOTORLU CANKURTARAN

İlk motorlu cankurtaran, 1895 yılı Aralık ayında, Paris'te Endüstri Sarayı'nda Panhard et Levassor tarafından sergilendi. Üzerinde "Daimler" marka bir motor bulunan bu ambulansla hasta taşındığını gösterir bir kayıt yoktu.

Motorlu cankurtaranların düzenli olarak kullanılması, ilk kez 1900 yılı Temmuz ayında Fransa'nın 9. Ordusu tarafından gerçekleştirildi. İlk sivil motorlu ambulans da, aynı yıl Fransa'nın Alençon yöresinde hizmete girdi. Autocar dergisi, bu ambulansla ilgili olarak şunları yazdı; "Dört tekerlekli bir motosikletin üzerine bir kabin yerleştirilmiş. Sürücü ve doktor motosikleti kullanırken, hasta da kabinde yolculuk ediyor."

İLKANESTEZİ

Bir ameliyat sırasında hastanın uyutulması, ilk kez 30 Mart 1842 günü, ABD'nin Jefferson kentinde uygulandı. Dr. Crawford Long, "James Venable" adlı öğrenciyi, boynundaki kisti almadan önce eterle uyuttu. Dünyadaki bu ilk anestezi uygulaması için James Venable'in ameliyat ücretinin dışında fazladan 2 dolar 25 sent ödemesi gerekti. Dr. Long, kapalı bir toplum olan Jefferson halkına, eteri ilk tanıtan bir bilimadamı olmuştur. Gençler, bu maddeye büyük ilgi gösterdiler ve ebeveynlerinin bilgisi dışında, birbirlerine küçük şakalar

yapmak için Dr. Long'dan kendilerine bir miktar eter vermesini istediler. Gençlerin bu isteğini kıramayan Dr. Long, bir rastlantı sonucu, aşırı miktarda koklandığı zaman, eterin kişiyi hiçbir şey duyumsamayacak hale getirdiğini gördü. Bunun üzerine, James Venable'a yapacağı ameliyatta bu harika ilaçtan yararlanmaya karar verdi ve sonuç çok başarılı oldu. Daha sonra, dokuz başka ameliyatta da bu yöntemi kullandı. Bunlardan birinde, bir zenci çocuğun parmağını kesti. Ne var ki, onun tıp biliminde yeni çığır açan bu çalışmaları, Jefferson kentinin son derece tutucu olan halkını rahatsız etti. Kendisini "büyüclükle" suçlayan yaşlı Jeffersonlular, çalışmalarına derhal son vermediği takdirde, linç edileceğini söylediler. Dr. Long, çaresiz anestezi bilimine büyük katkılar sağlayabilecek araştırmalarına son verdi. Onun tıp bilimine yaptığı ve önemli katkı da, Georgia Eyaleti Tıp Derneği tarafından yapılan bir araştırma sonucu, 1852 yılında gün ışığına çıkarılıncaya kadar gizli kaldı.

SAVAŞTA KULLANILAN İLK MOTORLU CANKURTARAN

Motorlu ambulansların bir savaşta ilk kez kullanılmaları, Türk-İtalyan Savaşı'na rastlar. Haziran 1912 günü Zanzur çarpışmaları sırasında İtalyanlar, 10 adet ambulans kullandılar. O gün, bu 10 cankurtaran, 70 yaralı İtalya'nın Gargares'teki Sähra Hastanesi'ne karlıdırırken, 40 ölüyü de mezarlığa götürdü..

ANESTEZİ İLE İLK DİŞ ÇEKİMİ

Anestezi uygulayarak ilk diş çeken kişi, ABD'nin Conaecticut eyaletinde, Hartford kenti doktorlarından John M. Riggs'dir, Riggs'e bu yöntemi öneren meslektaşı, Dr. **Horace Wells**, 11 Aralık 1844 günü, gezginci bir tiyatronun şovmeni tarafından bulunan güldürücü gazın (diazot monoksit) ağrı kesici bir etki yaptığını fark etti. **Grander Colton** adlı şovmen, bulduğu gazın bu özelliğini bilmiyor, ondan yalnızca numaralan sırasında insanları güldürebilmek için yararlanıyordu. Dr. Riggs, meslektaşı Dr. Wells'in önerisiyle, bu gazdan yararlanarak, sağlam bir dişi hiç acı duymadan çekti. Bu buluştan son derece keyiflenen Dr. Welis, "diş çekiminde yeni bir ufkun açıldığını" duyurdu. Ancak, Dr. Wells'in o gün bilmediği bir şey vardı. Diazot monoksitin etkin ve güvenli bir biçimde anestetik olarak kullanılabilmesi için oksijenle karıştırıl-

ması gerekirdi. Bu bilgiden habersiz olan Dr. Wells, kakhaha gazını ağrı kesici olarak kullanılarak 40 diş çekti. Bunlardan yarısı başarıyla sonuçlandı. Ama, bir kezinde hastalarından biri ölümün eşliğinden dönünce, denemelerine derhal son verdi. Bu arada, Dr. Wells'in eski ortaklarından William Morton, ıslah edilmiş sülfirik eter kullanarak, 1846 yılının Eylül ayında, ağrısız diş çekimini başardı. Bu tarih, ağrı kesicilerle ilgili gelişimin başlangıç noktası olarak kabul edilir.

İLK WESTERNLER

Western türü filmlerin çekim hakları 21 Eylül 1903 günü, Mutoscope and Biograph adlı Amerikan şirketi tarafından tescil edildi. Bu türün ilk örneklerinden olan "Kit Carson" adlı filmde, filmin kahraman?, Kızılderililerin eline tutsak düştükten sonra, genç ve güzel bir Kızılderili kızın kendisine âşık olması sonucu hayatını kurtarıyordu, 11 bölümlük bu film, 21 dakika sürüyordu. "The Pioneers" adlı bir baka filmde de, Kızılderililer, bir çiftliği yakarak., çiftlik sahibi ile karısını öldürüyorlar, kızını da kaçırıyorlardı. Film, çiftlikteki cesetleri gören bir grup beyazın, zavallı kızı kurtarması ile sona eriyordu. Her iki film de 1904 yılı Ağustos ayında gösterime girdi.

ANESTEZİ İLE İLK DOĞUM

Anestezi yöntemiyle yapılan bir doğumla sağ olarak dünyaya gelen ilk çocuk Indian Medical Service doktorlarından **William Carstairs'** in kızı **Wilhelmina** Carstairs'tir. Dr. Carstairs, eşinin ağrısız bir biçimde doğum yapmasını öneren meslektaşı Dr. James Young Simpson'un isteğini kabul etti. Doğum doktoru James Young Simpson, meslektaşının eşini doğum sırasında "kloroform" ile uyuttu. Anne, uyandığında kolları arasında kızını görünce, doğum yaptığına güçlükle inandırıldı. Aradan 17 yıl geçtikten sonra Wilhelmina'nın bir fotoğrafını gören doğum doktoru Simpson, yaşanan mucizenin etkisiyle, "Ah, **hazreti anestezi**" diye bağırdı.

İLK LOKAL ANESTEZİ

Kokainin ağrı kesici etkisi, ilk kez Viyana'daki Alman Hastanesi doktorlarından **Karl Koller** tarafından bulundu. Koller, Sigmund Freud

İlk kez 1911 yılında havayolu posta ulaşımında kullanılan uçaklar, dışgörünümlüyle, bugünkü seyyarsatıcıların kullandıkları arabalara benziyordu.

İLK UÇAK POSTASI

İlk resmi uçak servisi, 18 Şubat 1911'de Hindistan'ın Allahabad kentinde, Birleşik Eyalet-

ler gösterileri sırasında gerçekleşti, Henri Pecquet, "Humber-Sommer" tipi uçağıyla, 6 bin mektup ve posta kartını Allahabad'dan alarak 5 mil uzaklıktaki Naini'ye götürdü.

ile birlikte, kokainin morfin bağımlılığına karşı tedavi edici etkilerini araştırıyordu. Kokain, anestetik olarak ilk kez, Josef Brettauer tarafından Heidelberg Kliniği'nde bir göz hastasının ameliyatı sırasında kullanıldı. Dr. Brettauer, kokainin bu konudaki yararlarını, 15 Eylül 1884'te Heidelberg'de yapılan Oftalmoloji Kongresi sırasında Dr. Koller'den öğrenmişti.

Enjeksiyon yoluyla lokal anestezi ya da si-

nirsel bölge anestezisi, 1885 yılında Baltimore'daki John Hopkins Üniversitesi doktorlarından William Halstead tarafından takdim edildi.

İLK SANAT SERGİSİ

Bildiğimiz anlamda ilk sanat sergisi, 9-23 Nisan 1667 tarihleri arasında, Paris Resim ve

Heykel Akademisi tarafından, Paris'te Palais-Royale'de açıldı. Sonraları, iki yılda bir yinelenen bu sergi, 1671 yılında Louvre Müzesi'ndeki "**Grand Galerie**"de süreklilik kazandı.

İLK YAPAYDÖLLENME

Başarıyla sonuçlanan ilk yapay döllenme deneyi, 1779 yılında, İtalyan **Abbe Lazare Spallanzani** tarafından yapıldı. Spallanzani, İspanyol türü bir erkek köpekten aldığı dölü, dişi bir av köpeğinin üreme organına yerleştirdi. 62 gün sonra üç yavru dünyaya geldi. Bunlar, ispanyol-av köpeği türünün melezleriydi.

İNSANDA İLK YAPAYDÖLLENME

İnsan üzerinde ilk yapay döllemeyi, 1785 yılında Paris Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı **Thouret** gerçekleştirdi. Bay Thouret, kendisinden elde ettiği döllerini, ince bir sıringa aracılığıyla, karısının rahmine yerleştirdi. Bu deneme, sağlıklı bir bebeğin dünyaya gelmesiyle sonuçlandı.

Daha sonra, 1799 yılında İngiltere'de **Dr. John Hunter**, hipostastan rahatsız olan bir aristokrat aile reisinden aldığı döllerini, aynı ailenin genç annesine yerleştirdi ve başarılı sonuç aldı.

Kocanın dışında, bir başka erkekten alınan dölle yapılan ilk yapay döllenme ise, Philadelphia'da Prof. **Pancoast** tarafından 1884 yılında kloroformla bayıltılmış bir kadın üzerinde, kadının bilgisi dışında denendi. Bu deneme, kadının kısır olan kocasının isteği üzerine yapıldı.

İLK APANDİS (KÖRBAĞIRSAK) AMELİYATI

Tıp tarihine geçen ilk apandis ameliyatı, 4 Ocak 1885'te, ABD'nin Iowa eyaleti Davenport kentinde, Dr. **William West Grant** tarafından yapıldı. Bir çiftçinin kızı olan 22 yaşındaki **Mary Gartside**, Dr. Grant'a getirildiğinde, akut apandisit ile ilerlemiş aşamındaydı ve ameliyat edilmediği takdirde ölecekti. Ameliyat, tam bir başarıyla sonuçlandı, Bayan Gartside, 1919 yılına kadar yaşadı. İlk yapılan apandisit ameliyatlarının hemen tümünde, tamamen arızalanmış, yani hastalığın ileri aşamalarına gelmişti. Apandisit ilk dönemlerinde ameliyat fikri, İrlanda asıllı bir Amerikalı cerrah olan **John**

Benjamin Murphy tarafından gerçekleştirildi ve bu türde ilk ameliyat, 2 Mart 1889 günü Cook Country Hastanesi'nde yapıldı. **Monhan** adlı genç işçi, sekiz saat süren ameliyattan önce, Dr. Murphy'ye geldiğinde, yalnızca karın ağrılarından şikâyet ediyordu.

İLK ARTİST ORGANİZATÖRÜ

Sanatçılar için ilk iş bulma bürosu, 1858 yılında, Londra'da **Ambrose Maynard** tarafından kuruldu. Kendisi de komik şarkılar söyleyen bir sanatçı olan Maynard, sanatçıların müzikhollerde iş bulmasının ne denli zor olduğunu biliyordu. Özellikle taşrada çalışan sanatçıların Londra'da sahneye çıkabilmeleleri, son derece güçtü. Maynard, iş arayan sanatçılardan aldığı birer şilin karşılığında, onların isimlerini ve yeteneklerini düzenli aralıklarla müzikhol yöneticilerine gönderiyordu. Önceleri, müzikhol yöneticileri, Maynard'la ve listesindeki sanatçılarla hiç ilgilenmediler. Ama, bir gün, ünlü müzikhollerden birinde sahneye çıkması gereken bir artist, sırası geldiği halde ortalıktan kayboldu. Rastlantı bu ya, Maynard da bu durumdan anında haberdar olarak, müşterilerinden **Julia Weston'u**, müzikholün ne yapacağını şaşırmış yöneticisine gönderdi. Julia Weston da, Maynard'ın yüzünü kara çıkarmadı ve büyük bir başarıya imzasını attı. Bunun üzerine, Londra'daki tüm müzikhol sahipleri, yeni yetenekler keşfedebilmek için Maynard'ın bürosunu aşındırmaya başladılar.

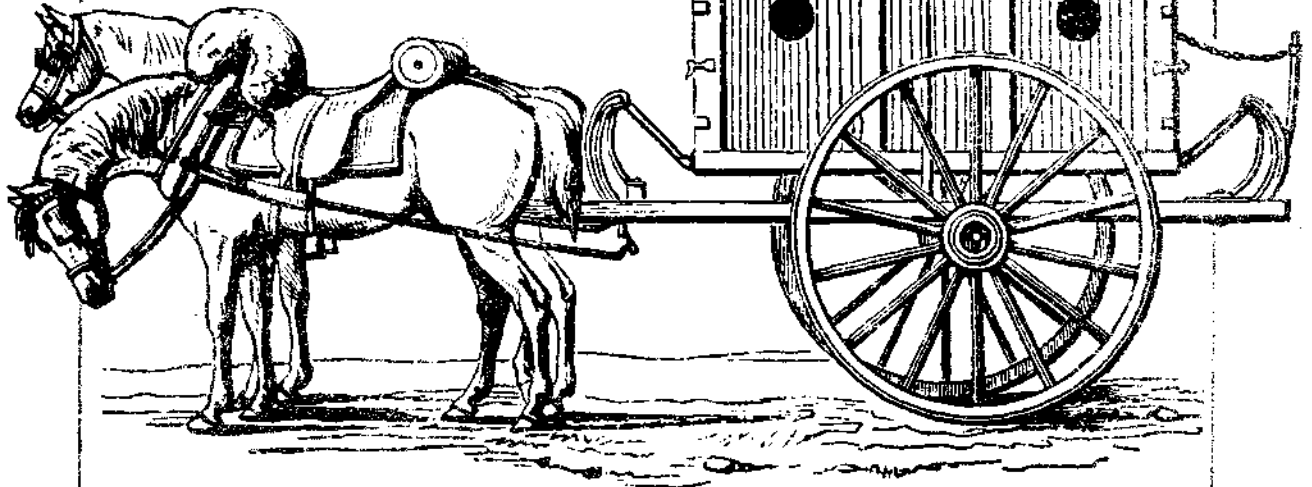
İLK ATLETİZM KULÜBÜ

1863 yılı Haziran ayında, Londra'da birkaç işadamı bir araya gelerek, "**Mincing Lane AC**" adlı atletizm kulübünü kurdular. Kulübün ilk toplantısı, 9 Nisan 1864 günü, Brompton'da, Londra Kürek Kulübü Tesisleri'nde yapıldı. Aynı yıl, kulüp ilk yarışmaları düzenledi. Bu ilk yarışmaya katılan atletler, 220 yarda (yaklaşık 210 metre) koşma ve 10 mil yürüme dallarında dereceye girmek için uğraş verdiler. Kulüp, 1866'da London AC (Londra Atletizm Kulübü) adını aldı.

İLK ASİRİN

Bugün, hemen her yerde, herkes tarafından çeşitli küçük rahatsızlıklar için oldukça sık bir biçimde tüketilen Aspirin, ilk kez 1899 yılı Mayıs ayında, Almanya'nın Leverkusen ken-

Dünyanın ilk ambulansı, 1792 yılında, Fransa'da, Napolyon'un başcerrahı Baron Dominique Jan Larrey tarafından, yaralıları savaş alanından güvenlik içinde taşıyabilmek düşüncesiyle geliştirildi.

İLK CANKURTARAN

Tarihte bilinen ilk cankurtaran (ambulans), 1792 yılında Napolyon'un özel cerrahı Baron Dominique Jean Larrey tarafından yapıldı. Larrey'in ambulansı, savaş alanında yaralanan kişileri, daha fazla kayba yol açmadan bölgeden uzaklaştırmayı amaçlıyordu. Sıra-

dan arabalarla taşınan yaralıların, kan kaybının daha fazla olduğu, yaralarının daha da derinleştiği görülmüştü. Bunun üzerine Larrey, Fransız Ordusu'nun başcerrahı Pierre François Percy ile birlikte, özel bir "cankurtaran birliği" oluşturdu. Birlikteki her takımında, 12 ambulans vardı. Bunlar, ilk kez Napolyon'un İtalya'ya karşı açtığı 1796-1797 savaşında görev aldılar.

tinde, Bayer AG firması tarafından toz halinde piyasaya sürüldü. Aspirinin kimyasal adı olan "asetilsalisilik asit", ilk kez 1853 yılında Alsaslı kimyacı Karl Gerhard tarafından sentetik olarak elde edilmişti. 1897 yılında ise Bayer firmasından Dr.Felix Hoffman, bu maddeyi tedavi amacıyla ağızdan alınabilecek kadar katışıksız bir biçimde üretmeyi başardı. Önceleri, yalnızca Almanya'da reçete karşılığında satılıyordu. 1915 yılından itibaren Bayer tarafından 20'lik paketler halinde tablet olarak piyasaya sürüldü.

recesi ise 6.49 metreydi. 1866 yılında yapılan Oxford-Cambridge spor karşılaşmalarında, ilk kez olarak eski bir İskoç sporu olan çekiç atma da yarışmalara dahil edildi.

İLK ULUSAL ATLETİZM ŞAMPİYONASI

Bilinen ilk ulusal atletizm şampiyonası 23 Mart 1886'da, İngiltere'de Wallhalm Green'de Amatör Atletizm Kulübü tarafından organize edildi. Bu yarışmalardaki zaman ve mesafe kayıtları, İngiliz atletizminin ilk resmi kayıtlarıdır.

ÜNİVERSİTELERARASI İLK YARIŞMA

Üniversitelerarası ilk sportif karşılaşma, 3 Mart 1864 günü İngiltere'de, Oxford ve Cambridge üniversiteleri arasında yapıldı. Christchurch kriket sahasında yapılan sekiz ayrı yarışmadan dördünü Oxford, dördünü ise Cambridge kazanınca, sonuç beraberlik şeklinde tescil edildi. Bu yarışmalar sırasında, yüksek atlamada birinci gelen sporcunun derecesi 1.68 metre, uzun atlama birincisinin de-

KAPALI SALONDA İLK ATLETİZM YARIŞMALARI

Kapalı salonda ilk atletizm müsabakaları, 1 i Kasım 1868 günü, New York'ta bir paten salonunda yapıldı. Bu karşılaşmalar, aynı zamanda ABD'de yapılan ilk atletizm yarışmaları oldu. Yarışmalardan iki ay önce New York Atletizm Kulübü'nü kuran kişilerden bi-

ri olan **William B. Curtis**, kabarmalı koşu ayak-kabılarını lanse etti. Atletlerden dördü, yedi ayrı yarışta bu ayakkabılardan kullandı.

İLKATLETİZMPİSTİ

Koşu amacıyla kullanılan ilk atletizm pisti, 1868 yılında, Amatör Atletizm Kulübü tarafından İngiltere'de West Kensington'da, Lillie Bridge'de kuruldu. Pistin uzunluğu, 536 metre idi.

İLK BAYRAK YARIŞI

17 Kasım 1863 günü, ABD'nin Berkeley kentinde, bugünkü bayrak yarışlarının ilki sayılabilecek bir koşu yapıldı. Bu yarışmaya, dört kişilik bir tek takım katıldı. Her biri yarım mil koşan dört sporcu, iki millik mesafeyi (yaklaşık 3 bin 218 metre) 9 dakika 51 saniyede tamamladılar. Bayrak yarışına, iki ayrı takımın katıldığı ilk deneme ise, 1893 yılı Mart ayında yapıldı. Pennsylvania Üniversitesi öğrencilerinden oluşan iki ayrı takım, aynı mesafede birinci gelebilmek için yarıştılar.

ÇÖMELEREKYARIŞABAŞLAYAN İLKATLET

Bugün bildiğimiz biçimde yarışa çömelerek başlayan ilk atletin, ABD'li yüz yarda (91.5 metre) şampiyonu, Yale Üniversitesi öğrencisi **Charles Sherrill** olduğu söylenir. Sherrill, 1888 yılında, antrenörü Mike Murphy'nin önerisi üzerine, kısa mesafeli yarışlara bu şekilde başladı. Bir başka iddiaya göre ise, Yeni Zelandalı atlet **Bobby MacDonald**, daha 1884 yılında İskoçya'da yapılan atletizm yarışmalarında bu yöntemi uygulamıştı. Şimdiki başlama çizgilerini düzenleyen kişi ise, Amerikalı antrenör **George Bresnahan'dır**. Bresnahan, bu çizgileri 1927 yılında geliştirdi. Bu türdeki bir kulvarda koşan ilk atlet ise, Guyana doğumlu İngiliz J.E. London'dur (1929).

İLKATOMENERJİ SANTRALI

Bu tür bir santral, ilk kez 27 Haziran 1954 günü, Sovyetler Birliği'nde, Moskova'nın 88 kilometre uzağındaki Obninsk yöresinde kuruldu. Buradan üretilen elektrik enerjisi, endüstride ve tarımsal işletmelerde kullanıldı. Kullanılabilir kapasitesi, 5 bin KW idi.

İLKÖZYAŞAMÖYKÜSÜ

İngilizce olarak yazılan ilk özyaşam öyküsü, muhtemelen 1576 yılında, besteci **Thomas Whythorne** tarafından kaleme alındı. Adı, "**Çocukların yaşamlarından gençlerin yaşamlarına giren, oradan da yaşlıların yaşamlarına geçen uzun söylevlerin, sonelerin ve şarkıların kitabı**" idi. Yazar, kitabında Magdalen Koleji'ndeki okul günlerini, John Heywood'dan müzik eğitimi alarak geçirdiği gençlik yıllarını ve İngiltere'nin en büyük konaklarında arandığı ve Başpiskopos **Parker** tarafından "Müziğin efendisi" olarak kabul edildiği olgunluk çağlarını anlatır. Yayınlanmamış el yazması tek kopye, 1955 yılında, Londra'da Sotheby's Müzayede Salonu'nda yapılan bir açık artırma sırasında James Osborn tarafından ortaya çıkarıldı. Halen, Oxford'da, Bodleian Kütüphanesi'ndedir.

İLK AEROSOL KUTUSU

Bir sıvı ya da gazın iç basıncın etkisiyle bir tenekeden kutudan dışarı püskürtülebileceği düşünce, ilk kez 1926 yılında Norveçli **Erik Rotheim** tarafından geliştirildi. Ancak, bu tiori, uzun süre uygulamaya konulamadı. Nihayet 1941 yılında, iki Amerikalı, L. D. **Goodhue** ve **W.N. Sullivan**, karbondioksit yardımıyla püsküren, böcek öldürücü bir aerosol yaparak pazarladılar. 1950'lerden itibaren çok geniş bir kullanım alanı bulan bu teknik, mobilya cilalarında, hava temizleyicilerde, hatta tutkallarda bile kullanılmaktadır.

ALKOLÜN İLK BULUNUŞU

Alkol, en eski ve en çok kullanılan kimyasal maddelerden biridir. Alkolün ilk kez, tarih öncesi insanlar tarafından, mayalanma yoluyla doğal alkol oluşturmuş meyve ve sebzelerin yenmesiyle bir tesadüf sonucu bulunduğu sanılıyor. İnsanolu, onun gerçek özelliklerini kavradıktan sonra, ilaç sanayiinden endüstriye, çeşitli bilimlerden sosyal festivallere kadar birçok konuda, alkol, insan yaşamının vazgeçilmez unsurlarından biri haline geldi.

İlk biranın, İ.Ö. 8000-6000 yılları arasında Mezopotamya'da yapıldığı biliniyor. O dönemde insanlar, arpanın mayalanmasını sağlıyorlar, sonra da sıcak suyla karıştırarak içiyorlardı. Bira gibi, şarabın bulunması da, çok eski yıllara dayanır.

Saf alkolün ilk damıtılması ise, İ.S. 1100

yıllarına rastlar. O tarihte, İtalyanlar, şarabı ya da birayı belirli bir sıcaklığa kadar kaynatarak buhar haline dönüşen alkolü damıtarak, saf alkol elde etmeyi öğrenmişlerdi. Bu yöntem, 15. yüzyıldan itibaren Asya ve Batı Avrupa'ya yayıldı. Sarhoşluk ise, alkolün insan vücuduna girdiği ilk günden bu yana, bir toplumsal sorun oldu.

İLK HAVALANDIRMA

19. yüzyılın sonlarında havayı serinletmek için kullanılan tek yöntem, belli bir mekândaki havayı buzun üzerinden geçirmekti. Bu yöntemle, New York'taki ünlü **"Madison Square Garden"** salonlarını soğutmak için her akşam, dört ton buz kullanılıyordu.

Gerçek anlamda ilk havalandırma aygıtı, **"Air-Condition"**m patenti, 1902 yılında **Willis H. Carrier** adındaki Amerikalı tarafından alındı. Bu aygıt, giren havayı suyla doyuruyor, böylece bir yandan havanın ısınıp denetlenirken, bir yandan da nemliliği belirli bir düzeyde tutuyordu. Dört yıl sonra, **Stuart Crawford** adlı Amerikalı, bu aygıtı bir de toz filtresi takmayı akıl etti.

İLKCEBİRPROBLEMİ

İ.Ö. 1700 yılından kalma bir Mısır papirüsünün üzerinde, **Ahmes** adlı bir yazar tarafından yazıldığı anlaşılan şu satırlar vardı: **"Bir uzunluk, kendisinin yedide biri kadar bir başka uzunlukla toplandığında ortaya çıkan sonuç 19 olduğuna göre, acaba bu uzunluğun kendisi ne kadardır?"**

Ahmes adlı yazar, aynı papirüsün üzerinde, sorunun çözümünü rakamlarla değil, belirli birtakım sembollerle yapıyordu. Bu örnek, bugün bilinen cebir kavramının ilk örneğidir.

İLKANTİSEPTİK

Mikrop öldürücü olarak kullanılan antiseptiklerin bulunmasından önce, ameliyat salonları, hasta için bir umut ışığı olduğu kadar, çok büyük tehlikelerle dolu bir yerdi. Zira, ameliyat için vücudun açılan yerlerine, mikroplar kolayca girebiliyorlardı. 1865 yılında Glasgow'da **Joseph Lister** adlı cerrah tarafından geliştirilen mikrop öldürücülerin, ameliyatta ilk kez kullanılmaya başlanması ile, bu sorun büyük ölçüde ortadan kalktı ve tıp biliminde yeni bir çağır açıldı.

1867 yılında, Doktor Lister'in eski şefi Sir John Erichsen, **"Karn boşluğu, göğüs ve beyin, başarılı bir ameliyat için insanı oğluna sonuza dek kapalı kalacaktır"** diyordu. Oysa Lister'in buluşu antiseptikler ve daha sonra anesteziğin de devreye girmesiyle, Sir Erichsen'in bu iddiası, çok kısa sürede geçersiz kalacaktı. Doktor Lister'in Glaskow'da 1864-1866 yılları arasında yaptığı ameliyatlarda, ölüm oranı yüzde 45 iken, 1867-1869 yılları arasındaki ameliyatlarda, mikrop öldürücüler sayesinde bu oran yüzde 15'e düştü.

İLKMETALLERVEALAŞIM

İnsanlar tarafından kullanılan ilk metaller, altın ve bakırdır. (İ.Ö. 4000). İlk **"alaşım"** ise, bir rastlantı sonucu İ.Ö. 3500 yılında Mezopotamyalılar tarafından bulundu. Bakır ve teneke karışımı olan bu alaşıma, **"bronz"** adı verildi ve söz konusu buluşla birlikte, insanlık tarihinde **"Bronz Çağı"** başlamış oldu.

İLK SÜKEMERİ

İ.Ö. 703 yılında, Asur Kralı Sennacherib, başkent Ninova'ya fazladan su getirilmesini sağlamak için bir su kemeri yapılmasını emretti. 30 mil uzunluğundaki bu kemer, Jerwan Wadi'sinde, 9 metre yüksekliğinde, 21 metre genişliğinde ve 262 metre uzunluğunda bir köprünün üzerinden geçiyordu. Bu köprünün yapımında, 2 milyon tuğla kullanıldı.

İLK BEBEK KUVÖZÜ

Normal süresinden önce doğan ve tıp dilinde **"premature"** denilen bebeklerin derhal içine alınması gereken **"kuvöz"** adı verilen aygıt, ilk kez 1891 yılında Fransa'nın Nice kentinde Dr. **Alexandre Lion** tarafından geliştirildi. Bu kuvözün havası bir vantilatör yardımıyla sürekli temizleniyor, ısı da bir termostat aracılığıyla sürekli denetim altında tutuluyordu. Dr. Lion, bu buluşun başarılı sonuç verdiğini görünce, Nice'de erken doğan çocuklar için bir bakım merkezi kurdu. Bu merkezi, Bordeaux, Marseilles, Lyons ve Paris'te kurulan benzerleri izledi. Nice'deki klinik, bir yandan yardım dernekleri tarafından sağlanan katkılar, bir yandan da belediyenin yardımları sayesinde ücretsiz hizmet veriyordu. Paris'teki klinik ise, hemşire ücreti de dahil olmak üzere, bir aylık hizmet için 60 frank alıyordu ki,

bu fatura birçok ana-baba tarafından kolayca ödenebilecek düzeydeydi.

Dr. **Lion**, çalışmalarının ilk üç yılında pre-matüre 185 çocuktan 137'sini kurtarmak gibi hiç de küçümsenemeyecek bir başarıya imzasını attı. Çünkü, doktorun bu buluşu olmasaydı, bebeklerin hepsi ölecekti. Doğal besinlerle beslenemeyecek kadar zayıf olan bebekler, süt-hemşirelerin göğüslerinden uzanan tüplerin burunlarına takılması yöntemiyle besleniyorlardı. Dr. **Lion'un** kliniklerini gezen bir İngiliz gazetecinin belirttiğine göre, bu işlem sırasında zenci hemşireler beyaz bebekleri, beyaz hemşireler de siyah bebekleri doyuruyorlardı.

İLK TAKMA UZUV

İlk yapay uzuvlara, Yunan tarihçisi Herodotus'un İ.Ö. 5. yüzyılda yazdığı kitaplarda rastlarız. Ancak, buradaki takma uzuvlar, el yerine takılan demir kanca ya da kedi veya köpek ayağıdır.

Hareketli parmaklara sahip eller ya da omuzdan devinebilen kollar ise, ilk kez 16. yüzyılda yapılmaya başlandı. Fransız Ordusu cerrahlarından **Ambroise Pare'nin**, bu yapay uzuvların gelişimine büyük katkısı oldu.

İLK YAPAY BAHARAT

Yapay olarak elde edilen ilk baharat, "**vanilya**"dır. 1874 yılında, Almanya'da Dr. **William Haarman** ve Prof. **Ferdinand Tiemann** adlı iki kimyager, sentetik olarak vanilya elde etmeyi başardılar. İki yıl sonra, yine bir kimyacı olan Karl Reimer, Haarman'ın çalışmalarına katıldı ve bu ikili, yapay olarak doğal vanilyanın tam tadını veren bir madde üretti. Bu ilk yapay vanilya, doğal vanilyayı yeterince sağlayamayan Alman çikolata yapımcıları tarafından ilk kez kullanıldı. 1870'lerde de İngiltere'de akide şekeri yapımcıları, çeşitli meyvelerin tatlarını veren sentetik maddeler üretmeyi başardılar.

İLK BALTA

Günümüzden 250 bin yıl önce, modern insanın ataları sayılan Homoerectus olarak isimlendirilen insanlar, Afrika, Asya ve Avrupa'da taşlara biçim verecek baltalar yapıyorlardı. Bunlar, sapsız olmalarına karşın, üçgen biçiminde yontulduklarından kolaylıkla elde tutulabiliyordu. Üçgenin bir noktası oldukça sivri, bir kenarı ise bıçak ağzı gibiydi.

Bu basit ayt, hayvanların derilerinin yüzölmesinde, etlerinin kesiminde, odun kesmede ve kazı işlerinde kullanıldığı gibi, silah olarak da önemli bir işleve sahipti. Baltalara, İ.Ö. 35 bin yılından itibaren sap takıldı.

İLK GÜZEL BEBEK YARIŞMASI

Bugün, dünyanın çeşitli kentlerinde düzenlenen güzel bebek yarışmalarının ilki, 14 Ekim 1854 tarihinde, ABD'de, Ohio eyaletinin Springfield kentinde yapıldı. Bu yarışmaya, 127 bebek katıldı. Adaylar arasında, beş aylık olmasına rağmen ağırlığı 14 kiloyu bulan bir bebekle anne ve babasının on yedinci yavrusu olan bir bebek de vardı. Birinciliği 10 aylık **William Rowner** kazandı. Bu şirin oğlan çocuğu, gümüş bir plaket ile ödüllendirildi. Ancak, yarışmada jüri üyelerinden birisinin bebeklerle ilgili bir görüşü, ana-babaların uzun süre çocuklarını bu tür yarışmalara sokmasını engelledi. En güzel bebeği seçmekle görevli olan bu jüri üyesinin, minik çocuklarla ilgili görüş şöyleydi: "**Bebekler, bir ucunda bitmez tükenmez gürültüler, öteki ucunda da büyük bir sormusuzluk örneği olan koskoca bir kanaldır.**"

İLK BALE

Hareket, söz ve şarkı ırlarını içeren ilk bale, **John Weaver'm "The Lovers of Mars and Venüs"** (Mars ve Venüs'ün Aşkları" adlı balesidir. İlk kez 2 Mart 1717 günü Kraliyet Tiyatrosu'nda sahnelendi. Mars rolünde **Louis Dupre**, Venüs rolünde ise Bayan **Santlow** oynadılar. Vulcan rolünü de bizzat **Weaver** canlandırdı. Müzik, iki ayrı besteci tarafından bestelenmişti. **Richard Fairbank**, dans müziklerini hazırlamış, Kraliyet Orkestrası'ndan **Henry Symonds** ise senfonilerin sorumluluğunu üstlenmişti. Tiyatronun yöneticisi **Colley Cibber**, prodüksiyon giderleri konusunda alabildiğine cimri davranmıştı. Çünkü, bu tür yeni eğlence tarzının ne gibi bir sonuç vereceğini kestiremiyordu. Ancak, halkın ilgisi, beklenenin de üstüne çıktı. Sonuçtan yeterince memnun olmayan tek kişi, balenin yazarı **Weaver**'in kendisiydi. Seyircilere göre daha gelişmiş bir beğenisi olduğunu öne sürüyor, bu nedenle de dansçıların performanslarından memnun olmuyordu. Dansçılar da **Weaver'in "avant-garde"** koreografisini yeterince özümleyememişlerdi doğrusu. **Weaver**, anılarında, "**İtiraf etmeliyim ki**" diyordu, "**Dansları düzenleyen, modern eğilime daha çok kaydım.**"

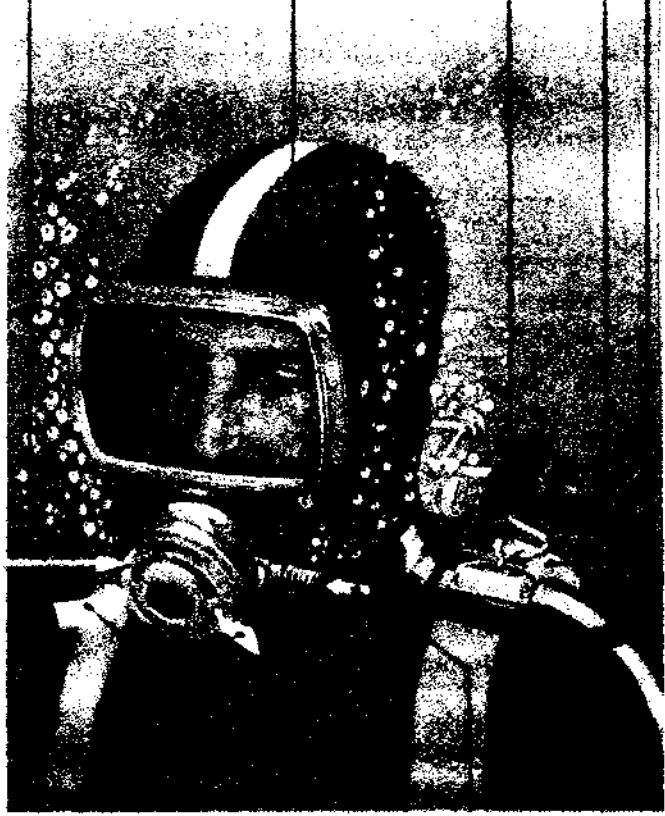
Yüksek basınç tüpü

Alçak basınçlı soluma tüpü

Birinci tüp kapağı

Dalgıç elbisesi

Ayarlı ağırlık

Nefes alış: Hava tüpünün birincil kapağı, ağızlığın iç odasına basıncı azaltılmış hava gönderir. Soluk alınırken, dış odasına deniz suyu dolar. Bu suyun basıncı, ağızlığın iç odasına giden havanın basıncını düşürür ve vücuda en uygun miktarda hava gitmesi, böylece sağlanmış olur.

Nefes veriş: Ağızlığın iç ve dış odacıklarındaki basınç aynı olduğunda ağızlıktaki hava uyarlayıcı kapak kapanır ve daha fazla hava gelmez. Dalgıç, bu arada nefesini verir ve kullanılmış hava, kapak aracılığıyla denize aktarılır. Bu arada düşen basınç nedeniyle hava tüpüne bağlı birincil kapak açılır ve yemiden soluk almak için gerekli olan hava ağızlığa gelir.

İLK SUALTİ SOLUNUM AYGITI

Dünyada sualtı solunum cihazları, ilk kez İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'da, kapitan **Jacques Cousteau** tarafından geliştirildi.

Cousteau, Fransız Donanması'nda görev yaparken, sualtında uzun süre kalabilmenin çarelerini araştırıyordu. Sualtında, her on metrede, basınç bir atmosfer yükseliyordu. Her-

Su, ağızlığın ön kısmındaki diyaframa yapıları basınçla ağıza giren hava basıncını düzenler

Uygun basınçtaki hava, ağızlığın iç kısmından ağıza ulaşır.

hangi bir derinlikte, ciğerlerin içindeki ve dışındaki basınç, birbirine denk olmazsa, dalgıcı ölümcül tehlikeler bekliyor demektir.

1942 yılında **Cousteau**, mühendis arkadaşı **Emile Gagnan**'la birlikte yeni bir yöntem geliştirdi. Bu yöntemle, suyun derinliği de hesap edilerek, dalgıcın istemine göre, otomatik olarak ciğerlere hava pompalanıyordu. Aygıt, son derece basitti ve sudaki ağırlığı, yok edecek kadar azdı. Savaş sona ermeden önce, bu aygıtı kullanan kurbağa adamlar, düşman gemilerine büyük zararlar verdiler. Günümüzdeki sualtı solunum aygıtları, askeri, ticari ve sportif amaçlarla geniş ölçüde kullanılmaktadır.

Weaver, baleyi operadan ayıran ve bir sanat biçimi olarak bağımsızlığa kavuşturan ilk sanatçıdır.

Kıta Avrupası'nda sahnelenen ilk "ballet d'action" işi, **Marie Salle'in "Pygmalion"** adlı yapıtıdır. İlk kez 1734 yılı Ocak ayında Covent Garden'de seyirci karşısına çıktı ve aynı yıl Paris'te **François Riccobini** tarafından Théâtre-Italien'de yineleni. Bale, Fransa'dan Rusya'ya geçti ve bu ülkede, 1751 yılında bale üstadı Landé yönetiminde İmparatorluk Tiyatro Okulu kuruldu. Bu verimli kaynakta klasik formunu bulan bale, 1911 yılında doğum yeri olan İngiltere'ye Diyağilev topluluğu ile geri döndü.

BALE PABUCU KULLANAN İLK KOREOGRAF

Bir balede özel pabuç kullanan ilk koreograf, **Charles Didelot'dur**. Didelot, 1796 yılında Kraliyet Tiyatrosu'nda "**Zephyr et Flore**" adlı balesini sergilerken, balerinlere ve baletlere ayak uçlarında yeterince yükselebilmeleri için özel mekanizmalı pabuçlar giydirdi. **Didelot'nun "Zephyr et Flore"** adlı balesi, aynı zamanda erkek dansçının partnerini havalandırması ve bu hareketin iki dansçı arasında bir iletişim aracı olmasından ilk örnektir.

İLK BALE ETEĞİ

İlk bale eteğini, 12 Mart 1832'de Paris Operası'nda galası yapılan **Filippo Taglioni'nin "La Sylphide"** adlı balesi için **A.E. Chalon** çizdi. Bazı bale otoritelerine göre, bu eteği hazırlayan ressam, **Eugène Lami'dir**. Bale, aynı yıl 26 Temmuz'da Covent Garden'da yineleni.

Her iki yapımda da başbalerin **Marie Taglioni** ve öteki balerinalar, beyaz muslinden yapılan bu özel etekleri giydiler. Bu giysilerin etek boyları, baldırın ortasına kadardı; kollar ise tamamen çıplaktı. Bu ilk bale eteği, ufak-tefek birtakım değişiklikler geçirmesine rağmen günümüz romantik balesinin standart giysisi olma özelliğini kazandı. **James Laver** adlı ale uzmanına göre, bu ilk bale giysisi, 1830'ların moda eteklerinin biraz "tiyatrosallaştırılmış" haliydi.

Çember etekli ilk bale giysisi ise, 1885 yılında St. Petersburg'da Kraliyet Tiyatrosu'nda "**La Fille du Pharaon**" adlı balede, İtalyan balerina **Virginia Zucchi** tarafından giyildi

BİR PARLAMENTODA YAPILAN İLK SEÇİM

Bir parlamento içinde yapılan ilk oylama, 1859'da, Avustralya'daki Victoria Kolonisi Yasama Konseyi'nde yapıldı.

İLK TÜKENMEZ KALEM

Günümüzde hemen herkes tarafından kullanılan tükenmez kalem, ilk kez 1938 yılında Macar heykeltıraş ve gazeteci **Lasalo Biro** tarafından bulundu. Biro, o yıllarda Budapeşte'de hükümet tarafından finanse edilen bir dergi çıkıyordu. Bir gün, derginin basıldığı matbaaya gittiğinde, çabuk kuruyan mürekkeplerin sağlayacağı yararları düşündü ve ilk tükenmez kalem prototipini geliştirdi. **Biro**, bu keşfi üzerinde daha çok çalışmak istiyordu, ama ülkesinde Nazi baskılarının tırmanması sonucu Paris'e kaçtı. Oradan da 1940 yılında Arjantin'e gitti. **Lasalo Biro**, tükenmez kalem bir türlü kafasından çıkaramıyordu. En sonunda çalışmalarının sonucunu aldı ve 10 Haziran 1943'te "**mürekkep damlatmayan**" bir kalemin patentini kendi adına tescil ettirdi. O sırada, **Henry Martin** adında bir İngiliz, hükümeti adına bazı çalışmalar yapmak üzere Arjantin'e gelmişti. Martin, bir rastlantı sonucu **Biro** ile karşılaştı ve buluşuna hayran kaldı. Çünkü, büyük yüksekliklerde çeşitli hesaplar yapmak zorunda kalan havacıların dolmakalem kullanırken ne denli sıkıntılarla karşı karşıya kaldıklarını biliyordu. Bu yeni kalem, bu sıkıntıların sonu demektir. Çünkü, çeşitli yüksekliklerde, hava basıncının değişiminden etkilenmesi söz konusu değildi. Derhal kalemin İngiltere haklarını satın aldı ve Reading yakınlarındaki terk edilmiş bir hangarda, İngiliz Hava Kuvvetleri için tükenmez kalem yapmaya başladı. Yanında çalışan 17 kız, ilk bir yıl içinde 30 bin kalem üretmeyi başardılar ve bunların hepsi satıldı.

Biro patenti altında halka satışı yapılan ilk tükenmez kalemler ise, 1945 yılı başlarında Buenos Aires'te Eterpen şirketi tarafından piyasaya çıkarıldı. Bir Birleşik Amerikalı işadamı da, bu "**büyük buluş**"un ABD'ye aktarılması için faaliyete girişti.

"**Su altında yazabilen ilk kalem**" olarak reklam edilen tükenmezler, ABD'de umulandan da ötesinde bir ilgi gördü. 29 Ekim 1945 günü New York'ta Gimbel's mağazalarında tanesi 12.5 dolardan satışa çıkarıldı ve akşama kadar tam 10 bin adet satıldı.

Tükenmez kalemlerin son derece yaygın bir biçimde kullanılması ise 1958 yılında **Bic** firması tarafından üretilmesiyle gerçekleşti. Bir yıl içinde İngiltere'de 53 milyon Bic tükenmez satıldı. Bu, ülkede kadın, erkek ve çocuk, herkesin bir tükenmez sahibi olması demekti.

İLK DİKENLİ TEL

İlk dikenli telin patenti, 25 Haziran 1867'de ABD'nin Ohio eyaletinde **Lucien B. Smith** tarafından alındı. Bu telin üzerine tahta plakalar takılmış, bu plakaların üzerine de olta şeklinde kancalar monte edilmişti. Ancak bu ilk "**dikenli tel**"in herhangi bir parçasına daha sonra rastlanmadığından, patenti alınmasına rağmen üretilip üretilmediği bilinmiyor. Ertesi yıl patent alan **M. Kelly** ise, birbiri üzerine bükülmüş iki telin kıvrımları arasına yerleştirdiği oltalarla gerçek anlamda ilk dikenli teli yapmış oldu. "**Gerçek anlamda koruyucu**" olarak reklamı yapılan bu dikenli tele, ABD'nin bazı yörelerinde hâlâ rastlamak mümkündür. Sığır çiftliklerinde, hayvanları belirli bir yerde tutabilmek için yeterince kereste bulamayan ve bu yüzden çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan Batı'da, dikenli telin bulunuşu gerçek anlamda bir "**devrim**" oldu.

Dikenli tel koleksiyonculuğu, Avrupa'da henüz pek yaygın olmamakla birlikte, ABD'nin güneybatı eyaletlerinde oldukça geçerli bir uğraştır. Çeşitli dönemlerde yapılmış çeşitli biçimlerdeki dikenli telleri toplamak, kovboyların torunları olan Amerikalılar için ayrı bir zevktir. Bugün bazı koleksiyoncuların elinde 1500'ü aşkın türde dikenli tel olduğu biliniyor ve bu teller zaman zaman açık artırmalarda; yarım metresi yaklaşık 40 bin liradan alıcı bulabiliyor.

DİKENLİ TELİN SAVUNMADA İLK KULLANILIŞI

Dikenli tel savunma amacıyla ilk kez 1898 yılında Küba'da, Amerikalılarla İspanyollar arasındaki savaşta, Amerika Birleşik Devletleri ordusu tarafından kullanıldı.

ULUSLARARASI İLK GÜZELLİK YARIŞMASI

Uluslararası nitelikteki ilk güzellik yarışı, 14 Ağustos 1908 günü İngiltere'nin Folkestone kentinde, Pier hipodromunda yapıldı. Yarışmaya altı İngiliz adayın yanı sıra, üç Fransız, bir İrlandalı, bir Avusturyalı, bir

Amerikalı ve "**Boulogne'dan gelen birkaç bakkal kız**" katılıyordu. Son grup, ön elemelerden geçmediği için, öteki üç Fransız gibi resmen aday değildi. Yarışmayı izlemeye **gelen** her seyirciye 4 sterling karşılığında üç oy pulusu verildi. Böylece, güzelleri halk değerlendirmiş olacaktı. Kraliçelik tacını ve birincilik ödülü olan Spencer marka piyanoyu, bir dükâncının kızı olan 18 yaşındaki İngiliz dilberi **Nellie Jarman** kazandı. Ertesi gün Folkestone Herald gazetesinde yer alan yarışmayla ilgili bir yorumda ise, seyircilerin kendi ülkelelerinden birine oy vermekle "**açık biçimde tarafgirlik**" yaptıkları öne sürüldü.

MAYOYLA YAPILAN İLK GÜZELLİK YARIŞMASI

Güzellerin günlük giysiler yerine mayo giyerek yarıştıkları ilk güzellik yarışı, 7 Eylül 1921 günü ABD'de, Atlantic City'de yapılan "**Miss America**" yarışmasıydı. Bu, aynı zamanda ilk kez bir ülkenin adıyla anılan ve daha sonra gelenek haline gelen bir yarışma oldu. "**Miss Amerika**" adının isim babası, Atlantic City Press gazetesi **muhabirlerinden Herb Test** idi. Yarışmanın birincisi olarak "**Miss America**" unvanını alan 15 yaşındaki **Margaret Gorman**, elemelere **Miss Washington** unvanıyla katılmıştı ve henüz ortaokul öğrencisiydi. Enfes bir sarışın olan **Bayan Gorman**, 75-63-80'lik vücut ölçüleriyle bütün izleyicilerin soluklarını kesti ve 1.53'lük boyuyla da bugüne kadar "**Bayan Amerika**" unvanını alan en kısa boylu güzel oldu.

İLK DÜNYA GÜZELLİK KRALİÇESİ YARIŞMASI

Dünya Güzellik Kraliçesi yarışı ilk kez 1951 yılında Mecca Ltd. Halkla İlişkiler Direktörü **Eric Morley** tarafından düzenlendi. O yıl, Morley'in patronları, kendisinden Londra Festivali'ne uluslararası bir yenilik getirmesini istemişlerdi. **Morley** de uzun uzun düşündükten sonra, bu tür bir yarışmanın gerçekten ses getireceğine inandı ve bu düşüncesini gerçekleştirmek için kolları sıvadı. 19 Nisan günü, Strand Lisesi Bale Salonu'nda yapılan finale yalnız beşi denizaşırı ülkelerden gelen 30 aday katıldı.

Bu yarışmanın bir başka özelliği de, bütün yarışmacıların o dönemde İngiltere için çok yeni bir olgu olan bikini ile podyuma çıkmalarıydı. Sonuçta 1000 sterlinglik birincilik ödülünü ve Dünya Güzellik Kraliçesi tacını Stocholmlü bir polisin kızı olan 22 yaşındaki İsveç güzeli **Kiki Kaakonson** kazandı.

1888 yılında, Belçika'da yapılan ilk güzellik yarışmasında, adaylar büyük bir gizlilik içinde finalin yapılacağı salona getirildiler. Bu ilk yarışmada, kraliçelik tacını, fotoğrafta görülmeyen bir zenci kazandı.

İLK GÜZELLİK YARIŞMASI

Bilinen ilk güzellik yarışması, 19 Eylül 1888'de, Belçika'nın Spa kentinde "Concours de Beauté" adı altında yapıldı. Yarışmayla ilgili duyuru üzerine 350 aday, ilk elemeyi kazanmak umuduyla jüriye fotoğraflarını gönderdi. Jüri üyeleri, oldukça tartışmalı geçentoplantılardan sonra, bunlardan 21'ini finale katılmaya layık gördü. Yarışma, tam bir gizlilik içinde yapıyordu ve jüri üyeleri güzelleri adeta gözlerinden kısıkanıyorlardı. Bir İskandinav gazetesi, "Halkın kraliçe adaylarını görmesine kesinlikle izin verilmiyor" diye

yazdı. "Toplu olarak yarışma saatini özel bir binada bekleyen güzeller, finalin yapılacağı salona her tarafı sımsıkı kapatılmış özel arabalarla getirildiler."

Nihayet jüri, kraliçe adaylarını teker teker inceledi ve 5 bin franklık birincilik ödülüne, Guadeloupe'dan 18 yaşındaki Bertha Soucaret'i layık gördü.

Aynı İskandinav gazetesi, yarışmadan birkaç gün sonra şu haberi veriyordu:

"Aldığımız son bilgilere göre Bayan Soucaret, yakın bir gelecekte sahneye çıkacakmış. Eh, sesi belki yeterli olmayabilir, ama günümüzde güzellik her kapıyı açıyor."

İLK BİSİKLET YAPIMCISI

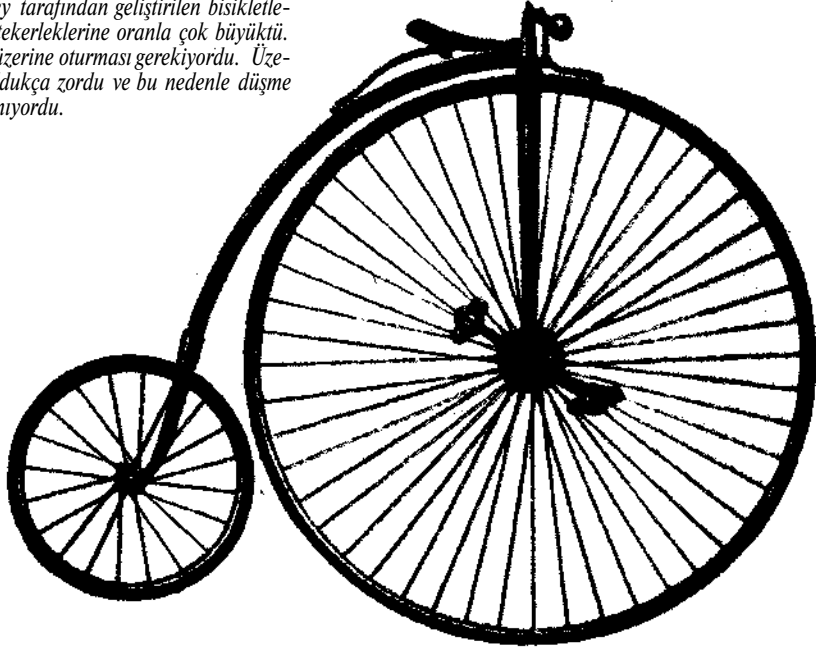
İlk bisiklet yapımcısı, Paris'teki Cite Godot de Mauroy'un ustabaşısı Pierre Michaux'dur. Bu endüstrinin temelini nasıl atıldığı, Michaux'nun oğlu Henri tarafından 1893 yılında Le Vélo'ya yazılan bir mektupta şöyle anlatılır:

"1861 yılının Mart ayıydı,... Parisli şapka imalatçısı Mösyö Brunel, ön tekerini onart-

mak üzere Velocifere'ini (hobi-at) babama getirdi. Aynı akşam 19 yaşındaki erkek kardeşim Ernest, bu aracı alarak Montaigne Caddesi'nde dolaşmaya çıktı. Eve döndüğünde, babama, 'Dengemi sağlamakta pek güçlük çekmiyorum. Ancak, yeterli hızı sağladıktan sonra yere çarpmamaları için bacaklarımı havada tutmak bayağı yorucu oluyor' dedi. 'O zaman' dedi babam, 'Tekerin ön çatalının iki tarafına birer destek koy. Hızlanıp dengeni sağladıktan sonra ayaklarını bu destek üzeri-

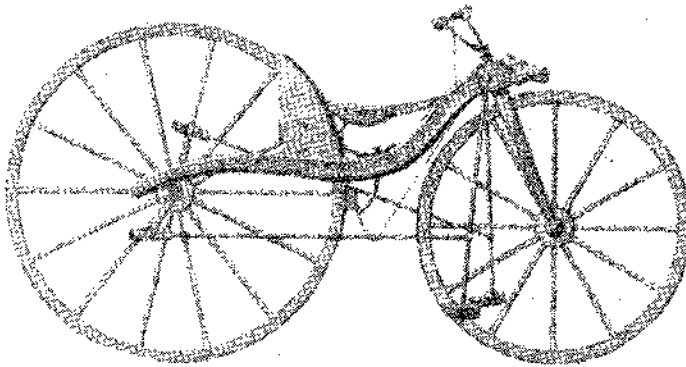
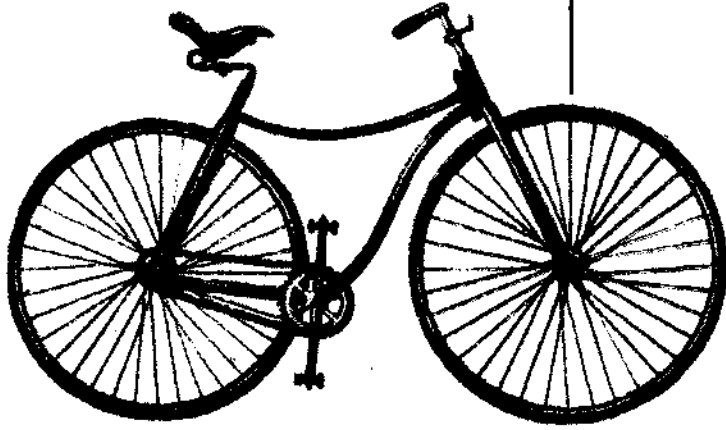
BİNME SİHAYLİ ZORDU

1870 yılında James Starley tarafından geliştirilen bisikletlerin ön tekerlekleri, arka tekerleklerine oranla çok büyüktü. Sürücünün ön tekerleğin üzerine oturması gerekiyordu. Üzerinde denge sağlamak, oldukça zordu ve bu nedenle düşme vakalarına çok sık rastlanıyordu.

BÜTÜNÜYLE METALDEN YAPILAN İLK HAFİF BİSİKLET

Bu tür bir bisikletin patenti ilk kez 1870 yılında Coventry Makinists Co. adlı İngiliz şirketinde görevli **James Starley** ve **William Hillman** tarafından alındı. Bu bisikletin bir özelliği de, ilk kez tekerleklerinde tel kullanılmasıydı. Araçlarını tanıtabilmek için **Starley** ve **Hillman**, hiç durmadan 154 km. yol alarak bir günde Londra'dan Coventry'ye gittiler ve Katedralin çanı tam gece yarısını vururken, **Starley**'in evine geldiler. 1871 yılında bu bisiklet vitessiz olarak sekiz şilinge, vitesli olarak da 12 şilinge piyasaya sunuldu.

İLK BİSİKLET

Bisiklet ilk kez 1839 yılında İngiltere'nin Dumfries yöresinde, Courthill kasabası demircilerinden **Kirkpatrick Macmillan** tarafından yapıldı. Yaklaşık 27 kilo ağırlığındaki araç, tahta bir iskeletten oluşuyordu. Ön tarafına bir at başı geçirilmişti. Demir tekerleklerinden öndekinin çapı 80 cm, arkadakinki ise 105 cm idi. Pedallar, kranklar aracılığıyla arka tekerleğe bağlanmıştı ve ayakların ileri geri hareketleriyle devinim kazanıyordu. Ne var ki, **Macmillan**, büyük bir endüstrinin kurucusu olduğundan habersizdi. Onun tek düşüncesi, Courthill ile Dumfries arasındaki 22 kilometrelik yolu rahatlıkla ve daha az yorularak gidip gelmesine yarayacak bir araç geliştirmekti. 1842 yılında, bir iş için Glasgow'a gitti ve bu arada yine hiç farkında olmadan ilk uzun mesafe bisiklet rekorunu kırdı. 10 Haziran 1839 tarihli Glasgow Herald gazetesi, 64 kilometrelik bir yolculuk sonrası Glasgow'a geldiğinde **Macmillan**'ın "şeytan icadını" seyretmek üzere toplanan kalabalıktan bir çocuğa çarparak durabildiğini yazdı. Polis, bu ilk bisiklet kazası için **Macmillan**'ı beş şilin para cezasına çarptırdı.

Birkaç gün sonra **Macmillan**'ın yeğeni **Mary Marchbank**, dayısının yaptığı bisikletle birkaç tur attı ve dünyada bisiklete binen ilk kadın unvanını kazandı.

ULAŞIM VE EĞLENCE ARACI

1839 yılından itibaren insanların hizmetine giren bisiklet, günümüzde de bir zevk ve ulaşım aracı olmaya devam ediyor.

ne yerleştirir ve dinlenirsin. Hatta daha iyisi, bu desteği bir krankla tekerle monte et. Böylelikle ayaklarını dinlendirirken, ara sıra destekleri hareket ettirirsin. O da krankı hareket geçirir ve teker döner.'

Kardeşim, derhal babamın dediklerini uygula ve böylece pedal sistemi gerçekleşmiş oldu. Gerçi bu dahiyane fikir Pierre Michaux'a aitti ama, o fikri hayata geçiren ilk kişi, oğlu Ernest oldu."

Böylece, pedallı bisiklet üretmek üzere "**La Compagnie Parisienne Ancien Maison Michaux et Cie**" adında bir firma kurulmuş oluyordu. 1861 yılında iki modelin üretimi yapıldı. Seri üretime ise bir sonraki yıl geçildi ve o yıl içinde firma 142 adet bisiklet üretti.

İLK KADIN BİSİKLETİ

Kadınlar için yapılan ilk bisikletin patenti 1870 yılında **Samuel Webb Thomas** tarafından alındı. Seri üretimi ise, 1874 yılında, **Starley** ve **Hillman** tarafından kendi buluşları olan bisiklet üzerinde yapılan birkaç değişiklikle başlatıldı. Fakat bu bisikletin çok karmaşık bir pedal sistemi vardı ve üzerinde denge sağlamak hayli zordu. Üstelik bir düşme anında da ciddi yaralanmalara yol açıyordu. Bu nedenle fazla rağbet görmedi.

Arka tekerleğe zincirle bağlı pedallarla çalışan basık gövdeli ilk kadın bisikleti ise, yeterince güvenli olarak 1884 yılında **H.J.Lawson** tarafından yapıldı.

İLK ZİNCİRLİ BİSİKLET

Bu tür bir bisiklet ilk kez 1873 yılında **H.J.Lawson** tarafından gerçekleştirildi. Ertesi yıl, **Lawson**, Brighton sokaklarında bisikletle gezmeye başladı. Sussex Cücesi adlı bisikletin ahşap cantlı tekerleklerinin çapı 58 cm idi. 1879 yılında **Lawson**, buluşunu daha da geliştirdi. Ancak, bu kez ön tekerin çapı, arka tekere oranla yaklaşık iki kez daha büyüktü. Bu bisiklet ilk kez 1880 yılı Şubat ayında bir sergide kamuoyuna sunuldu ve aynı tarihte satışına başlandı.

İLK BİKİNİ

Bugün bile birçok erkeğin gözdesi olan bikini mayo ilk kez, 5 Haziran 1946 günü Paris'te yapılan bir moda gösterisi sırasında, modaseverlerin önünde sergilendi. Mayonun tasarımı, Fransız **Louis Reard**'a aitti. İlk kez sergileyen ise, **Micheline Bernardi** oldu. Bikininin dünyaya lanse edilmesi, Amerikalıların Pasifik'teki Bikini Atolu'nda bir atom denemesi yapmalarından dört gün sonrasına rastlamıştı. Bu nedenle, Bay **Reard**, yeni biçimlendirdiği mayoya "**çarpıcı**" anlamında bikini adını verdi. İlk yapılan bikini, pamuklu bir kumaştandı ve üzerinde gazete deseni vardı. Bu gazete deseninde resmi olan Bayan **Bernardi**, öylesine büyük bir üne kavuştu ki, çok kısa bir dönemde tam 50 bin hayranı, Bayan **Bernardi**'ye mektup yazdı.

İLK PREZERVATİF

1551 yılından, ölüm tarihi olan 1562 yılına kadar Padua Üniversitesi'nde Anatomi Kürsüsü Başkanı olan Profesör **Gabriel Fallopius**, ilk prezervatifin bulucusudur. Profesör **Fallopius'un** prezervatifle ilgili ilk makalesi, 1564 yılında De Morbo Gallico'da yayınlandı. **Fallopius'un** bulduğu koruyucu kılıf, 1100 erkek üzerinde denenmişti ve ilk kullanıldığında birtakım bulaşıcı hastalıklara karşı koruyucu amacını taşıyordu. Bu prezervatifin doğum kontrol unsuru olduğu daha sonra tamamen bir rastlantı sonucu ortaya çıktı. 1655 yılına kadar prezervatifi kullananlar, yalnız ilişki kurdukları kadınlardan bazı hastalıkları alma amacını taşıyorlardı. O yıl bir Paris dergisi, "**L'ecole Des Filles**" başlığı altında söz konusu kılıfların, spermin kadın rahmine girmesini engelleyici bir rol oynadıklarını da duyurdu. Bu yazıdan sonra prezervatiflerin gelişimi önleyici özellikleri ön plana çıktı.

17. yy'ın sonlarında Fransa'da prezervatiflerin kullanımı bir hayli yaygınlaşmıştı, ama genellikle, rahim içi koruyucu kılıflar daha rağbetliydi. 1671 yılında, kızkardeşine bir mektup yazan Bayan **de Seigné**, söz konusu prezervatifleri, "**İlişkiden yeterince zevk almayı engelleyen, ama bazı tehlikeleri de ortadan kaldıran bir örümcek ağı**" olarak tanımlıyordu.

KULLANILAN İLK PREZERVATİF

Prezervatifin bulunuşundan bu yana milyonlarcasının kullanıldığı bir gerçektir. Ama kullanıldığı bilinen en eski prezervatif, 1950'li yıllarda İngiltere'de bir kır evinde bulundu. Bu prezervatifin içinde bulunduğu sandık, 1800 yılından beri açılmamıştı, kullanıldığı her halinden belliydi. Koyun karaciğerinden yapılan bu prezervatif, kullanılmadan önce suda ıslatılması gereken türdendi. Ünlü çapkın **Casanova**, bu tür kılıfları, "**İngiliz yağmurluğu**" diye tanımlar. Anılarında yazdığına göre, prezervatifler, penisin üzerine geçirildikten sonra uç kısımları pembe bir kurdeleyle düğümlenir. 1744 yılında bu tür prezervatifleri pazarlayan Cundum Wahhouse firması, müşterilerine, daha güvenli ilişki kurabilmeleri için üst üste iki koruyucu takmalarını öneriyordu. İlk lastik koruyucuların kullanılışına ilişkin kayıtlara ancak 1888 yılından itibaren rastlıyoruz. O yıl yayınlanan ve lastik ticaretiyle ilgilenenler arasında dağıtılan bir dergi, üretimi, çok saygın bir işkolunun yüzkarası olarak okuyucularına takdim ediyordu.

İLK DOĞUM KONTROL HAPİ

İlk doğum kontrol hapı, ABD'nin Massachusetts eyaletinde, Shrewsbury kentinde biyolojik araştırmalar yapan Worcester Vakfı hesabına çalışan Dr. **Gregory Pincus** tarafından geliştirildi. Dr. **Pincus**, 1950 yılında aile planlamasına ilişkin çalışmalar yapmak üzere vakfa davet edilmişti. Amacı, "**zararsız, kesinlikle güvenilir, basit, pratik, uygulaması kolay ve hem karı, hem de koca tarafından fiziksel doyumu engellemeyen bir koruyucu**" bulmaktı. **Pincus** ve yardımcısı Dr. **John Rock**, ağız yoluyla alınabilecek böyle bir ilaç insanlığın hizmetine sunabilmek için tam beş yıl olağanüstü çalıştılar. Söz konusu ilaç için yola çıktıkları ana maddeler, progesterin ve östrojeni. İlk klinik deneyler 1954 yılında yapıldı.

Dr. **Pincus'un** mucize hapıyla ilgili ilk geniş çaplı deneme ise 1956 yılında Puerto Rico'da, San Juan kentinde yapıldı. Bu deneme-

ye 1308 kadın, gönüllü olarak katıldı. Bunlardan 811 tanesine Conovid adı verilen haptan, 497 kişiye de daha sonra geliştirilen Uvulen'den verildi. Üç yıl süren denemeleri tamamlayan 830 kadından yalnız 17'si gebe kaldı.

Serbest piyasada satılan ilk doğum kontrol haptı ise, Enovid 10'dur. G.D.Searle Eczacılık firması tarafından 18 Ağustos 1960 tarihinden itibaren eczanelerde hanımların yararına sunuldu.

İLK KAN NAKLİ

Bir insana yapılan ilk kan nakli, 12 Haziran 1667 günü, Montpellier Üniversitesi Felsefe ve Matematik Profesörü ve 14. Louis'in özel doktoru Profesör **Jean-Baptiste Denys** tarafından gerçekleştirildi. O gün, Profesör Denys'e 15 yaşında bir hasta getirilmişti. Delikanlının çok yüksek ateşi vardı ve o günün yöntemlerine göre, bu yüksek ateşi düşürebilmek için kendisine tam 20 kez hacamat yapılmış, yani kanı alınmıştı. Kan kaybını karşılayabilmek için, Profesör **Denys**, hastasına bir kuzudan alınan 250 gram kan verdi. Bu, o günün bilimsel ortamına göre, çok tehlikeli bir denemeydi. Ancak Profesör Denys'in notlarına göre, hasta bu tehlikeli deneye "gülümseyerek" yanıt verdi ve çok geçmeden sağlığına kavuştu. Ne var ki, bu olumlu başlangıç, sonraki denemelerde de aynı sevindirici sonucu vermedi. İlk girişiminden başarılı sonuç alan Profesör **Denys**, daha birçok hastasına, hayvanlardan aldığı kanı nakletti. Ama bu hastaların tamamına yakın bir bölümü kısa süre içinde öldü. Deney önce Fransa'da, daha sonra da öteki ülkelerde yasaklandı.

İNSANDAN İNSANA İLK KAN NAKLİ

Bir insandan bir başka insana kan nakletmeyi ilk akıl eden ve bunu başaran kişi, döneminin "**dahi**" doktoru 28 yaşındaki **Thomas Blundell'dir**. Bu genç bilim adamı, 1818 yılı Eylül ayında Londra'daki Guy's Hospital'da kendi buluşu olan ince bir şırınga aracılığıyla değişik kişilerden aldığı taze kanı, ölmek üzere olan bir hastasına aktardı. Ne var ki, kan nakline ilişkin birtakım bilimsel sorunlar bir yana, söz konusu hasta zaten ölümün eşliğindeydi ve deneme doğal olarak başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak 10 yıl sonra Doktor **Blundell**, sağlıklı insanlardan aldığı taze kanla bir başka insanı yaşatmayı başardı ve bu konuda tıp biliminde çığır açarak kendisinden sonra gelecek meslektaşlarına öncülük etti.

KAN NAKLI İLE KURTULAN İLK İNSAN

Kan nakli sayesinde bir hastanın hayatının kurtarılmasına ilk kez 1825 yılında Londra'da tanık olundu. Dr. **Doubleday**, şiddetli bir iç kanama geçiren bir kadın hastasına, başka insanlardan aldığı yaklaşık 750 gram taze kanı aktardı ve bu kadını kurtardı. İlk 200 gram kanın verilmesinden sonra hasta, yatağında doğruldu ve "**Kendimi bir boğa kadar güçlü hissediyorum**" dedi. Aynı anda nabız 140'tan 104'e düşmüştü.

İyi denetlenemediği takdirde kan naklinin başarılı sonuç verebileceğini kanıtlayan bu ilk denemeye karşın hâlâ aşılması gereken iki büyük engel vardı. İlk kez 1900 yılında Viyanalı doktor **Karl Landsteimer**, kan gruplarını belirledi. Böylece doktorlar, hangi kişilerin kim kan verebileceklerini öğrenmiş oldular. Bu bilginin pratik olarak uygulanabilmesi için aradan yıllar geçmesi gerekti. 1907 yılında Norveçli Doktor **Jansky**, ilk kez kan gruplarını bugün bilinen anlamıyla tam olarak ayırdı. Ertesi yıl, New Yorklu Doktor **Reuben Ottenberg**, bir insandan bir başkasına kan nakletmeden önce, kan grubunun belirlenmesi gerektiğini ve bunun nasıl yapılabileceğini gözler önüne serdi.

Aşılması gereken bir başka sorun ise, pıhtılaşmaydı. Bu sorun nedeniyle, daha önce hayvanlardan alınan kanların verildiği bazı hastalar, çok şanssız olmuş ve bir miktar kan alabildikten sonra pıhtılaşma nedeniyle kendilerine daha fazlası verilememişti. Bu sorun, sodyum sitrat adı verilen bir kimyasal maddeyle çözüldü ve kan, hastalara verilmek üzere şişe içinde bu maddenin yardımıyla depolanabildi. Bu yöntemin mucidi, Belçikalı Cerrah **A. Hustin'dir**. Dr. **Hustin**, bulduğu yöntem sayesinde ilk kez 27 Mart 1914 tarihinde Brüksel'deki Saint-Jean Hastanesi'nde bir hastaya şişeden kan aktarmayı başardı.

Her ne kadar bu kimyasal madde pıhtılaşmayı önliyorsa da, çözüm yalnız birkaç saatle sınırlı kalıyordu. Bu sorunun üstesinden de, 1917 yılında Batı Cephesi'nde Kanada askerleri için çalışan Amerikalı Doktor **Oswald Robertson** tarafından gelindi.

KAN VEREN İLK İNSANLAR

Gönüllü olarak kan veren ilk insanlar, 1921 yılında İngiltere'de Doktor **P.L.Oliver'in** çağrısına "**evet**" diyen dört kişidir. İngiliz Kızılhaç'ının Londra örgütünde görevli bu dört kişi, King's College Hastanesi'nde kanlarını ver-

diler. Bu olaydan sonra, Londra'da kan vermek isteyen gönüllüler için bir çizelge tutuldu. Bu çizelge, daha sonraki yıllarda herhangi bir hastaneden gelen kan isteğinin karşılanmasında büyük ölçüde yardımcı oldu. 1924 yılında, Londra'daki hastanelerden yalnız 26 kan talebi oldu. Bir yıl sonra ise bu çağrı, 5 bin 333'e ulaştı.

İLK KAN BANKASI

Bugün bilinen anlamıyla ilk kan bankası, 1931 yılında Moskova Acil Yardım Hastanesi'nde, Profesör **Sergey Yudin** tarafından kuruldu. "**Kan Bankası**" deyimi ise, 1937 yılında Chicago'daki Cook County Hastanesi Kan Merkezi'ni kuran **Bernard Fantus** tarafından kullanıldı ve daha sonra deyim, dünya çapında yerleşti.

DOĞUM ÖNCESİ İLK KAN NAKLİ

20 Eylül 1963 günü, Yeni Zelanda'da, Auckland kentinde Ulusal Kadın Hastanesi'nde dünyada ilk kez olarak Bayan **E.McLeod**'un çocuğuna doğumdan hemen önce Profesör **George Green** tarafından kan nakli yapıldı. Benzer bir işlem, 1964 yılı Ağustos ayında İngiltere'de, Lewisham Hastanesi'nde yinelenildi.

CİLT ÜZERİNE GEÇİRİLEN İLK KİTAP GÖMLEĞİ

Cilt üzerine kitabın tozlanmaması için geçirilen ilk kitap gömleği, 1833 yılında yayınlanan "**The Keepsake**" adlı kitap için kullanıldı. Bu güderi tozluğun ön yüzünde kenar süsleri arasında kırmızı renkte kitabın adı yazılıydı. Arka yüzde ise, yayımcı Longman şirketinin öbür kitaplarını tanıtan bir liste vardı. Bu gömleğin orijinali 1934 yılında ünlü İngiliz kitap koleksiyoncusu **John Carter** tarafından bulundu. 1952 yılında Oxford'daki Bodleian Kitaplığı'na aktarıldığı sırada kayboldu. Başka bir örneğine ise rastlanılamadı.

İLK KİTAP KULÜBÜ

Üyelerine indirimli fiyatlarla kitap satan ilk kitap kulübü, 1936 yılında Mayıs ayında hizmete giren **Maurice Thorez**'in, "**France Today and the People's Front**" adlı kulübüdür. 5 bin üyesi olan bu kulübün fikir babası, faşizm, yoksulluk ve savaşın tehlikelerine ilişkin yapıtları ucuz ve kolay bir biçimde iletmeyi amaçlayan

Londralı yayınevi sahibi **Victor Gollancz**'dir. Üyelere iletilecek kitapları seçmekle görevli komite, **John Strachey**, **Harold Laski** ve bizat **Gollancz** tarafından oluşturuldu. Seçilen her kitap, özel portakal renkli bir kap içinde üyelere gönderildi. Kitapların normal satış fiyatları, üyelere istenen fiyatın üç ya da dört katıydı ve bunların kaplan çok daha farklı renklerdeydi.

Özel bir konuyla ilgilenen üyelere de herkese açık ilk kitap kulübü ise, 1937 yılında kurulan "**Readers Union**" (Okurlar Birliği) adlı kulüptür. Bu kulüp, halen kendi türünde en eski kuruluş olma özelliğini de taşımaktadır.

ÜZERİ RESİMLİ İLK KİTAP GÖMLEĞİ

1860 yılında, Longman Yayınevi tarafından yayınlanan **Bunyan**'ın "**Pilgrim's Progress**" adlı kitabının üzerinde **Charles Bennett** tarafından yapılmış bir resim vardı. Aynı ressam, iç sayfalara da bazı resimler çizmişti.

Gerek "**The Keepsake**", gerekse "**Pilgrim's Progress**" adlı kitapların gömlekleri, kitabı tümüyle saracak nitelikteydi. Bugün bildiğimiz anlamıyla ilk modern cilt ise (ön yüzünde ve sırtında kitabın adı ile yazarın adı yazılı, sayfaların açılma yerleri açıkta kalmış) 1861 yılında Blackwood Yayınevi'nce yayınlanan ve **Noel Paton** tarafından yazılan "**Poems by a Painter**" adlı kitapta kullanıldı.

ARKA KAPAKTA İLK TANITIM YAZISI

New Yorklu iki yayınevi, Harpve Dodd Mead, 1899 yılından itibaren yayınladıkları kitapların arka kapaklarında kitabı tanıtıcı yazılara yer verdiler. Bu tür kitapların ilk üç örneği, Harper yayınlarından "**Amiral George Dewey**" (yazan, **John Barrett**), **Memnun Sekreter**" (**J.K.Bangs**) ve Dodd Mead yayınlarından **Janice Meredith**'tir (**P.L.Ford**).

İLK ARMAĞAN KİTAPLAR

1932 yılında, İngiliz Ulusal Kitap Konseyi, insanların sevdiklerine kitap armağan edebilmeleri için bir kampanya başlattı. Yayınevlerinin özel armağan ciltleri içinde hazırlanan bu kitaplar, doğum günü ya da belirli nedenlerle bir kimseye armağan edilebilecek biçimde, özel

formlarda paketleniyordu. Bu amaçla başlatılan kampanya "Armağan benden, seçmek sizden" sloganıyla bütün ülkeye duyuruldu. Söz konusu kampanya uyarınca, herhangi bir kimse, bir kitap armağanı kartı satın alarak sevdiği kişiye veriyordu. Armağanı alan kişi de, elindeki bu kartla kampanyaya katılan yayınevlerinden herhangi birinden beğenisine göre tercih ettiği özel kitabını alıyordu.

İLK MELON ŞAPKA

İlk melon şapka, 1849 yılında Londra'lı şapka yapımcıları Thomas ve William Bowler kardeşler tarafından üretildi. İmalatçı firmaya siparişi Lock and Co. adlı mağaza tarafından, William Coke adlı bir müşterinin isteği üzerine verilmişti. Bay Coke, avlanmaya çıktığı zaman, başını alçak dallardan korumak üzere böyle bir şapkaya sahip olmayı düşünmüştü. 17 Aralık 1849'da yeni şapkasını denemek üzere Londra'ya gitti. Şapkasını eline aldı, sağına-soluna iyice baktı, sonra da başına giyeceğine, yere fırlatıp üzerinde tepinmeye başladı. Pek fazla deforme olmadığını görünce, memnuniyetle şapkasını giydi ve 12 şillinglik faturayı ödedi. İngiltere'de bugün de faaliyetini sürdüren Lock mağazalarında bu tür şapkalar, ilk müşterinin anısına, hâlâ Coke şapkası olarak satılır.

İLK ÇOCUK KULÜBÜ

1872 yılı Ekim ayında, Londra'nın Kensington semtinde Rahip Daniel Eisdale'in yöneticiliğinde faaliyete geçen "Kıbrıslı Çocuklar Kulübü", bilinen ilk çocuk kulübüdür. Kulübün faaliyetlerine ilişkin olarak birkaç gün sonra, "St. John's Parish Magazine" adlı dergide şu satırlar yer aldı:

"Üç hafta önce faaliyete geçen bu kulübün üyeleri, Beulah salonlarında perşembe ve cuma günleri birer buçuk saat, cumartesi günleri ise iki saat süreyle bir araya geliyorlar. Katılanların sayısına bakılırsa, kulübe olan ilgi çok büyük. Çocuklar çeşitli oyunlarla vakit geçiriyorlar. Bu arada birkaç çocuk dostu tarafından kulübe armağan edilen bılardo masası da büyük ilgi görüyor. Biz uğradığımızda, kulüpte 30 kadar üye vardı. Kendilerine çay, kahve, tereyağlı ekmek dilimleri verildi. Pazar okuluna ve gece derslerine devam eden çocuklar için üyelik ücretsiz. Diğerleri ise her gelişlerinde 1 şilling vermek zorundalar. Her toplantıya iki bay nezaret ediyor ve çocuklar arasında bir sorun çıkmıyor."

Bu kulüp, Birinci Dünya Savaşı'na kadar varlığını sürdürdü.

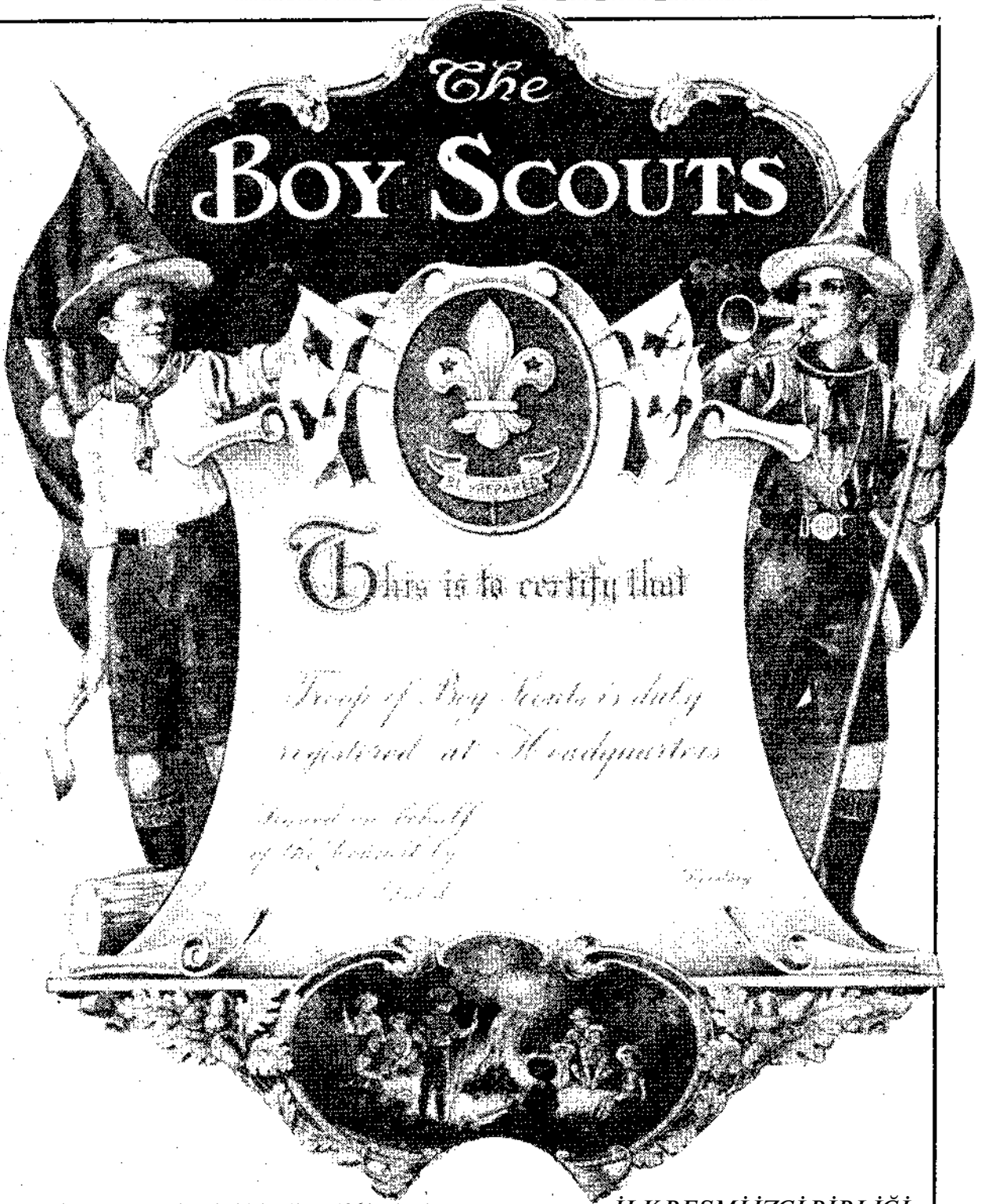
İLK İZCİ HAREKETİ

İzcilik düşüncesinin doğuşu, 29 Haziran-9 Ağustos 1907 tarihleri arasında, Brownsea Adası'nda, Tümgeneral Sir Robert Baden-Powell yönetimindeki bir kampta doğdu. Bu deneme kampına, 20 çocuk davet edilmişti. Grubun 9 üyesi, Bournemouth ve Pool Çocuk Tugayları'ndan gelmişlerdi. Diğerleri ise, General Baden-Powell'in dostlarının çocuklarıydı. Grup, "Çulluklar", "Kuzgunlar", "Kurtlar" ve "Boğalar" adlarını taşıyan dört kümeye ayrıldı. Ağaç kesmek, gözlemler yapmak, yüzmek, düğüm atmak, yemek pişirmek, beden eğitimi yapmak, kürek çekmek, yangın söndürmek, gece nöbeti gibi çeşitli alışkanlıklar ve yetenekler kazanan grubun üyeleri, belirli bir üniforma giymiyorlardı, ama o dönemde hiç de yaygın olmasına karşın, General Baden-Powell bu "genç yetenekler"e, kısa şortlar giydirdiyordu. Şapkalarında da pusulanın kuzey ucunu gösteren amblemler vardı. Kamp süresince, karargâhta, Mafeking Kuşatması sırasında kullanılan Birlik Bayrağı dalgalandı.

16 Haziran 1908'den itibaren General Baden-Powell'm bu konuda başlattığı yayınlar üzerine, bu tür kamplara ilgi attı. Aslında generalin amacı, ulusal bir gençlik örgütü kurmak değil, Avrupa'nın çeşitli yörelerinde, kendisinin bizzat yaşayarak kazandığı deneyimleri, yeteneklerini geliştirmek isteyen gençlere öğretmekti. Ama, gördüğü ilgi çok büyük oldu. Özellikle orta ve ortanın altındaki sosyal sınıflardan birçok çocuk, General Baden-Powell'in etkisiyle, kümeler halinde bir araya geldiler ve onun yazdıklarını uygulamaya başladılar.

Varlığına ilişkin somut kanıtlar bulunan ilk izci birliği, Birinci Glasgow İzci Birliği'dir. 26 Ocak 1908'de resmen kuruldu ve bu tarihi taşıyan kuruluş sertifikasını onaylattı. Birliğin temeli, 1907 yılı Eylül ayında Robert Young tarafından atılmıştı. O tarihte, Glasowlu çocuklar yaz kampında bir araya geldiler ve dostluklarını perçinlediler. Çok geçmeden General Baden-Powell, Yüzbaşı Young'u ziyaret ederek, Bröwnsea kampında edinilen deneyimleri aktardı ve çocukları nasıl yönlendirmesi gerektiği konusunda kendisine yardımcı oldu. Öğrencilerin de büyük ilgi göstermesi üzerine grup, Birinci Glasgow İzci Birliği adını aldı ve dört kümeye ayrıldı. Kümelerden her birine, kampa en çok öğrenci veren dört okulun adları verildi.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde kurulan izci örgütleri, daha sonra bir uluslararası ortak ku-

ruluşun çatısı altında birleştiler. 1964 yılında, uluslararası izci hareketinin üye sayısı ilk kez 10 milyonun üzerine çıktı. Halen, dinsel bir-takım örgütlerin dışında, dünyanın en büyük uluslararası gönüllü örgütüdür.

İLK RESMİ İZCİ BİRLİĞİ

1907 yılında, Robert Young'ın önderliğinde bir araya gelen Glasgowlu öğrenciler, bir yıl sonra resmen izci kümesi niteliği kazandılar. 26 Ocak 1908 tarihinde, Birinci Glasgow İzci Birliği'nin kuruluşu, bu sertifika ile onaylandı.

BRIÇİN İLK ÇIKIŞI

Briç, büyük bir olasılıkla Türkiye'den dünya-ya yayılan bir oyundur. 1885 yılında, İstanbul'u ziyaret eden İngiliz gezgini **John Collinson**, burada öğrendiği kuralları, İngiltere'ye döndükten sonra 1886 yılı Şubat ayında bir kitap halinde yayınladı. Her ne kadar **Collinson** bu kitaba *Britch* ya da *Rus Briç* adını verdiyse de, oyunun Rus kökenli olduğunu gösterir hiçbir belirti yoktur. *British* sözcüğü ise, bilinen dillerden herhangi birinde belirli bir anlam taşımaz.

1906 yılında briç üzerine bir başka kitap yazan **William Dalton** ise, **Collinson'un** Türkiye'den dönüşünden çok daha önce İngiltere'de briç oynandığını öne sürer:

"Mr. Scramanga adlı Yunan asıllı bir beyefendiden bir mektup aldım. Kendileri, söz konusu oyunun 1870'li yıllarda Manchester'de yaşayan Yunan kolonisi arasında oldukça sık oynandığını belirtiyorlar. Mr. Scramanga'nın mektubundan anlaşıldığına göre, o dönemde oynanan oyunla bugün bildiğimiz briç kuralları arasında çok az fark var. Örneğin, bir eldeki dört as bugün 100 puan olarak değerlendirilirken, o zaman 80 puan olarak değerlendiriliyordu."

Briçin İngiltere'de hızla yaygınlaşması ise, 1894 yılında başladı. O yıl **Lord Brougham**, Kahire'de öğrendiği oyunu, Portland Kulübü'nde lanse etti. Bunun üzerine briç, hızla rağbet görmeye başladı. Ertesi yıl Haziran ayında Turf ve Portland kulüplerinin üyelerinden oluşan bir ortak komite, ilk resmi kuralları belirlediler. ABD'de ise 1892 yılının Nisan ayında, Paris'ten dönen **Henry Barbey'in**, orada öğrendiği oyunu arkadaşlarına öğretmesi üzerine, hızlı bir salgın başladı ve oyun bütün ülkeye yayıldı.

OKŞIN BRIÇ

Briçin bu dalının ilk kez, 1902 yılında ıssız bir istasyonda uzun süre kalmak zorunda kalan üç İngiliz-Hint tarafından oynandığı kabul edilir. Söz konusu üç kişi, dördüncü bulamadıkları için briç oyununa bu şekilde bir biçim vermiş ve böylece okşın briç (Türkiye'de genellikle oşkin adıyla bilinir) ortaya çıkmıştır. Oyunla yazılı ilk yazılı metin, 16 Ocak 1903 günlü "**The Times**" gazetesinde yayınlanmıştır. Söz konusu yazı bir mektuptu ve Hindistan'dan yeni dönen **Oswald Crawford** tarafından kaleme alınmıştı. Ertesi yıl Hindistan'ın Allahabad kentinde **John Doe**, "Auc-

tion Bridge" adıyla bu konudaki ilk kitabı yayınladı.

KONTRAT BRIÇ

Bu oyun ilk kez 1912 yılında Poona'da, "**Saac**" adı altında dört kişi tarafından oynandı. İlk kuralları ise 15 Temmuz 1914'te Hindistan'da yayınlanan "**Times of India**" gazetesinde Sir **Hugh Clayton** tarafından yayınlandı.

Kontrat Briç, Amerika'da ise daha farklı bir biçimde ortaya çıktı. 1925 yılında, dönemin ünlü milyonerlerinden **Harold S. Vanderbilt**, o yılın Mayıs ayında Los Angeles ile Havana arasında seyreden bir buharlı gemide, Plafond denilen Fransız oyununu öğrendi. Daha sonra bu oyunun kurallarında, kendisine göre bazı değişiklikler yaptı ve Kontrat Briç adıyla ABD'de lanse edildi.

ULUSLARARASI İLK BRIÇ MÜSABAKASI

Uluslararası nitelikte ilk briç karşılaşması, 15 Eylül 1930'da Londra'da, İngiliz ve ABD takımları arasında yapıldı. İngiliz takımının kaptanı. Tümgeneral **Walter Buller'di**. Amerikan takımının kaptanlığını ise **Ely Culbertson** yapıyordu. Karşılaşmayı ABD, 4 bin 845 puanla kazandı.

İLK İNŞAAT ŞİRKETİ

Bilinen en eski inşaat şirketine, 13 Temmuz 1778 günü, "Aris's Mirmingham Gazette" adlı gazetede yayınlanan bir ilanda rastlanıyor. Söz konusu ilanın metni şöyleydi:

"Bu ayın 22'sinde (çarşamba günü), **Snow Hill'deki** Golden Cross'ta akşam saat yedi ile dokuz arasında bir inşaat şirketinin üç hissesi, açık artırma yoluyla satışa çıkarılacaktır."

Aynı şirketle ilgili iki ayrı duyuru da, 26 Ekim 1778 ve 29 Mart 1779 günleri yayınlandı. Son ilanda, şirketin Richard Ketley'in elinde bulunan ve en son 80 pound teklif edilen üç hissesine müşteri arandığı duyuruluyordu. Şirketin ne zaman kurulduğu, kesin olarak bilinmemekle birlikte, ilk ilanın verildiği tarihte en az üç yıllık bir geçmişe sahip olduğunu gösterir kanıtlar vardır.

ABD'deki ilk inşaat şirketi ise, 3 Ocak 1831 tarihinde üç İngiliz göçmeni tarafından, Philadelphia'da "**Oxford Provident Building Association**" adı altında faaliyete geçti.

Petrol enerjisiyle hareket eden ilk motorlu otobüs, 18 Mart 1895 günü, Almanya'da Siegen-Netphen-Deuz hattında hizmete girdi. Beş beygir gücünde, Beni marka bu sekiz kişilik otobüsün şoförü ise, Hematin Golze idi;

İLK OTOBÜS

"Carrosses à cinq solz" olarak bilinen sekiz yolcu kapasiteli ilk otobüsler, 1662 yılında Paris'te hizmete girdi. Kuruluşun isim hakkını, ünlü Fransız filozof ve bilim adamı **Baise Pascal** ile arkadaşı ve mali destekçisi **Duc de Roannez** aldı. Tarifeli servislere ise ilk kez 18 Mart 1662 günü Saint Antoine kapısı ile Luxembourg kapısı arasında başlandı. 7-8 dakika aralıklarla dört araç bir yöne giderken, üç araç da aksi yönde hareket ediyordu. Önceleri, nerede binilirse binilsin ya da nerede inilirse inilsin, aynı ücret alınıyordu. Ancak, bir süre sonra durak sistemi geliştirildi ve belirli mesafeler için belirli ücretler saptandı.

Bu kitle ulaşımı, alınan patent gereğince binmeleri yasaklanan askerler ve köylüler dışında, bütün kent halkının büyük ilgisiyle karşılandı. Aristokratlar bile, özel arabalarını bir durakta bırakıyor, o "kalabalık" otobüslere binerek, "tam yedi kişiyle birlikte", üstelik halktan kişilerle seyahat etmenin "romantiz-

mini" yaşıyorlardı. Kral dahi bu modadan kendini kurtaramadı ve bir gün bu yeni ulaşım aracını deneyerek, tarih boyunca otobüse binen sayılı kraldan biri oldu.

5 Temmuz'dan itibaren, dört yeni hat daha işletmeye açıldı. Ne var ki, ilk modanın etkisi geçip, aristokratlar alışılageldikleri ulaşım araçlarına geri dönmüşlerdi. Burjuvalar da otobüs ücreti ödemek yerine, adamlarına yürümeyi öneriyorlar ve hatta zorluyorlardı,

'Şirketin faaliyete geçmesinden beş ay sonra, Pascal öldüğünde, otobüsler yarı yarıya boş gidip gelmeye başlamışlardı. Ancak, **Duc de Roannez**, 20 yıl daha inatla dayandı ve otobüslerini seferden kaldırmadı. Nihayet çok yaşlanınca, işin peşini bıraktı. Otobüslerin kitle ulaşım aracı olarak Parislilerin hizmetine yeniden girmesi için aradan çok uzun yıllar geçmesi gerekti. 1819 yılında **Jacques Lafitte**, bir otobüs filosuyla, dünyada ve Paris'te ikinci denemeyi başlattı. Bu kez, her otobüsün 16-18 yolcu kapasitesi vardı.

İKİKATLI İLK KOTOBÜS

Bu tür otobüslerin ilki, 1847 yılı Nisan ayında Londra'da Adams and Co. adlı şirket tarafından "**Economic Conveyance Co.**" şirketinin siparişi üzerine yapıldı. İlk katın tavanına birbiri arkasına yerleştirilen sıralara, 14 yolcu oturabiliyordu. Burada gitmeyi tercih eden kişilerden yarı ücret alınıyordu. 1851 yılında, bu otobüsler olağanüstü rağbet gördü. Büyük Fuar için Londra'yı dolduran büyük kalabalık nedeniyle, üst kattaki sıralar dolmuşsa, yolcuların kenarlara oturmalarına ve ayaklarını yandan aşağı sarkıtmalarına izin verildi. Ancak, bu tür yolculuk bazen çok pahalıya mal olabiliyordu. Çünkü yolcular, aşağıya sallandırıldıkları bacaklarıyla kırdıkları camların parasını da ödemek zorundaydılar.

İKİNCİ KATI DA KAPALI İLK OTOBÜS

9 Nisan 1909 günü Londra'da Widnes Corporation tarafından tanıtılan dört yeni otobüsün, üst katları da "**kapalı salon**"a sahipti. Ancak, yasal birtakım kısıtlamalar nedeniyle bu otobüsler, 2 Ekim 1925 günü sefere başlatılabildi.

Sürücü mahalli, merdiveni, üst katı tamamen kapalı ilk otobüs ise, ancak 1930 yılında kullanıldı.

PETROLLE ÇALIŞAN İLK MOTORLU OTOBÜS

Bu türün ilk örneği, Kuzey Almanya'da 18 Mart 1895 günü, 15 kilometrelik Siegen-Netphen-Deutz hattında sefere başladı. Bu, Benz marka 5 beygir gücünde tek katlı bir otobüstü. Netphen Omnibus Co. adlı yerel firma tarafından işletilen otobüsün iç kısmına altı ya da sekiz yolcu oturuyor, sürücünün yanındaki boşluğa da iki yolcu alınıyordu. İlk sürücü, Netphen kentinden **Herman Golze** idi. Aynı türden bir başka otobüs de, 1 Temmuz 1895 günü hizmete girdi. Saatte ortalama 14 kilometre hız yapabilen bu otobüsler, bir seferlerini 1 saat 20 dakikada tamamlıyorlardı. İlk duraktan binenlerden 70 fenik, ara duraklardan binenlerden ise 20 fenik ücret alınıyordu. Otobüslerin bir başka özelliği de, kışın, iç kısımlarının ısıtılmasıydı. Bu, o güne dek kitle ulaşım araçlarında ilk kez görülen bir uygulamaydı. Öte yandan, bazı yokuşlarda yolcular aşağıya indiriliyor ve kendilerinden otobüse bir el atmaları "**rica ediliyordu**". Yüksek işletme giderleri ve sık sık ortaya çı-

kan arızalar nedeniyle, otobüsler zamanla işletmeciyi firmaya çok pahalıya mal olmaya başladı ve 20 Aralık 1895'te seferlere son verildi. İki otobüs, hizmet verdikleri süre içerisinde 10 bin 600 biletli yolcu taşımışlardı.

PETROLLE ÇALIŞAN İLK BÜYÜK BOY OTOBÜS

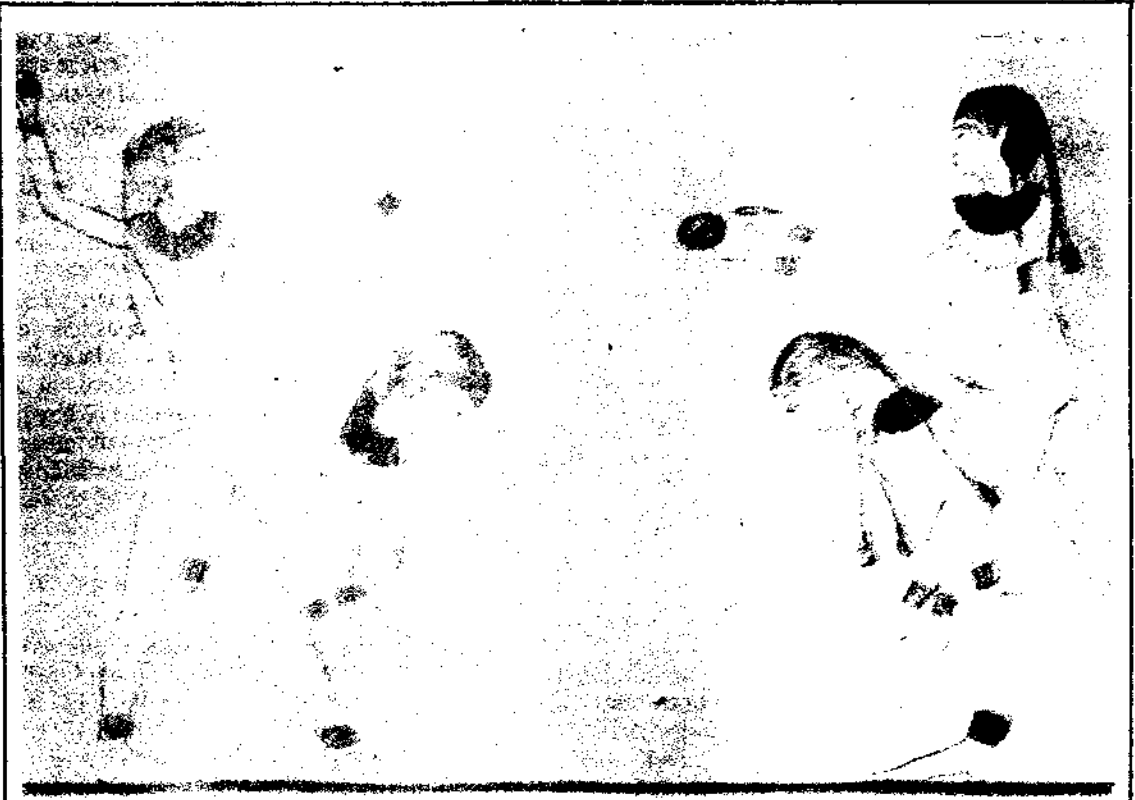
Bunlardan bilinen ilki, 16 beygir gücünde ve 6 ton ağırlığındaki 18 yolcu kapasiteli Tenting Omnibus'tu. 1898 yılı Mart ayında Fransa'da Nantes ile Velheuil arasında sefere başladı. 9 Ekim 1899 günü ise, Londra'da 12 beygir gücündeki Alman Daimlers marka otobüsler hizmete girdi. İki katlı bu otobüslerin 26 yolcu kapasitesi vardı.

İLK KADIN OTOBÜS BİLETÇİSİ

1909 yılında babasının Barton Transport adlı şirketinde Long Eaton-Nottingham seferlerinde görev alan Bayan **Kate Barton**, ilk hanım otobüs biletçisi olarak tarihe geçti. 1911 yılında, kızkardeşleri **Ruth** ile **Edith** de kendisine katıldılar. Görev sırasında, uzun yeşil önlükler giiyorlardı. **Kate Barton**, erkek biletçiler gibi bir de başına şapka geçiriyordu, ama **Edith** ve **Ruth**, iftihar ettikleri uzun saçlarını bir şapkaya tutsak etmeye yanaşmadılar. Kızlarının soğuk otobüslerin içinde uzun saatler çalışıp rahatsız olmalarına dayanamayan baba **Barton**, egzoz borusunu aracın içinden geçirerek, yolcu mahallini ısıtmayı akıl etti. Gecenin geç saatlerinde yapılan seferleri ise, üç genç kız da hiç sevmiyordu. Çünkü o saatlerde, ne yaptığını bilmeyen sarhoşların sataşmaları, gerçekten rahatsız edici boyutlara varıyordu. Ama önceki seferler, gerçekten zevkli oluyor ve birbirinden nazik erkekler, üç güzel biletçiye hiç zorluk çıkarmıyorlardı. Nihayet 1918 yılında **Kate Barton** evlendi ve mesleğini bıraktı. Çok geçmeden, kızkardeşleri de onu izlediler.

İLK SEZARYEN AMELİYATI

Hem annenin hem de bebeğin sağ olarak kurtarıldığı ilk sezaryen ameliyatı, 1500 yılında İşviçre'nin Sigershauffen şehrinde yapıldı. Görevi, domuzları hadım etmek olan **Jacob Nufer**, gebe eşinin rahatsızlandığını görünce, büyük bir cesaret göstererek ameliyatı tek başına gerçekleştirdi. Araç olarak ise, yalnız domuzları hadım etmekte kullandığı malzeme-

İ.Ö. 2000 yıllarından kalma bu duvar resminde, eski Mısırlılar tarafından oynanan bir top oyunu canlandırılıyor. Dört kişi tarafından oynanan bu oyunda, topun niteliği belli değil. Ele sığabilecek büyüklükte, taş, tahta ya da meyve olabilir.

İLK TOP OYUNLARI

Eski Mısırlılardan kalma bazı duvar resimlerinde, bazı top oynama sahnelerine rastlanır. Bu resimlerde canlandırılan tablo, bugün "**ortada sıçan**" dediğimiz oyuna benzer. Topu fırlatan ve onu tutmaya hazırlanan kişilerin dışında, bir de topu araya girerek ele geçirme-

ye çalışanlar vardır. Sopayla vurularak oynanan top oyunlarının tarihi ise, Pers İmparatorluğu'na kadar dayanır. M.Ö. 2000 yıllarında bu ülkede, bugünkü hokeyi andıran bir oyun oynandığı bilinmektedir. Kuzey Amerika yerlileri de, daha beyazların gelmesinden çok önce, bir ağ ve iki raketle oynanan bir oyun geliştirmişlerdi.

lerden yararlandı. **François Rosset**'nin 1581 yılında Paris'te sezaryen üzerine yayınladığı kitaba göre, Bayan **Nufer**, ameliyattan sonra 77 yaşına kadar sağlıklı bir yaşam sürdü ve bu arada, birinde ikiz olmak üzere, beş normal doğum daha yaptı. Daha sonraki yıllarda, bu son bilgiyi değerlendiren bilim adamları, öykünün gerçekliğine ilişkin kuşkuya düştüler.

İLK KONSERVE BESİN

Taze yiyeceklerin kapalı kaplarda uzun süre sağlıklı bir biçimde korunabileceği fikrini ilk geliştiren kişi, Parisli **Nicolas Appert**'tir. 1795 yılında, Fransız Hükümeti, besinlerin konserve olarak saklanabileceği bir yöntemi bulana 12 bin frank ödül verileceğini duyurdu. Bu

ödülün cazibesine kapılan **Nicolas Appert**, ticari açıdan da pratik bir uygulama yaptı. Madeni kaplar yerine cam kavanozları tercih etti. Yine de bugünün teneke konserve endüstrisi, kuruluş fikrini **Appert**'in girişimlerine borçludur. **Nicolas Appert**'in çalışmalarının sonucu ilk kez 1804 yılında denendi. Denizcilik Bakanı, **Appert**'in konservelelerinden bir kısmının Bres'teki deniz üssüne gönderilmesini emretti. Burada, kavanozlar üç ay açılmadan saklandı. İlk örneklerin incelenmesinden sonra, Paris Sağlık Müdürlüğü'ne şu rapor gönderildi:

"Kavanozdaki et suyu gayet lezzetli. İçindeki et parçaları da öyle. Ancak, miktar olarak biraz az. Etli ve etsiz olarak hazırlanan fasulye ve bezelye konserveleleri de, henüz dallarından koparılmışcasına taze ve lezzetli!"

Aynı yıl Appert, Paris'in banliyölerinden Massy'de bir konserva fabrikası kurdu. Gerçekli taze sebzeyi yetiştirmek üzere, fabrikanın civarında geniş bahçeler satın aldı.

Konservecilikte teneke kapların kullanılmasına ise, ilk kez 1812 yılında Bermondsey'de Donkin and Hall firması tarafından başlandı. **Appert**'in karşılaştığı en büyük güçlük, kavanozların sıkıca kapatılmasıydı. Bu güçlüğü yenebilmek için beş kat muhafaza içine alıyordu. Bu sorunu tamamen ortadan kaldırmayı amaçlayan **Bryan Donkin** ile **John Hail**, teneke kutu kullanmaya karar verdiler. Ama, teneke kutuların besin ambalajı olarak kullanılmasının patent hakkı, 1810 yılında **Peter Durand** adına tescil edilmişti. İki ortak, bin sterlin karşılığında bu hakkı satın aldılar ve başarılı bir sonuç elde ettiler.

İLK FUTBOLOYUNU

Bugün bildiğimiz anlamda futbola benzeyen bir oyun. M.Ö. 500 yılında Çin'de oynanıyordu. Avrupa'da ise, M.S. 4. yy'da Yunanlılar ve Romalılar, topa tekme atarak onu taşımayı ve belirli bir hedefe götürmeyi amaçlayan bir oyun oynuyorlardı. Bu oyunda, topu ele almak da serbestti. 1800'lü yıllarda, futbol, ragbiden ayrı bir spor dalı olarak gelişti, ama 1863 yılında İngiliz Futbol Federasyonu'nun kurulmasından sonra bile, topu ele almak ve rakibe tekme atmak yasak değildi. Bu konuda ilk yasaklar, 1871'de uygulanmaya koyuldu.

İLK TENİSOYUNU

Tenis oyununu, Haçlı Seferleri'ne katılan Avrupalılar, istila amacıyla gittikleri Kutsal Topraklar'da yaşayan Müslümanlardan öğrendiler ve ülkelerine getirdiler. 12. yy'da Fransa'da yaygınlaşan bu yeni oyun, 1370'lerde İtalya ve İngiltere'de de ilgi gördü. O dönemde kapalı ya da açık kortlarda oynanan tenis oyununda, topa raketle değil, avucun iç kısmıyla vuruluyordu. Yani ağır üzerinden gelen topa tokat atmak gerekiyordu. Bu nedenle Fransızlar, bu oyuna "**jeu de paume**"(avuç içi oyunu) adını verdiler. Raketlerin ilk ortaya çıkışı ise 16. yy'da oldu.

Tenis, asıl popülaritesini Londralı Binbaşı **Walter Wingfield**'a borçludur. Binbaşı **Wingfield**, 1874 yılında oyunun kurallarını bugünkü biçimde düzenledi ve bunu bir kitap halinde yayınladı. Ertesi yıl tenis oyunu, İngiltere Kriket Kulübü'nün faaliyetleri arasına alındı ve ilk resmi maçlar, Londra'nın güney yörelerinden Wimbledon'da yapıldı.

İLK BALON

Balonun bulunuşu, tarih öncesi insanlara kadar dayanır. O dönemde insanlar, havayla şişirilmiş hayvan derilerinin suya batmadığını kavrayarak, bundan yüzme amacıyla yararlandılar. İçine belirli gazlar doldurulan herhangi bir torbanın yeryüzünden havalanacağına ilişkin ilk bulgular ise, 17. yy'da **Evangelista Torricelli** gibi İtalyan bilim adamları tarafından saptandı. Çünkü, bu bilginler, atmosferi ve onu oluşturan gazları incelemeye başlamışlardı.

İngiliz kimyacı **Robert Boyle** ise, iki önemli saptama yaptı: İlk kez olarak en hafif gazın hidrojen olduğunu kanıtladı ve "**belirli bir miktar gazın hacmi genişletilirse, basınç azalır, tersine, gaz daha küçük bir hacim içine sıkıştırılırsa, basınç yükselir**" şeklinde tanımlanan ve kendi adıyla anılan "**Boyle Kanunu**"nu buldu.

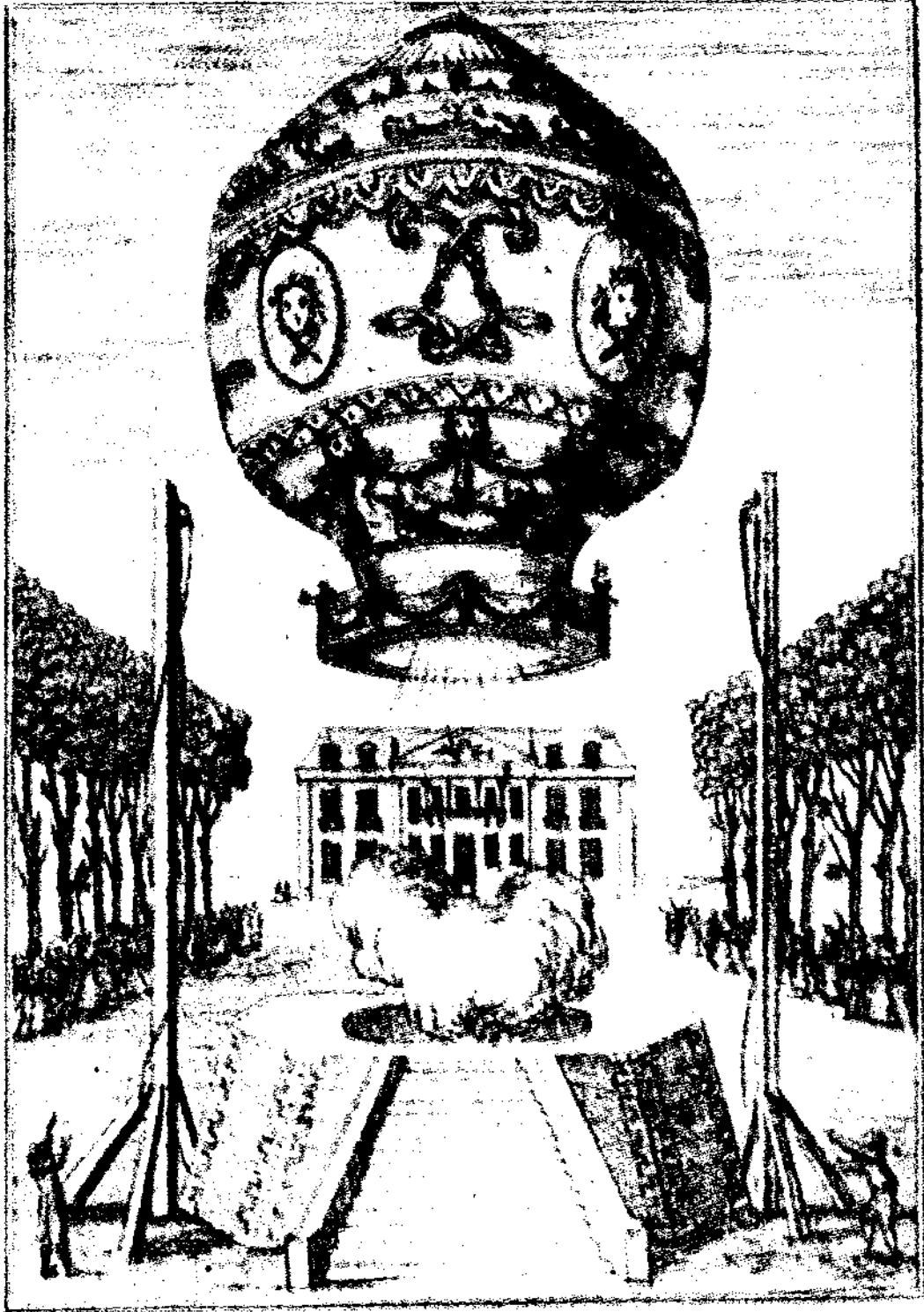
1766 yılında, bir başka İngiliz bilim adamı, **Henry Cavendish**, ilk kez hidrojeni "**tarttı**" ve havadan on bir kez daha hafif olduğunu söyledi (Aslında 14 kez daha hafiftir). İskoçyalı bilim adamı **Joseph Black** de, bu bulgudan yola çıkarak, içine hidrojen doldurulmuş bir balonun yerden havalanması gerektiğini söyledi.

1782'de, kâğıt yapımcısı Fransız **Joseph ve Étienne Montgolfier** kardeşler, bir oda içerisinde, sıcak havayla doldurulmuş balonu havalandırmayı başardılar. Bu ilk balon, ipekten yapılmıştı ve alt ucunda bir delik vardı. Hacmi ise 1.32 metreküptü. Balonun açık ağzının altında kâğıtlar yakıldı ve havalandığı görüldü. 1783 baharında **Montgolfier** kardeşler, deneylerini daha büyük boyutlarda, ama tabii bu kez açık havada yinelediler. Kâğıttan yaptıkları 616 metreküplük balonun üzerini, özel bir bezle kapladılar ve aynı sistemle balonu 2 bin metre havalandırmayı başardılar.

Aynı yıl, Fransız fizikçi **J.A.C. Charles**, 28 metreküplük bir balonu, içine hidrojen doldurarak uçurmayı başardı. Balonda, **Charles**'tan başka iki de yardımcısı vardı. Paris üzerinde dolaşırken, çiftçiler, gökyüzünden üzerlerine doğru gelen bu "**canavar**"a karşı, yabalarla saldırıya geçtiler.

İNSANLI İLK BALON

İnsan taşıyan ilk sıcak hava balonu, 1783 yılı Kasım ayında Paris'te Bois de Boulogne yakınlarından havalandı. Mavi ve altın sarısı renklerdeki bu harika balonun yapımcıları, Montgolfier kardeşlerdi. Tarihiçi Jean Pilâtre de Rozier ve Marki d'Arlandes de ilk gönüllü yolcular oldular.

İLK BAROMETRE

1644 yılında, İtalyan fizikçi Evangelista Torricelli, bir yıl önce ölen Galileo'nun düşündüğü bir deneyi yaptı. Madenciler, çeşitli denemelerden sonra bir tek pompayla suyu 10 metreden daha fazla çıkaramayacaklarını anlamışlardı. Bunun üzerine Galileo, yoğunluğu daha fazla olan bir sıvının, örneğin cıvanın, bir tüp içinde daha kolaylıkla, ancak daha küçük ölçek içinde yükseltebileceğini düşündü.

Evangelista Torricelli, arkadaşı Vincenzo Viviani ile birlikte bu düşüncüyü uygulamaya karar verdi. 90 santimetre uzunluğunda bir cam tüpün alt ucunu kapattıktan sonra, içini cıva ile doldurdu. Tüpün açık ucunu parmağı ile kapattı ve altı üste gelecek şekilde çevirdi. Sonra bu açık ucu, cıva dolu bir kabın içine daldırdı.

Parmağını çektiği zaman, tüpün içindeki cıvanın yüksekliğinde belirli bir düşme oldu. Ancak yine de düşüş, belirli bir noktadan sonra durdu.

Kuşkusuz, cıvayı tutan bir şey vardı. Torricelli, bunu havanın basıncı olarak açıkladı. Hava, cıva ile dolu hazne üzerinde bir baskı yapıyor, bu baskı da cıva yüksekliğinin belirli bir düzeyde kalmasını sağlıyordu. Böylece Torricelli, hava basıncını ölçmeye yarayan ilk barometreyi yapmış oldu.

İLKFIÇI

Romalı tarihçi İhtiyar Pliny'nin kitaplarında, M.S. 1. yy'da Alpler'de yaşayan şarap yapımcılarının ürettikleri şarabı, tahta fiçilere nasıl doldurdukları anlatılır. Almanya'da Ortaçağ'dan itibaren yekpare ahşap şarap fiçilerinin yapımına başlandı. O yıllarda yapılan fiçilerden birinin 1 milyon galon alabilecek hacme sahip olduğu rivayet edilir.

İLK BATON

Bir orkestra şefinin, orkestra üyelerine konser sırasında belirli zaman işaretleri vermesi gerekir. Kimi yönetmenler, 1687 yılında Paris'te ölen ünlü besteci ve orkestra şefi Jean-Baptiste Lully gibi ayaklarını hızla döşemeye vurarak bu işareti veriyorlar, kimileri ise daha başka yöntemlerden yararlanıyorlardı,

1820 yılında Alman besteci ve orkestra şefi Louis Spohr, Londra'da verdiği konser sırasında, ilk kez baton (sopa) kullandı ve sopayı müzik dünyasına kazandırdı. Hem zaman-

lama, hem de ritm işareti vermeye yarayan batonların günümüzdeki örnekleri, yaklaşık 60 cm uzunluğundadır. Elle tutulan bölümleri mantardan yapılmıştır.

İLKSEPETYAPIMI

Otlardan, kamışlardan ve ince dallardan sepet ya da sele yapımının kökeni, Taş Devri insanına kadar dayanır. Ortadoğu'da 10 bin yıllık hasırlar, çeşitli kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen bulgulara bakılırsa, tahıl depolamak amacıyla çok büyük seceler de yapılıyordu.

İLK YATAK

Döşek stili minderler, M.Ö. 2500 yıllarında Mısır'da kullanılıyordu. Eski Yunanlılar ve Romalılar dönemlerinde şölenlerde üzerine oturmak, geceleri de yatmak için döşeklerden yararlanıldı. 1600'lü yıllara kadar yatak, yalnız zenginliği ve gücü vurgulayan bir sembol niteliğindeydi.

İLKKÖRÜK

Demircilerin, ateşi güçlendirmek için kullandıkları körüklerin ilk örneklerinin, 4 bin yılı aşkın bir geçmişi vardır. Ortadoğu'da yapılan bazı kazılarda, M.Ö. 2300 yıllarında kullanıldığı sanılan demirci körükleri bulundu. Romalılara kadar yalnız demircilerin hizmetinde olan körükler, o yıllardan itibaren müzisyenlere de yararlı olmaya başladı. Körüklere bağlanmasıyla, bazı nefesli sazların çalınması, son derece kolaylaştı.

İLKBEYAZLATMA TOZU

1700'lü yıllarda, beyazlatmak ya da ağartılmak istenen çamaşırlar, bazı alkalik sıvılar içine batırılır, sonra da kurumaları için güneş altına asılırdı. Tekstil endüstrisinin gösterdiği hızlı gelişme üzerine, dokumaları ağartmak için daha etkin ve çabuk bir yöntem gereksinim duyulmaya başlandı.

1785 yılında Fransız kimyacı Claude Louis Berthollet, o günlerde yeni bulunmuş olan klorür gazından yararlanarak, yeni bir aklaştırıcı sıvı geliştirdi. 14 yıl sonra İskoçyalı kimyacı Charles Tennant ise, bu sıvıyı toz haline getirmeyi başardı.

Günümüzdeki beyazlatma tozlarında ise, sodyum hipoklorit ya da kalsiyum hipoklorit gibi çok daha etkin kimyasal maddeler kullanılmaktadır.

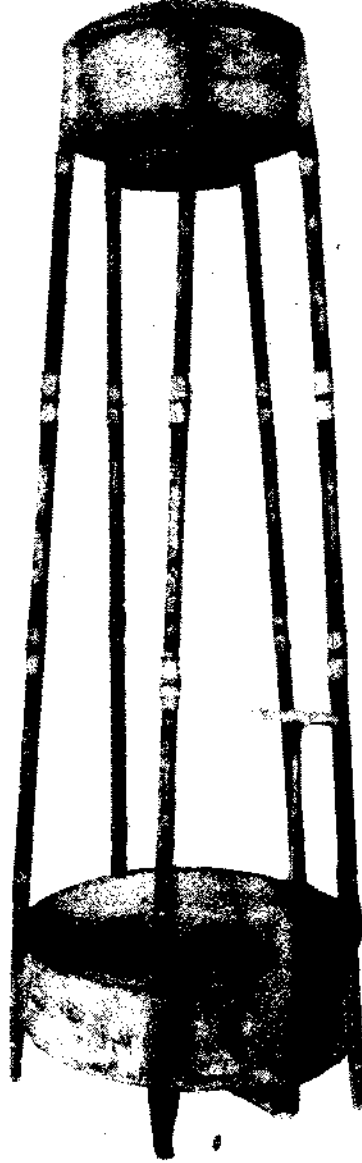
İLK BANYO

Romalılar döneminde banyo yapmak, bir uygarlık belirtisi sayılıyordu ya bu nedenle hemen her evde bir banyo vardı. M.S. 5. yy'da Roma İmparatorluğu'nun çökmesiyle birlikte, bu güzel alışkanlık Avrupa kıtasında büyükölçüde ortadan kalktı. Öyle ki, 1837'de Kraliçe Victoria, İngiliz İmparatorluğu'nun başına geçtiği zamanlar bile, Buckingham Sarayı'nda banyo yoktu. 1870'li yıllara gelinceye değin, banyo yapmak, insanlar için bir külfet niteliğindeydi. Bazı insanlar, ara sıra sağlıklı olacağı gerekçesiyle soğuk duş alırlardı. Ama, soğuk suyla banyo yapmalarının asıl nedeni, mutfak sobası üzerinde banyo yapmaya yarayacak kadar su ısıtmanın güçlüğü idi. Üstelik, ısıtılan bu suyun banyo yapılacak yere taşınıp bir tas ya da başka bir araç yardımıyla boşaltılması Rahmeti de vardı. Boyalı galvanize metalden yapılan İlkbanyo ısıtıcıları, başlıca iki tipte üretiliyordu: Yarım banyo ve duşlu banyo. Duşlu banyolarda, suyun bir el pompası aracılığıyla yukarı pompalanması gerekiyordu. Bu yüzden insanlar, bir yandan sabunlanırken, bir yandan da su pompalamak zorunda kaldıkları için çok zorluk çekiyorlardı.

Yarım banyolarda ise, insanın ancak oturmasına yetecek küçükölçüde küvetler vardı. Bu yüzden, bu kuvetlere "**kalça banyosu**" da deniliyordu. İçine giren kişi ya dizlerini göğsüne çekmek ya da bacaklarını küvetten dışarı sarkıtmak zorunda idi. 1880'li yıllardan itibaren, bugün bildiğimiz uzun küvetler ve duş sistemi geliştirildi. Sıcak su kolaylığı sağlandı ve banyolar yeniden yaygınlaştı.

Türk hamamları ise, yüzyılımızın başından itibaren rağbet görmeye başladı. Bu hamamlarda, önce buhar banyosu yapılıyor, sonra da keseleniliyordu. Avrupalılar, bu keseleme işlemini biraz değiştirerek, adına "masaj" dediler. Daha sonra alınan bir ılık duşla, banyo tamamlanmış oluyordu.

Bugün bildiğimiz saunaların ilk örnekleri ise, 1890'lardan itibaren Fin hamamı adı altında evlere kadar girdi. Her tarafı kapalı bir kutunun içine yerleştirilen bir soba sayesinde, kutu içinde büyük bir hararet sağlanıyordu. Kutunun kapısı dışarıdan açılıyor, içeriye birisi girdikten sonra da yine dışarıdan kapatılıyordu. Bu yöntemin en büyük sakıncası, içeride yanan sobanın tehlikeli bir hal alması durumunda, içerideki kişinin kaderiyle baş başa kalmasıydı.

İLK DUŞLARDAN BİRİ

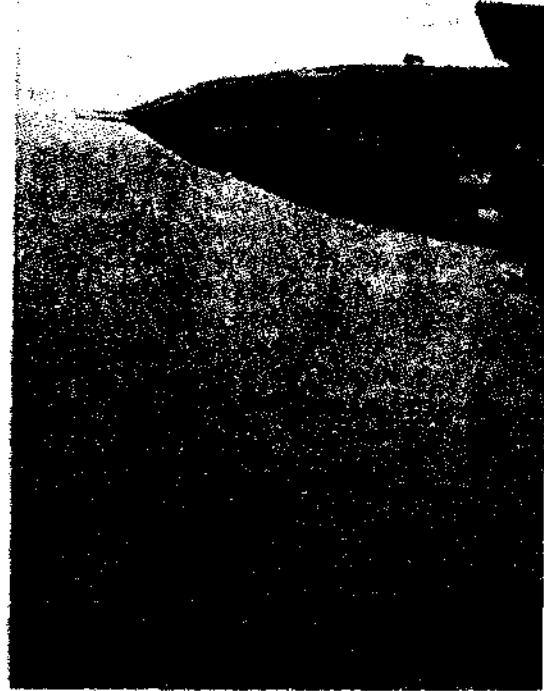
1840'lı yıllardan kalma olan bu duş, İngiltere'nin Chatsworth yöresinde Devonshire Dükü'nün malikânesinde kullanılıyor. Altındaki hazneye konan su, yandaki el pompasının yardımıyla üst hazneye pompalanıyor, oradan da duş şeklinde banyodaki kişinin üzerine dökülüyordu.

İLK BOMBA

Havadan atılan ilk bombalar, 1849 yılında Avusturya ordusu tarafından, o dönemde Avusturya İmparatorluğu'na bağlı olan Venedik'te, ayrılıkçı bir isyanın başgöstermesi üzerine kullanıldı. Balonlarla kent üzerine gelen Avusturyalılar, bombalarını isyancı birliklerin üzerine fırlattılar. Bu saldırı, ayrılıkçıların cesaretini büyük ölçüde kırdı. 1912 yılında İtalyanlar, Trablusgarp'taki Türk-İtalyan Savaşı sırasında, nitrogliserinden ürettikleri bombaları kullanarak, ilk kez uçakla bombardıman yaptılar. Birinci Dünya Savaşı sırasında, bombaların gelişimi sürdü. Ama asıl büyük gelişme, İkinci Dünya Savaşı sırasında sağlandı. Çünkü, havadan yapılan bombardımanın önemi, açıkça ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine bombalar, boyut olarak büyüdü ve özel amaçlı olarak çeşitli türlere ayrılarak, çeşitli biçimler aldı. Bunlar, gemilere, uçaklara ya da karada belirli yerlere yerleştirildiler ve saldırı ya da savunma amacıyla kullanıldılar.

GÜNÜMÜZÜN BOMBALARI

İlk kez 1849 yılında balonlardan atılan bombaların yerini, bugün son derece gelişmiş uçaklara yerleştirilen bombalar aldı. Fotoğrafta, İngiliz-Batı Alman-İtalyan kuruluşlarınca ortaklaşa üretilen bir Tornado uçağının gövdesinin altına yerleştirilmiş tahrip gücü çok fazla olan bombalar görülmüyor.

İLK TANSİYON ÖLÇME AYGITI

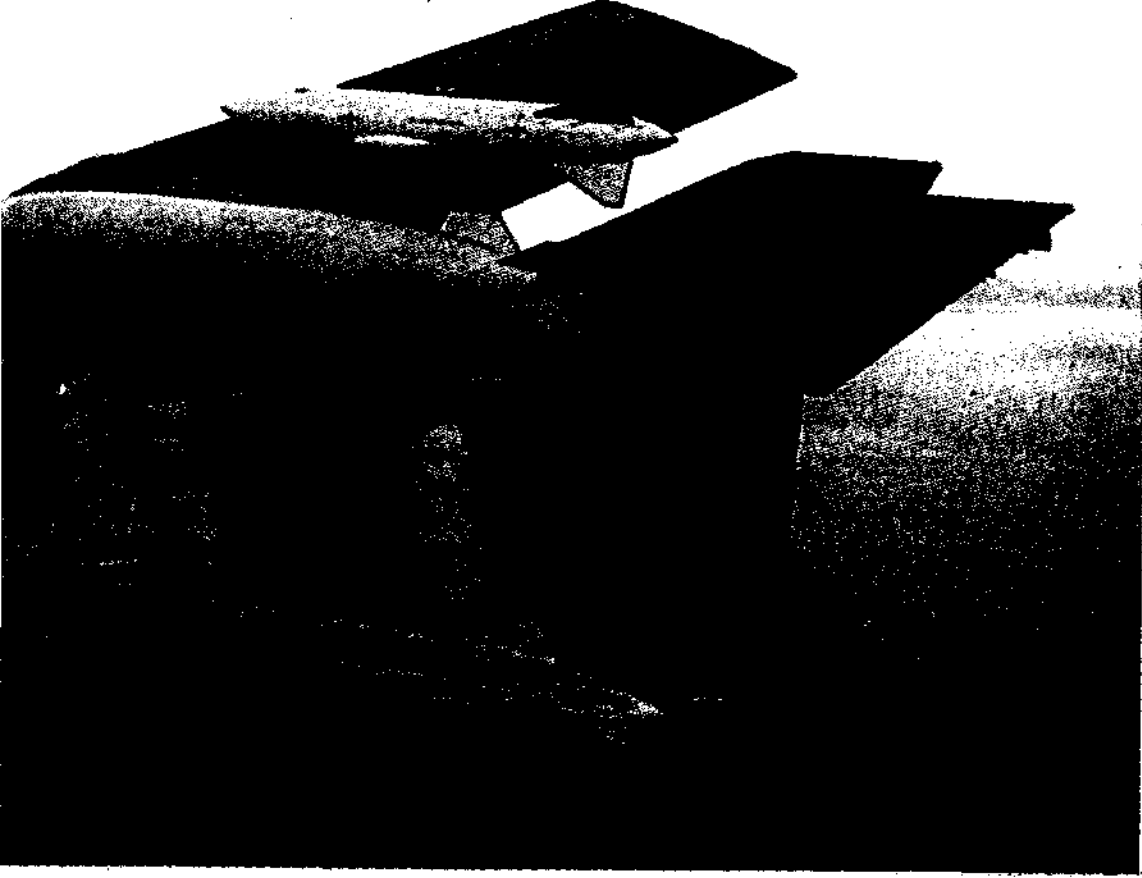
Halk arasında tansiyon aleti olarak bilinen ve kan basıncını ölçmeye yarayan aygıt, ilk kez 1896'da İtalya'da Dr. Scipione Riva-Rochi tarafından yapıldı ve sphygmomanometre adıyla kullanıldı. Bu aygıtta, ana atardamarlardan birinin üzerine bir bant içinde hava basıncı uygulanır. Bu basıncın, kan basıncının altına düşürülmesiyle, atış sesleri kulaktan duyulur ve bu arada aygıtın basınç ölçerindeki rakam okunur.

İLK ŞİŞE

İ.Ö. 1400 yıllarında, Mısır'da küçük cam şişeler yapıyorlardı. Mısırlılar, bu konuda tek-

niklerini ve üretimlerini hayli geliştirdiler ve 1000 yıl sonra (M.Ö. 400), Roma'ya şarap şişesi ihraç etmeye başladılar. Ancak, cam şişelerin Avrupa'da rağbet görmesi için, aradan yıllar geçmesi gerekti. 16. yy'da şişeler geniş ölçüde kullanım alanı buldu. 1775 yılında, İngiltere'de soda ve maden suları özel şişeler içinde satılmaya başlandı. 1821 yılında, Bristol'ü camcı Henry Ricketts, belirli mamuller için tek tip ve hacimde şişe yapmayı akıl etti. Bunların üzerine etiket de yapıştırılıyor ve reklam açısından çok yararlı oluyordu. 1904 yılında Amerikalı Michael Owens, ilk tam otomatik şişe makinesini gerçekleştirdi ve şişe üretimi ansızın olağanüstü artış gösterdi. O güne kadar ustalar, şişeleri ağızlarında üfleterek yapıyorlardı.

Şişenin ağız kısmını kapak için yivli yap-

mayı ilk bulan, İngiliz **Francis Joseph Beltzung**'dur (1852). 1892 yılında ise Amerikalı **William Paitner**, metal şişe kapağını ve açacağı icat etti.

savaşçı, 200 metreden hedefine tam isabet kaydedebilirdi. İngiliz orduları, bu mızrakların yardımıyla, 14. ve 15. yy'da zırhlı Fransız ordularına karşı büyük başarılar kazandılar.

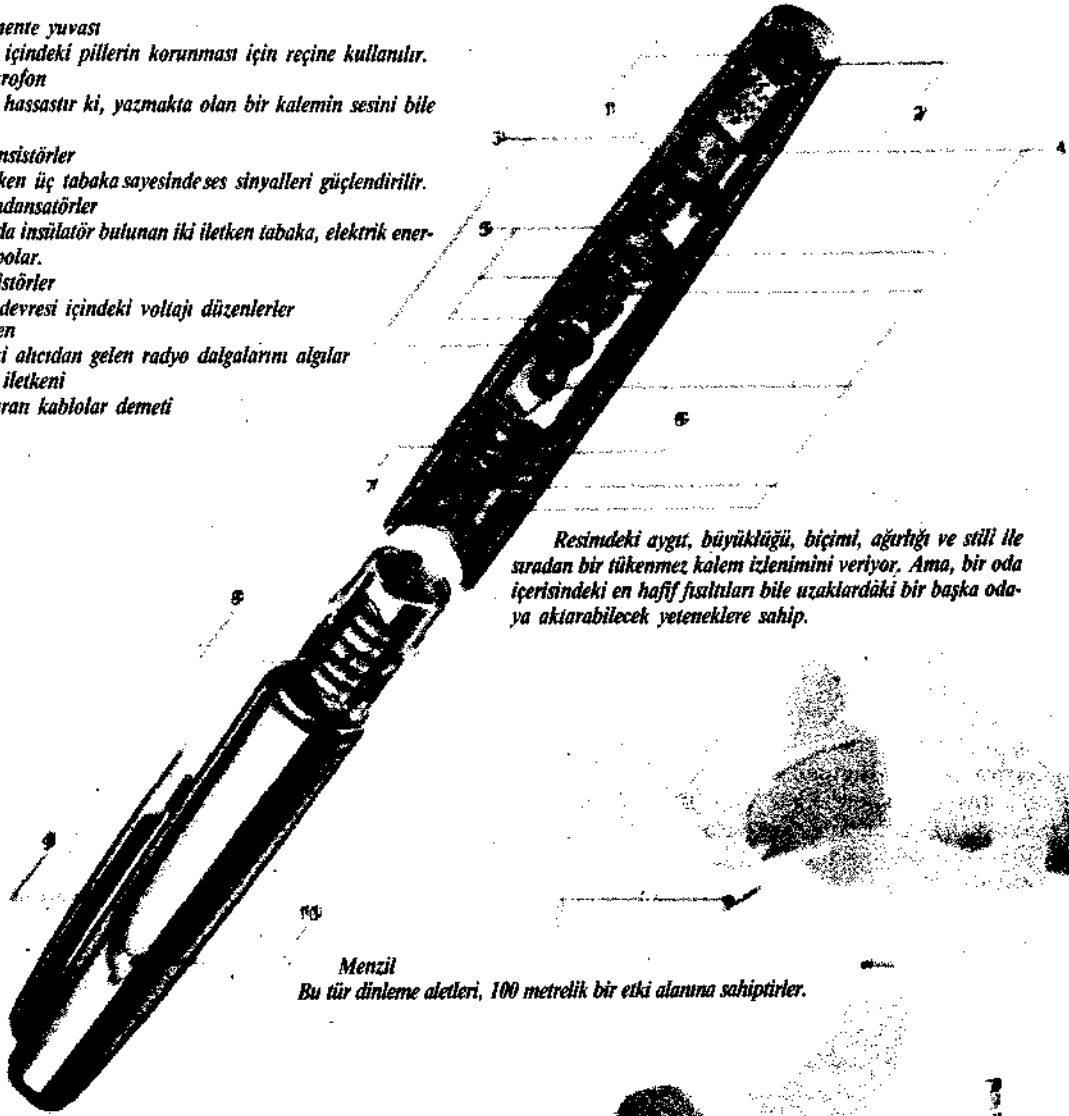
İLK OK VE MIZRAK

Büyük Sahra'da bulunan bazı mağara resimleri, insanların ok ve mızrak kullanmalarının 30 bin yıllık bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Belirli bir uzaklıktaki düşmanı öldürmeye ya da avlanmaya yaradığı için bu buluş, o dönem insanı için çok yararlı olmuştur. Ortaçağ'da kullanılan uzun mızrakların ise, 12. yy'da Galler'den yayıldığı sanılmaktadır. Bir insan boyundaki bu mızrakları savurabilmek, özel bir yetenek isterdi. Ama, iyi eğitilmiş bir

İLK TOKA

Eski Yunanlıların ve Romalıların, kemerlerini sıkıştırmak için kullandıkları tokaların biçimleri ve işlevleri, o günden bu yana çok az değişikliğe uğradı. Ortaçağ'da toka, önemli bir aksesuar oldu. 17. yy'da boyları iyice küçülerek ayakkabıların üzerine yerleştirildi. 1781 yılında **Daniel Winwood**, İngiltere'nin Birmingham kentinde ilk toka makinesini yaparak, o güne kadar bir el sanatı olan bu işkolunuda fabrikasyon hale getirdi.

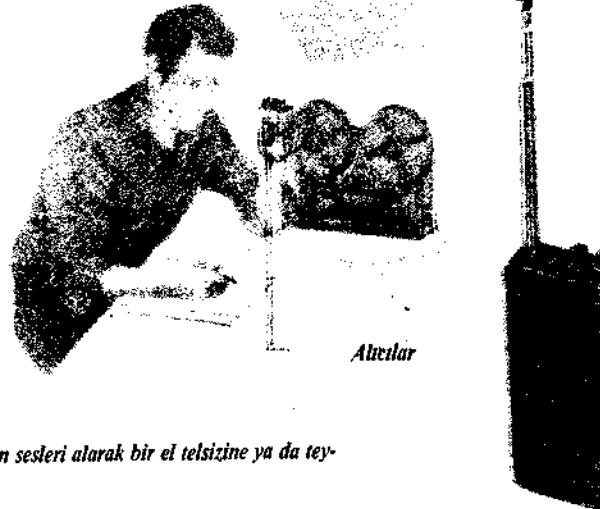
- 1— Semente yuvası
Kalemin içindeki pillerin korunması için reçine kullanılır.
- 2— Mikrofon
Öylesine hassastır ki, yazmakta olan bir kalemin sesini bile alabilir.
- 3— Transistörler
Yarı iletken üç tabaka sayesinde ses sinyalleri güçlendirilir.
- 4— Kondansatörler
Aralarında insülatör bulunan iki iletken tabaka, elektrik enerjisini depolar.
- 5— Rezistörler
Elektrik devresi içindeki voltajı düzenlerler
- 6— Anten
Çevredeki alıcıdan gelen radyo dalgalarını algılar
- 7— Ses iletkeni
Sesi aktaran kablolar demeti

Resindeki aygıt, büyüklüğü, biçimi, ağırlığı ve stili ile sıradan bir tükenmez kalem izlenimini veriyor. Ama, bir oda içerisindeki en hafif fısıltıları bile uzaktaki bir başka oda ya aktarabilecek yeteneklere sahip.

Menzil
Bu tür dinleme aletleri, 100 metrelik bir etki alanına sahiptirler.

- 8— Piller
Son derece küçük olmasına karşın, 24 saat için yeterlidirler.
- 9— Cep kancası
Kalemin cebe raptedilmesini sağlar
- 10— Kalem ucu
Aygıtın, gerektiğinde kalem olarak kullanılmasını sağlar

Casus kalem
Kalem, çevredeki tüm sesleri alarak bir el telsizine ya da teybe aktarır.

İLKASUSDİNLEMEALETLERİ

Radyo dalgalan aracılığıyla ilk ses alımı, 1902 yılında Eastern Telegraph şirketi tarafından çalışmalarını rahatlıkla sürdürebilmesi için **Cornwall**'de, **Guglielmo Marconi** için kurulan istasyonda gerçekleştirildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında, karşıt ordular, birbirlerinin radyo sinyallerini dinlemek için özel birlikler kurdular.

Dinleme aletlerindeki asıl gelişme ise, transistör ve lazerin icadıyla dev boyutlara ulaştı. Transistörlü ilk küçük casus dinleyiciler, 1950'li yıllarda yapıldı. Pille çalışan bu dinleyiciler, yaklaşık yüz metrelik menzile sahiptiler. Kül tablası, sigara kutusu ve kalem gibi küçük araçların içine kolaylıkla yerleştirilebiliyordu.

Telefon dinleme araçları ise, bu alanda yeni bir çığır açtı. Casus dinleyici, telefonun ahizesine yerleştirildikten sonra yapılacak tek şey, herhangi bir yerden, dinleyicinin yerleştirildiği telefonun numarasını çevirmektir. Numara çevrildiğinde, casus alet faaliyete geçecek, ancak telefon çalmayacağından konuşmaları dinlenen kişinin hiçbir şeyden haberi olmayacaktı.

1970'lerde geliştirilen lazerli dinleme yöntemleri ise, herhangi bir pencereye gönderilen lazer ışınları, odanın içindeki sesleri ısının kaynağına geri getiriyordu. Cam ne kadar kirliyse, casusların işi o denli kolay oluyordu. Çünkü, kirli camlar, lazer ışınlarının kırılıp geri dönmesini kolaylaştırır.

İLK KÖRALFABESİ

Körler için ilk alfabe, kendisi de kör olan Fransız **Louis Braille** tarafından, 1824 yılın da gerçekleştirildi. **Louis Braille**, üç yaşındayken gözlerini yitirmişti. 15 yaşına geldiğinde, kendisi için özel bir alfabe buldu. Bu alfabe de, altı kabartma nokta, değişik kullanım biçimleriyle bütün harflerin yerini alıyor, görmeyen bir kişi de parmak uçlarıyla noktaların konumlarını duyumsayarak yazılanları okuyabiliyordu. **Braille** alfabesi, günümüz görmeyenleri arasında da çok yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. 1786 yılında **Valentin Hany** adlı bir başka Fransız, körler için bildiğimiz Latin harflerinin kabartmalarını yaptı. Ama bu sistem, **Braille**'in noktaları kadar tutulmadı. Çünkü noktaları okumak, görmeyenler için daha kolay ve daha çabuk oluyordu.

İLK SUTYEN

M.S. 3. yy'dan kalma bir Sicilya mozağinde, bikini giymiş bir kadın figürü görülürse de, geçmiş dönemlerde, özellikle belin üst kısmını kavrayan iç çamaşırları, genellikle çok büyük ve dardı. Vücudu da sımsıkı sarardı. Bunlar, 19. yy'ın sonlarında yerlerini korselere bıraktılar. Korse giyen kadınlar, dimdik dolaşıyor, otururken bile yeterince rahat edemiyorlardı. 1900'lerin başında, cendere gibi iç çamaşırlarına karşı ilk tepkiler başladı.

1903 yılında Londralı Bayan **Kate Morgan**, yeni tür bir korsenin patentini aldı. Bu korse de, göğüsleri saran kısım, daha yumuşaktı. Altı yıl sonra "**Vogue**" dergisinin ABD'de yayınlanan baskısında, "**ayrı bir göğüs giysisinin**" ilk reklamı yayınlandı.

1913 yılında Amerikalı Bayan **Mary Phelps Jacob** ya da bilinen adıyla Bayan **Caresse Crosby**, ilk sutyeni yaptı. Bu ilk örnekte, iki cep mendili, ortadan bir şeritle birbirine birleştirilmiş, lastik şeritlerle de sırttan bağlanmıştı.

İLKEKMEK

Ekmek, binlerce yıldır insanoğlunun temel gıdası olma özelliğini korumaktadır. Günümüzden 9 bin yıl önce, Mezopotamya'da ilkel tahıl ürünlerinin tarımı yapılmıyordu. Hemen hemen aynı dönemde de Amerika kıtasında, California yöresinde yaşayan yerliler de, ekmeklik un elde edebilmek için bazı ürünleri ekip biç-

yorlardı.

Önceleri tahıl iki düz taş parçası arasında ezilerek un haline getiriliyordu. Bu un, suyla karıştırıldıktan sonra açık havada yakılan ateşler üzerine yerleştirilen kızgın taşların üzerinde pişirilerek ekmek haline dönüştürülüyordu. Un elde etmek için buğday, arpa, çavdar, mısır ve darıdan yararlanılıyordu. Eski Mısırlılardan kalma duvar resimlerinde, taşların arasında tahıl ezerek un elde etmeye çalışan kadınları canlandıran tablolar da vardır. O dönemin ekmekleri, oldukça sertti. Ancak, yassı somunların askeri kamplara ya da av bölgelerine taşınması da, oldukça kolaydı. Günümüze kadar kalabilen ilk ekmek örnekleri, Hindistan'da bulunan çapati ile işkoçya'nın yulaf ekmegidir.

Yukarıda bahsettiğimiz ekmek türlerinin hiçbirisinde, maya kullanılmadığından, hepsi de basık ve sertti. Mayanın bulunuşu bir rastlantı sonucu oldu. M.Ö. 2000 yılında, Mısırlı bir fırıncı, hazırladığı ekmek hamurlarını güneşin altında unuttu. Bu arada hamur mayalanmıştı. Fırıncı, unuttuğu hamurları anımsayıp onları fırına koyunca, pişen ekmeklerin kabardığını gördü. Aynı dönemde Mısırlılar, kubbe şeklinde kapalı fırınları yapmayı da başardılar. Bu tür fırınlar içinde, ısı, ekmeğin her tarafından eşit şekilde geçiyor ve böylece daha lezzetli ve kontrollü bir pişirim sağlanıyordu.

M.Ö. 1. yy'da Yunanlılar, su değirmenini buldular. M.S. 700 yılında da Araplar, yeldeğirmenini yaptılar.

Beyaz undan yapılmış ekmek ise, Avrupa'da un elde etmenin güçlüğü nedeniyle, geniş halk kitlelerinin ulaşamayacağı bir lükstü. 1880 yılında İsviçre'de ilk başarılı değirmen yapıldı. Bu değirmen, unun rengini karartan kepekleri de eliyordu ve has undan ekmek yapımı yaygınlaştı.

Günümüzde ise ekmekler, fırınlarda da üretilmekle birlikte, genellikle fabrikalarda pişirilmekte ve içlerine vitamin gibi bazı katkı maddeleri de eklenmektedir.

İLK TUĞLA

Bugüne dek bulunabilen en eski tuğlalara, Filistin'de bir kazıda rastlandı. 8 bin yıllık oldukları saptanan bu tuğlalar, güneşte pişirilmiş balçıktan yapılmıştı. M.Ö. 3000 yılında Mısırlılar, pişirdikleri tuğlaların sonradan çatlamasını önlemek için, balçığın içine saman parçaları koymayı öğrenmişlerdi. Özel kalıplar içinde dökülen bu karışım (kerpiç), ara sıra tersyüz edilerek güneşte kurutuluyordu. İsi

arttıkça tuğlaların daha dayanıklı olduğunu farkederek Mezopotamyalılar, tuğlaları güneşin altında kuruttuktan sonra, bin dereceye varan sıcaklıktaki fırınlarda ayrıca pişirdiler.

Endüstri devrimi sırasında, tuğlaların yapımı da fabrikasyon haline getirildi. İlk tuğla makinesi, 1825 yılında İngiltere'de yapıldı. Ticari açıdan başarılı olan ilk tuğla üretim tesisleri ise, 1879 yılında yine İngiltere'de, **Richard Bennett** tarafından kuruldu. 1930 yılından itibaren ise çimento ve kül karışımından biriktirilen üreten tesisler kuruldu.

İLK FIRÇA

İspanya'nın kuzeyinde bulunan ve M.Ö. 25 bin yıllarından kaldıkları saptanan Taş Devri'ne ait duvar resimlerinin hayvan tüylerinden yapılmış fırçalarla boyandığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 2000 yılında yapılan Yunan freskleri de, bir sapın ucuna geçirilmiş hayvan kıllarından elde edilen fırçalarla boyanmıştı.

Elbise fırçalarının kökeni ise, 1400'lü yıllara dayanır. O tarihlerde, köpek kılıarı düzenli bir biçimde kesildikten sonra, tahta bir kalıba yerleştiriliyor ve böylece fırça elde ediliyordu.

İLK BULDOZER

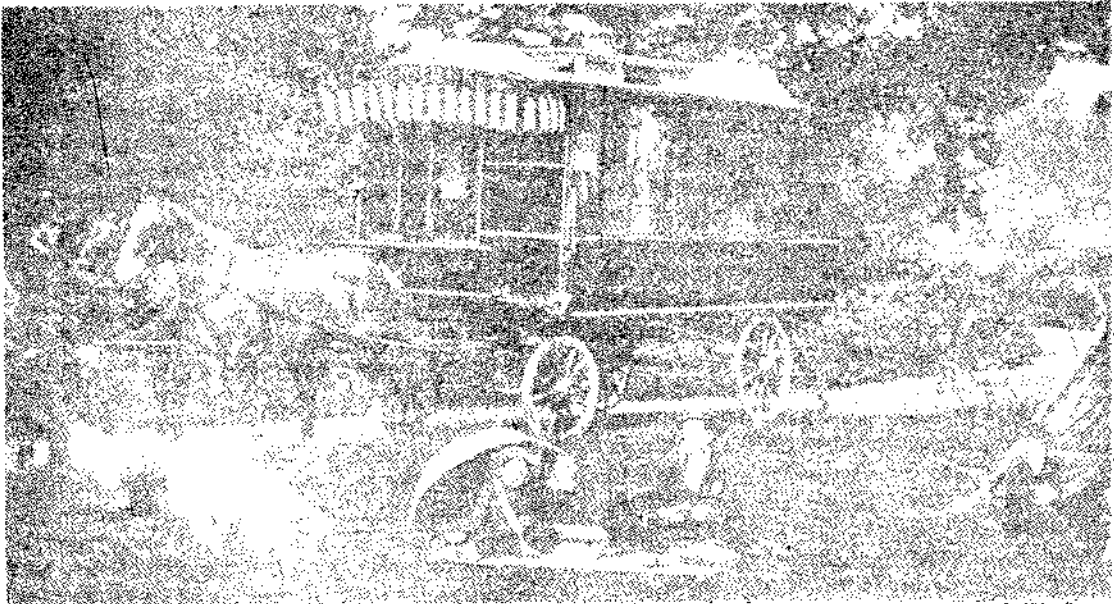
1870'li yılların ortalarında, Amerika'da geniş çaplı hafriyat işlemlerinde atlar tarafından çekilen kepeçler kullanılıyordu. 1900'lü yılların başlarında, daha sonra ABD'de Caterpillar tesislerini kuracak olan **Benjamin Holt**, buharlı bir traktörün tekerlerine palet yerleştirdi. 1923 yılında bu traktörün önüne bir de kepeç eklendi. Sekiz yıl sonra dizel motorlarının takılmasıyla, modern buldozerin ilk örneği geliştirilmiş oldu.

1930'larda Almanya'da buldozerler, dev otobanların yapılmasında büyük yarar sağladı. 1945 yılından sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, İngiltere'de ve Avrupa'da buldozerlere yeniden çok iş düştü. ABD'de de hızlanan inşaat sektörü, bu araçtan alabildiğince yararlandı.

Günümüzde Japonlar, su altında uzaktan kumanda ile çalışabilen ve denizaltı tünellerin yapımında kullanılması amaçlanan buldozerlerin denemelerini sürdürmektedirler.

İLK DÜĞME

Metal düğme, uygarlığa Romalıların bir katkısıdır. Ancak, Romalılardan çok daha önce, M.Ö. 2000 yıllarında, Yakındoğu'da düğme

Dr. Gordon Stabie tanı yapmak amacıyla özel olarak planlanıp yaptırılan "The Wanderer" adlı karavan, gerçekten çok lüksü.

Sir Samuel White Baker ve eşi, 1878 yılında Londra'dan aldıkları çingene arabasını karavan haline getirerek, Kıbrıs'a geldiler. Amaçları, bu yeni ulaşım aracıyla bir ada turu yapmaktır. 29 Ocak 1879'da Larnaka'dan yola çıkarak tüm Kıbrıs'tı gezdiler.

İLK KARAVANLAR

İçinde normal günlük yaşamın sürdürüldüğü ilk karavanlar, 19. yüzyılın başlarında, gezgin tiyatro sanatçıları tarafından geliştirildi. Bu konudaki kayıtların son derece yetersiz olmasına karşın, 1830'lu yılların başlarında, döne-

min ünlü sirk sahiplerinden Antoine Franco- ni için Paris'te bir karavan yaptırıldığı bilinmektedir. O yıllarda karavan sözcüğü İngiltere ve Fransa'da, evsiz kölelerin taşınmasına yarayan araba-vagonlar için kullanılıyordu. Sözcüğün aslı ise Farsça "kervan" sözcüğünden kaynaklanmıştır.

kullanıldığı biliniyor. Bu ilk düğmeler, genellikle hayvan kemiklerinden ya da tahtadan yapılıyordu. 13. yy'dan itibaren düğme, Avrupa'

da da yaygın bir biçimde kullanılmaya başlandı. 1700'lü yıllarda, İngilizler, düğmeleri Afrika'dan köle almak için kullanıyorlardı.

İDAMCEZASINIKALDIRAN İLKÜLKE

1825 yılı Aralık ayında, kardeşi **I. Aleksandır'**ın yerine tahta geçen Rus Çarı **I. Nikolas**'ın saltanatının ilk yıllarında, kendisini devirmek üzere Meşrutiyetçiler, bir devrim denemesine giriştiler. Hareketin önde gelenlerinden 579 kişi, özel bir mahkeme önünde yargılandı. Bunların yarısına yakın bir bölümü beraat etti. Geriye kalanlardan 31'i Sibirya'ya sürgüne gönderildi, 85 kişi çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı. Birçoğu, çeşitli kentlerde zorunlu ikamete tabi tutuldu, beş sanık da idama mahkûm oldu. İdam mahkûmlarının cezaları yerine getirildikten sonra olaydan derin bir üzüntü duyan Çar **I. Nikolas**, bir bildiri yayınlarak, o tarihten sonra, vatan hainlerinin dışında hiçbir mahkûmun idam cezasına çarptırılmamasını, daha önce idam cezası verilenlerin de Sibirya'ya gönderilmelerini emretti. Aynı emir, o dönemde Rusya'nın yönetimi altında olan Finlandiya için de geçerliydi. Finlandiya, 1882 yılında otonomiye kavuştu. Yeni çıkarılan yasalarda, bazı suçların karşılığında ölüm cezası öngörülüyorduydu da, bu yasalar, pratikte hiçbir zaman yürürlüğe girmedi. İdam cezası, Finlandiya'da 1949 yılında resmen yasaklandığında, bu ülkede son infaz 1824 yılında yapılmıştı.

KARAVANLA İLK TUR

Karavanla turistik amaçlı geziye çıkan ilk kişi, Albert Gölü'nün de kâşifi olan İngiliz Sir Samuel White Baker'dır. 1878 yılında, Sir Baker, Kıbrıs'a bir araştırma ve inceleme gezisi yapmayı planlayınca, bir çingene arabası satın aldı. İngiltere'den ayrılmadan önce, Soho'daki Glover firması tarafından araba boyandı, gerekli eklemeler ve onarım yapıldı. Sir Baker'in notlarına göre, "**Arabada bir portatif yatak, raflar, rafların altında bir gardrop, birkaç çekmece, kullanılmadığı zaman duvara asılan bir masa, mutfak eşyaları için birkaç kilitle dolap, ızgara ve soba vardı.**" Eşi, yarım düzine hizmetkârı ve üç köpeğiyle 29 Ocak 1879 günü, altı aylık bir tur için Larnaka'dan hareket etti. Gerçi karavan, bir çift öküz tarafından çekiliyordu ama, içinin rahatlığı ve gece geçen huzurlu saatler, Sir Baker ve karısına günün yorgunluğunu unutturuyordu. Karavanla ilk gece konakladıktan sonra Sir Baker, defterine şu notu düşti: "**Eğer dünyanın çevresi gereksiz bir ekvator yerine, çok iyi bir yolla çevrelenmiş olsaydı, bu karavanla son- suza dek yolculuk yapabilirdim.**"

TATİL GEZİSİ İÇİN YAPILAN İLK KARAVAN

Bu tür bir gezi için kullanılmak üzere düşünülen ilk karavanın planları ünlü çocuk öyküleri yazarı Dr. **Gordon Stables** tarafından çizildi. 1885 yılı baharında Bristol Wagon Co. şirketince yapılan bu karavanın uzunluğu 3 metre 60 santim, ağırlığı ise 2 tondur. İçindeki iki bölümden biri mutfak ve yemek odası olarak kullanılıyordu. İkinci bölümdeki oturma odası ise, çekmeceler, masa, şifonyer, küçük bir piyano, gümüş şamdanlar, bir İran halısı, müzik dolabı ve küçük bir armonika ile döşenmişti. Duvara bir de ranza ilave edilmişti. Uşağı, yer yatağını hazırlarken, Dr. **Stables** da, bu ranzada dinleniyordu. Arabanın sürücüsü **John** ise, dışarıda kurulan bir çadırda yatıyordu. Uşak **Foley**, 1885 yılında İngiltere'de yapılan yaklaşık 2 bin kilometrelik gezi boyunca, karavanın arkasından üç tekerlekli bir bisikletle gitti. Bunun amaç, karavanın rahat ve kullanışlı olduğunu kanıtlamaktı.

İLK MOTORLU KARAVAN

Motorlu ilk karavan, 1897 yılında Paris'te **Jeantaud** tarafından, o zamanki Rus Çarı'nın amcası Prens **Oldenburg** için yapıldı. 30 beygir gücünde De Dion marka buhar motoru tarafından hareket ettirilen bu karavan, saatte yaklaşık 30 kilometre hız yapabiliyordu. 10 metre uzunluğundaki karavanda odaların kapıları, tren vagonlarında olduğu gibi, bir koridora açılıyordu. Bu karavan, o döneme göre öylesine moderndi ki, mutfağında musluğu, tuvaleti, karoserinin altında köpekler için kafesi, üstünde iskemleli bir terası vardı. Çatısında bulunan su ve yakıt tankı, 500 kilometrelik bir gezi için gerekli ihtiyacı karşılıyordu. İç kısmı tamamen maun kaplama olan karavanın dışı açık yeşil renge boyanmıştı. Değeri ise, motoruyla birlikte 1200 pounddu.

BENZİNLE ÇALIŞAN İLK KARAVAN

1901-1902 yıllarında, Paris'te Panhard et Levasseur şirketi tarafından 3 bin pound karşılığında Dr. **E.E. Lehwess** için yapılan ilk benzin motorlu karavan, 25 beygir gücündeydi. Dr. Lehwess, bu araçla, dünyanın çevresini dolaşan ilk kişi olmayı düşünüyordu. Passe-Partout adlı kanarya sarısı karavanıyla, 1902 yılı Nisan ayında, törenle Londra'dan hare-

ket etti. Paris, Berlin, Varşova ve St. Petersburg üzerinden Avrupa'yı dolaştı. Ne yazık ki, Gorki kenti yakınlarında silindirler çatladı ve bu güzelim karavan, karların arasına terk edildi. Dr. **Lehwess**, planlanan gezinin ancak beşte birini tamamlamıştı.

İLKSERİKARAVANÜRETİCİSİ

1919 yılında İngiltere'nin Chelsea kentinde Grosvenor Caravans adlı şirketi kuran **G.J. Haymoulder**, eski tren vagonlarını satın alarak ilk seri karavanları üretti.

İLK KARAVAN KİRALAMA SERVİSİ

Karavan kiralayan ilk kuruluş, Belçika'nın Ostend kentinde faaliyet gösteren Auto-salon-Luxe adlı şirkettir. Şirket, 1920 yılında, 4 kişilik lüks Pulmann koltuklu karavanları, Flanders muharebelerinin geçtiği yerleri gezmek isteyen kişilere kiralıyordu. Yat tipinde inşa edilen araçların içinde elektrikli bir mutfak da vardı.

İLK KOPYE KÂĞIDI

İlk kopye kâğıdı Londra'da **Ralph Wedgwood** tarafından bulundu ve 7 Ekim 1806 günü, "yazılan çoğaltmaya yarayan araç" adı altında patenti alındı. **Wedgwood**, ince bir kâğıt tabakasını mürekkebe batırıyor, sonra bu tabakayı, kurutma kâğıdının arasında kurutuyordu. **Wedgwood'un** ne zaman seri üretime geçtiği kesin olarak bilinmiyor. Ancak, 1820'li yıllarda, bu işten çok para kazanmış bir işadamı olarak Oxford Caddesi'nde yazıhane sahibi olduğu biliniyor.

İLK KALP AMELİYATI

Doğrudan kalbi ilgilendiren ilk ameliyat, 9 Eylül 1896 günü, Frankfurt kent hastanesinde Doktor **Louis Rehn** tarafından gerçekleştirildi. Hasta, 22 yaşındaki bahçıvan yamağı **William Justus**'tu. Meyhanede çıkan kavgada, kimliği bilinmeyen bir saldırgan tarafından göğsünden yaralanmıştı. Sağ karıncıkta, 1,5 santimetre uzunluğunda bir yara görüldü. Yaradan kan büyük bir hızla akıyordu. Yara, ipek tamponlarla kapatıldı ve plevra ile kalp zarı çevresindeki kan birikintisi temizlendi. Hasta, kısa süre içinde tamamen iyileşti. 10

yıllık meslek yaşamı süresinde Dr. **Rehn** tarafından gerçekleştirilen 124 kalp ameliyatında, hastalardan yüzde 40'ı iyileşti. Daha önce, kalbinden yaralanan kişilerde ölüm oranı yüzde yüzdü.

İLK KALP NAKLİ

İlk kalp nakli, 2 Aralık 1967 günü, Güney Afrika'nın Cape Town kentinde Groote Schuur Hastanesi'nde Doktor **Chhstian Barnard** tarafından gerçekleştirildi. **Louis Waskansky** adlı bir toptan bakkaliyeci, yıllardır kronik kalp hastalığından şikâyetçiydi ve artık ölümün eşiğine gelmişti. Bir trafik kazasında beyni parçalanan 25 yaşındaki **Denise Darvali** adlı gencin kalbi alınarak Waskansky'ye takıldı. Altı saat süren ameliyat sırasında, Dr. **Barnard'a** 30 kişilik bir ekip yardım etti. **Louis Waskansky**, yeni kalbiyle 18 gün yaşadıktan sonra, akciğer iltihabından öldü.

İLK HALI SÜPÜRGESİ

Kullanılabilir ilk halı süpürgesinin patenti, 19 Eylül 1876 günü, Michigan'da, **Melville R. Bissell** tarafından alındı. Bir porselen mağazası işleten Bay Bissell'in, toza karşı alerjisi vardı ve bu nedenle sık sık başı ağrıyordu. Hiç değilse yerdeki halıları toz kaldırmadan süpürebilecek bir aygıt yapmayı kafasına koydu ve sonunda bu amacına ulaştı. Geliştirdiği pratik aygıtın birçok parçası, parça başı anlaşılan ev kadınlarınınca üretiliyor, daha sonra Bay **Bissell**, eşiyle birlikte bunları monte ediyordu. Bay ve Bayan Bissell, daha sonra ürünlerini pazarlamak üzere Bissell Halı Süpürgeleri adlı bir şirket kurdular.

İLK OTOMATİK KASA

4 Kasım 1879 günü, ABD'nin Ohio eyaletinden **James J. Ritty**, ilk otomatik kasanın patentini aldı. Dayton kentinin ana caddesinde, bir bar işleten **Ritty**, meşgul olduğu anlarda müşterileri tarafından o kadar çok soyuldu ki, sonunda sağlığı bozuldu ve iyileşmek amacıyla bir Avrupa turuna çıktı. Gemiyle Avrupa'ya doğru gelirken, gözü pervanelerin dönme sayısını kaydeden bir makineye ilişti. Bu ona, otomatik kasaların ana çalışma prensibiyle ilgili en önemli ipucunu vermişti. Patentini aldıktan sonra, kasayı geliştirmeye devam etti ve 1884 yılında buluşunu değerlendirmek üzere National Cash Register adlı bir şirket kurdu.

İLK KATAMARAN

(İkiteknelikayık)

"Experiment" adlı ilk katamaran, Dublin'de Sir **William Petty** için yapılarak 22 Aralık 1662 günü suya indirildi. 30 ton ağırlığında yük alabilen katamaran, 5 silaha sahipti ve 30 kişilik mürettebat tarafından yönetiliyordu. 1663 yılı Ocak ayında, ilk açık yat yarışını kazandı. Temmuz ayında da Dublin Yarışması'nın birincisi oldu. Dönemin kralı, kendisi de çok iyi bir denizci olan **II. Charles'ti**. Önceleri Experiment'ti hiç ciddiye almadı ama, sonraları Sir **William'ın** buluşuna hayran oldu.

İLK YARDIM TOPLAMA YÜRÜYÜŞÜ

Bu tür bir yürüyüş, Dünya Mülteciler Fonu yararına, İngiltere'nin Lechtford kentinden **Kenneth Johnson** tarafından düzenlendi. 26 Aralık 1959 günü başlayan yürüyüşe, 20 erkeğin yanında bir de genç kız katıldı. Yürüyüşçüler, giriş ücreti olarak 1 sterling ödediler. Kampanyanın destekçileri ise, yürünen her mil için bir sterling vermeyi garanti ettiler. 50 mil mesafeli yürüyüşün ilk 13 milinden sonra 10 kişi pes etti. 23'üncü milde 3,25'inci milde 1 kişi daha yürüyüşü bıraktı. Son noktaya yaklaşılırken ekipte sadece **Johnson** ve iki arkadaşı kalmıştı.

İLK CHARTER SEFERİ

28 Haziran 1911 günü yapıldı. O gün, "Olympic" adlı gemi, New York'tan Londra'ya dönüyordu. Yolcular arasında bulunan Philadelphialı tüccar **W.A. Burpee**, geminin hareketine çok az bir süre kala gözlüklerini kırmış ve onarılmaları için Wanamaker adlı mağazaya göndermişti. **Burpee**, daha sonra tairirci mağazaya bir telsiz mesajı çekerek, gözlüklerinin Londra'daki adresine gönderilmesini istedi. Wanamaker'm sahiplerinden biri, dönemin ünlü havacılarından **Tom Sopwith'in**, "Howard Wright" tipi uçağıyla New York'ta bulunduğunu duymuştu. **Burpee'nin** gözlükleri de onarılmıştı. Sopwith'e belli bir ücret karşılığında gözlükleri gemiye götürmesini önerdiler. Sopwith, öneriyi kabul etti ve derhal havalanarak Olympic'in peşine düştü. Çok geçmeden gemiyi yakaladı ve gayet iyi ambalajlanmış emanetini bir hayli alçaldıktan sonra güvertenin üzerine attı.

İLK ÖZEL ŞOFÖR

Başkasının arabasını ücret karşılığında kullanan ilk profesyonel şoför, İngiltere'nin Sussex kentinden Edward G. Thompson'dur. Patronu Evelyn Ellis, Paris'ten satın aldığı Panhard Levassor marka arabasını getirmek üzere Thompson'u 1895 yılı Haziran ayında Fransa'ya gönderdi. Bay Thompson, böylece İngiltere yollarında benzinle çalışan ilk yarım düzine arabadan birini kullanan şoför unvanını da kazandı.

İLK ÇEK

Hamiline yazılmış ilk çek, 22 Nisan 1659 günü, Londra'da Nicholas Vanacker'a ödendi. 10 pound değerindeki bu çeki ödeyen banka, "**Clayton and Morris**"ti. El yazısıyla yazılmış olan çekin aslı, 1976 yılı Aralık ayında Londra'da Sotheby's müzayede salonlarında yapılan bir açık artırmada 1300 pounda satıldı. Bugün kullandığımız çeklerin atası olan bu ilk çek, tıpkı günümüzdeki örnekleri gibi düzenlenmişti. Miktar, önce yazıyla, sonra da rakamla belirtilmişti.

ÖDENEN İLK BASILI ÇEK

Günümüze kadar kalabilen ilk basılı çekin üzerinde, "4 Mart 1763" tarihi vardır. **Hoare's Bank** adlı İngiliz bankasına ait bu çek, **John Calcroft** tarafından, David Roberts'a 5 bin pound ödenmesi için düzenlenmişti. Özel perfore banth ilk çekler ise, 5 Temmuz 1864 yılında yine Hoare's Bank tarafından bastırıldı.

İLK ÇİKLET

Ticari olarak ilk çikleti 1848 yılında John Curtis evindeki sobanın üzerinde üretti ve "State of Maine Pure Spruce Gum" adı altında pazarladı. 1850 yılında Portland'a taşındı ve "**Şekerli Kaymak**", "Beyaz Dağ", "Dördü Birden", "En Büyük ve En Güzel" gibi adlarla parafin çikletler üreterek sattı. Bu arada, sattığı çikletlerin içine bazı armağanlar koymayı da unutmadı. Sakızla birlikte verdiği ilk armağan, Amerikan bayrağıydı. Otomatik aygıtlarla ilk çiklet satışına ise 1888 yılında başlandı. "**Tutti-Frutti**" marka çikletleri satan otomatik makineler, New York'un çeşitli yörelerindeki istasyonlara Adams Gum Co. adlı şirketten Thomas Adam tarafından yerleştirildi.

İLKÇOCUKDERGİSİ

1751 yılında, **John Newberry** tarafından yayınlandı. Orijinal adı "**The Lilliputian Magazine**" idi. "**Genç beyefendilerin ve genç hanımefendilerin mutlaka okumaları**" önerilen bu derginin boyutları, 10 cm x 5 cm idi. (Dergiye Lilliputian adının verilmesinin nedeni de buydu. Bilindiği gibi, Lilliput, Gulliver'in gittiği cüceler ülkesinin adıdır). İçinde kısa öyküler, fıkralar, şiirler ve bilmece vardı. Ayrıca resimlerle süslenmişti. Ayda bir yayınlanan bu dergi, 19. yüzyılda yayına başlayan benzerlerinin tersine, ahlaki eğitim vermek yerine, hoşça vakit geçirtmeyi amaçlıyordu. Son sayısı 3 Temmuz 1752'de yayınlandı. Bu sayıda, derginin okuyucuları tarafından kurulan kulübün üyelerinin bir listesi vardı. Listeden anlaşıldığına göre, dergi, Atlantik'in her iki yanında da okuyucu bulmuştu.

ERKEKÇOCUKLARİÇİN İLKDERGİ

"**Boy's Own Magazine**" adlı dergi, 1855 yılı Ocak ayında, **S.O. Beeton** tarafından yayınlanmaya başlandı. İçinde **Mayne Reid** gibi ünlü yazarların öyküleri, büyük kahramanların özyaşam öyküleri, sportif konular, çeşitli serüvenler ve resimli romanlar vardı. Öyküler de ayrıca resimlenmişti. Bu dergi öylesine tutuldu ki, 1862 yılında tirajı 40 bine yükseldi. Bu sayı, o döneme göre bir rekordur. Beeton, ayrıca dergisinde çocuklar için çeşitli yarışmalar açan ilk yayıncı oldu. Bu yarışmalarda birinci gelenlere gümüş kalemler armağan edildi.

İLKEL VE AYAK BAKIMCILARI

Günümüzde manikürcü ya da pedikürcü olarak faaliyet gösteren el ya da ayak bakımçılarının ilk ustaları, 1593 yılında Londra'da ortaya çıktı. O dönemde yazdığı "**Garip Haberler**" adlı yapıtında **Thomas Nashe**, bazı insanların geçimlerini başkalarının nasırlarını keserek kazandıklarını belirtiyordu. O dönemin pedikür uzmanları, mesleklerini panayırda ya da sokak ortalarında icra ediyorlardı. Belirli bir yerde pedikür salonu açan ilk uzman ise, **David Low** oldu. Low, 1774 yılında, Londra'da bir otelde açtığı dükkânı ile 1780 yılına kadar müşterilerine hizmet verdi. 1785 yılında da mesleğiyle ilgili olarak "**Chiro-podologia**" adlı bir kitap yazdı. The European adlı dergi, 1785 Haziran sayısında, bu kitaptan bazı alıntılar yaptıktan sonra, Low'un mesleğini küçümseyen bir yorum yayınladı.

Pedikürist yetiştiren ilk okul ise, 1910 yılında New York Pedikürcüler Derneği tarafından New York'ta açıldı. Biri kadın 14 uzman, 1913 yılında bu okulun ilk mezunları oldular. Ayak bakımına ilk bilimsel yaklaşım ise, 1916 yılında, Philadelphia'da yapıldı. O yıl, Temple Üniversitesi'ne bağlı Garreston Uygulamalı Hastanesi, dört öğrencisini ayak bakımı alanında eğitti ve mezun etti.

İLK SIVI ÇİKOLATA

"**Public Adviser**" adlı derginin 16-22 Haziran 1657 tarihli nüshasını alan İngilizler, şöyle bir duyuru ile karşılaştılar:

"**Queen's Head Alley'de, Bishopsgate Caddesi'ndeki Fransız'ın evinde harika bir içki var. Batı Hindistan'dan getirilen ve günün her saatinde hazır bulunan çikolata adlı bu içkiyi çok seveceksiniz. Üstelik fiyatı da son derece makul.**"

Duyuruda sözü edilen "**içki**", ezilmiş kakao tanelerine, ararot, sago ve artılmış şeker eklenerek hazırlanıyordu. 19. yüzyılın ilk yarısında ise yapımcılar bu karışıma biraz da aşırı boyası ilave ettiler. 1860'lı yıllarda üretilen "**Cadbury**" çikolatalarının içeriğinde beşte bir oranında kakao vardı. Geri kalanı, patates nişastası, sago, un ve şeker pekmezi idi. Un, kakao yağının tadını gidermek için eklenmişti.

YENİLEBİLİR İLK ÇİKOLATA

Bu tür çikolatalar, fabrikasyon olarak ilk kez 1819 yılında, İsviçre'nin Vevey kentinde üretildi. Fabrikanın sahibi, **François-Louis Cailler** adlı 23 yaşında bir işadamıydı, Cailler, çikolatalarını bloklar halinde üretti ve satışa sundu. Cailler'den bir süre önce, bazı İtalyan ve Fransız tatlıcılarının küçük atölyelerinde el emeğiyle çikolata ürettiklerine dair bazı bulgular da var.

İLK NOEL KARTI

1843 yılında **Sir Henry Cole**'nin desteğiyle dönemin ünlü ressamlarından **John Calcott Horsley**, ilk Noel kartını yaptı. Sanatçıların, çalışmaları sırasında çıplak model kullanmasına şiddetle karşı çıktığı için "**Giyinik Horsley**" diye ad takılan John Calcott Horsley'in bu ilk Noel kartında, Victoria çağını simgeleyen bir ailenin üç nesli, bir masanın başında kadeh kaldırıyorlardı. Horsley'in bu kartı, özellikle tutucu çevrelerde büyük fırtınaların kopmasına neden oldu. Sanatçı, böyle bir tablo çizerek, içkiyi ve sarhoşlu-

Çikolata kutuları, ilk kez 1868 yılında "Cadbury" firması tarafından piyasaya sunuldu. Kutunun üzerinde, firmanın sahibi Richard Cadbury'nin altı yaşındaki kızının bir portresi vardı.

İLK AMBALAJLI ÇİKOLATA

Çikolataların özel ambalajlar içinde satılmasını ilk düşünen ve uygulayan yapımcı firma, İngiltere'nin **Cadbury's** adlı ünlü kuruluşudur. Cadbury's, 1866 yılında özel kutular içinde, portakallı, limonlu, ahududulu ve karışık lezzetli çikolataları piyasaya sundu. İlk paketlerin üzerinde, firmanın sahibi **Richard Cadbury'nin** altı yaşındaki kızının kucagında kedisıyla birlikte çekilmiş bir resmi vardı. Olografi tekniğiyle çoğaltılmış resimler, karışık drajelerin bulunduğu oval kutuların üzerine yapıştırıldı.

ğu teşvik etmekle suçlanıyordu. Horsley, söylentilere kulaklarını tıkadı. Geleneklere bağlı bir adamdı ve tüm dostlarının Noellerini kutlamak istiyordu. Oysa yoğun işleri herkese teker teker yazmasına olanak vermiyordu. Holborn'daki Messrs Jobbins basımevine giderek karttan bin adet basılmasını istedi. Litograf tekniğiyle çoğaltılan kartlar, tek tek elle boyandı ve gönderilmeye hazır hale geldi. Kartın ebadı 12.5 x 8 cm idi. Daha sonra Sir Cole ve Horsley, basımevine yeni bir sipariş daha verdiler. **"İkinci baskı"**lar. Noel'e çok az bir süre kala **Joseph Cundall** tarafından pazarlandı ve adeta kışıldı.

Aynı konuda daha sonraları yapılan birkaç girişime rağmen, kutlama kartlarının asıl yaygınlaşması, Londra'da bulunan **Charles Goodal ve Oğulları** adlı basımevinin bu konuya el atmasıyla başladı. O dönemin sanatçılarından John Leighton'un notlarına göre, 1862 yılından itibaren hızla çoğalan kutlama kartlarının ilk örnekleri, normal bir kartvizit büyüklüğündeydi ve üzerlerinde yalnızca **"İyi Noeller"** ya da **"Yeni yılınız kutlu olsun"** gibi sözcükler vardı. Sonraları, kartların üzerine bu cümlelerin yanı sıra, konuyla ilgili figürler de basılmaya başladı. 1868 yılından itibaren yurt içinden ve dışından gelen taleplerin büyük bir artış göstermesi üzerine çeşitli manzaralar ve resimler (bunlar ressam Leigh-

ton tarafından çiziliyordu) de basılmaya başlandı.

1871 yılında, kutlama kartı göndermek öylesine yaygınlaşmıştı ki, insanlar o yıl aldıkları ya da gönderdikleri kartların sayısı birbirlerine nispet yapmaya başladılar. 1873 yılında, The Times gazetesinde **"Oyul kutlama kartı gönderemedikleri için dostlarından özür dileyen"** kişilerin ilanları yayınlandı. 1880 yılında kart trafiğinin iyice hızlanması nedeniyle başı derde giren posta idaresi, kartların postaya erken verilmesi için duyurularda bulundu.

ELEKTRİKLE AYDINLATILAN İLK NOEL AĞACI

Thomas Edison'un yardımcılarının **Edward H. Johnson**, 1882 yılının Noel'inde, New York'taki evinde Noel ağacını süslerken, dalların arasına çok sayıda ampul de koydu.

Noel ağaçlarını süslemek için üretilen ilk elektrik donanımı ise, New Jersey eyaletinde **Edison General Electric Co.** tarafından gerçekleştirildi. Ladies Home Journal dergisinin Kasım 1901 sayısında bu donanımın satışa sunulduğunu duyuran ilanlar yayınlandı. Her donanımda, 2 mumluk dokuz ampul vardı ve 32 voltla çalışıyordu.

1. The first of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

2. The second of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

3. The third of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

4. The fourth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

5. The fifth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

6. The sixth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

7. The seventh of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

8. The eighth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

9. The ninth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

10. The tenth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

11. The eleventh of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

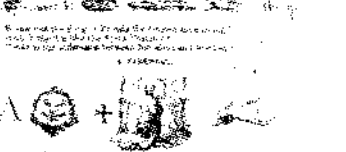
12. The twelfth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

13. The thirteenth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

14. The fourteenth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

15. The fifteenth of the year is the most important time of the year. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united. It is the time when the people of the world are most united.

Yılın en önemli olaylarını yansıtan Noelpanolarının ilki, 1847 yılında, The Illustrated London News gazetesinin 25 Aralık tarihli sayısında yayınlandı.

İLK NOEL PANOSU

Yılın önemli olaylarını yansıtan Noel panolarının ilki, 26 Haziran 1841 günü, "Mirror" da yayınlanan Albert Smith'in "Mutlu İnsanlar" adlı tablosuydu. Bugün elde bul-

nan ilk örnek ise 1847 Noel'inde, Illustrated London News gazetesinde yayınlandı. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce yayınlanan tabloların başlıca konuları, Darwin'in teorisi, kütüphanelerin keşfi, motor, basın, uçak, sinema, telefon ve Charlie Chaplin'di.

BAGIŞIÇINSATILANİLK KUTLAMAKARTI

Günümüzde, kutlama kartlarından elde edilen gelirlerin yaklaşık yüzde 20'si, çeşitli yardım kuruluşlarının eline geçmektedir. Bu kuruluşlar, kendileri için özel kartlar bastırırlar ve bunları belirli bir ücret karşılığında pazarlarlar. Bu türün ilk örneği, 1949 yılında UNICEF tarafından bastırılan Noel kartıdır. Kartın üzerindeki resim, 7 yaşındaki Çekoslovak çocuğu **Jitka Samkova** tarafından çizildi. Pek çok Çekoslovak köyünde olduğu gibi, **Samkova'nın** yaşadığı "**Rudolfo**" köyünde de savaş sırasında yiyecek, ilaç ve öteki temel gereksinim maddelerinin sıkıntısı çekilmişti. UNICEF, bu aç insanların doyurulması ve bir verem savaş kampanyası başlatılması için büyük katkılarda bulundu. Örgütün bu iyiliğine karşılık şükran borcu olarak **Jitka** bir resim yaptı. Resimde, bir bahar bayramı günü, çiçeklerle süslenmiş bir direğin çevresinde dans eden iyi giyimli çocuklar görülüyordu.

O dönemde kağıt bulmak çok zor olduğundan, **Jitka**, resmini eline geçen bir cam parçası üzerine çizmişti. Öğretmeni, bu resmi UNICEF tarafından açılan bir yarışmaya gönderdi. Birinciliği kazanan resim, kuruluşun genel yönetmeninin dikkatini çekti. Böylece UNICEF, bu resimle ilk kutlama kartını bastırdı.

İLKNOEL İLAVESİ

Bir gazete tarafından verilen ilk Noel ilavesi, 23 Aralık 1848 günü, "**Illustrated London News**" tarafından yayınlandı. 16 sayfalık bu ekte **Charles McKay** tarafından yazılan bir Noel şiiri, çeşitli Noel resimleri, Noel pastasının tarifi, Noel gecesi neler yapılabileceğine ilişkin öneriler, laterna dinleyen gençlerle ilgili bir haber, yeni yılla ilgili satirik bir yazı, bol bol ilan ve "**Noel'in ticari amaçlarla sömürülmesini kınayan**" bir yorum vardı.

İLKNOEL AĞACI

Noel ağacına ilişkin ilk bilgilere, 1605 yılında Strasbourg'a gelen kimliği meçhul bir gezginin notlarında rastlıyoruz: "**Buradaki insanlar, Noel nedeniyle evlerine küçük çam ağaçları getirmişler. Ağaçların dalları kurdellalarla, kâğıt şeritlerle, güllerle, elmalarla, şekerlerle ve birkaç altınla süslenmiş.**"

Bazı kaynaklara göre de Noel ağacı, daha 1521 yıllarında Alsace yöresinde biliniyordu.

Bu yörede, 1 Mayıs günlerinde bazı ağaçlar kesilerek özel olarak süsleniyor ve bu ağaçlara "**Maien**" adı veriliyordu. Alsace yöresinin küçük kasabalarından Schletterstadt'ın belediyesindeki arşivlerde yapılan bir araştırma, kasaba sakinlerinin yalnızca 1 Mayıs'ta değil, 1521, 1546 ve 1556 yıllarının Noel günlerinde de, ormanlardan kestikleri ağaçları süsledikleri sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Işıklı bir Noel ağacına ilişkin ilk bilgilere de, D'Orleans Düşesi **Lieselotte von der Pfalz'ın** 1660 yılında yazdığı bir mektupta rastlıyoruz. Düşes, mektubunda, Hanover sakinlerinin Noel ağaçlarını süslerken, dalların arasına birkaç da mum yerleştirdiklerinden söz ediyor.

AÇIKTA İLKNOEL AĞACI

1909 yılının Noel'inde California eyaletinin Pasadena kasabasının meydanına ışıklı bir Noel ağacı dikildi. Daha sonra bu, kasabada bir gelenek haline geldi ve her yıl aralıksız olarak yineleni.

İLK SİGARA

Ticari amaçla ilk sigara 1843 yılında Fransa'da devlet tekelindeki "**Française des Tabacs**" adlı kuruluş tarafından üretildi. İlk parti 20 bin sigara, Kraliçe **Marie-Amelie** tarafından o yıl Paris'te düzenlenen bir kermeste satıldı. Üretim tamamen elle yapıldığından verim son derece düşüktü. 1872 yılına gelindiğinde, Fransa'da ancak 100 milyonuncu sigara üretilmişti.

Fabrikasyon olarak sigara üretimine ilk kez 1853 yılında Küba'nın başkenti Havana'da "**Don Luis Susini**" tarafından başlandı. Don Susini, üretimde insan emeği yerine buharlı araçlardan yararlandı. Bazı kaynaklarda, günde 2 milyon 580 bin sigara yaptığı ileri sürülür. Ancak bu biraz abartılmış olabilir. Ama bir aylık süre içinde söz konusu rakama ulaşacağı da kesindir.

Markalı ilk sigara ise İngiltere'de 1859'da "**Tath Üçler**" adıyla üretildi. Firmanın sahibi olan **Robert Peacock Gloag**, 1854-1856 yılları arasındaki Kırım Harbi sırasında, Ruslara karşı Türklerle omuz omuza savaşmıştı. O sırada, silah arkadaşı Türklerden sigara sarmasını öğrendi. Ülkesine döndüğünde sigara üretimine geçmeye karar verdi. Gloag'ın pazar bulmak gibi bir sıkıntısı da yoktu. Zira pek çok İngiliz, tıpkı kendisi gibi Kırım Savaşı sırasında ya Türklerden ya da esir düştükleri Rus zindanlarından sigarayı öğrenmişler ve

tiryakisi olmuşlardı.

Alttan itilerek açılan ilk sigara paketleri, 1952 Ağustos'unda Güney Afrika'daki Rothmans tesislerinde kullanıldı. Jelatin ambalajlı ilk sigara paketleri de 1931 yılında Craven A firmasının piyasaya sunuldu.

SİGARA İÇEN İLK KADIN

Kayıtlara göre, sigara içtiği bilinen ilk kadın, İngiltere'nin Warwickshire kentinde yaşayan dul Leydi Caroline Mordaunt'dur. Leydi Mordaunt, yalnızca kendisi için özel olarak ünlü tütüncü Nicholas Contoupolis tarafından harmanlanan sigaraları içiyordu. 1858 yılında Contoupolis'in en iyi müşterilerinden birisi, **Leydi Mordaunt'du.**

Toplum içinde sigara içen ilk kadın ise Clenmont-Tonnerre Düşesi'ydı. 1896 yılında, Savoy Otel'i'nin yemek salonunda sigarasını yaktığında konukları dehşete düştüler. O dönemde, çok az sayıda kadın, büyük bir gizlilik içerisinde sigara içiyordu, 1897 yılında, özellikle orta sınıf ev kadınları tarafından çok okunan Home Companion gazetesi, en az altı Avrupalı kraliçenin bu kötü alışkanlığın pençesine düştüğünü duyuruyordu. Bu haberi tepkiyle karşılayan İngiliz hanımlar, kendi kraliçeleri Victoria'nın bu altılıya dahil olmadığını daha alt satırlarda okuyunca rahat bir soluk aldılar. Aynı yıl, Amerika'nın Richmond kentinde yayınlanan Southern Tobacco Journal adlı gazete, bir sigara reklamında ilk kez sigara içen bir kadın resmi kullanınca yer yerinden oynadı. Amerika, henüz bu tür özgürlüklere hazır değildi ve aynı ilan bir benzeri ancak 1919 yılında yayınlanabildi. Yine de gerek ABD'de, gerek İngiltere'de, kadınların sokakta sigara içmelerinin yaygınlaşması çok sonraları gerçekleşti. 1919 yılında, Londra lokantalarından birinde, yemekten sonra bir sigara tütürmek isteyen genç bir kadın, sigarasını ağzına koyar koymaz, hemen yanındaki garsondan tokadı yemişti.

İLK SİNEMA

Sinema salonlarının ilki, 26 Haziran 1896 günü, ABD'nin New Orleans kentinde William T.Rock tarafından açıldı. Vitascope Hall adlı bu salonun 400 koltuğu vardı. Giriş ücreti 10 sentti. Makine dairesine girip Edison marka oyuncakı görmek isteyenlerden, ayrıca bir 10 sent daha alınıyordu.

İlk sinema makinisti de William Reed idi. Filmlerin çoğu kısa metrajlı doğa görüntüleri idi. Bunlar arasında, ABD'de gösterilen ilk

İngiliz filmi olan "Wavez off Dover" da vardı. Seyircilerin en büyük ilgisini "**May Irwin Kiss**" adlı film gördü. Bu film, aynı zamanda Amerikan beyazperdesine cinselliğin adım atışı olarak da kabul edilebilir. 1896 sonbaharında sinemanın bir günlük programı şu filmlerden oluşuyordu:

"Zenci Çocukların Dansı

Karnaval Sahnesi

İrlanda Usulü Politik Tartışma

Cissy Fitzgerald

Linc Sahnesi".

İlk dev sinema salonu ise 1910 yılında Paris'te hizmete giren 5 bin kişilik Gaumont-Palace idi. Seyircilerin arkasında bir projeksiyon odası olmadığından, bu dev salonda perdenin gerisinden "back-projection" sistemiyle film oynatılıyordu. Gaumont-Palace'ın bir başka özelliği de, çok makaralı filmleri kesintisiz gösterebilmek için birden çok gösterim aygıtı kullanan ilk sinema olmasıydı. O yıllarda, 5 bin kişilik bir salonun sinema olarak kullanılması, ilk bakışta garip gelebilir. Ancak, bu yeni sanata olan ilgi o denli fazlaydı ki, salon hemen her akşam tümüyle doluyordu. Ne var ki, bu ilgi zamanla azaldı. Bugün dünyanın en büyük sinema salonu, New York'taki Roxy Theatre'dır (6 bin 200 kişilik). Gaumont-Palace, önceleri tiyatro olarak kullanılıyordu.

SİNEMA OLARAK YAPILAN İLK BİNA

Sinema olarak kullanılmak üzere inşa edilen ilk bina, Paris'in Montmartre Bulvarı'nda, 1 Aralık 1906 günü "Le Penu" adlı filmle hizmete girdi. "Cinema Omnia Pathe" adlı bu salonun zemini, seyircilerin, ötekiler tarafından engellenmeden perdeyi görebilmeleri için eğimli yapılmıştı. 6x4 metre ebadındaki perdesi, o dönemin en büyüklerinden biriydi.

1906 yılında Amerika'da başlayan sinema salgını, 1908 yılında Avrupa'yı da etkisine aldı, 3 yıl içinde başlı başına bir endüstri kolu haline geldi. 1908 yılında, yalnızca Berlin'de 300 sinema salonu açıldı. Aynı yıl İngiltere'de birçok salon, dükkân, tiyatro ve depo, sinema haline getirildi. 1912 yılında, İngiliz adalarında 4 bin sinema vardı. Çoğu az seyirci kapasiteli de olsa, bu salonların tümü doluyordu. Müşterilerin büyük bir kesimi ise işçi sınıfındandı. Orta tabakanın sinemaya ilgisi, Birinci Dünya Savaşı sonrası başladı. Bunun nedeni, insanların savaşın getirdiği moral bozukluğunu üzerlerinden atmak istemesi, evlerine dönen subayların eğlence istekleri, çok daha kaliteli filmlerin üretilmeye başlanması

ve kuşkusuz, birtakım oyuncuların yıldızlaşmasıydı.

İLK SANAT SİNEMASI

Sanat filmleri gösterimi amacıyla açılan ilk sinema, Paris'teki "**Studio des Ursulines**"dir. 14 Ocak 1926 günü, **Laurence Myrge** ve **Armand Tallier** tarafından açıldı.

HABER FİMLERİ GÖSTEREN İLK SİNEMA

2 Kasım 1929 günü, New York'ta Broadway'de açılan "**Embassy**" adlı salons, yalnızca haber filmleri gösterilirdi. Özellikle spor karşılaşmalarını yayınladığı zaman büyük ilgi gören bu salon, faaliyetini 1949 yılında, TV karşısında pes ederek durdurmak 7orunda kaldı. Embassy, aynı zamanda sinema-TV rekabeti nedeniyle kapanan ilk sinema salonudur.

İLK ARABALI SİNEMA

İnsanların, arabalarıyla gelerek film seyredibildikleri dev açık hava sinemalarının ilki, 6 Haziran 1933 günü, New Jersey eyaletinin Camden kentinde **Richard Hollingshead** tarafından açıldı. 40 bin metre karelik bir alan üzerinde kurulan sinemanın perdesinin eni 12 metre, yüksekliği ise 9 metre idi. 400 araba, rahatça parkedip filmi izleyebiliyordu. Ses sorununu ise, arabaların içine verilen öze kulaklıklarla çözümleniyordu.

İLK SİRK

Dünyada ilk sirk, emekli süvari binbaşı **Philiph Astley** tarafından 1769 yılında açıldı. Astley, bir sirk kurmayı uzun zamandır planlıyordu ama, bu iş için yeterli parası yoktu. Bir gün, Westminster Köprüsü'nün üzerinde bir elmas yüzük buldu. Yüzüğü 60 pounda satarak, eline geçen parayla Lambeth'te atıyla numaralar yapabileceği bir yer açtı. Girişte, izleyicilerden herhangi bir ücret alınmıyordu. Ama, o dönemde tüm gösterilerde olduğu gibi, program bittikten sonra seyirciler, içlerinden gelen bahşışı veriyorlardı. Astley, yaptığı numaralarla o denli büyük ilgi gördü ki, ertesi yıl Westminster Köprüsü yakınlarında daha büyük bir yer bulmak zorunda kaldı. Yeni yerinde, Astley bazı değişiklikler de

yaptı. Önce, gösterilerini yaptığı yerin çevresine kırmızı bir kordon gerdirdi. Sonra onun etrafına daire şeklinde iskemleler yerleştirdi. Ayrıca, programa renk katması için bir de baterist tuttu. Bateristin görevi, Astley'e numaraları sırasında eşlik etmektir. Bu değişik "gösteri.yeri"nin en büyük özelliği ise, içeri girerken seyircilerden belli bir ücret alınmasıydı. Tabii, ayakta durmayı tercih edenlerden daha az ücret alınıyordu. Daha sonra, bugün bildiğimiz anlamda modern bir sirk oluşturabilmek için yanına bazı yeni elemanlar aldı. Astley, daha sonra ip üstünde bazı numaralar yapan bir grup akrobatla anlaştı. Ama kadronun asıl yıldızları, son derece iyi eğitilmiş bir atla, **Griffin**, **Jones** ve **Miller** adlı üç biniciydi. Her üçünü de, döneminin en iyi binicisi olarak kabul edilen Astley yetiştirmişti.

1786 yılında, Astley'in sirkine bir de maymun katıldı. "**General Jackoo**" adlı maymun, ordu içinde yetişmişti ve yaptığı numaralarla izleyicileri kırıp geçiriyordu. 1816 yılında "**Baba**" ve "**Kiouny**" adlı iki fil de, Astley tarafından "**keşfedildi**". Filler, hortumlarıyla havaya atılan bir elmayı yakalayıp yiyorlar, yine hortumlarıyla, kapalı bir şişenin tıpasını açarak içindeki sıvıyı içiyorlardı. 1832 yılında Astley, bir aslan, bir kaplan ve dört tane de zebra aldı. Ancak, bu hayvanlar herhangi bir numara yapmıyorlar, sadece meraklı izleyicilere gösteriliyorlardı. Astley'in sirkinde, vahşi hayvanlarla ilk gösteri ise 1838 yılında yapıldı. "**Canavar Terbiyecisi Morok**" adıyla ünlenen Amerikalı **Von Amburgh**, aslanlar, kaplanlar ve leoparlardan oluşan bir grup "canavar"la sahneye çıkıyordu.

Astley'in denemesinden sonra, dünyadaki sirklerin sayısı hızla arttı. 1780 yılında **Juan Porte** adlı bir İspanyol, Viyana'da Kıta Avrupası'nın ilk sirkini açtı. İki yıl sonra, bizzat Astley, Parislilere sirkini tanıttı. 1792 yılında, ABD'nin Philadelphia kentinde bir sirk açıldı ve bu sirk, bizzat Başkan tarafından da ziyaret edildi. 1793 yılında, Rusya'da da bir sirk kuruldu. Avrupa'da açılan 19 sirke çok büyük katkılarda bulunan Philiph Astley'in kendi sirkisi ise, Westminster Köprüsü'nün güneyinde, 1893 yılına kadar faaliyetini sürdürdü.

SİRKTE İLK TRAPEZ NUMARASI

İzleyicilerin büyük ilgisini çeken trapez gösterilerinin ilki, 12 Kasım 1859 günü, Paris'teki "**Napoleon Sirkisi**"nde **Jules Leotard** tarafından gerçekleştirildi. O yıl 21 yaşında olan Leotard, babasının Toulouse'daki jimnastik salonunda bulunan yüzme havuzunun

üzerinde bulunan ipler ve halkalarla çalışırken, trapez numarasını geliştirdi. 1860'lı yılların başlarında, Londra'daki **Elhamra** salonlarında numaralarını sergiledi. Trapez salonunun bir ucundan öbürüne uçarak yaptığı gösteri, büyük sansasyon yarattı. İzleyiciler, başlarının hemen üzerinde uçan bu harika genci, korku dolu bir hayranlıkla, ağızları açık izliyorlar, Elhamra, Leotard'ı görmek isteyenlerle tıklım tıklım doluyordu. O dönemin ünlü şarkıcılarından **George Leybourne**, "**Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam**" adlı bir şarkı besteledi ve Leotard, bu şarkıyla ölümsüzleşti. Bugün akrobatlar ve trapez sanatçıları tarafından giyilen ve vücutlarını sımsıkı saran giysiler de "**Leotard**" adıyla anılır.

SİRKLERDEKİ İLK GÜVENLİKAĞI

Sirklerde güvenlik amacıyla kullanılan ağlardan ilki 1871 yılında **Holborn Empire**'de gösteriler yapan **Rizarellis** adlı İspanyol akrobat grubu tarafından gerildi. Leotard ise, gösterileri sırasında ağa fazla güvenmediği için, yere kalın döşeklerin üst üste serilmesiyle oluşturulan bir güvenlik önlemi kullanıyordu.

ATEŞÇEMBERİNDEN GEÇEN İLK AKROBAT

Alevler içindeki bir çemberin arasından uçarak geçen ve bunu ilk kez bir sirkte deneyen ilk akrobat, **Zazel** adlı güzel bir kadındı ve numarasıyla büyük ilgi topladı. Zazel, ilk numarasını 2 Nisan 1877 günü Londra'da, West's Amphitheatre'da yaptı. Gösterisini iki yıl, haftanın her günü hiç ara vermeden sürdürdü. Bu zor ve tehlikeli görev için, haftada 20 pound ücret alıyordu.

NÜFUSU 1 MİLYONU AŞAN İLK KENT

Dünyadaki tüm kentler arasında, nüfusu 1 milyonu aşan ilk kent, Londra'dır. 1811 yılında yapılan nüfus sayımında, bu kentte 1 milyon 9 bin 546 kişinin yaşadığı saptandı. Yedi yıl sonraki sayımlarda ise, dünyada nüfusu 1 milyonu aşan kentlerin sayısı, ancak yediyi bulmuştu. Bu şehirler şunlardı: **Londra** (3 milyon 452 bin 350), **Paris** (2 milyon 269 bin 023), **Pekin** (1 milyon 648 bin 814), **Kanton** (1 milyon 500 bin), **New York** (1 milyon 206 bin 299), **Viyana** (1 milyon 103 bin 857), **Nanking** (Tahmini 1 milyon). 1957 yılına kadar

Londra, dünyanın en kalabalık kentiydi. O yıl, bu unvanını Tokyo'ya kaptırdı. Japon başkenti, 1962 yılı Ocak ayında, dünyada nüfusu 10 milyonu aşan ilk kent oldu. 1940 yılında 6 milyon 779 bin 100 kişinin yaşadığı bu kentte, savaş nedeniyle 1945 yılında yalnızca 2 milyon 777 bin kişi kalmıştı.

İLK SAAT

Mekanik ilk saatle ilgili bilgilere, Çin İmparatorluk Sarayı'nın ünlü öğretmenlerinden **Su Sung'un "Hsin I Hsiang Fa Yao"** adlı kitabında rastlıyoruz. Sung'un kitabında, şemalarla tarif ettiği saat, 3 metre yüksekliğindeydi. Zembereği, su gücüyle hareket ediyordu... 1088 yılında yapılan bu saatin arkasında, gerekli ayarlamaları yapabilmek için bir de kapak vardı.

İLK ÇALAR SAAT

Almanya'da Würzburg kentinde, 1350-1380 yılları arasında yapılan ilk çalar saat duvara asılabilecek şekilde planlanmıştı. Bu saat, halen Würzburg'daki Mainfrankisches Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Ortaçağ'da çalar saatler, özellikle manastırlarda yaygın bir biçimde kullanılıyordu. Zira, buralarda belirli zamanları kaçırmamak gerekiyordu.

SARKAÇLI İLK SAAT

Hollandalı bilim adamı **Christian Huygens**, 1656 yılı Aralık ayında, Lahey'de ilk sarkaçlı saati yaptı. Saatin çalışma prensibi, 70 yıl önce **Galileo** tarafından belirlenen salınım hareketleri esasına dayanıyordu. Sarkaçlı saatlerin ticari amaçla üretimi ise Huygens'in ustası **Samuel Coster** tarafından 1658 yılında gerçekleştirildi.

SOSYAL AMAÇLI İLK KULÜP

Sosyal ilişkileri temel alarak kurulan ilk kulüp, Londra'da yemek kültürü ve zevki olan insanların bir araya geldikleri "**Court de Bone Compagnie**" adlı kulüptür. Kulüp kayıtları incelendiğinde, köklerinin 1413 yılına kadar uzandığı görülmektedir. Kulüp üyelerinden ünlü ozan **Hoeccle**, baladlarından ikisini, kulübün faaliyetine ayırmıştır.

"Court de Bone Compagnie", üyelerini, soylular arasından seçen dışa kapalı bir kulüptü.

16. yüzyılda kurulduğu bilinen **"The Mermaid Club"** adlı kulübün üyeleri arasında da **Raleigh, Shakespeare** ve **Ben Johnson** gibi ünlüler bulunuyordu.

HER İKİ CİNSE DE AÇIK İLK KULÜP

Hem kadınların, hem de erkeklerin üye oldukları ilk kulüp, 17 Aralık 1769'da kurulan **"Coterie"** adlı örgüttür. Aralarında **Leydi Pembroke** ve **Leydi Momynieux***un da bulunduğu 6 kadın tarafından **"yüksek değerlere ulaşmak"** amacıyla kuruldu. Kulübe üye olmak isteyen kadınlar, yalnızca erkek üyeler tarafından, erkekler de kadın üyeler tarafından aday gösterilebiliyordu. Aynı şekilde, ihracı istenen bir kadın üye için yalnızca erkek üyeler karar verebilirdi. Eğer kulüpten çıkarılması istenen bir erkek üyeysen, o zaman söz hakkı kadınlarındı.

BELİRLİ RENKLER TAŞIYAN İLK KULÜP

"I Zingari" adlı kriket kulübünün üyeleri, 1845 yılının Temmuz ayında, Newport Mag-nell'de bir karşılaşmaya çıkarken, ilk kez kendine özgü renkler taşıyan bir kulüp olma özelliğini de kazandılar. Kulübün renkleri, siyah, kırmızı ve altın sarısıydı. Renklerin anlamını da şöyle belirlemişlerdi: **"Karanlıktan geliyoruz, ateşin içinden geçerek aydınlığa ulaşacağız."**

İLK KOKTEYL

Amerikan dergilerinden **"The Balance"**ın 13 Mayıs 1806 tarihli sayısında, şöyle bir yazı vardı:

"Kokteyl, birkaç değişik türdeki alkollü içkinin, şeker, su ya da meyve suyuyla karıştırılmasından oluşan, içimi güzel ve lezzetli bir aperatifdir. İnsanı etkileyici bir görünümü olduğunu da belirtmeliyiz."

Kokteyl adının nereden geldiğine ilişkin birçok değişik söylenti vardır. Amerikalı yazar **Joseph Nathan**, **"Famous First Facts"** adlı kitabında, "kokteyl" denilebilecek ilk içkinin, New York'ta bir barın barmaidi olarak çalışan **Betsy Flanagan** tarafından hazırlandığını yazar. Aynı kitaba göre, Bayan Flanagan'ın çalıştığı bar, çeşitli horoz kuyruklarıyla süslüydü. Bir gün, sarhoş bir müşteri, espri olsun diye Bayan Flanagan'a **"Şu horoz kuyruklarından (İngilizcesi cocktail) bir dub-**

le verir misin?" dedi. Bunun üzerine Bayan Flanagan, bir bardağa çeşitli içkileri karıştırarak koydu ve bardağın üzerine de bir tüy yerleştirerek, espritueller müşterisinin arzusunu yerine getirdi. Kokteyl adının buradan geldiği sanısı, öteki söylentilere oranla en inandırıcı olanıdır.

İLK KOKTEYL BARI

İngiltere'de ilk kokteyl barı, 1 Mayıs 1851'de, Londra'da Hyde Park yakınlarında açıldı. Kulübün sahibi **Alexis Soyer**, Reform Club'deki şefliği sırasında, **"Tüm ulusların yemek bilgisi"** adlı çalışmasıyla, kulüp üyelerinin büyük takdirini kazanmıştı. Açtığı barın dekorasyonunu, ünlü romancı **George Augustus Sala** yaptı. Barda, müşterilere 40 ayrı türde kokteyl sunuluyordu. Ancak, ruhsat bürosu yetkilileri, Soyer'in barını gördükten sonra, **"genç insanların ahlak değerleri için buradan daha tehlikeli bir yer düşünülemez"** diyerek ruhsat vermeyi reddettiler. Bunun üzerine bu güzel bar, 14 Ekim 1851'de kapandı.

İLK KOKTEYL PARTİ

İlk kokteyl partisi, 26 Nisan 1924'te, İngiliz yazarlarından **Alec Waugh** tarafından ressam **C.R. W. Nevinson**'ın Hdiverstock Hill'deki stüdyosunda verildi. O tarihte, Londralılar, öğleden sonra 5.30 gibi erken bir saatte içki içmeye alışkın değillerdi. Bu nedenle, davete yalnızca bir kişi geldi. O da, Waugh'un tanımlamasına göre, **"yerel bir gazetede dedikodu sütununu dolduran, orta yaşlı, karanlık tipli bir gazeteciydi"**. Waugh 1925 yılında çok daha başarılı sonuçlanan bir deneme daha yaptı. 30 konuşunu, çay içme üzere evine davet etti. Sonra onlara arkadaşı olan Amerikalı bir diplomatın çok ustaca hazırladığı bir kokteyli içirdi. Az sonra kokteyl etkisini gösterdi ve konuklar çok güzel vakit geçirdiler. Waugh, onlara neşelenmelerinin gerçek sebebini söyleyince, ansızın **"kokteyl partisi"** fikri kendilerine çok sempatik geldi ve bunu sık sık düzenlemeye karar verdiler.

İLK KAKAO

İlk kakao, 1828'de, Amsterdam'da **Coenraad van Houten** tarafından hazırlandı. Coenraad van Houten'in sıcak su ile karıştırarak yaptığı bu ilk kakao, daha sonra bazı katkı maddeleriyle koyulaştırıldı. Kakao, sıvı çikolata şeklinde, özellikle İngiltere'de çok tutuldu.

İLK KARMA OKUL

1849 yılında İngiltere'den **Henry Morley**, Chesire'da hem erkek, hem de kız öğrencileri kabul eden bir okul açtı. 8 ile 15 yaş arasındaki öğrencilerin alındığı okulun başka özellikleri de vardı. Sınıflar, halılarla kaplıydı. Dayak cezası, kesinlikle yoktu. Dersler, iki grup arasında düzenlenen bir **"yarışma yöntemi"** içinde öğretiliyordu. İlk kez bu okulda uygulanan bir başka sistem de, haftalık ders programlarının düzenlenmesi oldu. Böylece öğrenciler, hangi gün, hangi saatte ne yapacaklarını biliyorlardı. O güne kadar başka okullarda ise, öğretmenler o gün, hatta o an ne yapacaklarına kendileri karar veriyorlardı. Disiplin, **"ödül verme"** ve **"kınama"** yöntemiyle sağlanıyordu. Öğrencilere verilen en ağır ceza ise, **"dersi izlemekten yoksun kalmak"**tı. **Morley**, 21 Ocak 1854'te, eğitimin geliştirilmesi amacıyla tuttuğu notlarda şöyle diyordu: **"Dersler, öğrenciler için bir başbelası değil, isteyerek ve zevkle izlenen bir 'olay' haline getirilmeli. Öğrencilerin sıkıldığı belliye, onlara bir şey öğretmeye çalışmak, zamanı boşa harcamaktan başka bir şey değildir"**.

Gerçi, belirli bir ücret alınıyordu ve öğrencilerin sayısı hızla artıyordu ama **Morley**, devrinin çok üstünde bir düzeye sahip olan bu okulun masraflarını karşılayamadı. Sonunda, 1851 yılı Haziran ayında okulu kapattı.

İLK KAHVE

Kahveyi ve yararlarını ilk belirleyen kişi, ünlü Türk bilgini **İbni Sina**'dır. **İbni Sina**, M.S. 1000 yılında kahveyi keşfetti ve ona **"bunc"** adını verdi. Bu isim, bugün Etiyopya'da hâlâ kullanılır. Kahve, yüzyıllar boyunca, tıpta ilaç olarak kullanıldı. 16. yüzyıldan itibaren Ortadoğu ülkelerinde keyif verici, sosyal bir içki olarak kullanılmaya başlandı.

İLK NESKAFE

Bugün Avrupa ve Amerika'da yaygın bir biçimde kullanılan **"Neskafe"** sekiz yıllık bir araştırmadan sonra ilk kez 1938 yılında İsveç'te Vevey kentindeki Nestle tesislerinde hazırlandı. Nestle firmasına kahve çekirdeklerinden, suda kolayca eriyebilecek bir toz elde etme fikrini, 1930 yılında, satışlarını artırmak isteyen Brezilya Kahvecilik Enstitüsü vermişti.

İLK KAHVEHANE

İlk kahvehane, 1554 yılında Şam'dan gelen **Hakim** ve **Cem** adlı iki tacir tarafından İstanbul'da açıldı. Daha sonra sayıları hızla arttı. Bu kahvehanelere, **"aydınlık okulu"** anlamında **"mekteb-i irfan"** deniliyordu.

Sütle birlikte içilen kahve servisi yapan ilk kahvehaneyi ise, 1683 yılında Polonyalı gezgin **Franz Georg Kolshitsky** Viyana'da açtı. Viyana usulü kahve denilen ve yalnızca haşlanmış kahve suyundan oluşan telvesiz kahvenin mucidi de odur.

İLK SIKMALI TÜP

Sıkılarak boşaltılan tüpler, ilk kez 11 Eylül 1841'de Amerikalı sanatçı **John Rand** tarafından geliştirildi ve içlerine çeşitli renklerde yağlı boyalar konuldu. 1891 yılında da İngiltere'de **Dr. Zierner** adlı bir diş hekimi, diş macunlarını bu tür tüpler içinde satmayı akıl etti. Diş macunları, daha önce yuvarlak kutular içinde pazarlanıyordu.

BEYAZ OLMAYAN İLK SOYLU

Hindistan'ın Kalküta eyaleti Raipur kentinde avukatlık yapan **Sinha**, 1918 yılında **"Lord"** unvanı alarak, soylular sınıfına katılan ilk **"renkli"** insan oldu. **Lloyd George** tarafından Hindistan'dan sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcılığı'na getirildi ve 25 Ocak 1919'da Lordlar Kamarası'na girdi. **"The Times"**'in tanımlamasıyla, **"Bu seçkin ve takdire şayan Hintli"**, Lordlar Kamarası'nda anavatanının çıkarları için çalıştı. İngiltere'yi çok sevmesine karşın, iklimi sağlığına ters düştüğünden bir yıl sonra Hindistan'a geri döndü. 1928 yılında da öldü.

İLK GÜLDÜRÜ DERGİSİ

"Comic Cuts" adlı sekiz sayfalık güldürü dergisi, **Alfred Harmsworth** tarafından ilk kez 17 Mayıs 1890'da yayınlandı. İlk birkaç sayısında, resimden çok yazı vardı. Dergi, ilgi çekici başlıkları ve değişik biçimiyle kısa zamanda ilgi uyandırdı. İlk sayısı 118 bin 864 tane satıldı. Bir ay sonra dördüncü sayısı yayınlandığında, tirajı 300 bini bulmuştu. Bu rakam, o zamanın birçok ağırbaşlı gazetesinin tirajının çok üstündeydi.

Avrupa parlamento tarihinin ilk zenci parlamenterleri olan M. Mathieu Louisi, 22 Ağustos 1848 yılında yapılan seçimleri kazanarak Guadeloupe temsilcisi olarak Fransız Parlamentosu'na girdi. Ancak, daha ilk konuşmasında, siyahlarla beyazların daha yakın ilişki kurmalarını isteyince, şimşekleri üzerine çekti.

İLK ZENCİ PARLAMENTER

Avrupa parlamentolarına giren ilk zenci parlamenter, **Mathieu Louisi'dir**. Bay Louisi, 22 Ağustos 1848'de Guadeloupe temsilcisi olarak Fransız Ulusal Meclisi'ne girdi. Kürsüye ilk çıktığında, kolonilerde yaşayan zencilerle beyazların daha sıkı ilişkiler kurması gerektiğini, çok yumuşak bir dille söyledi. Ancak aldığı tepkiler, kendi sesi kadar yumuşak değildi. Fransız Ulusal Meclisi'nin üyeleri, bu konuşmayı "küstahça" buldular. Louisi, bir sonraki seçimlerde koltuğunu kaybetti.

İLK GÜLDÜRÜ KİTABI

"**Tuhafliklar Geçidi**" adlı ilk güldürü kitabı, 1933 yılında, ABD'nin Connecticut eyaletinde Eastern Color Co. tarafından yayınlandı.

Dört renkli olarak basılan kitapta, "**Joe Paloka**", "**Mutt ve Jeff**", "**Şaşkın Harry**" ve "**Connie**" gibi dönemin en çok sevilen öyküleri vardı. Ne var ki, bu mizah kitabı satışa çıkarılamadı. Bazı ünlü firmalar, basılan kitaplarını tamamını aldılar ve müşterilerine armağan olarak dağıttılar. Satılan ilk güldürü kitabı ise, 1934 yılı Mayıs ayında basılan "**Ünlü Gariplikler**" adlı yapıttır.

ORİJİNAL MALZEME KULLANAN İLK RESİMLİ KİTAP

Yalnızca özgün malzemelerini kullanarak yayın hayatına atılan ilk resimli kitap, "**New Comics**" adı altında **Malcolm Wheeler Nicholson** tarafından 1935 yılı Aralık ayında bastırıldı. Kitabın ağırlığı, serüven öykülerindeydi. İlk 80 sayfa, **Homer Fleming'in "Texas Rangerlerinden Yüzbaşı Jim"**e ayrılmıştı. Bu olay, kitapçılıkta yeni bir akım başlattı. Böylelikle, gazetelerde daha evvel görülmemiş yeni resimli roman kahramanları doğdu. Bu tarzın en ünlü kahramanlarından biri, 1938 yılı Haziran ayında yayınlanmaya başlayan "**Süpermen**", diğeri de 1939 Mayıs'ında ilk kez okurlarının karşısına çıkan "**Batman'dir**. Süpermen'in yaratıcısı **Joe Schuster**, Batman'ın yaratıcısı ise **Bob Kane'dir**. Bu iki isim, kahramanlarıyla birlikte kendilerini de ölümsüzleştirdiler.

İLK GÜNLÜK ÖYKÜ-BANT

Bir gazetede her gün yayınlanmaya başlayan ilk öykü-bant, Clare Briggs'in çizdiği "**A. Piker Clerk**"tir. 1904 yılında, Chicago Ameri-canadlı Briggs, "**A. Piker Clerk**" adını verdiği kahramanı aracılığıyla bazı konuları fazla eleştirince, gazetenin sahibi **William Hearst'ün** hismine uğradı ve bantın yayınına son verildi.

İLK KOMÜNİST PARTİ

Önceleri "**Haklılar Birliği**" adı altında gizlice faaliyet gösteren yasa dışı devrimci örgüt, 1 Haziran 1847 günü, Londra'da **Joseph Moll** başkanlığında bir kongre düzenleyerek "**Komünist Birlik**" adını aldı. Kongrenin ana amaçlarından biri, parti programını formüle ederken, **Friedrich Engels-Karl Marx** birliğine sağlamaktı. Modern komünist felsefenin bu iki kurucusu da, kongreye katılacaklarını bildirdiler. Ancak Marx, gereken yol

THE YELLOW KID TAKES A HAND AT GOLF.

Forceful Reprieve.
CHIMMY (sneezing)—I've been taking quinine!
JOHNIE'S (sneezing savagely)—Well, yer needs't
tak yerself a whole set o' quinine 'cos yer got a
cough in yer nose.

Not Enough to Go Around.
SUNDAY SCHOOL TEACHER—How did the
pious kids go into the ark?
PROMISING PUPIL—I suppose they couldn't
hurry yesterday.

Fall.
The melancholy days have come,
The saddest of the year.
When we must now resume our toils
And make us merry.

Somewhat in Doubt.
HER FATHER—I suppose, young man, your
license are one of the best?
MR. BUTLER—Well—er—I intend to marry
your daughter.

Wanted to Find Out.
MINISTER—Will you take this man for better
or for worse?
BRIDE—How do I know? That's what I'm
marrying him for to find out.

Bugün gazetelerde büyük-küçük herkesin zevkle izlediği bant halindeki çizgi romanların ilki, New York'ta yayınlanan New York Journal adlı gazetesinin 24 Ekim 1897 Pazar günü verdiği ilavede çıktı. Bu "Sarı Kid" adlı bir çocuğun öyküsüdür.

İLK ÖYKÜ-BANT

Bir gazetede resmi yayınlanan ilk öykü-bant, Richard Outcaults'un yarattığı "San Kid"dir. İlk kez New York Journal'ın renkli pazar ilavesinde 24 Ekim 1897'de okurlara tanıtıldı. İlk

öykünün adı, "San Kid Golf Öğreniyor" idi. Öykü-bantın kahramanı, kepçe kulaklı, dazlak kafalı, uzun, sarı bir gömlektен ve bir şapkadан başka bir şey giymeyen sevimli ve afacan bir çocuktu.

parasını bulamayınca toplantıya gidemedi ve Brüksel'de kaldı.

Kongre sonrasında partinin amacı, "burjuvazinin yıkılması, işçi sınıfı yönetiminin sağlanması, orta sınıfın eseri olan çağdışı kalmış toplum yapısını ortadan kaldırarak, yerine sınıfsız ve özel mülkiyetsiz yeni bir toplumun kurulması" olarak belirlendi.

Komünist Birlik'in ikinci kongresi, 1847 yılı Kasım ayında yapıldı. Bu kongreye katılan Karl Marx'tan, bir parti manifestosu hazırlaması istendi. Marx'ın "Manifest der Kommunistischen Partei" adlı eseri, 1848 Şubat'ında Londra'da J.E. Burghard tarafından Almanca olarak yayınlandı, iki yıl sonra The

Red Republican tarafından "Komünist Manifesto" adı altında İngilizce çevirisi basıldı. Ancak, bu çok kötü bir çeviriydi. İlk Komünist partinin ömrü uzun olmadı (1851 yılında feshedildi) ama Manifestosu, İngiltere'de yeterli ilgi gösterilmemesine karşın, dünya devrimci komünizminin "başucu kitabı" oldu.

Rus komünizminin babası olan Georgi Valentinoviç Plekhanov, 1883 yılında Cenevre'de "Emeğin Marksist Kurtuluşu" hareketini başlattı. Rusya'daki ilk komünist partisi olan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, 1-3 Mart 1898'de Minsk'te işçi haklarını temsil eden yerel örgütlerden gelen dokuz temsilci tarafın-

dan kuruldu. Bu kişiler, kuruluştan hemen sonra polis tarafından tutuklandıkları için, partinin daha sonraki gelişiminde hiçbir etkinlikleri olmadı. Parti Manifestosu'nu hazırlayan Peter Struve, daha sonra komünizmin en ateşli karşıtlarından biri oldu. Sosyal Demokratlar, "**Menşevikler**" ve "**Bolşevikler**" olmak üzere iki fraksiyona ayrıldılar. Bu gelişme üzerine 1903 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında Brüksel ve Londra'da partinin ikinci kongresi toplandı.

İLK KOMÜNİST HÜKÜMET

Dünyada ilk komünist hükümet, 7 Ekim (Rus takvimine göre 23 Ekim) 1917'deki Bolşevik Devrimi'nden sonra Rusya'da, **Vladimir İliç Ulyanov** (Lenin) başkanlığında kuruldu. Halk Komiserleri Konseyi adını alan yeni hükümet, 8 Ekim akşamı, tüm Rus Sovyetleri Kongresi tarafından onaylandı. 6-8 Mart 1918'de yapılan yedinci kongrede, Bolşevik Partisi'nin adı "**Komünist Parti**" olarak değiştirildi.

HAVA BASINÇLI İLK MOTOR

Bu tür bir motorun patenti, ilk kez 1890 yılında İngiltere'de **Herbert Akroyd Stuart** tarafından alındı. Üretimi ise **Richard Hornsby ve Oğulları**'nca 1892 yılında Lincolnshire'da gerçekleştirildi. İlk satış da aynı yıl içinde yapıldı. Orijinal Akroyd-Hornsby motorunun kompresyon oranı hayli düşüktü. Bu nedenle, ilk patlamayı sağlayabilmek amacıyla, silindir başlıklarının üzerindeki boşluğa, dışarıdan bir ısı uygulamak gerekiyordu. Motor, bir kez çalıştı mı, ilave ısı kaynağına gerek kalmıyordu. Bu dışarıdan ısıtma sistemi, motor bilimcilerin uzun yıllar dizel motorunu araştırmasına neden oldu. Aslında, Hornsby ve Oğulları, daha 1892 yılında Akroyd motorunun yüksek basınçlı bir türünü çalıştırmayı başarmışlardı. Bu ilk örnek, dışarıdan bir kontak yapılmadan çalıştırılabiliriyordu. Bir yıl sonra, Dr. **Rudolf Diesel**, ilk yüksek basınçlı kompresyon kontaklı motoru geliştirdi.

İLK KOMÜNİST PARLAMENTER

Komünist Parti üyesi ilk parlamenter, **Cecil L'Estrange Malone**'dir. 1918 seçimlerinde parlamentoya girdi. 1919 yılında Rusya'ya yaptığı ziyaretten sonra komünist oldu ve İngiliz Komünist Partisi'ne kaydını yaptırdı. Partinin merkez komitesine seçildi. 7 Kasım

1920'de yaptığı bir konuşmadan sonra halkı isyana teşvik etmekle suçlandı ve altı ay hapse mahkûm oldu. 1922 yılında İngiliz Komünist Partisi'nden istifa eden **Malone**, aynı yıl yapılan seçimlerde yeniden seçilme başarısını gösteremedi.

Komünist olduğu halde, seçilerek parlamentoya giren ilk parlamenter de bir İngiliz'dir. 17 Kasım 1922 günü yapılan genel seçimlerde Motherwell temsilcisi seçilen J.T. **Walton**, 8 bin 262 oy alarak en yakın rakibi olan bağımsız adaya 1048 oy fark yaptı. Mecliste ilk kez 9 Aralık 1922 günü kürsüye çıktı. İlk konuşması, yüksek kiralalar ve işsizlik konusundaydı. 22 Şubat 1923'te BBC'ye davet edilerek bu kurumun yayınlarına katılan ilk komünist unvanını aldı. 1923 yılında yapılan seçimlerde Walton, oylarının sayısını artırdı ama, yine de İşçi Partisi adayına yenilerek parlamento dışı kaldı. Ertesi yıl İşçi Partisi'ne kaydoldu, 1931 yılında bu partiden de istifa etti. 1943 yılında Eire'de öldüğünde, çok koyu bir Katolik'ti.

HAVA BASINÇLI MOTORLARLA ÇALIŞAN İLK ARAÇLAR

1895 yılı yazında, Akroyd-Hornsby motorlarından dört tanesi, ABD'nin Brooklyn kentinden **Valentine, Lynn ve Oğulları** adlı taşıyıcı yapımcıları tarafından ithal edildi ve dört nakliye vagonuna takıldı. Bu vagonlar, De La Wergne Refrigerating Co. şirketi tarafından hizmete sokuldu.

İLK BİLGİSAYAR

Programlanabilen, özel kartlardan talimat alabilen, bellek bankasının yardımıyla hesap yapıp problem çözebilen ilk aygıt, **Charles Babbage** tarafından düşünüldü. "**Analytical Engine**" adı verilen bu aygıtla ilgili çalışmalar, Londra'da 1822 yılında başladı ve 1871 yılına kadar sürdürüldü. Aygıtın yapımında, Babbage'in da büyük emeği geçti. Cebinden tam 6 bin pound harcadı. Hükümetten de 17 bin pound yardım almıştı. Ancak, bu olağanüstü aygıtın başarıyla çalışabilmesi için, binlerce küçük parçanın yapılması gerekiyordu ki, bu da o günün teknolojisine göre olanak dışıydı. Eldeki tüm kaynaklar değerlendirildiğinde, Babbage'in bu harika düşüncesinin, onun yaşadığı yüzyıl içinde hayata geçirilemediğini görüyoruz.

Programlanabilen ilk kullanılabılır bilgisayar, İsveç'in Stockholm kentinden **George**

Scheutz tarafından yapıldı ve 1855 Paris Panayırında sergilendi. Bu bilgisayar, Babbage' in prensiplerine göre, ancak çok daha basit olarak yapılmıştı. Scheutz'un "hesap makinesi", dört işlemi çözebiliyor ve sekiz basamağa kadar hatasız sonuç verebiliyordu. Bu ilk "bilgisayar", New York'taki Albany Rasathanesi tarafından satın alındı ve astronomi çizelgelerinin hesaplanmasında kullanıldı.

YÜKSEK BASINÇLI KOMPRESYON KONTAKLI İLK MOTOR

Ticari değeri olan bu tür ilk motorun patenti, Paris doğumlu Dr. Rudolf Diesel tarafından 28 Şubat 1892'de alındı. Dr. Diesel, buz yapan makinelerin satış mümessilliğini yapıyordu. Bu nedenle, sınırlı bir geliri vardı. Bulduğu motorun seri üretimini yapabilmek için 1893 yılında **Krupp** ve Maschien Farik Augsburg' la anlaştı. Böylece, gerekli maddi desteğe ve teknik olanaklara kavuştu. İlk başarılı motorunu da 10 Ağustos 1893 günü, Augsburg tesislerinde üretti. Ticari olarak seri üretime geçebilmek için dört yıl daha çalışmalarını sürdürdü ve motorunu geliştirdi. 1897 yılına gelindiğinde, motorunun ABD haklarını 1 milyon marka, Adolphus Busch adlı bir işadama-na satmayı başaracak kadar geliştirmişti.

BİLGİ İŞLEM ARACI İLK BİLGİSAYAR

Patenti 8 Ocak 1899 günü New York'ta, Dr. Herraan Hollerith tarafından alındı. Elektrikle çalışan ilk modeli, ABD Nüfus Bürosu için yapıldı ve 1890 nüfus sayımı sırasında kullanıldı. Sayım sırasında ABD yurttaşlarınınca doldurulan kartlar, bu bilgisayarda değerlendirildi. 1896 yılında Dr. Hollerith, Sayım Bürosu'ndaki görevinden ayrıldı ve Tabulating Machine Co. adlı bir firma kurarak, bilgisayar üretimine ve pazarlamasına başladı. Bu şirket, daha sonra dev bir firma olan IBM'in temelidir. IBM makineleri tarafından kullanılan 80 sütunluk kartlara da "Hollerith Kartı" adı verilir.

İLK ELEKTRONİK BİLGİSAYAR

"Colossus I" adlı ilk elektronik bilgisayar, hükümet tarafından gizlice yürütülen çalışmalar sonucu Londra'da Prof. Max Newman başkanlığında bir ekip tarafından 1943 yılı Aralık ayında üretildi. Tek amaçlı, tümüyle

elektronik olan Colossus 1, kriptanaliz (şifre çözüm) çalışmaları için yapıldı. Bir saniye içinde 5 bin ayrı şekli değerlendirebilecek yetenekteydi. Düşman ordularının haberleşme sistemlerini çözerek, İkinci Dünya Savaşı'nın İngilizler lehine sonuçlanmasını sağlayan en büyük etkenlerden biri oldu.

Çok amaçlı tümüyle elektronik ilk bilgisayar ise, 1946 yılında ABD'de Pennsylvania Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Fakültesi'nde J. Presper Eckert ve John W. Mauchly tarafından üretildi. "Computer" ya da "ENIAC" adı verilen bu aygıt, 30 ton ağırlığındaydı ve 19 bin 500 parçadan meydana geliyordu. ABD Genelkurmay Levazım Daire Başkanlığı, bu "harika" aygıtı, Maryland'deki Balistik Araştırma Laboratuvarı'na yerleştirdi. Burada, rüzgârın hızı, bombanın türü ve hava koşulları değerlendirilerek, bombardıman hesaplanıyordu.

ÜRETİLEN İLK ELEKTRONİK BİLGİSAYARLAR

ABD'de, Philadelphia'da Remington Rand; İngiltere'de Lancashire'de "de Ferranti" marka elektronik bilgisayarların fabrikasyon üretimine aynı dönemde başlandı. Üretilen ilk Ferranti marka bilgisayar, 1951 yılında Manchester Üniversitesi'nde kullanılmaya başlandı. Remington Rand tarafından imal edilen "Univac I" marka bilgisayarların ilki ise, 14 Haziran 1951 günü, özel bir törenle ABD Sayım Bürosu'nun hizmetine sunuldu. Univac, aynı zamanda manyetik bantlarla çalışan ilk bilgisayardır.

İLK TOPLAMA KAMPI

1921 yılında, Rusya'da Bolşevikler tarafından açılan Holmogor kampıdır. Milhaljo Mihajlov'a göre bu, "tüm amacı tutukluların fiziksel olarak yok edilmesi" olan ilk toplama kampıydı. 1921 ile 1953 yılları arasında, Sovyetler Birliği'ndeki toplama kamplarında kaç kişinin yaşamını yitirdiğine ilişkin kesin rakamlar yoktur. Ancak, tüm araştırmacılar, en az 10 milyon kişinin buralarda ölüp gittiği konusunda birleşiyorlar. Bir araştırmaya göre ise, bu rakam 19 milyon dolaylarında. Stalinist terör, 1936 yılında doruğa ulaştığında, toplama kamplarında 16 milyon kişi bulunuyordu.

1930'lu yıllarda Nazi rejiminin ünlü isimlerinden Dr. Goebbels, toplama kamplarının "mucidi"nin İngiltere olduğunu ileri sürdü. 1938'de, Nazilerin propaganda amacıyla da-

güttükleri kartpostallarda, Rus toplama kamplarının yerini "**Güney Afrika'daki İngiliz toplama kamplarından görüntüler**" almıştı,

İLKHALKKONSERİ

Dünyadaki ilk halk konseri, 30 Aralık 1672'de İngiltere'de düzenlendi. Kraliyet Bandası'nın şefi **John Banister**, kralın hışmına uğrayarak işini yitirince, bir salon kiraladı ve öğleden sonraları orada konser vermeye başladı. Giriş için dinleyicilerden küçük bir ücret alınıyordu. İskemlelerin arasına küçük masalar yerleştirilmişti. Çoğunluğu yöredeki ayakka-bı imalatçılarından oluşan dinleyiciler, program sırasında masaların üzerinde canlarının istediğini yiyip içebiliyorlardı. Müzisyenler, bir perdenin arkasındaki yüksek bir sahnede çalışıyorlardı. Banister, 1678 yılında ölene kadar, Londra'nın çeşitli yerlerinde konserlerim sürdürdü. O yıl **Thomas Britton** adlı bir başka müzisyen, Clerkenwell'deki kömür deposunun üzerinde halka konserler vermeye başladı. O yüzyılın sonlarında, Londra'da konsere gitmek bir alışkanlık haline gelmişti. Fransa'da ise ilk halk konserinin verilmesi, bundan çeyrek yüzyıl sonra gerçekleşti.

İLK SERA

1545 yılında, Padua'da ilk botanik bahçesinin açılmasından hemen sonra **Daniel Barbaro**, bu bahçede ilk serayı yaptı. Yapıda taş ve tuğla kullanıldı, pencere ise yoktu. Mangalla ısıtılıyordu. Bazı hassas bitkiler, kışın bu seraya alınıyor, baharla birlikte yeniden yerlerine dikiliyorlardı.

MEKTUPLAÖĞRETİMYAPAN İLKOKUL

1856 yılında ticari amaç güden ilk mektupla öğretim okulunu, Berlin'de **Charles Toussaint** ve **Gustav Langenscheidt** açtılar. Bu, bir lisan okuluydu. İlk Fransızca kursu açıldı. Bunu, İngilizce ve öteki diller izledi. Öğrencilere her ay düzenli olarak gönderilen basılı ders notlarının içinde gramer egzersizleri, konuşma örnekleri ve dizi halinde yayınlanan bir öykünün bir bölümü vardı. Okul öğrencilerine yalnızca o yabancı dili okuyabilmeyi değil, çok iyi konuşabilmeyi de öğretmeyi amaçladığından, yabancı dilde yazılan her söz-cüğün altında, nasıl okunmaları ve vurgulanmaları gerektiğini gösteren fonetik çizgiler de konuyordu.

Adayları profesyonel sınavlara hazırlamak için kurulan ilk mektupla öğrenim okulu ise, Skerry's Koleji'dir 1878 yılında Edinburgh'da C.E.Skerry tarafından kuruldu. Öğrencileri, genellikle yetişkin insanları. İl ders, Hesap Uzmanları Enstitüsü'ne girmek isteyen adaylara verildi. Daha sonra sivil hizmetler kursu açıldı.

Postayla teknik eğitim veren ilk okul da, 1891 yılında T.J.Foster tarafından Scranton'da açıldı. İlk kurslar, maden mühendisliği dalıydı.

İLK KOOPERATİF

Fenwick Dokumacılar Derneği, 9 Kasım 1769 yılında John Burns'un başkanlığında bir kooperatif kurdu. 11 üyeli bu kooperatifin amacı, üretilen malların dağıtımını sağlamaktı. Aslında, derneğin "ortaklaşa çalışma"ya yönelik girişimleri, kooperatifin kurulmasından sekiz yıl öncesinden başlamıştı. O tarihte dernek üyeleri, aralarında bir centilmenlik anlaşması imzalamışlardı. Bu anlaşmaya göre hiçbir üye, belirlenen satış fiyatının üzerinde ya da altında satış yapmayacak ve yoksullar mutlaka korunacaktı.

İLK MEKTUPLA ÖĞRENİM

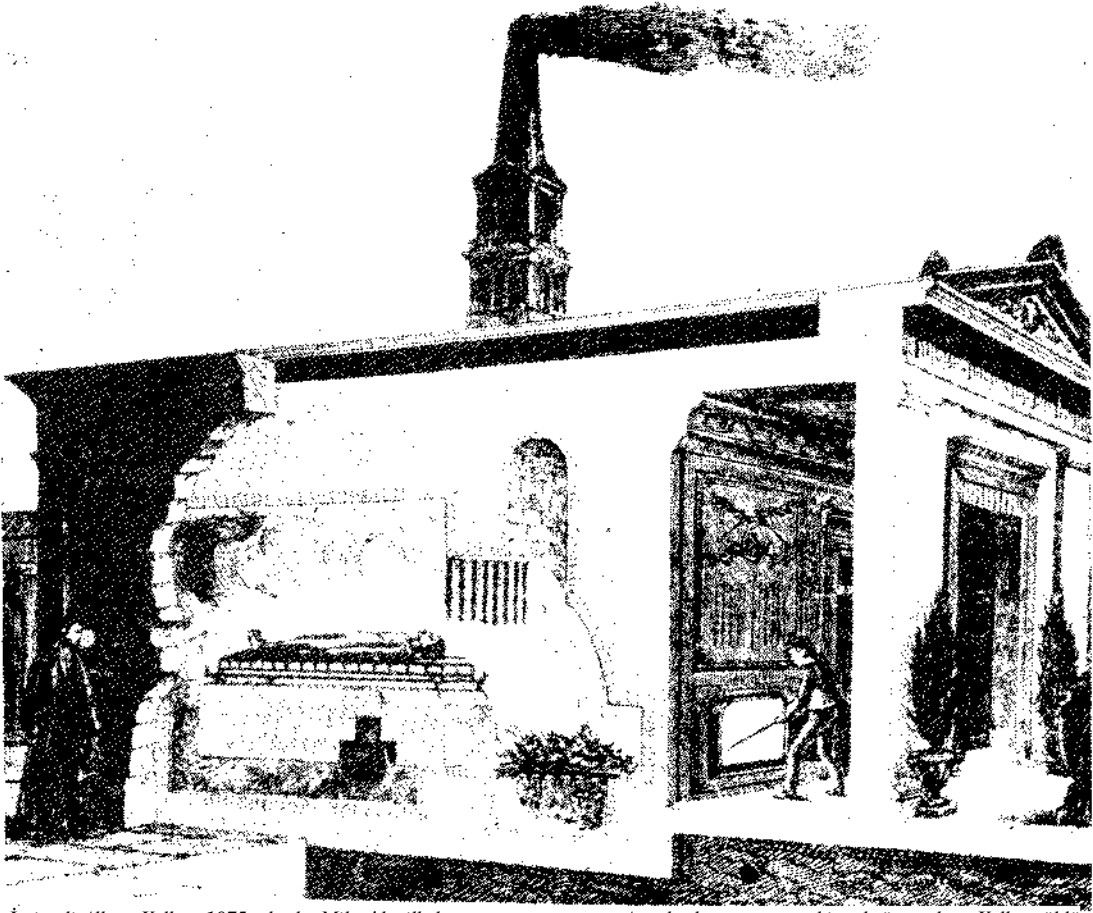
İngiliz yazar Isaac Pitman, 10 Ocak 1840 gününü dağıttığı el ilanlarında şu duyuruyu yaptı:

"İsteyen herkes, bir yazardan posta ile ders alabilir. 1 sterlin olan ders ücreti peşin gönderilmelidir."

Pitman'ın bu çağrısı, birçok öğrenciye cüzup geldi. İl ders öğrencilerden, İncil'den 12 tümce yazmalarını isteyen Pitman, gerekli düzeltmeleri yapabilmesi için tümcelerin birer satır atlayarak yazılmasını hatırlatmayı da unutmadı. 1843 yılında gelindiğinde, Pitman'ın öğrencilerinin sayısı o denli artmıştı ki, kendisine gönderilen ödevlerin düzeltilmesinde yardımcı olarak öğretmenler aramaya başladı.

İLK BURUŞMAZ KUMAŞ

Dr. R.S. Willows başkanlığında bir ekip tarafından, Manchester'deki Tootal Broadhurst Lee tekstil tesislerinin laboratuvarında 14 yıllık bir araştırmadan sonra ilk kez buruşmaz bir kumaş yapılabildi. Bu buluş, 9 Ağustos 1932 günü resmen açıklandı. Bu tür bir kumaştan yapılan ilk ürün ise, "Tootal" kravat-

İsviçreli Albert Keller, 1875 yılında Milan'da ilk krematoryumu yaptı. Ancak, krematoryum bitmek üzereyken Keller öldü ve kendi yaptığı krematoryumda yakılan ilk kişi oldu.

İLKCESETYAKMA MAKİNESİ (Krematör)

Açık bacalı ilk ceset yakma makinesi, Padua'da Doktor **L. Brunetti** tarafından yapıldı. Dr. Brunetti, bu aygıtı ilk kez 10 Mart 1869 günü 35 yaşındaki bir kadının cesedini yakmak için kullandı. 1873'te Viyana Fuarı'nda yakma makinelerini ve oralarda yakılan insanların küllerini gören Dr. **Brunetti**, İngiltere'ye döndüğünde, konuyu kraliçenin başcerrahı Sir **Henry Thompson'a** açtı. Onun da desteğiyle, 13 Ocak 1874 günü, **Brunetti'nin** evinde bir toplantı yapıldı. Bu toplantıya katılan 15 kişi, cesetlerin yakılarak kaldırılmasının yararları üzerinde duran bir ortak belge imzaladılar.

Aynı yılın 29 Nisan'ında, Kremasyon Derneği kuruldu ve o belgeyi imzalayan 15 kişi, bu derneğin çekirdeğini oluşturdu. 9 Ekim 1874'te, ilk kez bir İngiliz, modern bir krematörde yakıldı. 26 yaşında ölen Leydi **Dilke'in** cesedi Dresden'e götürülerek, oradaki Siemens tarafından yaptırılan modern gaz fırınında yakıldı.

İlk büyük krematoryum ise, 1875 yılında İsviçreli **Albert Keller** tarafından Milan'da kuruldu. Bu krematoryumda yakılan ilk ceset de, kurucusu **Keller'in** cesedi oldu (22 Ocak 1876). Keller, tüm projeyi adım adım uygulamış, tam krematoryum çalışacak hale geldiğinde ise ölmüştü. 1900 yılına kadar bu krematoryumda 1354 ceset yakıldı.

ları oldu. 1932 yılı sonbaharında Tootal kravatları, İngiltere'nin her yerinde adeta kışılıyordu. 1933 yılının Nisan ayında ise, buruşmaz kumaştan yapılan her tür giysi, mağazaların vitrinlerini süslüyordu.

İLKCESETYAKILMASI (KREMASYON)

26 Eylül 1769 günü, **Honoretta Pratt** adlı In-

giliz kadının cesedi, Londra'da Hannover Square'de yakıldı. Bayan Pratt, Sir **John Brooks'un** kızı, İrlanda Maliye Bakanı **John Pratt'in** da eşiydi, ölümünden sonra yakılmasını istiyordu. Bu ilk kremasyonun yapıldığı yerde, bugün şöyle bir plaket vardır:

"Kalabalık kentlerin mezarlıklarından çıkan buharların, o kentlin sakinlerini rahatsız ettiğine inanan bu değerli hanımefendi, ileride bu sorunun çözümünü sağlayacak bir yöntemle önderlik etmek için, sağlığında, cesedinin yakılmasını vasiyet etmişti. Onun yüksek düşüncelerini kavrayamayan insanlar için çok güç olduğunu bilmesine rağmen, başka insanların da aynı yolu izlemesini istiyordu."

İLK ÇAPRAZ BİLMECE

İlk çapraz bilmece, Liverpool doğumlu **Arthur Wynne** tarafından hazırlandı ve 21 Aralık 1913 günü **New York World** gazetesinin hafta sonu ekinde yayınlandı. Wynne, gazetenin oyun ve eğlence bölümünü hazırlayan serviste çalışıyordu. Şefi, yeni bir şey bulması için kendisini yoğun bir biçimde sıkıştırmaya başlayınca, çocukluğunda büyükbabasının kendisini oyalamak için öğrettiği bir oyunu hatırladı. "Sihirli kareler" adını verdikleri bu oyunu biraz geliştirerek, çapraz bulmacayı icat etti.

İLK KAMUFLAJ

Modern kamuflaj sanatı, adını Fransızca'da "gizlemek" anlamına gelen "camoufler" sözcüğünden aldı. İlk kez Birinci Dünya Savaşı sırasında, yerdeki askeri araç ve kuruluşları, hava saldırılarına karşı korumak amacıyla uygulandı. Her iki dünya savaşı sırasında da mevzilerin, yolların, hatta göllerin üstleri, özel ağlarla kapandı. Gemiler ve uçaklar, ana çizgilerini gizleyecek şekilde boyandı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1942 yılındaki El Alameyn Savaşı'ndan önce, sahte boru hatları, Almanları İngiliz saldırısının ne yönden geleceği konusunda yanılttı ve savaşın kaderini etkiledi. Bugün kamuflaj edilmiş bölgelerde çekilen özel filmler, nesnelerin gerçek yüzlerini açığa çıkarabilecek niteliktedir. Bu filmlerde, sahte kaplamalar mavi-yeşil, gerçek kaplamalar ise kırmızı renk verir.

İLK MUM

Günümüzden 2 bin yıl önce, hayvansal yağ-

ların arasına pamuk sokularak ilk mum yapıldı. Ancak, bu mumlar herkesin kullanamayacağı kadar pahalı ve lükstü. 17. yüzyıla kadar da bu durum böyle devam etti. Fransız bilim adamı **Sieur le Brez**, kalıba dökülen mumları yapınca, üretim çok daha ekonomik-leşti ve mum kullanımı büyük hızla arttı. Artık herkes, mum alabiliyordu. Böylece bir takım faaliyetler gecelere de sarktı.

Parafin mumların ilki ise, 1850 yılında İskoçya'da **James Young** adlı kimyager tarafından yapıldı.

İLK TOP

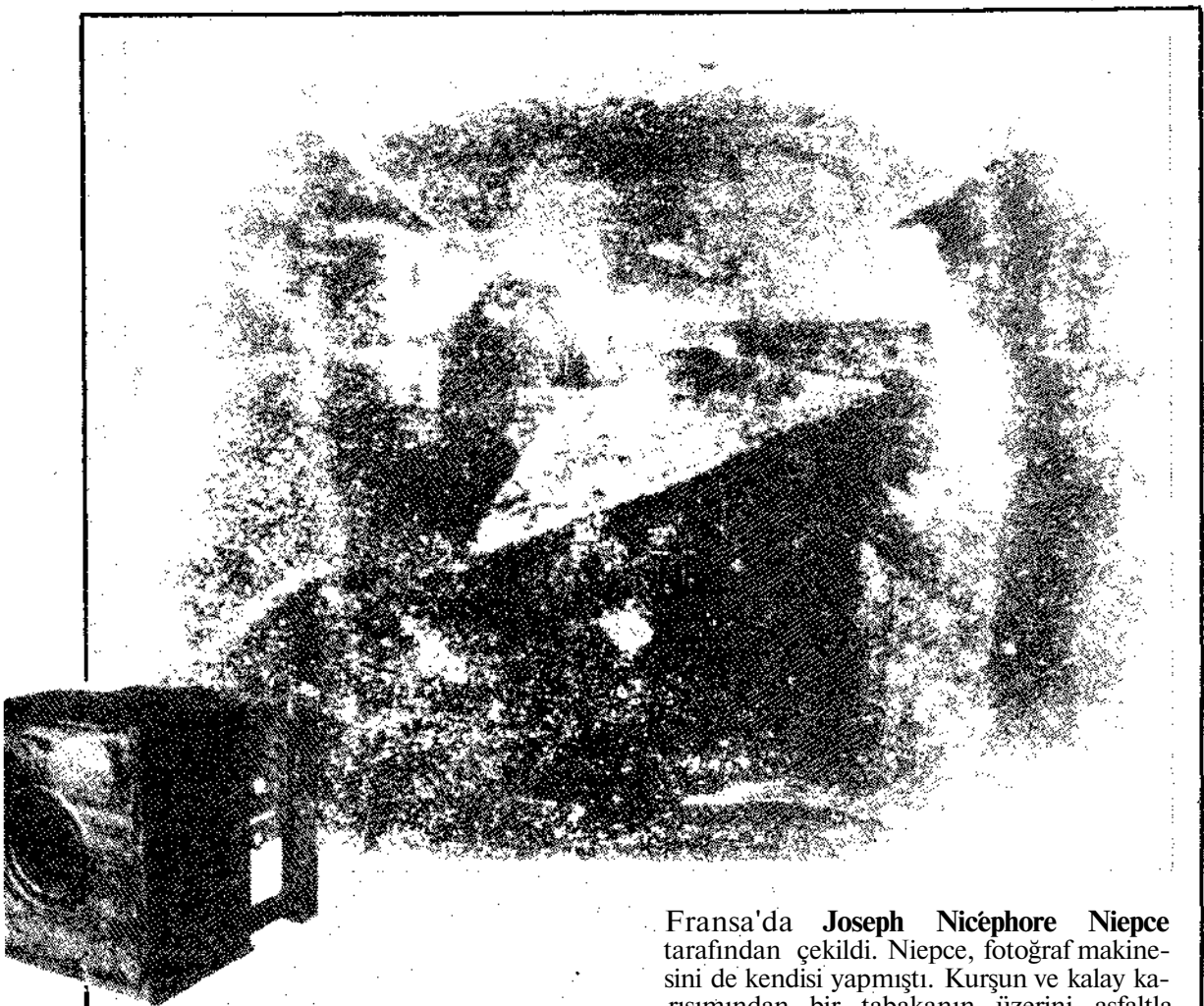
Yüzyıllar boyunca en önemli savaş araçlarından biri olan topların ilk örneklerine, 13. yüzyıl Çin'inde rastlanır. Bu güçlü silahın Avrupa'ya ne zaman geldiği kesin bilinmemekle birlikte, eldeki kayıtlar, 1320 yılına kadar dayanıyor. Önceleri demir oklar fırlatan toplar vardı. Sonraları, demir okların yerini taş ve demir güller aldı.

15. yüzyıldan itibaren toplar büyük bir gelişim gösterdi. Bu gelişimde, Türklerin de büyük payı vardır. 1453 yılında, İstanbul'u **Fatih Sultan Mehmet** komutasında kuşatan Türk Ordusu'nun en büyük gücü, o döneme göre en korkunç kuşatma silahları olarak kabul edilen, son derece etkili toplardı. Bu dev topların yardımıyla Türkler, İstanbul'u çevreleyen kalın surlarda gedik açarak, 1000 yıllık Bizans İmparatorluğu'na son verdiler ve yeni bir çağ açtılar.

İLK HAVAGAZI

Kömürden ya da öteki organik maddelerden yancı bir gaz elde edilebileceğini ilk fark eden kişi, İngiliz rahip Stephen Hales'tir. Rahip Hales, 1727 yılında yazdığı "**Vegetable Statics**" adlı kitabında, her tarafı kapalı bir kaptaki ısıtılan kömürün, yancı bir gaz bırakacağını belirtti. **John Clayton** adlı bir başka İngiliz de, 1684'te aynı buluşu gerçekleştirmiş, fakat bunu ancak 1739'da duyurabilmişti.

Konuyla ilgili ilk başarılı uygulamalar ise, Fransız bilim adamı **Philippe Lebon** ile İskoçyalı teknisyen **William Murdoch** tarafından yapıldı. 1801'de Lebon, Paris'te bir evde kömürden elde edilen gazın ısı ve ışık sağlama amacıyla kullanılabileceğini kanıtladı. Üstelik, söz konusu gaz, borular aracılığıyla odadan odaya aktarılacağı için, her yerde kolayca kullanılabilirdi. Lebon'un önerisi, büyük ilgi gördü ve ilk uygulamalar başladı. Ne var ki Lebon, 1804'te Champs Elysées'de soyguncular tarafından öldürülünce, çalışmaları yarı-

1827 yılında Fransız Joseph Nicéphore Niepce, yanda görülen ve kendisi tarafından yapılan fotoğraf makinesi ile bugün elimizde bulunan en eski fotoğrafı çekti. Bu fotoğrafta, Niepce'nin çalışma odasının penceresinden görülen binalar yer alıyordu.

İLK FOTOĞRAF

Günümüzde, birçok alanda sayısız biçimde kullanılan fotoğrafların ilki, 1827 yılında,

da kaldı.

Murdoch'un ilk denemesi ise 1792'de gerçekleşti: Cornwall'da bir evi havagazıyla ısıtılış aydınlatmıştı. 1802'de, patronları **Boulton** ve **Watt**'in evlerini ışıklandırdı. Firma, bu buluşu değerlendirmeye karar verdi. İlk sipariş Lancashire'dan geldi ve buradaki bir pamuk fabrikası, 900 gaz lambasıyla aydınlatıldı.

İLK DEDEKTİF ÖYKÜSÜ

İlk polisiye öykü, 1841'in Nisan ayında **Ed-**

Fransa'da **Joseph Nicéphore Niepce** tarafından çekildi. Niepce, fotoğraf makinesini de kendisi yapmıştı. Kurşun ve kalay karışımından bir tabakanın üzerine asfaltla kapladı ve makinesine taktı. Makineyi, çalışma odasının penceresinden dışarıya doğru ayarladı ve "**objektifini**" açtı. Sekiz saatlik bir pozlamadan sonra, tabakanın üzerindeki asfalt kaplamanın ışık alan kısımları sertleşerek beyazlaştı. Böylece, Niepce'nin çalışma odasının penceresinden görülen binaların görüntüsü, tabakanın üzerine yansdı.

gar Allan Poe tarafından yazıldı. "**Morg Sokakı Cinayeti**" adlı öykü, Philadelphia'da, Graham's Magazine adlı dergide yayınlandı. Öykünün konusu, Paris'te geçiyordu ve kahramanı da, garip kişilikli Auguste Dupin adlı şövalyeydi. Aslında olayın Fransa'da geçmesi ve kahramanının da bir Fransız olması, bir bakıma zorunluydu. Çünkü o yıllarda özel dedektiflik müessesesi yalnız bu ülkede vardı. Öykü, 1843'te kitap halinde yeniden yayınlandı ve 12.5 sentten satışa çıkarıldı. Poe'nun "**Çalınan Mektup**" adlı bir başka öyküsü de, İngiltere'de yayınlanan ilk polisiye öyküydü.

Amerika, ilk kez 1848 yılında hizmete giren büyük mağazaların bir örneği, Avrupa kıtasına ancak 1863 yılında gelebildi. Londra'da açılan Whiteley's adlı mağazanın yıllarda çekilmiş bir fotoğrafını görüyoruz.

İLK BÜYÜK MAĞAZA

1848'de New York'un Broadway yöresinde Alexander Turney Stewart tarafından "Marble Dry Goods Palace" adıyla ilk büyük mağaza açıldı. 1823'te ABD'ye göç etmeden önce

Stewart, İrlanda'da dargelirli bir öğretmendi. New York'ta açtığı mağaza, o gün için dünyanın en büyük mağazasıydı ve bir bloğu olduğu gibi kaplıyordu. 1876 yılında Stewart öldüğünde, kurduğu şirketin yıllık cirosu 70 milyon dolardı ve kendi kişisel serveti de 80 milyon doları bulmuştu. Özel zevkleri olmadığından kazandığı parayı harcayamamış, olduğu gibi biriktirmişti.

İLK POLİSİYE ROMAN

1856'da J. ve C. Brown Yayınevi tarafından yayınlanan "Bir Polis Dedektifinin Anıları" adlı kitap, ilk polisiye romandır. William Russel tarafından yazılan ve bütünüyle kurguya dayanan roman, "Waters" adlı bir büyük kent polisinin özyaşam öyküsünü anlatıyordu. Kitabın bir başka özelliği de, başka dillere çevirisi yapılan ilk polisiye roman olmasıdır. 1857'de Almancası, 1868'de de İngilizcesi basıldı.

Ne var ki, Waters, İngilizce bir romanda görülen ilk dedektif değildir. Charles Dickens da bir ara polislerin çalışma biçimlerine ilgi duymuş ve 1850 yılında bu konuda bazı ma-

kaleler yazmıştır. Ayrıca, 1853'te Londra'da yayınlanan "Bleak House" adlı kitabındaki 66 bölümden 14'ünde, yazar tarafından yaratılan Müfettiş Bucket adlı bir dedektifin araştırmaları anlatılır. Müfettiş Bucket'ın, aslında yazarın çok yakın dostu olan Müfettiş Field olduğu söylenir.

Bugüne dek yayınlanan en uzun dedektif romanı (900 sayfa) olarak da bilinen "Aytaşı" adlı kitap, aynı zamanda özyaşam öyküsü biçimi dışında yazılmış ilk polisiye romandır. Wilkie Collins tarafından yazıldı. Romanın kahramanı Çavuş Cuff, 1860 yılında yaşanan ünlü Costance kent cinayetini aydınlatan Komiser Foley'den esinlenerek yaratılmıştı. Romanın konusu da, bu öyküden yola çıkıyordu. Kitap, üç cilt halinde Londra'da, Temmuz 1868'de Tinsley Yayınevi tarafından ya-

yınlandı.

İlk kadın dedektif de 1862 yılında yine **Wilkie Collins** tarafından yazılan "**No Name**" adlı romanda ortaya çıktı. Ama kadın dedektif, bu kitabın ikincil kişilerinden biriydi. Kahramanı kadın dedektif olan ilk polisiye roman ise, 1864 yılında "**Kadın Polisin Anılan**" adıyla Londra'da yayınlandı. Böylece bir kadın dedektif, gerçek hayattaki benzerleri ortaya çıkmadan tam 60 yıl önce, romanlarda yaşadı.

İLK "KEDİGÖZÜ"

Hepimizin bildiği gibi, kedilerin gözleri ayna gibidir ve ışığı yansıtır. İngiliz yol yapımcısı **Percy Shaw**, karayollarında, özellikle sisli ve karanlık gecelerde yolculara yardımcı olacak bir araç geliştirmeyi düşündü ve 1934 yılında "**kedigözü**"nün patentim aldı. Amacı çok bü-

yük paralar kazanmaktı. Ne var ki, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ülkesinde karartma başladığı sıralarda, o da ancak üretime geçebilmişti ve bu yüzden umduğu servete kavuşamadı.

İLK İSKEMLE

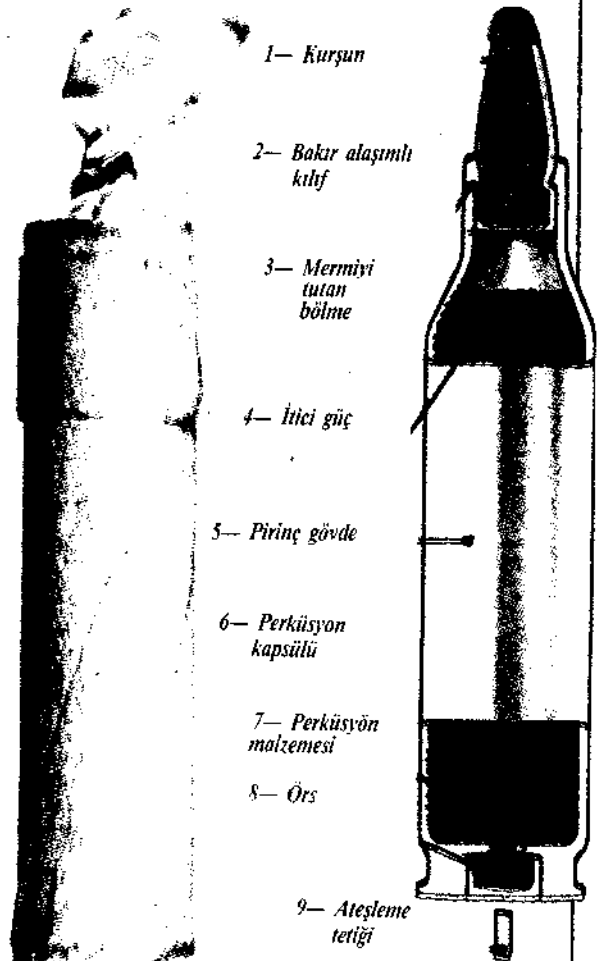
M.Ö. 3000 yılında, eski Mısır'da bazı törenlerde yüksek arkalıklı iskemleler kullanıldığı biliniyor. Ancak, Ortaçağ'dan önce, arkalıklı iskemlelerin sayısı çok azdı. 1725 yılında Fransa'da Rococo stili döşeme tarzı başlayınca, arkalıklı iskemlelerin sayısı da arttı.

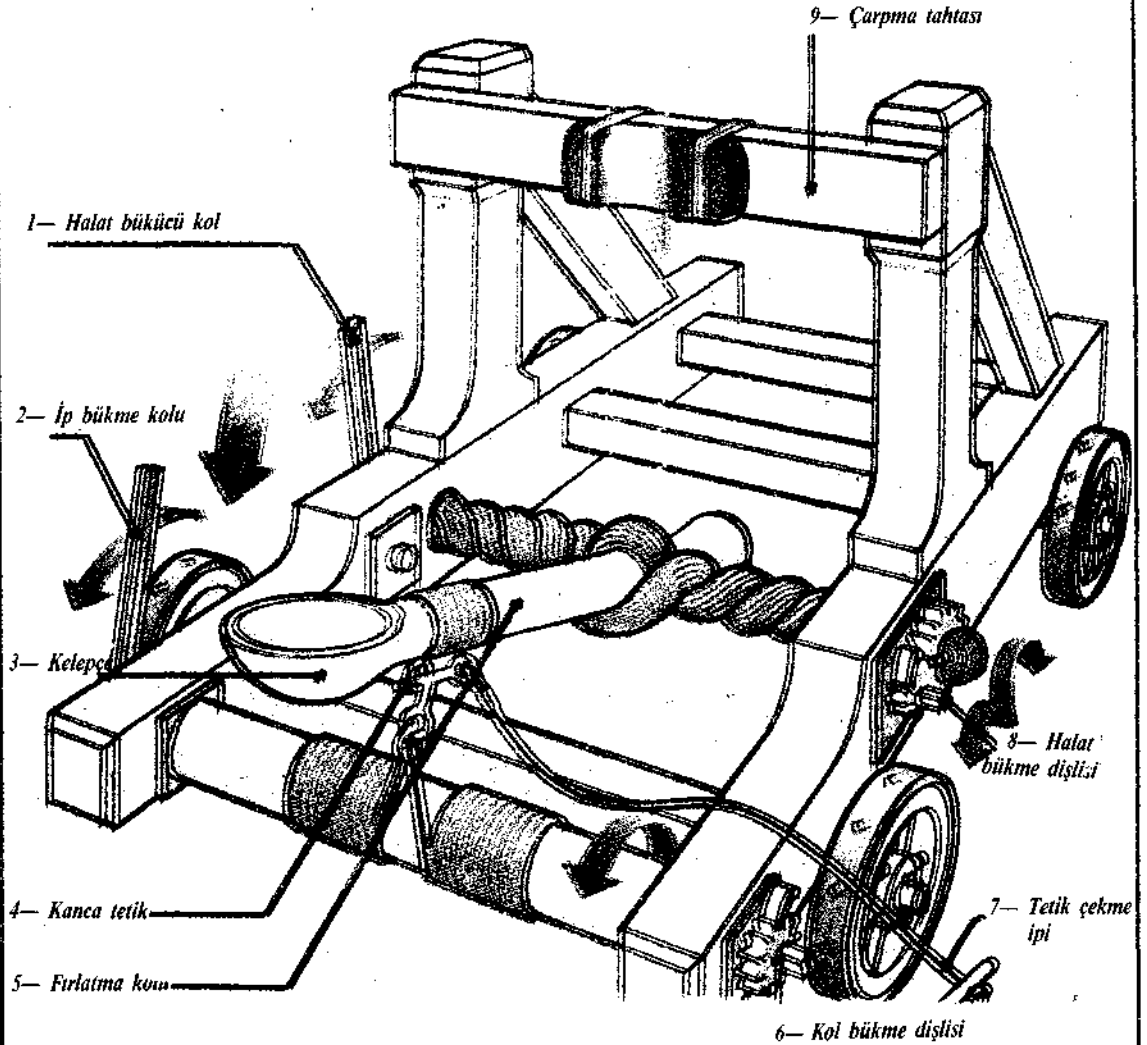
Sallanır iskemleler, 1840'lardan itibaren Atlantik'in her iki yakasında da kullanılmaya başlandı. Madeni iskemlelerin ise daha 1830'lardan itibaren İngiltere'de satıldığı biliniyor.

İLK FİŞEK

Ateşli silahların bulunmasından sonra, toz halindeki barut, silahın içine bir torbadan alınarak dolduruluyordu. Ancak, bu son derece tehlikeli bir yöntemdi. 16. yüzyılın başlarından itibaren, kâğıt ambalajlar içinde "**bir atımlık barut**"lar hazırlandı. Silahı kullanacak kişi, silindirik şeklindeki bu paketin tepesini yırtarak, içindeki barutu silahına boşaltıyor, arkasından da kurşunu koyuyordu.

1812 yılında İsveçli silah yapımcısı **Samuel Pauly**, Paris'teki dükkânında modern fişekğin ilk örneğini geliştirdi. Metal tabanlı bir karton kutu biçiminde olan bu fişekğin içine mermi ve bir perküsyon (delme) kapsülü koyulmuştu. Fişek atan ilk modern silah ise, 1837 yılında Almanya'da **Johann Dreyse** tarafından geliştirildi. Bu silah, Pauly fişekğinin bir benzerini atıyordu. 1870 yılında bütünüyle metal fişekler yapılmaya başlandı. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda metal fişeklerin etkinliği büyük oldu.

İLK MANCINIK

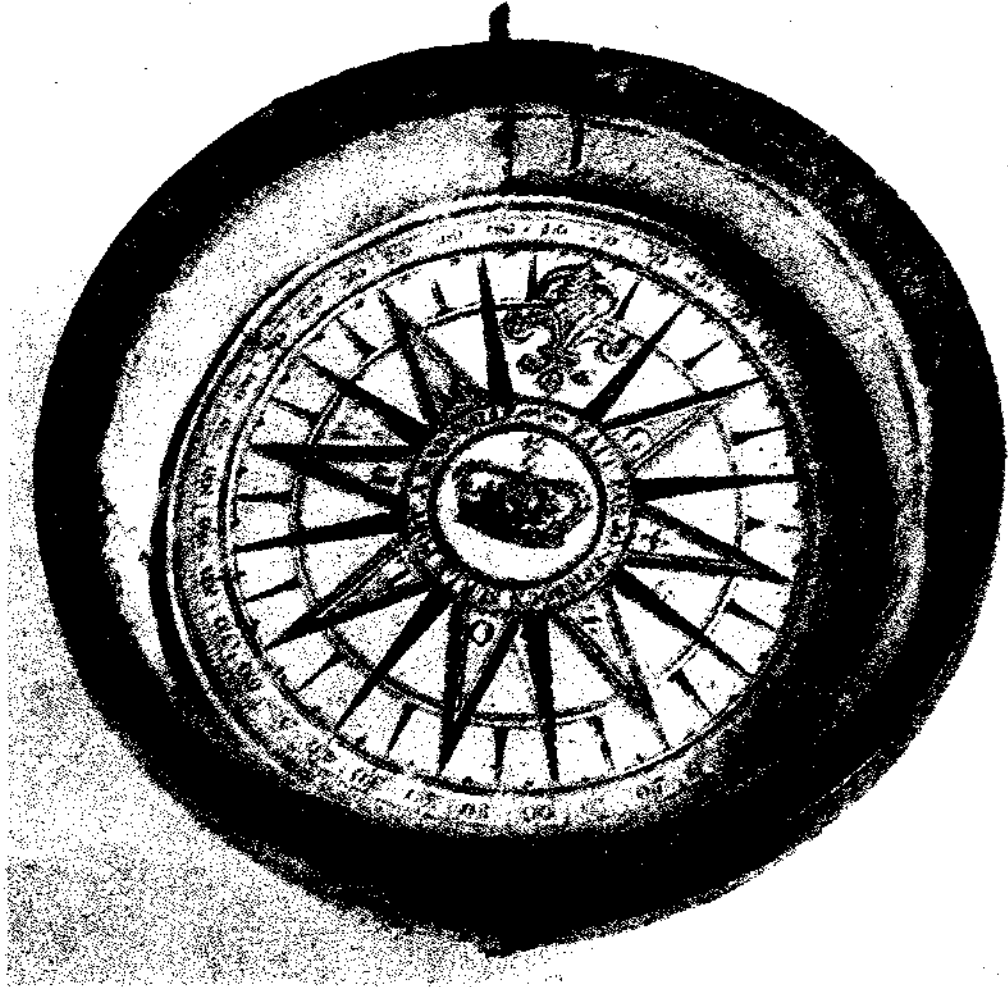
Çok ağır gülleleri fırlatmaya yarayan mancınıklar, M.Ö. 500 yıllarında Yunanlılar ve Kartacalılar tarafından kullanılıyordu. Yapılışlarının ise daha eski tarihlere dayandığından

kuşku yoktur. Bu mancınıklar, iki ayrı türdeydi. Bazıları, dev kaya parçaları ya da alevli toplar fırlatıyordu. Bazılarından ise, çok büyük oklar ya da güller atmak için yararlanılıyordu. Menzilleri ise yaklaşık 500 metreydi. Ortaçağ'da bu silah, daha da geliştirildi.

İLK BACA

Romalılar, ekmek pişirdikleri yerin duvarına, aşağıdan yukarıya doğru bir "duman yolu"

yaparlardı. Ancak, gerçek anlamıyla çatı üstü bacaları, 12. yüzyıldan itibaren Kuzey Avrupa'da ortaya çıktı. Fabrika bacalarının yaygınlaşması da yine Avrupa kıtasında, 18. yüzyılda görüldü.

Denizciler, özellikle manyetik alanın ne olduğunu öğrendikten sonra, pusulayı geliştirmek için birçok araştırma yaptılar. Fotoğrafa görülen renkli pusula, 1775 yılında Marsilya'da Joseph Roux tarafından yapıldı. Pusulanın merkezindeki altın tacın tepesi, kuzeyi gösteriyordu.

İLK PUSULA

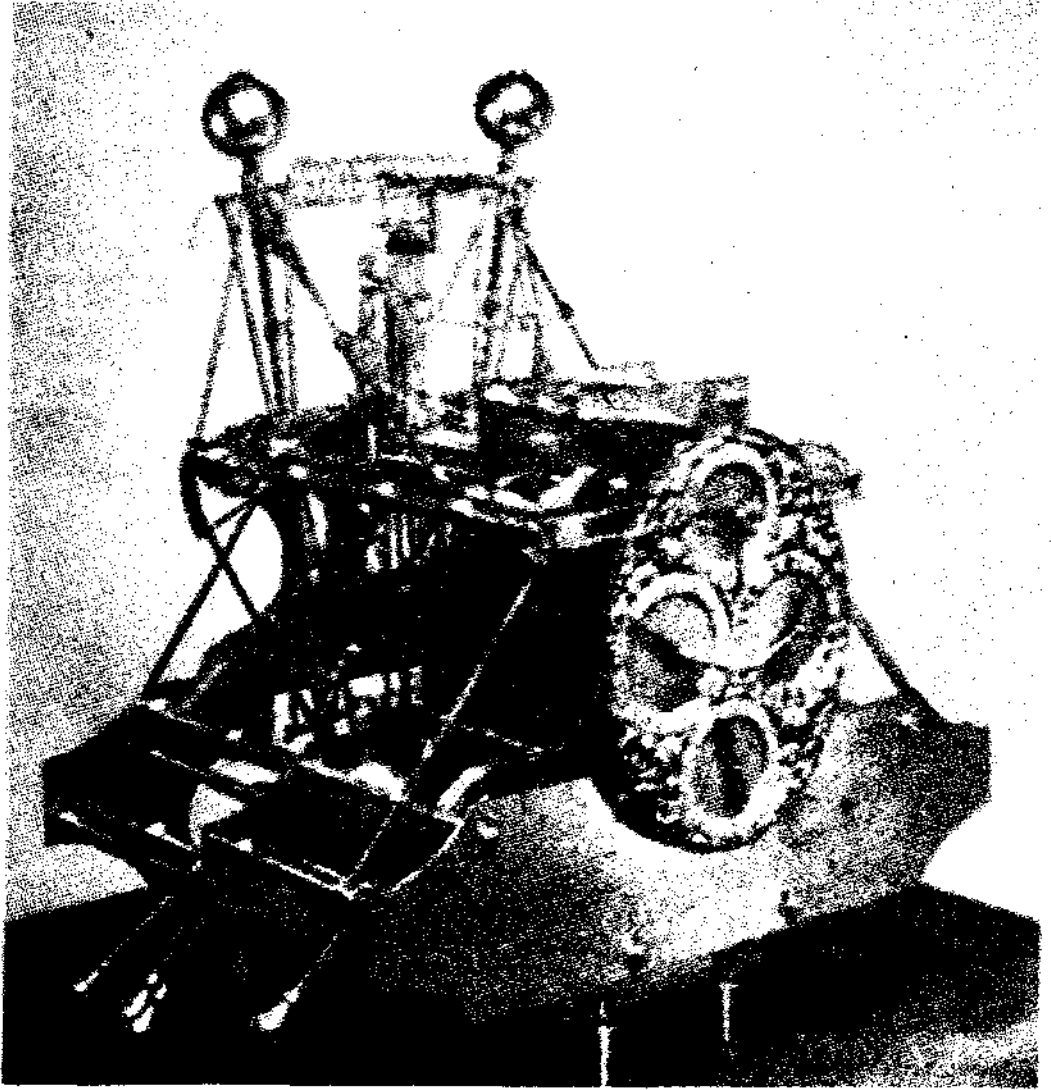
Demir bir çubuğun kuzeye dönmesini sağlayan manyetik özellik, niteliği anlaşılmadan çok önce kullanılıyordu. 11. yüzyılda bir saman çöpü üzerine yerleştirilen iğne, su dolu bir kaba bırakılıyor ve böylece "ilk bir pusula" kullanılmış oluyordu. Daha önceleri gemiciler, yönlerini gündüzleri güneşe, geceleri de Kutup Yıldızı'na bakarak saptıyorlardı.

Su üstündeki saman çöpü yöntemi, ne yazık ki fırtınalı havalarda kaptaki sular boşaldığından iyi sonuç vermiyordu. 1250 yılında, Akdeniz'deki gemiciler, iğneyi su üstüne bi-

rakmak yerine, işaretli bir kartın ortasında yükselen bir destegin üzerine ilistirdiler. 16. yüzyılda pusula, öel yalpa çemberleri üzerine oturtuldu ve sabit bir yere monte edildi.

Pusulanın yanında demirden bir cisim bulunursa, ibre etkilenir ve yanlış yön gösterir. 19. yüzyılda gemilerin demir aksamli yapımları üzerine denizciler, pusula üzerinde çok daha ciddi durmak zorunda kaldılar ve manyetik alanın ne olduğunu öğrenerek, pusulalarının yanına koydukları bir başka demir parçasıyla, geminin manyetik alanının pusula üzerinde oluşturduğu sapmayı giderdiler.

20. yüzyılla birlikte, uçak ve gemilerde jiroskop denilen pusulalar kullanılmaya başlandı. İlk deneme, 1908'de Almanya'da yapıldı, ama 1910'da ABD donanmasının "USS Delaware" adlı gemisinde ilk başarılı sonuç alındı.

John Harrison tarafından 40yıl içinde üretilebilen dört kronometreden birigörülüyor. Bu kronometre, 1736 yılında Lizbon'da yapılan biryolculukta kullanıldı ve başarısını kanıtladı.

İLK KRONOMETRE

1714'te, İngiliz Parlamentosu, devlet bütçesine "boylamı tam olarak ölçebilecek bir aygıt yapan kişi ya da kişilere verilmek üzere" 20 bin sterlinglik bir ödül koydu. Çünkü o yıllarda ticari gemiler, rotalarını tam olarak saptaya-

madıklarından, seyahat süreleri uzuyor ve bu da doğal olarak işadamlarının zararına işliyordu. **John Harrison**, bu ödülü alabilmek için tam 40 yıl uğraştı ve sonunda denizcilere doğru ya da batı yönünde ne kadar yol aldıklarını doğru gösterebilen bir alet yaptı. Üstelik bu alet, her türlü hava koşullarında da, hiç etkilenmeden çalışıyordu. 1761 yılında yaptığı dördüncü kronometre, yılda yarım dakika hata yapacak mükemmellikteydi.

İLMÜN AZARA KULÜBÜ

Belirli bir konu üzerinde tartışma yapmaktan hoşlanan insanların kurduğu ilk münazara kulübü "**Rota Club**" adıyla 1659 yılında kuruldu. Londra'da bulunan kulübün üyeleri,

hemen her gece Westminster yakınlarındaki Türk Başı denilen yerde toplanıyorlar ve çeşitli konular üzerinde tartışma açıyorlardı. Kulübün kurucu üyeleri **John Aubrey**, **John Milton** ve **Andrew Marwell** idi. Kulübün baştartışmacısı **James Harrington**, 1660'ta yazdığı bir kitapta, çalışmalarını şöyle anlatıyordu:

"Ne denli açık ya da karmaşık olursa olsun, her türlü konu tartışılabilir. Bizim inancımız budur. Herkes fikrini söyler, üyeler acımasızca rakibinin üzerine gider, ortalık tam anlamıyla karışır, ama sonunda öyle bir durulur ki, tartışılan konu ile ilgili gerçek, fırtınadan sonra doğan güneş gibi pırıl pırıl karşımızdadır."

İLK DİŞ MATKABI

Parisli diş tabibi **Pierre Fauchard**, 1728'de yazdığı "Le **Chirurgien-Dentiste**" adlı kitabında, bir diş matkabının tanımını yaptı. Daha önce hiçbir belgede rastlanmayan bu yeni ağıt, çürümüş diş dokularını gevşetmek için düşünülmüştü. Parmakların farklı yönlerde hareket ettirilmesiyle çalışıyordu.

İLKELEKTRİKLİ DİŞ MATKABI

Bu tür matkapların ilk örneği pille çalışıyordu ve patenti 26 Ocak 1875'te Michigan'da, **George F. Green** tarafından alındı. Şehir ceryanıyla çalışan elektrikli diş matkaplarının ortaya çıkması ise, ancak 1908 yılında mümkün oldu.

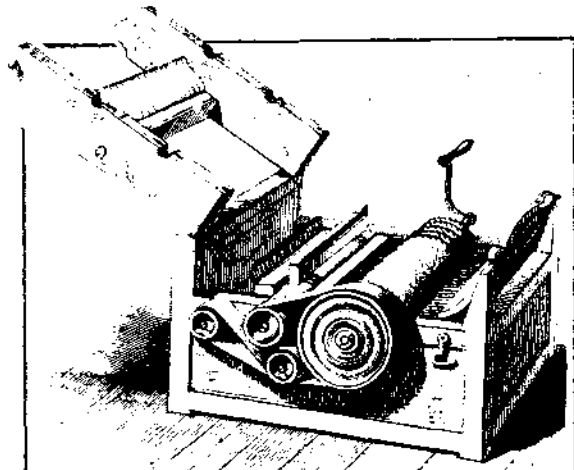
İLK DİŞ UZMANI

Yalnız diş sağlığı ile ilgilenerek diş hekimliğini kendisine meslek edinen ilk uzman, **Peter de la Roche'tur**. Kendisinin 1661 yılında Londra'da dişçilik yaptığı biliniyor. 18. yüzyıla gelinceye kadar, hatta birçok ülkede 19. yüzyılda bile diş sağlığı ile, dişçilerden çok berberler, demirciler ve baytarlar ilgileniyordu.

Diş hekimliğini, tıp biliminin bir dalı haline getiren ve bu konuda öncülük eden Fransız **Pierre Fauchard**, 1696'da kendini "diş cerrahı" diye tanıtan ilk tıp adamı oldu. Fauchard, ağız sağlığı üzerine yaptığı sayısız araştırma ve çalışma ile daha önce nedeni belirlenemediği için pek çok insanın hayatını altüst eden diş ve ağız bozukluklarına çare buldu ve böylece "modern diş hekimliğinin babası" unvanını kazandı.

İLK DİŞ HEKİMLİĞİ OKULU

Fransa Kralı 14. Louis'nin bir fermanıyla, 1669 yılında, Cerrahlar Koleji'ne diş hekimi de yetiştirme görevi verildi. İki yıllık bir eğitimden sonra adaylar sınava alınarak başarılı olanlar "diş konusunda uzman" unvanına la-

Whitney'in buluşundan önce, bir insan eliyle günde ancak yarım kilo pamuğu çitlerinden ayıklayabiliyordu. Bu makinenin yapımıyla birlikte verim, günde 25 kiloya çıktı.

İLK ÇİRCİRMAKİNESİ

1792'de ABD'nin Georgia eyaletindeki pamuk plantasyonlarında bulunduğu sırada, **Eli Whitney**, pamuğu çitlerinden ayırmak için bir makine yapabilirse, bunun sağlayacağı kolaylıkları düşündü. Birkaç haftalık çalışma sonucunda, amacına ulaştı ve ilk çirçir makinesini yaptı. Whitney'in bu buluşuyla, günde yarım kilo pamuk temizleyebilen insanlar, ortalama 25 kilo temizlemeye başladılar. Bu gelişme üzerine pamuk üreticiliği, son derece kârlı bir iş oldu ve bunun hemen ardından da pamuk tarlalarına insan gücü sağlamak amacıyla, köle ticareti başladı.

yık görüyorlardı. Bu konuda ikinci akademik kuruluşun ortaya çıkması için bir buçuk yüzyıl geçmesi gerekti, 1841 yılında ABD'nin Maryland eyaletinde Diş Hekimliği Okulu açıldı. Bu okulun öğrencileri, çok sıkı bir sınavdan sonra mezun ediliyorlardı.

İLK TAKMA DİŞ

İsviçre'de bir tarlada yapılan bir kazı sırasında, 15. yüzyıldan kalma olduğu saptanan bir takım takma diş bulundu. Bu takımda, hem alt, hem de üst dişler vardı. Kemikten oyularak yapılan takma dişler, kirşlerle birbirine tutturulmuştu. Bu takma dişin, daha çok estetik amaçlarla yaptırıldığı ve yemek saatlerinde çıkarıldığı sanılıyor.

İlk porselen takma diş, 1770 yılında Parisli eczacı **Alexis Duchâteau** tarafından yapıldı. Duchâteau'nun ilk denemeleri başarısızlıkla sonuçlandı. Çünkü porselene ateşte biçim vermekte hayli zorlanıyordu ve ısının etkisiyle porselenin hacmi değiştiğinden, ilk

çamurun miktarını ayarlamakta güçlük çekiyordu. Sonunda bir çift diş yapmayı başardı. Bunlar, gerçekten mükemmeldi. Parisli eczacı, ağzına taktığı bu dişleri ömür boyu kullandı. Deney sırasında Duchâteau'ya yardımcı olan Parisli dişçilerden **Dubois de Chemant**, yeni tür takma dişlerin üretimine başladı. Paris Tıp Fakültesi, bu dişler üzerinde yaptığı incelemelerden sonra, şu raporu yayınladı:

"Güzelliği, dayanıklılığı ve hijyenik yeterliliği mükemmel olan bu takma dişler, dişsiz insanlar için gerçekten çok yararlıdır."

POLİSİYE ROMANLAR YAZAN İLK KADIN YAZAR

Dedektif öykü ve romanları yazan ilk kadın yazar, New Yorklu Bayan **Anna Katherine Green'dir**. Kahramanı şişman ve romatizmalı dedektif Ebenezer Gryce, ilk kez 1878 yılında **"Leavenworth Olayı"** adlı romanla okuyucularının karşısına çıktı. Bu, aynı zamanda bir Amerikalı yazar tarafından kaleme alınan ilk polisiye romandı. Bir mobilya imalatçısının eşi olan Bayan Green, erkeklere ait bir dünyaya neden girdiğini açıklarken, iyi bir şair olabilmek için çalışmalarına dedektiflik öyküleri yazarak başlamanın yararlı olacağına inandığını söyledi. Yazdığı kitabın içinde **"Kuşkunun parmağı, bir kez gösterdiği yönü asla unutmaz"** gibi ölümsüz cümleler vardı. 90 yaşında öldüğünde, 30'dan çok polisiye roman yazmıştı.

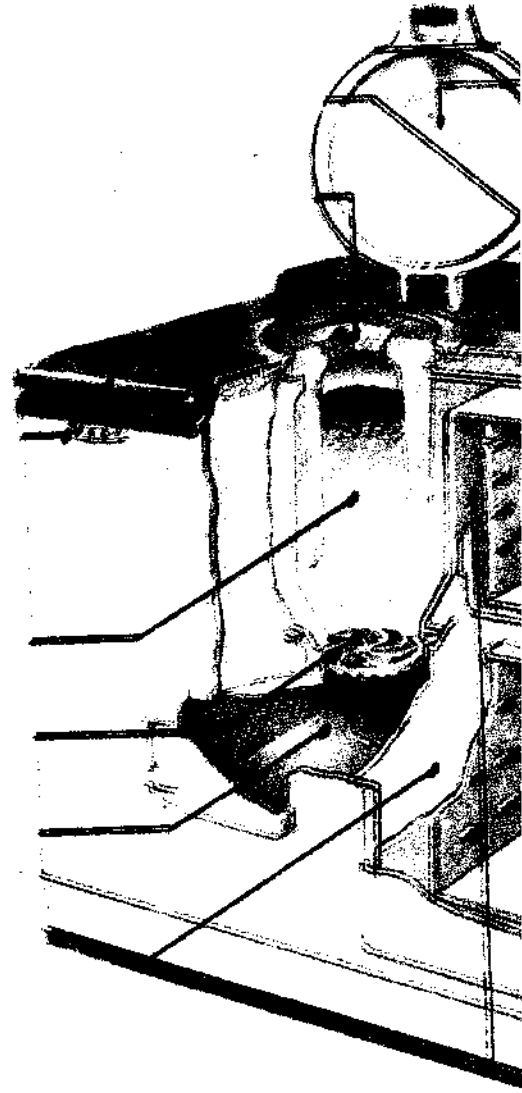
İLK İNGİLİZCE SÖZLÜK

"En Zor İngilizce Sözcüklerin En Doğru Biçimde Yazılmasını ve Anlaşılmasını Öğreten Alfabetik Tablo" adı altında 1604 yılında Londra'da yayınlandı. Kitabın yazarı, eski bir öğretmen olan **Robert Cawdrey** idi. Bu ilk İngilizce sözlükte, 3 bin dolayında sözcük vardı. Günümüze kadar kalabilen tek kopyesi, Oxford'da, Bodleian Kütüphanesi'ndedir.

AMERİKANDİLİNİN İLK SÖZLÜĞÜ

Samuel Johnson Jr. tarafından hazırlandı ve 1798 yılında New York'ta basıldı. Yazarın babası **D. Samuel Johnson**, bir dönem Columbia Üniversitesi Rektörlüğü yapmış ve Amerikan grameri üzerine ilk kitabı da 1756'da yazmıştı.

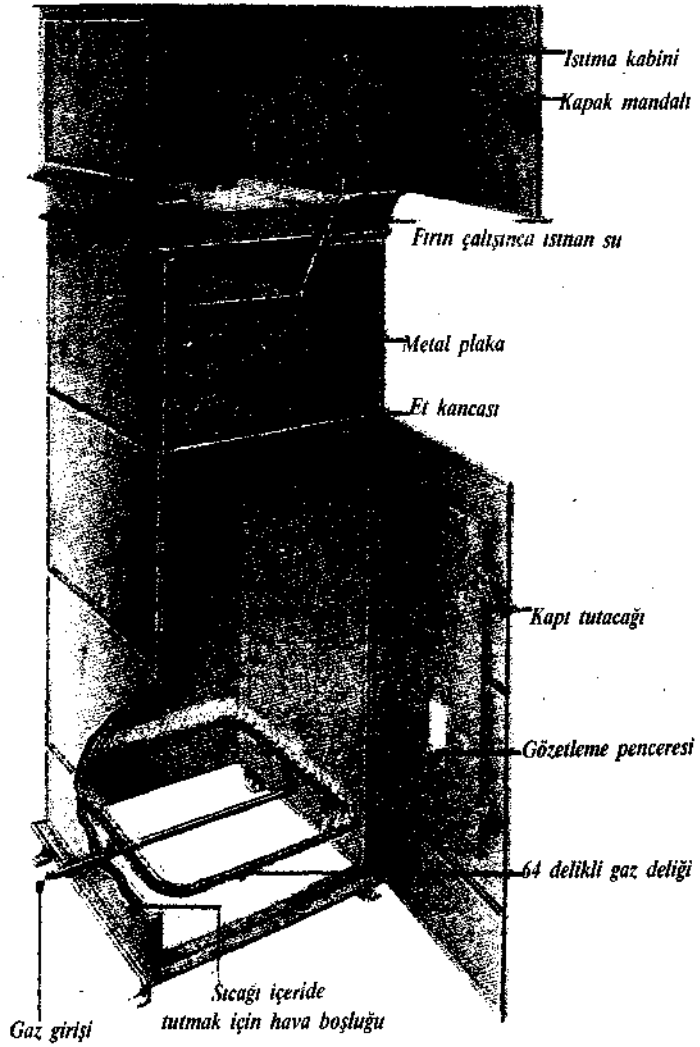
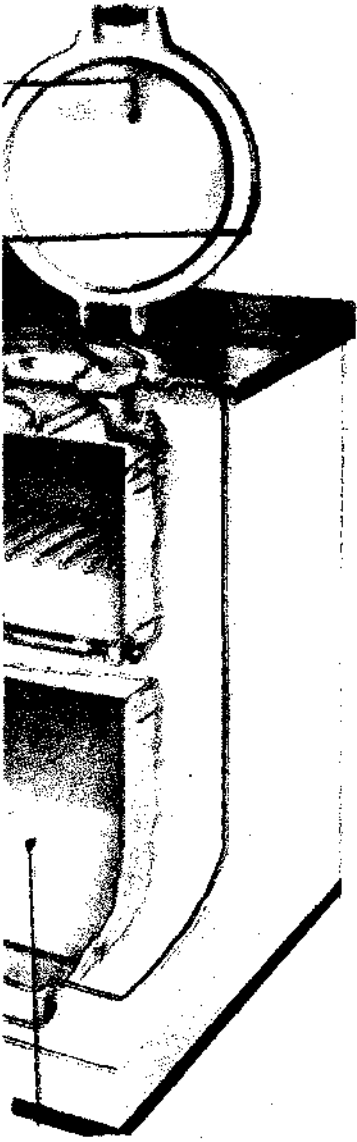
Tüm sözcükleri içeren ilk Amerikan sözlüğü, 1828 yılında **Noah Webster** tarafından

İLK YEMEKSOBASI

Binlerce yıl boyunca insanlar, yemeklerini ateş üzerinde pişirdi. Romalılar zamanından itibaren, zenginler ekmeklerini ısıtılmış tuğlalar üzerinde pişirmeye başladılar ama, yemek pişirmek için hâlâ çıplak ateş kullanılıyordu. İçinde katı yakıt yakılan bir soba üzerinde yemek pişirmeyi ilk kez 17. yüzyılda Amerika'da yaşayanlar akıl ettiler. Pennsylvania'nın bazı yörelerinde dökme demirden yapılan bazı kuzineler kullanıldı. Ama bunların sayısı çok

yazıldı. İçinde 70 bin sözcük vardı. Bu rakam, daha önce İngiltere ve ABD'de basılan İngilizce sözcüklerdeki sözcük sayısından en az 12 bin fazlaydı.

azdı.

1798'de Amerika doğumlu Bavyeralı **Benjamin Thompson**, Münih'te daha geliştirilmiş bir kuzine yapmayı başardı. Thompson, tuğladan yaptığı bir ocağın içine, madeni raflar yerleştirdi ve bunların altına ateş yakarak ısıttı. Üzerlerinde de yemek pişirip kızartma yaptı. Bugün kullandığımız fırınların babası ise 1834 yılında, ABD'nin Ohio eyaletinde **Philo Pinfield Stewart** adlı misyoner ve öğretmen tarafından geliştirildi.

Mutfakta yemek pişirmek için kullandığımız fırınların ilk örneklerinden biri olan bu kuzine, 1850 yılında Southampton Havagazı Şirketi memurlarından James Sharp tarafından yapıldı. İçinde et kızartmak için uzun bir fırın vardı. Et, yukarıdaki kancaya takılıyordu. Üst kısmında ise sıcak su içeren bir bölüm vardı ve bu bölüm, yemekleri sıcak tutmak için kullanılıyordu.

İLK SMOKİN

10 Ekim 1886 günü, New York'ta, Tuxedo

Park Country Club'da verilen Sonbahar Balosu'nda, **Griswold Lorillard** tarafından giyildi. 1. Dünya Savaşı'na kadar bu giysiye pek rağbet edilmedi. Hatta hanımların bulundu-

ğu yerlerde smokin giymek ayıp karşılandı. Ne var ki, zaman içinde hayli yaygınlaştı ve özellikle resmi toplantılarda o denli geçerlilik kazandı ki, bu tür toplantılar için gönderilen davetiyelerin altına "smokinsiz girilmez" notu düşülmeye başlandı.

İLK DİSKCOKEYLİK

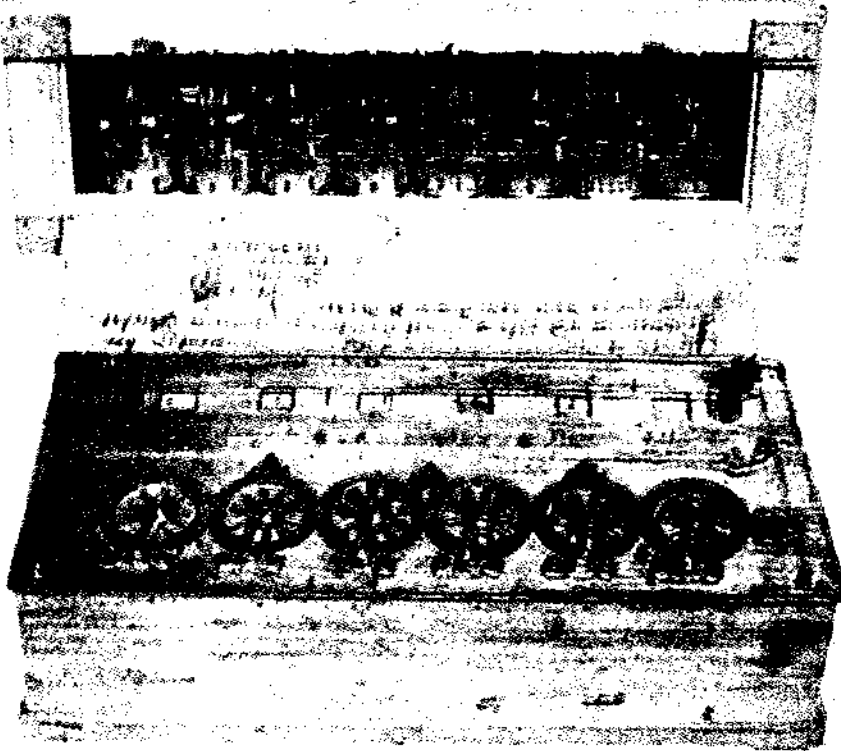
İngiltere'de, radyoda ilk kez diskcokey yapma görevi **Compton Mackenzie**'ye verildi. Ancak, Mackenzie, programının başlamasına birkaç gün kala gittiği bir av partisinde kaybolunca, yerine kayınbiraderi **Christopher Stone** geçti. Stone, ilk plak anonsunu 7 Temmuz 1927 günü BBC'nin Savoy Hill'deki 3 numaralı stüdyosundan yaptı. Gerçi daha önceleri de radyoda plak dinletileri yer alıyordu, ama plaklar bir ön anons olmadan peşpeşe çalıyordu. Stone, ilk diskcokey olmanın verdiği avantajla dilediği plakları seçme ve her plak için dinlediği anonsu yapma hakkına sahip oldu. Yaptığı hizmet karşılığında kendisine BBC tarafından bir ücret ödenmiyordu, ama asıl bağlı bulunduğu Gramophone plak şirk-

Mısır Kraliçesi
Nefertiti,
M.S. 370 yılında
tahta geçmişti. Bu
büstüne
bakıldığında,
gözlerinin sürmeli
olduğu görülüyor.
Nefertiti'nin
sürmeyi tehlikeleri
uzaklaştırmak için
sürdüğü
söylenir.

tinin adını sık sık anmasına da ses çıkarılmıyordu. Bu, BBC'nin programları sırasında firma adlarının kullanılmasına izin verdiği ender durumlardan biriydi. Sonraları, Stone'un firma adı belirtmesi yasaklandı ve çaldığı her plak için kendisine belirli bir ücret ödenmeye başlandı. 1935 yılında öldüğünde, The Times

Fransız
matematikçisi
ve filozofu
Blaise Pascal
tarafından 1642
yılında yapılan
bu ilk toplama
makinesi, seri
üretimi
yapılamayacak
kadar pahalıya
mat olmuştu.

İLK HESAP MAKİNESİ

Ancak bir tek işlem yapabilen ilk hesap makinesi, 1642'de Fransız matematikçi ve filo-

zofu **Blaise Pascal** tarafından yapıldı. O yıl henüz 19 yaşında olan Pascal, zamanla aynı makineyi çıkartma da yapabilecek şekilde geliştirdi.

İLK KOZMETİKLER

Tarihin ilk zamanlarından itibaren gerek kadınların, gerekse erkeklerin kozmetik kullandığına ilişkin bulgular vardır. Kozmetiklerin çıkış yerinin Doğu olduğu sanılıyor. Ama asıl gelişimleri, Ortadoğu'da oldu. Mezopotamya ve Mısır'da yapılan kazılarda, kral mezarlarının içinde kutularca kozmetik bulundu. Bunlar arasında yüz kremleri, alıkkar, dudak boyaları, rastık ve sürme vardı.

İpeğe baharatı Ortadoğu'dan Avrupa'ya getiren ticaret yolları, makyaj malzemelerinin de Yunan ve Roma imparatorluklarına ulaşmasını sağladı. M.S. 1. yüzyıldaki Roma İmparatoru **Neron** ile karısı **Poppaea**, ciltle-

rini beyazlatmak için tebeşir tozu, yanaklarına ve dudaklarına kırmızı boyalar, gözlerinin çevresine rastık ve sürme sürerlerdi.

Kuzey Avrupa'da makyaj, önceleri çok az bilinen bir olguydu. 11. ve 13. yüzyıllarda gelen istilacılar, makyaj malzemelerinin Ortadoğu ülkelerinden buralara gelmesine yetti. 13. yüzyıldan itibaren yüz kremleri ve renklendiriciler, saç boyaları ve parfümler, zengin Avrupalılar arasında moda oldu. 16. yüzyılda İngiliz Sarayı'ndaki hanımlar, Rönesans İtalyası'nın kadınlarından etkilendiler. 17. yüzyılda hemen her sınıftan kadın, makyaj yapıyordu. 1920'lerde sinemanın gösterdiği hızlı gelişme, makyajın da olağanüstü bir yayılma göstermesine yol açtı.

gazetesi, Stone için şunları yazdı:

"Bu genç adam, hiçbir zaman unutulmayacak. Müzikseverler, anons ettiği isimle hiç ilgisi olmayan bir plağı dinleten, bazen de plağı pikaba koyduktan sonra çalıştırma düğmesine basmayı unutan bu diskcokeyi, her zaman hatırlayacaklar."

Aslında Stone'un, adını hep taze tutacak başka özellikleri de vardı. Bunlardan biri, vasiyetini bir plağa okuması, bir başkası ise kendisine diskcokey denmesini adeta bir hakaret olarak kabul etmesiydi.

İLK BULAŞIK MAKİNESİ

Ticari olarak üretilen ilk bulaşık makinesi, 10 yıllık bir araştırmadan sonra 1889 yılında ABD'nin Indiana eyaletinde, Bayan **W. A. Cockran** tarafından gerçekleştirildi. Bayan Cockran'ın eşi, kendisine fazla para vermiyordu. Bu nedenle, ancak eşi öldükten sonra kafasındaki makineyi geliştirebilmek için dilediği gibi para harcayabildi. Bu parayı da kendisine inanan dostlarından toplamıştı. Evler ve otel-lokanta gibi büyük yerler için farklı modeller geliştirdi. Daha büyük olanları, buhar makinesi ile çalışıyordu. O dönemde yayınlanan bir gazete, Bayan Cockran'ın bulaşık makinesinin, **"Çeşitli biçim ve büyüklüklerde 20 düzine tabağı iki dakika içinde yıkayıp duruladığını ve hatta kuruladığını"** yazdı. Makinenin üretim hakları bir Chicago firması tarafından satın alındı.

İLK BOŞANMA

Resmi yasalarla ilk boşanma, 1546 yılında İngiltere'de oldu. Standon kentinden **Lady Sad-**

leir, ilk kocası **Mr. Barr'm**, günün birinde ortadan kaybolması ve bir daha görünmemesi üzerine, aradan yıllar geçtikten sonra, **Sir Ralph Sadleir** ile ikinci evliliğini yapmıştı. Ne var ki, bu evliliğin mutlu günlerinde, Margaret Sadleir'in eşi, hiç beklenmedik bir biçimde ortaya çıktı. Kilise, bu durumda Leydi Sadleir'in ikinci evliliğinin geçersiz olacağını ve ilk eşine dönmesi gerektiğini ileri sürdü. Oysa şanssız kadın, ikinci evliliğini hiçbir art niyeti olmadan, ilk eşinin öldüğüne kesinlikle inandığı için yapmıştı. Bu durumu göz önüne alan İngiliz Parlamentosu, özel bir yasa çıkartarak Margaret Sadleir'i ilk eşinden boşanmış sayarak ikinci evliliğini geçerli gördü.

Lady Sadleir, çok yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Mr. Barr'la evlendiği zaman da bir kafeteryada bulaşıkçı olarak çalışıyordu. İkinci evliliği ise gerçek bir mutluluk içinde geçti. Mutluluklarını perçinleyen yedi güzel çocuğun yanı sıra Kral VIII. **Henry'nin** en güvendiği bakanlarından biri olan kocası, İngiltere'nin en zengin kişilerindendi. Öyle ki Sir Sadleir, 1587 yılında öldüğünde, Lady Sadleir, gerçek servetinin ne kadar olduğunu bile bilmiyordu.

İLK ELBİSE KİRALAMA FİRMASI

İngiltere'nin Covent Garden yöresinde faaliyet gösteren Moss Bros şirketi, ilk elbise kiralayan firma olarak tarihe geçti. 1860 yılında **Moses Moss** tarafından kurulan bu şirket, aslında kullanılmış elbiseler alıp satıyordu. Elbise kiralamaya ise 1897 yılında tamamen bir rastlantı sonucu başladı ve sürdürdü.

Charles Ponds adlı amatör bir vokalist, elinde-avucunda ne varsa hepsini tüketip boş parasız kalınca, karnını doyurabilmek için ko-

medyenlik yapmaya karar verdi. İlk iş önerisini aldığı anda da çok sevindi. Bir akşam, özel bir toplantıda konukları eğlendirmesi isteniyordu. Kuyruklu ceketini almak için derhal evine koştuğunda, zavallı ceketin lime lime olduğunu gördü. Moss'ların dükkânına giderek, Moss'un büyük oğlu ve işletmenin yeni sahibi Alfred Moss'tan, kendisine ödünç bir ceket vermesini istedi. Moss, Ponds'un yalnız bu önerisini değil, daha sonra sık sık yinelediği başka önerileri de sevinerek kabul etti. Ama bir gün, bu gidişe bir son vererek, Ponds'dan, hiç değilse birkaç kuruş alma zamanının geldiğine karar verdi ve kendisine bundan böyle alacağı her elbise için belirli bir kira vermesi gerektiğini söyledi. Ponds, biraz üzülüyse de, başka çaresi olmadığından kabul etti.

Zamanla Ponds'un işleri daha da açıldı. Hemen her akşamı doluydu. Bunun üzerine Alfred Moss, kendisine birkaç takım elbise almasını, çünkü sık sık kira ödemenin pahalıya geleceğini söyledi. Ponds bu öneriyi hiç düşünmeden reddetti. Ne zaman gerekse, elbiseyi Moss'ların dükkânından gıcır gıcır ütülenmiş, tertemiz olarak alabiliyordu. Kendi elbisesini bu denli temiz ve ütülü tutması ise çok zordu. Bu ilginç olaydan sonra Alfred Moss, dükkânında bir de elbise kiralama servisi kurdu. Zamanla onların işi de arttı. Yalnız kuyruklu ceketle yetinmeyip, günlük elbiseler, özel balo giysileri, gelinlikler, kayak takımları ve tiyatro kostümleri de kiralamaya başladılar ve bu işten eski işlerine oranla çok daha fazla kâr ettiklerini gördüler.

İLK DİREKSİYON DERSLERİ

Londra'da Motor Carriage Supply Co. şirketi, 1900 yılı Haziran ayından itibaren direksiyon dersleri vermeye başladı. Şirketin öğretmeni, bir bayan öğrenci tarafından "**sabırlı, ısrarlı ve cesaret verici**" olarak nitelenen Bay **Harkinson'du**. Şirket, direksiyon derslerini ek iş olarak veriyordu. Çünkü, The Motor Carriage Supply Co., Londra'nın gerçek anlamda ilk servis istasyonuydu.

İLK KÖPEK YARIŞMASI

Sporcu ve silah yapımcısı **Mr. Pape**, 28-29 Haziran 1859'da İngiltere'nin Newcastle kentinde, Tyne Town Hall'de, ilk köpek yarışmasını düzenledi. Pointer ve Seter cinsi 60 köpek yarışmaya katıldı. Pointerler arasında birinciliği R. Brailsford'un kahverengi-beyaz köpeği aldı. Seterlerin birincisi de, J. **Joblings'in** Dandy adlı köpeği oldu. Yarışmanın ilginç yö-

nü, Bay Brailsford'un Seterler, Bay Joblings'in de Pointerler için karar verecek jüri heyetlerinin başkanları olmalarıydı.

İLK ŞOFÖR OKULU

1901 yılı Mayıs ayında, İngiltere'nin Birkenhead kentinde, Motor Car Depot and School of Automobilmism adı altında **William Lea** tarafından kuruldu. Okulun öğretmeni, patronlara bu fikri kendisinin verdiğini söyleyen **Archibald Ford'du**. Yaz sonuna doğru okul Liverpool'a taşındı ve adı da "**Lea Motor Okulu**" olarak değişti. 11 Ekim 1902 günlü Autocar dergisine göre, okul o denli başarılıydı ki, öğrencilerden ikisi, Londra'dan kalıp buraya gelmişti.

İLKEHLİYET

14 Ağustos 1893 tarihinde Paris Emniyet Müdürlüğü, bir kararname yayınladı:

"Hiçbir motorlu araç, sahibinin başvurusu üzerine tarafımızdan verilecek sürücü belgesi olmadan kullanılamaz. Sürücülerin hataları nedeniyle, söz konusu belgeleri iptal etme hakkına her zaman sahibiz."

Bu duyuru üzerine, araba sahipleri, Paris Emniyet Müdürlüğü'ne başvurular. Kendileri bir direksiyon sınavından geçirildi ve başarılı görülenlere sürücü belgeleri verildi, 10 Mart 1899'da Fransız Hükümeti, bir kararname yayınlayarak sürücü belgelerinin araba kullandıkları zaman sürücülerin yanında olmasını ve her istendiğinde gösterilmesini istedi. Belgelerin üzerinde araba sahibinin bir fotoğrafının bulunması gerekiyordu. 1 Kasım 1899'a kadar Paris bölgesinde 1795 kişiye sürücü belgesi verilmişti.

İLK KURUTEMİZLEME

Kuru temizleme yöntemi ilk kez 1849 yılında Paris'te, **M. Jolly-Bellin** tarafından bir kaza sonucu bulundu. Karısının alışverişe gittiği bir gün Bay Jolly-Bellin, masanın üzerindeki lambayı, daha o sabah örtülen masa örtüsünün üzerine devirdi. Karısı gelmeden durumu düzeltmenin telaşı içindeyken, lambanın içindeki gazın döküldüğü yerlerin, öteki taraflara oranla çok daha temiz olduğunu farketti. Çok dikkatli birkaç denemeden sonra, asıl mesleği olan terziğin yanında, ikinci bir meslek daha edindi. "**Nettoyage à Sec**" (Kuru Temizleme) adıyla yeni bir servis kurdu. Te-

mizlenmesi için kendisine getirilen çamaşırların lekeli kısımlarını terementi-benzin karışımının içine yatırıyor, sonra da fırçalıyordu. Tekrar batırıp kuruttuktan sonra, bir kez daha fırçalıyor ve böylece-kuru temizlemeyi bitirmiş oluyordu.

İLKEHLİYET SINAVI

Ehliyet sınavı zorunluluğu, ilk kez Paris Emniyet Müdürlüğü'nün 14 Ağustos 1893 günü yayınladığı kararnamenin üçüncü maddesinin 18. paragrafıyla getirildi. Sınavda, adayların araba kullanma yeteneklerine, arabaya olan hâkimiyetlerine ve motor bilgilerine bakılıyordu. Ayrıca, adayların 21 yaşını doldurmuş olmaları koşulu da vardı. 10 Mart 1899'dan itibaren ehliyet sınavları, öteki bölgelerde de uygulanmaya başlandı.

İLKESNEKDOKUMA

1830'da Paris'in banliyölerinden Saint-Denis'te **Rattier** ve **Guibal** adlı iki ortağa ait su geçirmez kumaş fabrikasında üretildi. İngiliz lastik imalatçısı **Thomas Hancock**, kendilerine malzeme ve nitelikli işçi temininde yardımcı oldu. Aslında bu yolda ilk çalışma bir Alman işadamı tarafından başlatılmıştı. Adı açıklanmayan bu Alman, İngiltere'de Hancock'la temasa geçti. Hancock, kendisine Paris'teki dostlarının adresini verdi. Fransız ortaklar, projeyi gerçekleştirmek için çalıştılar ve sonunda başarılılar. 1831'de esnek kumaşlardan yapılmış çeşitli giysiler, İngiltere'de de satılmaya başlandı.

İLK BARAJ

Yeryüzündeki ilk barajlar, Ortadoğu'daki nehirlerin vadilerinde, o yörenin insanları tarafından yapıldı. Mevsim yağmurlarının denetim altına alınarak, sellerin önüne geçilmesi gerekiyordu. Aksi halde, o yörelerde insanların yaşaması olanaksızdı. Oysa, insanların orada yaşadığını ve hatta tarımla uğraştıklarını biliyoruz.

Bilinen en eski baraj, M.Ö. 3000 yıllarında Mısır'da, Garavi Vadisi'nde yapıldı. Toprak barajın uzunluğu 116 metreydi. Bizans tarihçisi **Prokopius**, M.S. 560 yılında yazdığı bir yazısında, Pers sınırında Daras Barajı'nın yapıldığından söz eder. Prokopius'un yazdıklarına göre, İmparator Justinyen'in mimarlarından Krisis, barajı, her iki ucundan taş duvarlar örerek yaptı.

19. yüzyılın sonlarında erkeklerin zayıflamak için verdiği uğraşlar o denli yaygınlaşmıştı ki, dönemin ünlü şarkıcılarından Howard Paul, bu konuya ilişkin bir besteyaptı, fotoğrafta, dinleyenleri hayli güldüren bu plağın kapağı görülüyor.

İLKZAYIFLAMADIYETİ

Bilimsel olarak ilk zayıflama diyeti, 1862 yılında, aslında bir kulak uzmanı olan Dr. **Harvey** tarafından, William Banting adlı aşırı şişman bir hasta için hazırlandı. Banting'e önerilen diyet, karbonhidratların azaltılması temeli üzerine kurulmuştu ve bu nedenle bugünkü kilo verme diyetlerinin ilk örneği olma özelliğini taşıyordu. Dr. Harvey'in hastasına önerdiği beslenme rejimi şuydu:

Sabah: 100 gram et, balık ya da domuz yağı. 30 gram ekme.

Öğle: "Birazcık daha fazla" ekme, sebze (patates hariç).

İkinci: Sütsüz çay, peksimet, meyve.

Akşam: 100 gram et ya da balık.

Bu rejimi uygulayan Banting, bir yıl içinde 101 kilodan 75 kiloya düştü. Bunu duyan birçok insan da aynı yolu izleyerek kilo vermeye başladı. Önceleri, zayıflamak isteyenler yalnızca erkeklerdi. Ancak, 1914'ten itibaren kadınlar da fazla kilolarından "utanır" oldular ve korselerin yardımıyla gizlemeye çalıştıkları şişmanlıklarından bir an önce kurtulmanın yollarını aramaya başladılar.

16. yüzyılda İspanya'da büyük barajların yapıldığına tanık oluyoruz. Bunların en büyüğü olan Alicante Barajı, 1594'te yapıldı. Tibi Boğazı'nı kapayan baraj, bugün hâlâ kullanılmaktadır.

İLK DETERJAN

Deterjan dediğimiz sentetik karışımlarla kıyaslanırsa, sabun çok daha yetersiz bir temizleyicidir. Deterjanın içinde bulunan hidrofilik atomlar, suyu çok severler. Yine deterjandaki hidrofobik denilen bir grup atom da, sudan hiç hoşlanmaz. Bu son gruba giren atomlar, kendilerini yağlara ve öteki kirlere bağlarlar. Sonra suyu seven hidrofilik atomlar, yağlı ve kirli hidrofolik atomları temizleyerek götürürler.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız teknik bilgiyi ilk keşfeden Belçikalı kimyacı **A. Reyckler** oldu. Onun 1913 yılındaki buluşundan sonra, 1917'de Almanya'da **Nekal** adı altında ilk ticari deterjan satışı başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında deterjan üretimi hızla arttı. Çünkü, temizlenmesi gereken birçok üniforma vardı ve bunların, suyun hiç köpürmediği tuzlu sularda yıkanması gerekiyordu.

Sıradan deterjanlar, bazı proteinleri, örneğin yumurtayı ayırtıramadıkları için, temizleyemezler. Bu tür proteinleri yalnız bazı enzimler ayrıştırabilir. 1967'den itibaren deterjanlara bu amaçla bazı enzimler eklendi. Bunun ilk uygulamasını ABD'nin Ohio eyaletinde faaliyet gösteren Proctor and Gamble adlı şirket yaptı.

İLK BOYA

İndigo adı verilen mavi renkli boya, ilk insanlar tarafından kullanılmaya başlandı. Mısır'da 5 bin yıl önce, indigo mavisi, giysilerin boyanmasında kullanılıyordu. Yine Mısırlılar, juvve denilen bir bitkinin kökünden kırmızı Doya, çivi otu denilen bir bitkinin köklerinden, indigodan farklı tonda bir mavi boya, yalancisafran kökünden de, koyu kırmızı bir boya elde etmeyi başardılar.

M.Ö 1000 yıllarında, Fenike kıyılarında bazı deniz kabuklarının bezlerinden erguvan renginde bir boya elde ediliyordu. Meksika ve Orta Amerika'da, hanım böceğinin gövdesi kurutulduktan sonra, tozundan kırmızı boya yapılıyordu. Ege sahillerinde yaşayanlar da kırmızı böceğinin gebe dişilerinden kırmızı renkte bir boya elde etmeyi öğrenmişlerdi.

Eski insanlar, boya üretmekte usta oldukları kadar, boyama tekniğinde de hayli ilerle-

Londra'da yaşayan Macar göçmeni David Gestetner 1881 yılında balmumu kalıp kullanan bir çoğaltma makinesi geliştirdi. "Cyclstyle" adı verilen bu makine, oldukça yaygın bir kullanım alanı buldu.

İLK ÇOĞALTMA MAKİNESİ

İngiltere'nin Birmingham kentinde, buhar makineleri işi yapan **James Watt** tarafından bulundu. Watt, 24 Temmuz 1778 günü, **Dr. Black'a** yazdığı mektubunda, buluşundan şöyle söz ediyordu:

"Birkaç gün önce, yazdığım yazıları çoğaltan bir makine yapmayı başardım. Bu sayede, mektuplarımı kolayca çoğaltabiliyorum."

Aygit, düz bir baskı yatağı ile bir yanda bir kol veya üstte bir dikey civatadan oluşuyordu. Çoğaltılması istenen yazı ya da şekil, prese yerleştirilmeden önce altına, daha önceden sirke-boraks, istiridye kabuğu tozu ve damıtılmış sudan oluşan bir karışıma batırılarak ısıtılan bir şeffaf kâğıt konuyordu. Watt, bu özel mürekkebin patentini 14 Şubat 1780'de aldı. Çoğaltılması istenilen yazı ya da şekil, alttaki özel mürekkebe batırılmış kâğıdın üzerine tersten çıkıyordu. Daha sonra kâğıt, kalıp presin üst kısmına alınarak istenilen miktarda çoğaltma yapılabilirdi. Watt'ın bu makinesi, bir anlamda bugünkü ofset baskı tekniğinin de ilk öncüsüydü.

me sağlamışlardı. Örneğin, bir kumaşı boyamadan önce, boyanın içine renklere kalıcılık sağlayacak bazı maddeler karıştırmayı biliyorlardı.

20 Mart 1780'de Jarnes Watt ve Ortakları adı altında bu baskı makinelerini üretmek için bir firma kuruldu. Watt'ın ortağı **Matthew Boulton**, çok hırslı bir pazarlamacıydı. Parlamento üyelerine birer mektup göndererek, bu son buluşla, konuşmalarını diledikleri kadar çoğaltarak seçim bölgelerine gönderebileceklerini duyurdu. Ayrıca, Kral'ın da ilgisini çekmek üzere kendisine bir tanıtım gösterisi yapıldı. Bu baskı makinesiyle müzik notalarının da kolayca çoğaltılabileceği, askeri emir ve yönetmeliklerinin çok kısa bir zamanda çoğaltılarak birliklere gönderilebileceği kanıtlandı. Ayracı, Hindistan'da pazarlanmak üzere oranın iklimine dayanıklı, çelikten özel üretim yapıldı. Gezginciler için ilk portatif modeller üretildi. Ancak bütün bunlar, beklenen ilgiyi çekmek için yeterli olmadı. İngiltere Bankası'nın yöneticileri, söz konusu aygıtla bazı sahtekârların işlerini kolaylaşabileceğini, kalpazanlara gün doğduğunu söylediler. Bu sözleri duyan Boulton'un tepkisi çok sert oldu ve **"İngiltere'de bazı yöneticiler, domuzdur"** dedi.

Birinci yıl, 50 tanesi deniz aşırı ülkelere olmak üzere 150 makine satıldı. Özel mürekkep, toz halinde imalatçı firma tarafından veriliyordu. Zamanla siparişlerin sayısı arttı ve birkaç yıl içinde Watt'ın makinesi, iş dünyasının en çok ilgi duyduğu aygıtlardan biri oldu.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar çoğaltma makineleri Watt'ın yaptığına oranla çok az değişimler göstererek kullanıldı, özel mürekkepli kâğıdın yerine karbonlu kâğıtlar aldı ve teksir makineleri haline geldi.

Balmumu ile çoğaltma yöntemi ise 1875 yılında **Thomas Alva Edison** tarafından bulundu. Edison, bu buluşu, parafinli kâğıttan telgraf bandında yararlanmak için deneyler yaparken geliştirdi. 8 Ağustos 1876'da buluşunun patentini aldı, sonra geliştirmeye devam etti. En son haline getirdikten sonra; 1880'de patentini yinedi, ancak ticari üretime geçmeyi düşünmüyordu. Bunu duyan Chicagolu işadamı Albert Blak Dick, patenti satın aldı ve büro tipi çoğaltma makinelerinin üretimine başladı. Hazırlanan kalıp tahta, bir çerçevenin içine konuyor ve metin mumlu yüzeye bir stilusla uygulanıyordu. Daha sonra kalıbın üzerine bir merdane ile mürekkep veriliyor ve baskıya geçiliyordu. A.B. Dick, ürettiği ilk aygıtı 17 Mart 1887'de sattı.

Balmumundan kalıp kullanan ilk makine ise 1881 yılında Londra'da Macar göçmeni David Gestetner tarafı

İLK DAVULLAR

M.Ö 3500 yıllarında, insanların bir çerçeve üzerine geçirdikleri hayvan derisinden yaptıkları davulları çaldıkları biliniyor. Bunun kanıtına birçok Çin söylencesinde rastlamak mümkündür. Bin yıl sonra Sümerler, Mezopotamya'da insan boyunda yuvarlak davullar yaptılar. Afrika'da, davulların hatırlanamayacak kadar eski zamanlardan bu yana bir haberleşme aracı olarak kullanıldığı bilinmekte. İncil'in bazı bölümlerinde de insanın düşmanı karşısında ayaklarını yere vurarak nasıl "davul çaldığını" anlatan cümleler bulunur. Trampet ise, eski Yunanlılar zamanında kullanılmaya başlandı. Bunların daha büyük boyaları, Arap istilasları sırasında Avrupa'ya ulaştı. Bunlar savaşta cepheye giderken, barış zamanında da resmi törenlerde çalınıyordu. 15. yüzyılda süvarilerin kullandığı davul ve trampetler, 17. yüzyıldan itibaren orkestralara girdi.

Boya ve boyacılık tekniği, 1850'li yıllara kadar büyük bir gelişim göstermedi. O yıllarda, renklerin kalıcılığında büyük etkisi olan krom tuzlarının bu sanayi girmesiyle yeni bir çığır açıldı ve hızlı bir gelişme gözlemlendi.

İLK ELEKTRİKLİ ISITMA SİSTEMİ

Patenti 1887 yılında ABD'de **Dr. W. Leigh Burton** tarafından alındı. İki yıl sonra da "Burton Electric Co." adlı kuruluş, seri üretimine başladı. "The Electrician" adlı dergi bu yeni elektrikli ısıtma araçlarını şöyle tanımlıyordu:

"Burton elektrik sobası, blok demirden yapılmış bir kasa içindeki rezistanslardan oluşuyor. Bu rezistansların çevresi kuru alçıyla kaplanmış. Amaç, tellerden gelen ısıyı emmek ve böylece boşa gitmesini engellemek. Isıtıcılara 80 volt ve 2.5 amper gücünde akım veriliyor. Bu güçte bir elektrik akımı, sobanın ısısını 200°F'ye kadar yükseltiyor."

Alçak bir masaya benzeyen radyatörler, yerden 10 sm. yüksekliğinde demir ayaklar üzerinde duruyordu. Uzunluğu 68 sm, yüksekliği ise 10 sm idi. Firma tarafından gazetelere verilen ilanlarda, evlerde hiçbir tehlike söz konusu olmadan kullanılabileceği yazılıydı. 1891 sonlarına doğru Colorado eyaletinin Aspen

kentinde faaliyet gösteren Aspen Madencilik Şirketi, bu ısıtıcıyı kendi binalarında kullanmak için Chicago'daki "Electric Merchandise Co,"dan garanti istedi.

ELEKTRİKLİ İLK VANTİLATÖR

Ticari amaçla üretilen ilk elektrikli vantilatör, 1882'de New York'ta, "Crocker and Curtis Electric Motor Co." şirketinin başmühendisi **Dr. Schuyler Skaats** tarafından gerçekleştirildi. Ertesi yıl seri üretime geçilerek masa tipi, iki kanatlı pervaneli modeller piyasaya çıkarıldı.

Dişli donanımıyla hareket eden, hareketli ilk elektrikli vantilatör de 1908 yılında, ABD'de "Eck Dynamo and Electric Co" adlı kuruluş tarafından üretildi. Havayı her tarafa üfleyebilen bu vantilatörler, tek yöne serinlik veren vantilatörlerin satışını büyük ölçüde etkiledi.

İLK ELEKTRİK AMPULÜ

Elektrik ampulünün ticari olarak üretimi, Atlantik'in iki yakasında, aynı anda, ama ayrı ayrı başlatıldı. ABD'nin New Jersey eyaleti, Menlo Park kentinde **Thomas Alva Edison** ve İngiltere'nin Newcasttle kentinden **Sir Joseph Swan**, hemen hemen aynı günlerde ampul üretimine başladılar. Bu konuda iki tarafın da öncelik iddiaları olduğundan, olaya kronolojik bir yaklaşımda bulunmak yararlı olacaktır.

Edison, deneylerine 1878 yılı Eylül ayında başladı. 12 aydan biraz daha uzun bir süre sonra, ilk doyurucu sonucu elde etti. Bir süre yanan ilk Edison ampulü, Model no. 9'dur. Bu ampulün içinde karbonize edilmiş pamuk filament vardı. 21 Ekim 1879 günü, Edison defterine şu notu düştü:

"9 numara gündüz 1.30'dan gece 03.00'e kadar yandı. Yani tam 13.5 saat. Daha sonra da bir saat kadar pırpır etti. Sonunda camı patladı ve dağıldı."

Ampulün patenti 1 Kasım 1879 günü alınmıştı. Ama çok geçmeden Edison'un filament olarak kullandığı karbonize edilmiş dikiş ipliğinin sürekli yanmak için uygun olmadığı görüldü. 1880'in başlarında Edison, filament olarak karbonize edilmiş kağıt kullanmaya başladı. Bunlardan daha iyi sonuç alınca, Ekim ayında seri üretime geçti.

Joseph Swan, elektrik ampulünü ilk kez, 18 Aralık 1878'de, Newcastle'da Tyne Derneği'nde yaptı. Konuşması sırasında dinleyiciler-

rine gösterdiği ampul, daha önce laboratuvar-da yapılan deneyde fazla akım verildiği için yandığından, kendisini dinleyenler, ampulün nasıl ışık verdiğini göremediler. 18 Ocak 1879'da Sunderland'de verdiği ikinci konferansta, daha önceki ampulün aynısını dinleyicilerine ışık verirken gösterdi. Gerçi bu gösteri Edison'un ilk başarılı laboratuvar denemesinden 10 ay önce yapılmıştı ama, bu deneme pazarlanabilir elektrik ampulü ile gelişmelerin ilk aşamalarından biri olmaktan daha büyük bir iddia taşıyamaz. Ancak 1880'lerin başlarında Swan de, tıpkı Edison gibi, karbonize edilmiş pamuk ipliğinden filament kullanarak bir ampul yaptı. Ne var ki, onun ampulü, Edison'ununkinden biraz daha uzun ömürlüydü. 27 Kasım 1880'de buluşunun patentini aldı ve hemen ardından Swan ampullerinin üretimi başladı.

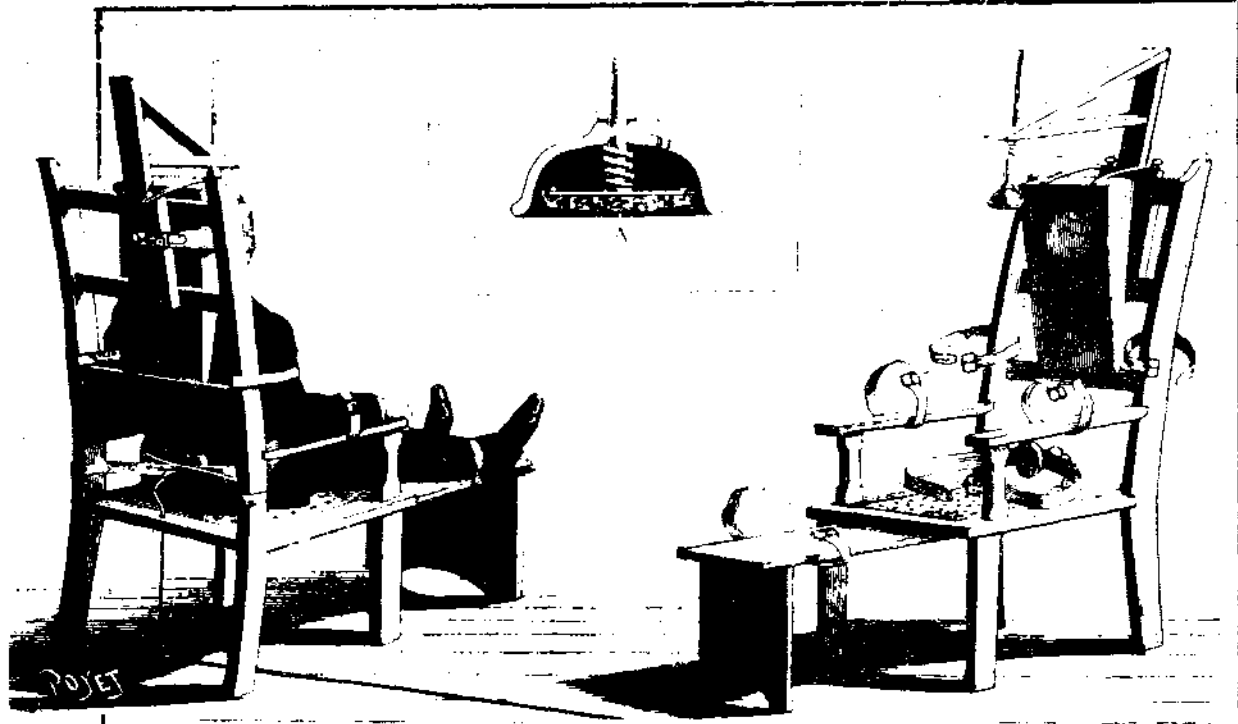
Ticari amaçla ilk üretilen ampuller, 1 Ekim 1880 günü Menlo Park'taki "Edison Lamp Works" adlı tesislerde yapıldı. Her ampul, üretim sırasında 200 ayrı işlemden geçiyordu. Üretim tamamen el emeğine dayalıydı ve bu nedenlerden dolayı perakende satış fiyatı da oldukça yüksekti. Ampullerin tanesi 2.5 dolardan piyasaya sunuldu. Zamanla istek arttı ve fiyatlar da düştü.

İLK ELEKTRİK LAMBASI

Işık veren ilk elektrik lambası, İskoçyalı bilim adamı **James Bowman Lindsay** tarafından yapıldı. 31 Temmuz 1835 tarihli "Dundee Advertiser" gazetesi, Lindsay'ın ilk başarılı denemesini şöyle anlatıyordu:

"Yaşadığı kentte öğretmenlik yapan ve Watt Enstitüsü'nün hocalarından Bay Lindsay, 25 Temmuz akşamı, elektrikten ışık elde etmeyi başardı. Kendisi iki yıldır bu konu üzerinde çalışıyordu, ama bu arada başka işlerle de ilgilenmek zorunda kaldı. Güzellik açısından, elektrik ışığı, öteki ışık kaynaklarını geride bırakıyor. Hiç kokusu yok. Duman çıkarmıyor. Patlama tehlikesi söz konusu değil. Yanmak için havaya gereksinimi yok. Üstelik iyice kapalı bir cam kavanoz içerisinde muhafaza edilebiliyor. Yıcamı eşyalarla dolu yerlerde güven içinde kullanılabilir. İstenilen yere de götürülebilir."

Burada tanımlanan şeyin bir elektrik ampulü olduğu açık. Lindsay, 30 Ekim 1835 günü Dundee Advertiser'a yazdığı bir mektupta, buluşundan "havasız bir cam tüp" olarak söz ediyor. Lindsay, mektubunu bu ışık kaynağının altında kaleme aldığı ve bunu büyük bir rahatlıkla yaptığını belirtiyordu. Daha da ileri giderek, **"İstenirse, aynı kaynak-**

Elektrikli ilk iskemle, 1890 yılında New York'ta kutlanıldı. William Kemmler adlı katilin infaz tam sekiz dakika sürdü. Bu infazdan sonra çeşitli tartışmalar başladı. Kimleri, bunu modern bir gelişme olarak kabul ediyor, kimileri ise elektrikli iskemleyi bir işkence aracı olarak görüyordu. Üstteki küçük resimde, başa takılan elektrot görülüyor.

ELEKTRİKLİ SANDALYEDE ÖLEN İLK ADAM

Elektrikli sandalye ile ölüme gönderilen ilk suçlu **William Kemmler**, 6 Ağustos 1890 günü New York'ta, Auburn Hapishanesi'nde can verdi. İdam cezasını elektrik vererek uygulama fikri, karanlık bir tip olan **Harold P. Brown** tarafından ortaya atıldı. Bir zamanlar **Thomas Alva Edison'un** yardımcılığını yapan Brown, Edison'un baş teknisyeni **Dr. A.E. Kennelly'nin** de yardımıyla sürdürdüğü çalışmalar sırasında, çok sayıda hayvanı elektrik vererek öldürdü. Bu iki çılgının çalışmalarına tanık olan bir görevli, notlarında Brown ve Kennelly'nin çalışmalarından şu şekilde söz ediyor:

"Zavallı köpekleri ve öteki başka hayvanları elektrik vererek öldürüyorlardı. Bazen deneme sırasında uygulanan akım, kadersiz hayvanın can vermesi için yeterli olmuyor, korkunç acılar içinde bağırma başlıyordu. O zaman kafasına bir tuğla ya da sopa ile vurarak işini bitiliyorlardı."

Bu açıklamaların yayınlanması üzerine, kamuoyunda çok geniş tepkiler ortaya çıktı. Elektrik endüstrisinin ileri gelen temsilcilerinin, Brown'ın çalışmaları sırasında şirketin iz-

ni olmadan Westinghouse firmasının yaptığı jeneratörleri kullandığını açıklamaları üzerine, bu tepkilerin dozu daha da arttı.

Kemmler'in elektrikli sandalyede idam edilmesi, bütün ulusu ilgilendiren bir olay haline geldi. İnfazdan bir hafta sonra "**The Electrical Engineer**" adlı dergi, hükümete yönelik bir eleştiri kampanyası açtı ve yöneticileri, Kemmler olayında bir insanı kobay olarak kullanmakla ve bilimi bir infaz olayına alet etmekle suçladı. Dergide, olayla ilgili olarak şu satırlar vardı:

"Şurası açıkça bellidir ki, Auburn'daki kurban, bu yeni infaz yöntemiyle anında can verememiş, akımın uygulanmasından dakikalara sonra ölmüştür. İlk verilen akımla öldüğü görülünce, kendisine tekrar elektrik uygulanmış. Bu arada elektrotların değdiği yerde, deri yanmaya başlamış ve izleyiciler, Kemmler'in gözlerinde, çektiği büyük acının korkunç izlerini görmüşler."

Aynı günlerde, New York Times'ta Kremmler'in infazını, asılarak ölmekten çok daha korkunç bir ölüm biçimi olarak tanımlıyordu. Resmi raporlara göre ise, Kremmler, ölüm odasına girdikten sekiz dakika sonra hayata gözlerini yummuştu.

tan iki ya da üç ışık daha elde edebilirim. Üstelik, bunların hepsinin altında kolayca okunup yazılabilir" der.

EVDEKULLANILANİLK ELEKTRİKAMPULÜ

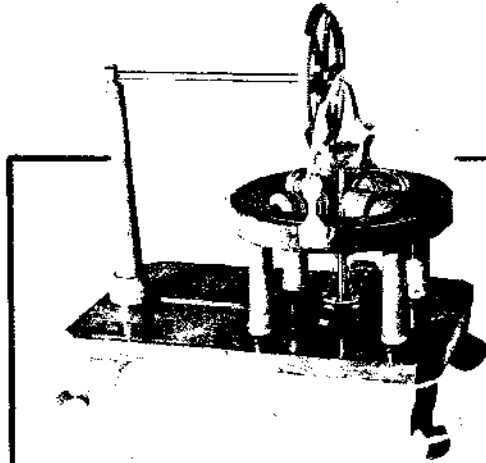
Rhode Island'daki Donanma Eğitim İstasyonu görevlilerinden Profesör **Moses G. Farmer**, 1859 yılı Temmuz ayında Massachusetts'deki evinin ön kısmını, kendi buluşu olan bir lambayla aydınlattı. Lambanın yanması için gereken akım, evin mahzenine yerleştirilen bir galvanik pilden geliyordu.

ELEKTRİKLEAYDINLATILAN İLK KASABA

Daha önce kullanılan gaz lambalarının yerini elektrik lambalarına bıraktığı ilk kasaba, ABD'nin Indiana eyaletindeki **Wabash'dır**. Bu kasabanın meydanı 4 bin mumluk 4 Brush ark lambası ile aydınlatılıyordu. Değişiklik 31 Mart 1880 günü yapıldı.

İLK SOKAK LAMBALARI

Sokak aydınlatılmasında kullanılan ilk lambalar, deney amacıyla, Paris'te Conti rıhtımına ve Concorde alanına takıldı. Ark lambası türündeki bu lambalar, 1841 yılında **Deleuil**

Thomas Davenport tarafından 25 Şubat 1837'de yapılan bu ilk elektrik motoru, dakikada 450 devir yapıyordu. Demir ve çelik plakalar merinde 4.5 inçlik delikler açmak için kullanıldı.

İLKELEKTRİKMOTORU

Pratik olarak kullanılabilecek ilk elektrik motorunun patenti, 25 Şubat 1837 günü **Thomas**

ve **Archereau** tarafından yerlerine monte edildi.

ELEKTRİKMOTORLU İLK KORNA

İngiltere'de United Motor Industries Ltd. tarafından Wagner Electric Motor Horn adıyla üretildi. 28 Ağustos 1906'da The Motor adlı dergide ilanlarla tüketicilere tanıtıldı. Firmanın kendi satış rakamlarına göre korna, çok büyük ilgi gördü. Eylül ayında, aynı dergide yayınlanan ilanlara göre, "**Bu yeni kornaya olan hayranlık bir çığ gibi büyüyor, üretim adeta kapışılarak tüketiliyordu.**" O ay yapılan bir denemede, kornanın sesinin yaklaşık 800 metreden duyulabildiği saptandı. Sıradan kornalar ise, ancak 400-500 metreden duyulabiliyordu. Bu yeni aygıtı ilk kullananlar, Napier marka arabalarına taktıran **Cecil Edge** ve **S.F. Edge'dir**.

ELEKTRİKLEAYDINLATILAN İLK CADDE

1857'de, Fransa'nın Lyon kentindeki Imperiale Caddesi. **Laccassange** ve **Thiers** tarafından takılan ark lambalarıyla aydınlatıldı. 1878 yılında Paris'in Opera Caddesi'nde yapılan aydınlatmaya kadar, bu konuda bir gelişme görülmedi.

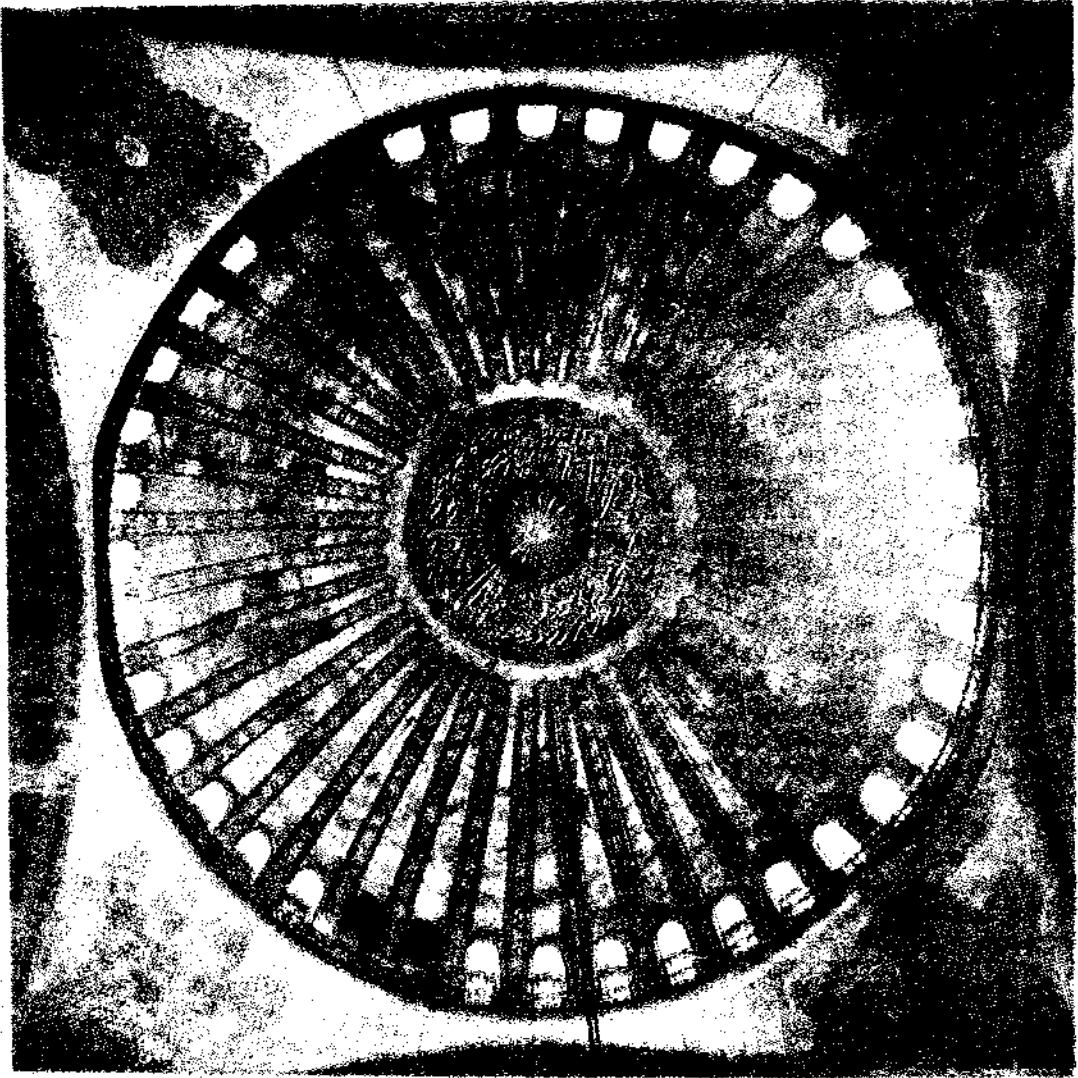
İLKELEKTRİKLİ FİRİN

1889'da İsviçre'nin Sameden kentinde Hotel Bernina'ya takıldı. Kimin yaptığına dair bir belge ya da kayıt yoktur. The Electrician der-

Davenport tarafından alındı. Davenport, aynı yıl 50 librelik iki motor yaptı. Biri, demir ya da çelik üzerine 1/4 inçlik delikler açmak için kullanılıyordu. Her iki motor da, dakikada 450 devir yapıyordu. 1839'da daha büyük bir motor yaptı ve bu motoru bir baskı makinesini çalıştırmak için kullandı. Bu makineyle de ilk sayısı 18 Ocak 1840 günü yayınlanan ABD'nin elektrikle ilgili ilk gazetesi olan "**The Electromagnet and Mechanics Intelligencer**"i çıkardı.

Endüstriyel amaçla belirli bir oranda mekanik güç elde etmek üzere elektriğin ilk kullanımı 1873 yılında Paris'te Société Gramme tesislerinde yapıldı.

İlk minyatür elektrik motorları ise, 1880 yılında New Jersey'de **Thomas Alva Edison** tarafından gerçekleştirildi.

Kubbesanatındayeni birçığraçan Bizanslılar, kareşeklindekimekanlarınüzerinidekubbeileörtmeyibaşardılar. Bu-qr. Bunun en görkemli örneği, İstanbul'da bulunan ve yapımı 537 yılında tamamlanan Ayasofya'nın kubbesidir.

İLK KUBBE

Üç boyutlu kemer de diyebileceğimiz kubbe, Romalılar tarafından bulunmadan önce, binaların çatıları düz, odalar da dörtgen şeklindeydi. Bu nedenle kubbeler, binaların değişik görünümler almasını sağlamakla kalmadı, aynı zamanda geniş kullanımlı mekânlar yaratılmasına da olanak verdi.

M.S. 124 ve 128 yılları arasında İmparator Hadrianus tarafından yaptırılan Pantheon Tapınağı'nın kubbesi, Romalılar zamanında yapılan kubbelerin en büyüğü ve en görkemlisidir. Yaklaşık 47 metre çapında olan kubbe, 25 metre yüksekliğinde ve 7 metre kalınlığında bir duvarın üzerinde durur.

Kemerler gibi, kubbeler de ahşap bir kalıp-

iskele üzerine inşa edilir. Yapım tamamlandıktan sonra bu ahşap kalıp sökülür. Bizanslılar, kubbe yapımıcılığında ileri bir adım daha atırlar ve kare şeklinde bir mekânın üzerini kubbeyle kapatmayı başardılar. M.S. 537'de yapılan Ayasofya, bunun en görkemli örneğidir. 1300'lü yılların sonlarında, Orta Asya'da, Semerkand yöresinde, İslam şaheseri olan kubbeler yükselmeye başladı. Rönesans'ta birlikte, kubbe yapımıcılığı bir kez daha Avrupa'nın tekeline geçti ve yeni başyapıtlar, Avrupa'nın çeşitli yerlerini süsledi. Osmanlıların da kubbe mimarisine büyük katkıları oldu. Modern geometrik kubbelerin yapımı ise 1948 yılından itibaren Amerikalı mimar Buckminster Fuller'in öncülüğünde gerçekleşti.

gisinin Ağustos 1889 sayısında, bu fırınla ilgili bir haber yayınlandı. Söz konusu habere göre, bu ilk elektrikli fırın, her türlü pişirme ve kızartma işlemlerini, mükemmel bir biçimde yapıyordu. Hotel Bernina, kendisi için gerekli olan elektrik akımını yakındaki bir çağlayanın yardımıyla çalışan dinamodan elde ediyordu. Çağlayan, hiç durmadan akmaya devam ettiğinden, elde edilen elektrikten gündüz yararlanılamıyor ve güçlü bir enerji kaynağı bir anlamda boşa gidiyordu. Bunu gözönüne alan otel yöneticileri, geceleri aydınlanma amacıyla yararlandıkları elektrikten, gündüzleri de yemek pişirmeyi düşündüler ve bir "elektrikli fırın" sipariş ettiler.

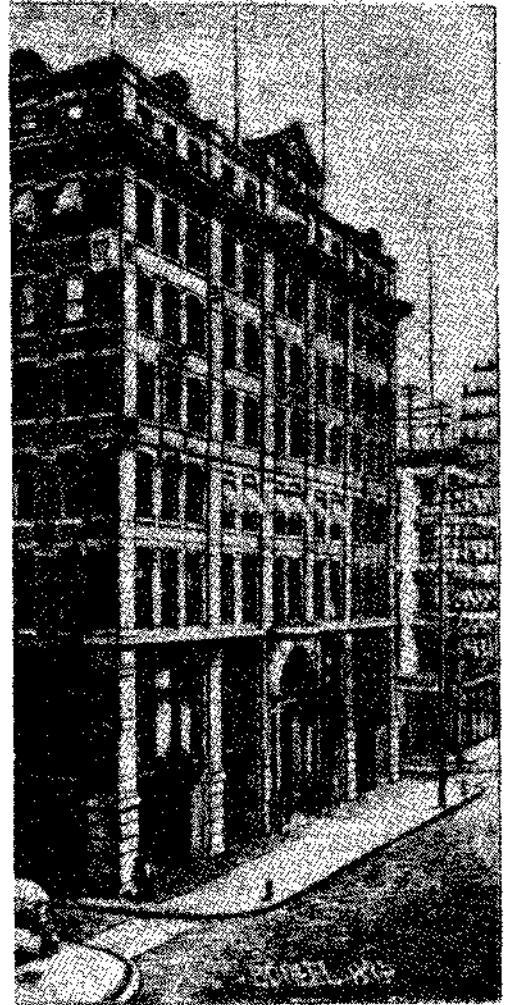
Satış amacıyla üretilen ilk elektrikli fırın ise 1891 yılında, ABD'nin Minnesota eyaletinde, St. Paul kentinde **Carpenter Electric Heating Manufacturing Co.** adlı şirket tarafından yapıldı. New York'ta yayınlanan "**The Electrical Engineer**" adlı dergi, bu fırını şöyle tanımlıyordu:

"Kızartma bölümü, 45 santimetre uzunluğunda, 35 santimetre yüksekliğinde ve 30 santimetre derinliğinde. İç kısımlar, asbest ve parlak teneke ile kaplanmış. İçinde iki demir raf var. Alt ve üst zeminde bir ısıtıcı bulunuyor. Böylelikle fırının içinde iki ayrı ısı elde etmek mümkün. Kapıya konan küçük bir pencere, içeride kızarmakta olan yemeğin gözlenmesini sağlıyor. 110 voltla çalışan bu fırın 12-15 dakika içinde 250 derecelik ısıya ulaşabiliyor. Isı yükseldiğinde akımı kesip, pişirmeye devam etmek de mümkün."

İLK IŞIKLI REKLAMLAR

Londra'da yayınlanan "**The Electrician**" adlı derginin 31 Aralık 1881 tarihli sayısında, **Willing's Electric Signs** şirketinin bir ilanı vardı. Bu ilanda, elektrikle reklam panoları, tabelalar, vitrin süslemeleri yapılabileceği duyuruluyordu. 1882 yılında, **W.J. Hammer**, Sydenham'da Crystal Palace'daki büyük organ üzerinde Edison ampulleriyle "**EDISON**" yazdırdı. Yazı, durmadan yanıp söniyordu. Berlin'deki Ulusal Hijyen Sergisi'nin girişindeki kemer üzerinde de elektrikli bir tabela vardı. Bu arada New York'taki Miner's Tiyatrosu, adını ışıklı harflerle yazdıran ilk tiyatro-

1890 yılında, Piccadilly'nin kuzeydoğu kenarına ilk ışıklı reklam panosu dikildi. Bu pano, **Bovril** şirketine aitti. Bir yıl sonra Broadway'de dev bir reklam panosu geceleri ışık saçtı. Üzerinde, "**Evinizi, okyanus meltemlerinin yaladığı Long Island'dan alın**" yazısı vardı. 1906 yılına gelindiğinde, Manhattan'da 3 bin aşkın ışıklı reklam vardı.

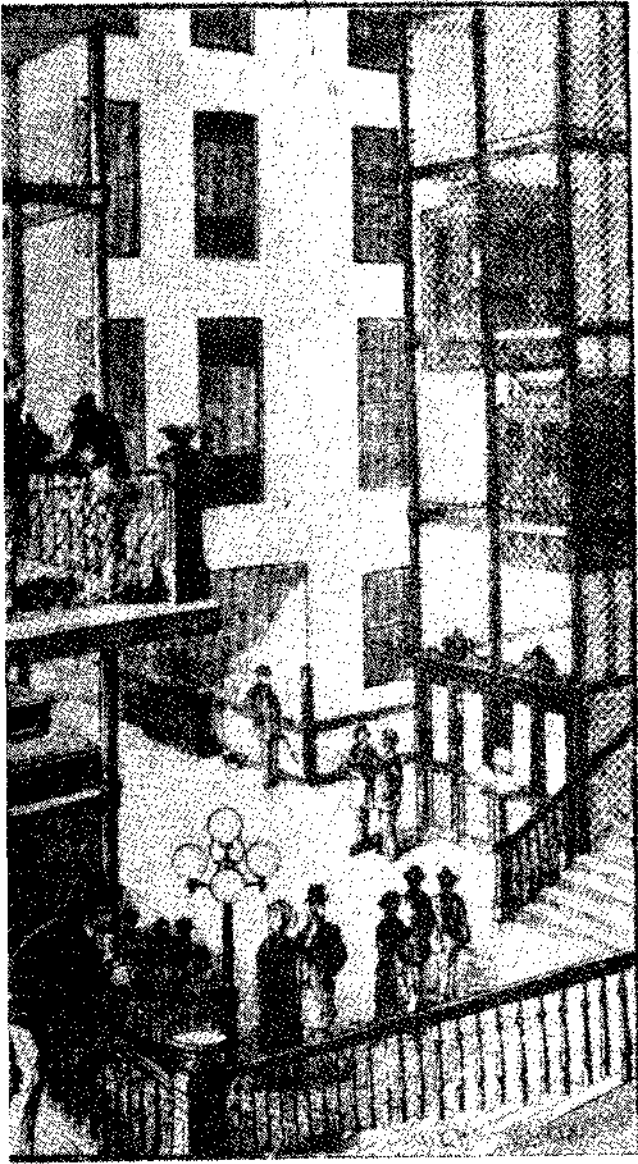

1879 yılında New York'taki Boreel binasına ilk hızlı asansör grubu yerleştirildi. İçinde oturularak çıkılan bu asansörler, ABD'de gökdelen fikrinin doğmasına neden oldu.

İLK ASANSÖR

Yolcu taşıyan ilk asansör, 1743 yılında Versailles Sarayı'nda, Kral XV. Louis'nin özel daireesine monte edildi. Kral, ikinci katta metresi Bayan **Chateauroux** için bir daire hazırlatmıştı. Kendi dairesi ise bir alt kattaydı. Canı istediğinde kolayca ve çabuk biçimde bir üst kata çıkabilmek için bu asansör projesini gerçekleştirdi. Binanın dışında olan asansöre kral, dairesinin balkonundan biniyordu. "**Uçan iskemle**" diye adlandırılan bu ilk asansör, bazı ağırlık dengeleriyle hareket ediyor ve insan gücüyle çalışıyordu.

Bir iş merkezine yerleştirilen ilk asansör ise **Elisha Graves Otis** tarafından yapıldı. Bu

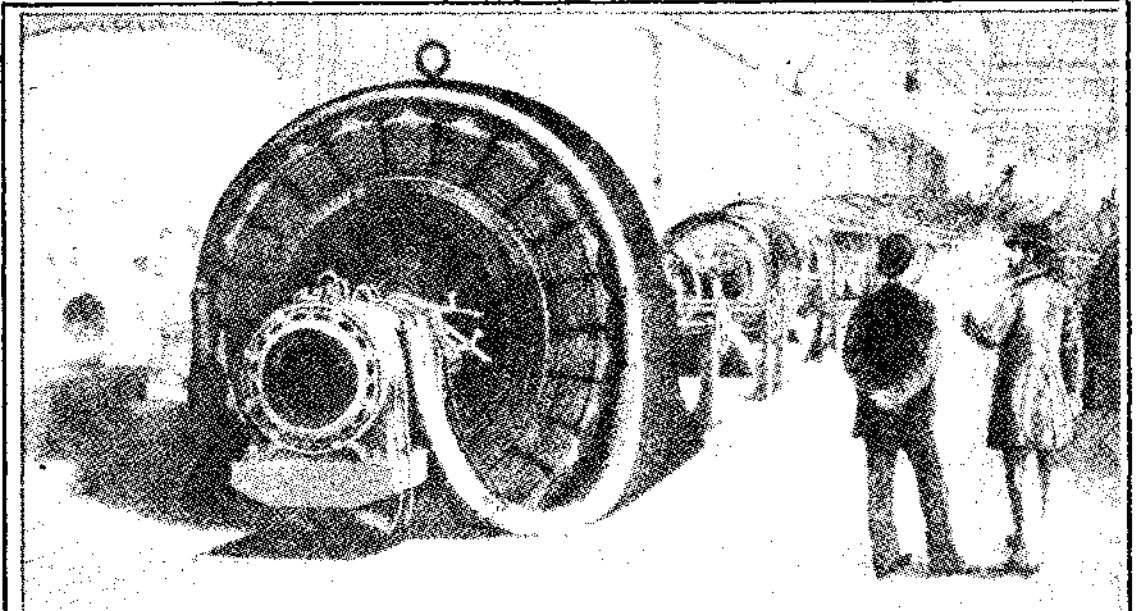
asansör, 23 Mart 1857 günü, New York'un Broadway semtinde beş katlı bir binaya takıldı. Daha önceleri yük taşıyan asansörler yapan **Otis**, aynı zamanda insan taşıyan ilk asansörleri de üretti. Broadway'e yerleştirilen ilk asansörün maliyeti 300 doları bulmuştu.

Asansör takılan ilk otel ise, New York'taki altı katlı "**Fifth Avenue Hotel**"dir. Asansör, 23 Ağustos 1859 günü Bostonlu **O.Tuft** tarafından takıldı.

1868 yılında, New York'taki Equitable Life **Assurance Building**'e asansör takıldı ve bu, bir işhanına takılan ilk asansör oldu. Yüksek hızlı ilk grup asansörler de yine New York'

ta, 1879 yılı Eylül ayında **Otis Elevator Co.** tarafından **Boreel** binasına yerleştirildi. Bu asansörler, aynı anda hareket eden dört birimden oluşuyorlardı. Yüksek hızlı asansörlerin bulunması, ABD'de şehircilik ve mimarinin yeni boyutlar kazanmasına neden oldu. O güne değin, yatay olarak büyüyen kentler, dikey olarak büyümeye başladılar. Başta New York olmak üzere birçok kentte çok katlı binalar hızla çoğaldı. Teknik olarak çok uzun yıllar önce düşünülen gökdelenler, yüksek hızlı asansörün bulunuşuyla hayata geçirildi.

1880 yılında, Manheim Endüstri Sergisi'nde, Siemens ve Halske Şirketi, 22 metre yüksekliğinde bir binaya ilk elektrikli asansörü yerleştirdiler. Bir ay boyunca hiç arıza yapmadan çalışan bu asansör, bu süre içinde 8 bin kişiye hizmet verdi.

New York'ta, 1882 yılında kurulan bu elektrik santralının altı jeneratöründen elde edilen elektrik, 6 bin Edison ampulünü ışığa boğmaya yetecek düzeydeydi.

İLKELEKTRİK SANTRALI

Gerek kamu, gerekse özel kesim için elektrik üreten ilk elektrik santrali, 1 Ekim 1881'de **Wey Nehri** üzerinde kuruldu. "**Central Power Station**" adlı bu hidroelektrik santral, **Calder ve Barrett** tarafından kurulmuştu. İşletmeciliğini de bu iki isim yürütüyordu. Jeneratör malzemelerini sağlayan **Siemens Bros**, bir yıl sonra santralin işletmeciliğini devraldı. Santralin en önemli müşterisi, kasabanın 195 pound karşılığında bir yıl aydınlatılması için **Calder ve Barrett** ile anlaşma yapan **Godalming**

Belediyesi idi. Caddelerdeki gaz lambaları, elektrikle çalışabilecek biçimde değiştirildi. Bu santraldan elde edilen elektrik enerjisinin kasabadaki evlerde nasıl ve ne oranda kullanıldığına ilişkin çok az bilgi vardır. Kasaba sakinlerinin, bu yeni enerji türünü "**gaz kadar ucuz**" temin edebildiklerini biliyoruz. Aydınlanmada kullanılan Swan ampullerinin çok kısa ömürlü olması, elektrige duyulan ilgiyi azalttı. Bunun üzerine işleri gittikçe kötüleşen işletmeciler, 1 Mayıs 1884 günü, santralin faaliyetini durdurdu.

İLK İŞ BULMA SERVİSİ

Dünyada kayda geçen ilk iş bulma servisi, 4 Temmuz 1631 günü, Paris'te, "**Bureau d'Adresse**" adı altında, **Theophraste Renaudot** tarafından açıldı. Eleman arayan işverenlerin müracaatlarında, kendilerinden bir miktar ücret alınıyordu. İş arayanlardan da, eğer çok yoksul değillerse, "**hizmet ücreti**" isteniyordu. Ancak parası olmayan işsizlere ısrar edilmiyordu. Paris polisi 1639 yılında bir emir yayınlarak, kentte bulunan tüm yabancı işsizlerin, **Bureau d'Adresse**'e başvurmalarını istedi. Bundan amaç, serseriliğin önüne geçebilmektir. Renaudot'un bürosu, daha çok evlere "**uşak**", dükkânlara da "**tezgâhtar**" ya da "**çırak**" buluyordu. Büro zamanla emlakçilik, seyahat organizasyonu gibi hizmetler de vermeye başladı.

İLK ANSİKLOPEDİ

1559 yılında Basle'de Encyclopaedia Seu Orbis Disciplinarum adıyla yayınlanan kitabın, dünyadaki ilk ansiklopedi olduğu bilinir. Yazarı **Paul Scalich** idi. Kitabın adı, "**Bir daire içinde öğrenmek**" anlamına geliyordu. İçindeki konuların alfabetik bir sıraya dizildiği ilk ansiklopedi ise, **Antoine Furetiere** tarafından hazırlanan "**Dictionnaire Universel**" dir. 1690 yılında Paris'te yayınlandı. İngilizce dilinde ilk ansiklopedi de, **John Harris**'in "**Lexicon Technicum**" adlı yapıtıdır Londra'da 1704 yılında basıldı.

Bölümler halinde yayınlanan ilk ansiklopedi ise, **Johann Zelder** yönetiminde hazırlanan 64 ciltlik **Universel Lexicon**'dur. Konusunda uzmanlaşmış yazarların katkılarıyla hazırlanan bu ansiklopedi, **Leipzig**'de, 1731-1750

yılları arasında çıkarıldı. **Zeller**, sermayesi ya da fazladan geliri olmayan bir perakende kitap satıcısıydı. Ansiklopedisini de ancak Leipzig'de kendisine gelir sağlamak amacıyla düzenlenen bir piyango sayesinde bastırabildi. Ancak öylesine güç ekonomik koşullar içinde yaşadığı ki, kendi hazırladığı ansiklopediden "tam bir takım" almaya bütçesi uygun değildi.

İLKZARF

İngiltere'de **Sir James Ogilvie**, 16 Mayıs 1696 günü **Sir William Turnbull** a yazdığı mektupta ilk kez bir zarf kullandı. Halen İngiliz arşivlerinde bulunan bu zarf, 11x7.5 santim ebadındaydı.

1830 yılında, İngiltere'nin Brighton kentinde **S.K.Brewer** ilk kez zarf üretimine başladı. Zamanla bu zarfa duyulan ilgi öylesine arttı ki, Brewer buluşunun altından kalkamayacağını anlayınca, **Dobbs and Co.** adlı Londra firmasını yardıma çağırdı. İki ortak, ürettikleri zarflarla hayli para kazandılar.

İLKEŞİT İŞARETİ

(=) olarak gösterilen ilk eşit işareti, 1557 yılında Londra'da **Robert Recard** adında bir Oxfordlu tarafından kullanıldı. Recard o yıl yayınladığı "**The Whetstone of Witte**" adlı cebir kitabında, eşit kavramını (=) işareti ile simgeledi. Neden başka bir şeyi değil de, bu simgeyi seçtiğini soranlara da şu yanıtı verdi:

"Birbirine paralel iki çizgiden daha eşit iki şey düşünemezsiniz."

İLK SİLGİ

Çok geniş bir kullanım alanı bulunan silgiden ilk kez 1770 yılında söz edildi. O yıl, Londra'da, "**Familiar Introduction to the Theory and Practice of Perspective**" adlı bir kitap yayınlandı. Kitabın yazarı **Joseph Priestley**, kitaba yaptığı ekte şöyle diyordu:

"Bu kitap basıldıktan sonra bir nesne gördüm. Bununla, bir kâğıt üzerindeki kurşunkalem izlerini rahathkla yok edebiliyordu. Bu nedenle, çizimle uğraşan insanlar için son derece yararlı bir araç olduğu kuşkusuzdur. Bu harika alet, matematiksel araçlar yapan Bay Nairne tarafından satılıyor. Bay Nairne, 2.5 santimlik kübik bir parçayı üç şilin karşılığında satıyor ama, yıllarca kullanılabileceğini söylüyor."

1838 yılında Sidney'deki New South Wales Postanesi, ilk zarflı mektup kâğıtlarını bastırdı. Katlandığı zaman dış tarafı zarf halini alan bu kâğıtların fiyatına, posta ücreti de dahil olduğundan, üzerleri mühürlüydü.

İLKZARFLI MEKTUP KÂĞIDI

Katlandıktan sonra dış kısmı "zarf" haline gelen ilk özel mektup kâğıtları, 1 Kasım 1838'de Sidney'de **New South Wales** postanesinde basıldı. Zarfın üzerinde, özel bir damga vardı. Bu damga, posta ücretinin de, zarfın satış ücretiyle birlikte alındığını gösteriyordu. Bu kolaylık, Sidneylilerin ilgisıyla karşılandı. Düzenli paketler halinde satışa çıkarılan "mektup-zarflar" kısa süre içinde tükendi.

İLK ESPERANTOKİTAP

Lingvo Internacia adını taşıyan ilk Esperanto kitabı, 1887 yılında Varşova'da **Dr. Ludovic Zamenhof** adlı Rus tarafından yayınlandı. Dr. Esperanto takma adıyla kitabını bastıran **Zamenhof**, 1859 yılında Bielostock adlı kasabada dünyaya geldi. Bu kasabanın sakinlerini Ruslar, Polonyalılar, Almanlar ve Yahudiler oluşturuordu.

Zamenhof da bir Yahudi aileden geliyordu. Gençlik yıllarında, farklı diller konuşan kasabalılar arasındaki kötü ilişkiler, Zamenhof'u çok rahatsız etti. Bunun üzerine yeni bir dil geliştirerek, insanlar arasında kardeşliği ve dostluğu, bu dil aracılığıyla gerçekleştirmeye karar verdi. Söz konusu dil, kendisi gibi düşünenler tarafından okullarda öğrenilebilirdi. 14 yaşında bir öğrenciyken (Varşova Klasik

Akademisi'nde) bu amaca yönelik çalışmalarına başladı. 19 yaşına geldiğinde (1878) altı-yedi arkadaşım da ikna etmeye yetecek kadar yol almıştı. 17 Aralık 1878 günü evinde bir toplantı düzenledi ve arkadaşlarıyla birlikte yeni bir konuşma ve şarkı dilinin doğuşunu kutladı. Ne var ki, Esperanto'nun bu ilk öncüleri, tutucu büyüklerinin sert tepkilerine dayanamadılar ve Zamenhof, yoluna tek başına devam etmek zorunda kaldı.

Birçok düzenlemenin ardından, 15 yıllık emeğinin sonucu, 40 sayfalık bir kitap haline geldi. Kitabın başına koyduğu bir önsözle, yazar, kitapla ilgili tüm haklarından feragat ettiğini duyurdu. Zira ona göre, **"Uluslararası bir dil, tıpkı ulusal dillerde olduğu gibi, herhangi bir bireyin değil, toplumun malıydı."**

Esperanto'nun ilk yandaşları genellikle, Almanlar, İsveçliler ve Ruslardan oluşuyordu. Rus Esperantocular arasında ünlü yazar **Leo Tolstoy** da vardı. Yeni dünya dili, Batı'da en büyük ilgiyi Fransızlardan gördü ve 1898 yılında Fransa Ulusal Esperanto Derneği kuruldu.

İLK FAN KULÜP

Herhangi bir sanatçının hayranlarını bir araya getiren fan kulüplerin ilki, **"The Keen Order of Wallerites"** adıyla Londra'da kuruldu. Dönemin ünlü aktörlerinden **Lews Waller'i** sevenlerce kurulan kulübün, büyük bir olasılıkla 1900-1901 yıllarında açıldığı sanılıyor.

Kulüp üyeleri, bir yanında **Waller'in** resmi, diğer yanında da sanatçının en sevdiği çiçek olan **"menekşe"** bulunan bir rozet takıyorlardı. Sembol renkleri mavi ve leylak rengiydi. Üyelerin Bay Waller'le ilişkileri de belirli kurallara bağlanmıştı. Örneğin, kulüp sekreteri dışında hiç kimse Bay Waller'le kişisel ilişki kuramazdı. Ayrıca her üye, sanatçının gala gecelerinde mutlaka hazır bulunmak zorundaydı.

İLK MODA FOTOĞRAFLARI

İlk kez 1891 yılı Aralık ayında, Paris'te yayınlanan moda gazetesi **"La Mode Pratique"**de çıktı. Fotoğraflar, özel bir teknikle çift renkli olarak basılmıştı. Ertesi yıl derginin **"Fashions of Today"** adıyla Londra'da yayınlanan İngilizce baskısında, İngilizler, ülkelerinde çıkan ilk moda fotoğraflarını gördüler. 1901 yılında yayınlanan Les Modes'a kadar bu konuda başka bir çalışma görülmedi. Les Modes yayın hayatına atıldığında, hem konuya ciddi bir yaklaşımda bulundu, hem de

modacı **Doris Langley Moore'un** belirttiği gibi, fotoğraflardaki modeller, **"profesyonelliğin iyi birer örneğini sergilediler"**.

Uluslararası bir moda fotoğrafçısı tarafından çekilen ilk resimler ise, 1911 yılı Nisan ayında **"Art et Decoration"**da yayınlandı. Bu, Lüksemburg asıllı Amerikalı **Edward Steichen'in** Paul Poiret kreasyonları üzerinde yaptığı 13 fotoğraflık bir çalışmaydı.

İLK ARKADAŞ BULMA BÜROSU

"Eskort Servisi" de denilen arkadaş bulma bürolarının ilki, 1937 yılında Londra'da **"S.O.S."** adıyla Bayan **Horace Farquharson** tarafından açıldı. Büyük bir gizlilik içinde hiz-

İLK YÜRÜYEN MERDİVEN

Yürüyen merdivenin ilki, New York'ta 15 Mart 1892'de **Jesse W. Reno** tarafından yapıldı. İlk kez kullanıldığı yer ise, **Coney Island**'dir. 1896 sonbaharında **Old Iron Pier**'e monte edilen yürüyen merdiven, her biri 10 santim genişliğinde ve 60 santim uzunluğunda latalardan oluşan bir konveyör yardımıyla çalışıyordu. Konveyör ise gücünü bir elektrik motorundan alıyordu.

Gerçek anlamda ilk yürüyen merdivenin patenti ise 2 Ağustos 1892 günü, Amerikalı mucit **Charles A. Wheeler** tarafından alındı. Wheeler, patentini almasına karşın, buluşunu hayata geçirmede ve haklarını 1898 yılında **Charles D. Seeberger**'e sattı. Seeberger, bazı küçük ilavelerle Wheeler'in buluşunu geliştirdi. Bu modelin ilk örneği, Seeberger'in üretim için anlaştığı Otis Elevator Co. firmasının New York'taki tesislerinde 9 Haziran 1899 günü denendi.

Seeberger yürüyen merdiveninin, halk tarafından ilk kullanımı ise 1900 yılında Paris Fuarı'nda oldu. Ertesi yıl tekrar ABD'ye getirilen merdiven, Philadelphia'daki Gimbel's mağazalarına monte edildi ve 1939 yılına kadar orada hizmet verdi.

İngiltere'de ilk yürüyen merdiven ise, 4 Ekim 1911 günü Londra'nın Piccadilly Meydanı'nda, **Earls Court** metro istasyonunda hizmete girdi. Bu, 13 metre uzunluğunda, Seeberger türü bir yürüyen merdivendi. Üzerinde, "**Basamaklara oturmayınız**", "**Önce sol ayağınızla ininiz**" gibi uyarı tümceleri vardı.

Yürüyen merdiven, İngiltere'ye ilk kez 1911 yılında geldi ve Londra'da Piccadilly alanına bakan Earls Court metre istasyonunun çıkışında hizmete girdi.

met verilen bu büroda, ücretler bulunan arkadaşın niteliklerine göre değişiyordu. Örneğin, bir İngiliz soylusunun genç oğluyla bir gece geçirmek isteyen birisinin 3 pound ödemesi gerekiyordu.

İLKEKOMETRE

Ses dalgalarının yardımıyla, okyanusların derinliklerini ölçmeye ve belirli derinliklerde neler bulunduğunu anlamaya yarayan ekometri yöntemine yönelik çalışmalara, 1912 yılında **Titanik** gemisinin bir buzdağına çarparak 1513 yolcusuyla birlikte sulara gömülmesinden sonra ilgi duyuldu. İngiliz iklimbilimcisi **L.F. Richardson**, ses dalgalarının bir cisme çarparak geri dönmesi sistemine dayanan yankı meto-

duyla, derinliklerin taranması fikrini ortaya attı. ABD'li Profesör **Reginald A. Fessenden**, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ilk başarılı deneyleri gerçekleştirdi. 1930'lardan itibaren de, denizlerin dibini taramak için yüzyıllardır kullanılan ilkel çubuk yönteminden vazgeçilerek eko sistemi uygulanmaya başlandı.

İLKKALP

ELEKTROSU(E.K.G)

Kalbin vuruşları, kalp kaslarındaki voltaj değişimlerinden kaynaklanır. Vücudun iki noktasından deriye bağlanacak bir voltmetreyle bu değişimler algılanabilir. Kalpteki bu elektriksel olay ilk kez 1903 yılında Leyden Üniversitesi'nde Hollandalı Doktor **William Einthoven** tarafından ilkel bir galvanometre aracılığıyla saptandı. Elektrokardiyogram aygıtı, kaydedilen bazı gelişimlere rağmen, hâlâ bu sisteme göre çalışır. Voltaj değişimleri bir kalemle özel bir kağıt üzerine yansıtılır. Kalp uzmanı bir doktor, bu kağıdı incelediği zaman kalp seslerinin düzenliliği, karıncıkların ve kulakçıkların durumu ve göğüs ağrılarının nedenleri ile ilgili çok önemli bilgiler elde eder.

İLKELEKTROLİZ

Pillerle ilgili çalışmalarını sürdürdüğü sıralarda, İngiliz kimyager **Humphry Davy**, elektroliz olayını da keşfetti. Davy, kimyasal bileşkerin, elektriksel çekim sayesinde bir arada tutulabildiğini anlamıştı. Aynı bileşkerlerin yine elektrik aracılığıyla birbirlerinden ayrılacağına düşündü. 1807 yılında bu varsayımını bir deneyle kanıtladı. O güne kadar bir element olarak kabul edilen kostik sodayı eriyik haline getirdi ve içinden güçlü bir pil aracılığıyla elektrik akımı geçirdi. Böylece kostik sodanın sodyum ve potasyum elementlerine ayrıştığını gördü.

Onun kanıtladığı bu elektroliz yöntemi, bugün metal kaplama sanayiinde büyük ölçüde kullanılmaktadır.

İLKELEKTROMİKNATİS

Danimarkalı fizikçi **Hans Christian Oersted**, 1820 yılında bir telden geçen elektrik akımının telin yakınındaki pusulanın ibresini oynattığını gördü. Böylece elektrikle manyetizm arasında bir ilişki olduğunu anladı. **Oersted**'in bu buluşu üzerine birçok bilim adamı çalışmalar yaptı. Bunlardan biri de, İngiliz fi-

zikçi **William Sturgeon** idi. Sturgeon, atnalı şeklinde bir demir çubuk üzerine sarılmış tellere elektrik verildiğinde bir "**mıknatıs**" oluştuğunu buldu. "**Elektromıknatıs**" adı verilen bu "**atnalı**", kendinden 20 kat daha ağır cisimleri kaldırabiliyordu.

1831 yılında Amerikalı fizikçi **Joseph Henry**, Sturgeon'un buluşunu biraz daha geliştirdi. Karısının iç çamaşırlarını parçalayarak elde ettiği ipeklerle, bakır telleri izole etti ve bu telleri kat kat sardı. Böylece, elde ettiği mıknatısın gücünün büyük ölçüde arttığını gördü.

İLK PATLAYICILAR

İlk patlayıcı madde olan barutu kimlerin bulduğu kesin olarak saptanamamakla birlikte, 10. yüzyılda Çinliler, 13. yüzyılın sonundan itibaren de Araplar tarafından kullanıldığı biliniyor. Avrupa ile ilgili araştırmalarda rastlanılan ilk kayıt ise, 1314 yılında İngiltere'ye bir gemi dolusu silah ve barutun geldiğidir.

İtalyan kimyacı **Asconio Sobrero**, 1846 yılında nitrogliserini buldu. Ancak, bu madde en ufak bir devinimde patladığından üretmek son derece rizikoluydu. 1866 yılında İsveç'te **Immanuel Nobel** ve oğlu **Alfred**, nitrogliserin üretimi için nispeten daha güvenli bir yöntem geliştirdiler. 1867 yılında Alfred Nobel, nitrogliserini, emici bir madde olan sodyum nitratla karıştırarak ilk "**dinamit**'i yaptı. Dinamit ele alınabilecek kadar güvenliydi ama, patlayıcı gücünde bir eksilme yoktu. 1875 yılında da Alfred Nobel, jelatin dinamiti üretmeyi başardı.

1866'da Fransa'da amonyumpikrat kullanılarak güçlü bir patlayıcı yapıldı. Yine güçlü bir patlayıcı olan ve amonyumpikratla olduğu gibi patlatılabilmesi için bir detonatör gereken TNT (Trinitrotoluen) de 1863 yılında **J.Wilbrand** tarafından bulundu.

İLK AKTÖR

Dekor ve kostüm kullanılarak çekilen bir film-

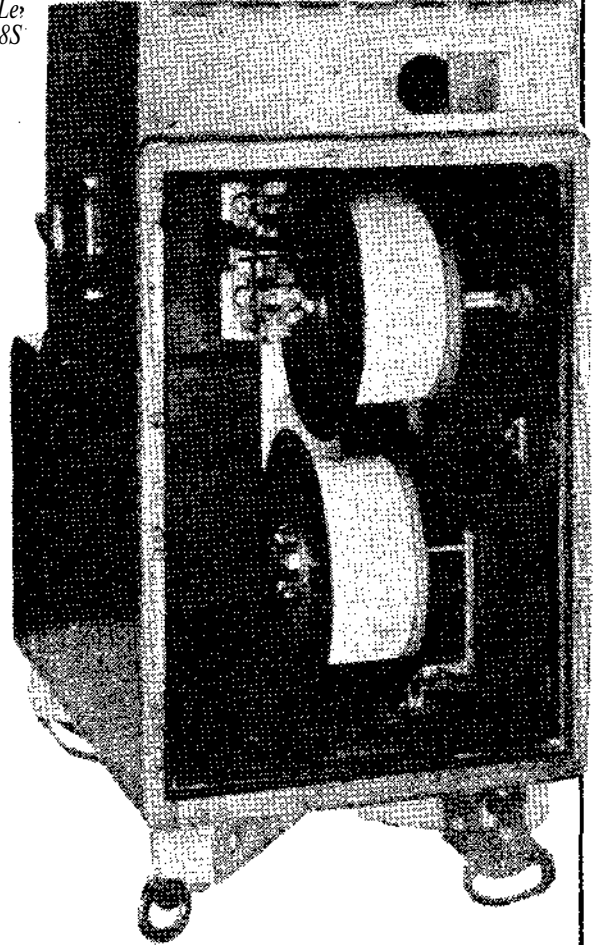
Fransa doğumlu Amerikalı mucit Louis Aime Augustin Le Prince, bu tek mercekli kameranın patentini 10 Ocak 1885 günü aldı.

İLK FİLM

Fransız asıllı Amerikalı **Louis Aime Augustin Le Prince** tarafından gerçekleştirildi. De Prince, karısının sanat öğretmenliği yaptığı New York Sağırılar Okulu'nda hareketli fotoğrafik görüntülere ilişkin bazı araştırmalar yapıyordu. Kızı **M.Le Prince**, 1885 yılında, enstitünün beyaz badanalı duvarlarında kımıldayan görüntüler izlediğini iddia etti. 1886 yılının Kasım ayında Le Prince, Amerikan Patent Bürosu'na başvurarak, buluşunu şöyle tanıttı:

"Fotoğrafik bir kamera ile bir nesnenin ya da nesnelerin hareketli görüntüleri saptanır. Sonra da bu görüntüler, bir projeksiyon aygıtı aracılığıyla aynen yeniden canlandırılır."

1861 yılında da İngiltere'de bir İngiliz, kendi ülkesinde çok daha basit bir aygıtla bu tür bir patent almıştı. Le Prince'in aldığı Amerikan patenti ise, daha karmaşık bir (16 mercek) aygıttı.

de kamera karşısına geçen ilk aktör, "**Kraliçe Mary'nin İdamı**" filminde Kraliçe Mary'yi oynayan Bay **R.L.Thomas**'dır. **Raff and Gammon** şirketi tarafından **Alfred Clark** yönetiminde, 28 Ağustos 1895'te New Jersey eyaletinin West Orange şehrinde çekilen filmde, başrol olan kraliçe rolünü, **Kinetoscope Co.** şirketinin muhasebecisi olan Bay **Thomas**, özel bir makyajla oynadı. İdam sahnesi çekilirken, Thomas, cellatın önündeki kütüğe yaklaştı ve boynunu kütüğün üzerine koydu. Bu sahnenin çekiminden sonra kamera durdu. Bu arada Thomas, çekildi. Kamera daha sonra cellatı çekti. Böylece sinema tarihinin ilk film hilesi de gerçekleştirilmiş oldu.

Bir filmde komedi oynamak üzere görevlendirilen ilk kişi ise, **M.Clerc'tir**. Lyon kentinde oturan Bayan Lumiere'in bahçivanı olan M.Clerc, Lumiere Kardeşler tarafından çevrilen **L'Arroseur Arrose** adlı filmde de bahçivan rolü oynadı. Bu film, 28 Aralık 1895 günü, Paris'te Grand Café'de gösterildi. Filmde Clerc bir hortumla çiçekleri sulamaktadır. Yaramaz bir çocuk (Bu rolü o zaman 14 yaşında olan **Duval** adlı bir genç oynadı) bahçivanın arkasına dolanarak hortuma basar ve suyun kesilmesine neden olur. Bahçivan hortumun tikanıp tıkanmadığını anlamak için ucunu gözüne doğru kaldırınca, çocuk ayağını kaldırır ve su Clerc'in yüzüne fışkırkır, neşe içinde dans ederek oradan uzaklaşır.

İLK TOPLU FİLM GÖSTERİMİ

22 Mayıs 1891'de, West Orange'daki Edison laboratuvarlarında yapıldı. Kadın Kulüpleri Ulusal Federasyonu'nun 147 üyesi, o gün **Bayan Edison'un** konuğu olmuşlardı. Bayan Edison, onları kocasının çalışma salonuna götürdü ve orada kendilerine yeni "**kineteskop**" u tanıttı. **The Sun** gazetesi, olayla ilgili olarak şunları yazdı:

"Şaşkınlıklarına rağmen memnuniyetleri de yüzlerinden anlaşılan kulüp üyesi hanımefendiler, yerde bir kutu gördüler. Kutunun yanında bazı makaralar ve kayışlar vardı ve bir adam onları çalıştırmak için uğraşıyordu. Kutunun tepesinde de üç santimetre çapında bir delik vardı. Delikten baktıklarında bir adam gördüler. Bu o zamana kadar gördükleri en güzel resimdi. Resimdeki adam, eğildi, gülümsemi ve şapkasını çıkararak kendilerini selamladı. Üstelik tüm hareketleri kusursuzdu."

Bu gösteride izletilen filmin, bir yatay kamera ile çekildiği anlaşıyor. 1892 yılına kadar da çekimler bu yöntemle yapıldı. O

yıl **Dickson**, perfore film kullanarak ilk dikey beslemeli kamerayı geliştirdi. Ekim ayında Dickson, bu kamerayla kendisini, yardımcısı **William Heise**'yi, bazı kılıç ve güreş karşılaşmalarını görüntüledi. Dickson'ın sağladığı bu gelişme, para kazanmak amacıyla film çekilebileceğini kanıtladı ve bu yönde çalışmalar başladı.

ÜCRET KARŞILIĞI GÖSTERİLEN İLK FİLM

14 Nisan 1894 günü, New York'ta ve **Broadway**'de, **Holland Bros'un** kineteskop salonunda izleyicilerin karşısına çıktı. Kineteskoplar beşerlik iki sıra halinde dizilmişlerdi. 25 sent ödeyen her seyirci beş film izleyebiliyordu. Bütün filmleri izlemek isteyenlerden iki misli ücret alınıyordu.

İlk gün 120 dolar hasılat toplandı. Bu da, sinema tarihinde ilk günlük seyirci sayısının 500 olduğunu gösterir. **Edison'un West Orange'daki** stüdyolarında çekilen filmler şunlardı:

Sandw, Bertholdi, At Nasıl Nallanır, Berber Dükkkanı, Bertholdi II, Demirciler, Horoz Döğüşü, Dans, Güreş, Trapez.

Tüm bu filmlerin yapımcısı olan **Edison Co.** aynı zamanda dünyanın ilk film yapım kuruluşu idi. Çekim tarihi belli olan ilk konulu film ise **Sandw'dur (7 Mart 1894)**. Sirklerde güç gösterisi yapan **Eugene Sandw** da, kamera karşısına geçen ilk profesyonel olarak kabul edilebilir. Edison için film yapan önceki ünlüler arasında "**Annie Get Your Gun**" adlı filmiyle ölümsüzleşen **Annie Oakley** ve efsanevi **Buffalo Bill** sayılabilir. Her ikisi de, kamera karşısına aynı yılda, 1894'te geçtiler.

İlk film katologu da, 1894 yılında Edison şirketince yayınlandı. Bu katalogda, hepsi Edison firmasının yapımı olan 52 filmin tanıtımı yapılıyordu. Film fiyatları ise 10 dolar (Şahane Kadın) ile 100 dolar (5 rauntluk bir boks maçı) arasında değişiyordu.

PERDE ÜZERİNDE SEYREDİLEN İLK FİLM

La Sortie des Ouvriers de L'Usine Lumiere adlı film, 22 Mart 1895 günü, Paris'te Auguste ve Louis Lumiere tarafından Société d'Encouragement a l'Industrie Nationale üyelerine gösterildi. Lumiere'ler, bu filmin çekimini 1894 yılının Ağustos ya da Eylül ayında yapmışlardı. Lyon'daki Lumiere fabrikalarında çalışan işçilerin yedikleri bir akşam yemeğini konu alıyordu.

Perde üzerinde ücret karşılığında gösterilen ilk film ise 20 Mayıs 1895 günü Broadway'de oynatıldı. Bu dört dakikalık film, "Young Griffio" ile "Charles Barnett" arasındaki bir boks maçını konu alıyordu. Filmin çekimini ve gösterimini, ekranda oynatmak üzere film çekiminin ilk öncüsü olan Lamda Co. adlı şirketin kurucusu ve sahibi Woodville Latham yapmıştı. Gösterimde kullanılan Eidoloskop adlı ilkel projeksiyon makinesini Lamda Co. için Edison'un eski teknisyenlerinden Eugene Lauste yaptı.

Avrupa'da para ödeyerek salona giren seyirciler karşısında ilk film gösterimi, 1 Kasım 1895 günü, Berlin'de Max ve Emil Skladonowsky tarafından yapıldı. Skladonowsky Kardeşler, bu gösterim sırasında, kendi buluşları olan bir projeksiyon aygıtını kullandılar. İki ucu birbirine eklendiği için film hiç durmamacasına oynuyordu ama film içindeki tek hareket, yalnızca birkaç saniye sürdüğü için sürekli olarak bu bir tek hareket perdeye yansıtılıyordu. Biraz titrek ve flu olmasına karşın, perdede gerçekten bir hareket vardı ve bu durum, Nazilerin 40 yıl sonra sinema endüstrisinin temellerinin Almanya'da atıldığı yolunda bazı iddialar sürmesine olanak sağladı. Aslında, ne Amerika'da Lauste ve Latham'ın çabaları, ne de Almanya'da Skladonowsky Kardeşler'in yaptıkları, sinemanın gelişiminde kalıcı birer etki bırakamamıştır.

Tüm sinema tarihçileri tarafından, sinemanın bir eğlence aracı olarak ortaya çıktığı ilk gün olarak Lumiere'lerin bilet alarak salona giren seyirciler karşısında Paris'teki Grand Café'de hareketli bir film oynattıkları 28 Aralık 1895 tarihi kabul edilir.

Lumiere'ler, gerçekten başarılı bir projeksiyon aygıtı yapmışlar ve sinema endüstrisi için ekipman üreten ilk kuruluş olma özelliğini de kazanmışlardır.

İLK REKLAM FİLMLERİ

1897 yılında, Fransa, İngiltere ve ABD'de çevrildi. Amerika'da çekilen film, 5 Ağustos 1897'de New Jersey'deki West Orange Edison stüdyolarında gerçekleştirildi. Amerikan Kongre Kütüphanesi'nde filmle ilgili şu kayıtlar var:

"Filmde büyük bir pankart var. Üzerinde de, "Admiral Sigaraları" diye bir yazı. Pankartın önünde dört kişi oturuyor. Sam Amca, bir papaz, bir Kızılderili ve bir işadamı. Ekranın sol tarafından kül tablası biçiminde bir kutu görüntüye giriyor. Kutu yırtılıyor ve içinden çok çekici giyinmiş şahane bir kız çıkıyor. Adamlara yaklaşıyor ve onlara birer sigara veriyor. Sonra kameraya dönerek bir bayrak açıyor. Bayrağın üzerinde bir yazı: "Hepimiz Admiral içeriz."

Yine ABD'de, 1897 yılında, Kuhn and Webster firması tarafından "Haig Viskileri", "Pabst's Mihvaukee Biralari" ve "Maillard's Çikolataları" için reklam filmleri çekildi. Bu filmler, Broadway'de kurulan bir açık hava perdesinde, "back-projection" yöntemiyle gösterildi.

Fransız reklam filmlerini Georges Melies çekti. Bu filmler, 1898 yılında Paris Operası yakınlarındaki Italiens Bulvarı'nda açık hava da gösterime girdi. Melies'in müşterileri arasında, Delion şapkalari, Mystere korseleri, Menier çikolatalari ve Moritz birasi gibi firmalar vardı.

İngiltere'de ilk reklam filmi de 1897 yılında Bird's kremleri için Arthur Melbourne Cooper tarafından çekildi ve Bird's kremlerine çok yararlı oldu.

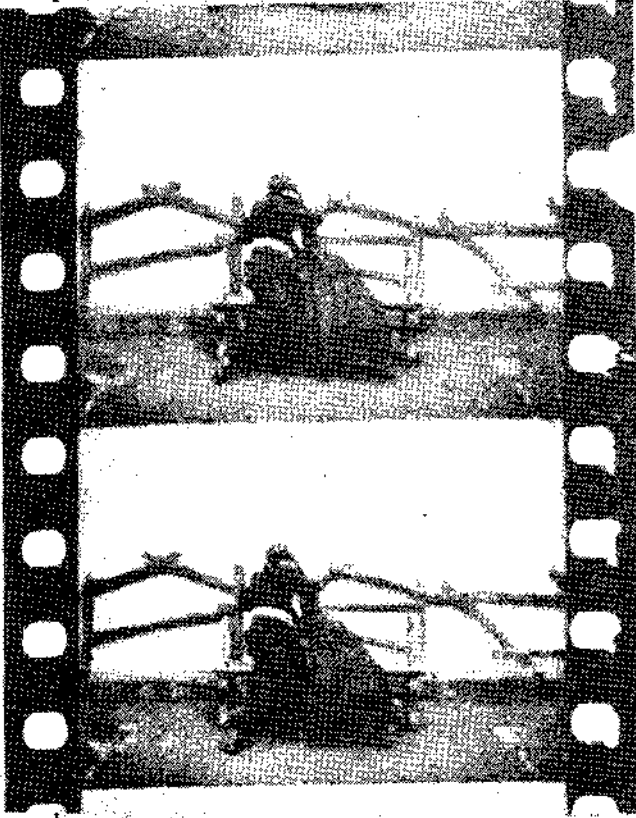
UÇAKTAN ÇEKİLEN İLK FİLM

1908 yılında, Fransa'nın Camp d'Auvours yöresinde çekildi. Kameraman, Pathe görevlilerinden L.P. Bonvillain, uçağın pilotu ise Wilbur Wright idi. Bu çekim, bir uçaktan ilk fotoğraf çekiminden tam bir yıl önce gerçekleştirildi.

Havacılık amacı dışında çekilen ilk film ise Warwick Trading Co. adına gerçekleştirildi. Şirketin Bioscope Cronicle adlı bir haber film gösterisi vardı. Bu programdan yayınlanmak üzere, 21 Nisan 1913 günü İngiltere Kralı V. George'un Victoria and Albert adlı Kraliyet yatıyla Manş Denizi'ni aşarak Fransa'ya geliş filmi alındı. Uçağın pilotu B.C. Hucks, kameramanı çekimden hemen sonra Hendon'a götürdü. Zira filmin derhal banyo edilmesi gerekiyordu. Kral'ın Londra'dan Paris'e yaptığı seyahatin tümü, havadan çekilen sahneler de dahil olmak üzere, aynı gün akşam saat 5.20'de, Coliseum'da düzenlenen bir matinede gösterildi.

İLK HAYVAN FİLM YILDIZI

Rover adlı köpektir. Cecil Hepworth tarafından yönetilen "Rover Kurtarıyor" adlı filmin başrolünü oynadı ve bu film, gişe rekorları

Bir filmde ilk kez öpüşen sanatçı unvanın Fred Storey aldı. Aynı zamanda, bir filmde rol atan ilk profesyonel oyuncu olan Fred Storey, 1896 yılında çevrilen "Askerin Aşkı" adlı filmde öpüşürken görülüyor.

FİLMDE ROL ALAN İLK PROFESYONELAKTÖR

P.W.Paul'un, "Askerin Aşkı" filminde başrolü oynayan **Fred Storey**, bir filmde oynayan ilk profesyonel oyuncu oldu. Kısa bir komedi olan bu film, 1896 yılının Nisan ayında Londra'daki Alhamra Tiyatrosu'nun çatısında çekildi ve aynı ay gösterime girdi.

Film endüstrisinin ilk günlerinde, oyuncu-

kırdı.

Filmin aslı 1905 yılında çekilmişti. Ama sürekli artan talepleri karşılayabilmek üzere iki kez daha yineleni. Rover, daha sonra birçok başka filmde de rol aldı.

ların kimlikleri gizli tutulurdu. Yalnızca filmde rol alan sahne sanatçıların adları belirtilirdi. Sahnede başarılı olan sanatçıların, sinemanın emekleme döneminde, perdede de yeteneklerini göstermeye başlamalarının ilk ve çarpıcı örneklerinden biri, **Naff and Gammon** tarafından 1896 yılı Nisan ayında çekilen **Dul Jones** adlı filmde görüldü. Bu filmde rol alan **John Rice** ve **May Irwin**, aynı zamanda beyazperdede öpüşen ilk çift oldular.

Amerikalılar tarafından sinema dünyasına getirildiği sanılan **"star"** sisteminin temelleri aslında Almanya'da atıldı. Bu ülkede de önceleri İngiltere ve ABD'de olduğu gibi film yapımcıları oyuncuların birer kahraman olmasına ticari bazı endişelerle karşı çıkıyorlardı. Ama zamanla bazı oyuncuların daha çok seyirci çektiği anlaşıldı ve onların görüntüleri perdelere daha çok yanmasıyla başladı. Yine de yapımcılar bu oyuncuların gerçek isimlerini duyurmak yerine, "Şeytan Kadın" gibi bir takım unvanlar lanse etmeyi yeğlediler.

Bu sistem içinde, adını duyurarak film dünyasının ilk starı olmayı, Alman kadın oyuncu **Henny Porten** başardı. Görüntüsüyle sinemaseverleri salonlara çeken Porten, 1909 yılında çevirdiği **"Kör Bir Kızın Aşkı"** adlı romantik filmle izleyicilerin gözdesi haline geldi. Bunun üzerine yapımcı **Messter** Şirketi, yıldız oyuncusunun kimliğini açıkladı. Bir anda ünlenen Henny Porten, bir sonraki film için sete geldiğinde, şirketten ayda 10 pound olan maaşının 11 pounda çıkarılmasını istedi.

Messter, en büyük korkusunun gerçekleştiğini, isim sahibi oyuncuların daha çok para istemeye başladığını gördü ve kötü bir örnek yaratmamak için Porten'e hayır dedi.

Bunun üzerine güzel oyuncu stüdyoyu terk etti ve evine döndü. Blöfünün tutmadığını gören yönetmen, yardımcılarından Kurt Stark'ı, Henny'nin evine gönderdi ve isteğinin kabul edildiğini söylemesini istedi. Henny, görevinin başına döndü, Kurt Stark'la evlendi ve sessiz sinema döneminde Almanya'nın ilahı olmayı sürdürdü.

tirildi. Amerika'da ilk örneği, **James Stuart Blackton** tarafından Vitagraph Co. adına yapılan **"Humorous Phases of Funny Faces"** tir. Tüm ilk Amerikan çizgi filmlerinde olduğu gibi, Blackton da filmin başında, bir resim çizen ressamı gösteriyordu. Sonra ressamın çizdiği resim birden canlanıyor ve hareket etmeye başlıyordu. 8 bin çizimden oluşan bu ilk Amerikan çizgi filminde, gözlerini hareket ettiren sigarasının dumanını genç bir kıza doğ-

İLK ÇİZGİ FİMLER

1906 yılında, ABD ve İngiltere'de gerçekleş-

ru üfleyen bir adam ve bir çemberden atlayan köpek gibi, basit hareketler vardı.

İngiltere'de yapılan ilk çizgi film de, aynı yılın Nisan ayında **Walter Booth** tarafından Charles Urban Trading Co. adına gerçekleştirildi. "**Sanatçının Eli**" adlı filmde, önce Booth'un eli, bir kadın ve bir erkek çizerken görülüyor, sonra bu çift dans etmeye başlıyordu.

ÇİZGİFİMLERİNİLK HAYVAN KAHRAMANI

"**Old Doc Yak**" adlı bir keçidir. Kısa pantolon giyen bu keçi, perdeye Chicago Tribune gazetesinin karikatüristlerinden **Sidney Smith** tarafından getirildi ve **1913** yılının Temmuz ayında, dizinin ilk filmi çekildi. Bu çok tutulan kahraman, çizgi filmlerin çocuklar için iyi bir eğlence aracı olması açısından büyük katkıda bulundu. Bu gelişimin etkisi **1919** yılında görüldü ve **Pat Sullivan**'ın "**Felix the Cat**" binlerce çocuğun sevgilisi haline geldi.

İLKRENKLİÇİZGİ FİLM

Brewster renklendirme yöntemiyle New York'ta **Bray Pictures** tarafından çekilen ilk renkli çizgi film, "**The Debut of Thomas Kat**", **8 Şubat 1920**'de gösterime girdi. Transfaran selüodlar üzerine çizilen resimler tersen boyandı ve renkli olarak çekim yapıldı.

İLKSESLİÇİZGİFİLM

Paul Terry tarafından yapıldı. Ezop'un fabllarından yola çıkılarak hazırlanan film, Van Beuren Enterprises şirketi adına çekildi ve **1 Eylül 1928**'de New York'ta Mark Strand'da galası yapıldı. Bu filmi, "**bir yağın patırdı**" olarak nitelendiren **Walt Disney**, kendisinin ilk sesli çizgi filmi olan "**Steamboat Willie**"yi **18 Kasım 1928** günü, yine New York'ta, Colony Theatre'da gösterime soktu. Bu filmde, çizgi film dünyasında bütün zamanların en büyük kahramanı **Micky Mouse** da seyirciyle tanıştı.

İLKUZUNMETRAJÇİZGİFİLM

Arjantinli sanatçı **Don Frederico Valle** tarafından **1917** yılında gerçekleştirildi. 60 dakikalık bu filmde, dönemin devlet başkanı hicvediliyordu. **Diagones Tabora** yönetiminde beş kişilik bir çizerler ekibi, filmi gerçekleştirmek için 50 bin çizim yaptı. Çok ilginçtir

ki, ilk sesli uzun metraj çizgi film de, Arjantin'den çıktı. **1951** yılında **Quirino Cristiani** tarafından yapılan "**Peludopolis**" adlı bu film Devlet Başkan **Irigoyen**'i hicvediyordu. Vitaphone sistemiyle seslendirildi. Uzun metrajlı ve sesli ilk çizgi film ise **Walt Disney** yapımı olan "**Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler**"dir. **21 Aralık 1937** günü, Los Angeles'ta Cathay Circle Theatre'da gösterime girdi.

İLKFİLMARŞİVİ

Danimarka'da açıldı. **Danish Statens Arkiv For Mistoriske Film Og Stemmer** adlı bu arşivin fikir babası, Kopenhag'da yayınlanan Politiken gazetesi elemanlarından **Anker Kirkeby**'dir. Kirkeby, o güne dek çekilen filmlerin, ileride sinema tarihçileri için birer hazine niteliği taşıyacağını düşünerek konuyu Nordisk Film yetkililerinden **Ole Olsen**'a açtı. Olsen da bu fikri benimseyince, arşiv kuruldu. Kurulştan sonraki üç yıl içinde, belirli bir düzen içinde Danimarkalı sanatçı, yazar, bilim adamı, politikacı v.s... gibi kişilerin filmleri çekilerek arşive kondu. Ayrıca, eski Kopenhag'dan da görüntüler saptandı. Arşiv, **9 Nisan 1923**'te **Kopenhag Kraliyet Kütaplığı**'nda resmen faaliyete geçti.

İLKFİLMÖDÜLLERİ

1912 yılında **Turin**'de uluslararası bir sinema sergisi düzenlendi. Bu serginin programında bir de sinema ödülü vardı. 25 bin franklık büyük ödülünü, İtalyanların **Ambrosio Film Co.** adlı şirketi tarafından gerçekleştirilen "**50 Yıldan Sonra**" adlı filmine verildi. Tarihsel dram türündeki film, **1859** yılında yaşanan İtalya-Avusturya Savaşı'nı anlatıyordu.

İLKAKADEMİÖDÜLLERİ

Hollywood'daki Sinema Sanatları ve Bilimleri Akademisi tarafından **16 Mayıs 1929**'da, **1 Ağustos 1927** ve **31 Temmuz 1928** tarihleri arasında çevrilen filmler arasında bir seçim yapılarak verildi. En iyi aktör ödülünü, Alman sanatçı **Emil Jannings** "**The Way of All Flesh**" ve "**The Last Command**" adlı filmlerdeki rolleriyle aldı. "**The Last Command**", "**Seventh Heaven**", "**Street Angel**" ve "**Sunrise**" adlı filmlerdeki rolleriyle **Janet Gaynor** en iyi kadın oyuncu ödülüne layık görüldü. En iyi film ödülü ise, başrolünde **Clara Bow**'un oynadığı bir **William Wellman**

filmine, "Wings"e verildi.

1931 yılında Akademi ödüllerinin adı Oscar olarak değiştirildi. Bunun nedeni, Akademi Genel Sekreteri Bayan Merrick'in, ödül kazanan sanatçılara verilen heykelticikleri gördükten sonra, "Oscar Amcama ne kadar da benziyorlar" demesiydi.

İLK SANSÜR KURULU

İlk ulusal sansür kurulu, 1909 yılında ABD'de kuruldu. Kurul üyelerini, halkın moral değerlerini korumakla görevli olarak bir araya gelen insanlar tarafından oluşturulan New York Kenti Hemşehriler Birliği temsilcileri oluşturuyordu. Söz konusu kurul, film yapımcıları tarafından da bir denetim unsuru olarak memnuniyetle kabul edildi ve yapımcılar, kurula çektikleri her 300 metre film için 3.5 dolar ücreti seve seve ödediler.

İLK YAKIN ÇEKİM

Yakın çekim tekniği, ilki kez New Jersey'deki West Orange Edison stüdyolarında 2 Şubat 1893 günü çekildi. William Dickson tarafından yönetilen filmde, Fred Ott aksırırken, yakın plandan görüntülendi. **Fred Ott Aksırıyor** adlı film, aynı zamanda, sinema tarihinin ilk "copyright" hakkı alınan filmidir (7 Ocak 1894).

Sürekli yakın plan çalışılan ilk film ise, **Arthur Melbourne Cooper** yönetiminde 1900 yılında çekilen "Büyükannenin Gözlükleri" adlı filmidir. Bu filmde, bir çocuk bir büyüteçle saat, gazete, kanarya, kedi yavrusu ve büyükannesinin gözleri gibi nesnelere çok yakından bakarken görülüyordu. Filmde küçük çocuğu **Bert Massey**, büyükanneyi de **Bayan Bertha Melbourne Cooper** canlandırdılar.

İLK FİLM RENKLENDİRME YÖNTEMİ

Ticari açıdan başarılı olan ilk yöntem, kinema color'dur. Pankromatik film kullanılan bu iki renkli sistem, 1906 yılında İngiltere'de dönemin en önde gelen yapımcı firmalarından **Charles Urban Trading Co.** için **George Albert Smith** tarafından gerçekleştirildi.

Bu yöntemin denendiği ilk film, 1906 yılının Haziran ayında, Smith'in evinin dışında çekildi. Filmde, Smith'in oğlu ve kızı oynarken görüntülenmişlerdi. Oğlan, mavi bir elbise giyiyor ve bir bayrak sallıyordu. Kızın

üzerinde ise pembe kurdeleli beyaz bir elbise vardı. Kinema-color'un patenti, 1906 yılının Kasım ayında alındı.

Kinema-color tekniğiyle çekilmiş bir filmin izleyicilere ücret karşılığında ilk gösterimi ise, **26 Şubat 1909** günü yapıldı. Gösteride, 21 kısa metrajlı film vardı.

Uzun metrajlı ilk renkli film ise, **"The World, the Flesh and the Devil"** adlı yapıttır. 1 saat 40 dakikalık bu melodram, **Laurence Cowen**'in romanından esinlenerek **Union Jack Co.** şirketi tarafından Kinema-color tekniği ile çekildi. **"Ücret karşılığında"** ilk gösterimi de **4 Şubat 1914** günü yapıldı.

Üç renk üzerine işlem yapan **Gaumont Kronokrom** tekniği ile alınan ilk başarılı sonuç ise, **15 Kasım 1912** günü Paris'te Fransız Fotoğraf Derneği'nin üyelerine gösterildi. Filmler, üç mercekli bir kamera ile çekilmişti. Her merceğin üzerinde, ana renklerden birine ilişkin bir filtre vardı. Bu ilk filmlerde, **Vilmorin-Andrieux** bahçeleri, kelebekler, **Deauville Plajı**, çiftçiler ve başka doğal manzarlalar görüntülenmişti. Kronokrom tekniği **İngiltere'ye 16 Ocak 1913'te** geldi. Aynı yıl, ilk renkli ve sesli film denemeleri yapıldı ve bunların sonuçları Haziran ayında New York'ta, 39. Cadde Tiyatrosu'nda sergilendi. Kronokrom tekniği, ticari açıdan pek başarılı olamamıştı ama, geçerliliğini 1920 yılına kadar korudu.

İLK TECHNICOLOR FİLM

Bu türün ilk örneği, **"The Gulf Between"** adlı filmidir. Başrollerini **Grace Darmond** ve **Niles Welch**'in paylaştığı film, **Technicolor Motion Picture Co.** firması tarafından 1917 yılının Şubat ayında çekildi. Şirket, filmin çekilişi tarihinden iki yıl önce, Boston'da Dr. **Herbert Kalmus** tarafından kurulmuştu. Kalmus, firmasını 1923 yılında Hollywood'a taşıdı. Önceleri iki renkli çalışan Technicolor, asıl sıçramasını 1932 yılında, üç renkli sisteme geçerek yaptı. Üç renkli technicolor sistemiyle çekilen ilk film, **Walt Disney**'in **"Çiçekler ve Ağaçlar"** adlı çizgi filmidir.

Üç renkli technicolor sistemiyle çekilen ilk uzun metrajlı film ise, **Rouben Mamoulian**'in yönettiği **Pioneer Films** yapımı **"Becky Sharp"**tır. Film, 1935 yılında hem **İngiltere'**de, hem de ABD'de gösterime girdi.

İLK FİLM FESTİVALİ

Turist akımını hızlandırmak için **6-21 Ağustos 1932** tarihleri arasında **Venedik'te** yapıldı.

dı. Excelsior Otelı salonlarında düzenlenen festivale, **ABD**, **İngiltere**, Fransa, Almanya, **İtalya** ve **Rusya** katıldı. Ödölsüz olan yarışmada, kararı halk jürisi verdi. Bu festivalde **Helen Hayes** en iyi kadın oyuncu, **Frederich March** en iyi erkek oyuncu, Nicolai Ekk, Road to Life adlı filmle en iyi yönetmen, **Nous la Liberte** en eğlendirici film ve **Dr. Jekyll and Mr. Hyde** en hayalperest film seçildi.

İLKKORKUFİLMİ

R.L. Skevenson'un yönettiğı "Dr. Jekyll and Mr. Hyde" adlı filmidir. 1908 yılında Chicago'da Seliğ Polyscope Co. firması tarafından çekildi. Başrolünü **Richard Mansfield** oynadı. Öteki roller ise, aynı adı taşıyan oyunu 1897 yılında sahneye koyan bir tiyatro grubunun elemanları tarafından paylaşıldı.

Dr. Jekyll and Mr. Hyde, İngiltere'de de 1912 yılında, Lucius Henderson yönetiminde çekildi. Bu filmde, aynı konunun bugüne dek çekilen 20 versiyonunun tersine, Dr. Jekyll ve Mr. Hyde rolleri iki ayrı oyuncu tarafından canlandırıldı. Bu oyuncular, James Cruze ve **Narry Benhâm'dı**.

UÇAKTAGÖSTERİLENİLK FİLM

First National şirketi tarafından yapımcılığı üstlenilen Conan Doyle filmi "Kayıp Dünya", 1925 yılı Nisan ayında **Imperial Airways Havayolları'nın** tarifeli bir uçuşunda yolculara gösterildi.

Uzun süreli uçuşlarda, yolcularına düzenli olarak film gösteren ilk havayolu şirketi ise **TWA'dır**. TWA, **19 Temmuz 1961** günü, New York-Los Angeles iç hat seferi sırasında, birinci mevkideki yolculara, başrollerini **Lana Turner** ile **Efrem Zimbalist Jr.**'ın paylaştığı **Love Possessed** adlı filmi göstererek, bu geleneğı başlattı.

İLKEĞİTİM FİLMİ

1898 yılında, **Oscar Messter** tarafından **Berlin Üniversitesi** ameliyathanesinde çekildi. Ertesi yıl eğitim aracı olarak Kiel Üniversite-si'nde gösterildi.

İLK FİLM MÜZİĞİ

1906 yılında **Romolo Bacchini** tarafından Ci-

nes şirketinin yaptığı **Malia dell Oro** ve **Pierrot Innamorato** adlı filmler için bestelendi.

İtalya, bellibaşlı tüm filmler için bir özgün film müziğı bestelenen ilk ülkedir. Bu özellik, ancak 1926'lı yıllarda öteki ülkelerde görölmeye başlandı.

Film müziğı besteleyen ilk kadın besteci de, Hindistan'ın süperstarı Nergis'in annesi **Jadan Bai'dir**. Bayan Bai, ilk film müziğı çalışmasını 1935 yılında Talash-e-Huq adlı eser için yaptı.

İLK HABER FİLMİ

Sportif olaylar dışında ilk haber filmi, **20 Haziran 1895**'te Kaiser Wilhelm II tarafından, Kiel Kanalı'nın açılışı sırasında İngiliz kameraman Birt Acres tarafından çekildi. Acres, Kaiser Wilhelm'in Hohenzollern adlı yatıyla gelişini ve öteki kutlama törenlerini saptama-yı başarmıştı.

İngiltere'de ilk haber filmi de yine Birt Acres tarafından çekildi. Bu film, Galler Prensi ve eşinin 27 Haziran 1896 günü Cardiff Sergisi'ne gelişini konu alıyordu. Acres, bu sahneleri görüntülerken, kullandığı kameranın göz deliğı olmadığı için, ne çektiğini göremeden çekim yapıyordu. Yine de oldukça başarılı sonuç aldı ve yapıtını **21 Temmuz 1896** günü Marlborough House'da Kraliyet Ailesi'ne sergiledi.

KAPALİ MEKÂND AÇEKİLEN İLK HABER FİLMİ

Oskar Messter, 1897 yılında yapılan Berlin Basın Kulübü Balosu'nu yapay aydınlatma yaparak filme aldı. Messter, çekim sırasında portatif ayaklar üzerinde dört adet 50 amperlik Körting-Matthiessen ark lambası kullandı.

İLK FİLM ELEŞTİRİLERİ

Frank E. Woods tarafından yazıldı ve 1 Mayıs 1908 tarihinden itibaren New York Dramatic Mirror'da yayınlanmaya başladı. Yazılarının altına "İzleyici" imzasını atan Woods'un eleştirileri, sinemaseverler tarafından ilgi ile okunuyordu.

Düzenli olarak film eleştirileri yayınlamaya başlayan ilk gazete ise, Budapeşte'de yayınlanan Vilag (Dünya) gazetesidir.

1912 yılının Ağustos ayından itibaren Sandor Kellner'i sinema eleştirmeni olarak okur-

larına tanıttı ve düzenli olarak film eleştirileri sayfası yayınladı.

Film eleştirilerinin Amerika'da gazete sayfalarına girmesi **1914** yılında **Chicago Tribune**'in öncülüğünde başladı. Gazetenin bayan eleştirmeni Kitty Kelly, okurları üzerinde öylesine etkili oldu ki, yazacağı satırlarla filmlerin kaderinin belirlenmesinde önemli roller oynadı ve bu nedenle ABD'li film yapımcılarının en nefret ettikleri isim haline geldi.

PROGRAMDIŞI İLK HABER FİLMİ

Önceden programlanmadan çekilen ilk haber filminde, New York'taki Windsor Otel'i'nde **17 Mart 1899** günü çıkan ve 45 kişinin hayatına mal olan yangın görüntülendi. **J. Stuart Blackton ve Albert E. Smith**, bir rastlantı sonuncu olay yerindeydiler ve bu "olanağı" değerlendirerek program dışı ilk haber filmi çeken kişiler olarak tarihe geçtiler.

İLK ÇIPLAK SAHNE

Avustralyalı film yıldızı **Annette Kellerman** tarafından oynandı. "**Tanrıların Kızı**" adlı bu film, Fox şirketi için **1915** yazında **Jamaika**'da çekildi. Bayan Kellerman, eski bir yüzücüydü ve ilk çıplak sahneyi çevirmeden beş yıl önce de giydiği tek parça mayo ile şimşekleri üzerine çekmişti.

İLK FİLM KİRALAMA FİRMASI

1902 yılında ABD'nin **San Francisco** kentinde, **Harry J. Miles** tarafından kuruldu. Önceleri sinemacılar, gösterecekleri filmi satın almak zorundaydılar ve film ücreti de makara başına **100 dolar** idi.

Miles, şirketini kurduktan sonra, haftalığı **50 dolardan** film kiralamaya başladı. Böylece, daha dördüncü haftanın sonunda yüzde **100 kâra** geçmiş oluyordu.

Avrupa'da ilk film kiralama firması ise **1904** yılında Londra'da, **Wilterdaw Kinema Supply Co.** adıyla hizmete girdi.

İLK SENARYO YAZARI

New Yorklu gazeteci **Roy McCardell**, **1900** yılında **Biograph Co.** adlı film şirketinden **Henry Marvin** tarafından tanesi **15 dolardan** bir hafta içinde **10 senaryo** yazmakla görev-

lendirildi.

O dönemde filmlerin uzunluğu **15 ile 30 metre** arasında değiştiğinden, **McCardell**, bir hafta içinde teslim etmek koşuluyla kendisine verilen siparişi yarım günde tamamladı.

İLK AĞIR ÇEKİM

1898 yılında, **Berlin**'de **Oscar Messter** tarafından gerçekleştirildi. Messter, bu çekim sırasında kendi geliştirdiği **60 milimetrelik** özel bir kamera kullandı. Bu kamera ile çekilen ilk ağır çekim sahnelerinden birinde, yüksek bir duvardan atlayan bir kedi görüntülenmişti. Kameranın saniyede yüz kare çekebilmesine karşın, kedili sahnede saniyede **66 karelik** çekim yapılmıştı.

İLK SESLİ FİLM

Senkronize ses düzeni ile birlikte, belirli bir ücret ödeyen izleyicilere gösterilen ilk filmler, **15 Nisan-31 Ekim 1900** tarihleri arasında Paris Fuarı nedeniyle üç ayrı sinemada oynatıldı. Her üçünde de ses, özel plaklar üzerine kaydedilmişti ve görüntüye uyum içinde eşlik ediyordu. Compagnie Generale Transatlantique firması tarafından gerçekleştirilen fonorama tekniği, "**Paris'te Hayat**" adlı renkli filme ses veriyordu.

Seyirciler, perdede Paris'ten çeşitli görüntüler izlerken, bir yandan da müzik, şarkı ve konuşma sesleri duyuyorlardı. Aynı anda, Phono-Cinema Theatre'da, ünlü sanatçılar, ilk kez beyazperdeye sesli olarak getiriliyordu.

Clement Maurice tarafından yapılan yedi film arasında komedi oyuncusu Coquelin tarafından canlandırılan Cyrano de Bergerac ile Sara Bernhardt'ın canlandığı Hamlet'in düello sahnesi, en çok ilgi gören yapıtlar **oldular**.

Sara Bernhardt da beyazperdede Shakespeare'i sesli olarak oynayan ilk sanatçı olarak tarihe geçti.

Henri Joly'nin Theatre de la Grande Rue'de Parisli sanatseverlere izlettiği sesli filmler arasında en çok ilgiyi **Lolotte** adlı kısa film çekti. Lolotte, bir yandan içinde diyaloglar geçen ilk komedi filmi özelliğini taşıırken, bir yandan da belirli bir öykü anlatan ilk sesli film niteliğindeydi.

Bir otel odasında geçen filmde, yeni evli bir çift ve otelin sahibi, üç ayrı oyuncu tarafından canlandırılmıştı.

UZUN METRAJLI İLK SESLİ FİLM

United Artist Şirketi tarafından **1921**'de çekil-

di, "Dream Street" adlı bu filmin yönetmeni, D.W. Griffith idi. Filmin orijinali tümüyle sessizdi. Nisan ayında, New York'ta gösterime girince, sonuç tam bir fiyasko oldu. Bunun üzerine Griffith, Kellum stüdyolarından Wendell McMahill ile anlaşarak, filmin bazı bölümlerini sesli hale getirmeye karar verdi. Filmin başoyuncusu Ralp Graves, 27 Nisan günü Kellum stüdyolarına getirildi ve bir aşk sahnesini, şarkısını da söyleyerek seslendirdi. 1 Mayıs günü, film kısmen sesli olarak yeniden vizyona girdi. Bir gece sonraki gösterimde, bir bölümü daha seslendirilmişti.

Tümüyle sesli olan ilk uzun metrajlı film, 6 Ekim 1927'de Broadway'de gösterilmeye başlanan **The Jazz Singer**'dir. Ancak, bu film bir müzikal olduğundan, içindeki tüm sözcük sayısı 354'tür. Geri kalan bölümü şarkılarla doludur.

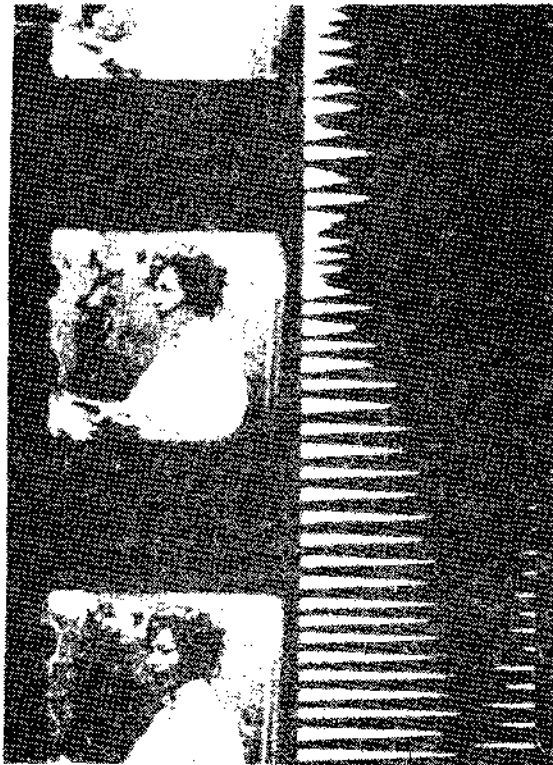
Tümü konuşmalarla dolu ilk sesli film ise, bir Warner Bros yapımı olan "New York Işıklarıdır. 6 Temmuz 1928'de New York'ta vizyona girdi. Başrolünde **Helene Costello'nun** yıldızlaştığı bu film, jeneriğinden son yazısına kadar konuşmalarla doluydu. Warner

Bros, bu filmle ilgili tanıtım kampanyasında "yüzde yüz sesli" sloganını kullanırken, Variety dergisi.-film "yüzde yüz acemilik" olarak değerlendirdi.

İLK FİLM STÜDYOSU

Thomas Edison'un "Black Maria" adlı stüdyosudur. ABD'nin New Jersey eyaletinde, West Orange'da bulunan Edison laboratuvarlarının bir bölümünde 1 Şubat 1893 günü tamamlandığında, 637 dolar 67 sente mal olmuştu. Bu stüdyoda Edison, kinetoskop için kısa vodviller yaptı. Bina o şekilde yapılmıştı ki, gerektiğinde güneşe doğru çevrilebiliyordu.

Yapay ışıklar kullanılarak film çekebilen ilk stüdyo, **Oskar Messter** tarafından 1896 yılı Kasım ayında Berlin'de açıldı. Messter, aydınlatma için portatif ayaklar üzerinde dört adet 50 amperlik Körting-Matthiessen marka ark lambası kullanıyordu. Bu stüdyoda yapay ışık altında çekilen ilk film, "**Gözyaşından Kahkahaya**" adlı kurdeledir.

Fransız asıllı İngiliz sinemacı Eugene Lauste, 11 Ağustos 1906'da Londra'da patentini aldığı yöntemle doğrudan film üzerine ses kaydı yapmayı başardı. Fotoğrafı, Lauste'nin 1912 yılında çektiği ses kayıtlı filmlerden birini gösteriyor.

SESİ FİLME EŞLEME İŞLEMİ

Patenti, Fransa doğumlu İngiliz Eugene Lauste tarafından Londra'da 11 Ağustos 1906'da alındı. Lauste'nin, sesi de görüntü ile aynı film üzerine kayıtlamak için yaptığı çalışmaların ilk başarılı sonucu 1910 yılında alındı. 1913 yılına kadar Lauste, sesli oynatıcıyı ve baskı makinesini de geliştirdi. Buluşunu tam sinema dünyasına lanse etmek üzereyken 1. Dünya Savaşı patladı.

Gerekli mali desteği bulabilmek umuduyla 1916 yılında ABD'ye gitti. Fakat, ertesi yıl ABD'nin de savaşa girmesiyle, umutları suya düştü.

Sesi üzerinde ilk filmler, belirli bir ücret karşılığında seyircilere ilk kez 17 Eylül 1922'de Berlin'de Elhamra Sineması'nda gösterildi.

Sinemada 1000 seyirci vardı. Gösterime giren filmlerden "Kundakçı"da, üç oyuncu görev almış, bunlardan Erwin Baron, dokuz rolden yedisini üstlenmişti. Öteki filmler, genellikle orkestra eşliğinde şarkıcıların program yaptığı müzik filmleriydi. Basının bu yeniliğe karşı tepkisi değişik oldu. Kimisi, tekniğin sağladığı yeni olanakları överken, kimisi de sesli filmlerin ortaya çıkmasıyla sanat gücüne dayanan sinemanın öldüğü iddiasındaydı.

Gösterim süresi bir saati aşan uzun metrajlı filmlerden biri de *The Kelly Gang*'dir. Yönetmenliğini Charles Tait'in yaptığı bu film, 1906 yılında Avustralya'da çekildi.

DAN KELLY & JOE BYRNE

THE WORLD

Reproduced
with
Stereoscopic
Relief
in
Four Parts

120 Scenes

Mutators only
Daily, 2.30 to 5 p.m.

THE HOLBORN EMPIRE

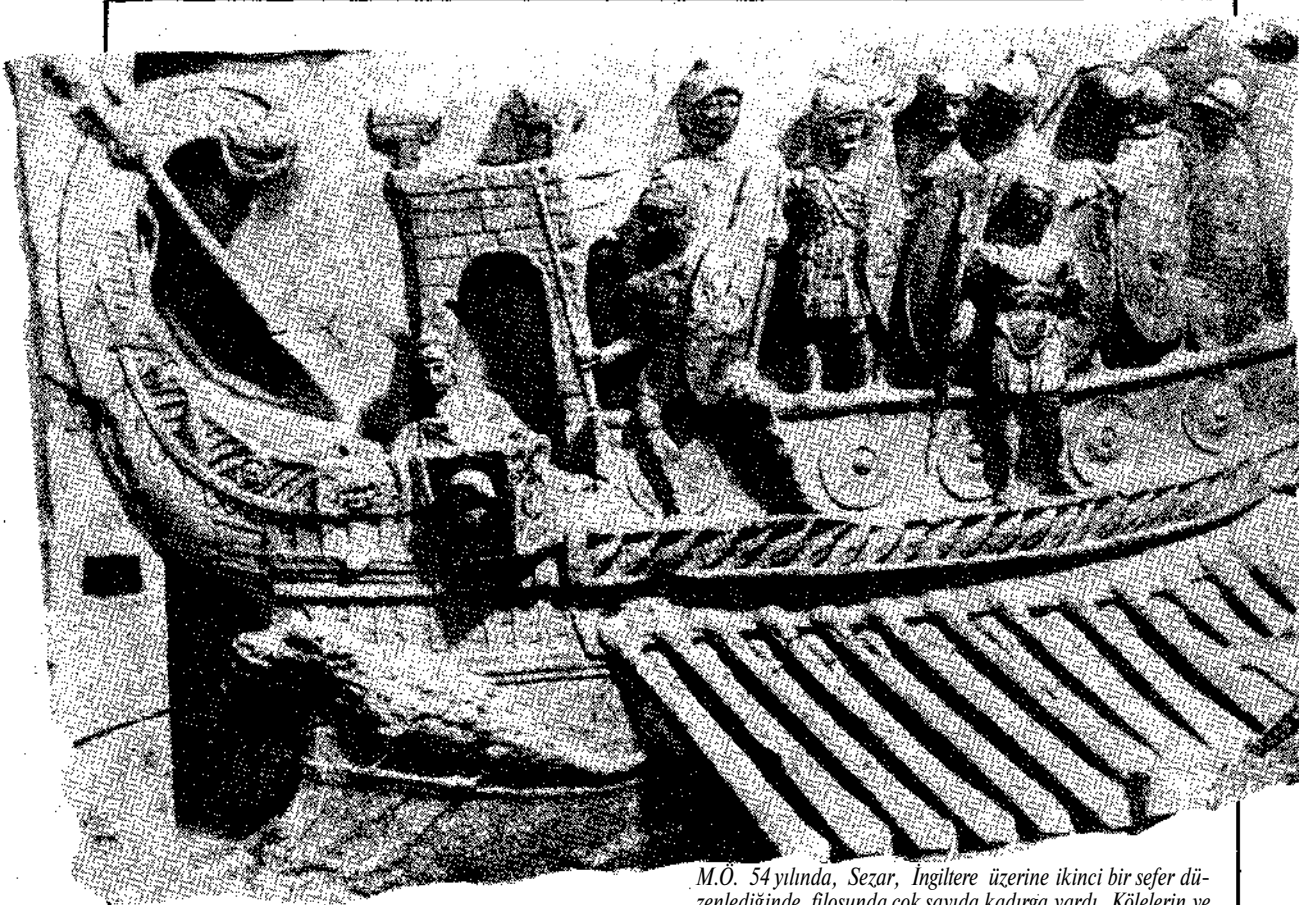
Sinema tarihinin uzun metrajlı ilk renkli filmi, 1914 yılında çevrildi. 100 dakika süren "The World, The Flesh and the Devil" adlı bu filmin yönetmenliğini, Laurence Cowen yapmıştı. Fotoğrafta, bu filmi Londralılara tanıtan afişgörülyüyor.

UZUNMETRAJLI, RENKLİ VE SESLİ İLK FİLM

Warner Bros tarafından yapılan "Karlar Üzerinde" adlı filmidir. Yönetmenliğini Alan Crosland'ın yaptığı, başrollerini Ethel Waters ve Joe E. Brown'ın paylaştığı bu filmin ilk gösterimi, 28 Mayıs 1929 günü New York'ta Winter Garden'da yapıldı. İki renkli Techni-

color sistemiyle renklendirilmiş, Vitafon sistemiyle de seslendirilmişti.

Sesli filmler, sinema dünyasını bir çığ gibi sardı. Tümöyle sesli ilk filmlerin gösterime girmesinden sonraki üç yıl içinde, sessiz film yapımı hemen hemen sona erdi. Son çekilen sessiz film, "The White Hell of Pitz Palu" 1931 yılında Almanya'da çekildi. 1930 yılına gelindiğinde, ABD'deki 21 bin 700 sinemadan 13 bin 500'ü sesli film düzenine geçmişti. O yılın sonunda ise tek tük sessiz film sineması kaldı.

İLK KADIRGA

M.Ö. 700 yıllarında Akdeniz yöresinde **Fenikeliler ve Mısırlılar** tarafından kullanıldı. M.Ö. 480 yılında yapılan Atinalılar-Persler savaşında da kadirgaların kullanıldığı biliniyor. 1571 yılında, Korint Körfezi'nde Hristi-

M.Ö. 54 yılında, Sezar, İngiltere üzerine ikinci bir sefer düzenlediğinde, filosunda çok sayıda kadirga vardı. Kölelerin ve suçluların çektikleri küreklerle hareket eden bu kadirgalarla ilgili bir kabartma resmi, Vatikan Müzesi'nde saklanmaktadır.

yanların karma donanması ile Türk donanması arasında meydana gelen İnebahtı Savaşı, kadirgaların kullanıldığı son büyük çarpışma oldu. Yine de 18. yüzyıla kadar kadirgaların etkinliği sürdü.

FİLME ALINAN İLK SPOR OLAYI

ABD'nin New Jersey eyaletinde, West Orange'daki Edison laboratuvarlarında hazırlanan bu film, **14 Haziran 1894'te, Mike Leonard ve Jack Cushing** arasında yapılan altı rauntluk boks karşılaşmasını gösteriyordu. Çekim için, o zamanlar daha ünlü olan Leonard'a 150, rakibine de 50 dolar ödendi. Hareketsiz kameranın görüntüyü tümüyle saptayabilmesi için ring, 11 metre kareye küçültülmüştü. Son rauntta Cushing'i nakaut eden Leonard, çekimden sonra şunları söyledi:

"Dilediğim zaman ve dilediğim yerde dövdüm onu. Bay Edison öyle istediği için de maçı uzattım. Ama yalnızca suratına vurdum. Zi-

ra ailesine acıdığı için sakat kalmasını istemedim".

Film, 1894 Ağustos'unda New York'ta kinematoskop yöntemiyle gösterime girdi. Her raunt, ayrı bir kinetokoptaydı ve ayrı bir ücret karşılığında seyredilebiliyordu. İzleyicilerin çoğu yalnızca nakaut sahnesinin bulunduğu son raundu izlemeyi yeğleyince, **Edison**, filminden umduğu ticari başarıyı sağlayamadı.

İLK STEREOFONİK FİLM

Stereofonik film patenti, 1932 yılında **Abel Gance ve Andre Debré** adlı Parisli film yapımcıları tarafından alındı. İlk deneme de Gance'ın 1927 yılında çektiği **"Napoleon"**

Bonaparte" filminin yeni basımında yapıldı. Konuşmalar ve ses efektleriyle zenginleştirilen film, 1935 yılında Paris'te, Paramount Sine-ması'nda gösterime girdi.

İlk başarılı stereofonik müzikal film ise, 1941 yılında, Walt Disney stüdyolarında, **Walt Disney-RCA** işbirliğiyle çekildi. Disney'in "Fantasia" adlı çizgi filmi, stereofonik yön-temiyle seslendirildi. Film boyunca dinleyi-çileri büyüleyen müziği, Leopold Stokowski yönetiminde, Philadelphia Orkestrası çalmıştı.

TV İÇİN ÇEKİLEN İLK FİLM

"**Yavru Kuş, Solucanı Yakalıyor**" adlı sessiz film, 1930 yılında Berlin'de, Commerz-Film AG'den F. Banneitz tarafından Alman TV'si için çekildi. O dönemin TV'sinin teknik özel-likleri nedeniyle çekim sırasında oyuncular da-ha abartılı bir biçimde hareket etmişlerdi. Kostümleri de, normal sinema filmlerine oran-la daha keskindi.

TV için çekilen ilk sesli ve uzun film de 1939 yılının yazında, yine Berlin'de gerçekle-ştirildi. "**İİA 2992 Numaralı Arabayı Kim Kul-lanıyordu?**" adlı filmin senaryosunu, Reichpost'tan **Gerhart W. Göbel** yazmıştı. Gö-bel, TV'de polisin bir cinayet olayının aydın-latılması için yayınlattığı bir yardım çağrı-sından esinlenerek öyküsünü kaleme aldı. O yıllarda, Nazi Propaganda Bakanlığı, cinayeti konu alan filmlere izin vermediğinden, konu, birini vurup kaçan bir şoförün üzerine odak-landı. Film, ilk kez 1940 yılında TV'nin tanı-tımı için Bükreş ve Sofya'da gösterildi. Al-manya'ya ise ancak savaş sonrasında, 1950'de geri döndü.

TV'DE GÖSTERİLEN İLK SİNEMA FİLMİ

George Robey'in bir monolog sunduğu "**Gelin**" adlı kısa filmidir. 19 Ağustos 1929 gü-nü, Londra'daki Baird Stüdyolarından yay-ımlandı.

Programları arasına düzenli olarak film gösterimleri de koyan ilk TV istasyonu, ABD'nin New Jersey eyaletinde yayın yapan W2XCD Passaic TV'sidir. Bu televizyonda film yayını, 1 Mart 1931'de başladı. İlk film-ler, genellikle kısa serüven ve gezi öyküleri-ydi. Bunlar arasında, "**Çölde Yaşayan İnsanlar**" ve "**İngiliz Kolombiyası**" sayı-labilir.

TV'de yayınlanan ilk uzun metraj sinema filmi ise, "**Police Patrol**" adlı polisiye kome-

didir. 1925 yılında çekilen bu film, W2XCD Passaic televizyonunda 6-11 Nisan 1931 gün-lerinde altı bölümlük dizi halinde yayınlandı. Gotham Productions şirketinin yapımcılığını üstlendiği filmin yönetmeni, **Burton King** idi. Olaylar, New Yorklu bir polisin (James Kirk-wood), sevgilisine (Edna Murphy) tıpatıp ben-zeyen bir hırsız kızı (yine Edna Murphy) tutuklamasıyla geliyordu.

ÜÇ BOYUTLU İLK FİLM

Bu alanda, Edwin S. Porter ve W.E. Waddell tarafından yapılan üç çalışma, 10 Haziran 1915 günü, New York'taki Astor Tiyatro-su'nda sunuldu. Çalışmalardan birinde kırsal yaşam, diğerinde Niagara Çağlayanları, üçün-cüsünde ise John Mason ve Maria Doro'nun oy-nadıkları "**Jim, The Penman**" adlı oyundan bir bölüm gösteriliyordu.

Üç boyutlu ilk konulu film, **Perfect Pictu-res** şirketi tarafından çekildi. "**Aşkın Gücü**" adlı beş makaralık bu film, 1840'larda Cali-fornia'da yaşayan genç bir kaptanın öyküsü-nü konu alıyordu. 27 Eylül 1922'de, Los Angeles'ta Ambassador Oteli salonlarında ilk gösterimi yapıldı.

İlk sesli ve üç boyutlu film, 1936 yılında İtalyan Stereosinematografi Derneği tarafın-dan Cines-Caesar stüdyolarında çekildi. **San-te Bonaldo'nun** yönettiği "**Nozze Vagabonde**" adlı filmde, başrolleri **Leda Glo-ria** ve **Ernes Zacconi** paylaştılar.

İlk renkli ve üç boyutlu film ise, bir Rus yapımı olan "**Robinson Crusoe**"dur. A.N. Andreyevski yönetiminde, 1945-1946 yılları arasında, Karadeniz kıyılarında çekildi. İlk gösterimi 1947 yılında Moskova'da yapıldı. Çekim sırasında en büyük güçlük, vahşi bir kaplanın, ince bir dal üzerinde kameraya doğ-ru yürüdüğü sahnede çekilmişti. Tam beş ge-ce, bu sahnenin çekimi için uğraşıldı ve nihayet kameraman, başarılı bir sonuç elde et-ti. Bu sahne öylesine başarılıydı ki, kaplan sanki seyircilerin başları üzerine yürüyor ve si-nemanın arka kısımlarında kaybolup gi-di-yordu.

İLK GENİŞ EKRA NL I FİLM LER

Bu alanda öncülüğü, New York'un **Verisco-pe Co.** adlı şirketi yaptı. **Enoch J. Rector** yön-etiminde 17 Mart 1897 günü Reno'da Cor-bett-Fitzsimmons karşılaşması 15 dakikalık bir film olarak çekildi. 70 milimetrelık film, 2/1 oranında görüntü veriyordu.

Ahşap boyunduruk: 5 bin yıldır, öküzler boyunduruk altında çiftler çiftler insanlığa hizmet ederler. Boyunduruk, Ubiciminde, kayışlarla altın hayvanların boğazına bağlanır. Üstten de iplerle boynuzlara tutturulur (küçük resim.)

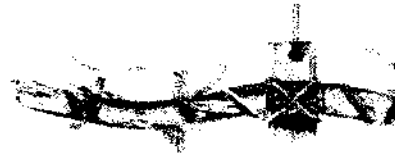
Avrupalılar, sabanın tahtasının işleyemeyeceği kadar sert topraklar üzerinde yaşadıklarından, tarımsal zenginliğe ancak sabana demir bıçak takmayı akıl ettikten sonra kavuştular. Ondan sonra da uygarlıklarını hızla geliştirdiler.

Boyunduruk

Boyun kayışı

Ok ucu

İLK KOŞUM TAKIMI

M.Ö. 3000 yıllarında, Mezopotamya'da tarımla uğraşan insanlar, öküzlere boyunduruk

vurmaya başladılar. Tahtadan yapılan bu boyundurukların orta kısımları, hayvanın boynuna gerektiği gibi oturması için ateşin üstünde bükülüyordu. Sonra boyunduruk, alt-

Geniş ekranda oynayan ilk konulu film ise, 1929 yılında çekildi. "The Fox Movietone Folies of 1929" adlı film, 70 milimetrelilik Fox Grandeur yöntemiye çekildi ve 1929 yılı Eylül ayında Broadway'deki Gaiety Tiyatrosu'nda, 9x3.5 metre boyutlarında bir perde üzerinde gösterildi. 1930 ve 1931 yıllarında, ABD'de başka geniş ekranlı filmler de yapıldı.

Sinemaskop olarak çekilen ilk film, "Twentieth Century-Fox" şirketi tarafından gerçekleştirildi. "The Robe" adlı bu film, 24 Eylül 1953 günü Hollywood'daki Grauman's Chinese Theatre'da ilk kez seyirci karşısına çıktı.

Sinerama tekniğiyle çekilen ilk film olan "This is Cinerama", 30 Eylül 1952 günü New York'ta vizyona girdi ve 122 hafta gösterildi. Sinerama tekniğiyle ilk uzun metrajlı film ise, 1962 yılında Metro-Goldwyn Mayer tarafından çekildi. "The Wonderful World of the Brothers Grimm" adlı bu filmin yönetmenleri, George Tal ve Henry Levin idi.

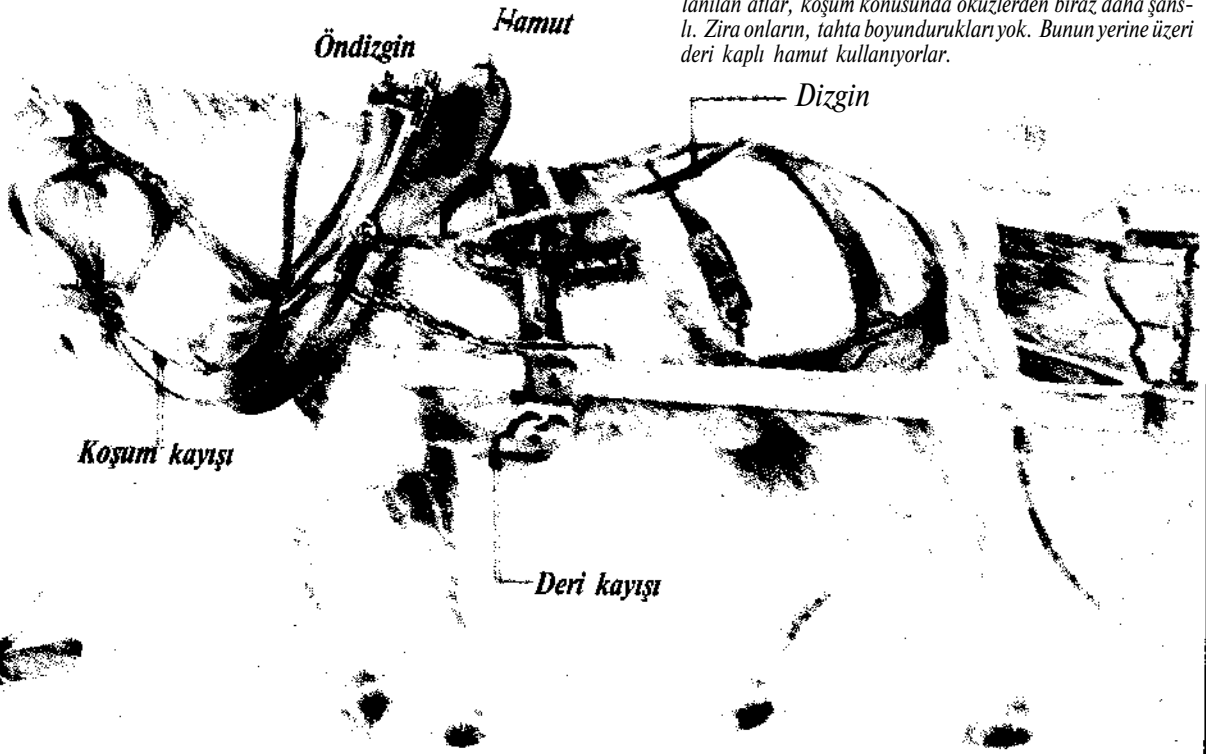
POLİSİN PARMAKİZİNDEN İLK YARARLANMASI

Bu sistem, İskoçyalı fizikçi Henry Faulds tarafından, Tokyo'daki Tsukiji Hastanesi'nde çalıştığı sırada geliştirildi. Faulds'un "Nature" dergisine yazdığı şu mektup, 2 Ekim 1880'de yayınlandı:

"Eğer bir balcığa, cama, kâğıda ya da herhangi bir şeyin üzerine parmak izleri alınır, bu, suçluların bulunmasında büyük ölçüde yardımcı olur. Ben, bu konuda iki deney yaptım ve çok başarılı sonuçlar aldım. Deneylerden birinde, şişenin üzerinde kalan yağlı parmak izleri, yasak bir ilacı kimin içtiğini ele verdi. İkinci olayda da beyaz badanalı bir duvara tırmanmaya çalışan bir adamın bıraktığı parmak izleri, kendisinin bulunmasını çok kolaylaştırdı."

Ne yazık ki, Henry Faulds'un önerisi. İskoç

Atlar şanslı: Daha çok binmek ve yük taşımak için kullanan atlar, koşum konusunda öküzlerden biraz daha şanslı. Zira onların, tahta boyundurukları yok. Bunun yerine üzeri deri kaplı hamut kullanıyorlar.

tan boyun kayışlarıyla öküzlerin boyunlarına bağlanıyordu. Uzun ipler, dizgin görevi yaparak hayvanların yönlendirilmesine yardımcı olurdu.

Milattan 500 yıl önce, Romalılar, atlara

hamut takmayı becerdiler. Hamutlar, kıvrık tahtalardan yapılıyor, sonra da üzerleri deri ile kaplanıyordu. Böylece hayvanların boynu büyük ölçüde korunmuş oluyordu.

polisi tarafından ciddiye alınmadı. Parmak izlerinden yararlanmaya başlayan ilk polis birliği, Buenos Aires Eyalet Polisi'nin **La Plata** birimi oldu. Birim Komiseri **Juan Vucetich**'i suçluların özelliklerini tasnif eden bir bölüm kurmakla görevlendirmişti. Vucetich, bu arada parmak izi yönteminden de yararlandı ve 31 Mart 1892'de dünyanın ilk parmak izi bürosunu kurdu.

PARMAKİZİYLE AYDINLATILAN İLKOLAY

Bu konuda ilk başarıyı, La Plata polisi, 1892 yılının Temmuz ayında gösterdi. 29 Haziran günü Buenos Aires'in banliyölerinden Necochea'da **Francisca Rojas** adlı bir kadın, çığlık çığlığa evinden fırladı. Üstü başı kan içindeydi. Saldırıya uğradığını ve çocuğunun öldürüldüğünü söylüyordu. Kadın, bir çiftlikte işçi

olarak çalışan komşusu **Velasquez**'i suçladı. Velasquez, uzun süredir kendisiyle evlenmek istiyordu. Genç işçi, aynı akşam tutuklandı ve itirafa zorlandı. Bu sırada, polisin kulağına bazı söylentiler geldi. Bu dedikodulara göre, kadının evlenmek istediği bir başka adam vardı. Ama bu adam, çocuklu bir kadınla evlenemeyeceğini söylüyordu. Bunun üzerine poliste bazı kuşkular baş gösterdi. 8 Temmuz günü, La Plata'dan gelen Müfettiş **Eduardo Alvarez**, olaya el koydu. Soruşturma sırasında, kadının yaşadığı kulübenin kapısında bazı kanlı parmak izlerine rastladı.

Alvarez, izlerin bulunduğu bölümü keserek, incelemek üzere La Plata'ya gönderdi. Bu arada, kadının suçladığı adamın parmak izlerini de alıp La Plata'ya göndermeyi unutmamıştı. Sonunda, kanlı parmak izlerinin kadına ait olduğu anlaşıldı. Bu kanıt karşısında sorguya çekilen kadının dili çözüldü ve suçunu itiraf etti. Sevdiği adamla evlenebilmek için kendi çocuğunu öldürmüştü. O dönem-

de, Arjantin'de kadınlara idam cezası verilmemişinden, ömür boyu hapse mahkûm oldu.

tim ve tatbikatlar dışında, itfaiyeciler, günde ortalama üç yangına gidiyorlardı.

İLK BELEDİYE İTFAİYESİ

20 Haziran 1726'da Yorkshire'ın Beverly kentinde kuruldu. İtfaiyeciler, part-time çalışıyorlardı ve söndürdükleri yangına göre ücret alıyorlardı.

Tam gün mesai yapan itfaiyecilerden oluşa itfaiye birliği, 1 Ocak 1833'te Londra'da kuruldu. O dönemde yangın sigortası yapan 10 büyük sigorta şirketi vardı. Bu şirketler bir araya gelerek bir itfaiye teşkilatı kurmaya karar verdiler. James Braidwood komutasında 80 itfaiye erinden oluşan bir örgüt kuruldu. Bu örgüt, dört bölgede 19 istasyonda hizmet veriyordu. Çalışanlara, özel bazı durumlar hariç, hiç izin verilmiyordu. Günlük rutin eği-

İLK İTFAİYE ARACI

Augsburg kenti için 1518 yılında, demirci Anthony Blanter tarafından yapıldı. Bu araç hakkında günümüze fazla bilgi ulaşmadı. Ancak, Augsburg Belediyesi arşivlerindeki bazı notlara bakılırsa, büyük bir kolla su fışkırtan bu yangın söndürme aygıtı, dört tekerlekli bir taşıyıcının üzerine yerleştirilmişti.

İLK YANGIN SÖNDÜRÜCÜ

Alman fizikçi M. Fuches tarafından 1734 yılında yapıldı. Bu ilk yangın söndürücü, yangın sırasında alevlerin üzerine fırlatılmak üzere

İLK PARMAKİZLERİ

Parmak izlerinden kimlik saptanmasının sistematik olarak kullanımı, 1858 yılında Hindistan'ın Jagipur kentinde, **William Herschel** tarafından düşünüldü. Bir devlet memuru olan **Herschel**, o yılın 28 Temmuz'unda, Nishta köyünden **Rajyadhar Konai** adlı bir Hintli müteahhit ile bir yol yapımı anlaşması yapmıştı. Anlaşma kâğıdının arka yüzüne, Konai'nin sağ elinin iç kısmının izlerini çıkarttı. **Herschel**, resmi yazışmalara kendi mühürünü basmak için yeni yaptığı bir mürekkebi kullanıyordu. Konai'nin sağ elinin iç kısmını bu mürekkebe batırdıktan sonra kâğıda bastırdı ve elin bütün izi olduğu gibi çıktı. Aslında **Herschel**, bu ilk denemeyi yaptığında, buluşunun kimlik saptama açısından bir çığır açtığını bilmiyordu ve böyle bir düşüncesi de yoktu. O yalnızca, Bengal asıllı Hintlinin gözünü korkutmak ve işi yarıda bırakıp kaçmasına engel olmak amacındaydı. Ama zamanla buluşunun önemini kavrayınca, büyük mutluluk duydu. 1859 yılı Haziran ayında Arrah Yargıcı olunca, parmak izi çalışmalarına hız verdi. Önceki, dostlarının ve arkadaşlarının parmak izlerini topluyordu. Ertesi yıl Nuddea'ya geçince, bu kentte sahtekârlığın ve dolandırıcılığın doruğa çıktığını gördü. O zaman, her türlü anlaşma ve sözleşmenin parmak iziyle onaylanmasını istedi. Ama bu isteği, Kalküta'daki Genel Sekreterlik tarafından geri çevrildi. 1877 yılında Hoogley'e atandığında istediği yetkiyi aldı ve parmak izinden resmi işlemlerde yararlanmaya başladı.

Parmak izleriyle ilgilenen ilk kişi olarak tarihe geçen İngiliz William Herschel, 1858 yılında Hindistan'da müteahhit Rajyadhar Konai ile bir sözleşme yaptıktan sonra, kendisini korkutmak için sözleşmenin arkasına sağ elinin izini çıkarttı.

içi tuzlu su dolu cam toplardan oluşuyordu. Birinci Dünya Savaşı'na kadar, gazetelerde, evlerinde çıkan bir yangını bu aygıtla söndüren bir ailenin resmini içeren ilanlar yayınlandı.

Modern yangın söndürücülerin ilkinin, 1816 yılında, Edinburg'da George Manby yaptı. Manby, 1813 yılında korkunç bir yangına tanık olmuştu. Bir apartmanın beşinci katında çıkan yangın, aşağıdan hiçbir müdahale yapılmadığı için kısa zamanda yayılmış ve bütün binayı kaplamıştı. O zaman Manby'nin aklına bir şey takıldı. Eğer yangının çıktığı yerde ilk anda müdahale edebilecek bir şeyler olsaydı, felaket bu denli büyük boyutlara ulaşmayabilirdi.

Bunun üzerine böyle bir aygıt geliştirmek için çalışmalara başladı. 1816 yılında, silindir şeklinde bakırdan bir yangın söndürücü yaptı. 60 santim yüksekliğindeki bu silindirin üçte ikisi, içinde kul bulunan suyla doldurulmuştu. Kalan üçte birlik bölüme de basınçlı hava sıkıştırıldı. Su, basınç sayesinde alevlerin üzerine püskürtülüyordu. Manby'nin yangın söndürücüsü, Long Acre'da, Hadley Simpkin and Lott firmasınca seri olarak üretildi. İlk birkaç yüz adetlik satıştan sonra, söndürücülere olan ilgi azaldı. Yangın söndürücülerin gerçek önemi, yarım yüzyıl sonra yangın felaketlerinin yaygınlaşmasıyla yeniden anlaşıldı.

İLK YANGINSİGORTASI

3 Aralık 1591'de Hamburg'da imzalandı. Yangında uğranılacak maddi zararı tazmin etmek üzere hazırlanan bu ilk "poliçe"nin üzer-

rinde, 101 kişinin imzası vardı. Çoğu bira üreticisi olan bu kişilerden herhangi birisi, yangın sonucu mal varlığını yitirirse, bu kaybı karşılamayı taahhüt ediyordu. Bu amaçla bir fon kuruldu ve düzenli olarak fona aidat yatırıldı. 1637 yılından itibaren bu fon, Kent Meclisi'nin denetimine geçti.

İLK FLORESAN LAMBA

ABD'nin Ohio eyaletinin Nela Park kentinde, **General Electric Co.** tarafından geliştirildi ve 1935 yılının Eylül ayında, Cincinnati'de yapılan Aydınlatma Mühendisliği Derneği'nin yıllık toplantısında tanıtıldı. 60 santim uzunluğunda, yeşil ışık veren tüp, "**büyük umut vaat eden bir deneme**" olarak kamuoyuna takdim edildi.

Bu tür lambaların ilk pratik kullanımı, 23 Kasım 1936 günü, ABD Patent Bürosu'nun yüzüncü yıldönümü nedeniyle Washington'da verilen bir akşam yemeğinde, yemek salonunun aydınlatılmasıyla yapıldı,

Floresan lambaları, 1 Nisan 1938'den itibaren hem **General Electric**, hem de **Westinghouse** firmaları tarafından piyasaya sunuldu. General Electric markalı floresanlar, üç ayrı güç ve boyda pazarlandı. 15, 20 ve 30 watt'lık lambaların boyları 45, 60 ve 90 santim, fiyatları ise 1.5 ve 2 dolar arasında değişiyordu.

İLK TOTO OYUNU

1922 yılında, İngiltere'nin Birmingham kentinde, **John Jervis Barnard** tarafından oyna-

Cam ve metal karışımı bu şırıngaların yerini, bugün plastik şırıngalar aldı.

İLK ŞIRINGA

19. yüzyılın ortalarından itibaren, birçok doktor, ucunda sivri bir iğne olan cam şırıngalarla hastalarına bazı ilaçlar vermeye başladılar.

Bu aracı ilk kez kullanan hekim olarak **Fransız cerrahı Charles Gabriel Pravaz** kabul edilir. Pravaz, kullandığı bu şırınga ile, has-

taya deri altından verdiği ilacın, ağızdan alınan ilaçlara oranla çok daha çabuk kana karıştığını ve daha etkin olduğunu anlamıştı.

Daha sonraları, cam ve metal şırıngalar yapıldı. Bunlar, kullanılmadan önce sterilize edilmek için kaynatılıyordu. İğnelerin de kaynatılması gerekiyordu. Ayrıca, zaman zaman uçlarının kütleşip kütleşmediğine bakmak zorunluydu. Bugün ise bir kez kullanıldıktan sonra atılabilen plastik şırıngalar yaygınlaştı.

tıldı. Bu amaçla tek odalı bir büro tutan Barnard'ın düzenlediği bahisin ilk kuponunda, altı karşılaşmanın galibini bilmek gerekiyordu. 1938 yılına kadar bu oyunu sürdüren Barnard, kuruluşunu o yıl David Cope'a devretti.

Gerçi **Barnard**, bu oyunun mucidi olarak bahisçilikten fazla bir şey kazanamamıştı ama, kendisini taklit edenler, bu konuda ondan çok daha şanslı çıktılar. Bunlardan John Moore, "ilk toto milyoneri" oldu. 1923 yılında Liverpool'da telgraf memurluğu yaparken eline Barnard'ın kuponlarından birini geçiren **Moore**, iki arkadaşıyla birlikte bu işten ne kadar para kazanabileceklerini hesaplamaya başladı. Sonunda 4 bin kupon bastırarak, kendi firmalarını kurdular. Moore, iş tutmazsa telgraf şirketindeki görevinden olmamak için kuponların üzerine ismini yazdırmadı ve "**Little Wood**" takma adını kullandı. İlk kuponlarını, işe aldığı çocuklar aracılığıyla Manchester United Stadı'nda dağıttırdı. Ne var ki, yalnızca 35 kişi kupon aldı ve bu ilk bahiste kazanan kişiye yalnızca 2 pound verildi. Çok geçmeden, Moore'un iki ortağı işten çekildiler. Ama o, yılmadan devam etti ve birkaç yıl sonra ilk bir milyonunu kazandı.

Savaş öncesi futbol bahislerinde ödenen en büyük ikramiye, dörtlü bir bahiste kazanıldı. 30 bin 780 pound tutarındaki bu büyük ikramiyeyi 1937 yılı Nisan ayında R. Levy aldı. Altı maçlı bir bahiste verilen en büyük ikramiyenin sahibi ise 7 Kasım 1950'de 104 bin 990 pound kazanan Bayan **Knowlson** oldu.

İLK DOLMA KALEM

1656 yılında, Paris'e giden iki Hollandalı gezgin, geri döndüklerinde, bu kentte harika bir buluş gördüklerini söylediler. Bu harika buluş, bir dolmakalem idi. Kendi mürekkebini içinde taşıyan bu gümüş kalem, o yıl Paris'te 10 franga satılıyordu. İngiltere'de ilk dolmakalem ise 1663 yılında William Coventry tarafından kullanıldı.

İLK DONDURULMUŞ GIDA

Aynı ayrı paketlenmiş ürünler halinde **Clarence Birdseye** tarafından geliştirildi ve 6 Mart 1930'da, ABD'nin Massachussets eyaletinin Springfield kentinde 10 ayrı mağazada satışa sunuldu. Birdseye, 1912 ile 1915 yılları arasında Labrador'da balıkçılık üzerine araştırmalar yapan bir ABD heyetine katılmıştı. O zaman, bazı gıdaların derin dondurucularda

dondurularak uzun süre korunabileceği düşüncesi kafasında yer etti. Birdseye, konuya ilişkin notlarında şunları yazıyordu:

"Bazı yerlilerin, sıfırın altında 50 derecede balık avladıklarını gördüm. Balıklar, sudan çıktıkları anda donuyorlardı. Aylar sonra buzlar çözüldüğünde, bu balıklardan bazıları hâlâ canlıydı."

Birdseye, Labrador'dayken balıkları ve sebzeleri su dolu kaplar içinde dondurarak taze bir biçimde saklamayı öğrenmişti. 1924 yılında Gloucester'de "**General Seafoods Corp.**" adında bir firma kurarak bu işi ticari olarak yapmaya karar verdi. Ancak şirketi, beş yıl sonra 22 milyon dolar karşılığında Postum Co.'ya devretti. Yapılan anlaşma gereği, Birdseye sözcüğü iki ayrı sözcük halinde (Birds Eye) şeklinde mamullerin üzerine yazılacak ve bu alamet-i farika olarak kullanılacaktı.

Önceleri, donmuş besinlerin perakende satışında hayli zorluk çekildi. Ambalajların soğutucu dolaplar içinde saklanması gereği, müşteriler tarafından kolay görülemiyorlardı. Ayrıca ev hanımları, bu tür besinlere henüz alışkın değillerdi. O yıllarda çekilen zorluğu, bir tezgâhtarın, "35 sentlik bir pake-ti bir hanıma tanıtip satabilmem için tam beş dakika uğraşmam gerekti" şeklindeki sözleri, çok iyi tanımlar. Ne var ki, 1933 yılında tüm engeller aşıldı ve ABD'de donmuş besinleri perakende olarak pazarlayan mağaza sayısı 516'yı buldu.

Önceden pişirilen ilk donmuş besinler ise, Birds Eye tarafından pazarlanan pilic ve bif-

İLK FAKSİMİLE

Radyo-link ve telefon hatları aracılığıyla resim ve yazıları uzak mesafelere aktarmaya yarayan faksimile aygıtları, ilk olarak gazetelere fotoğraf ulaştırabilmek için kullanıldı. Bu yolda ilk deneme, 1907 yılında yapıldı ve Londra'da yayınlanan **Daily Mirror Gazetesi**, bu yöntemle Paris'ten bir fotoğraf aldı. Kullanılan aygıt, o tarihten beş yıl önce Alman bilim adamı **Prof. Arthur Korn** tarafından icat edilmiş ve ilk denemeye kadar sürekli geliştirilmişti.

1959 yılında, kısaca Faks olarak adlandırılan faksimile yöntemi, bir gazetenin tümüyle başka yere iletilmesinde kullanıldı. Japonya'da yayınlanan Asahi Shimbun Gazetesi'nin tüm sayfaları, merkez büronun bulunduğu Tokyo'dan 900 kilometre uzakta bulunan Saporro kentindeki ikinci matbaaya geçildi. Büro kullanımında, faks aygıtıyla bir daktilo sayfası ebadındaki belgeyi, herhangi bir yere iki-üç dakika içinde göndermek mümkündür.

İLK GAZ ODASI

Nevada eyaletinde, ABD Ordusu sağlık teşkilatı görevlilerinden Binbaşı **D.A. Turner** tarafından, "**Bir insanı ölüme göndermek için en çabuk ve en insanca yöntem**" olarak takdim edildi. İlk kez **8 Şubat 1924'te** Carson City'deki Nevada Eyalet Hapishanesi'nde bir Çinlinin katili olan **Gee Jon'un** ölüm cezasının infazında kullanıldı. Gee Jon, ölüm odasına hidrosiyani gazının verilmeye başlamasından altı dakika sonra hayata gözlerini yumdu.

İLK GAZ OCAĞI

Isı ve ışık veren ilk aygıtın patenti, **21 Eylül 1799'da, Fransa'da Philippe Lebon** tarafından alındı. Lebon,ertesi yıl Termolamba adını verdiği aygıtını Paris'teki Seignelay Oteli'ne taktı. Aygıtının tanıtımını yapabilmek için masrafları da kendisi üstlendi. Isıtma işlevinin dışında aydınlatma aracı olarak da kullanılabilen Termolamba yaydığı kötü koku yüzünden fazla tutulmadı. Her şeye rağmen Lebon, 1804 yılında Napoléon'un taç giyme töreni sırasında ve daha sonraları aygıtını geliştirmek için çalışmalarını sürdürdü.

İLK GAZ SOBASI

Ticari açıdan kullanılabilirliği olan ilk gaz sobası, Northampton Gaz Şirketi'nin Müdür Yardımcısı **James Sharp** tarafından geliştirildi ve **1826** yılında Sharp'ın **Northampton'daki** evinin mutfağına takıldı.

Satış amacıyla üretilen ilk modeller de **1834** yılında **Bath** ve **Angel** otellerine takıldı.

İLK GARAJ

Motorlu araçların muhafaza edilmesi amacıyla yapılan ilk garaj, **1899** yılında, **Dr. W. W. Barrett** tarafından **İngiltere'nin Southport** kentinde yaptırıldı. Dr. Barrett'in garajı, evinin hemen yanı başındaydı ve bir ara kapıyla iki arabasının bulunduğu garaja kolayca geçilebiliyordu. 1898 model **Daimler** ve yine 1898 model **Knitley Victoria** marka iki arabası olan Dr. Barrett, İngiltere'nin iki arabalı ilk kişiydi. Aynı zamanda arabaları kaldırmak için ilk pratik krikoyu icat ederek tarihe geçti.

1899 yılının Aralık ayında, **F. Jazkson**, müşterilerinin gereksinimlerini karşılamak üze-

re, **Oxford** Caddesi'ndeki Soho Pazarı'nda ahşap bir garaj inşa ettirdi.

İLK ÇİT

Taş devri insanı, tarımla ve hayvancılıkla uğraşmaya başladığı andan itibaren ekili tarlalarını ve evcil hayvanların bulunduğu yerleri, yabancılardan ve vahşi hayvanlardan korumak için, bir sınırla çevrelemek gereğini duydu. Ancak, genellikle ağaç dallarından yapılan bu ilk çitlerden günümüze kadar ulaşabilen fazla bir örnek kalmadı. M.Ö. 1. yüzyılda, Romalı General **Julius Caesar**, İngiltere'de ve Avrupa'nın öteki ülkelerinde kullanılan çitleri görerek, bunları ülkesine getirdi. Daha sonra, dikenli teller bulunarak çeşitli biçimlerde dünyanın çeşitli yerlerinde kullanıldı.

İkinci Dünya Savaşı'nda sonra, bazı uygar ülkelerde, koyun ve sığır sürülerinin etrafına elektrikli çitler gerildi. Bu çitlere verilen akım öldürücü değildi. Yalnızca, tutunup üzerinden aşmaya çalışan insan ya da hayvanı baltıyordu.

ATEŞ YAKMAYA YARAYAN İLK AYGITLAR

İnsanın ateşle ilk kez ne zaman tanıştığı, kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, **1929** yılında **Pekin'in** 45 kilometre uzağındaki **Choukontien** mağarasında 500 bin yıl öncesine ait bir insan kalıntıları bulunduğu, bu insanın yanında bazı yanmış cisimlere de rastlandı. Bilim adamları, bu insanın ateşi tanıdığını, ancak onu yakmayı bilmediğini ve alevlerin doğal olaylar sonucu onun hayatına girdiğini kabul ediyorlar.

İsa'nın doğumundan **12 bin yıl önce**, Taş Devri insanı, çakmak taşlarıyla ateş yakmayı öğrendi. Bu buluşu, birbirine çarpan iki çakmak taşından çıkan kıvılcımın yerdeki kuru otları tutuşturmasıyla bir rastlantı sonucu yaptığı sanılıyor. 4 bin yıl sonra, Taş Devri insanı, bir odun parçasını bir başka tahtanın üzerine hızla sürterek ateş yakmayı kolaylıkla beceriyordu.

Ortaçağ'la birlikte, insanoğlu kav çakmağını geliştirdi ve bu yöntem, en yaygın ateş yakma tekniği olarak dünyaya yayıldı. 14. yüzyılda sodyum nitrat ve alkol karışımına batırılarak kurutulmuş çubuklarla, ilk kibrit benzeri ateş yakma aygıtları üretildi.

1827 yılında **İngiliz** kimyageri **John Walker**, küçük tahta parçalarının uçlarını antimon sülfid, potasyum klorat ve arapsakızı karışımına batırarak ilk kibriti yaptı.

1830 yılında Fransa'da **Charles Sauria**,

fosfor kullanarak bir kibrit üretti. Ama, kullanılan maddenin zehirli olması nedeniyle, daha üretim aşamasında 20 kişi hayatını **kaybetti**. 20 yıl sonra, **İsveçli** bilim adamı **John Lundstron, Sauria**'nın yöntemini güvenli hale getirdi.

1909 yılında benzinli çakmaklar yapıldı. **1945** yılında da bütangazıyla çalışan çakmaklar geliştirildi. Bugün çok yaygın olan manetolu ve pilli çakmaklarla ilgili çalışmalar ise, daha **1880** yılında Fransız fizikçileri **Pierre ve Paul-Jacques Curie** tarafından başlatıldı.

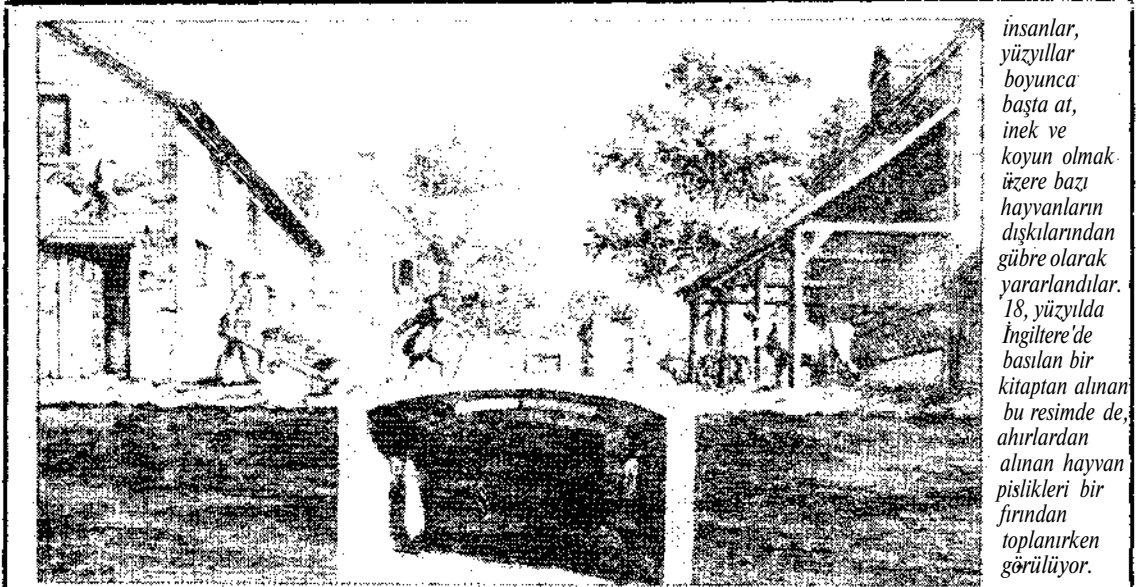
İLK BALIK ÇİFTLİĞİ

İlk balık çiftliği, günümüzden 5 bin yıl önce

Çin'de kuruldu. Nehirlerde yakalanan sazan ve kefal balıkları, yapay havuzlara canlı olarak getirildi ve buralarda çoğaltıldı.

Avrupa'da balık çiftlikleri, ilk kez Romalılar tarafından kuruldu. Ortaçağ'a gelinceye değin, Avrupa'da bu çiftlikler çok yaygınlaşmamıştı. Ortaçağ'la birlikte özellikle büyük manastırların yörelerinde besin gereksinimini karşılamak için balık üretimi başlatıldı. Ancak, 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'da yeni açılan yollar aracılığıyla deniz kıyılarına ulaşım kolaylaştı ve insanlar balık gereksinimlerini denizden karşılamaya başladılar. Bunun üzerine balık çiftliklerine duyulan ilgi, yenden azaldı.

1960'lı ve 1970'li yıllarda denizlerdeki ba-

insanlar, yüzyıllar boyunca başta at, inek ve koyun olmak üzere bazı hayvanların dışkılarından gübre olarak yararlandılar. 18. yüzyılda İngiltere'de basılan bir kitaptan alınan bu resimde de, ahırlardan alınan hayvan pislikleri bir fırından toplanırken görülüyor.

İLK GÜBRELEME

Yeryüzünde tarım ilk kez, Mezopotamya'da, **Fırat** ile **Dicle** nehirlerinin arasında yapıldı. Son derece verimli olan bu topraklar doğa, kendiliğinden gübreliyordu. Bu nedenle doğa, bu yörede M.Ö. 2500 yıllarında başladı ama, nehirlerin sulamadığı yerlerde insanların gübre gereksinimleri M.Ö. **900** yılında başladı.

Yunanlılar, ettikleri alanlardan daha iyi ürün almak için insan ve hayvan ölümlerini, özellikle üzüm bağlarının altına gömerek, gübrelemeyi sağladılar. Ayrıca, asmaların dibinde kestikleri hayvanların kanlarıyla toprağı beslediler. Ayrıca başta at, inek ve koyun olmak üzere çeşitli hayvanların dışkıları da yüzyıllar boyunca gübre olarak kullanıldı.

16. yüzyıldan itibaren Avrupalı bilim adamları, bitkilerin büyümelerindeki gizemi anlamak için çalışmalara başladılar. Kimileri, bitkilerin beslenmesinde en önemli unsur olarak suyu görüyor, tüm besinlerin su yoluyla bitkiye ulaştığına inanıyordu. 1700 yılında, İngiliz jeoloji ve fizik uzmanı **John Woodward**, bitkileri asıl besleyenin, sudaki insan ve hayvan kalıntıları olduğunu saptadı.

18. yüzyıldan itibaren, tarım bir endüstri kolu haline geldi ve bunun doğal bir sonucu olarak yapay gübre elde etmek için çalışmalar başladı.

19. yüzyılda Alman kimyacı **Justus von Liebig** tarafından geliştirilen yapay gübre çalışmalarını, 1842 yılında İngiliz bilim adamı **Sir Johu Bennet Lawes** sonuçlandırdı ve tarımda yeni bir çığır açıldı.

lık yataklarında görülen azalma, taze balık fiyatlarının hızla artmasına yol açtı. Böylece, Avrupa ve Amerika'da balık çiftlikleri yeniden gündeme geldi. Bugün, Batı Avrupa'da ve İngiltere'deki balık çiftliklerinde yılda 100 bin ton balık üretilir. Bu rakam, tüketimin yalnızca yüzde birini karşılar.

İLK BALIK AĞI

Günümüzden **12 bin yıl önce**, Filistinli balıkçılar tarafından uçlarına taş bağlanarak ağırlaştırılan balık ağıları kullanıldı. Bu ilk ağılar, asma dallarından yapılan iperle hazırlanıyordu. **2 bin yıl sonra, Afrika, Amerika ve Güneydoğu Asya'da** balkabağı saplarından yapılan ağılar kullanılmaya başlandı.

13. yüzyılda, Portekizli balıkçılar, sığ kıyılarda ağ serperek avlanıyorlardı. 1500'lü yıllarda da Japon balıkçıların, ağılarla çok büyük balinalar avladıkları biliniyor.

BAYRAKLA İLK HABERLEŞME

1400 ve 1600 yılları arasında, tam 200 yıl boyunca, donanma komutanları, filolarındaki gemilere belirli mesajlar göndermek için ya ateşli silahlar kullanarak işaret verirler, ya da kendi gemilerini önceden saptanmış doğrultularda hareket ettirerek ne demek istediklerini anlatmaya çalışırlardı.

1777 yılında Amerikan karasularında seyreden İngiliz Donanması'nın komutanı Amiral **Richard Howe**, bayrakla haberleşme yöntemini buldu. Bu yöntemle göre, her harf, belirli bir bayrak işaretiyle gösterilebiliyordu. Amiral **Home Popham**, bu bayrak alfabesini daha kolay hale getirdi. 1805 yılında yapılan Trafalgar Deniz Savaşında, Amiral Nelson, ölmeden hemen önce bayrak işaretleriyle donanmasına şu emri veriyordu: "**Düşmana daha çok yaklaşın**".

1817 yılında, İngiliz Kraliyet Donanması'ndan **Yüzbaşı Frederick Marryat**, uluslararası bir bayrak alfabesi geliştirdi ve bu alfabe tüm uluslar tarafından kabul edildi. Günümüzün gelişmiş haberleşme sistemlerine rağmen, bayrak haberleşmesi hâlâ geçerlidir.

İLK ALEV TABANCASI

M.S. 674 yılında bir Bizans filosu, "**alev püskürten tüpler**" yardımıyla, Arap gemilerinden oluşan bir filoyu yok etmeyi başardı. Ancak, bu tüpler ve çalışma sistemini gösteren formüller,

daha sonra ortadan kayboldu.

İlk etkin ve modern alev püskürtücüleri, I. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıktı ve Almanlar tarafından Fransızlara karşı kullanıldı. Batı Cephesi'nde kullanılan ve **Flammenwerfer** denilen bu silahlar, biri basınçlı nitrojen, diğeri de benzin dolu iki tüpten oluşuyordu. Nitrojenin ileriye doğru fırlattığı benzin, özel bir mekanizmadan geçerken alev alıyordu.

İLK MİKSER

1904 yılında, küçük bir elektrik motoru, birbirinden çok farklı iki endüstride karıştırıcı ve çirpıcıları karıştırmak için kullanıldı.

Bu işkollarından biri kimya endüstrisi idi ve mikserler, deney tüplerinin içindeki kimyasal maddeleri karıştırmak için kullanılıyordu.

İkinci işkolu ise ABD'de henüz yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan süt sanayii idi. 1904 yılında Londra'da yayınlanan kataloglarda **Townson and Mercer** firması tarafından üretilen kimyasal karıştırıcıların tanıtımı yapılırken, ABD'nin Wisconsin eyaletinde de **George Schmidt ve Fred Osius** tarafından da süt salıyıcıları ve karıştırıcıları üretiliyordu.

İLK KALE AĞI

John Brodie adında bir İngiliz, 1888 yılında, bir gün Liverpool'da bir maça gitti. Ancak hakem, maçın yönetimini elinden kaçırınca, Brodie'nin de bütün keyfi kaçtı. İki gol kararı vardı ve bunlar tartışılabilir durumları. Brodie, yanındaki arkadaşına döndü ve "**Var mısin iddiaya?**" dedi. "**Ben bu sorunu çözeceğim. Öyle bir şey yapacağım ki, bundan sonra goldü, değildi tartışmaları olmayacak.**"

Maç bitmeden, bugün kullanılan kale ağıları, Brodie'nin kafasında şekillenmişti. Böyle bir uygulamayla, gol olup olmadığı tartışmasız bir biçimde anlaşılabilir.

Buluşunun ilk denemesini 1890 yılının ilk günü **Bolton Wanderers Stadi'nda** oynanan maçta denedi. Sonuçtan, başta Brodie olmak üzere herkes memnundu.

İLK ÇATAL

Çatal ilk kez olarak **11. yüzyılda, İtalya'da** meyve yemek için kullanıldı. 1450'li yıllardan itibaren de, et yemeklerinde kullanılmaya başlandı. İngiltere'deki yemek masalarına ulaşması ise, ancak 1620'li yıllarda oldu.

19. yüzyılın başına gelinceye değin, çatal-
lar iki dişliydi. Daha sonra üç dişli çatal-
lar moda oldu. 1880 yılından itibaren de dört dişli
çatal-
lar kullanılmaya başlandılar. İngiliz ge-
miciler ise, "erkekliğe yakıştıramadıkları" için
1900 yılına kadar çatala el sürmediler.

İLK FÜNYE

1400'lü yıllarda, Avrupa'da madenlerdeki pat-
layıcıları ve bombalan ateşlemek için yavaş ya-
nımlı fitiller kullanılırdı. Bunların uzunluğu,
istenilen zamana göre ayarlanabilirdi. 300 yıl
sonra, bu kibrit-fitillerin yerini, içi barut dolu
tüpler aldı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında füyeler da-
ha da gelişti. Özellikle uçaksavarlarda, hedefin
yaklaştığını radyo sinyalleriyle algılayarak
bombayı ateşleyen füyeler kullanıldı. Bugün
uzaktan kumanda ile harekete geçirilen füyeler
ve hedefin yaklaştığını anlayarak kendiliğinden
harekete geçen füyeler de bulunmaktadır,

İLK HEDİYE KUPONU

Sabun tüccarı **Benjamin Talbert Babbitt**, 1865
yılında New York'ta ilk armağan kuponunu
verdi. **Babbitt**'in bundan amacı, ürettiği sa-
bunların satışını artırmaktı. Bu nedenle, sa-
bunların ambalajlarında bulunan kuponlar-
dan 10 tane getiren müşteriye, güzel bir tablo
armağan ediyordu.

Zamanla bu uygulama, epeyce yaygınlaş-
tı. Çeşitli firmalar, değişik sayıda kupon kar-
şılığında değişik armağanlar veriyorlardı.
Örneğin, 1896 yılında yayınlanan "**Tobacco**"
dergisinde, şu satırlar vardı:

"Amerikan sigara şirketleri arasında
önde gelen isimlerden biri olan 'Old Honesty',
paketlerin içinden çıkan kuponlardan 1500
adet getiren her müşterisine bir bisiklet arma-
ğan ediyor. 500 kupon toplayabilen müşteri-
ler ise, yalnızca bir saatle yetinmek
zorundalar."

KÖRLERİÇİN

İLK REHBER KÖPEKLER

1916 yılında Avusturya'da ve Almanya'da, ta-
rihte ilk kez körler için rehber köpekler eği-
tildi. Projenin fikir babası, Stettin'deki
Frauendorf Sanatoryumu'nun yöneticisi Dr.
Gorlitz idi. Dr. Gorlitz'in hastalarından biri,

genç Dr Alman subayıydı. Bilinci pek yerin-
de olmayan bu genci, Dr. **Gorlitz**, ara sıra yü-
rüyüşe çıkarıyordu. Bir gün, yürüyüşün tam
ortasında doktor acil olarak sanatoryumdan
çağrıldı ve genç subay, yoluna tek başına de-
vam etmek zorunda kaldı. Yanında, doktorun
"**Excelsior**" adlı Alsas türü köpeği vardı. Has-
ta gencin çektiği zorluğu gören Excelsior, an-
sızın ok gibi yerinden kalktı ve sanatoryuma
gitti. Az sonra aynı hızla geldiğinde, ağzında
Alman subayının bastonu vardı. Doktor Gor-
litz, hastasını bıraktığı yere döndüğünde, kö-
peğinin onu yavaş yavaş sanatoryuma doğru
götürmekte olduğunu gördü. Bu manzara,
doktora ilham verdi. Bu denli zeki köpekler
bir araya getirilerek eğitilebilirse, körler çok
iyi birer kılavuz kazanmış olurlardı. 1916 yı-
lında bu konuda ilk deneyler yapıldı ve başa-
rılı sonuç alındı. 1. Dünya Savaşı'nın hemen
ardından da Potsdam'da sürekli bir "**köpek
eğitim kampı**" kuruldu.

İLK SİLAHLAR

Silahlara ilişkin ilk inandırıcı belgeler, 1326 yı-
lına aittir. O yıl, Kral III. Edward'ın, "**Wal-
ter de Milimete**" adıyla yazdığı "**Kralların
Görevlerine Dair**" (De Officiis Regum) adlı
kitapta, bir masanın üzerine monte edilmiş
güçlü bir silahın çizimleri yer aldı. Vazo biçi-
mindeki bu silah, ucu iyi kızdırılmış bir de-
mir çubukla ateşlendi ve dört dilli bir ok
fırlattı. Norfolk'ta Holkham Hall'da bulunan
ve 1326-1327 yıllarına ait olduğu saptanan bir
başka belgede de, bu silahın daha gelişmiş bir
türünün çizimleri vardı.

Çinlilerin ve Hindistanlıların Avrupalılardan
çok daha önce ateşli silahlara sahip oldu-
ğuna ilişkin iddiaları kanıtlayan yazılı belgeler,
hâlâ bulunamadı. Bu söylentiler, eski Doğu
edebiyatından kaynaklanmaktadır. Ateşli si-
lahlar, ilk kez 1520 yılında Çin'e Portekizli-
ler tarafından tanıtıldı.

Bir savaş sırasında topların ilk kullanılması
ise, 1331 yılında İtalya'da yaşandı. "**Civida-
le**"yi kuşatan Almanlar, bu İtalyan kentini
top ateşine tuttular.

İLK JİMNASTİK MAYOSU

1892 yılının Ekim ayında Hamstead'da
Bergman-Osterberg Beden Eğitimi Koleji öğ-
rencilerinden Margaret Tait, tarihte ilk jim-
nastik mayo modelini çizdi. Bu mayoyu ilk
giyen ise, aynı okulun öğrencilerinden **Anna
Pagan**'dır. Bu mayo, genç kızlara, bazı beden
eğitimi hareketlerini rahatlıkla yapabilme ola-
nağı sağladı. Zira, o güne değin giydikleri el-

Allison Cargill, 1908 yılında, Glascon'da "Cuckoo Patrol of Girl Scouts" adıyla ilk kız izci birliğini kurdu.

İLK KIZ İZCİ

Sir Robert Baden-Powell'ın erkek izciler için yaptığı yayınların etkisiyle kurulan ilk kız izcilerle ilgili kayıt, 1908 yazına aittir. Glasgowlu bir kız öğrenci **Allison Cargill**, "**Cockoo Patrol**" adlı kız izciler birliğini kurdu. Önceleri Cargill'den başka hiç kimse, projeyle ilgilenmedi. Ancak, 1909 sonbaharında, kız izci

teşkilatına olan ilgi arttı ve Cargill'in birliği, I. Glasgow İzci Birliği'nin himayesi altına alındı. **William B. Headow** da, oymak başkanlığına getirildi. Kızlar, izci kemeri ve izci rozeti taktılar. Ayrıca, hâki renkli bir fular takmalarına da izin verildi. Özellikle cumartesi günleri öğleden sonraları bir araya gelerek çeşitli atletizm yarışmaları yaptılar ve doğal yeteneklerini geliştirdiler.

biseler, vücutlarına diledikleri biçimi verebilmelerine engel oluyor, bu da hareketlerinin çeşitliliğini sınırlıyordu.

PLANÖRKULLANANİLK KADIN

Avustralyalı amatör bilim adamı ve ozan Ge-

orge Augustus Taylor'un eşi Bayan Florence Taylor, planör kullanan ilk kadın olarak tarihe geçti. Bayan Taylor, eşinin yaptığı planörle 1909 yılının Aralık ayında New South Wales'deki **Narrabeen Plajı** üzerinde uçtu.

Kanadalı opera şarkıcısı Lissaint Beardmore'da, 19 Haziran 1931 günü İngiltere'nin

Lympne yöresinden Fransa'nın Saint-Inglevert Havaalanına uçarak Manş Denizi'ni plânörle aşan ilk insan oldu.

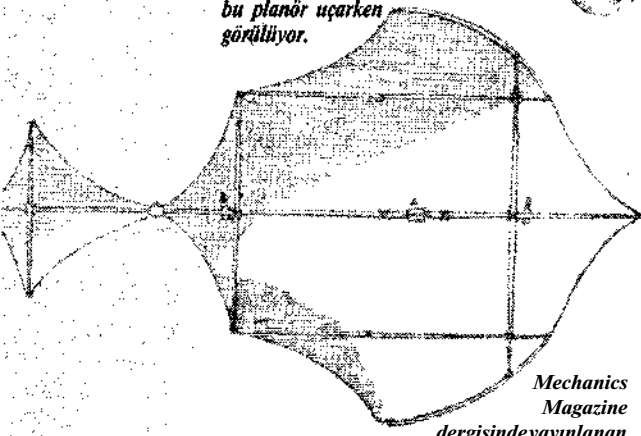
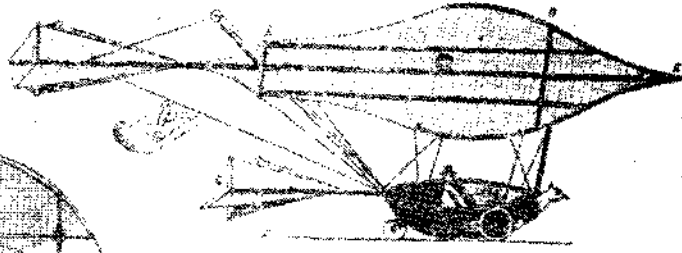
İLK ALTIN PLAK

Altın plak, 1 milyondan fazla satan plakları seslendiren sanatçılara verilir. Bu plağın ilki ni **"Chattanooga Choo Choo"** adlı plağı için **Glen Miller** aldı. Miller, şarkısını ilk kez 1941 yılında çekilen **"Sun Valley Serenade"** adlı filmde okumuştur. RCA şirketi, aynı yıl şarkıyı plak yaptı. Satış miktarı, birkaç ay içinde yedi basamaklı sayılara ulaştı. Bunun üzerine RCA şirketi, plağın **"altın"** bir kopyasını bastırarak 10 Şubat 1942 günü Chesterfield'da da düzenlenen bir törenle **"Glen Miller"**a sundu.

İlk kez hangi plağın satışının 1 milyonun üzerine çıktığı ise kesin olarak bilinmiyor. Ancak, eldeki birtakım kanıtlar, ünlü opera sanatçısı Caruso'nun doldurduğu **"Vesti la Giubba"** adlı şarkının 1 milyonun üzerine çıkan ilk plak olma şansını güçlendiriyor. **Pagliacci'nin** bestesi olan bu şarkıyı **Caruso** ilk kez 12 Kasım 1902'de Londra'da **Gramophone Co.** şirketi için plağa okudu. Daha sonra 1907 yılında RCA için yeniden plağa alındı. Bu ikinci baskının, 40 yıl içinde 1 milyondan fazla sattığı sanılıyor.

1 milyonun üzerinde satış yapan ilk uzunçalar ise **Decca** plak şirketi tarafından 1949 yılında kaydedilen **"Oklahoma"** adlı müzikaldir. **Rodgers ve Hammerstein** tarafından seslendirilen bu plak, 1956 yılında 1 milyon 750 bin adetlik satış rakamına ulaştığında, henüz 1 milyona ulaşan bir uzunçalar yoktu.

15 Eylül 1852 günü
"Mechanics
Magazine"de yayınlanan
planlarına bakılarak,
Sir George Cayley'in
planörü yeniden
yapıldı. Fotoğrafta,
bu planör uçarken
görülüyor.

Mechanics
Magazine
dergisinde yayınlanan
planlarda, Cayley'in planörü, üstten ve yandan
gösteriliyordu. Yandan bakıldığında, pilotun üç
tekerlekli bir arabaya bindiği görülmüyordu.

İLK PLANÖR

İnsan taşıyabilecek büyüklükteki ilk planör, İngiltere'de Sir George Cayley tarafından planlandı ve 15 Eylül 1852 günü yayınlanan "Mechanics" dergisinde tanıtıldı. Uçurtma şeklindeki aracın bir de kuyruğu vardı. Kanat yüzölçümü 46.5 metrekare, ağırlığı ise yaklaşık 150 kiloydu. Pilot, gövdenin altındaki üç tekerlekli bir taşıyıcıya biniyordu.

Bu planörle ilk deneme, ertesi yıl yapıldı. Sir George Cayley'in arabacısı Brompton Hall'daki küçük vadi üzerinde bir süre uçarak, tarihin ilk uçuşunu gerçekleştirdi. O yıl 10 yaşında olan Cayley'in kız torunu George Thompson, aradan 70 yıl geçtikten sonra bu denemeyi şu sözlerle anlattı:

"Herkes, sağdaki tepelerdeydi. Kalkış çok yakından gördüm, Arabacı planöre bindi ve batıya doğru uçtu. Az sonra dedeme bağırarak 'Lütfen Sir George... Lütfen efendim... Ben araba kullanmak için geldim yanınıza... Uçmak için değil!'"

2 Kasım 1921 yılında J.E. Hodgson'a yazdığı bir mektupta Bayan Thompson, uçuş mesafesinin yaklaşık 250 metre olduğunu belirtiyor, sonra da planörün yere çakıldığını yazıyor. Havacılık tarihinin bu ilk pilotunun adı, kesinlikle bilinmemekle birlikte, Sir George Cayley'in evindeki belgeler üzerinde yapılan incelemelere göre, arabacının adının büyük bir olasılıkla John Appleby olduğu sanılıyor.

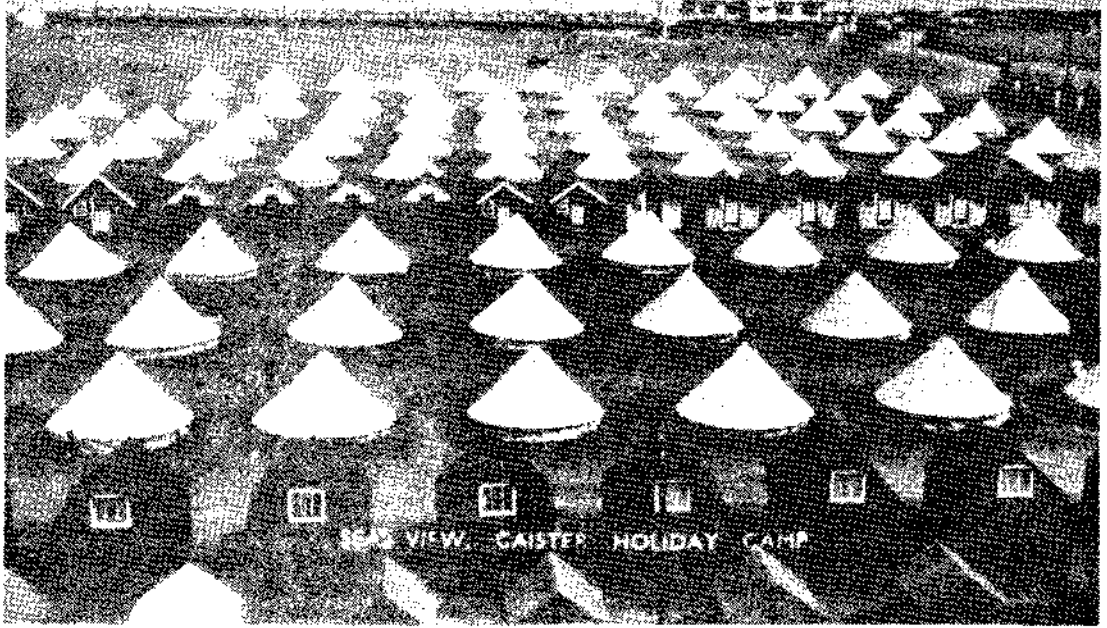
İLERİYE DOĞRU HAVALANAN İLK HELİKOPTER

Böyle bir helikopterle ilk uçuş, 14 Nisan 1924 günü, Fransız Etienne Oehmichen tarafından gerçekleştirildi. Oehmichen'in iki pervaneli helikopteri, 180 beygir gücündeki Rhone marka bir motorla çalışıyordu. 393 metrelik uçuş menzili, Uluslararası Havacılık Federasyonu tarafından ilk helikopter rekoru olarak tescil edildi.

Tam kalkış yaparak ileriye doğru uçabilen, gerektiğinde havada durabilen ve makul bir hızla ulaşabilen helikopter, çizimleri Louis Breguet ve Rene Dorand tarafından yapılan "Gyroplane Laboratoire" adlı araçtır. İlk uçuşunu 26 Haziran 1935'te yaptı. Üzerinde 420 beygir gücünde, Hispano-Wright marka motor vardı. 22 Aralık 1935 günü, saatte 67

mil ile hız rekoru, 22 Eylül 1936'da da 172 metre ile yükseklik rekoru kırdı. 24 Kasım 1936'da bir saati aşkın bir süre havada kalarak ayrı bir rekorun sahibi oldu. Savaş sırasında da Villacoublay Hava Üssü'nde gelişimini sürdüren bu helikopter, 1943 yılında Müttefikler tarafından yapılan bir hava saldırısında parçalandı.

Üretim aşamasında, çalışacağına emin olunduğu için denemesiz olarak hizmete sunulan ilk helikopter de, Dr. Heinrich Focke tarafından planlan çizilen "Focke-Wulf 61"dir. İlk uçuşunu Bremen'de 6 Haziran 1936'da gerçekleştirdi. 1937 yılında Breguet-Dorand'a ait tüm rekorları eline geçirdi. Saatte 76 mil hıza ulaştı. 2 bin 666 metre yüksekliğe çıktı. 1 saat 20 dakika 30 saniye havada kaldı ve 50 mil uçtu. Kamuoyunun helikopterler üzerine asıl ilgisini Hanna Reitsch adlı kadın pilot çekti. Bayan Reitsch, 1938 yılın-

1906 yılında İngitere'nin Caister yöresinde J.Fletcher-Dodd tarafından açılan ve modern anlamda ilk tatil kampı olan "Sosyalist Tatil Kampı"nın 1920'li yıllarda çekilmiş bir fotoğrafı...

İLK TATİL KAMPI

Modern anlamda ilk tatil kampı, 1906 yılında **J. Fletcher-Dodd** tarafından Caister'de açıldı. Adı, "**Dodd'un Sosyalist Tatil Kampı**" idi. Gerçi halen Isle of Man'de faaliyetim sürdüren Douglas Tatil Kampı, 1900 yılında açıldığı için türünün ilk örneği olduğunu ileri sürebilir ama, bu kampa, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yalnızca erkekler alınıyordu.

Dodd'un kampına ait bugün elimizde olan en eski broşür, 1914 tarihini taşıyor. Bu broşürden anlaşıldığına göre, kampta 200 kişilik bir yemek salonu bulunuyordu. Güzel havalarda yemek servisi, açık havada yapılıyordu. Ayrıca, bir karanlık odası, bisiklet pisti, çiçek bahçeleri, okuma odası, nefis bir plajı ve bir mağazası vardı. Bu mağazada, plaj giysileri, tütün, bisküvi, soda, gazete ve kartpostal satılıyordu. İçinde bir de piyano bulunan yemek salonu, öğün saatlerinin dışında amatör tiyatro gösterileri, konferanslar, münazaralar ve kıyafet baloları için kullanılıyordu. Ayrıca, açık havada tenis ve kriket karşılaşmaları, pik-

nikler ve araba turları düzenleniyordu.

Kampa gelen aileler, nüfuslarına ve ekonomik durumlarına göre iki ya da dört kişilik çadırlarda veya branda bezinden yapılan çadır-evlerde kalabiliyorlardı.

Kampta çıkan yemekler, 20. yüzyılın başlarındaki sosyalizm anlayışına ters düşmeyecek şekilde düzenleniyordu.

Alkollü içkilerin yasaklandığı kampta, denize girenler, mutlaka yönetmelikte belirlenen örneğe uygun mayolar giymek zorundaydılar. Gece. 11'den sonra yüksek sesle konuşanlar, derhal kamptan atılıyordu. Ayrıca kamp sakinleri, idarenin günlük bazı işlerine de yardımcı olmak zorundaydılar.

Kimi zaman, sosyalist bir kampta kalmak düşüncesinden rahatsız olan konuklar da çıkmıyor değildi ama Bay **Fletcher-Dodd**, "**Burada her tür düşünce temsil edilir**" diyerek onları rahatlatıyordu. 1920 yılında kampın kapasitesi 300 kişiye çıkarıldı. Ayrıca, bazı ilave sosyal tesisler yapıldı. 10 yıl sonra kamp, bir kez daha genişletildi ve yeni eklentiler görüldü. Bu arada Bay **Dodd** da hayli yaşlanmıştı ama, disiplinli yönetimi eskisinden de sıkı bir biçimde sürüyordu.

da, Berlin'deki Deutschlandhalle'de büyük bir dinleyici kitlesinin önünde, "FW-61" in tüm yeteneklerini sergileyen bir konuşma yaptı.

İLK YARIM TON BASKI İŞLEMİ

Fotoğrafta, yarım ton baskı işleminin mucidi, İsveçli **Carl Gustaf Wilhelm Carleman**'dır. Carleman, geliştirdiği bu yeni tekniğin ilk örneklerini, 1871 yılı Mayıs ayında Stockholm'de yayınlanan **Photography by Typhographic Printing Press**'te sergiledi. Bunların içinde en ilgi çekeni, iki kadın ve bir çocuğu göl kıyısında yürürken gösteren fotoğraf oldu. Carleman'ın yarım ton sistemiyle günümüzde kullanılan modern sistemi arasındaki tek fark, bugün yarım ton resimlerde, anlatımı daha da güçlendirmek için noktalar kullanılmasıdır.

Yayınladığı bir konuyu, yarım ton bir resimle süsleyen ilk dergi, **Nordisk Boktryckeri-Tidning**'dir. İsveç'te basılan bu dergideki resim de Carleman'a aittir.

1874 yılında **Le Monde Illustré** ve **L'Illustration** adlı Fransız dergilerinde ilk yarım ton portreler yayınlandı. Bunlardan biri, İsveç Askeri Ataşesi Albay Staaf'a, diğeri de kutup araştırmacısı **Baron Nordenskjöld**'e aittir.

Yarım ton resimlerle ilgili başarılar, Carleman'dan sonra bu konuya el atan Alman **Georg Meisenbach** ve Amerikalı **Frederick Ives**'in hanelerine yazılır. Ancak, bu büyük yanlışlığın nedeni, Carleman'a İsveç dışındaki fotoğraf tarihçilerinin yeterli ilgiyi göstermemiş olmasıdır.

Yayınlanan ilk yarım ton renkli resim ise, 1890 Derby'sinin birincisine aittir. **Land and Water** adlı Londra dergisinin Şubat 1892 sayısında basıldı.

ELEKTRİKLİ İLK İŞİTME AYGITI

"Acousticon" adı verilen elektrikli ilk işitme aygıtının patenti, 15 Kasım 1901 günü New York'ta **Miller Reese Hutchinson** tarafından alındı. Ertesi yıl kurulan Hutchinson Acoustic Co. adlı şirkette de üretime geçildi. Aygıtın üzerinde, el radyosu büyüklüğünde bir pil yeri, ayrıca kulağa takmak üzere telefon almacını andıran bir parça vardı. Acousticon'un ilk müşterilerinden biri, çocukluğundan beri yarı sağır olan İngiltere Kraliçesi **Alexandra** oldu. Aygıtı, 1902 yılında yapılan taç giyme töreninde kullanan Kraliçe **Alexandra**, daha sonra bu yararlı buluşun 26 yaşındaki mucidini bir madalya ile ödüllendirdi. Hutchinson'un ömrü boyunca patentini aldığı ve 90

civarında buluş arasında klaskon (araba kornası) da vardı. Yakın arkadaşı **Mark Twain**, bu buluştan sonra kendisine şöyle takıldı:

"İnsanları sağır etmek için klaksonu icat ettin. Böylece hepsi de yeniden duyabilmek için senin işitme aygıtından almak zorunda kalacaklar."

Transistörlü ilk işitme aygıtı ise ilk kez New York'ta **Sonotone Corp.** tarafından üretilti ve 29 Aralık 1952 günü piyasaya sunuldu.

İLK AMATÖR FİLM ÇEKİCİ VE OYNATICISI

35 milimetrelik "**Motorgraph**" marka çekici ve oynatıcı, 1896 yılında **W. Watson and Sons** şirketi tarafından piyasaya sunuldu. Çekici bölümünün büyüklüğü 15x10x13 santimetre boyutlarında idi. Oynatıcı olarak kullanılacağı zaman bir ışık kaynağına takılması gerekiyordu. Toplayıcı makarası olmadığından, oynayan film ya yere ya da bir kutunun içine boşalıyordu.

17.5 milimetrelik ilk çekici ve oynatıcı, ünlü sinemacı **Birt Acres** tarafından 25 Ocak 1899'da **Croydon Kamera Kulübü**'nde tanıtıldı. Aynı yılın Mayıs ayında da piyasaya çıktı.

16 milimetrelik kameraların ilk prototipi olan **Kodak Madel A**, New York'ta 1920 yılının Mayıs ayında Eastman Kodak şirketinden **J.G. Capstaff** tarafından geliştirildi. Üzerinde uzun süre çalışıldıktan sonra 5 Haziran 1923'te Model A motorlu Kodascope oynatıcıyla birlikte satışa çıkarıldı.

9.5 milimetrelik amatör oynatıcıların ilki ise, 1922 yılının Mayıs ayında Paris'te Pathe Sineması'nda tanıtıldı. **Pathe** markalı bu oynatıcı, 19 yıl sonra çekicisiyle birlikte pazarlanmaya başlandı. 8 milimetrelik çekici ve oynatıcılar da 1932 yılında ABD'de piyasaya sürüldü. Yapımcısı, Eastman Kodak şirketi idi. Amatörler için ilk renkli film de Eastman Kodak tarafından 1928 yılı Temmuz ayında satışa çıkarıldı. Bu filmlerin mucidi, **R. Berthon**'du.

Amatörler için yapılan ilk sesli oynatıcılar ise İngiliz malı olan **Thompson-Houston** marka aygıtlardır. 16 milimetrelik bu makinelerin ilk tanıtımı, 1931 yılında Londra'da yapıldı. İlk amatör sesli çekici ise 16 milimetrelik olarak **RCA Victor** tarafından üretildi ve 1935 yılında ABD'de tanıtıldı.

İLK AMATÖR FİLM YARIŞMASI

Photoplay dergisi ve Amerika Amatör Sinema Birliği'nce düzenlendi. Son katılma tarihi

15 Şubat 1928 olan bu yarışmada birinci gelen 35.16 ve 9.5 milimetrelilik filmlerin sahiplerine 500'er dolar ödül verildi. 35 milimetre dalında birinci olan "**And How!**" adlı filmin yapımcısı,soğutma mühendisi **Russell Ervine** ayrıca, Fox film şirketi ile beş yıllık bir sözleşme imzaladı.

İLK AT NAKİL ARACI

Atları bir yerden başka bir yere taşımak amacıyla yapılan ilk nakil aracı (**horse-box**), ilk kez **18 Eylül 1836** günü kullanıldı ve altı at tarafından çekilerek İngiltere'nin Goodward yöresinden Doncaster'a götürüldü. Araç, yarış atları sahibi **Lord George Bentinck'in** siparişi üzerine **Herring Kardeşler** tarafından yapılmıştı.

Bu olaydan yirmi yıl önce, Bay Territt'e ait Sovereign adlı atın özel bir karavanla Worcetershire'dan Nemarket'a götürülüşü bir yana bırakılırsa, Lord Bentinck'in yaptırdığı arabaya kadar, yarış atları bir yerden bir yere yürüyerek gitmek zorundaydılar.

Derby gibi büyük yarışlar için atlarda yol yorgunluğu olmasın diye bir ay öncesinden yola çıkılır ve atlar yarış yerine çok yakın bir yerde kampa alınırldı. Kuşkusuz atlar, bir yarışın hemen ardından çok uzak bir yerdeki başka bir yarışa katılamazdı.

Bu zorlukları ortadan kaldırmak isteyen **Lord Bentinck**, söz konusu arabayı yaptırdı ve **Elis** adlı atını St. Leger Yarışları'na üç gün kala **18 Eylül 1836** günü Goodwood'dan bu araba ile yola çıkardı. Doncaster'a kadar 224 mil yolları vardı. Ama Lord Bentinck, özel arabasıyla günde 75 mil yol alabileceklerinden emindi ve düşündüğü gibi de oldu. Doncaster'a geldiklerinde Elis'i doğru yarışın yapılacağı hipodroma götürdü. Atın daha yeni geldiğini gören müşterek bahisçiler, onun ancak nal toplayabileceğine inanarak, çok iyi bir at olduğunu bilmelerine rağmen, Elis'e hiç şans vermediler. Lord Bentinck ise, sevgili atının üzerine büyük bir yatırım yaptı ve sonunda mahcup olmadı. Elis, yarış sonunda finiş geldiğinde, en yakın rakibine iki boy fark yapmıştı. Hiç oyalanmadan yeni arabasına bindirildi ve en yakın yarış yerine doğru yola çıkıldı.

İLK OTEL

1774 yılının Şubat ayında, Covent Garden'da (İngiltere), **Lows Grand Hotel** adıyla açıldı. Otelin sahibi **David Low**,binayı ilginç bir adam olan **Lord Russel'dan** devralmıştı. Lord

Russel, binanın içini kendine göre yeniden düzenlemiş ve bir savaş gemisinin çeşitli bölümlerine benzetmişti. Low, asıl mesleği olan kuaförlüğü bırakıp otelcilğe soyunmadan önce, Londra'ya gelenler, eğer uzun süre kalacaklarsa, mobilyalı bir daire tutarlardı. Kısa süreli ziyaretçiler ise han odalarında geçerlerdi.

Low Otel'i'ni ve yeni mesleğini tanıtabil-mek için altın, gümüş ve bakır anahtarlıklar yaptırarak, özellikle soylu kişilere dağıttı. Bu eli açıklığına rağmen, ya da belki bundan dolayı, otelcilik işinde umduğunu bulamadı ve 1780 yılında bu işi bırakarak pedikürist oldu.

Low ayrıldıktan sonra Grand Hotel, başkaları tarafından işletildi. 1794 yılında otelin patronu olan Bayan Hudson, kamuoyuna yaptığı duyurularda, Grad Hodel'in 100 saygın konuğu atlarıyla birlikte rahatça ağırlayabileceğini duyuruyordu. 19. yüzyılın başlarında, otel, özellikle mutfağıyla takdir topladı. "**The Star**" adlı lokantası, en seçkin kişilerin bir arada görülebileceği bir yer oldu.

BANYOLU İLK OTEL

16 Ekim 1829'da, Boston'da **Tremont House** adıyla açıldı. Birinci katta sekiz banyo vardı ve bunlar özel bir girişle caddeye açılıyordu.

Özel banyoları olan ilk otel ise, **1853** yılında **New Jersey'de** açılan **Mount Vernon Otel'i**dir.

70 özel banyosu ile İngiltere'nin ilk banyolu oteli olan **Savoy**, Richard D'Oyly Care tarafından **6 Ağustos 1889'da** hizmete açıldı. Binanın yapımcısı olan Holloway, D'Oyly Care kendisinden 70 banyo isteyince, ona otelde kalacak konukların deniz yaratıkları olup olmadığı sordu. O dönemde lüks açısından Savoy'un en yakın rakibi olan ve 500 konuğu naklatabilen Hotel Victoria'nın yalnızca dört banyosu vardı.

Düğün odası olan ilk otel, **1844** yılında New York'ta hizmete giren **Irving House'dur**.

Merkezi ısıtma ile ısıtılan ilk otel ise, **1846** yılında Boston'da açılan **Eastern Exchange Hotel** oldu.

ODALARINATELEVİZYON KOYAN İLK OTEL

New York'taki New Yorker Otel, **1932** yılının Şubat ayında bütün lüks sütlere birer TV koydu. TV alıcılarını, Freed TV and Radio Corp. armağan etmişti. Konuklar, CBS Televizyonu'nun günde beş saat süreyle yaptığı yayınları zevkle izleyebiliyorlardı.

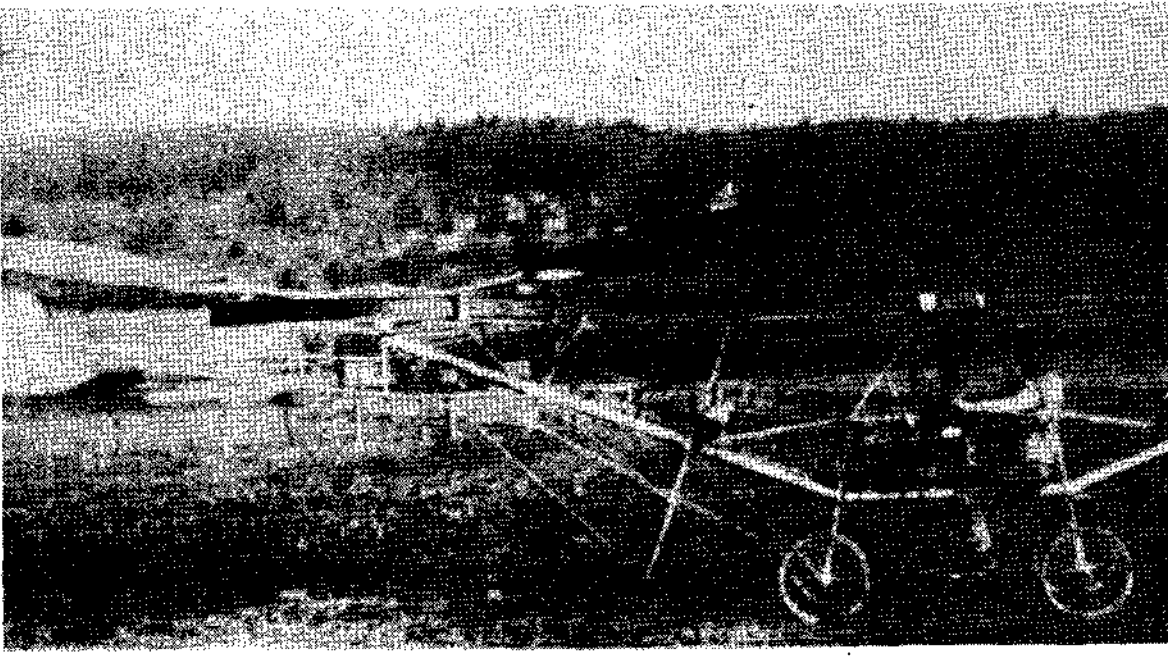

1960 yılında İngiliz mühendis ve cerrah John Charnley tarafından geliştirildi. Plastik hava içindeki metal top, eklem görevi yaparak hareketi kolaylaştırır.

İLK YAPAY EKLEM

Orta yaşı aşan pek çok insanda, eklem yerlerinde, özellikle kıkırdak kesimlerinde aşınma ve yırtılma sonucu çeşitli organizma bozuklukları ortaya çıkar. Kalça eklemleri, bunlar arasında en yaygın biçimde hasar görenidir. 1960

yılında İngiltere'nin Lancashire kentinde mühendis ve cerrah John Charnley, hastalarına yeni bir yapay eklem yerleştirmeyi başardı. Kalçaya konan bu yeni eklem, plastik bir yuva içinde hareket eden metal bir toptu. Bugün onbinlerce kişi bu yapay eklemden yararlanmaktadır.

Serbestçe havalanabilen ilk helikopteri, Fransız Paul Cornu yaptı. İlk kez 13 Kasım 1907'de uçan bu çift

İLKHELİKOPTER

Dikey uçuşla insanı yerden havalandırabilen ilk helikopterin planlarını, 6 Ocak 1905'te **E.R. Mumford** çizdi. Üretimi de, İskoçyalı gemi yapımcılarından **William Denny and Brothers** tarafından gerçekleştirildi. 67.5 santimetre çapında 6 pervanesi olan helikopterin üzerinde önce 25 beygir gücünde bir Buc-

het motoru vardı. 1909 yılında, bu motor çıkarıldı ve yerine yine 25 beygir gücünde N.E.C. marka bir başka motor takıldı. Bu motor da, 1911 yılında 40 beygir gücünde bir N.E.C. ile değiştirildi. İlk yapıldığında, kabin inşaatında bambu ağacı kullanılmıştı. Bu gövdenin fırtınalı havalarda su geçirdiği görülünce metal ile değiştirildi. 1912 yılında yapılan denemelerde, yerden üç metre kadar havalanan

İLKAÇLIKGREVİ

Çar 3. **Aleksandır** döneminde (1881-1894), **Rusya**'daki cezaevlerinde bulunan mahkûmlar tarafından yapıldı. 1889 yılında, Kara **Gaol Hapishanesi**'nde bulunan kadın mahkûmlar da açlık grevine katılınca, kendilerine zorla yemek yedirildiğine ilişkin kanıtlar var.

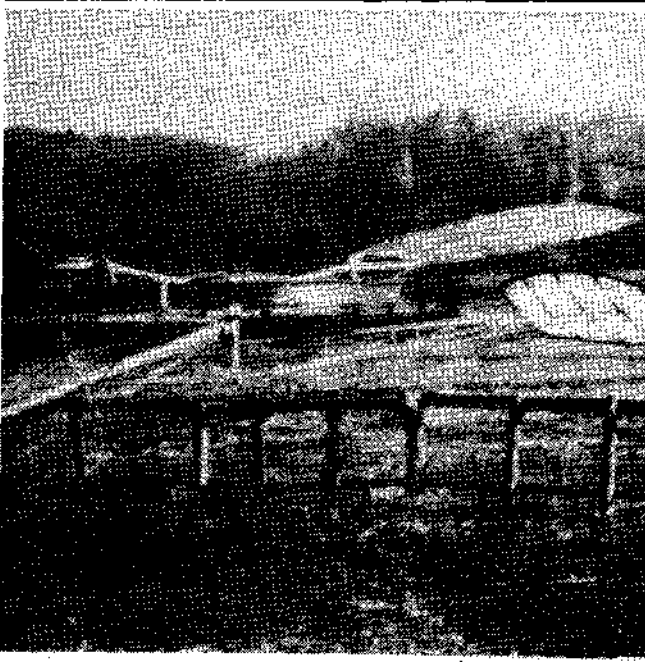
İngiltere'de ilk açlık grevi ise 1909 yılı Temmuz ayında **Marion Wallace Dunlop** adlı bir genç kız tarafından yapıldı. Bayan Dunlop, İnsan Hakları Bildirgesi'nin bir bölümünü Avam Kamarası'nın duvarlarına yazmak suçundan bir ay hapis cezasına çarptırılmıştı. 1 Temmuz günü Holloway Cezaevi'ne kondu. 5 Temmuz günü yemek yemeyi reddetti. Yetkililer, en lezzetli yemekleri, en iştah açıcı biçimde süsleyip, akşamları yatağının yanına koydular. Fakat genç kız, herkesin gözünün önünde pencereden dışarı fırlattı. Direnişini 91 saat sürdürdükten sonra serbest bırakıldı.

SERİ ÜRETİMİ YAPILAN İLKHELİKOPTER

Seri olarak üretimi yapılan ilk helikopterler, Alman yapımı **Focke-Achgelis Fa 223**'tür. 1000 beygir gücünde Bramo motoruyla uçan bu helikopterler, 6 kişilik yolcu kapasitesine sahipti. İlk serbest uçuşunu 1940 yılı Ağustos ayında yaptı. Üretimine 1942 yılında başlandı ama, Alman Hava Kuvvetleri tarafından sipariş edilen tüm helikopterler, yerlerine ulaşmadan Müttefik bombardımanları ile yok edildiler. Yalnızca 8 helikopter, Alman Hava Kuvvetleri'nin eline geçebildi. Bunlardan biri, 1945 yılında Alman mürettebatı tarafından İngiltere'ye getirildi ve böylece Manş'ı geçen ilk helikopter oldu.

İLKELBOMBASI

Bilinen ilk el bombası, 1405 yılında kullanıl-

helikopter, havada 20 saniye kalmayı başardı.

bu **helikopterin ilk** hareketi için birkaç kişilik insan gücüne gereksinim vardı.

Kendiliğinden uçabilen ilk helikopter ise Fransız **Paul Cornu** tarafından yapıldı. İki pervaneli bu araç, 13 Kasım 1907 günü Lisieux'da yapılan ilk deneme uçuşunda, 180 santimlik yükseklikte 20 saniye uçmayı başardı. Üzerinde 24 beygir gücünde Antoninette marka bir motor vardı.

di. O yıla ait bir elyazması kitapta bulunan şemalar, bu yargıyı doğrulamaktadır.

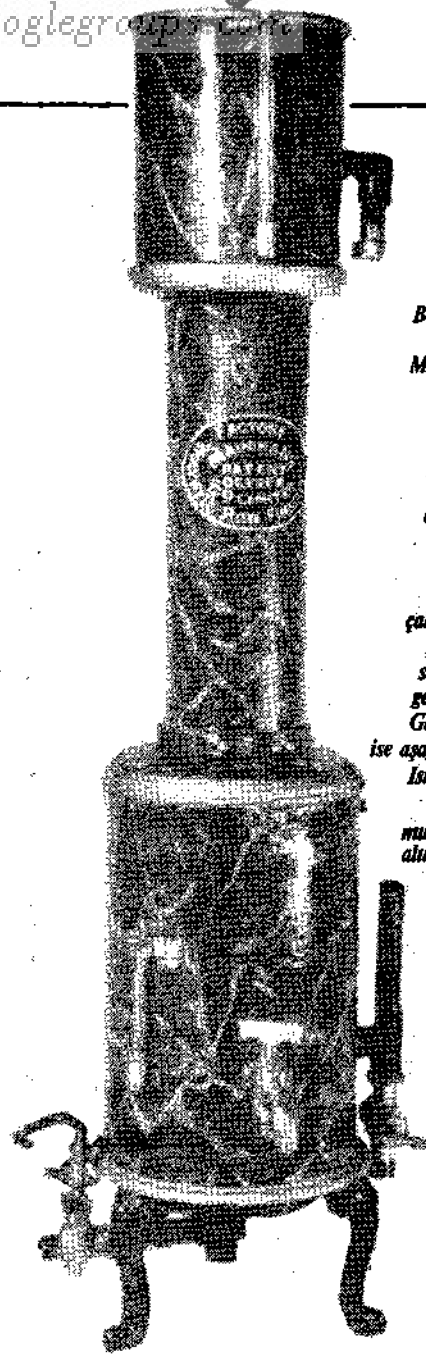
El bombaları, 17. yüzyılın ortalarından, 18. yüzyılın ortalarına kadar savunmaları yar-ma konusunda en etkin silah oldu.

18. yüzyılda kullanılan el bombaları, içi barut dolu madeni küreler şeklindeydi. Küre-lerin ağzında, yavaş yanan bir fitil vardı. Bu fitilin ateşlenmesiyle bomba patlatılıyordu.

El bombası, 1. Dünya Savaşı sırasında köklü değişikliklere uğradı. En gelişmiş biçimiyle, bugün de kullanılmaktadır. İçinde öldürücü maddeler yerine bayıltıcı kimyasal maddeler bulunan el bombaları, özellikle kit-lesel olayları denetleyebilmek amacıyla güven-lik kuvvetlerince kullanılıyor.

KADIN GARSONLARIN ÇALIŞTIĞI İLK OTEL

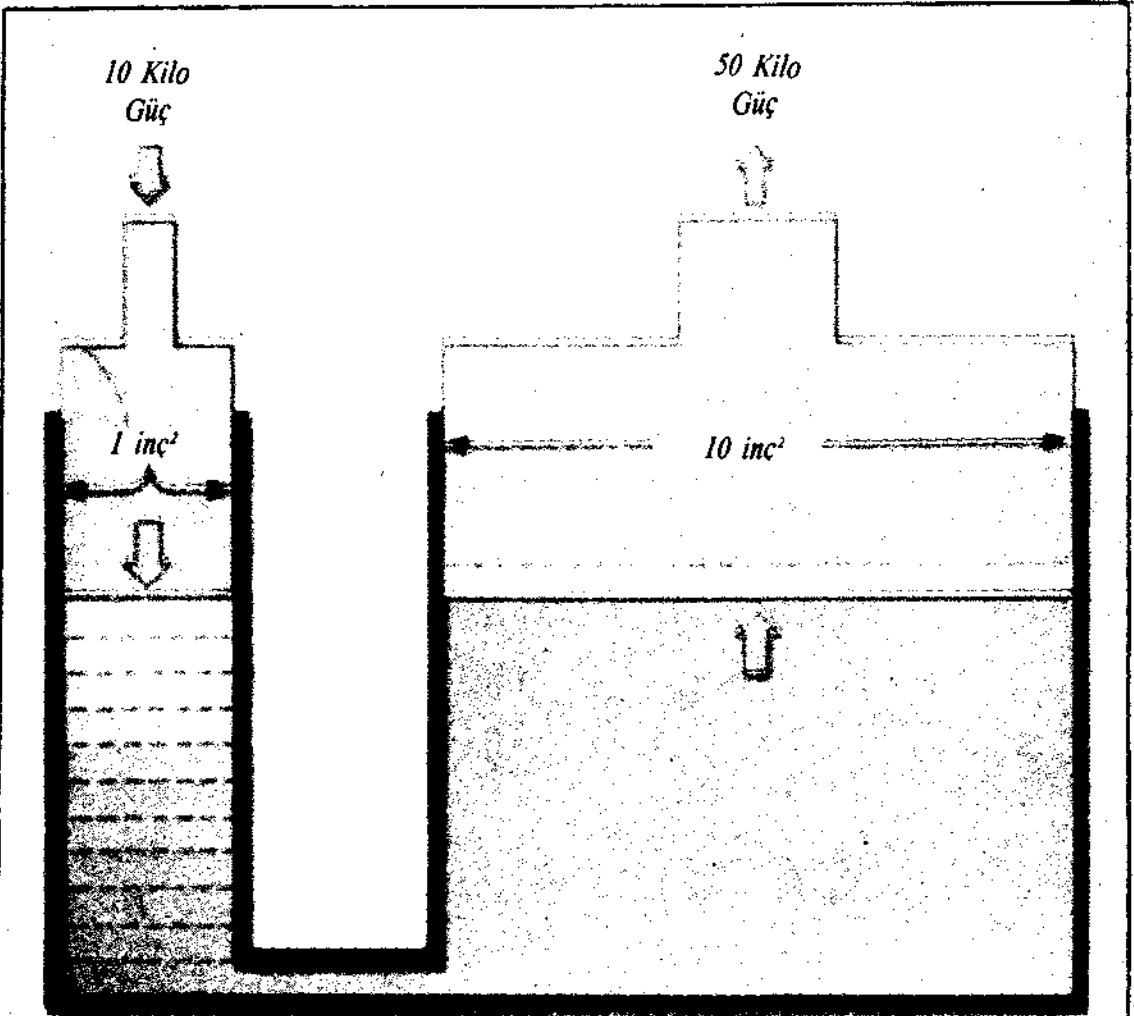
1853 yılının Mayıs ayında, **New York** eyaleti-nin Albany kentinde hizmete girdi. Kendi

Benjamin Waddy Maughan, 1868'de yaptığı ilk şofbene, "Patent Geyser" adını verdi. Gazla çalışan bu şofbene, su üstten geliyordu. Gaz girişi ise aşağıdaydı. Isınan su, alttaki musluktan alınıyordu.

İLK ŞOFBEN

1867 yılında, **Londralı** dekoratör **Waddy Maughan** tarafından geliştirildi. 1880'lerde, su, alevlere temas etmeden bir tüp içinde ısıtıl-maya başlandı. 1896 yılında İngiliz mühendisle-ri Charles Lloyd Braithwaite ve Edward O'Brain, gaz girişine bir kapak taktılar. Bu kapak, yalnızca su musluğu açıldığı zaman gaz geçiriyordu. Bütün bu gelişimler, modern şof-bende birleşti ve **1931** yılında **Almanya'da Junkers** fabrikalarında ilk modern şofben yapıldı.

Pistonlu iki silindir, suyla doludur ve alttan bir boru ile birbirlerine bağlanır. Küçük pistonun alt yüzeyi, bir inç karedir. Büyük piston ise, 10 inç karelik bir alanı kaplar. Bu yüzden, küçük pistonu uygulanacak bir güç, büyük pistonu 10 kat büyümüş olarak aktarılacaktır.

İLK HİDROLİK KARAÇLAR

İngiliz mühendis Joseph Bramah, ilk hidrolik presin patentini 1795 yılında aldı. Su dolu

küçük bir silindir, yine su dolu büyük bir silindire bağlantılı biçimde monte edildi. Küçük silindirin içindeki piston aşağı doğru bastırıldığında, büyük silindirdeki piston da yukarı itilmiş oluyordu. Böylece, ilk hidrolik pres ortaya çıktı. Bu sistemin zamanla geliştirilmesiyle, bir uçağı bile havaya kolayca kaldıracak hidrolik aygıtlar üretildi.

adıyla anılan pantolonlarla ünlenen Amerikalı feminist Amelia Bloomer, bu otelde bir gece kaldıktan birkaç ay sonra bir dostuna şu satırları yazdı:

"Delavan House adlı bu otelin yemek salonuna girdiğimizde çok şaşırdık. Bir düzine genç kadın masaların arasında dolaşıp müşterilere servis yapıyordu. Çok yeni bir şeydi bu. Ortada bir tek erkek görevli bile yoktu. Onların kaba ve hoyrat tavırlarının yerini kadınların zarif ve büyüleyici hareketleri almıştı. Otel yönetimiyle konuştum. Müşteriler ge-

nellikle bu değişiklikten memnunmuş. Kadın garsonları istemeyen birkaç kişi varmış tabii... Kim mi? Zenci garson isteyen beyaz kadınlar."

İLK YAPAY SOLUNUM CİHAZI

Günümüzde, kalbi yarım saat süreyle durdurup üzerinde çeşitli operasyonlar yapmak mümkündür. Bu yarım saatlik süre içinde yapay solunum aygıtı, kalbin yerini alır ve kanı

1839 yılında İskoçya'da James Nasmyth tarafından bulunduğundan sonra, demire biçim vermek ve büyük makine parçaları yapmak açısından çok yararlı oldu. 1840'lı yıllarda bir demirhane görülüyor.

İLK ÇEKİÇ

Çekiç, insan tarafından kullanılan ilk el aygıtıdır. İlk saplı çekiçlerin, günümüzden 10 bin yıl önce kullanıldığını biliyoruz. Bunların vurucu bölümleri taştan yapılmıştı. M.Ö. 4000 yıllarında bakırı bulan **Mısırlılar**, çekiçlerini de bu maddeden ürettiler. 500 yıl sonra da bronz çekiçleri yaptılar. Daha sonra, blok çekicinin ortasını delerek sap taktılar. Ucu çivi çıkarmak için V şeklinde yapılan çekiçlerin, Romalılar zamanında kullanılmaya başlandı-

ğına dair de kanıtlar vardır.

Çekiç, en önemli işlevini kızgın demire biçim vererek yerine getirdi. Bir örs üzerine yerleştirilen sıcak demir, balyoz adı verilen ağır çekiçlerle dövülerek biçimlendirildi. Endüstri devriminin başlamasıyla, çekiçlerin cüsseleri de büyüdü. Önce su gücüyle çalışan dev çekiçler yapıldı. Böylece, daha büyük makine parçalarının üretimi mümkün oldu. 1839 yılında İskoçyalı Jasez Nasmyth, buhar gücüyle çalışan bir çekiç planladı. Bu projeye göre, buhar gücü, çok büyük bir çekiç başını yukarı kaldıracak, sonra bu baş yer çekiminin etkisiyle biçimlendirilmek istenen maden parçasının üzerine düşecekti. Nasmyth'in çizimlerini yaptığı **buharlı çekiç**, ilk olarak 1840 yılında Fransa'da yapıldı.

vücut içinde pompalar. Bu arada, ciğerlerin görevini de üstlenerek, kana taze oksijen aktarır. **Amerikalı** Cerrah John Heynsham **Gibbon**, 1953 yılında, ABD'de bu tür yapay solunum aygıtı yardımıyla ilk kalp ameliyatını yaptı.

İLK KALP PİLİ

Kalbimizin düzenli olarak atmasını sağlayan

kendi iç mekanizmasında bir aksaklık ortaya çıkarsa, atışlar yavaşlar ve düzensizleşir. 1952 yılında Boston'da, Harvard Tıp Fakültesi'nde **Dr. Paul M. Zoll**, 72 yaşındaki bir adamın bu tür aksaklık gösteren kalbine ilk kalp pilini taktı. Karın derisinin hemen altına yerleştirilen bu aygıt, kalbe küçük şoklar uygulayarak atışını denetliyordu. Bugün, dünyada her 1 milyon insandan üçü, kalp pili ile yaşamaktadır.

Kökeni Büyük İskender, Neron ve Mısır firavunlarına kadar uzanan dondurma, 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'da da yaygınlaşmaya başladı. Fotoğrafta, 1827 yılında, Fransa'da bir dondurmacı görülüyor.

İLK DONDURMA

1686 yılında, İngiltere Kralı II. James ve adamlarının tanesine birer pound ödeyerek 12 tabak dondurma yediklerine dair bir belge varsa da, dondurmanın kökenleri, çok daha eskiye dayanır. Büyük İskender'in, Neron'un ve Mısır firavunlarının dondurma yediklerine ilişkin söylentiler vardır. Ancak bunların, bugün bildiğimiz dondurma olduğu iddiaları hayli su

götürür. Karla karıştırılmış süt olmaları, çok daha akla yatkındır. Şorbet denilen ilk dondurma türünün 16. yüzyılda Floransa'da ortaya çıktığı, oradan da Fransa'ya atladığı biliniyor. 1660 yılında limonatacı olarak Paris'te çalışan **Procopio Cultelli**, buzlandırılmış limonatadan bir tür dondurma üreten ilk makineyi yaptı. 18. yüzyılda, Fransa, sütlü dondurmayı tanıdı. 1774 yılında **La Caveau** adlı bir Paris kahvehanesinde ilk dondurma yapıldı. Buna o zaman "buzlu yağ" adı verildi.

İLK KALP KAPAKÇIĞI NAKLİ

Taze oksijen yüklü kanın vücudumuza dağılmasında çok büyük işlevler üstlendikleri için arızalanan kalp kapakçıklarının ya onarılması ya da değiştirilmesi gerekir.

İlk yapay kalp kapakçığı 1961 yılında Oregon eyaletinin **Portland** kentinde **Albert Starr** adlı cerrah ile yardımcısı **M. Lowell Edwards** tarafından geliştirildi.

Yapımında plastik ve paslanmaz çelik kullanılmıştı. Zamanla, yapay mekanizmanın al-

yuvarlara zarar verdiği görüldü. Buna bir alternatif olarak hastanın kendi tandonlarından yapılan kapakçıklar, başka insanlardan alınan kapakçıklar ve hayvan kapakçıkları denendi. Ama hiçbiri, umulan mükemmellikte sonuç vermedi. Bugün yine de en yaygın biçimde kullanılan Starr-Edwards kapakçığıdır.

İLK MENTEŞE

Madeni menteşelerin en eski örnekleri, 1922 yılında Mısır Firavunu Tutankamun'un mezarında yapılan kazıda bulundu. Firavun'un

yatağı, ayaklarına menteşe ile takılmıştı. **M.Ö. 1350** yılından kalma bu bakır menteşeler, yatağın ayaklarının gerektiğinde içeriye doğru kıvrılmasını sağlıyordu. Demir menteşelere, Ortaçağ'dan kalma kiliselerin kapılarında rastlıyoruz. Endüstri devrimiyle birlikte, menteşelerin de birçok türü ortaya çıktı.

İLK HORMON TEDAVİSİ

Ortaçağ'da insan vücudunu anatomik olarak açarak inceleyen bilim adamları, karaciğer gibi bazı organların salgıladıkları bazı sıvıları, vücudun özel bazı bölümlerine kanallar aracılığıyla gönderdiklerini gördüler. Ama, bazı salgı bezlerinin ise kanalları yoktu. Ancak, **1902** yılında Londra Üniversitesi'nden **William Maddock Bayliss** ve **Ernest Henry Starling**, bu bezlerin, salgıladıkları sıvıları doğrudan doğruya kana aktardıklarını keşfettiler. Buldukları bu tür ilk hormona, Sekterin adını verdiler.

Bu hormon, bağırsak tarafından üretiliyor, kan aracılığıyla da pankreasa taşınıyordu. İnsülin adlı bir başka hormon da, kandaki şeker miktarını düzenliyordu. Adrenalin ise kalp atışlarını gerektiğinde hızlandırıyordu. Bu bilgilerin ışığında hekimler, insanların hangi hormonun yetersizliğini çektiğini anlayıp, ona göre tedavi uygulamaya başladılar.

İLK NAL

Çivilerle atların tırnaklarına çakılan nallan Avrupa'ya **M.Ö. 200** yıllarında **Almanlar** taktılar. Bu nallar, yumuşak zeminlere atların daha rahat basmasını, sert zeminlerde de ayaklarının korunmasını sağlıyorlardı. Böylece, hem üzerlerine binerek yol almak hem de yük taşıtmak kolay hale geldi.

İLK DONDURMA KÜLAHLARI

1896 yılında New Jersey'de İtalyan göçmeni **İtalo Marcioni** tarafından yapıldı ve 13 Aralık 1903 günü Marcioni adına patenti tescil edildi. Ancak, bu buluşa önceleri pek rağbet eden olmadı. 1904 yılında, St. Louis'deki ticaret fuarı sırasında Suriye'den gelme bir şekerçi olan E.A. Hamwi, yaptığı gözlemleri bu külahların içinde satınca, Marcioni'nin buluşuna olan ilgi arttı. Daha sonra dondurmacılar da, o güne kadar çeşitli kaplar içinde sattıkları ürünleri külahla müşterilerine sunmaya başladılar.

İLK ROBOT RESİM

Bir suçlunun tanımlanmasında büyük yardımcı olan ilk robot resim, ilk kez **1959** yılı Şubat ayında, **Los Angeles Emniyet Müdürlüğü**'nden **Şerif Peter Pitchess** tarafından kullanıldı. İçki satan bir dükkânda silahlı bir soygun yapılmıştı ve dükkân sahibi, hırsızın fiziksel görünümünü mükemmel bir biçimde tarif edebiliyordu. Bunun üzerine polis yetkilileri, bu tarife uyarak temsili bir resim çizdirdiler ve çevrede dağıttılar. Çok geçmeden hırsız yakalandı ve suçunu itiraf etti.

Robot resimlerin fikir babası ise İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, bu konuda çalışmalarına başlayan Los Angeles Emniyet Müdürlüğü dedektiflerinden **Hugh C. McDonald**'dır. McDonald'ın yönetiminde bir ekip, 50 bin fotoğrafı teker teker inceleyerek, 37 burun, 52 çene, 102 çift göz, 40 dudak, 130 saç biçimi ve çok sayıda kaş, sakal, bıyık ve gözlük saptayarak bunları özel biçimde arşivledi.

İLK GELİR VERGİSİ

1451 yılında **Floransa'da 'Catastro'** adı altın da **Lorenzo de Medici** tarafından toplanmaya başlandı. Daha sonra "**Scala**" adını alan bu vergi, önceleri devlete gelir sağlamak amacıyla ve iyi niyetle toplanıyordu. Ancak, zamanla politik bir şantaj unsuru oldu ve **1492** yılında Medici Hanedanı'nın yıkılmasıyla birlikte ortadan kaldırıldı.

İlk süper vergiyi ise, **İngiltere'de David Lloyd George**, **1909** bütçesiyle birlikte yürürlüğe koydu. Buna göre, yıllık geliri 5 bin sterlingi aşan herkesten gelirinin 3 bin sterlingden sonraki her sterlingi için 6 penny vergi alınıyordu. Bu sistem, 1927 yılına kadar yürürlükte kaldı.

İLK ÇİÇEK AŞISI

Avrupalıların 18. yüzyılda aşıyla tanışmasından çok uzun süre önce Hindistan, Çin, Senegal, Tunus, Cezayir, Türkiye ve İran'da biliniyordu. Aşıyla ilgili ilk İngilizce kitap, **1715** yılında **Londra'da Cerrah Kennedy** tarafından yayınlandı. Kennedy, bu kitabında, İstanbul'da Türklerin bu aşığı nasıl yaptıklarını şöyle anlatıyordu:

"Önce bu hastalığa yeni yakalanmış birinden bir çiçek kabarcığı alırlar. Sonra alında, bacaklarda ya da bileklerde hacamat

yoluyla bazı kesikler açıyorlar ve hastadan alınan çiçek kabarcığını buralardan birine yerleştiriyorlar. Üzerini sardıktan sonra 8 veya 10 gün bekliyorlar. Bu sürenin sonunda hastalığın doğal belirtileri ortaya çıkıyor. Ama hiçbir zaman normal bir çiçek hastalığı gibi şiddetli olmuyor. Benim orada olduğum dönemde, bu yöntemle 2 bin kişiye çiçek aşısı yapıldı ve bunlardan yalnızca ikisi hastalığın etkisinden kurtulamayarak öldü."

Kennedy, İstanbul'a gelmeden önce Dr. Janoin adlı Yunanlı bir doktorun da çiçek aşısı yaptığını gördüğünü yazmakta. Bu doktorun da aşığı uygulayan ilk Avrupalı olduğu sanılıyor.

Çiçek aşısını Türklerden öğrenen bir başka İngiliz de, Dr. **Charles Maitland**'dır. 1717 yılının Mart ayında, Beyoğlu'ndaki İngiliz Büyükelçiliği'nde, dönemin büyükelçisinin oğlu na aşı yapmıştır.

İLKİNSÜLİN

27 Temmuz 1921'de, Kanada'da **Toronto Üniversitesi Tıp Fakültesi**'nde Dr. **Frederick Banting** ve yardımcısı **Charles Best** tarafından elde edildi. Aynı gün, pankreası alınmış bir köpeğe verildi. Banting, şeker üzerinde etkin olan hormonun pankreas tarafından üretildiği yargısına varmış ve bu yargısını kanıtlamak için bir deney yapmıştı. Bu deneyde gösterdiği başarı, daha sonra milyonlarca şeker hastası için bir sağlık kaynağı oldu.

İNSÜLİNLE TEDAVİ EDİLEN İLK ŞEKER HASTASI

14 yaşındaki şeker hastası **Leonard Thompson'a**, 11 Ocak 1922 günü **Toronto General Hospital**'da, Dr. **Walter Ü. Champbell** ve Dr. **Alma A. Fletcher** tarafından insülin tedavisi uygulandı. Hastalığı çok ilerlemiş bir aşamada olduğundan, Thompson'un, hastaneye getirildiğinde yaşama şansı çok azdı. İnsülin sayesinde yeniden normal bir hayat sürmeye başladı.

İLK SAKAT ARABASI

Üç tekerlekli ilk sakat arabası, 1650 yılında, **Nürnberg**'de **Stephen Faffler** tarafından kullanıldı. Ön tekere kumanda eden kolların, elle kullanılmasıyla hareket ediyordu. Bu arabayı yaptığı sanılan **Johann Haustach**, 10

yıl önce de kendisi için bir araba modeli çizmiş ama, yapamamıştı. Farfler'in arabasını her pazar günü **Lorenze Kirche Kilisesi**'nin önünde bacakları olmayan sahibini âyinden çıkması için beklerken görmek mümkündü.

Motorlu ilk sakat arabası ise, 1899 yılında **İngiltere**'nin **Coventry** kentinde **Rudge Cycle Co.** adlı firma tarafından üretildi. Üzerinde **De Dion** marka bir motor vardı.

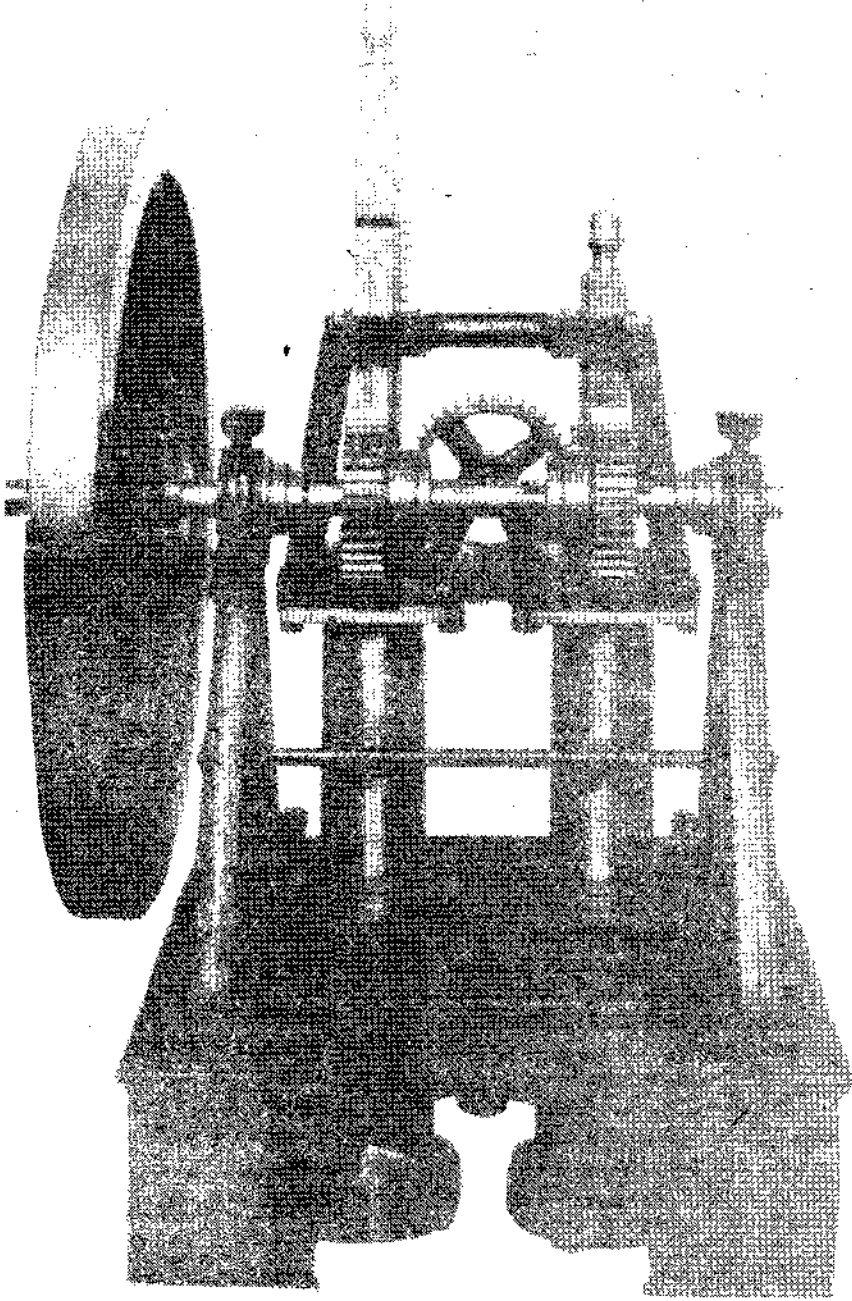
İLK DEMİR KÖPRÜ

Fransa'nın **Lyon** kentinde **Rhone Nehri** üzerinde **Fransız mühendis M. Garvin** tarafından 1755 yılında yapıldı. Önce, köprünün tümünün demirden yapılması düşünülmüştü. Ancak, maliyetinin çok fazla olacağı anlaşıncı, yalnızca kemerlerinden biri (açıklığı 25 metre) demirden yapıldı. Geri kalan bölümlerinde ise tahta kullanıldı.

Tümü demir kullanılarak yapılan dünyanın ilk köprüsü ise, 1779 yılında **İngiltere**'de **Severn Nehri** üzerinde yapıldı. Ayak açıklığı 30 metre olan bu köprü, **Benthall** ile **Madeley Wood**'u (Bugünkü adı **Ironbridge köyü**) birbirine bağlıyordu. 1 Ocak 1781 günü hizmete açıldı. Planları **John Wilkinson** tarafından çizilen bu köprüde, 378 ton demir kullanıldı. 1934 yılında araba trafiğine kapatıldı ama yaya ulaşımına hâlâ açıktır. 1972 yılında, maliyetinin 50 katı harcanarak 150 bin sterlinge restore edildi.

İLK ZEKÂ TESTİ

Kişilerin zekâ düzeylerini ölçmeye yarayan zekâ testi, **Parisli psikolog Alfred Binet** tarafından geliştirildi. 1896 yılında Binet, 80 çocuk üzerinde ilk denemelerine başladı. Onlardan basit bir resmi tanımlamalarını ya da bazı tanımlamaları dört ya da beş gruba ayırmalarını istedi. Yeterli bir araştırma süresinden sonra zekâ oranını belirleyen bir gösterge geliştirdi ve bunu 1905 yılında **L'Année Psychologique**'de yayınladı. Binet'nin göstergesi, **Paris Eğitim Müdürlüğü yetkilileri** tarafından, zihinsel özürleri nedeniyle özel bir okula gitmeleri önerilen çocukları saptamak için kullanıldı. Ancak, buna, zekâ testinin okullarda ilk kullanımı demek doğru olmaz. Daha 1897 yılında, **Ebbinghaus** adlı Alman psikologu, Binet'nin araştırmalarından yola çıkarak **Silezya**'daki bazı okulların öğrencilerine belirli testler uyguladı. **Ebbinghaus**'un testleri, daha çok çocukların düş güçlerini öl-

Eugenio Barsanil ve Felice Matteucci adlı iki İtalyan tarafından kurulan şirket, 19 Ekim 1860'ta ilk içten yanmalı motoru üretti.

İÇTEN YANMALI İLK MOTOR

Üç zamanlı, içten yanmalı ilk ticari motor, 1853 yılında Floransa'da Eugenio Barsanti ve Felice Matteucci tarafından planlandı. Üç yıl sonra da patenti alındı. Çalışabilir durumda-

ki ilk motor, 1856'da Floransa'da Maria Antonia İstasyonu'na takıldı. 19 Ekim 1860'ta motorların seri üretimini yapmak üzere Societa Anonima del Nouva Motore Barsantee Matteucci adlı bir şirket kuruldu.

çümlemeyi amaçlıyordu. Bu nedenle çocuklardan, eksik sözcükleri tamamlamaları istendi.

Zekâ testlerinin ilk kitlesel kullanımı, 1917 Ekim'inde, ABD Ordu Tıp Merkezi tarafından gerçekleştirildi. Testleri Leland Stanford Üniversitesi'nden A.S. Otis hazırladı. Robert M. Yerkes de bunları askeri kurallara göre uyarladı. Uygulamanın amacı, askerleri zekâ düzeylerine göre belirli gruplara ayırmak ve onlara alınacak sonuçlara göre sorumluluk vermektir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar 1 milyon 726 bin 966 asker testten geçirildi. Bunlardan 7 bin 800'ü normal zekâ düzeyinin çok altında bulundu ve derhal ordudan uzaklaştırılmalarına karar verildi. Bu arada, askerlerinin yüzde 30'unun okuma yazma bilmediği de ortaya çıktı.

İLK YAPAY CİĞER

ABD'nin Boston kentinde **Warren E. Collins Co.** tarafından yapıldı ve ilk kez olarak **12 Ekim 1928** günü, Boston Çocuk Hastanesi'nde, solunum güçlüğü çeken küçük bir kızın tedavisinde kullanıldı.

Bir yıl önce, ilk deney modeli Harvard Üniversitesi'nden Profesör Philip Drinker tarafından geliştirildiği için, aygıtı "**Drinker Respiratörü**" adı verildi. **Profesör Drinker**, deneme modelini yaparken demir bir gövdeye iki elektrikli süpürge emicisi yerleştirmişti. Bunlardan biri, üfleme, diğeri de emmeye yarıyordu.

İngiltere'de, bu aygıt sayesinde hayatı kurtarılan ilk hasta, 17 yaşındaki öğrenci **John M. Turner'dır. Turner**, 1932 yılının Eylül ayında çocuk felcine yakalandı. Tedavi amacıyla Oxford'daki Morris Ortopedi Hastanesi'ne getirildi. 6 Ekim sabahı, nöbetçi gece hemşiresi, Turner'ın iyi soluk alamadığını gördü. Hastalık, solunum kasları dahil, tüm vücudu etkisi altına almıştı.

Hastanede araştırma yapmak amacıyla gelmiş, ABD'li bir doktor vardı. T.C. Thompson adlı bu doktor, Londra'daki University College Hastanesi'nde bir Drinker Respiratörü olduğunu öğrendi. Hemen bu aygıtın getirilmesini istedi. University College yetkilileri, aygıtı vermeye hazır olduklarını, ancak kendilerinin yaptıkları denemelerde başarılı sonuç alamadığını söylediler. Drinker Respiratörü'ne bağladıkları iki hasta da hayatını kaybetmişti. Yine de aygıt bir arabaya konularak Oxford'a getirildi. Gerekli voltaj ayarlamaları yolda yapılmıştı.

Bu arada John Turner'a sürekli suni solunum yaptırılarak respiratör gelene kadar ha-

yatta kalması sağlandı ve saat 5.30'da Drinker Respiratörü'ne bağlandı. Önceleri tümüyle aygıtla bağımlı kaldı. İki-üç hafta sonra uzun aralıklarla makineden ayrılarak soluk almayı başardı. İyileştikten sonra **The Times'a** yazdığı bir mektupla doktorlarına ve Drinker Respiratörü'ne neler borçlu olduğunu anlattı. Bunun üzerine Lord Nuffield, imparatorluğun her yerindeki tüm hastanelere birer tane respiratör alınmasını emretti.

Sürekli olarak yapay ciğerle yaşayan ilk hasta ise, ABD'li bir demiryolu görevlisinin oğlu olan Frederick B. Smit Jr'dır. 1936 yılında Pekin'de çocuk felcine yakalandı. Respiratöre bağlanarak ABD'ye getirildi. Yolculuğunun büyük bölümünü özel bir vagon içinde sağlık ekibiyle birlikte yaptı. Demir Ciğerli Adam olarak ünlenen Smit, 12 Kasım 1954 yılında 44 yaşında ölünceye kadar sürekli respiratöre bağlı olarak yaşadı.

İLK CAZ ORKESTRASI

1900 yılında, ABD'de, New Orleans'da, **Buddy Bolden** adlı Zenci müzisyen tarafından kuruldu. Orkestrada Bolden'in çaldığı trompet dışında kornet, klarinet, trombon, keman, gitar, basgitar ve davul vardı. Müzik tarihçisi Bud Scott'a göre, "Bolden bir gün kiliseye gitti ve caz müziği kafasında orada oluştu."

Bolden'in caz müziğinin kurucusu olduğunu kabul edebilmek için, müzik tarihçilerinin tek dayanağı, kendisini tanıyanlar ve dinleyenlerdir. Hiç kuşkusuz, Bolden'in yaptığı müzik, belirli bir gelişimin bir parçasıdır. Daha doğrusu, onun yaptığına, geleneksel Zenci müziğine caz formu vermek denilebilir. Bu ilk caz orkestrası, New Orleans'daki çalışmalarını 1907 yılına kadar sürdürdü ve o yıl Bolden'in delirmesi üzerine dağıldı.

İLK CAZ ORKESTRASYONU

1915 yılında, Chicago'da yayınlandı. **Ferdinand Joseph (Jelly Roll) Morton** adlı caz ustasının yaptığı bu ilk orkestrasyonun adı, "**Jell Roll Blues**"dur.

Kendisini cazın asıl mucidi olarak ilan eden Morton, ilk orkestrasyonunu 1902 yılında yaptı: 1915 yılında yayınladığı Jell Roll Blues'u ise 1905 yılında düzenlemişti.

Caz sözcüğünün ilk defa ve nerede kullanıldığına ilişkin iddialar da çeşitlidir. Morton, bu sözcüğü ilk kez 1902 yılında, yaptığı müziği "ragtime" denilen müzikten ayırmak için

kendisinin kullandığını öne sürer. Müzik otoriteleri ise, bu yeni türün Chicago'da duyulmaya başladığı tarih olan 1916'ya kadar özel bir isimle adlandırılmadığı inancındadırlar. Orkestra Şefi George Morrison ise, caz sözcüğünü, bu tarihten en az beş yıl önce Colorado'da duyduğunu söyler. Cazın tarihine ilişkin anılarını 1962 yılı Haziran ayında Denver Stüdyoları'nda banda alan Morrison şöyle konuşur:

"Caz sözcüğünü, ilk kez -1911 sıralarında duydum. Evet, evlendiğim yıldır o yıl ve caz sözcüğü kullanılıyordu. Gerek kendi düğünümde, gerek başka düğünlerde caz çalışırdık. Hatta arabamın üzerinde de George Morrison Caz Orkestrası yazılıydı."

Caz sözcüğünün basına il yansıması ise, Chicago Herald gazetesinin 1 Mayıs 1916 günlü sayısında çıkan Johnny Stein Orkestrası'na ilişkin bir haberde oldu. Haberde, Schiller's Cafe adlı yerde, New Orleans Caz Orkestrası eşliğinde çığlıklar atan sarhoş kadınlardan söz ediliyordu.

İLK BLUCİNLER

1850 yılında Baviera'dan ABD'ye göçeden **Levi Strauss** tarafından yapıldı. Altına hücum döneminde San Francisco'ya geldiğinde yanında çadır ve branda bezi yapmak üzere getirdiği bir miktar kumaş vardı. O sırada karşısına çıkan bir madenci, normal pantolonların, madenlerde çabuk eskikip yırtıldıklarını söyleyince, Strauss'un kafasında bir şimşek çaktı ve elindeki kalın kumaştan dayanıklı pantolonlar dikmeye karar verdi. Bu ilk blucinler, düzinesi 13.5 dolardan satışa çıkarıldı.

İLK CİP

1940 yılında, ABD ordusu, arazide yararlanmak üzere, geniş kullanımlı, dört tekerlekli ve fazla ağır olmayan bir araç gereksinimi duydu. Bu istek üzerine, aynı yılın Temmuz ayında Bantam Car Co. adlı şirketin mühendislerinden **Karl K.Pabst**, ilk cipin (jeep) planlarını çizdi.

Eylül ayında üretilen ilk örnek, Camp Hobabird'de denendi. Bunun başarılı olması üzerine firmaya 70 adet cip siparişi verildi. Üzerlerinde 45 beygir gücünde dört silindirli Continental motoru bulunan bu cipler, 1941 başlarında ABD ordusunda hizmete girdi. Bu seriden üretilen yedinci cip, halen dünyanın en eski cibi olarak **Washington'daki Smithsonian Enstitüsü**'nde muhafaza edilmektedir.

1940 yılı Kasım ayından itibaren hem

Ford, hem de Willys firmaları denemek üzere ilk cip prototiplerini ürettiler. Ertesi yılın yazında, Willys MB modeli standart tip olarak kabul edildi ve her iki firma da aldıkları siparişleri bu modele göre yaptılar. Ford tarafından üretilen araçların üzerinde GPW arması vardı. Bunun anlamı, "Genel Kullanımlı Willys" idi. Cip sözcüğü ise, bu armanın ilk iki harfinin İngilizce okunuşundan kaynaklandı (**ci-pi**). 1930'lu yıllarda ünlenen **Temel Reis** adlı çizgi filmin kahramanlarından birinin adı da **"Jeep"** idi.

Yapımcılar, "elinden hemen her şey gelen" bu sevimli kahramanın adını, ürettikleri araçta yakıştırarak cip adını daha yaygınlaştırdılar. İkinci Dünya Savaşı sırasında, 649 bin cip üretildi. Willys firmasının Toledo'daki tesislerinde, 80 saniyede bir cip monte ediliyordu.

İLK OTOMATİK GRAMOFON

23 Kasım 1889 günü, **Louis Glass** tarafından San Francisco'da, **Palais Royal Saloon'a** takıldı. İçinde, elektrikle çalışan Edison marka bir fonograf vardı. Dört kulaklığından her biri, ayrı ayrı madeni paralar atılarak çalıştırılıyor ve yalnızca bir tek plak dinlenebiliyordu.

İstenilen plağın seçilebildiği ilk **otomatik müzik kutusu** ise, 1905 yılında **Michigan'da, John C.Dunton** tarafından geliştirildi. Önü cam olan bu tahta dolabın içinde Edison marka bir fonograf vardı. Elle kumanda edilen bir mekanizma, dinleyiciye dolabın içindeki 24 plaktan birini seçme şansını veriyordu.

İLK ÇOCUK MAHKEMESİ

1890 yılının Nisan ayında, **Güney Avustralya'nın Adelaide**, kentinde, Devlet Çocuk Bürosu'nun bir odasında hizmete açıldı. Mahkemenin kuruluşunu, o dönemin ünlü sosyal reformcusu **Bayan Caroline Clark** sağlamıştı.

İngiltere'de de 1908 yılında başlayan Çocuk Hareketi, altı çocuk mahkemesinin kurulmasını sağladı. Bunların tümü de, ilk oturumlarını 4 Ocak 1916 günü saat 14.00'de yaptılar. O gün bakılan 60 davanın çoğunluğunu, dilencilik, kumar, caddede top oynamak, patlayıcı maddeler kullanmak, tehlikeli şekilde yaralamaya sebep olmak, hırsızlık gibi suçlar teşkil ediyordu.

İLK HAKİ UNİFORMA

1846 yılının Aralık ayında **Hindistan'da, Peshaver'in** kuzeybatı cephesinde görevli **İngiliz**

süvari birlikleri tarafından giyildi.

Birliğin komutanı olan Teğmen Harry Burnett Lumsden'e, askerleri giydirmeye emri verilmişti. Lumsden de, ülkenin tozlu yollarında adamlarını kamufle etmeye yarayacağı düşüncesiyle haki rengi kumaşı tercih etti. Orijinali Farsça olan haki sözcüğü "kül" ya da "toz" anlamına geliyor.

Askerler, bu yeni giysilerle ilk hareketi, yılbaşı günü, Buneir cephesinde vergi ödemeyi reddeden Babuzai köyüne düzenlediler.

Bu askerler, daha sonra öteki İngiliz birlikleri ile 11 Aralık 1849'da, Sangao'da omuz omuza savaştılar. Savaşta hepsi birden yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldılar.

Üniformalarına bakarak onları düşman askeri zanneden bir İngiliz topçu bataryası, namlularını üzerlerine doğrulttu. Tam ateş edilmek üzereyken, uyanık bir topçu eri, batarya komutanına şöyle seslendi:

"Aman Tanrım!.. Komutanım, bunlar bizim tozlarımız."

PLAKLA İLK DİL KURSU

Londra ve New York'ta faaliyet gösteren Uluslararası Dil Enstitüsü ile Colombia Phonograph Co.'nun işbirliği ile, **1893** yılında, **Dr. Rosenthal'in, "Original Language Course"** adlı dil kursu, 50 plağa kaydedildi. Plakların yanında, açıklayıcı bilgiler içeren broşürler ve yardımcı kitaplar da vardı. Bu takımın satış ücretine, müşterinin Dr. Richard Rosenthal ile doğrudan ilişki kurma hakkı da dahildi.

İLK ÇAMAŞIR YIKAMA DÜKKÂNI

Washateria adı altında, **18 Nisan 1934** günü, **J.F.Cantrell** tarafından Texas'ta açıldı. İçinde, dört adet elektrikli çamaşır makinesi vardı. Bu makineler, birer saatliğine kiraya veriliyordu.

İngiltere'de ilk çamaşır yıkama dükkânı ise, **9 Mayıs 1949** günü, **Londra'da** hizmete girdi. Burada, para atıldığı zaman kendiliğinden çalışan Bendi marka otomatik çamaşır makineleri vardı. Bunlar, İngiltere'nin olduğu kadar, Avrupa'nın da ilk otomatik çamaşır yıkama makineleriydi.

İLK ÇİM BİÇME MAKİNESİ

İngiltere'de **Edwin Budding** tarafından bulundu. Budding, **18 Mayıs 1830** günü, Stroud'-

daki Phoneix Iron Works fabrikasından John Ferrabee ile, makineyi üretmek üzere bir anlaşma imzaladı. Kayıtlardaki ilk müşterisi, **Regent's Park Zoo'nun** baş bahçıvanı **Bay Curtis**'tir. Bay Curtis, 1831 yılında, Ferrabee marka büyük boy bir çim biçme makinesi aldı.

Budding, küçük boy çim biçme makinesi geliştirmişti. "Kırlarda yaşayan bayların, bu makine ile eğlenceli, yararlı ve sağlıklı saatler geçireceğini" söylüyordu. Hayli ağır ve büyük olan bu ilk çim biçme makinesi ile "kırlarda yaşayan bayların" eğlenceli saatler geçirdiği biraz kuşkuludur ama, Budding'in bu buluşu, yeni bir işkolunun doğuşuna neden olmuştur.

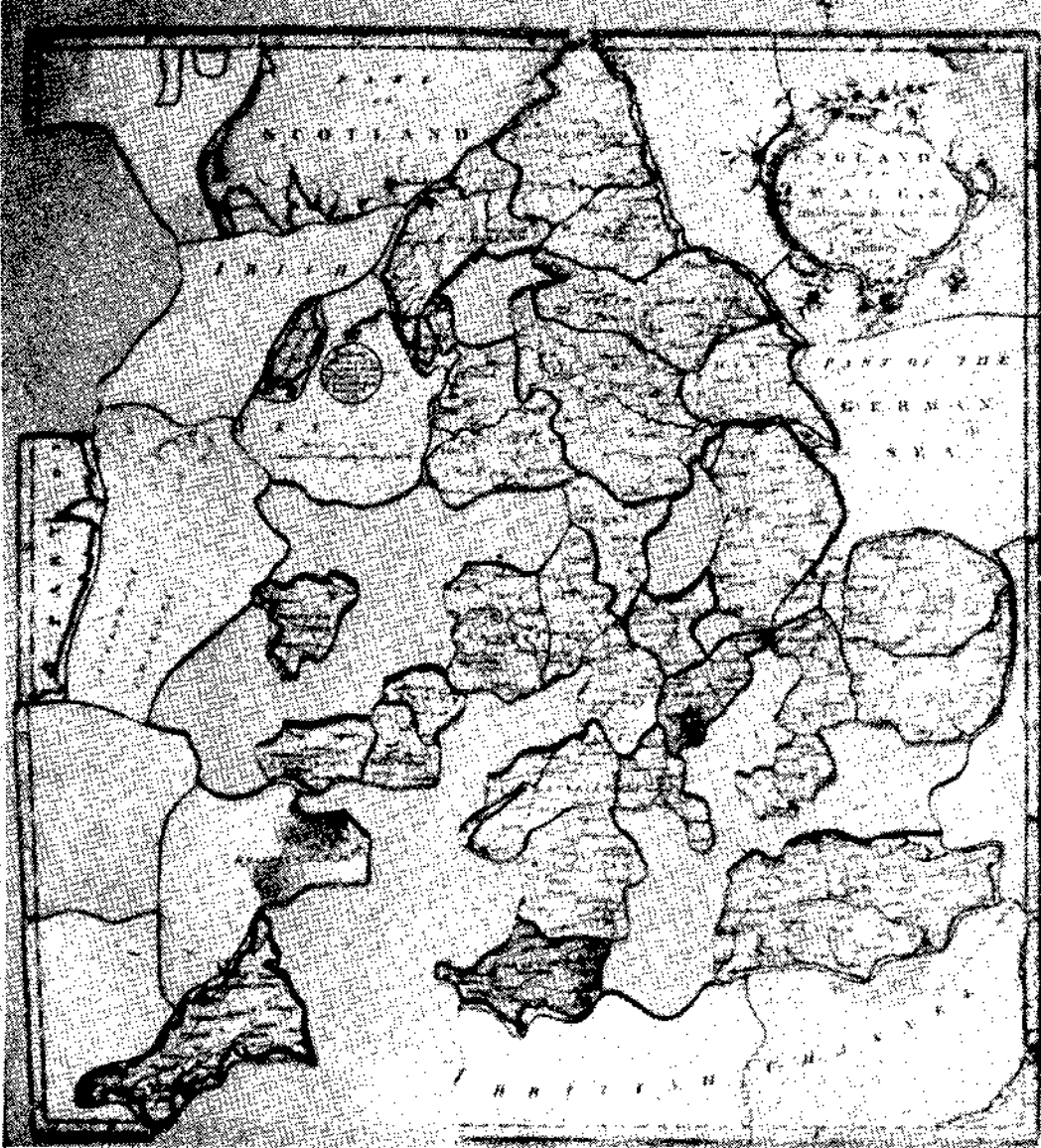
Motorlu ilk çim biçme makineleri ise, **189'** yılında Stuttgart'ta, **Benz Co.;** **New York'ta** **Coldwell Lawn Mower Co.** tarafından üretilerek denendi. Her iki modelin de seri üretimine geçildiğine dair kanıt yoktur.

CADDELERDEKİ İLK POSTA KUTULARI

Postaneye gitmeden mektupların atılabilmesi için bir sütun' üzerinde caddelerin kenarlarına yerleştirilen posta kutularının 1850 yılında Belçika'da, özellikle de **Brüksel**'de kullanıldığı biliniyor. Zira o yıl Paris Posta İdaresi, "Brüksel Usulü Kutu" adını verdikleri bu posta kutularından, Paris caddelerine de koyma kararı almıştı. Gerçi tarihçiler, bu kutuların Brüksel'de 1848 yılından itibaren kullanılmaya başlandığını ileri sürerler ama, bu tarihin 1849 olması çok daha akla yatkındır. Tamamen demirden yapılan bu kutular, üst kısmı süslü bir boru şeklindeydi. Mektupların atıldığı deliklerin üzeri yağmur sularının girmemesi için özel sundurmalarla kapatılmıştı. Bu kutuların **İngiltere'de** kullanımına **23 Kasım 1852'de** başlandı.

İLK HAYAT SİGORTASI

İlk hayat sigortası poliçesi, **18 Haziran 1583'te, Londra'da** imzalandı. Londra Belediyesi üyelerinden **Richard Martin**, bir grup tüccara 50 pound verdi. Tüccarlar da, William Gibbon adlı kişi, poliçenin imza tarihinden itibaren 12 ay içinde öldüğü takdirde Richard Martin'e 383 pound ödemeyi taahhüt ettiler. İmzalanan poliçe, "Tanrı, William Gibbon'a sağlık ve uzun bir ömür versin" cümlesiyle sona eriyordu. Ne var ki, 11 ay sonra Gibbon, kendisini yaratan Tanrı'nın yanına gitti. Tüccarlar parayı ödememek için bir çıkar

1767 yılında İngiltere'de J. Spilbury tarafından yapıldı. Bütün parçaları doğru olarak bir araya getirildiğinde, İngiltere ve Galler'in haritası ortaya çıkıyordu.

İLK PARÇALI BULMACA

1763 yılında Londra'da, "Liberal ve Kibar Bilimlerle Sanatların Efendileri ve Profesörlerinin Saygıdeğer Baylar İçin Hazırlanmış Kılavuz" adlı bir kitap yayınlandı. Bu kitabın bir bölümünde, coğrafya öğrenimini kolaylaştırmak için, bir haritayı tahtadan küçük parçalara bölen **John Spilbury'den** de söz ediliyordu. Küçük tahta parçalarından oluşan bu harita, aynı zamanda dünyanın ilk parçalı bulmacasıydı. Parçaları doğru olarak bir araya getirildiğinde İngiltere ve Galler'i gösteren bu haritayı, John Spilbury, 1767 yılında, renkli

olarak bastırttı. Orijinali halen Hannas koleksiyonunda bulunan bu ilk parçalı bulmacada, her kent, ayrı bir parçayı oluşturuyordu. Spilbury, daha sonra 30 ayrı harita daha çıkardı. 1782 yılında, Harrow School'a resim öğretmen olunca bu işi bıraktı.

Spilbury'nin tüm bulmacaları haritalardan oluşuyordu ama, ilk resimli bulmacalar da aynı yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktı. Hannas koleksiyonunda bulunan ve 1790'lardan kalan parçalı bulmacalar içinde çok çeşitli tablolar vardır.

19. yüzyıldan itibaren sirklerde görülmeye başlanan vahşi hayvan terbiyecileri, seyircilerin büyük ilgisini çekiyorlardı.

İLK ASLAN TERBİYESİ

"Manchester Jack" olarak bilinen biridir. Wombwell's Menagerie adlı grupla birlikte, 19. yüzyılın ilk yarısında İngiltere'yi dolaştı. 1835 yılında yaptığı ilk gösteride, Neron adlı yaşlı bir aslanın sırtına oturup, eliyle ağzını açtı.

Birden fazla hayvanla gösteri yapan ilk terbiyeci ise Van Amburgh adlı Amerikalıdır. 1838 yılında Londra'da bulunan Astley sirkinde "Vahşi Terbiyeci" olarak ünlendi. Aslan, kaplan ve leoparlarla birlikte yaptığı gösteri,

sirk dünyasının ilk vahşi şovu olarak kabul edilir.

Gösteri sırasında ölen ilk hayvan terbiyeci ise, Helen Bright adlı kadındır. Wombwell'in grubunda çalışan bu kadın, 1850 yılının Ocak ayında, Chatham'da, bir gün kendini, hızla kamçıladığı kaplanın pençeleri arasında buldu. Vahşi hayvan bununla da yetinmedi ve Bayan Bright'ın başını ağzına alarak parçaladı. Genç kadın, kafesin dışına alındığında çoktan ölmüştü.

yol aramaya başladılar ve sonunda şu itirazı öne sürdüler:

Evet 12 ay içinde Gibbon ölürse parayı ödeyeceklerine söz vermişlerdi ama, onlar "ay" derken, takvim ayını değil, 28 gün çeken ay-dönümünü kastetmişlerdi. Bu hesaba göre de

süre dolmuş oluyordu. Dolayısıyla para ödemeleri gerekmezdi. Sonunda iş mahkemeye yansıdı. Yargıç sözleşmeyi okuduktan sonra tüccarları haksız buldu ve ayın takvim ayı olarak hesap edilmesine, Martin'in de parayı almasına karar verdi.

İLK HAYAT SİGORTASI ŞİRKETİ

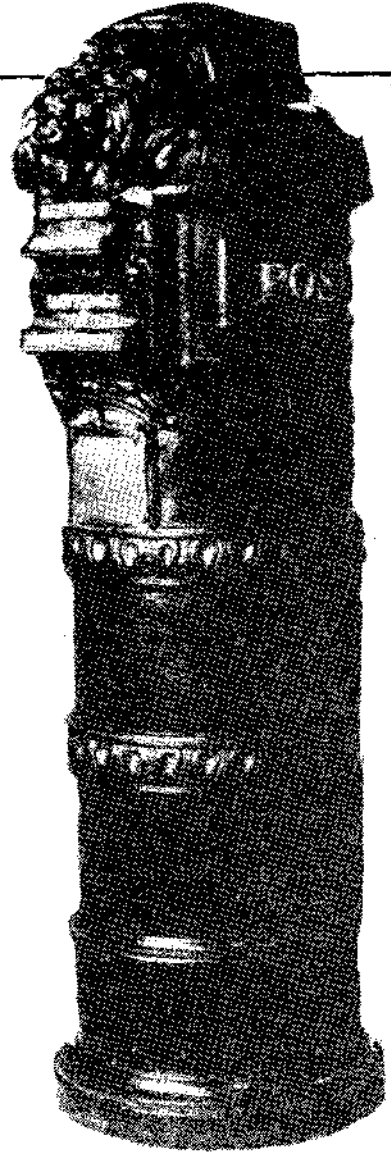
Londra'da Sir Thomas Ailen tarafından **1706** yılında, "**Amicable Sodety for a Perpetual Assurance Office**" adı altında faaliyete geçirildi. Sigortalılar, şirkete her yıl için belirli bir ücret ödüyorlardı. Şirket de, bu paraların biriktiği fona, her sigortalı için yılda beş sterlin yatırıyordu. Sigortalanacak kişinin 15 yaşından küçük, 45 yaşından büyük olmaması gerekiyordu. Sağlık durumuna ise hiç bakılmıyordu. 1770 yılında, şirketin sigortaladığı insan sayısı 2 bini bulmuştu.

Sistemini, ortalama yaş hesapları üzerine kurarak sigortalı olmak isteyenlere belirli bir yaş sınırı getiren ve böylece modern yaşam sigortasının önderliğini yapan ilk sigorta şirketi ise, "**Sodety for Equitable Assurances on Lives and Survivorships**" adlı kuruluştur. Altı yıllık bir araştırma devresinden sonra **7 Eylül 1762** günü **Londra'da** kuruldu. Şirketin yaptığı bilimsel araştırmaların fikir babası, **Christ's Hospital'daki** Kraliyet Matematik Okulu'nun Başkanı **James Dodson'dur**.

İLK PARATONER

Binaları yıldırımlara karşı koruyan paratonerlerin mucidi **Benjamin Franklin'dir**. Franklin ilk yaptığı paratoneri, **1752** yılının Eylül ayında **Philadelphia'daki** evinin kuzey kenarına taktı. Çelik uçlu demir çubuk, çatıdan 2.5 metre yükseltilmişti. Alt ucu ise, toprağın içine 150 santimetre derinliğe gömülüydü. Paratonerini evine takmadan birbuçuk yıl önce, Franklin, yıldırımın, elektrik yüklü olduğu yolundaki teorisini açıklamıştı. Franklin'in "New Experiments and Observations in Electricity" başlığıyla yayınladığı gözlemleri, **M.Dalibard** adlı amatör bir fransız fizikçisi tarafından hayata geçirildi. M.Dalibard, Paris'in 25 kilometre uzağındaki Marly-la-Ville'deki kır evine deney amacıyla bir paratoner taktı. 10 Mayıs 1752 günü 25 metre yüksekliğindeki bu paratoner binanın üzerine düşen bir yıldırımı çekerek toprağa iletti ve böylece Franklin'in varsayımı, hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde doğrulanmış oldu.

Bu sonuç Amerika'ya ulaşmadan, Franklin 4 Temmuz 1752 günü ünlü uçurtma deneyini yaptı ve varsayımının doğruluğunu kendi kendine kanıtladı. Evine taktığı paratonerden sonra yine 1752 yılı Eylül ayında, Philadelphia'daki Akademi Binası'na ve Independence Hall'e de paratoner taktı.

İngiltere 'de, "Brüksel usulü posta kutusu" olarak bilinen bu ayaklı ve tamamen demir posta kutuları, Belçika'da 1849 yılında kullanılmaya başlandı.

İLK POSTA KUTULARI

1653 yılında **Paris'te François Velaye** tarafından konuldu. Bu kutuların görünüşleri hakkında hiçbir şey bilinmiyor. Binaların duvarlarına asılan ve üzerlerinde birer delik olan, kilitli tahta kutular olarak tahmin ediliyorlar.

Parisliler, bu posta kutularına büyük ilgi gösterdiler. Ancak mektupları dağıtmakla görevli kişiler, ekmeklerinin ellerinden alındığını görünce büyük bir paniğe kapılarak kutuların içine mektupları parçalamaları için fareler atıldılar. Bunun üzerine posta kutuları gözden düştü. Fransız başkentinde, posta kutularının yeniden yaygınlaşması için 1758 yılına kadar beklemek gerekti.

İLK DUDAKTAN OKUMA

Dudaktan okumayı öğrenen ilk sağır insan, Castile Kalesi Komutanı'nın kardeşi **Luis de Velasco'dur**. De Velasco'ya bu yeteneği, komutanın özel sekreteri **Juan Pablo Bonet, 1615-1620** yılları arasında öğretti. Galler Prensi ile birlikte 1623 yılında Madrid'i ziyaret eden Sir Kenelm Digby, Velasco'nun bu özelliğini şöyle anlatır:

"Bu soylu İspanyol, anadan doğma sağırdı. Öyle ki, kulağının hemen dibinde bir silah atılsa duyması olanaksızdı. Bu talihsiz genç adam için İspanya'nın en önde gelen doktorları ve cerrahları tüm hünerlerini sergilediler. Ama hiçbirisi başarılı olamadı. Sonunda bir rahip, ona başkaları konuştuğu zaman söylenenleri anlamayı öğretti. Böylece, bu sağır genç, başkalarının anlayabileceği şekilde konuşmasını da öğrenmiş oldu. Önceleri konuşmaya çalışırken kendisi de gülüyordu. Ama yıllar sonra bir mucize yarattığına inandı ki, hiç de haksız değildi."

İLK TELİF HAKKIAJANSI

Londra'da, **A.P.Watt** tarafından kuruldu. Watt, bu işe, dostları Walter Baesant ve George Macdonald'ın, yayınevleriyle olan sorunlarının çözümüne yardımcı olarak başladı. Zamanla bu alanda bir boşluk olduğunu gördü ve 1875 yılında bürosunu kurdu. A.P.Watt ve Oğlu adlı kuruluşun ünlü müşterileri arasında, John Buchan, G.K.Chesterson, Marie Corelli, Rider Haggart, Rudyard Kipling, Edgar Wallace, H.G.Wells, W.B.Yeats, Somerset Maugham, Dennis Wheatley, Mareşal Montgomery, A.P.Herbert, P.G.Wodehouse ve John le Care gibi isimler vardı.

İLK UZUNÇALAR GRAMOFON PLAKLARI

1904-1906 yılları arasında, Londra'da **Neophone Co.** firması tarafından üretildi. 12 dakika süreli bu ilk uzunçalarlar arasında, "**Hafif Süvari Alayı**", "**Ozan ve Köylü**", "**Bohemyalı Kız**" gibi uvertürler de vardı.

İLK HOPARLÖR

Auxetophone adlı ilk ses yükselticinin patenti Londra'da **1898** yılında **Horace Short** tarafından alındı. İlk kez de 1900 yılında Paris Pannayırı sırasında, Eyfel Kulesi'nin tepesinde ça-

lınan bir fonograftaki opera arylarını tüm çevreye yayarak kullanıldı.

Sıkıştırılmış hava ile çalışan aygıtın çıkan ses, Paris'in her yerinden duyulabiliyordu. Short, buluşunun patentini 1903 yılında Charles Parsons'a sattı.

Elektrikle çalışan ilk ses yükseltici, 1906 yılında New York'ta Miller Reece Hutchinson ve Kelly Turner tarafından geliştirildi. Bu, aynı zamanda, en modern sistemlerin de bir prototipi niteliğindeydi. Dictograph adı verilen aygıt, ertesi yıl piyasaya sunuldu.

Elektrikli ses yükselticileri, ilk kez 1912 yılı Eylül ayında Bell telefon şirketi ile Western Electric'in işbirliği ile, Chicago'da Olympic Theatre'da kullanıldı.

İLK DERGİ

Tüm kamuoyunun ilgisini çekebilecek nitelikte ilk dergi, "**Mercure Galant**" adıyla **Jean Donneau de Vise** tarafından Paris'te kuruldu ve ilk sayısı **1672** yılının Mart ayında yayınlandı.

Temel olarak, kent içi dedikoduları aktarmayı hedef alan dergi, özellikle sosyete çevrelerinde büyük ilgi gördü.

İngiltere'de yayınlanan ilk dergi ise **The Gentleman's Journal'dir**. "Ülkedeki beylere, haberler, tarih, felsefe, edebiyat, müzik ve çeviri konusunda mektup" altbaşlığıyla çıkan derginin ilk sayısı Ocak 1692'de basıldı. Ayda bir çıkan derginin sahibi **R.Baldwin'di**.

İLK RESİMLİ DERGİ

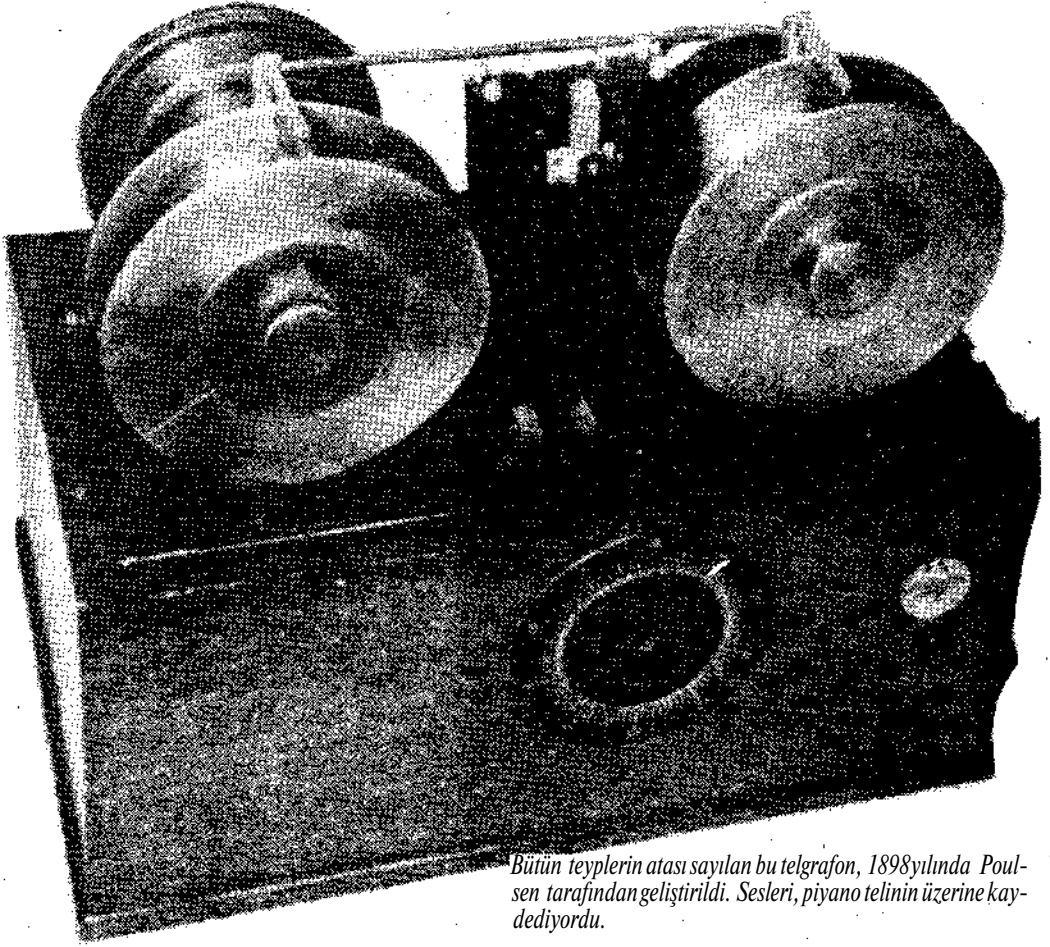
1701 yılında Londra'da yayınlandı. Adı, "**Memoirs for the Curious**" olan derginin sahibi **A.Baldwin** idi.

İlk illüstrasyonun yayınlandığı bu dergiden sonra başka dergilerini kapaklarında da ara sıra bu tür çalışmalar görüldü. Konuların çizgilerle süslandığı ilk dergi ise, 1832 yılında yayınlanan **The Penny Magazine** oldu.

Gerçek bir fotoğraf ise "**Art Union**" adlı derginin Haziran 1846 sayısında yayınlandı. 1 Temmuz 1858 yılında, yayın hayatına atılan **Stereoscopic Magazine** dergisi de, son nüshasının yayınlandığı Ocak 1865'e kadar her sayısında düzenli olarak üç stereoskopik fotoğraf çalışması bastı.

İLK SESALMA AYGITI

Telgrafon adlı bu aygıtın patenti, Danimarka Posta İdaresi'nde çalışan **Valdemar Poul-**

Bütün teyplerin atası sayılan bu telgrafon, 1898 yılında Poulsen tarafından geliştirildi. Sesleri, piyano telinin üzerine kaydediyordu.

İLK TEYP

Tel yerine bant kullanılan ilk manyetik ses kayıt aygıtı olan Blattnerfon, 1929 yılında, Elstree'deki Blattner Ses ve Renk Stüdyoları'nda filmlere senkronize ses ekleme işinde kullanıldı. Alman Ses Mühendisi Dr. Kurt Stille'nin aldığı patent üzerinde film yapımcısı Louis Blattner tarafından geliştirilen bu aygıt, aynı zamanda, elektronik amplifikasyon yapabilen ilk manyetik kayıt aracıdır.

Satılmak üzere üretilen ilk Blattnerfon, 1931 yılında BBC tarafından alındı. 1932 yılında, "Pieces of Tape" adlı radyo programının kaydı bu aygıtla yapıldı. Aynı yıl, Kral V. George'un Noel konuşması da Blattnerfona kaydedildi. 1933 yılında, BBC'de ayrı bir Kayıtlı Programlar Bölümü oluşturuldu. Blattnerfon çok iri bir makine olduğundan, kayıt sırasında onu sese götürmek olanaksızdı. Bu nedenle, sesin kablolarla ona getirilmesi gerekiyordu. Kayıt ise, çelik bantlar üzerine yapılıyordu.

sen adlı mühendis tarafından 1898 yılında alındı. Halka ilk tanımı ise 1900 yılında Paris'te yapıldı. Sesler, iki makara arasında, saniyede 2 metre hızla dönen piyano teli üzerine kaydediliyor ve gerektiğinde silinebiliyordu.

Seri üretimini American Telgraphone Co. adlı kuruluş üstlendi ve 1903 yılında Massachusetts'te üretim başladı. Telgrafon, büroda

dikte aracı olarak kullanılabildiği gibi, telefon mesajlarını da alabilecek şekilde geliştirildi. Aldığı sesleri yeterince yükseltmemesi (ancak kulaklıkla dinlenebiliyordu) ve çok hantal olduğu için evlerde ve bürolarda zor kullanıldığı için modern teyplerin babası olan bu aygıt, fazla kullanılmadı. Yine de önemli bir konuda atılmış ilk adım olarak, bilim tarihinin sayfaları arasında yerini aldı.

PLASTİK BAND KULLANILAN İLK TEYP

Magnetofon adıyla, 1935 yılında, Berlin'de AEG tarafından üretildi. Band hızı, saniyede 75 cm idi.

Savaş yıllarında, manyetik ses alma çalışmaları İngiltere ve ABD'de yerinde sayarken, Almanya'da bu konuda önemli gelişmeler kaydedildi. Bu gelişmeler içinde en önemlisi, 1940 yılında H.J. von Braunmühl ve W.Weber tarafından, oksit kaplı bandlara yüksek frekans kayıt özelliğinin kazandırılmasıdır. Savaştan sonra, Berlin'deki AEG tesislerinde, müttefikler 18 adet bitmiş durumda Magnetofon ele geçirdiler. Bunlar, İngiliz, Fransız ve ABD işgal kuvvetleri tarafından paylaşıldı. 1945 yılından bu yana yapılan bütün teypler, işgal kuvvetleri tarafından el konan bu 18 teybin torunları olarak kabul edilebilir. Zira bu sanayi, gelişimini onlara borçludur.

EV TİPİ İLK TEYP

1947 yılında Chio'da. Brush Development Co. şirketi tarafından Soundmirror (ses aynası) markasıyla pazarlandı. Bu aygıtta kullanılan bandlar, yarım saat süreliydi ve tanesi 2.5 dolardan satıldı.

Önceden doldurulmuş bandların satışı ise, 1950 yılında, New York'ta başladı. Recording Associates tarafından pazarlanan sekiz plastik banddan ilki, "Kokteyl Zamanı" adını taşıyordu ve içinde 11 şarkı vardı.

İLK STEREO TEYP

1949 yılında Chicago'da, Magnecord Co. adlı şirket tarafından düzenlenen "Ses Fuarı"nda Magnecord markasıyla tanıtıldı. Stereo teypler ise, General Motors firmasının isteği üzerine geliştirilmişti. Zira, stereo olmayan teyplerle alınan motor seslerinin analizi, üretimini geliştirmek isteyen General Motors için yeterli olmuyordu. Bu nedenle, Magnecord Co.'ya motor seslerini stereo olarak kaydedebilecek bir aygıt sipariş etti.

Ev tipi ilk stereo teyp, 1954 yılında New York'ta, Livingstone Electronics adlı firma tarafından çıkarıldı. Şirket, aynı yılın Mayıs ayında da, stereo olarak doldurulmuş teyp bandlarını piyasaya sürdü. İlk çıkarılan stereo bandda, Schubert'in "Bitmeyen Senfoni" si ile, Sibelius'un "Finlandia"sı vardı.

İLK KASET-TEYP

Hem çalan, hem de kayıt yapan ilk kaset-teypler, 1963 yılında İngiltere'de üretildi ve dünya pazarlarına sunuldu. Philips tarafından çıkarılan ilk model, Philips EL 3300'dü. Bu ilk kaset-teypten sonra, eski teyplerde kullanılan makaralar, yerlerini yavaş yavaş kasetlere bıraktılar.

İLK MEKTUPLA SİPARİŞ

15 Eylül 1871 günü, Londra'da bulunan **Kara** ve Deniz Kuvvetleri Kooperatifi tarafından başlatıldı. En kaliteli malları, en ucuz fiyatla satan bu kooperatiften., subaylar ve aileleri yararlanabiliyordu. Kooperatifin yöneticisi. Binbaşı F.B.McRea, subay eşlerinin alışveriş için yararlanmasını sağlamak amacıyla, mektupla sipariş sistemini kurdu.

1872 yılının Şubat ayında ilk katalog bastırıldı ve kooperatifin üyelerine gönderildi. 112 sayfalık bu katalogta, malların karşılığında fiyatlar da yazılıydı. Siparişlerinin toplam bedeliyle birlikte, istedikleri malların listesini kooperatife gönderiyorlardı. O zamanlar, Londra dışına paket postası olmadığından, yalnızca Londra'da oturan üyelerin istekleri posta aracılığıyla gönderilebiliyordu.

Başka kentlerdeki üyelerden, siparişlerinin demiryolu ya da başka bir ulaşım aracı belirterek bildirilmesi rica ediliyordu. Hindistan, Avustralya, Yeni Zelanda gibi uzak sömürgelerden gelen siparişler ise, ancak yük gemileri ile yerlerine ulaştırılabiliyordu.

İLK KULUÇKA MAKİNESİ

Civciv üretiminde kullanılan ilk termostatl kuluçka makinesi 1609 yılında Hollandalı fizikçi Cornelius Drebbel tarafından Londra'da yapıldı. Drebbel, buluşunu gerçekleştirirken, bir ölçüde, eski Mısırlıların ve Çinlilerin sıcak kuluçka odalarından esinlendi.

Drebbel'in kuluçka makinesi, içinde kömür yakılan bir kabindi. Bu kabinin iç kısmındaki bir kutuda yumurtalar vardı ve sıcak hava sürekli olarak yumurta dolu kutunun çevresinde dolaşıyordu. Kutunun, alkol dolu termostatla temas etmemesi için etrafına bir su ceketini yerleştirilmişti. Isınınca genişleyen alkol "u" biçimindeki tübün içinde bulunan cıvayı itiyor, o da metal çubuğu yukarı kaldırıyor. Metal çubuk, iki kolla, üstteki soba kapığını açıp kapamaya yarıyordu. Böylece, kabinin altındaki ocakta yanan ateş, denetim al-

tına alınmış oluyordu. Bu yöntem sayesinde, böylece kuluçka kutusunun içindeki ısı da sürekli olarak aynı düzeyde tutulabiliyordu.

İLMÜREKKEP

Eski Mısırlılar ve Çinliler, lamba isini su ve tutkalla karıştırarak mürekkep yapmasını biliyorlardı. Lamba isinden elde edilen mürekkepler, Ortaçağ'da Avrupa'da da kullanıldı. 1400'lü yılların ortalarında ise, Alman matbaacı Johann Gutenberg yağ esaslı baskı mürekkeplerini geliştirdi. Asıl yazı mürekkeğini ise, 1834 yılında, İngiltere'de Henry Stephens üretti ve 15 yıl sonra da yoğun biçimde kullanılmaya başlandı. Sentetik mürekkepler ise, 1860'lı yıllarda İngiltere ve Almanya'da yapıldı.

İLK YOĞUN BAKIM ÜNİTESİ

İkinci Dünya Savaşı sırasında ameliyat ve anestezi tekniklerinde, büyük gelişmeler sağlandı. Ameliyattan sonra, hastalarını koğuşlara göndermek yerine, karmaşık ve tehlikeli vakalarda doktorlar, ellerinin altında bulunmak üzere birkaç yatak hazırlattılar ve bu bölümde en bilgili ve yetenekli personeli görevlendirdiler. Bu iyileşme odaları, zamanla, hastanın yaşamsal faaliyetlerini dakika dakika izleyebilmek için elektronik aygıtlarla donatıldı. İlk, kalp atışlarını denetleyebilmek için elektrokardiyogramlar yerleştirildi. Sonraları, kan basıncı ve kanın kimyasal yapısını ölçebilmek için çok küçük boyutlara indirgenmiş aygıtlar geliştirildi ve yoğun bakım odalarına kondu. Zamanla, bu tür yoğun bakım odalarının zehirlenme, kalp krizi ve beyin kanaması gibi bazı hastalıklar için de çok yararlı olduğu ortaya çıktı.

İLK YAPAY SULAMA

Ekili alanların yapay yöntemlerle sulanması ilk kez Milat'tan 5 bin yıl önce, eski **Mısırlılar** tarafından bulundu. Daha sonraları, kurak yerlere su getirmek için Nil Nehri'nden boyları 20 kilometreye kadar uzayan kanallar kazdılar. Aksi takdirde ettikleri bitkilerin kavrulup gideceğini biliyorlardı. Kanallardaki su seviyesi çok az olduğu zamanlarda da suyu daha yüksek arklara aktarmak için kepçe sistemini geliştirdiler.

Eski Babil, zenginliğini ve güzelliğini, büyük oranda iyi bir sulama sonucu aldığı bol

mahsule borçludur. Sulamanın yararları, kuşkusuz Yeni Dünya'da da keşfedildi. M.Ö. 500 yılında, Peru yerlileri, ekili alanlar için su kanalları kazdılar. Bugün Arizona Nehri'nin vadisinde yapılan kazılar, o dönemde Peruluların uzunluğu 2 bin kilometreyi bulan bir kanal şebekesiyle, 800 bin dönümlük bir alanı suladıklarını ortaya koyuyor.

M.Ö. 400 yıllarında Mısırlılar, yapay havuzlarda ve kanallarda bulunan suların düzeyi çok düştüğünde, bundan yararlanabilmek için özel bir aygıt geliştirdiler. Bugün Ortadoğu ve Asya'nın birçok yöresinde hâlâ kullanılan bu sistemde, bir sırgın bir ucuna büyükçe bir ağırlık bağlanıyor. Öteki ucuna da bir kova takılıyordu. Sırgın ortasından bir desteğin üzerine yerleştiriliyor ve kovalı uç, suyun bulunduğu yere daldırılıyordu. Kova dolduğu zaman sırgın öteki ucundaki ağırlığın etkisiyle yükseğe çıkıyordu. Bu tarihten 200 yıl sonra Çinliler, 2 milyon dönümlük bir alanı sulamak üzere Tu-Kiang Barajı'nı yaptılar ve böylece sulama alanında bir çığır açıldı.

İLK KRİKO

Fransız mimar Villard de Honnecourt, 1250 yılında yaptığı bazı çizimlerde, krikonun o dönemde kullanıldığına ilişkin ipuçları verdi.

Sıradan bir insanın normal gücüyle çok büyük ağırlıkların kolayca kaldırılmasını sağlayan bu yararlı aygıt, kolunun elle hareket ettirilmesi sonucu çalışıyor ve o yılların mimarisinde, çok ağır parçaların, örneğin büyük kapıların, yerlerine takılması sırasında büyük ölçüde yardımcı oluyordu.

İLK BÖBREK MAKİNESİ

Hollanda'da Doktor Wilhelm J. Kolff tarafından 1943 yılında, ilk yapay böbrek geliştirildi. Böylelikle, ilk kez bir makine, vücudun önemli organlarından birinin yerini alıyordu. Kan, böbrek yerine bu makineden geçiyor ve bu arada dışarı atılması gereken bütün maddelerden temizleniyordu. Kolff'un makinesi, kısa süreli tedavi için uygundu.

1960 yılında ise, Amerikalı bilim adamı Doktor Bolding H. Scribner, Diyaliz aracı olarak bilinen daha gelişmiş böbrek makinesini yaptı ve bu sayede binlerce böbrek hastasının hayatı kurtuldu.

Hastaların, bu yöntemle haftada üç kez 10-12 saat süreyle Diyaliz makinesine bağlanması yeterliydi.

İLKUÇURTMA

Günümüzden üç bin yıl önce, Çin'de uçurtma uçurulduğu biliniyor. Yazılı tarihten bin yıl önce yaşanmış olmasına karşın, bu konuda sayısız söylenti vardır. Bunlardan birine göre, Kungshu Phan adlı Çinli bir mühendisin yaptığı uçurtma, üç gün boyunca hiç alçalmadan uçtu. Bir başka söylentiye göre, bir savaşta, Çinli bir general, askerleriyle, kuşattığı kale arasındaki uzaklığı ölçmek için uçurtma kullandı.

M.S. 1000 yıllarında, Uzakdoğu'da insanı havaya kaldıracak büyüklükte uçurtmalar yapıldığı biliniyor. Sık sık düzenlenen uçurtma yarışmalarının yanı sıra, uçurtmaların başka işlevleri de vardı. Örneğin bazı küçük uçurtmaların kuyruklarına bir kanca takılır ve balık avlamak için kullanılırdı. Ayrıca, inşaat sırasında, çatıdaki ustanın istediği bazı malzemeler de uçurtma aracılığıyla gönderilirdi.

Avrupalılar, uçurtmayı Hollandalılar aracılığıyla 17. yüzyılın başında tanıdılar. 18. yüzyılda ise, tüm Avrupa uçurtma hastası oldu.

1800'lerde Bristol'da George Pocock adlı bir öğretmenin yaptığı dev uçurtma, dört-beş yolcuyu saatte 30 kilometrelik bir hızla kaldıracak güçteydi.

Zamanla uçurtma, yalnızca eğlence aracı olmaktan çıktı ve bilime de büyük katkılarda bulundu. Havacılığın gelişiminde uçurtmanın yeri yadsınamayacağı gibi, etkisini uzay teknolojisinde bile gösterdi.

İLK BIÇAK

Çakmak taşının iyice yontularak yassı bir biçim almasıyla yapılan ilk bıçak, günümüzden 25 bin yıl önce hem silah, hem de el aygıtı olarak kullanılmaya başlandı. Baltadan sonra, bilinen en eski insan yapısı araçtır.

Bronz ve demir çağlarında metal bıçaklar yapıldı ve ilk olarak uç kısımlarına elde rahatça tutulabilmesi için sap geçirildi. Metal bıçaklar, kavgada büyük bir şiddetle kullanıldığı halde keskinliklerini yitirmiyorlardı.

İlk çelik bıçağı Romalılar yaptı. Zamanla, çeşitli amaçlar için çeşitli bıçaklar üretilirdi. Örneğin, avlanmak, ayakkabı yapmak, at tırnağı kesmek için ayrı ayrı bıçaklar geliştirildi. Katlanabilir ilk bıçaklar da yine Romalılar tarafından M.S. birinci yüzyılda yapıldı.

Bıçağın ev aleti olarak kullanımı, daha çok mutfak esaslıdır. 14. yüzyıldan itibaren, yemek sırasında katı besinleri kesmek adeti ortaya çıktı ve kesilen lokmayı ağıza götürmek

için ucu çatallı yemek bıçakları yapıldı. Bugün kullandığımız çatalların ortaya çıkması üzerine, bıçakların uçları yine yuvarlaklaştı. 1921 yılında ise ABD'de ilk paslanmaz çelik bıçaklar yapıldı.

İLKMERCEKLER

Birinci yüzyılda yaşayan Romalı devlet adamı ve yazar Seneca, içi su dolu bir cam kübün, cisimlerin görünümünü büyüteceğini biliyordu. 13. yüzyıl İtalya'sında "mercek" adı verilen bükülmüş cam parçaları yaşlı öğretmenler tarafından "gözlük" olarak kullanılıyordu. Böylece bu öğretmenler, uzağı görme yeteneklerine yeniden kavuşmuş oluyordular. Çok geçmeden, mercekler, teleskop ve mikroskoplarda da kullanılmaya başlandı.

İlk merceklerin tek kusuru, bükülmüş camdan elde edildikleri için, görüntülerde bulanıklığa yol açmalarıydı. Ayrıca ışığa farklı açılardan bakıldığında, farklı renkler görülüyordu. 1733 yılında, İngiliz bilgini Chester Hall, ayrı cam tabakalarından mercek yaparak bu hataları giderdi.

İLK KALDIRAÇ

İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana, şu ya da bu biçimde kaldıraçlardan yararlandığı biliniyor. Zira tarih öncesi binaların hiçbirini kaldıraç kullanmadan yapmak mümkün değildi. Ayrıca, insanlar, ağır bir cismi kaldırmak için mutlaka kaldıraç prensiplerinden birinden yararlanıyordu.

M.Ö. 3. yüzyılda yaşayan Yunan matematikçisi Arşimed, kaldıraçla ilgili ilk matematiksel prensipleri ortaya koydu. Arşimed'in, "Bana sağlam bir destek noktası verin, dünyayı yerinden oynatayım" sözü ünlüdür. Eski Mısır'da, yapı ustaları, ağırlığı 100 tonu bulan granit blokları kaldıraç yöntemiyle bir yere kaldırırlar ya da bir yere götürürlerdi.

İLK DENİZ FENERİ

Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri, Mısır İskenderiye Limanı'nın ağzında bir adada bulunan 116 metre yüksekliğindeki fenerdir. M.Ö. 3. yüzyılda yapıldı. Tepesindeki madeni bir kapta ateş yakılıyordu. Söylentilere göre bu ateş 45 kilometre öteden rahatça görülebiliyordu.

Eski deniz fenerlerinin çoğu, kıyılara hakim yerlerde yapıldı. Romalılar, imparator-

lukları genişledikçe, yeni deniz fenerleri yaptılar. 4. yüzyıla gelindiğinde, Karadeniz ve Atlantik kıyılarında 30 kadar deniz feneri vardı. İngiltere'de Dover Limanı'nda, Romalılardan kalma bir fenerin kalıntıları hâlâ vardır.

İLK KİLİT

İlk anahtar ve kilit, M.Ö. 2500 yılında, Orta Asya'da yapıldı. Aynı anahtar ve kilit, aradan 2 bin yıl geçmesine rağmen M.Ö. 500 yılında, Yunanlılar tarafından hâlâ kullanılıyordu.

İLK CAN YELEĞİ

Vücudun su üzerinde kalmasını sağlayan ilk can yeleği, 1854 yılında İngiltere'de Kaptan J. Ross Ward tarafından yapıldı. Bu ilk can-kurtaran yeleği, keten bezinin arasına dikilmiş mantar parçalarından oluşuyordu. Günümüzde ise açıldığı zaman karbondioksit gazıyla kendiliğinden şişen yanmaz can yelekleri, mantar can yeleklerinin yerini aldı.

İLK MARGARİN

Patenti, 15 Temmuz 1869 günü Paris'te Hippolyte Mege-Mouries adlı Fransız tarafından alındı. Aynı yıl, III. Napolyon, donanmada tereyağı yerine kullanılmak üzere bir başka madde geliştirilmesi için yarışma açmıştı. Mege-Mouries, bu yarışmaya katılan tek kişi oldu ve kralın koyduğu ödülü de aldı.

Mege-Mouries, çalışmalarına iki yıl önce Vincennes'de bir çiftlikte başlamıştı. Hayvanlarını yeterince beslemediği gerekçesiyle köylülerin sert tepkileriyle karşılaşlıyordu. Oysa, o bir deney yapmaktaydı. Deney sonunda gördü ki, çok yiyen ineklerden daha çok süt alınmakta, dolayısıyla, bu daha çok süttten de daha çok yağ yapılmakta. Buradan yola çıkarak, sütteki yağ yapıcı maddelerin, hayvanlar tarafından yenen besinlerden geldiğini anladı. Ayrıca hayvanın vücudunda bulunan yağ da sütü oluşturan bir etkendi. Bütün bu yargılardan sonra, içyağı, kaymak, inek memesi, domuz karnı ve soda bikarbonat kullanarak ilk denemelerine başladı. Çalışmasının bir aşamasında, karışımın inci benzeri bir hal aldığını gördü. Bunun üzerine "Margarin" diye bağırıldı. Aslında "Margarit" diye bağırarak istemişti ve bu Yunanca sözcük "inci" anlamına geliyordu.

Poissy'de bir margarin fabrikası kurulmasına karar verildi. Ancak tam kuruluş çalış-

malarının sürdüğü sırada, Fransa-Avusturya savaşı patladı ve proje yarıda kaldı. Bunun üzerine Jan ve Anton Jurgens adlı iki Hollandalı yağ tüccarı, 60 bin frank karşılığında margarin üretim hakkını satın aldılar ve 1871 yılında Hollanda'nın Oss kentinde ilk margarin fabrikasını kurdular.

İLKEVLENDİRME BÜROSU

Henry Robinson tarafından 29 Eylül 1650 günü Londra'da, "Office of Addresses and Encounters" adıyla açıldı. Robinson'un, şirketini tanıtmak için bastırdığı broşürün 20. paragrafında şöyle deniliyordu:

"Kendileri evlenmek isteyenler, ya da bir dostlarına eş arayanlar, büromuza uğramak zahmetine katlanırlarsa, listemizdeki eş adayları ve drahomalar hakkında bilgi vermekten memnuniyet duyacağız".

Evlendirme büroları yerine bilgisayar aracılığıyla tanışıp evlenen ilk çift, Shirley Sanders ve Robert Kardell'dir. Her ikisi de 26 yaşında olan bu iki genç, Art Linklater'ın sunuculuğunu yaptığı "People are Funny" adlı TV programında, bilgisayar tarafından eşlendirildiler ve 18 Ekim 1958 günü Hollywood'da, First Presbyterian Kilisesi'nde evlenerek dünyaevine girdiler.

İLKEKNE

3.5 metre uzunluğundaki bu tekne, eğlence amacıyla 20 Mayıs 1777 günü Yorkshire'da Foss Nehri'ne indirildi. 15 kişi alabilen bu tekne, iki kişi tarafından taşınabilecek kadar hafifti. Kime ait olduğu ya da kimin yaptığına ilişkin kayıt yoktur.

İLKEŞ BULMA İLANI

19 Temmuz 1695 günü, John Houghton'un "Collection for the Improvement of Husbandry and Trade" adlı gazetesinde yayınlandı. İlan, şu şekildeydi:

"Mali durumu çok iyi olan, 30 yaşlarında bir beyefendi, 3 bin sterlin ya da daha fazla parası olan genç bir hanımefendiyle hayatını birleştirdikten sonra Avrupa'ya yerleşmek istiyor."

Yıllar boyunca bu tür ilanlar, yalnızca erkeklerin tekelinde bulunan bir "hak" olarak kaldı. 1727 yılında "Manchester Weekly Journal" adlı dergide bir ilan yayınlatarak kendine koca aradığını duyuran Helen Mori-

son adlı kadının davranışı, kent halkının çok sert tepkisine yol açtı. Kendisine iyi bir ceza verilmesini ve bu cezanın bundan sonra, böyle düşüncesizce harekette bulunabilecek genç hanımların kulağına küpe olmasını istediler. Bunun üzerine Belediye Başkanı, **Helen Morrison'u** dört hafta süreyle tımarhaneye kapatarak cezalandırdı.

İLK SÜT ŞİŞELERİ

Süt ve süt ürünleri üretilip pazarlayan **Echo Farms Dairy Co.** adlı şirket, 1879 yılında, New York'ta sütü, özel şişeler içinde satmaya başladı. İngiltere'de de **Express** mandırasından **George Barhan**, ilk kez 1884 yılında, ağzı mühürlü şişelerle süt satmayı denedi, ancak başarılı olamadı. 1887 yılında da Manchester'da **Arthur Hailwood** adlı mandıracı, yeni bir girişimde bulunarak, "süzülmüş" ve "arındırılmış" süt satmayı denedi ve başardı. 1906 yılından itibaren de pastörize sütler piyasaya çıktı.

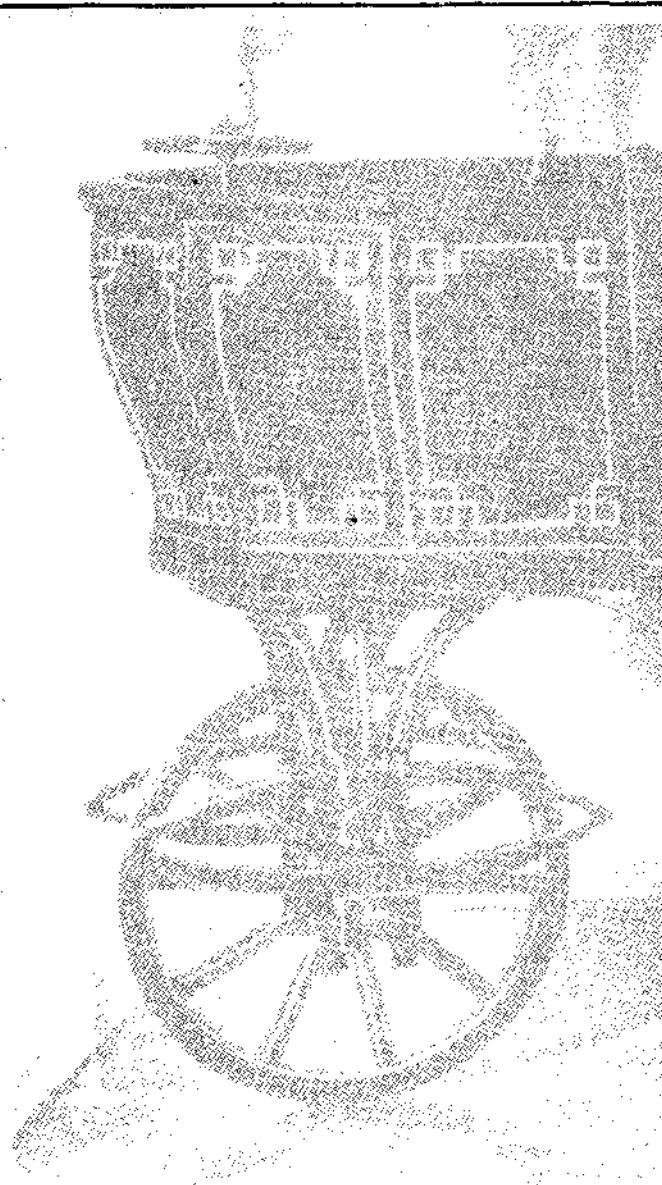
İLK MONOPOL OYUNU

1931 ve 1933 yılları arasında, Philadelphia'da, ısıtma mühendisi **Charles Darrow** tarafından geliştirildi. Oyunu tamamladığında, buluşunu pazarlamak üzere Amerika'nın ünlü oyuncak yapımcılarından **Parker Bros'a** bir öneri götürdü. Ancak, şirket yetkilileri, oyunun çok karışık olduğunu ve bu nedenle satma şansının bulunmadığını söyleyerek bu öneriyi geri çevirdiler. Darrow, kendi olanaklarıyla 5 bin bilet bastırdı ve bunlar Philadelphia sakinlerince, adeta kapışıldı.

Bunun üzerine Parker Bros şirketi, yeni bir durum değerlendirmesi yaptı. Sonunda, Darrow'la anlaşarak, oyundan bol miktarda hazırlattılar ve 1935 Noeli için ülke çapında dağıtımını ve tanıtımını yaptılar. Önceleri pek rağbet olmadı. Ama Noel günü, Amerika'yı adeta bir "monopolmani" hastalığı sardı. Eldeki bütün mallar tükenmişti. Şirket yetkililerinden biri, anılarında, "1936 Ocak ayında gördük ki, monopol, bilinen tüm oyun çeşitlerini fersah fersah geride bırakmış" diye yazdı. Monopole olan ilgi, daha sonra da sürdü ve bugüne kadar 70 milyon adet sattı.

İLK MOTEL

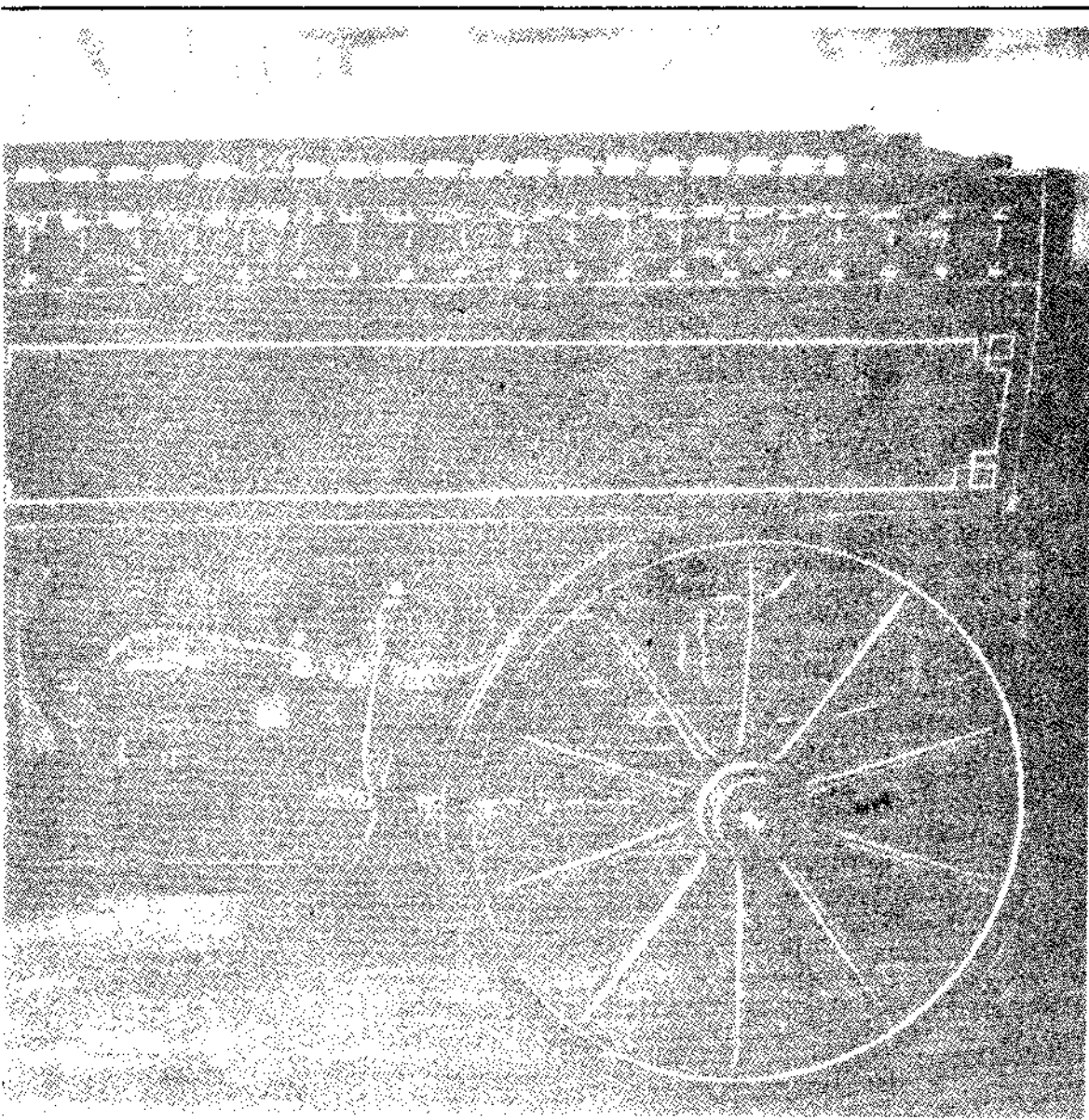
12 Aralık 1925'te, California'nın San Luis Obispo kentinde açıldı. **Hamilton** otel zinciri

Belçikalı mühendis J.J. Etienne Lenoir tarafından, Paris'te yapılan motorun takılmasıyla 1863 yılının Eylül ayında denendi. Sıvı hidrokarbon yakan 1.5 beygir gücündeki motoru, dakikada 100 devir yapıyordu.

İLK MOTORLU ARABA

İçten yanmalı ilk motorlu arabayı da yine Belçikalı mühendis **J.J. Etienne Lenoir**, 1862 yılının Mayıs ayında Paris'te, Societe des Moteurs Lenoir fabrikasında yaptı. Önceleri kozmetikçi olarak çalışan Lenoir, zamanla demiryolu ulaşımıyla ilgilenmeye başladı. Elektrikli frenleri buldu. Yeni bir ışıklı sinyalizasyon sistemi geliştirdi. Paris'te Gau-

tier et Cie firmasında mühendis olarak çalışırken, aydınlatma gazıyla çalışan, içten yanmalı bir motor üzerinde çalışmalarına başladı. 1862 yılında amacına ulaştı. Yaptığı ilk motor 1.5 beygir gücündeydi, sıvı hidrokarbonla çalışıyordu ve dakikada 100 devir yapıyordu. Bu motoru bir arabaya taktı.

Önceleri bu yeni arabayla halk arasına çıkmaya çekindi. Ama 1863 yılının Eylül ayında, gerekli cesareti topladı ve Paris'te altı millik bir caddeyi boydan boya katetti. Gidiş-dönüşünü üç saatte tamamlayan Lenoir, saatte ortalama 4 mil hız yapmıştı.

Ertesi yıl Lenoir, dünyanın ilk araba siparişini aldı. Üstelik, siparişi veren Rus Çarı II.,

Aleksandır idi. O günlerde kitle iletişim araçları fazla gelişmediğinden, Çar'ın, Lenoir'in buluşundan nasıl haberdar olduğu hâlâ bilinmemektedir. Ama Çar, yeniliklere meraklı bir insandı ve ülkesinde sağladığı gelişmelerin pek çoğunun temelleri Fransa'da atılmıştı. Araba, kendi gücüyle Vincennes İstasyonu'na kadar gitti ve trene yüklendi. Oradan St. Petersburg'a gitmek üzere yola çıkarıldı. Ama sonunun ne olduğu bilinemedi. Çar'ın arabayı kullandığına dair herhangi bir kayıt olmadığı gibi, o dönemde Rus Sarayı'nda böyle bir teknik aygıt çalıştırabilecek nitelikte birinin olduğu da kuşkuludur. Ayrıca, yakıt sorununun çözülme olasılığı da yoktur.

tarafından hizmete sokulan "Motel Inn" adlı bu motelin yöneticiliğini **Harry Elliott** yapıyordu. Motelin iç dekorasyonunu ise "motel" sözcüğünü bulan **Arthur Heinman** gerçekleştirdi. Heinman, bu sözcüğü, 1924 yılında bulmuştu ama, 1950 yılına kadar hiçbir sözlükte "motel" sözcüğü yer almadı. Motel Inn, 160 konuğa hizmet verecek şekilde yapılmıştı. Her odanın kendine özgü telefonu, banyosu ve garajı vardı.

Dahili telefondan "mutfak servisi" için bir numara ayrılmıştı. Ayrıca, bir de yemek salonu vardı. Hamilton otel zinciri, ABD'nin en işlek otoyolu olan San Diego ile San Francisco arasında birçok moteli daha hizmete açtı.

İLK OTOMOBİL BAYİİ

Paris'te, Alman malı Benz araçlarının satışını yapan **Emile Roger'dır**. Bayilik faaliyetini ise 1888 yılında başlattı. Daha sonra Benz firmasından lisans alarak **Benz** marka otomobillerin üretimine geçti. İngiltere'de de daha sonra **Anglo-French Motor Co.** adını alan Gascoigne l'Hollier firması, Birmingham kentinde 1895 yılında Roger-Benz otomobillerinin bayiliğini üstlendi.

ANA CADDEDE GEZİNEREN İLK OTOMOBİL

İngiltere'nin **Catford** kentinde kahve ticareti yapan **Henry Hewetson**, 1894 yılının Kasım ayında Mannheim'dan 80 sterlin karşılığında 2 beygir gücünde **Benz Velo** marka bir araba alarak İngiltere'ye getirdi. Altı hafta boyunca Catford caddelerinde arabasını dilediği gibi kullandı ve hiç karışan olmadı. 6. haftanın sonunda bir polis memuru, Hewetson'un yolunu kesti ve kendisine, 1865 yılında çıkan "Anayoldan Geçmek Zorunda Kalan Lokomotifler Yasası"nı hatırlattı. Bu yasaya göre, arabanın önünde, elinde kırmızı bayrak bulunan bir adamın yürümesi gerekiyordu.

TAMPON TAKILAN İLK ARABA

1905 yazında, İngiltere'nin Kilburn kentindeki Simms Manufacturing Co. tesislerinde, 20 beygir gücündeki Simms-Welback marka bir arabaya ilk tampon takıldı.

Aynı yıl, tamponun patentinin F.R. Simms tarafından alınmasına karşın, aslında bu fikir yeni değildi. 1897 yılında Moravya'

İLK MOTORLU TEKNE

İç patlamalı, 20 beygir gücünde küçük bir motorla çalışan ilk tekne, Paris'te **J.J. Étienne Lenoir** tarafından yapıldı ve 1864 yılında Seine Nehri'ne indirildi. Lenoir, ertesi yıl Paris'te yayınlanan "Le Moniteur Universel" gazetesinde

daki Imperial Nesselldorf vagon fabrikasında yapılan Çek malı Präsident marka arabanın önüne tampon konmuştu. Ancak, arabanın Viyana yolunda yapılan denemesinde ilk 10 milden sonra tampon düştü ve bir daha da takılmadı.

DOKTOR TARAFINDAN KULLANILAN İLK ARABA

Hastalarını muayene etmek için otomobiliyle dolaşan ilk doktor ABD'nin Ohio eyaleti Youngstown kentinden Dr. **Carlos C. Booth'dur**. Dr. Booth, 1895 yılında kendi geliştirdiği bir araba ile hastalarını ziyaret etmeye başladı. Aynı yıl, İngiltere'de de Harrington kentinde Dr. T. Pritchard Roberts, Benz marka bir araba ile mesleğini sürdürüyordu.

*Petrolle çalışan ilk motorlu tekne, 1886 yılında Almanya'da Neckar Nehri'nde denendi. Teknenin motoru, Gottlieb Da-
imler tarafından üretilmişti.*

sinin Yazı İşleri Müdürü **M. Dallos** için daha büyük bir motorlu tekne yaptı. Bu teknenin yapımı bittikten sonra Lenoir, çok yavaş git-
tiği ve çok fazla yakıt harcadığı için eserini
beğenmedi. Ama teknenin sahibi memnundu

ve teknesini iki yıl boyunca Seine Nehri'nde
kullandı.

Seri olarak üretilen ilk motorlu tekne ise,
planları 1885 yılında **F.W. Ofelt** tarafından
yapılan modeldir.

ELEKTRİKDONANIMLI İLKOTOMOBİL

İngiltere'de yayınlanan **Autocar** dergisinin 26
Kasım 1906 tarihli sayısında bir yazı çıktı. Bu
yazıda, derginin muhabirlerinden biri, iki yıl
önce kendi arabasına ışık taktığını ve bunu 48
amper, 12 volt gücünde bir akümülatör ile ça-
lıştırdığını ileri sürüyordu.

Arabalar için ışık donanımı üreterek satan
ilk şirket, faaliyetlerini Birmingham'da sürdü-
ren Polkey Automobile Electric Lighting Syndi-
cate Ltd.'dir. 1908 yazında ilk ürünlerini
piyasaya sundu. Bu ışık donanımı, iki far, iki
yan sinyal ve bir arka lamba ile 60 amper-8
volt gücünde bir Vandervell akümülatöründen
oluşuyordu. Farlarda kullanılan Osram

ampullerini, Autocar dergisi şöyle anlatıyor:
"Öylesine güçlü bir ışık veriyorlar ki, 150
metre ilerisini görmek mümkün oluyor."

PROPAGANDAGEZİSİNDE KULLANILAN İLKARABA

ABD'nin Illinois eyaleti Decatur kentinde, Mu-
eller Co. tarafından düzenlenen Mueller-Benz
marka arabadır. Demokrat başkan adayı **Wil-
liam Jennings Bryan**, 23 Ekim 1896 günü pro-
paganda amacıyla kente geldiğinde, bu araba
emrine tahsis edildi ve çeşitli seçim çalışma-
larına sahne oldu. Bir yıl önce yine Ekim ayın-
da Chicago'da düzenlenen ABD'nin ilk oto-
mobil yarışında, aynı araba ikinciliği kazan-
mıştı. Hizmet verdiği **William Jennings Bryan**

da başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi aday William McKinley'e yenilerek 2. olmuştur.

ELEKTRİKLİKONTAK TAKILANİLKARABA

Arnold Sociable marka bir arabadır. İngiltere'de **W. Arnold and Son Ltd.** tarafından seri olarak üretilen bu modelin ilk örneği, 1896 yılının Kasım ayında ortaya çıktı. Bir ay sonra da H.J. **Dowsing'e** satıldı. Mesleği elektrik mühendisliği olan Dowsing, kendi buluşu olan elektrikli kontağı arabasına monte etti. Bu kontak sisteminde motor, istendiği zaman bir dinamomun yardımıyla çalıştırılabiliyordu.

KAPALI İLK ARABA

1898 yılında, Billancourt'ta üretilen iki kişilik Fransız yapımı 2.5 beygir gücündeki Renault otomobil, her tarafı kapalı ilk arabadır. Böylesine küçük olmasına rağmen, 1899 yılında Paris ile Rambouillet arasındaki 65 millik mesafeyi, saatte ortalama 24 mil yaparak 2 saat 49 dakikada tamamladı. Üstü açık türleri de bulunan Renault, kapalı arabaları, sürekli dolaşmak zorunda olan doktorlar için yapmıştı. Lastik çapı çok küçük olduğu için, bu arabalar, zamanında, "**bir paten üzerindeki fôtr şapkaya**" benzetilmişti.

İLK UZUN ARABA

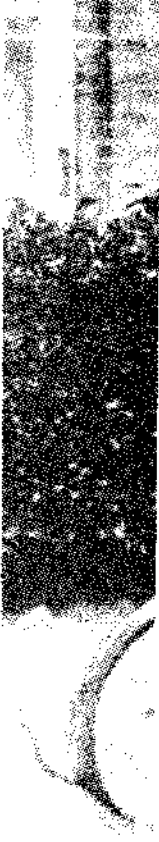
Dört kişilik ilk uzun araba, **Coventry'de Duryea Co.** tarafından üretildi ve 16 Ocak 1903'te Stanley Motor Sergisi'nde tanıtımı yapıldı. Bu Amerikan arabasının yapımından bir yıl sonra İngilizler, 12 beygir gücündeki "**Argyll**" marka kendi uzun arabalarını yaptılar. Argyll'in iki yan ve bir arka kapısı ile çok geniş bir ön camı vardı.

İLK OTOMOBİL KİRALAMA SERVİSİ

Paris Otomobil Kulübü, 1896 yılının Ocak ayında, ilk otomobil kiralama servisini kurdu. Altı araç, kulüp binasının hemen önünde bekletiliyor ve isteyenlere şoförüyle birlikte saati üç franktan ya da günlükü 30 franktan kiralanıyordu.

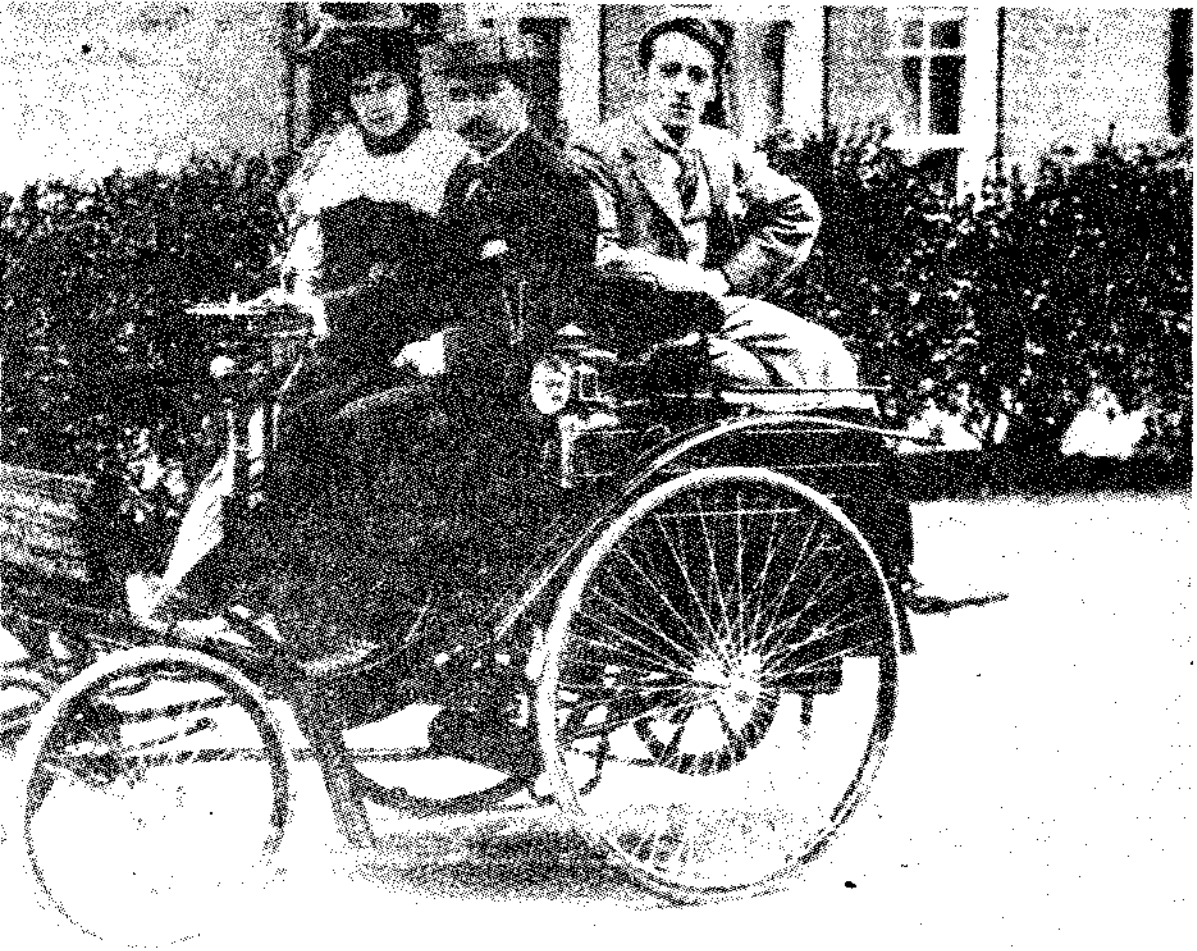
Otomobil Kulübü'nün amacı, arabaya olan ilgiyi artırmaktı. Ticari amaçla ilk otomobil kiralama servisi ise, bir ay sonra Paris'te **Societe Anonyme Française de Fiages Ato-**

İngiltere'de ilk otomobil, 1896 yılında Arnold firması tarafından üretildi. Fotoğrafta, bu otomobil, Arnold marka arabaların Tonbridge bayii Alfred Cornel tarafından kullanılırken görülüyor.

PETROLLEÇALIŞAN İLK ARABA

İlk kez 1883 yılında, o zaman 27 yaşında olan **Edouard Delamare Deboutteville** tarafından yapıldı. Bir pamuk fabrikatörünün oğlu olan bu genç mucit, babasının tesislerinde işlenen pamuğun, istasyona at yerine başka bir araçla götürülmesini sağlamak üzere çalışmalarına başladı. Yardımcısı **Charles Malandin'in** de yardımıyla, 8 beygir gücünde, petrolle çalışabilen bir motor yaptı ve bunu dört tekerlekli bir arabaya taktı. İlk yol denemeleri, **Fontaine le Boarg** ile **Cailly** arasında yapıldı. Arabanın demir tekerlekleri, motorun gücüne dayanamayınca bazı aksaklıklar ortaya çıktı. Bunun üzerine, Deboutteville, üç lastik tekerlekli bir başka araba yaptı. Bu kez de motor, bu araba için fazla ağır geldi ve kasa çöktü. Bu şanssızlık üzerine genç mucit, arabalarla ilgilenmekten vazgeçerek, kendisini tamamen motor çalışmalarına verdi. Motorlar üzerinde gösterdiği birçok başarıdan dolayı, 1896 yılında "**Legion d'Honneur**" nişanıyla

ödüllendirildi.

İlk başarılı petrole çalışan araba ise 1885 sonbaharında Almanya'da, **Rheinische** Gas-motorenfabrik **Karl Benz** tesislerinde üretildi. Üç tekerlekli, tek silindirli bir arabanın ağırlığı, 250 kilo kadardı ve 3/4 beygir gücünde su soğutmalı bir motorla hareket ediyordu. Elektrik kontağıyla çalışan motor, arkadaki iki tekerleğe hareket veriyordu. Arabanın en önemli özelliklerinden biri de, geri vitesinin olmasıydı. **Benz**, 29 Ocak 1886'da arabanın patentini aldı. Arabanın kamuoyuna ilk tanıtımı 3 Temmuz 1886 günü yapıldı. Araba, Mannheim'da gerçekleştirilen denemede, bir kilometrelik bir mesafe katetti ve saatte 15 kilometre hız yaptı. Bu tarihi olay, Neue Badische Landeszeitung gazetesince, "**Karışık bir iş**" başlığı ile duyuruldu.

Benz, 1886-1887 kışında, 1,5 beygir gücünde bir araba daha üretti. Bunu izleyen 2 beygir gücündeki araba, 1888 Münih Sanayi

Sergisi'nde "**altın madalya**" kazandı. Bu arada, 1886 yılının Ağustos ayında, Gottlieb Daimler de Esslinger Maschinenfabrik tesislerinde, dört tekerlekli bir araba geliştirmeyi başarmıştı. Petrole çalışan motor, önce sıradan bir at arabasının üzerine konmuştu. Ama Daimler, eğer motorlu ulaşımın geleceğinden bir şeyler bekliyorsa, arabaya yeni bir biçim vermenin gerektiğini anlamakta gecikmedi. Bunun üzerine "**Stahlradwagen**" adını verdiği arabasını 1889'da yaptı. Bu arabanın bir başka özelliği de, 2 silindiri V motoru taşıyan ilk araba olmasıydı. Saatteki en fazla hızı 17,5 kilometreydi ki, bu o zamanın ölçülerine göre çok büyük bir başarıydı.

Karl Benz ve Gottlieb Daimler'in kurdukları motor üretim şirketleri, 1926 yılında Daimler-Benz adı altında birleşti. Ancak, otomotiv endüstrisinin bu iki babası, bağımsız olarak çalışmalarını sürdürdüler ve hayatları boyunca hiç karşılaşmadılar.

mobiles adlı şirket tarafından kuruldu. Servisin fikir babası, Benz arabalarının Fransa bayisi **Emile Roger** idi. Roger, Otomobil Kulübü'nün müşterilerini de elde edebilmek için fiyat kırdı ve Benz marka otomobilleri saati 2 franktan kiraladı.

İLK OTOMOBİL ÜRETİMİ

Petrolle çalışan otomobillerin üretimi, 1888 yılında Almanya'da **Rheinische Gasmotoren-fabrik Kart Benz** tarafından Mannheim'da başladı. Gerçi Benz, ilk kullanılabilir modelini üç yıl önce üretmişti ama, kayıtlara geçen ilk satış, Parisli Emeli Rogers'a yapıldı ve fatura tarihi 16 Mart 1888 idi. 2 beygir gücünde, tek silindirik, üç tekerlekli ve iki kişilik olan bu araba, dört kolu içinde Paris'e gönderildi. Sipariş yerine ulaştığında, mal sahibi **Rogers**, parçaları nasıl birleştireceğini bilemedi. Parçaları alarak Panhard et Levassor fabrikasına gitti ve oradaki mühendislerle akıl danıştı. ne var ki, araba Mayıs ayına kadar monte edilemeden bekledi ve sonunda Benz'in Paris'e yaptığı bir ziyaret sırasında çalışabilir hale getirildi.

Benz firması, aynı yıl ilk kataloğunu çıkardı. İlk üretilen arabalar, tümüyle üç tekerlekli idi. 1893 yılında dört tekerlekli ilk iki model piyasaya çıkarıldı. Bunlar, "**Victoria**" ve "**Vis-à-vis**" modelleri olarak adlandırıldı. Fakat, her iki model de müşterilerin istekleri doğrultusunda geliştirildiği için standardizasyona gidilemedi. 1893 yılının sonunda, Benz firmasının sattığı arabaların sayısı 69'u bulmuştu. Seri üretimin ilk standart modeli, **Benz Velo**, 1894 Nisan'ında piyasaya çıkarıldı. Üzerindeki 1.5 beygir gücündeki motorla saatte en fazla 12 mil hız yapabilen bu arabalar, 2 bin 200 marktan satılıyordu.

İngiltere'de de otomobil endüstrisinin babası sayılabilecek beş firma vardı. Bunların içinde en güçlüsü, 1844'te ziraat mühendisleri tarafından kurulan **W. Arnold and Son** firmasının yan kuruluşu **Arnold Motor Carriage Co.** idi. Şirketin kurucusu **Walter Arnold**, **Henry Hewetson**'la birlikte, **Benz** marka ilk arabayı 1894 yılı Kasım ayında İngiltere'ye ithal etti. İkisi daha sonra Benz otomobillerin İngiltere bayiliğini aldılar Bir süre sonra da Arnold, Benz patenti altında İngiltere'de araba üretmek için firmaya başvurdu ve bu isteği kabul edildi. Arnold-Benz marka ilk motor, 1896 yılının yazında tamamlandı ve 12 arabalık ilk pilot serinin üretilmesine karar verildi. Bu arabaların motorları, gerçi Benz patenti altında yapılmıyordu ama, bazı önemli farklılıklar

lar da vardı. Güç çıkışını artırmak amacıyla, silindir boyutları küçültüldü.

Motor ve otomobil üretiminde, **Benz ve Daimler** markalarının aracılığıyla, Almanya gerçekten bir numaraydı ve bu özelliğini uzun süre korudu. Ancak, bu ülkede otomobil endüstrisini kısıtlayıcı trafik yasaları yürürlüğe girince, araba piyasasının önderliği Fransa'nın eline geçti. Fransa'da otomobil üretimi, Paris firması **Panhard et Levassor** tarafından 1892 yılında başlatılmıştı. Hemen ardından **Peugeot** kuruldu. Bu iki firmaca üretilen arabalar, ilk otomobil yarışlarında birinciliği aralarında paylaştılar. 1900 yılında Fransa'da üretilen toplam 1500 arabanın, firmalara göre dağılımı şöyleydi.

De Dion	400
Peugeot	350
Panhard	300
Georges Richard	150
De Dietrich	150
Mors	100

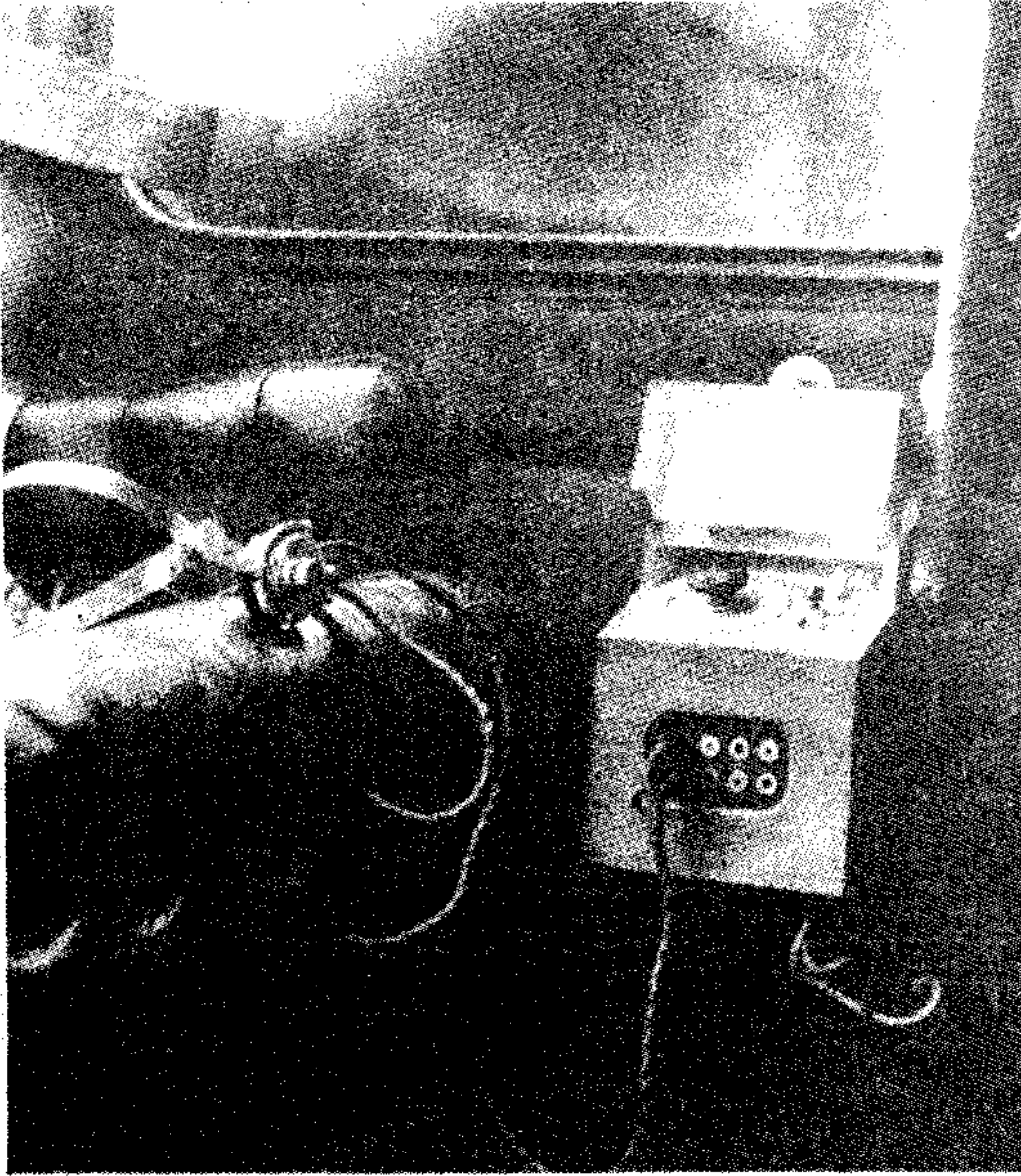
Öteki ülkelerin çoğunda da olduğu gibi, motosiklet üretimi, otomobil yapımını Fransa'da da geride bırakmıştı. Yılda 4 bin motosiklet üretiliyordu. Motor endüstrisinin bir yıllık dışsatım geliri, 330 bin sterlini buluyordu.

1903 yılının verilerini değerlendirdiğimizde, Fransa'nın o yıl da motor endüstrisinin zirvesinde olduğunu ve en yakın rakibinin üç katı üretim yaptığını, ayrıca dünya üretiminin de yaklaşık yarısını gerçekleştirdiğini görüyoruz. O yıl üretilen 61 bin 927 motorlu aracın, ülkelere doğru dağılımı şöyle:

Fransa	30 bin 204
ABD	11 bin 235
İngiltere	9 bin 437
Almanya	6 bin 904
Belçika	2 bin 839
İtalya	1.308

İLK YOĞUN ARABA ÜRETİMİ

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, yoğun biçimde araba üretiminin yani "**çok kısa zamanda büyük sayıda üretimin**" Fransa'da yapıldığı sanılabilir. Oysa, bu olay ABD'de gerçekleşti. Zira, dünya pazarlarında Amerikan arabalarına olan ilgi hızla artıyordu. 1901 Nisan'ında "**Olds**" marka otomobillerin haftalık üretimi 10 adeti aşmıştı. O yılın sonunda, fabrikada üretilen toplam araba sayısı 433'ü buldu. Bu rakam, 1902 sonunda 2 bin 500, 1904 sonunda da 5 bin 508 oldu. Detro-

İngiltere'de Daimler marka arabalara takılan Marconi marka radyo.

İLK RADYOLU OTOMOBİL

1922 yılının Mayıs ayında, Chicago'daki Lane High Okulu'nun Radyoculuk Kulüp Başkanı, 18 yaşındaki **George Frost**, Ford Model T. arabasının sağ kapısına bir radyo taktı ve

bu, kayıtlara geçen ilk radyolu otomobil oldu.

Aynı yılın Kasım ayında da İngiltere'de Marconiphone Co. adlı firma, Daimler marka bir Limuzin arabasına ilk radyoyu taktı ve bu araç, Olympia Motor Sergisi'nde halka tanıtıldı. Ertesi yılın Ocak ayında Glaskow'da yinelenen sergide, radyonun bir hayli geliştirilmiş olduğu görüldü.

it'te, Ransom E. Olds tarafından üretilen bu arabalar, 650 dolardan satılıyordu ve bu fiyat, Olds değerindeki tüm arabalar arasında en ucuz olanıydı. Gerçi saatte en fazla 20 mil ya-

pabiliyordu ama, ağırlığının fazla olmaması —yalnızca 400 kiloydu—yokuş çıkarken ona büyük avantaj sağlıyor ve öteki tüm arabaları geride bırakıyordu.

TAKVİYELİ MOTORTAKILAN İLK ARABA

1907-1908 kış mevsiminde, ABD'de Lee S. Chadwick ve yardımcısı J.T. Nichols, Great Chadwick Six adını verdikleri arabalarına üç kompresör takarak, motor hızını altı kez yükselttiler. Bu araba, **Willie Haupt** adlı şoförün kullanımında, 30 Mayıs 1908'de, Wilkes-Barre'da yapılan tırmanma yarışına katıldı. Bu yarışta, Haupt daha önce en hızlı otomobil tarafından 1 dakika 59 saniyede çıkılan tepayı yalnızca 21 saniyede tırmandı.

İLK OTOMOBİL HIRSIZLIĞI

1896 yılının Haziran ayında Paris'te meydana geldi. **Baron de Zuylen**, Peugeot marka arabasını onarım için imalatçı firmaya göndermişti. Baron'un şoförü, arabayı fabrikadan çıkararak ortadan kayboldu. Bir süre sonra hırsız, araba ile birlikte Asnieres'de ele geçirildi.

İLK DOLMUŞ SEFERİ

Şehirlerarası ilk dolmuş seferi, 1898 yılının Ağustos ayında, **London Motor Van and Wagon Co.** şirketi tarafından **Clacton** ile **Londra** arasında başlatıldı. Şirket, her cuma Clacton'dan Londra'ya dört araç kaldırıyordu. Aynı araçlar, Londra'dan aldıkları yolcuları da Clacton'a getiriyorlardı. 70 millik mesafe, 5,5 saatte katediliyordu.

ABD'de ilk dolmuş seferleri ise, 1899 yılında Nassau County Motor Coach Co. tarafından başlatıldı. Seferler, Long Island'ın banliyöleri arasında yapılıyordu.

İlk uzun mesafeli seferler ise, yine İngiltere'de 27 Ağustos 1900 günü **A.E. Wynn** tarafından Londra ve Leeds arasında başlatıldı. 200 millik mesafe, 2 günde katedildiğinden, bir hafta içinde ancak karşılıklı birer sefer yapılabilirdi.

İLK DOLMUŞ TURLARI

Blackpool Motor Car Co. tarafından 1897'de, Ağustos ayının ilk haftasında başatıldı. İlk bir ay içinde, şirketin altı arabası, Blackpool yöresinde çalışmaya başladı. Arabalar, günde ortalama 40 sterlin kazanıyorlardı. Şoförlere de, Londra'da atlı-otobüslerde çalışan sürücülerin bir haftalık ücretleri bir günde ödeniyordu.

İLK MOTOSİKLET

Almanya'nın Cannstatt kentinde **Gottlieb Daimler** tarafından yapıldı ve patenti de 29 Ağustos 1885 günü alındı. Araç, tek silindirli, dakikada 700 devirliydi. İlk motosiklet sürücüsü de, Gottlieb'in oğlu **Paul Daimler** oldu. Genç Daimler, 10 Kasım 1885 günü, Cannstatt'tan Untertürkheim'a gidip dönerek, motosiklet üzerinde 6 mil yol aldı. Gottlieb Daimler, bu ilk motosikleti ticari amaçla değil, yeni geliştirdiği benzinli motoru denemek için yapıyordu.

TİCARİ AMAÇLA ÜRETİLEN İLK MOTOSİKLET

1894 yılında Münih'te, **Heinrich Hildebrand**, **Wilhelm Hildebrand** ve **Alois Wolfmüller** tarafından yapıldı. 2.5 beygir gücündeki bu motosikletin adı, "**Motorrad**" idi. Su soğutmalı 7600 cc'lik tek silindirli motoru, dakikada 600 devirli ve saatte 24 mil yapacak güçteydi. 1894 yılının Kasım ayında, ilk 50 adetlik parti piyasaya sunuldu. Sonraki iki yıl içinde üretilen motosiklet sayısı 1000'i aştı. Aynı yıl, Fransa'da da **Alexandre Darraco**, "**Millet**" marka motosikletlerin üretimine başlamıştı.

ORDUDA

İLK MOTOSİKLET

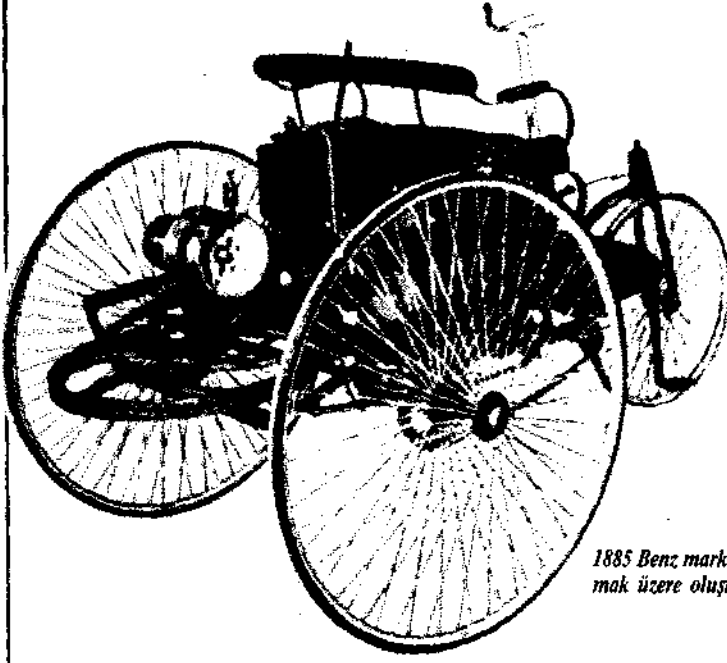
KULLANILAN

26. Middlesex Motosiklet Birliği'ne ait "**Cyclometer**" marka üç tekerlekli motosiklet, 30 Mart 1899 günü, orduda kullanılan ilk motosiklet olarak tarihe geçti. Chelsea'daki karargâhtan çıkarak Woking'deki Güney Londra Gönüllüleri Tugayı'na gitti. Aracın sürücüsü **C.H. E. Rush** idi.

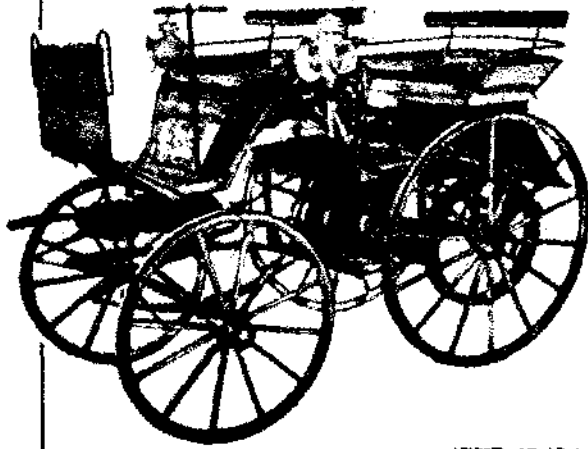
Savaşta kullanılan ilk motosiklet ise bir "**Spitfire**" idi. Güney Afrika Savaşı sırasında İngiliz Ordusu'ndan Teğmen F.R.S. Bircham tarafından 1900 yılında Mafeking yöresinde keşif amacıyla kullanıldı.

İLK MOTOSİKLET YARIŞI

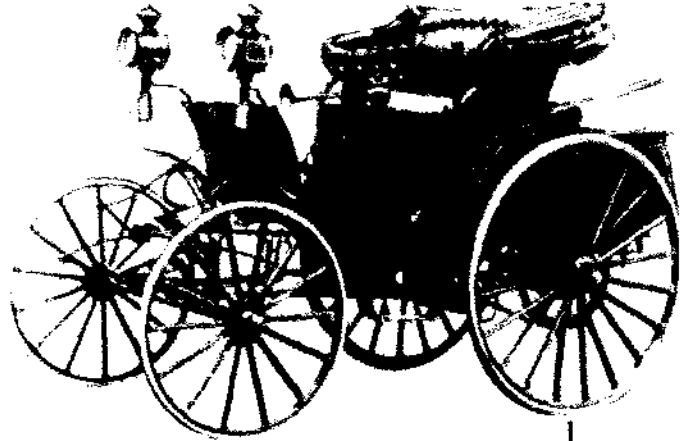
Fransız Otomobil Kulübü, 20 Eylül 1896 günü Paris-Marséilles Otomobil Yarışı ile birlikte motosiklet yarışı da düzenledi. Motosikletler, 152 kilometrelik Paris-Nantes etabım gidip geleceklerdi. Bu ilk motosiklet yarışına sekiz motosiklet katıldı. Bunlardan üçü, üç tekerlekli De Dion; üçü, üç tekerlekli Michelin-Dion; bi-

AT ARABASINDAN OTOMOBİLE
1885 Benz marka bu ilk otomobil, at arabasının tarihe kurşmak üzere oluşunun ilk müjdecisiydi.

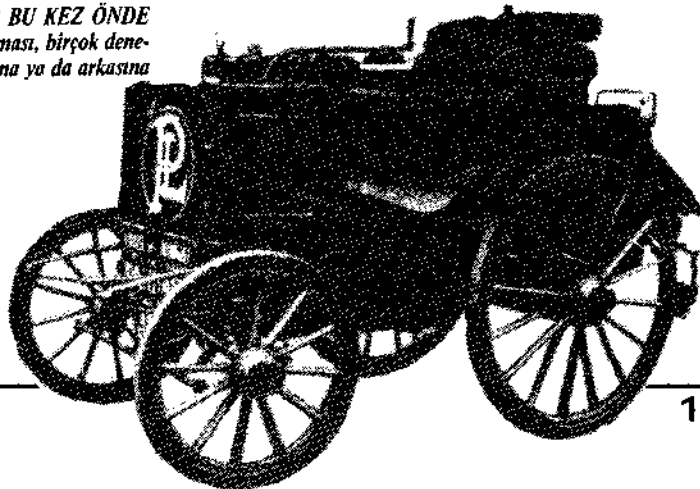

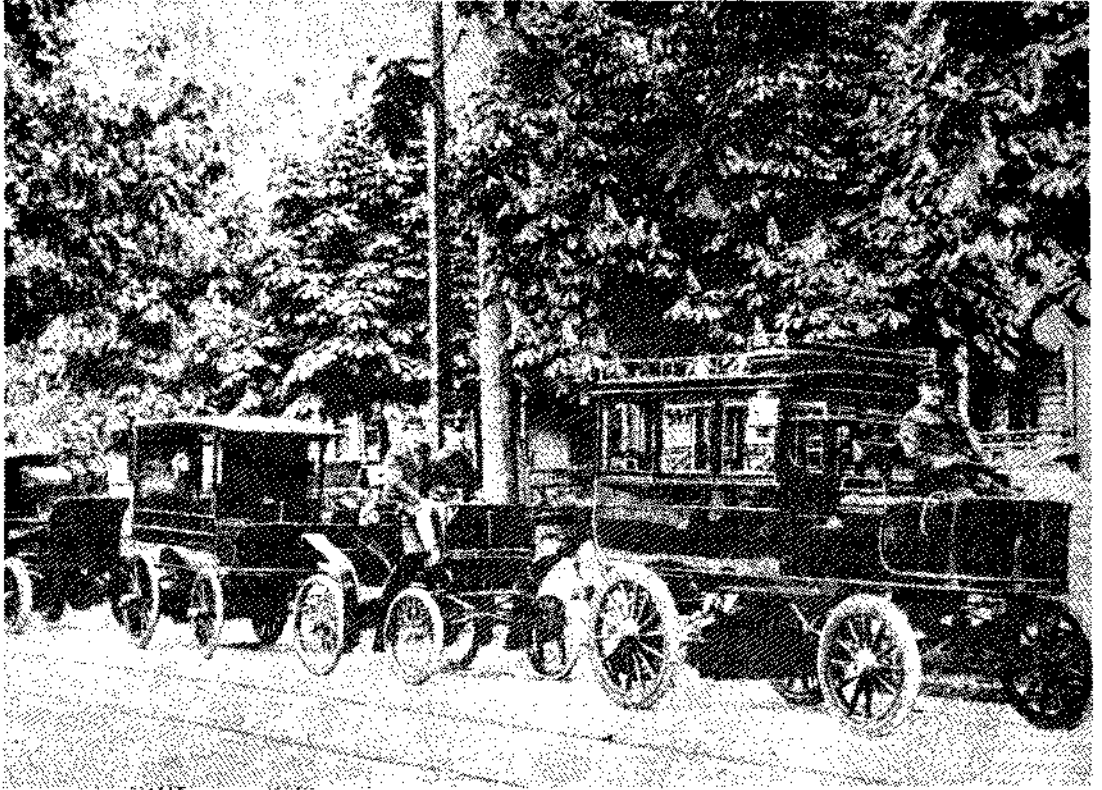
ATSIZ ARABA
Gottlieb Daimler'in 1886 yılında yaptığı bu otomobil, gerçekten bir "atsız araba" idi. Atların yerini motor almıştı, o kadar.

SERİ ÜRETİMDEN BİR ÖRNEK
1893 yılında, Benz firması, deneme aşamasına geçmiş, seri üretime başlamıştı. Fotoğrafta, Benz tarafından piyasaya sunulan 1893 "Victoria" modeli bir otomobil görülüyor.

MOTOR BU KEZ ÖNDE
1891 yılında, Fransız Panhard Levassor firması, birçok denemeden sonra o güne dek otomobillerin altına ya da arkasına konan motoru, öne aldı.

ABD'de ilk kez 1900 yılında kullanılan motorlu cenaze arabaları, zamanla yaygınlaştı. Fotoğrafta, bir cenaze törenine katılan arabaların en önünde yer alan 1900 modeli cenaze arabası görülüyor.

MOTORLU İLK CENAZE ARABASI

1900 yılının Mayıs ayında, New York eyaletinin **Buffalo** kentinde kullanıldı. Aracın motoru, elektrik enerjisiyle çalışıyordu. Cenaze arabası olarak kullanılmak üzere 14 elektrikli araba daha yapıldı. İngiltere'deki ilk motorlu cenaze arabası ise, 15 Nisan 1901 günü **Coventry**'de görüldü. Motor-Car Journal dergisi, olayı şöyle anlattı:

"Daimler Motor Co. Ltd.'nin eski çalışanlarından biri olan **William Drakeford**'un cenazesi, motorlu bir araba ile kaldırıldı. Tabutun bulunduğu 6 beygir gücündeki Daim-

ler marka otomobil, özel olarak cenaze taşımak amacıyla yapılmıştı. Tamamen siyaha boyanan arabanın kenarları da siyah tüllerle örtülmüştü ki, bu insanın yüreğine hüznü dolduran bir görünüm veriyordu."

Cenaze arabası olarak üretilen ilk araç, 24 beygir gücünde "**De Dion**" marka bir otomobildir. 1905 yılının sonlarına doğru Paris'te hizmete girdi. 1907 yılına kadar başka bir cenaze arabasının yapıldığını gösterir bir kayıt yoktur. 1907 yılında, Berlin'de elektrikli bir cenaze arabası yapıldı. Yapımcı firma, bu yeni arabayı tanıtırken, cenaze törenlerini normal sürenin üçte birine indirmekten duyduğu memnuniyeti dile getiriyordu.

ri, üç tekerlekli Bollee; biri de Bidebrand-Wolfmüller marka idi. Yarışın birinciliğini Michelin-Dion marka motosikletleriyle M. Chevailier 4 saat 10 dakika 37 saniyede kazandı.

motosikletiyle görevine giderken düştü ve iç kanama geçirdi. Olaydan 12 gün sonra hayatını kaybetti.

İLK MOTOSİKLET KAZASI

11 Şubat 1899 günü meydana geldi. **George Morgan** adlı 37 yaşındaki rahip, yeni aldığı

İLK OTOMOBİLCİLİK DERNEĞİ

American Motor Lague adıyla 1 Kasım 1895'te Chicago'da açıldı. Bir ay önce **Charles Brady King** tarafından Chicago Times-

Herald gazetesine gönderilen bir mektup, bu derneğin kuruluşu için ilham kaynağı olmuştu. Chicago, ABD'nin otomobilcilik merkezi durumundaydı. Bundan yararlanan Times-Herald gazetesi, Kasım ayının sonunda yapmak üzere bir otomobil yarışı düzenledi. Yarış nedeniyle ülkenin dört köşesinden otomobil meraklıları Chicago'ya geldiler. 60 otomobilsever, ilk toplantıyı yaptı. 29 Kasım'da ikinci toplantı yapılarak, derneğin yöneticileri seçildi. Bu ikinci toplantıda, derneğin amacı da şöyle açıklandı:

"Mekanik gelişmelerle ilgili raporlar yayınlamak, tartışmalar açmak, otomobillerin propagandasını yapmak ve kitleleri eğitmek, gereksiz ve ters yasaların otomobilciliğin önüne diktiği engellerin kaldırılması için uğraş vermek, daha iyi yolların yapılmasını sağlamaya çalışmak, motorlu araçların ulaşım konusundaki değer ve önemlerini kamuoyuna anlatmak."

Amerika'daki bu ilk örnekten, 11 gün sonra (12 Kasım 1895) Avrupa'nın ilk otomobil kulübü de "Automobile Club de Paris" adıyla Fransa'da kuruldu.

İLK ARABA KAZASI

17 Ağustos 1896 günü, Londra'da yaşandı. Croydon kentinden Bayan Bridget Dirscoll, Crystal Palace'da kendisine çarpan bir arabanın altında kaldı ve başı, tekerlekler altında ezilerek can verdi. Arabanın şoförü, Anglo-French Motor Co. şirketine ait Roger-Benz marka otomobille Crystal Palace'ın terasında eğlence turları yaptıran Arthur Edsell idi. önünde giden iki araba tarafından Edsell'in görüş sahası kapatılmıştı ve Bayan Driscoll, kapıldığı paniğin etkisiyle, üzerine doğru gelen arabanın önünden kaçmayı akıl edemedi. Kaza sırasında, arabanın hızı saatte 4 mildi. Mahkeme, olayın "Kasıt unsuru taşımayan bir kaza sonucu ölüm" olduğuna karar verdi.

ANACADDEDE İLK TRAFİKKAZASI

23 Eylül 1897 günü, İngiltere'nin Hackney kentinde meydana geldi. Stephen Kempton adlı dokuz yaşında bir çocuk, Electric Cab Co. adlı şirkete ait bir taksinin altında kalarak hayatını kaybetti. Çocuk, şoförün haberi olmadan arabanın yanına asılmıştı. Ansızın arka teker ceketini kavradı ve çocuğu aşağıya çekti. Tekerlek ile arabanın gövdesi arasında sıkışıp kalan küçük Kempton, hemen öldü.

TRAFİKKAZASINDA ÖLEN İLKSÜRÜCÜ

İngiliz Henry Lindfield'dir. 12 Şubat 1898 günü, elektrik motorlu Imperial marka arabasıyla Londra'dan Brighton'a giderken geçirdiği bir kazada ağır şekilde yaralandı. Olay sırasında yanında bulunan 18 yaşındaki oğlu Bernard Lindfield, olayı şöyle anlattı:

"Purley Corner'ı aştıktan sonra, rampadan aşağı inmeye başladık. Babam motoru kapattı ve frene basmaya başladı. Rampanın yansına geldiğimizde, üstteki bagajdan bir valiz düştü. Babam, arabayı durdurmak için hızla frene bastı. Birden araba, yolun bir kenarından ötekine gidip gelmeye başladı. Yolun kenarındaki çitlere ve bir demir direğe çarptıktan sonra devrildik."

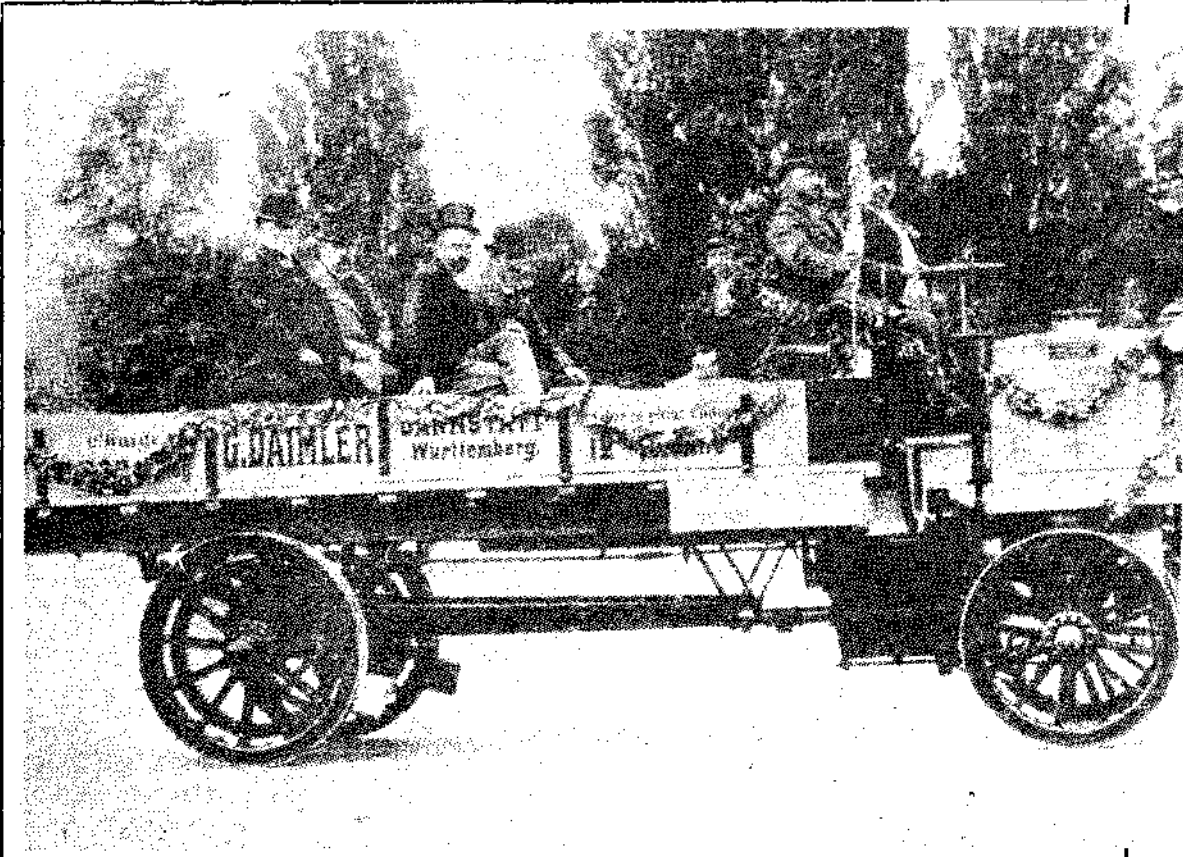
Lindfield, olaydan sonra hastaneye kaldırıldı, ama ertesi gün öldü. Kaza yerinde inceleme yapan yetkililer, Bernard Lindfield'in söylediklerinin aksine, babasının arabayı çok hızlı kullandığını saptadılar.

İLK OTOMOBİLCİLİK GAZETESİ

"La Locomotion Automobile" adıyla aylık olarak Paris'te yayınlanmaya başladı. İlk sayısı 1 Aralık 1894'te çıktı. İngiltere'de Henry Sturme tarafından haftalık olarak yayınlanan "Autocar" adlı derginin ilk sayısı 2 Kasım 1895 Cumartesi günü çıktı. 19. yüzyılın sonlarında otomobilleri konu alan 11 gazete ve dergi yayınlanıyordu. 1914 yılına gelindiğinde, bu sayı 74'ü buldu. Bunlardan ikisi, günlük gazete niteliğindeydi. Daily Motoring Illustrated gazetesi, 1905 yılının Kasım ayında yalnızca 8 gün yayınlanabildi. 1908 yılında da "Auto" adlı gazete, ilk bir tek nüshasından sonra kapandı.

İÇKİLİ ARABA KULLANMAKTAN MAHKÛM İLKSÜRÜCÜ

Londralı taksi şoförü George Smith'tir. 10 Eylül 1897 günü Marlborough Trafik Mahkemesi'nde, saat 12.45'te Bond Caddesi'nde içkili araba kullanmak suçuyla yargılandı. Arabasıyla kaldırılma çıkan ve sonra da bir mağazanın vitrininden içeri giren taksi şoförü, duruşma sırasında, "İki Uç bardak bira içtiğini" kabul etti. Suçunun sabit görülmesi üzerine, o dönemin yasalarına göre para cezasına çarptırıldı.

Daimler tarafından, satış amacıyla üretilen ilk motorlu kamyon, deneme gösterisi sırasında görülüyor.

İLK KAMYON

Yük taşıyabilen ilk kamyon, 1870 yılında **Jon Yule** tarafından yapıldı. Yule, bu kamyonla Glasgow'daki atölyesinde ürettiği büyük gemi kazanlarını, iki mil uzaklıktaki doklara taşıdı. Araç, dakikada 250 devir yapabilen 2 si-

lindirli buhar motoru ile çalışıyordu. Tam yükü olarak saatte 3/4 mil hız yapabiliyordu.

Bu denli düşük hızına rağmen, Yule, altı tekerlekli buharlı kamyonunu ekonomik bir taşıma aracı olarak görüyordu. Bunda da hak-sız sayılmazdı. Bir kazanı atölyesinden dok-lara taşıtabilmek için 400 adam kiralaması gerekiyordu ve bu da 60 sterlin demektir. Oysa, aynı işi kamyonuyla, yakıt giderleri de dahil olmak üzere 10 sterline yapabiliyordu.

AŞIRI HIZ NEDENİYLE CEZALANDIRILAN İLK SÜRÜCÜ

İngiltere'nin Kent kentinden **Walter Arnold**'dur. 28 Ocak 1896 günü Tombridge Polis Mahkemesi'nde, **C.W. Powell** tarafından, sekiz gün önce meskûn bölgede 2 millik hız sınırlamasını ihlal etmek suçundan yargılandı. Arnold'un şanssızlığı, 2 millik hız sınırını, tam yerel polis komiserinin evinin önünde aşmasıydı. O sırada akşam yemeğini yemek için evine gelen komiser, olayı görünce derhal yemek masasından kalkmış, başlığını giyip bisikleti-

ne binerek "suçlu" nun peşine düşmüştü. 5 saat süren bir kovalamaca sonunda, Arnold'u yakaladı ve aşırı hızdan dolayı tutukladı. İddia makamının tanıklarına göre, araba yaklaşık saatte 8 millik bir hızla gidiyordu. Suçu sabit görülerek para cezasına çarptırılan **Walter Arnold**, daha sonra İngiltere'de petrole çalışan otomobili ilk üretecek kişi olacaktı.

İLK OTOMOBİL SİGORTASI

İngiltere'de, **General Accident Co.** adlı şirket tarafından 2 Kasım 1896'dan itibaren uygulanmaya başlandı. Sir Francis Norie-Miller'in

anlarına göre, ilk gün hemen hemen hepsi aynı anda birkaç polişe birden düzenlendi. Üçüncü şahısları da sigorta kapsamına alan ilk ülke Norveç'tir. Bu uygulamaya, Norveç'te 1912 yılından itibaren başlatıldı.

BENZİNLEÇALIŞAN İLK KAMYON

13 Ekim 1894'te çizimleri yapıldı ve Paris'te **Panhard** tesislerinde üretildi. **Panhard et Levassor Chariot** adı verilen bu kamyonun toplam uzunluğu 2 metre 98 santimdi. Arkadaki taşıma bölümünün uzunluğu ise 1.5 metreydi. Bu kamyon, ilk kez firmanın başmühendisi **M. Mayade** tarafından 10 Şubat 1895 günü denendi.

Satılmak üzere üretilen ilk benzinli kamyon ise, 1896 yılında Cannstatt'ta **Daimler Co.** tarafından yapıldı. Bu kamyonla ilgili ilk çalışmaların 1891 yılında başladığı bilinmekle birlikte, geçen beş yıllık dönemde herhangi bir araç üretilip üretilmediği konusunda bir kayıt yok. 1896 yılında bastırılan Daimler-Güterwagen kataloğunda, dört modelin tanıtımı yapıyordu. 4 beygir gücünde ve 1500 kilo taşıma kapasiteli, 6 beygir gücünde ve 2 bin 500 kilo taşıma kapasiteli, 8 beygir gücünde ve 3 bin 750 kilo taşıma kapasiteli, 10 beygir gücünde ve 10 bin kilo taşıma kapasiteli. Araçlar, arka kısma monte edilen çift silindirli Phoenbc motoruyla hareket ediyorlar ve saatte 12 kilometre hız yapabiliyorlardı. Kataloğa göre, istendiği takdirde, sürücü kabinine bir de ısıtma tertibatı takılabiliyordu.

İlk benzinli Daimler kamyonu, 1897 baharında Stuttgart'tan Paul von Maur'a satıldı. İkincisini de Berlin'deki Böhmisches Birahanesi aldı. Bu birahane, aynı zamanda fabrikasyon üretime geçen ilk biracılık kuruluşuydu.

İLK OTOMOBİL MÜZESİ

Edmund Dangerfield tarafından, 31 Mayıs 1912 günü Londra'da açıldı. Aslında, fikir yeni değildi. Daha 1902 Ocak ayında Motor-Car Journal dergisi, "İngiltere'nin en eski benzinli arabasını bulmak üzere bir araştırma başlat-sak, hiç de fena olmaz. Bunu başarır-sak, bir gün elimizde ne değerli bir hazine bulunduğunu anlarız" diye yazıyordu.

Birkaç yıl sonra Otomobil Kulübü, otomobil müzesinin kurulması konusunu tartışmak amacıyla bir toplantı düzenlendi. Ama bu toplantıya katılan olmayınca, konu unutuldu. Yalnızca tarihsel niteliği ve değeri için satın alı-

nan ilk araba, 1894 model bir "**Panhard**" oldu. 1910 yılında, 100 sterline alınarak Güney Kensington'daki Bilim Müzesi'ne konuldu. Ertesi yıl, **Edmund Dangerfield**, tarihi arabalardan bir ulusal müze kurmak fikrine kafasını taktı. Bilim Müzesi'ne giderek fikrini açıkladı ve müze için en uygun yerin orası olduğunu söyledi. Ama aldığı cevaba göre, müzede ancak üç araba için yer vardı. Amacına ulaşmak yolunda resmi bir destek sağlayamayacağını anlayan Dangerfield, tek başına hareket etmeye karar verdi.

31 Mayıs 1912 günü, müzesini açtığında, ziyaretçilere 40 "**tarihi**" otomobil sergileniyordu. Bunların içinde en önemlileri, 1861 model buharlı **Crompton**, 1894 model bir **Bremer**, 1895 model **J.H. Knight's**, 1895 model ilk **Wolsoley** ve 1897 model **Arnold-Benz** ile 1895 model **Holden** marka motosikletti. Ziyaretçilerin en çok ilgilendikleri arabalardan biri de, Galler Prensi Edward'ın 1897 yılı Kasım ayında Marlborough Malikânesi'nden Buckingham Sarayı'na gittiği sarı-siyah renkli elektrikli taksiydi.

İKİ PARÇALI İLK KAMYON (İLK TİR)

1898 yılında, İngiltere'de **Thornycroft** tarafından üretildi. 4 ton ağırlığındaki araç, buhar gücüyle çalışıyordu. 4 tekerlekli yük bölümü, iki tekerlekli bir treylerin ardına ekleniyordu. Treyler, 24-27 Mayıs 1898'de Liverpool'da yapılan ağır vasıtalar yarışmasında biricilik ödülüne layık görüldü.

İLK DİZEL KAMYON

Benz tarafından 1923 yılının Ağustos ayında, Stuttgart'ta üretildi. 5 ton ağırlığındaki araç, 50 beygir gücünde bir motorla çalışıyordu. İngiltere'de de, 1927 yılının başlarında, Caledon Motor Co. tarafından, ağırlıkları 1.5 ton ile 5 ton arasında değişen altı ayrı modelde dizel kamyon üretildi.

İLK MOTORLU POSTA ARABASI

Daimler marka bir kamyonetti. British Motor Syndicate Ltd. tarafından Posta İdaresi'ne verildi. 23 Ekim 1897 tarihinde biten hafta içinde, aralarında üç mil mesafe bulunan St. Martin —Le Grand Postanesi ile South Western District Postanesi arasında çalışmaya başladı. Yaklaşık 450 kilo ağırlığın-

da mektup ve koli taşıyabiliyor ve iki postane arasında günde karşılıklı beş sefer yapıyordu. Posta kamyonu, ertesi hafta, Howick Place ile Kingston arasında paket servisi yapmaya başladı. 50 millik gidiş-dönüş mesafesini 5 saatte tamamlıyordu ama, bu süreye, dağıtım için uğranılan altı durakta kaybedilen zaman ile Kingston'da verilen yarım saatlik mola da dahildi.

İLK MOTORLU ARAÇ YARIŞI

Fransa'da yayınlanan bisiklet dergisi "**La Velocipede**"nin editörü **M. Fossier** tarafından düzenlendi ve 20 Nisan 1887'de yapıldı. Paris'te **Saint-James**'te başlayan yarış, Seine Nehri boyunca sürdü ve **Neuilly** Köprüsü'nde sona erdi. Ne var ki, tek yarışmacı **George Boutton**, dört kişilik buharlı kuadrisikletiyle (4 tekerlekli bisiklet) çok rahat bir birincilik aldı. **La Velocipede** tarafından ertesi yıl düzenlenen yarış ise, birden çok yarışmacının katıldığı ilk motorlu araç yarışı oldu. Üç tekerlekli ve buharlı bir **De Dion**'a binen geçen yılın "**şampiyonu**" **George Bouton**, Nilly ile Versailles arasındaki 20 kilometrelik mesafeyi 30 dakikada alarak bir birincilik daha kazandı.

İLK KROS YARIŞMASI

7 Eylül 1896 günü ABD'de, Rhode Island Eyalet Fuarı nedeniyle düzenlendi. 1 mil uzunluğundaki özel parkurda beş tur olarak saptanan yarış, "**Riker**" marka elektrikli arabasıyla **A.H. Whiting**, yedi rakibini geride bırakarak kazandı. Derecesi, 15 dakika 1.75 saniye idi. Ortalama olarak 24 mil/saat hız yapmıştı.

İngiltere'nin ilk oto-kros müsabakası ise, 14 Kasım 1896 günü, **Londra** ile **Brighton** arasında koşuldu. Belirli etaplar halinde düzenlenen yarışmada, katılan arabalardan her etapta birbirlerini beklemeleri ve Brighton'a topluca girmeleri istendi. Ancak, yarışmanın havasına kapılan sürücüler, bu kurala uymadılar. Kros yarışmasını düzenleyen İngiliz Otomobil Kulübü, koyduğu kuralı geri aldı ve sonuçları şu şekilde açıkladı:

1. Üç tekerlekli Bollee'siyle **Leon Bolle**. Zaman: 3 saat 44 dakika 35 saniye
2. Üç tekerlekli Bollee'siyle **Camille Bollee**. Zaman: 4 saat 00 dakika 20 saniye.
3. **Panhard Wagonette** marka arabasıyla **Winchelsea Dükü**. Zaman: 5 saat 01 dakika 10 saniye.

İLK KADIN OTOMOBİL YARIŞÇISI

Parisli **Matmazel Labrousse**'dir. 1-2 Temmuz 1899'da yapılan Paris-Spa Yarışı'na katıldı ve en az üç kişi taşıyabilen arabalar kategorisinde beşinci oldu.

Sadece kadın yarışmacıların katılabildiği ilk otomobil yarışı ise 14 Temmuz 1900'de İngiltere'nin **Ranelagh** kentinde düzenlendi. 4 bayan sürücünün katıldığı yarışı, 6 beygir gücündeki Paris yapımı **Daimler** marka arabasıyla **Bayan Wemyss** kazandı.

İLK ULUSLARARASI OTOMOBİL YARIŞI

"**Gordon Bennet Kupası**" adı altında 14 Haziran 1900 günü Paris ile Lyon arasında düzenlendi. Fransa, Belçika, ABD ve Almanya'dan beş yarışçının katıldığı yarışı, sadece iki araba bitirebildi. Birinciliği kazanan Fransız sürücü **M.F. Charron**, "**Panhard**" marka arabasıyla, ortalama olarak saatte 38.5 mil hız yapmıştı.

İLK OTOTOYOL

Dünyanın ilk ototoyolu, Fransız mühendisler tarafından, Madagaskar'da yapıldı. **Tamatave** Limanı'nı başkent **Antananarivo**'ya bağlayan 140 mil uzunluğundaki bu ototoyol, 10 Ocak 1901 günü hizmete girdi. Dünyanın ilk ototoyolunun, böylesine uzak bir yörede yapılmış olması, ilk bakışta garip gelebilir. Bu bir bakıma, ilk havayolu şirketlerinin Afrika ve Güney Amerika'nın az gelişmiş ülkelerinde ortaya çıkmasına benzer. 20. yüzyılın başlarında, **Tamatave** ile **Antananarivo** arasında henüz tren yolu bağlantısı yoktu. Fransızlar, başkent ile adanın bu en önemli limanı arasında, ilk ototoyol denemesini yapmaya karar verdiler. Adanın ileri görüşlü ve enerjik Genel Valisi General **Joseph S. Gallieni**, bu projeyi onayladı. General Gallieni, bu ileri fikirliğin yanı sıra, 1. Dünya Savaşı'nda Fransız birliklerini cepheye taksi ile göndermesiyle de hatırlanır. 1896 yılında, ototoyolun yapılması kararlaştırılınca, adada esir ticaretinin de büyük ölçüde önüne geçildi. Zira General Gallieni, 16 ile 60 yaşları arasındaki tüm Madagaskarlıların ücret karşılığında yol yapımına katkıda bulunmalarını emretmişti. Bu emre uymayan, daha doğrusu uymayan işsiz Madagaskarlılar ile yasa gereğince, sahiplerinden izin alamadıkları için para ödeyemeyen köle-

ler, "tutuklanarak" 50 gün süreyle, belirli bir ücret karşılığında yol yapımında çalıştırıldılar. İşsizlerin çoğu, yeni bir iş bulmanın getirdiği rahatlıkla, yol yapımında çalışmaya cezalan bittikten sonra da devam ettiler. Köleler de aynı yolu izlediler. Zaten General Gallieni'nin amacı da buydu. Böylece hem köleler eski efendilerinden kurtuldular, hem de otoyolu bir an önce tamamlayabilecek bir işgücü kurulmuş oldu.

İLK MOPED

1915 yılında, New York'ta Auto-Ped Co. şirketi tarafından **Auto-Ped** markasıyla üretildi. 2 beygir gücündeki motoruyla saatte 35 mil hız yapabiliyordu. İngiltere'de de, 1919 yılında **Kingsbury Aviation Co.** ile **Storey Machine Tool Co.** adlı şirketlerin işbirliği ile Kingsbury marka ilk mopedler piyasaya sunuldu. 216 santilitrelik motorları ve albenili görünümüyle hayli ilgi çekti.

İLK MOTOR FUARI

Exposition Internationale de Velocipédie et de Locomotion Automobile adıyla Champs-Elysees'deki (Paris) Endüstri Sarayı'nda 11-25 Aralık 1894 tarihleri arasında düzenlendi. Fuarı dokuz kuruluş katıldı. Compagnie de Voitures sans Chevaux, Decauville Co., De Dion-Boutton, Duncan, Superbie et Cie, Blant et David, Panhard et Levassor, Peugeot, Emile Roger ve Tenting adlı kuruluşlar, ürettikleri çeşitli otomobil, motosiklet ve motorlu bisikletleri sergilediler.

TÜMÜYLE KAPALI İLK KAMYONET

Şoför kabininin de çeşitli iklim koşulları düşünülerek kapatıldığı ilk kamyonet, İngiltere'nin **Wolverhampton** kentinde, **Star Engineering Co.** şirketi tarafından 1902 yılında yapıldı. 7, 10 ya da 15 beygir gücünde modelleri vardı. Ayrıca, içinde eşya taşınmadığı zamanlarda, özel araba olarak kullanılacak biçimde planlanmıştı. Yan yüzlerinde 75x43 cm ebadında iki pencere vardı.

İLK PLAKA

Paris Emniyet Müdürlüğü'nün 14 Ağustos 1893 günü yayınladığı talimatnamede şu sa-

tırlar vardı:

"Her motorlu aracın üzerinde, görünebilir büyüklükte bir metal plaka olacaktır. Bu plakanın üzerine, araç sahibinin adı, adresi ve ruhsat numarası yazılacaktır. Aracın sol tarafına takılacak olan bu plaka, hiçbir biçimde gizlenmeyecektir."

30 Eylül 1901 tarihinden itibaren, bu kural tüm Fransa için geçerli oldu ve saatte 30 kilometre hız yapabilen her aracın mutlaka plaka takması istendi. O tarihte, Belçika'da da plaka mecburiyeti getirilmiş bulunuyordu.

Motor-Car Journal dergisinin 30 Mayıs 1901 sayısında, Brüksel'den şu haber veriliyordu:

"Her arabaya polis tarafından bir numara veriliyor ve bu numara, bir demir plaka üzerine kazınarak aracın ön tarafına takılıyor. Plakanın uzunluğu 22.5 cm, yüksekliği ise 12.5 cm. Siyah renkli numaralar, beyaz zemin üzerine yazılmış. Arabaların arkasına da üzerine plaka numarasının yazıldığı bir lamba takılıyor. Öyle ki, lamba yandığı zaman, plaka numarasını rahatça okuyabilmek mümkün. İnsan bu numaraları görünce, otomobilleri kişilere ait özel taşıyıcılar olarak değil de, kiralık vasıtalar gibi düşünüyor."

Dergiye plaka konusundaki görüşlerini bildiren Daimler şirketinin sahibi, bu sistemin, arabanın özelliğine indirilmiş bir darbe olarak niteliyordu. Bu yoruma katılan Motor-Car Journal muhabiri de yazısını, "Eğer İngiltere'de de bu sistem başlatılırsa, otomobil sanayimizin ağır bir darbe yiyeceğinden kimsenin kuşkusu olmasın" diyordu. Yine de, uzun tartışmalardan sonra 1 Ocak 1904'ten itibaren İngiltere'de de plaka uygulaması başladı. "A1" olarak verilen ilk plakayı, **Bertrand Russel**'in ağabeyi **Earl Russel** aldı. Earl Russel, plakaların verilmeye başlanacağı günün gecesi, ilk numarayı alabilmek için sabaha kadar uyumadan bekledi. Yine de kendisinden sonra gelen kişiden, ancak 5 saniye önce plaka bürosuna ulaşabildi. Bu plaka, 1907 yılında **George V. Pettyt** tarafından satın alındı. Bir gün, **Pettyt**, Yorkshire'da böyle bir numara olup olmadığından kuşkulanan bir polis memuru tarafından durduruldu. Plakanın doğruluğu, Londra'dan teyit ettirilinceye değin de karakolda bekletildi. 1950 yılında öldüğünde, plakayı **Trevor Laker**'a bıraktı. Ancak, bir de şartı vardı. Trevor Laker, yaşadığı sürece plakayı kullanacaktı. Onun ölümünden sonra satılacak ve elde edilen gelir körler için rehber köpekler yetiştiren bir kuruluşa bırakılacaktı. Bay Laker, eceli gelmeden bu işi çözümledi ve plakanın ölümünden sonra kullanım hakkını 2 bin 500 ster-

1888 yılında Bayan Bertha Benz, iki oğlunu da yanına alarak kocası tarafından üretilen arabalardan biriyle, ondan habersiz 360 kilometre yol yaptı.

OTOMOBİL İLE İLK TUR

1888 yılının Ağustos ayında, **Benz** marka arabaların mucidi ve yapımcısı Karl Benz'in eşi **Bertha Benz**, oğulları **Eugen** (15) ve **Richard**'ı (13) da yanına alarak kocasının arabasına bindi ve Mannheim'daki evlerinden hareket ederek Pforzheim'a gitti. İki kent arasındaki uzaklık 180 kilometre idi. Gerçi, çocukların ikisine de araba kullanmak öğretilmişti ama, fabrika yetkililerinden biri yanlarında olmadan babalarının arabalarından birine binmeleri, kesinlikle yasaktı. Anneleri, Pforzheim'daki akrabalarını özlediğini söyleyince, iki çö-

cuk, bunun kendi başlarına bir araba gezintisi yapmak için bulunmaz bir fırsat olduğunu düşündüler. Bayan Benz de, bu "çete"ye dahil oldu ve üçü, bir sabah, iki beygir gücündeki üç tekerlekli bir araba ile Mannheim'dan yola çıktılar. Tabii, Karl Benz'in hiçbir şeyden haberi yoktu. Ama, her şeye rağmen ona bir not bırakarak, kendilerini merak etmemesini, mutlaka geri döneceklerini yazdılar.

Direksiyonda **Eugen** vardı ve yanına da annesi oturuyordu. **Richard** arkada, motorun üzerine oturmuştu. Heidelberg'de ilk molalarını vererek öğle yemeği yediler, sonra da Wiesloch'a doğru yollarına devam ettiler. Fakat, yol yavaş yavaş bozulmaya başlamıştı. Rampa geldiklerinde, direksiyona **Richard** geçiyor, Bayan **Benz** ile büyük oğlu da arabayı itiyordu. Bu arada fren bozuldu. Sık sık durup bozuk freni onarmaları gerekiyordu.

Az sonra başlarına başka dertler de açıldı. Önce pervane zinciri gevşedi. Sonra karbüratöre giden boru tılandı. Bu tıkanıklığı, Bayan Benz'in tokalarından biriyle açtılar. Çok geçmeden, kontak tellerinden biri, motorun bir başka bölümüne değerek kısa devre yaptı. Bayan Benz, bu arızayı da jartiyerini kontak kablosunun üzerine sararak giderdi.

Kuşkusuz, Benz ailesinin yolculuğu, her geçtikleri yerde büyük ilgi görüyordu. Hatta, mola verdikleri bir handa, iki köylü, arabanın nasıl çalıştığı konusunda aralarında tartışmaya başladılar. Sonuçta iş, yumruklaşmaya kadar gitti.

Pforzheim'a ulaştılar. Burada akrabalarıyla beş gün boyunca hasret giderdikten sonra, yeniden arabalarına bindiler ve Mannheim'a geri döndüler. Ama artık hem ustalaşmışlar, hem de arabayı yakından tanımışlardı. Bu yüzden dönüşleri, gidişlerine oranla çok daha rahat geçti.

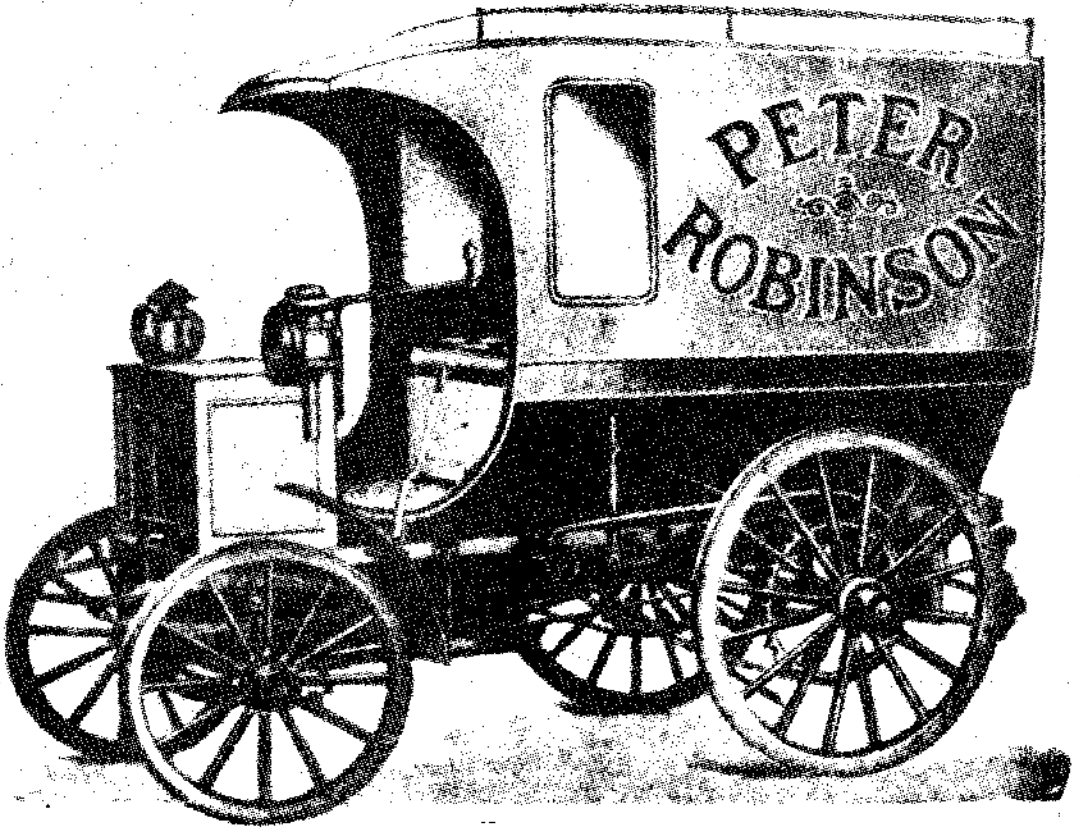
Bu gezinin en büyük yararını da babaları **Karl Benz** gördü. Oğulları **Eugen** ve **Richard**, arabanın özellikle rampalarda çok zorlandığını söyleyince, kendisi de bir deneme yaptı ve onlara hak verdi. Hemen arabaya bir vites daha ekledi. Böylece, Benz arabalarının değeri daha da artmış oldu.

line sattı. Bu, bir plakaya ödenen en yüksek ikinci ücrettir. 1960'lı yıllarda da RR1 numaralı plakayı bir Rolls-Royce sahibi 4 bin 600 sterline satın almıştı.

Arabalara takılan ve sahibinin milliyetini belirleyen ülke plakaları ise (Örneğin TR-Türkiye, GB-İngiltere gibi) Uluslararası Trafik Örgütü'nün 1926 yılında aldığı bir karar-dan sonra uygulamaya koyuldu.

ÇOKKATLI İLK OTOPARK

1901 yılının Mayıs ayında, **City and Suburban Electric Carriage Co.** adlı ulaşım şirketinin, kendi araçları için Londra'da yaptırdığı yedi katlı otopark, bu türün ilk örneği oldu. Otopark'a yerleştirilen özel asansör, üç ton ağırlığındaki bir kamyonu en üst kata çıkarabile-

Buharlı motorla çalışan ilk kamyonet, 1892 yılında Paris'te yapıldı. İngiltere'de kamyoneti ticari amaçla ilk kullanan da Peter Robinson oldu. Fotoğrafta, Robinson'un 1896 model kamyoneti görülüyor.

İLK KAMYONET

Buharla çalışan ilk kamyonet, 1892 yılında, Paris'in en tutulan mağazalarından **La Belle Jardiniere** için M. Le Blanc tarafından yapıldı. Üzerinde Serpollet marka motor vardı. Karoseri, mağazanın deposunda **Chatelet David** tarafından yapıldı ve üzerine "**Evlere Servis Yapılır**" yazıldı. Bu görevini de üç yıl boyunca aralıksız sürdürdü.

Benzinle çalışan ilk kamyonetleri ise, Fransa'da **Peugeot** Kardeşler üretti. İlk kamyonetin yapımı Aralık 1895'te bitti. 4 beygir

gücünde **Daimler** marka bir motoru olan kamyonet, 500 kilo yükü saatte 9.5 mil yol alabiliyordu. Eğer yükü 30 kiloya inerse, bu hız 12 mile çıkıyordu. "**Grands Magasins du Louvre**", 18 Peugeot kamyonetinden, paket servisi için yararlandı.

İngiltere'de, ilk olarak hangi firmanın dağıtımında kamyonetten yararlanıldığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Automotor and Horseless Carrage Journal'ın Kasım 1896 sayısında Thornton, Varley and Co. firmasının kamyonet kullandığı yazılıdır. Aynı gazete, bir ay önce **Julius** Harvey tarafından Paris'ten iki adet Ltuzman marka kamyonet getirildiğini, bunlardan birini kendilerinin kullanacağını, ötekini ise sabun yapımcısı **Lever** Kardeşler'e verildiğini yazıyordu.

cek güçteydi. Toplam 1800 metrekairelik park yeri yüzölçümüyle, döneminin en büyük otoparkıydı.

İLK YEŞİL PARK

Belediyeler tarafından kent sakinlerinin yararlanması için yapılan yeşil alanların ilki, 1835 yılının şubat ayında, İngiltere'nin **Preston** kne-

tinde açıldı. Planları, **P.Park** adında birisi tarafından çizilmişti. Yeşil alanın güneyine bir cadde açıldı. Ortasına ise bir havuz kazıldı. Batı ve güney girişlerine birer bahçıvan kulübesi inşa edildi. 1836 yılında da kuzey girişine bir kulübe daha yapıldı.

İngiltere'de ilk çocuk bahçesi ise 1859 yılında, Manchester'deki **Queen's ve Philips** parklarının birer bölümlerinde hizmete girdi.

İLK BÜFE

Bilindiği kadarıyla, büfe işletmeciliğini ilk kez 1848 yılının Ekim ayında İngilterede **W.H. Smith** ve oğlu başlattı. O tarihte, Batı Demiryolları Şirketi'yle bir anlaşma yapan Smith ve oğlu, şirketin tüm istasyonlarında gazete ve kitap satmak üzere bir yer yapacaklar ve bunun karşılığında demiryolu şirketine yılda 1500 sterlin kira vereceklerdi. İlk tezgâhlarını, 1 Kasım 1848 günü Euston İstasyonu'nda kurdular. Bir gece sonra Smith'ler, Midland Demiryolu Şirketi ile de benzer bir anlaşma imzaladılar. 1862 yılına gelindiğinde, Smith ve oğlunun anlaştığı demiryolu şirketinin sayısı beşi bulmuştu ve bunlar, ülkenin en büyük demiryolu şirketleriydi. Gerçi şirketlerle yapılan anlaşmalarda Smith'ler, yalnızca kitap ve gazete satacaklarını belirtmişlerdi ama, kilimden şamdana kadar pek çok şeyin perakende satışına başladılar. Zamanla, "büfe"lerin pazarladıkları malların sayısı 800'ü buldu. Ne var ki, 1905 yılında açılan ihalede işletme hakkını alamadılar.

İLK MAĞAZALAR ZİNCİRİ

Temeli 2 Şubat 1879 günü New York'ta atıldı. Frank Winfield Woolworth adlı bir girişimci bir mağaza açtı ve "Ne alırsan 5 sent" sloganıyla müşterilerini beklemeye başladı, beklenen ilgiyi göremedi. Bazı günlerde ancak 2.5 dolarlık satış yapabiliyordu. Bunun üzerine Haziran ayında Lancaster'a taşınmaya karar verdi. Parolası yine aynıydı. Dükkânında çok çeşitli, fakat ucuz mallar bulunduyordu ve ne alınırsa alınsın, fiyat 5 sentti. **Lancaster** denemesi, Woolworth için gerçek bir zafer oldu. Bunun üzerine dükkânlarının sayısını hızla artırdı ve çok geçmeden Doğu Sahilleri'ndeki hemen tüm kent ve kasabalarda birer şube açtı. 1894 yılında da **Michael Marks ve Tom Spencer**, İngiltere'nin Manchester kentinde "**Penny Bazar-Peni Pazarı**" adlı bir dükkân açtılar. 28 Eylül günü iki ortak arasında imzalanan anlaşmaya göre, Spencer, Marks'a 300 sterlin borçlanıyordu ve bunu kârından ödeyecekti. Polonya asıllı bir Yahudi olan **Michael Marks**, 1884 yılında İngiltere'ye geldiğinde, cebinde bir meteliği bile yoktu. Okuma-yazma bilmediği gibi, tek İngilizce sözcük de bilmiyordu. Bir gün yol sormak için önünü kestiği **Isaac Dewhirst** adlı toptancının (Spencer'in patronuydu) kendisine açtığı 5 sterlinlik krediyle seyyar satıcılığa başladı. Kirgate pazarında kurduğu

İLK SOSYAL KONUTLAR

İngiltere'de, Liverpool Belediyesi tarafından, Belediye Meclisi'nin 1864 yılında aldığı bir karar doğrultusunda inşaatına başlanan sosyal konutlar, 1869 yılında bitirildi. Dört ve üç katlı bloklar halinde yaptırılan sosyal konutlarda toplam 124 daire vardı. "**St. Martin Kulüpleri**" olarak adlandırılan bu daireler, arsa payı da dahil olmak üzere 18 sterline mal

oldu. Dairelerin kömürlüğü ve banyosu yoktu. Her katta bir tuvalet vardı ve o kattaki daire sakinleri, bu tuvaleti ortaklaşa kullanıyorlardı. Yerleşime açıldığı 1870 yılında, bir dairenin yıllık kira ücreti 1.4 sterlindi.

Hâlâ kullanılan dört katlı binalar, 1950'li yıllarda restore edildiler. Üç katlı binalar ise, ötekilere daha çok gün ışığı ve temiz hava sağlamak amacıyla yıkıldı.

"St. Martin Kulüpleri" olarak adlandırılan ilk sosyal konutlar, İngiltere'nin Liverpool kentinde 1869 yılında tamamlandı. Bunların dört katlı olanları, bugün hâlâ kullanılmaktadır.

ilk tezgâhında, malları fiyatlarına göre sıralama yöntemini uyguladığında, İngiltere'ye gelişi henüz birkaç ay olmuştu. Tom Spencer'le birlikte ucuzluk pazarları zinciri kurduğunda, Manchester caddelerinde sayısız işporta tezgâhı vardı. 1900 yılı başlarında **Penny Bazaar** adlı ucuzluk dükkânlarının sayısı, 3'ü Londra'da olmak üzere 12'ye çıkmıştı. Hemen herkese ve her eve gerekli olan yüzlerce kalem mal, bu dükkânlarda .1 peniye satılıyordu. 1915 yılına gelindiğinde, İngiltere'nin her tarafındaki Penny Bazaar'ların sayısı 140'a ulaştı.

1922 yılında iki ortak, Penny Bazaar sisteminden ayrı olarak modern alışveriş mağazaları kurmaya karar verdiler ve **Marks and Spencer** mağazalar zincirinin ilki Darlington'da açıldı.

İLK HARDAL

1720 yılında Bayan **Clements** tarafından Londra'da üretildi ve perakende satışına başlandı. Toprak çanaklarda, üzerine parşömen kâğıdı kapatılarak pazarlanıyordu. Bu nedenle, İngiltere'de, yasal ve resmi bazı belgeler için bugün hâlâ "**Bunlar ancak hardal çanağını kapamaya yarar**" şeklinde espri yapılır, İngiltere'de Ortaçağ'dan beri bilinen hardal, Bayan Clements tarafından bugün bildiğimiz kıvamı verilinceye kadar tohum halinde kullanılıyordu.

İLK NEON İŞİĞİ

Parisli fizik bilgini **Georges Claude** tarafından bulundu ve ilk kez 3 Aralık 1910'da Paris'te yapılan Motor Sergisi'nde günümüzdeki anlamda kullanıldı. 45 milimetre çapında ve 35 metre uzunluğunda iki neon tüpü, serginin yapıldığı Grand Palais'in avlusunu çevreliyordu. O dönemde, neon ışığının en önemli özelliği rengiydi (kırmızı) ve Georges Claude, neon üzerindeki çalışmalarını, yeni bir aydınlatma unsuru bulmak amacıyla sürdürmüştü. Ancak, karşısına çıkan reklamcı **Jacques Fonseque**, onu, buluşunu reklam amacıyla kullanmak için ikna etti. Neon'un kullanım hakları, Fonseque'nin çalıştığı **Paz et Silva** adlı reklam şirketine satıldı. 1912 yılında, Montmartre'daki bir berber dükkânının çatısına ilk neon reklamı takıldı. Aynı yıl dikilen ikinci neon reklamı, kentin en iyi köşelerinden birini aydınlatıyordu ve üzerinde bir tek sözcük vardı: "**CINZANO**". Georges Claude, reklam şirketine ortak oldu ve araştırmalarını orada

sürdürdü. Çok geçmeden, mavi renk veren tüpü geliştirdi. Bunu öteki renkler izledi. 1914 yılına gelindiğinde, Paris binalarının üzerlerinde 150'yi aşkın neon ışıltıyordu.

İLK AYNA

Günümüzden 4 bin yıl önce, Ortadoğu ve İtalya'nın kuzey kesimlerinde, yanardağ lavlarının parlak artıklarının cilalanmasıyla, görüntüyü aksettiren ilk aynalar yapıldı. Gümüşleme yöntemiyle ayna elde etme tekniği ise, 14. yüzyılda Venedik'te geliştirildi. Venedikliler, bir cam tabakasının arka yüzeyine cıva sürerek, ayna yapmayı başardılar ve o tarihten sonra bu cam parçası, özellikle kadınların ellerinden düşmez oldu.

Asıldıkları odanın içinde bulunan her şeyi yansıtan dışbükey aynalar, ilk kez 14. yüzyılda Almanya'nın Nürnberg kentinde yapıldı. Cam ustaları, üfleme yöntemiyle cam küreler oluşturduktan sonra, bunları ortadan ikiye bölüyorlar, sonra da iç kısımlarını ince bir cıva tabakasıyla kaplayarak dışbükey aynayı elde ediyorlardı.

Günümüzde ayna yapmak için kullanılan yöntemin temelleri ise, 1835 yılında, Alman kimyageri **Justus von Liebig** tarafından atıldı. Gümüşnitrat, özel bir yöntemle cama tatbik edildiğinde, içindeki gümüş cama yapışıyor ve böylece son derece net görüntü veren bir ayna elde ediliyordu. Gümüşnitratı cama sıvanırken ayrıştırmak için, genellikle şeker ya da Rochelle tuzu kullanılıyordu.

MODÜLER MİMARİNİN İLK KÖRNEĞİ

Bir parça ya da bloğun sürekli ve tekrar tekrar kullanılması ile tüm bir binanın ortaya çıkarılması demek olan modüler mimarinin ilk örnekleri, eski Yunanlılar zamanında denendi. Bu yöntemi, çocukların tahta bloklarla oynadıkları oyunlara benzetebiliriz.

Eski Yunanlılardan sonra, modüler mimari, Ortaçağ'da Gotik mimarlar tarafından yeniden gündeme getirildi. Bu tarzda, birçok katedral yapıldı. Ana yapı unsurları olan bu katedraller, özel dekoratif unsurlarla birbirlerinden ayrıldılar.

18. yüzyılda külçe demirin yoğun üretimi başlayınca, modüler mimari, prefabrik inşaat yöntemine de yansıdı. Bu yöntem, maliyetlerin de büyük ölçüde ucuzlamasına neden oldu.

Modüler mimari ile prefabrik inşaat sisteminin ilk ürünü, 1851 yılında Londra'da ve-

Avifa

Relation oder Zeitung.

Was sich begeben vnd

zugetragen hat / in Deutsch: vnd Belsch-
land / Spannen / Niederlande / Engelland / Frand-
reich / Ungern / Osterreich / Schweden / Polen /
vnd in allen Provinzen / in Ost: vnd
West Indien etc.

So alhie den 15. Januarij angelangt.

Dünyanın ilk gazetelerinden biri olan Aviso Rekution oder Zeitung'un ilk sayısı, 15 Ocak 1609 günü Aşağı Saksonya'nın Wolfenbüttel kentinde yayınlandı.

İLKGAZETELER

Aynı başlık altında belirli aralıklarla yayınlanıp haberleri okuyucularına aktaran ilk iki gazete, Almanya'da 1609 yılının Ocak ayında yayınlanmaya başladı.

Aviso Relation oder Zeitung, 15 Ocak'ta ilk sayısını çıkardı ve haftalık olarak yayınını sürdürdü. Aşağı Saksonya'da, Wolfenbüttel'de yayınlanan gazetenin sahibi **Julius Adolph von Söhne** idi ve bu şahıs, Kraliyet Matbaası'nın da yöneticisiydi. Aviso, yayınını 1616 yılına kadar sürdürdü. Dört yıllık bir aradan sonra, **Elias Holwein**, gazeteyi yeniden çıkardı.

Öteki gazete ise, "**Relation: Aller Fürnemmen und Gedenckwürdingen Historien**" başlığını taşıyordu. Haftada bir kez Strasbourg'da basılan gazetenin üzerinde tarih yoktu. Her sayının üzerine sadece kaçınıcı sayı olduğunu belirten bir rakam konuyordu. **Johan Carolus** yönetimindeki gazete, yayınını 1622 yılına kadar sürdürdü. Eylül 1609'da çıkan 37. sayısında, Galileo'nun teleskobuyla ilgili bir haber vardı.

rildi ve "**Crystal Palace**" inşa edildi. Planlanması ve yapılması yalnızca dokuz ay sürdü. Başka bir yöntemle, bu denli büyük bir binanın yapımı ancak seneler içinde mümkün olabilirdi. Modüllerin biçimini Devonshire Dükü Joseph Paxton çizdi ve daha sonra bunlar yoğun biçimde üretildi. Çok kısa bir sürede tamamlanan modül üretiminden sonra montaj aşaması başladı ve bina 1851 büyük sergisine yetiştirildi.

İLK GÜNLÜK GAZETE

"**Einkommenden Zeitungen**" adıyla **Timotheus Ritzsch** tarafından 1650 yılının Temmuz ve Eylül ayları arasında Almanya'nın Leipzig kentinde yayınlandı. Üzerinde, tarih yerine sıra numarası bulunan bu gazetenin ilk sayısının 1 Temmuz günü basıldığı sanılıyor. 6. sayısı ile 83. sayısı arasında yayınlanan 68 tanesi, halen İsveç'te, Uppsala Üniversitesi'nde saklanıyor.

İLKGAZETEREKLAMI

Journal General d'Affiches ya da bilinen adıyla Petites Affiches adlı Fransız gazetesinin 14 Ekim 1612 tarihinde basılan ilk sayısında çıktı. Gerçi gazetenin ilk sayıları bugün elimizde yok. Ancak, gerek gazetenin adı, gerek içeriği ve gerekse üç yüz yıl boyunca başarıyla sürdürülen yayın politikası, bu gazetenin ilk sayısından itibaren reklam yayınlandığını kanıtıyor.

Belirli bir amaçla basıldığı halde içinde ilan bulunan ilk yayın organı, 21 kısım 1626'da Amsterdam'da yayınlanan isimsiz bir broşürdür. Amacına ilişkin haber ve yazıların en altında, ganimet olarak ele geçirilen bir gemideki şeker, fildişi, biber, tütün ve kerestenin açık artırma yoluyla satışa çıkarılacağına dair bir duyuru vardı.

İLK RESİMLİ İLAN

İngilizce bir yayın organında ilk resimli ilan, Faitfull Scout dergisinin 2-9 Nisan 1652 tarihli nüshasında yayınlandı. İlanda, **Hugh Clough** adlı kuyumcunun evinden çalınan iki elmasın temsili resmi görülüyordu.

Bir ürünün reklamını yapmak amacıyla yayınlanan ilk resimli ilan ise, 17 Mart 1703 tarihli Daily Courant'ta çıktı. İlanda, bir çikolatanın tanıtımı yapılıyordu. Bu ilk örnekten sonra, resimli ilanlar, yaklaşık 150 yıllık bir

süre içinde pek ender yayınlandı. 1849 yılında Cadbury firması, "**Diet Kahvesi**" reklamlarıyla bu akımı başlattı ve arkası geldi.

İLK PARA

Tarihin en büyük uygarlıklarından bazıları, varlıklarını parayı bilmeden sürdürdüler. Bunlar arasında Babillileri, Mısırlıları, İnka ve Maya uygarlıklarını sayabiliriz. Bu toplumlar da alışveriş "**takas usulü**"ne göre yapıyordu. Örneğin, Mısırlı bir inşaat ustasının aylık ücreti, 200 somun ekmek ve beş kavanoz bira idi. O da, bunların bir kısmını tüketir, geri kalanıyla da öteki gereksinimlerini karşılardı.

Ancak, aynı dönemlerde, dünyanın başka yörelerinde insanlar, alışverişlerini para ile yapıyorlardı. Uygun büyüklüklerde ve kalıcı nitelikte yaptıkları paralar, o toplumlarda emeğin ve malın karşılığı olarak işlem görüyordu. Dünyanın en eski para örnekleri, M.Ö. 7. yüzyıldan kalmadır. Aynı zamanda gerçek anlamda paranın ilk örnekleri olan bu kalıntılar, Türkiye'nin batısında, Lidyalıların yaşadıkları topraklarda bulundu. Fasulye biçimindeki bu madeni paralar altın ve gümüşten yapılmıştı. Paraların bir yüzünde kralı simgeleyen aslan ve boğa motifi, öteki yüzünde de değerini gösteren işaretler vardı. Zamanla para kullanımı Batı Anadolu'dan tüm Akdeniz ülkelerine yayıldı. M.Ö. 320 yılında bir yüzüne **Büyük İskender**'in profili basılan paralar yapıldı. O dönemde, Büyük İskender Tanrı olarak kabul edilmeye başlanmıştı. Daha sonra başka kral ve imparatorların portreleri de paralar üzerinde görüldü.

Kâğıt paraların ilk kullanımı ise 11. yüzyılda oldu. Moğol İmparatoru **Kubilay Han**, askerlerinin maaşlarını kâğıt para ile ödemeye başladı. Avrupa'da ise kâğıt para ilk kez 1661 yılında Stockholm'de basıldı. Birkaç yıl sonra İngiltere'de de kâğıt paralar görülmeye başlandı. Amerika kıtasında ilk kâğıt banknotlar, 18. yüzyılda ortaya çıktı.

MÜZİKNOTALARININ İLK ÇIKIŞI

7. yüzyılda **Seville** Psikoposu, bir mektubunda şu satırları yazdı:

"Eğer müzik insan belleğinden çıkıp gidersse, tamamen kaybolur. Zira, onu yazmak mümkün değil."

Oysa, bin yıl önce Yunanlılar, notaları kâğıda dökmek için bir yöntem bulmuşlardı. Melodiye, çizgi ve noktalar halinde yazabiliyorlardı. Ne yazık ki, bu müzik alfabesi zamanla kayboldu.

M.S. 8. yüzyılda, Avrupa'da bir müzik alfabesi oluşturmak için çabalar başladı. İlk önemli gelişme, 11. yüzyılda kaydedildi. **Guido** adlı bir İtalyan, birbirine paralel dört çizginin arasına notaları yerleştiren bir sistem geliştirdi. Ancak, bu sistemde, müziğin ritmi verilemiyordu. 1200 yılında Polonyalı Franco, "**Ölçülebilir Müzik Sanatı**" adlı kitabında, ölçülebilir nota sistemini anlattı. Daha sonra kaydedilen gelişmelerle, bugün kullandığımız nota alfabesi insanlığa kazandırıldı.

İLK MAKİNELİ TÜFEK

Patenti 1718 yılında Londralı avukat **James Puckle** tarafından alındı. 1722 yılının Mart ayında yapılan bir gösteri sırasında, 7 dakikada 63 atış yaptı. Uç ayaklı bir desteğin üzerine yerleştirildikten sonra üzerindeki 9 mermilik şarjörün elle namlu ağzına getirilmesiyle peşpeşe ateş edebiliyordu.

1862 yılında, Amerikalı **Dr. Richard J. Gatling**, dakikada 700 atış yapabilen bir makineli tüfek geliştirdi.

İLK HARİTA

Kısa bir süre önce, Irak'ta yapılan bir kazı sırasında ortaya çıkarılan, M.Ö. 1000 yılından kalma bir tablet, dünyanın bilinen en eski haritasıdır. Haritada, dünya etrafı su ile kaplı bir yuvarlak olarak gösterilir. Babil de, bu yuvarlağın merkezindedir. Yunanlı tarihçi Herodot ise, M.Ö. 450 yılında yaptığı haritada, Hazar Denizi'ni, Babilli haritacının tersine, dünyanın sınırı olarak değil, bir iç deniz olarak gösterir.

M.Ö. 300 yılında bir dünya haritası yapan Yunanlı haritacı Diceardus, çeşitli ülkelerin birbiriyle ilişkilerini göstermek üzere haritasının üzerine bir çizgi çekti. Bir süre sonra da İslam bilginleri, haritanın üzerine enlem ve boylam çizgilerini yerleştirdiler.

METRİKSİSTEMİN İLK KULLANILIŞI

1791-1795 yılları arasında, monarşinin devrilmesinden sonra, Fransız Ulusal Meclisi, yöreden yöreye farklı uygulamalar gösterdiği için karışıklıklara yol açan geleneksel ağırlık, hacim, uzunluk ve alan ölçülerini kaldırdı. Yerlerine, "**her zaman ve herkes tarafından kullanılabilecek**" bir sistem geliştirilmesine karar verdi.

Sonunda metrik sisteme geçildi. Bu siste-

me metrik denmesinin nedeni, uzunluk ölçüsünde birim olarak metrenin kullanılmasıdır. Eski Yunanca olan metre sözcüğü, "ölçü" anlamındadır. Metrik sistemde, uzunluk ölçüsünün birimi olarak kullanılan 1 metre, Kuzey Kutbu ile Ekvator arasındaki mesafenin 10 milyonda birine eşittir.

Metrenin askatlarına ve üstkatlarına, Yunanca ve Latince eklerden türetilen yeni isimler verildi.

Yeni ağırlık ölçüsünün birimi de "gram" oldu. 1 gram, 4 derece santigrattaki bir santimetreküp doymuş suyun ağırlığına eşit olarak kabul edildi. Sıvılarda hacim ölçüsü olarak da "litre" kabul edildi. Bir litre, yüz santimetrekübe eşittir.

Uluslararası bir "örnek metre" yapıldı. Platinyum bir çubuktan yapılan bu metrenin üzerinde, 1 metre aralıkla iki çizgi vardır. Dünyanın her tarafında örnek olarak kabul edilen bu metreye bakılarak çoğaltılan uzunluk ölçüleri, tüm dünyada kullanılmaktadır. Kilogram için örnek ölçüt olmak üzere de, bin gram ağırlığında bir platin silindir yapıldı.

Fransız halkı, önceleri metrik sistemi kullanmamak için direndi. Ancak, 1837 yılında çıkarılan bir yasa ile bu sistemin kullanılması zorunluluk haline getirildi. Dünyanın her yerindeki bilim adamları ise, bu sistemi kolayca ve içtenlikle benimsediler.

İLK METAL DEDEKTÖRÜ

İkinci Dünya Savaşı sırasında, mayınların yerlerini belirlemek üzere İngilizler tarafından yapıldı. Daha sonra üzerinde çok çalışıldı ve savaş döneminin ağır ve hantal dedektörlerinin yerini, bugünün hafif ve son derece gelişmiş modern metal tarayıcıları aldı.

İLK MİKROFİLM

1850'li yıllarda, John Benjamin Dancer adlı İngiliz, son derece küçük boyutlarda bir dizi fotoğraf yapmayı başardı. Bunlardan birinde, Kraliçe **Viktorya**'nın ailesi, bütün bireleriyle görülüyordu. **Dancer**, bu fotoğrafı bir yüzüğün taşının altına yerleştirildi. Taş, büyüteç işlevi görüyordu ve fotoğraf, çıplak gözle rahatlıkla seçilebiliyordu.

1870'li yıllarda Fransa-Prusya Savaşı sırasında Paris kuşatıldığı zaman, posta güvercinlerinin ayaklarına bağlanan mikrofilmlerle yüz bini aşkın "mesaj", Paris dışına gönderildi.

1927 yılında, Amerika'da Kodak firması,

banka çeki gibi belgeleri kaydetmek üzere mikrofilm çeken minyatür fotoğraf makineleri pazarlamaya başladı.

İLK MİKROFON

Sesi iletme görevi açısından Alexander Graham Bell'in 1867 yılında yaptığı telefon, mikrofونun ilk başarılı örneği olarak kabul edilebilir. Bu ilk mikrofonda, lastik bir diyafram, çok ince bir demir plakanın üzerine yerleştirilmişti. Plakanın altında da bir elektromıknatis vardı. Konuşmacının sesi diyaframı, dolayısıyla da demir plakayı titretiyordu. Bu titreşim, elektromıknatis tarafından değişik yüksekliklerde algılanıyor ve teller aracılığıyla vericiye aktarılıyordu. Vericide, akım yeniden ses dalgalarına dönüşüyordu.

1817 yılında Thomas Edison, çok daha duyarlı bir mikrofون geliştirdi. 1923 yılında, Almanya'da mikrofونun duyarlılığını artırıcı bazı gelişmeler sağlandı.

İLK ASKERİ EĞİTİM

Askerlerin, çok karmaşık gibi görünen bazı hareketleri, ellerinde silahlarıyla birlikte bir yürüyüş sırasında büyük bir düzen içinde yaptıklarını gördüğümüz zaman, hepimiz bundan büyük bir zevk duyarız. Askerlerin bu uyumlu gösterileri, uzun süreli eğitimin bir sonucudur. Bu tür eğitimlerin, Avrupa'da 1600 yılında ilk kez yapıldığını, hatta bu konuda bir de kitap bulunduğunu biliyoruz.

Prusya Kralı Büyük Frederick zamanında (1740-1786), askeri eğitimlere yeni düzenlemeler getirildi. Bu eğitim sonucu, ordu içinde disiplin ve hareket yeteneği en üst noktaya çıktı ve binlerce asker, aynı anda aynı şeyleri yapabilen uyumlu bir savaş makinesi haline geldi.

İLK MADEN SUYU

İlk yapay maden suyu, 1741 yılında William Brownrigg adlı bir İngiliz doktor tarafından elde edildi. Dr. Brownrigg, karbondioksit gazını, bildiğimiz çeşme suyuyla karıştırıp şişelerle, açılınca kaban, madenimsi bir tat veren yapay bir su elde etti.

1792 yılında, Jacob Schweppe adlı amatör bir kimyacı, saf suyla karbondioksidi karıştırarak Londra'da sodalı suyu elde etti. Alman asıllı olan Schweppe, ayrıca sağlığa yararlı bir su daha üretti ve buna Alsace'daki sağlık mer-

kezi **Seltzer'in** adını verdi. Schweppe tarafından kurulan şirket (Schweppes), 1840 yılında sodalı su, şeker ve kinini karıştırarak, tonik elde etmeyi başardı. Bu yöntem, aslında Hindistan'da sıtmanın tedavisi için kullanılıyordu.

İLK SERİ İLANLAR

Thomas Newcome'un, 19 Mayıs - 28 Eylül 1657 tarihleri arasında yayınlanan "**Publick Adviser**" adlı gazetesinde ilk kez seri ilan çıktı. İlanlar, gemicilik, satılık ve kiralık emlak, doktorlar, kayıp, kiralık araba gibi başlıklar altında belli bir düzen içinde sıralanıyordu. Gazete, kentin çeşitli kesimlerinde sekiz ilan toplama bürosu kurmuştu. İlan tarifi ise, her konu için değişiyordu.

Seri ilanlara uzunluklarına göre "**para alan**" ilk gazete ise 28 Ocak 1707 Salı günü yayınlanmaya başlayan "**Generous Advertiser**" oldu. **E.Everingham'm** çıkardığı bu gazete, Londra ve Westminster'de 4 bin adet satıyordu.

İLK TİYATRO İLANI

4 Temmuz 1700 günü, "**Flying Post**" gazetesinde yayınlandı. İlanda, Londra Yeni Tiyatro'da oynanan "**Don Kişot'un Komik Öyküsü**" adlı oyunun tanıtımı yapıyordu.

18. yüzyıldan itibaren, tiyatro ilanları, Londra'da yayınlanan gazetelerin en önemli gelir kaynaklarından biri oldu.

İLK TAM SAYFA İLAN

"**The Times**" gazetesinde, 1 Ocak 1829 günü yayınlandı. İlanda, **Edmund Lodge'nin**, "**Portraits and Memoirs of the most illustrious Personages of British History**" adlı kitabı tanıtılıyordu.

Tam sayfa ilk resimli ilan ise, 10 Temmuz 1842 günü, İngiltere'de **Courier** ve **West End** gazetelerinde çıktı. İlan, British Cornflour firmasının ürettiği mısır unlarını tanıtıyordu.

GAZETEDE YAYINLANAN

İLK KARİKATÜR

1814 yılının ilk günlerinde, Washington'da yayınlanan "**Federal Republican**" adlı gazete de çıktı. Karikatürde, Başkan **James Madison'un** politik kararlarından biri eleştiriliyordu. Karikatürün çizeri **John Wesley Jarvis**, karikatüristten çok bir portre ressamıydı. Karikatüründen çok bir portre ressamıydı. Karikatüründen çok bir portre ressamıydı.

katürde, sırtüstü yüzen bir deniz kaplumbağasının kollar arasında başkanın vücudu görünüyordu. Başkanın kestiği kaplumbağanın kafası, James Madison'un kulağına isirmiş durumdaydı. Bu karikatürden sonra gazetede başka örnek görülmedi. Ancak 50 yıl sonra, 1870'lerde **New York Evening Telegram** ve **New York Daily Graphic** gibi yayın organları düzenli bir biçimde karikatür yayınlamaya başladılar.

İLK RENKLİ İLAN

7 Ekim 1936 günü, "**Gloskow Daily Record**" gazetesinde yayınlandı. "**White Label**" marka viskinin tanıtımının yapıldığı ilanda, viski şişesinin orijinal resmi "**Dufaycolor**" sistemiyle basılmıştı.

İLK RENKLİ GAZETE İLAVESİ

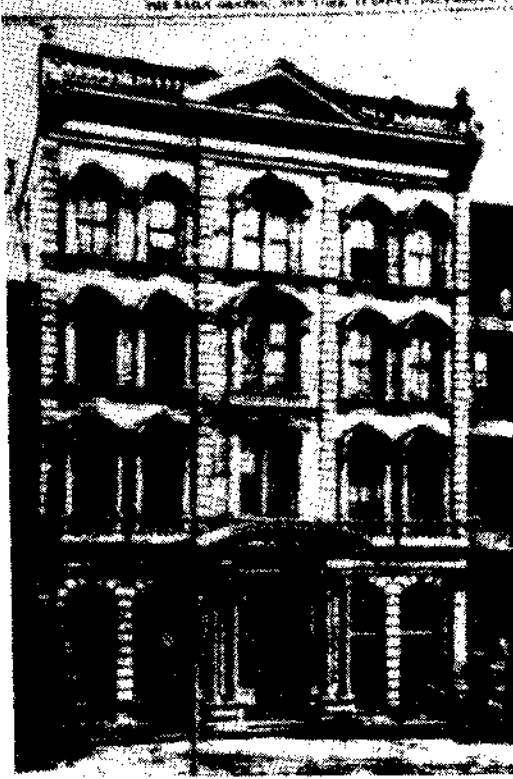
Dört sayfa olarak 19 Kasım 1893 Pazar günü, **New York World** ile birlikte verildi. İlavede, beş renkli olarak yarım sayfa boyunca basılmış iki çizgi-resim vardı. Bunlardan biri, "**Atlantik bahçelerinde bir cumartesi gecesi manzarası**", diğeri de "**11 ayininde katedral**" başlığını taşıyordu.

Günümüzde okurların alıştığı biçimde magazin yanı ağır basan pazar ilaveleri de bir **Amerikan** buluşudur. Yedi gazetede birden 29 Mart 1914 günü, bu tür ilaveler vermeye başlandı. Bu gazeteler arasında **New York Times** ve **Philadelphia Public Ledger** de vardı. Renkli ilavelerde, bazı ünlü tabloların reproduksiyonları da yayınlanıyordu. Bunlardan bir kısmı, New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi'nde, Altman koleksiyonunda saklanmaktadır.

İngiltere'de ilk renkli ilave ise, **Sunday Times Renkli Eki** adıyla (daha sonra **Sunday Times Magazine** oldu), 4 Şubat 1962 günü yayınlandı.

İLK KÖŞE YAZARI

Dr. John Hill, 11 Mart 1751 tarihinden itibaren, **London Advertiser** ve **Literary Gazette**'de, "**Müfettiş**" imzasıyla köşe yazıları yazmaya başladı. Bu, ilk imzalı günlük köşe yazısıydı. Hill, iki yıl boyunca yazılarını sürdürdü ve her yıl için 1500 sterlin ücret aldı. Bu da, o zamana göre, "**hatırı sayılır**" bir para idi. Basın tarihinin bu ilk köşe yazarı, bugünkü meslektaşlarının tersine ciddi konularla ilgilenmekten hoşlanmıyor, tersine, dedikoduları yansıtmaktan zevk alıyordu. Hatta bu yüzden bir keresinde, herkesin içinde bir İrlandalı tarafından tartaklandı.

New York Daily Graphic, basın tarihinin fotoğraf yayınlayan ilk gazetesi oldu. Gazetenin 2 Aralık 1873 günü basılan sayısında, New York'taki "Steinway Hall" binasının bir fotoğrafı vardı.

GAZETEDENİLK FOTOĞRAF

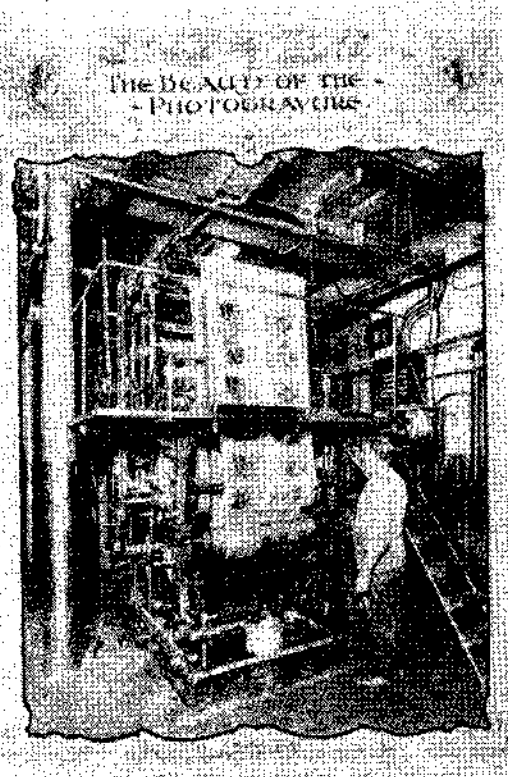
2 Aralık 1873 günü, **New York Daily Graphic**'te yayınlandı. Bu, New York'taki Steinway Hall binasının yarım tonlu siyah-beyaz basılmış bir fotoğrafıydı. Aradan altı yıl geçtikten sonra basında ikinci fotoğraf, **Daily Graphic**'te çıktı (4 Mart 1880). İngiltere'de ise okurlar bir gazetede ilk fotoğrafı 4 Kasım 1891 günü gördüler. Bu, Güney Molton seçimlerinin liberal adayı **George Lambert**'in fotoğrafıydı.

Kendi fotoğraf servisini kuran ve kendi foto muhabirlerini çalıştıran dünyanın ilk gazetesi ise, Londra'da yayınlanan **Daily Illustrated Mirror**'dur. Yayın hayatına, 1904 yılının Şubat ayında başladı. Gazete ayrıca, dünyada ilk kez, haber fotoğrafları veren ve yine ilk kez birinci sayfasına fotoğraf basan yayın organı olarak tarihe geçti.

İLK TAŞRA GAZETESİ

İngiltere'nin Norwich kentinde yayınlandı. Adı, **Norwich Post**" olan gazete 1701 yılında **Francis Burgess** tarafından çıkarıldı. İlk sayısının hangi gün basıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, elimizde bulunan 287 sayılı nüshasından, geriye doğru sayıldığında, 8 Kasım 1701 tarihinde yayın hayatına atıldığı anlaşılmaktadır. Haftada bir kez çıkan bu gazetenin tirajı 400-500 arasında idi. Halkın gazeteye gösterdiği ilgi nedeniyle bir süre sonra, aynı kentte **"Nonvich Gazette"** ve **"Norwich Post-Man"** adlı iki gazete daha yayınlanmaya başlandı ve böylece **Nonvich**, İngiltere'de kent sakinlerinin okuyacakları gazete için bir seçim yapabilecekleri ilk kent oldu. O yıllarda Norwich, 30 bin kişilik nüfusuyla ülkenin en kalabalık ikinci kenti durumundaydı.

18. yüzyılda, yerel gazeteler, bölge haberlerine çok az yer veriyorlar, hatta çoğu zaman hiç ilgilenmiyorlardı. İşin kolayına kaçarak Londra gazetelerinden aldıkları haberleri, yeniden basıyorlardı. Londra basınında ise, ağırlık, askeri ve diplomatik açıdan dış politika daydı.

Illustrated London News gazetesi, 1913 yılında, bir tam sayfasını, gazetenin nasıl basıldığını gösteren bir fotoğrafa ayırmıştı. Aynı fotoğrafı da basan makineden, saatte altı bin sayfa çıkıyordu.

İLKAKŞAM GAZETESİ

Londra'da **Ichabod Dawks** tarafından, "**Daw's News-Letter**" adıyla 23 Haziran 1696 günü yayınlandı. Gazetede yazılar, el yazısını andıran italik bir hurufatla basıldı. Her sütunun altında belirli bir boşluk bırakılmıştı. Bundan amaç, abonelerin, gazeteyi okuduktan sonra taşradaki yakınlarına göndermek istediklerinde, kendilerinin de altına birkaç satır yazabilmelerini sağlamaktı. **Şalı, Perşembe ve Cumartesi** günleri öğleden sonra saat 4 ile 5 arasında basılan gazete, yalnızca abonelere satılıyordu Bilinen son sayıları 1716 yılında basıldı.

İLKSAHRA GAZETESİ

General Scott'un hareket halindeki ordusunun askerlerince okunmak üzere, "**The American Flag**" adıyla, Meksika'nın Matamoros yöresinde 6 Haziran 1846 günü basıldı. 1846-1848 yılları arasında süren Amerika-Meksika savaşı sırasında bu türden 20 civarında gazete yayınlandı. Britanya İmparatorluğu'nun sahra gazetesi ise 25 Aralık 1880-9 Nisan 1881 tarihleri arasında haftada üç kez çıktı. Güney Afrika'daki İngiliz askerlerine yönelik yayın yapan "**News of the Camp**" adlı gazete, **Charles Du Val** ve **C.W.Deecker** tarafından çıkarılıyordu. Tirajı 500 civarındaydı.

İLKMANŞET

16 Temmuz 1890 günü, Londra'da "**Star**" gazetesinde çıktı. "**Profesör Stuart'ın Düğünü**" idi. 1894 yılına değin, bu tek örnekten başkasına rastlanmadı. O yıl, **Star** ve **Evening News** gazeteleri, birinci sayfalarında iki sütun üzerine manşet atmaya başladılar. 9 Temmuz 1896'ya kadar manşetlerde önemi tartışılacak haberler vardı. O gün **Evening News** gazetesi, "**Rodezya'da işler düzeleceğine kötüleşiyor**" manşetini atarak, ilk ciddi konuyu birinci sayfada, gerektiği önemle okurlarına aktarmış oldu.

"KADIN KÖŞELİ" ÇIKAN İLK GAZETE

Londra'da çıkan akşam gazetesi, "**Star**", 2 Ağustos 1890'dan itibaren "**Kadınlar Neler Yapıyor?**" başlığı altında bir köşe yayınlamaya başladı. Köşenin amacı, özellikle çalışan sınıfın kadınlarına bazı pratik bilgiler aktarmaktı. Bu ilk kadın köşesinde şu konulara yer veriliyordu:

"iç dekorasyon zevki, hizmetçi kadınların sorunları ve patronu tarafından saç fırçası ile dövülen bir hizmetçinin başından geçenler, **Islington** usulü giyim tarzı ile **Newington** usulü giyim tarzının kıyaslanması ve kadına seslenen basının gelişimi."

İLKASKERİ BARAKA

Çizimi, Kanada doğumlu Yüzbaşı **Peter Norman Nissen** tarafından yapıldı. İlk prototip baraka, 1916 yılında, Fransa'da, Hesdin'de kuruldu. Yay şeklindeki barakanın zemin yüzölçümü, 510 santime 450 santimdi. Üzeri saç plakalarla kapatılmıştı. Barakanın bir ucundaki kapının iki yanında birer pencere vardı. Kapının tam karşısına gelen yerde de bir pencere bulunuyordu ve tüm ışık gereksinimi bu pencerelerden sağlanıyordu. Nissen'in bu buluşu, o yıl İngiliz ordusunun geniş çaplı hareketi nedeniyle seferber edilen askerlerin yerleştirileceği binaların sağlanması açısından, çok acil bir ihtiyacı karşıladı.

Çok geçmeden, Nissen'in ardından başkaları da değişik biçim ve türde barakalar geliştirdiler. Ancak, bunların hiçbiri, Nissen'in barakaları kadar kullanışlı değildi. Çünkü, bu barakalar, savaşta ve barışta yapısında köklü değişikliklere gidilmeden kullanılabilirdi. Bu yüzden uzun yıllar boyunca, en yaygın baraka türü olarak dünyanın dört köşesinde tercih edildi. Nissen barakalarından daha iyi ve daha pratik bir baraka türünü de yine bir başka Nissen, Norman Nissen'in torunu **Richard Nissen** geliştirdi. Torun Nissen'in, henüz 22 yaşındayken 1971 yılında geliştirdiği yeni tür baraka, dayanıklı mukavvadan yapılıyordu ve özellikle afet bölgeleri için idealdi. 90 dakika içinde kurulabilen bu tür bir baraka, bir yıl süre ile kullanılıyordu.

İLK KAPI NUMARALARI

Binaların numaralandırılmaları ve bu numaraların, binaların caddeye bakan yüzlerindeki kapıların üzerine çakılması işlemi ilk kez 1463 yılında Paris'te **Pont Notre-Dame'da** kullanıldı.

1708 yılında Londra'da yayınlanan "**Vieu of London**" gazetesi, Prescot Caddesi'nde yaşayan bazı Avrupalı göçmenlerin oturdukları evleri numaralandırdıklarını haber verdi.

1763 yılında, Londra'da bir düzine kadar semtte evlerin kapıları numaralandırılmış durumdaydı. İki yıl sonra Avam kamarası'nda kabul edilerek yürürlüğe giren bir yasa ile,

kent sınırları içinde bulunup da, üzerinde kim-e ait olduğunu belirtir bir levha bulunmayan **"her eve bir numara verilmesi"** zorunlu hale getirildi. Numaralandırmanın ilk etkisi, tüccarların köşebaşlarına, dükkânlarının yerlerini belirlemek için koydukları işaretlerin ortadan kalkmasıyla görüldü.

İLK NAYLON

Amerikan kimya şirketi **E.İ. du Pont de Nemours'da, Dr. Wallace Carothers** başkanlığında bir araştırma ekibi tarafından üretildi ve 16 Şubat 1937'de patenti alındı. Ticari olarak üretilen ilk naylon ürün ise **"diş fırçası kılı"** dır. **Du Pont** şirketinin New Jersey'deki Arlington tesislerinde, 24 Şubat 1938 günü ilk parti ürün alındı. **"İlk naylon iplik"** de, aynı şirketin Seaford'daki fabrikasında, 15 Aralık 1939'da elde edildi ve çorap yapımında kullanıldı. Üretilen tüm naylon çoraplar, ABD'li tüccarların kendi aralarında yaptıkları bir anlaşma sonucu, 15 Mayıs 1940 gününe kadar bekletildi ve o gün, ülkenin her tarafında, aynı anda satışa çıkarıldı.

İLK DENİZ TURU

Dört aylık bir Akdeniz seyahatiydi. **Peninsular and Oriental Steam Navigation Co.** adlı şirket tarafından düzenlenen bu tur, 26 Temmuz 1844 günü, İngiltere'nin **Southampton** limanından başladı. Geziye katılan turistler, **"Lady Mary Wood"** adlı 533 tonluk gemi ile **Vigo, Lizbon ve Cadiz** üzerinden, **Cebelitarık'a** getirildiler. Burada, **"Tagus"** adlı 782 tonluk gemi yolcuları devralarak Atina üzerinden İstanbul'a götürdü. Turistler, İstanbul'da ikinci kez gemi değiştirdiler ve bu kez, **"Iberia"** adlı 516 tonluk bir gemiyle Kudüs'e ve oradan da gezinin son durağı olan Kahire'ye gittiler. Dönüş yolculuğu da, aynı gemilerle ve aynı rota üzerinden yapıldı. Şirket, dönemin yazarlarından **William Makepeace Thackeray**'ı geziye davet etti ve tüm masraflarının karşılanacağını bildirdi. Thackeray'dan beklenen ise, günü gününe geziyi not etmek ve böylece bu tür turların reklamını yapmaya yarayacak malzeme biriktirmektir. Thackeray, gezi ile ilgili anılarında, 1846 yılında, Cornhill'den Kahire'ye, **"Bir Geziden Notlar"** adlı bir kitapta yayınladı. Önsözünde, uzun süre deniz tutmasından rahatsız olduğu halde, gemiyle yapılan gezilerin doyumsuz zevkini anlattı. Yıldızlarla dolu bir gecede, geminin güvertesinde dalgaların şırlıtısını dinleyerek yolculuk etmenin verdiği hazzı ta-

rif ettiği bölümlerin dışında, ayrıca gemide çıkan yemeklerden ve onların lezzetinden de söz etti. Bu arada, **"Lady Mary Wood"** gemisinin kolları dövmeli aşçıbaşının yemek pişirirken çok aşırı terlemesinden ve zaman zaman da, saçlarının bir bölümünü çorbaların içinde yolculara göndermesinden yakındı. Ama, Iberia'daki aşçının ustalığına ve yemeklerin lezzetine diyecek yoktu doğrusu. Örneğin 12 Ekim günü İskenderiye'ye yaklaşırlarken, Thackeray, önündeki yemek listesinde şunları okuyordu: **"Baharlı Hint çorbası, terbiyeli tuzlu balık, koyun budu rostosu, soğan soslu bonfile, haşlanmış dana eti, hindi rostosu, Hint pilavı, kabak, Fransız fasulyesi, haşlanmış patates, kızarmış patates, mürdüm erikli pasta, çeşitli pudingler ve frenk üzümli çörek."**

OKYANUS AŞIRI İLK DENİZ TURU

Okyanus aşırı ilk deniz turu ise, 1867 yılında, New York'ta Kaptan **Charles C. Duncan** tarafından düzenlendi. Gezinin reklamları, **"Kutsal Topraklar'a, Kırım'a, Yunanistan'a, Mısır'a ve birçok ilginç ülkeye yapılacak heyecanlı bir yolculuk"** olarak yapıldı. Aslında bu turun fikir babası, **Henry Ward Beecher** adlı bir araştırmacıydı. **Beecher**, İsa Peygamber'in yaşam öyküsünü kaleme almak istiyordu ve bu amaçla, Filistin'de bazı araştırmalar yapmaya karar verdi. Böyle bir çalışma için Filistin'e giderken, yüzlerce kişiyi de neden yanına almayı düşündüğü, hâlâ karanlıkta kalan bir konudur. Ancak **Beecher**, sonunda geziye çıkmaktan vazgeçti. Ama Kaptan **Duncan**, ondan aldığı ilhamla geziyi gerçekleştirdi. Tura katılmak üzere 1200 dolar ve ayrıca karaya çıkılacak her liman için 5 dolar ödemeyi kabul eden kişiler arasında çok titiz bir seçim yapıldı. Kaptan Duncan, sıradan kişilerin gemisine binmesini istemiyordu. Yolcuların, belirli bir sosyal kesimden olmaları da yetmiyor, ahlak anlayışlarının seçim komitesinininkine uyması bekleniyordu. Ünlü yazar **Mark Twain** de, **"Daily Alfa Califondan"** gazetesine röportaj yapabilmek ümidiyle, yolculuk için başvurdu. Seçim komitesinin yanına geldiğinde, **"İleşi-gibi viski koktuğu için"** şansını baştan kaybetmek üzereydi ki, Kaptan Duncan, onu bir rahiple karıştırdı ve böylece **Twain'in** gemiye binmesi mümkün oldu. Ünlü yazar, gezinin başlangıcında, **"dans etmek, bol bol eğlenmek, canının istediği kadar tütün içmek, şarkı söylemek ve sevimlik"** umutlarıyla doluydu. Ancak sonuç, kendisi için tam bir düş kırıklığı oldu. Gerçi, geziyi anlattığı **"Innocents Abroad"** adlı kitabında, bu konuya pek faz-

la değinmez ama, New York Herald gazetesi-ne gönderdiği bir mektupta, Amerikalı turist-lerin bu ilk deniz yolculuğunu şu şekilde eleş-tirmekten de geri kalmaz:

"Quaker City adlı gemimizin yolcularının dörtte üçü, 40 ile 70 yaş arasındaki insanlar-dan oluşuyordu. Gemi, adeta bir sinagoğa dönmüştü ve 'eğlence yolculuğu' da, cenaze töreninden farksızdı. Gemide geçen bir gün-lük hayat ise, hüznün, edepli hareketler, akşam yemeği, domino oyunları, ibadet ve dediko-dudan ibaretti."

Düzenli olarak gemi turları düzenleyen ilk şirket ise, **"North of Scotland and Orkney and Shetland Steam Ship Co."** idi. Şirket, bu amaçla yaptırdığı **"SS St. Sunniva"** adlı ge-miyle, 1887 yılında, Norveç fiyordlarına dü-zenli yaz turları organize etti.

OKYANUSHATTINDA ÇALIŞAN İLK GEMİ

Sabit bir tarife ile okyanus seferleri yapan ilk gemi, **"Black Ball Line"** adlı Amerikan şir-ketine ait 424 tonluk **"James Monroe"**dur. İlk seferinde, New York'un doğu yakasından 23 numaralı rıhtımdan 5 Ocak 1818 günü hare-ket etti ve 2 Şubat günü, 28 günlük bir yolcu-luktan sonra Liverpool'a ulaştı. İçinde sekiz yolcu vardı. Dönemine göre son derece lüks olan gemide, maundan yapılmış geniş ve fe-rah bir salon vardı. İpek döşemeli kâmarâ kap-larının yanlarında mermer sütunlar yükse-liyordu. Ayrıca yolculara her an taze et, süt ve yumurta sunabilmek için ambarlardan bir bölümü minik bir çiftlik haline getirilerek, bu-rada domuz, inek, koyun ve tavuk besleniyor-du. Ekmek ise günlük olarak pişirililiyordu.

İLK BUHARLI YOLCU TRANSATLANTİĞİ

"Great Western" adlı gemidir. **Isambard Kingdom Brunel** tarafından, Great Western Steamship Co. şirketi için planlanan gemi, 19 Temmuz 1837'de Bristol'de kızığa kondu. 8 Nisan 1838'de, Kaptan **James Hoşken** yö-ne-timinde, ABD'ye gitmek üzere Bristol'den ayrıldı. 15 gün, 5 saat süren bir yolculuktan son-ra New York'a ulaştı. Bu ilk seferinde ortalama 8.8 deniz mili hız yapan Great Western de, tıpkı James Monroe gemisi gibi çok konfor-luydu. Geminin birinci mevkiinde 120, ikinci mevkiinde 20, kamara altında da 100 yolcu ağırlanabiliyordu.

İLK GELENEKSEL KRAVAT

1 Temmuz 1900 tarihinden itibaren İngiltere'nin Eton kentindeki **"Eski Etonlular Derneği"** tarafından belirlendi. Dernek üyeleri, özel bir kravat takmak fikrine üç yıl önce kapılmışlar-dı. Ancak aradaki zaman, kravatın renkleri-nin belirlenebilmesi için yapılan tartışmalarla geçti. Sonunda, mavi ve siyah renkler kabul edildi. Mavi, yüzyıllardır Eton kentini sembo-lize eden bir renkti. Siyah ise, Londra'ya gi-den dernek üyelerinin takabilmesi için resmi ve başkentin ciddiyetine yakışır bir renk ola-rak seçilmişti.

İLK OPERA

"Dafne" adlı yapıttır. Librettosu **Ottavio Ri-nuccini**, müziği ise **Jacopo Peri'**ye ait olan bu ilk opera, 1597 yılının başlarında Floransa Karnavalı sırasında **Palazzo Corsi'**de sahne-lendi. Müziğinin hiçbir bölümü günümüze ka-dar ulaşmamıştır. Konusunu ise, **Apollo** ile **Dafne** efsanesinden alıyordu.

Gerek metni, gerekse müziği günümüze ulaşabilen ilk opera da yine **Rinuccini** ve **Peri** ikilisine ait olan **"Euridice"**dir. İlk kez, 6 Ekim 1600 günü, Floransa'da, Palazzo Pitti'-de sahnelendi. Orkestrada yalnızca dört pa-ça saz vardı.

İngilizce olarak yazılan ve İngiltere'de ilk kez oynanan opera ise konusunu Kanuni Sul-tan Süleyman'ın Rodos kuşatmasından alır. **"Rodos Kuşatması"** adlı beş perdelik bu ya-pıt, 1656 yılının Eylül ayında Londra'da **Rut-land House'**da sergilendi. Oyunda, 1522 yılın-da Kanuni Sultan Süleyman tarafından Ro-dos'un alınması emrinin verilmesi üzerine ada-nın Türkler tarafından kuşatılması, 600 St. John şövalyesinin 250 bin kişilik Türk birlik-lerine karşı Rodos'u altı ay boyunca koruma-ları anlatılır.

İngiltere'de oynanan ilk İtalyanca opera ise, **Giacomo Greber'in "Ergasto'nun Aşkları"** adlı eseridir. 9 Nisan 1705 günü, Haymarket'te, Que-en's Theatre'da sahnelendi.

İLK TAKMA MOTOR

Dört zamanlı, hava soğutmalı **Daimler** mar-ka bir deniz motorudur. 1896 yılında, New York'ta yapıldı. Talep yetersizliği nedeniyle yalnızca 25 adet üretildi.

"Takma motor" deyimi ise, bu tür motor-ları büyük çapta ilk kez imal eden **Cameron B. Waterman'a** aittir. Waterman'm **"Porto"** marka takma motorlarının yapımına 1906 yı-lında Detroit'te başlandı.

Emekliler, kendilerine maaş verilmeye başlandığı ilk günlerden bu yana, vezneler önünde kuyruğa girmeye başladılar. Kuşkusuz, ilk emeklilerin girdikleri kuyruklar, bugünkülere oranla çok daha kısaydı. Fotoğrafta, 1909 yılında emekli maaşlarını alan Yeni Zelandalılar görülüyor.

İLK EMEKLİ MAAŞI

Almanya'da, **Bismark**'ın 1889 yılının Haziran ayında hazırlattığı Emeklilik Sigortası Yasası, 1 Ocak 1891'den itibaren yürürlüğe girdi. Yasaya göre, 16 yaşının üzerinde olup da, hiçbir iş yapamayan ve yıllık geliri 2 bin markın altında olan herkese, belirli bir çizelgeye göre yardım yapıyordu. Örneğin, yıllık geliri 300 markı aşmayanlara, haftada 7 fenik veriliyordu. 1891 yılında, 132 bin 926 kişiye, 15 milyon 299 bin 4 mark verildi.

İngiliz Milletler Topluluğu'nda, yasa ile

emekli aylığı ödemeye başlayan ilk ülke Yeni Zelanda oldu. Yasa, 1 Kasım 1898'de yürürlüğe girdi. Yılda 34 sterlin ya da daha az kazananlara 18 sterlin de devlet tarafından veriliyordu. Yıllık gelirden, 34 sterlinin üzerindeki her artış için yıllık emeklilik ücretinden bir sterlin kesiliyordu. Emekli ücreti almak isteyen erkeklerin 65, kadınların da 60 yaşını aşmış olmaları gerekiyordu. İlk ödeme 1899 yılının Mart ayında yapıldı. Birinci yılda 4 bin 699 kişiye maaş bağlandı. Bunlardan birine, durumu gereğince yılda 1 sterlin ödendi.

ATLANTIĞI AŞAN İLK MADENİ YAPILI GEMİ

Great Western Steamship Co. şirketi için, çizimleri **Brunel's** firması, yapımı ise **Patterson's** firması tarafından gerçekleştirilen "**Great Britain**" adlı metal gövdeli gemiyi, **Prens Consort** 19 Temmuz 1843 günü Bristol'de kızağa koydu. İlk seferi için 26 Temmuz 1845 günü, 60 yolcu ve 600 ton yükü birlikte Liverpool'dan hareket eden gemi, 14 gün 21 saat süren bir yolculuktan sonra New York'a ulaştı.

İLK KAYAK TURU

1902 yılında Sir **Henry Lunn** tarafından düzenlendi. 440 kişinin katıldığı bu ilk katile, kayak merkezi olarak ünlenen İsveç kasabası Abelen'e getirildi. Geziye katılanlardan biri de Sir Henry Lunn'un oğlu **Arnold Runn** idi. Aradan yıllar geçtikten sonra izlenimlerini şöyle anlatıyordu:

"Hiç gelişmemiş bir görünümümüz vardı. Abelen'deki o ilk kış gezisinin akşamlarını iki uzun masanın çevresine oturup yemek yiyerek ve kendimizi eğlendirerek geçirmeye çalıştık. Haftada iki-üç akşamı dans etmeye ayırıyorduk. Öteki geceler ise, amatör tiyatro oyunları ve içeride yapılan beden hareketleri ile geçiyordu. Dans gecelerinin en olumsuz yönü, aynı partnerle ikiden çok kere dans etmek zorunda kalmaktı. Kentte kayak yapmayı düşünen ve bundan gerçekten zevk alan tek kesim, Abelen'deki aristokratlardı. O yıl bizim gruptan yalnızca birkaç kişi kayak yapmayı denedi."

İLK KİTAP DİZİSİ

"İngiliz Yazarları Dizisi" adı altında 1841 yılında, Leipzig'de **Christian Bernhard Tauchnitz** tarafından yayınlandı. Dizinin ilk kitabı, **Edward Bulwer-Lytton** tarafından yazılan "**Pelham**" adlı yapıtı. Dizide kitapları yayınlanan öteki yazarlar arasında **Dickens**, **Scott**, **Thackeray**, **Marryat**, **Thomas Carile** ve **George Elliot** vardı. Bütün kitaplar, demiryollarının yaygınlaşmasıyla sayıları hızla artan Amerikalı ve İngiliz turistlere satılmak üzere İngilizce olarak basılmıştı. Yayıncı Tauchnitz, kitaplarının, yalnızca İngilizce konuşulmayan ülkelerde satılmasına büyük özen gösteriyordu. Hatta turistlerden, satın aldıkları kitapları kendi ülkelerine sokmayacaklarına dair

söz alınıyordu. Ayrıca tüm kitapların üzerinde İngilizce konuşulan bir ülkeye sokulmalarının suç olduğunu belirten notlar vardı. Böylece bir anlamda ilk Copyright uygulaması da başlatılmış oluyordu. O güne gelinceye değin, yazarların, ülke dışında basılan eserleri karşılığında para almaları söz konusu değildi. Bu dürüstlüğüden dolayı, Tauchnitz'e Almanya'da "**baron**" unvanı verildi ve Saksonya Yürütme Kurulu üyeliğine seçildi. İngiltere ise kendisini "**genel konsolos**" ilan etti ve Tauchnitz, Kraliçe Victoria'nın yakın dostlarından biri oldu. Bu ünlü yayıncı, 1895 yılında ölmüştü ama, başlattığı dizi, 1933 yılına kadar mirasçıları tarafından sürdürüldü. O yıla değin, 525 yazarın 5 bin 97 kitabını yayınlamışlardı.

İLK ÇİVİ

Mezopotamya'da bulunan 5 bin yıllık bir heykelcikte, tarihin en eski çivileri görüldü. 60 santim yüksekliğindeki bu boğa heykeli, bakır plakaların, ahşap bir iskelet üzerine çivilerle çakılması yöntemiyle yapılmıştı.

Orta çağlarda, çivi yapımcılığı, özel bir uzmanlık dalı haline geldi. Demir çubuklardan, çeşitli boy ve kalınlıklarda çiviler yapılmıyordu, ama bunların maliyetleri hayli yüksek olduğundan fiyatları da o oranda pahalı oluyordu. Bu nedenle, o dönemde inşaatlarda, kallaslar, genellikle, usta marangozlar tarafından tahta çivilerle birbirine bağlanıyordu.

Fabrikasyon olarak çivi üretebilen ilk aygıtların patenti, ABD'de 1786 yılında **Ezekial Reed**, İngiltere'de de 1790 yılında **Thomas Clifford** tarafından alındı. Böylece, marangozluk ve mimaride yeni bir dönem başlamış oldu.

İLK İĞNE

Fransa'da, Taş Devri'nden kalma mağaralarda, 20 bin yıl önce kemikten yapılmış iğneler bulundu. İnsan, iğneyi, hayvan derilerinden daha kullanışlı bir giysi üretebilmek için yaptığı arayışlar sırasında buldu. Bu buluş, daha uygar bir yaşama yönelik, önemli bir adım oldu.

15. yüzyıldan itibaren metal iğneler, pek çok ülkede kullanılmaya başlandı. Ancak, iğne ve iplikle dikiş dikmek, yine de uzun yıllar göznuru ve büyük bir sabır isteyen bir uğraş olarak kaldı. 1830 yılında dikiş makinesinin icadı ile, dikiş ve terzilik son derece kolaylaştı.

1861 yılında İngiltere'de düzenlendi ve işçi ailelerinden oluşan 1700 kişi, ücretlerini önceden ödeyerek altı günlük Paris gezisine çıktılar. Resimde, Paris'e gelen ilk İngiliz grubu görülüyor.

İLK PAKET TUR

"Çalışan İnsanların Paris Gezisi" adı altında işçileri temsil eden bir komite tarafından düzenlendi. Komitenin başkanlığını, aynı zamanda parlamenter de olan, **Sir Joseph Paxton** yapıyordu. Gezinin denetimi ise **Thomas Cook**'ta idi. İlk turist kafesi, 17 Mayıs 1861 Cuma günü saat 10.15'te **Londra'dan**, London Bridge İstasyonu'ndan hareket ettiler.

Thomas Cook'un daha önce düzenlediği gezilerde, turistler yalnızca yol paralarını pe-

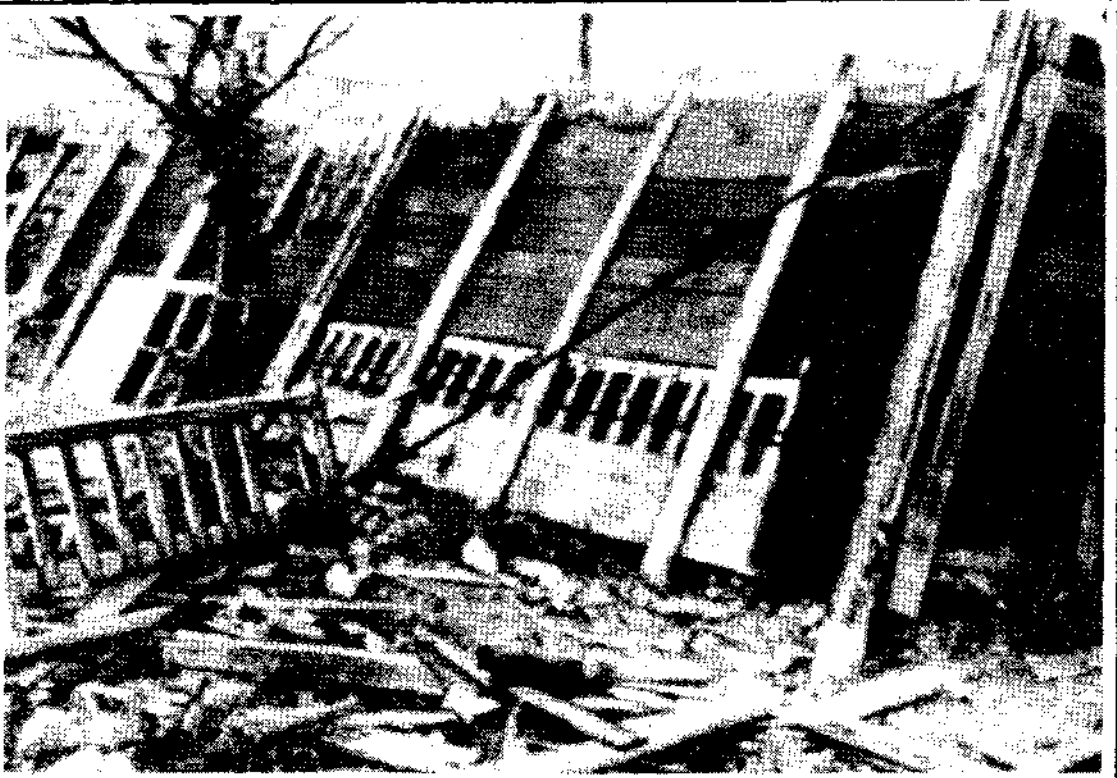
şin olarak öderler, öteki tüm masrafları, gidilen yerlerde kendileri karşılardı. Ancak, bu gezide durum farklı oldu ve ilk kez değişik bir uygulama yapıldı. Tura katılan bir işçi, üçüncü sınıf kapalı bir vagona yolculuk, ikinci sınıf ruhsatlı, iyice bir otelde konaklama da dahil olmak üzere, altı günlük bir tatil için belirlenen ücreti, seyahat başlangıcında şirkete ödemek zorundaydı. Bu büyük girişim üzerine, 1700 kişilik işçi ailesi grubu, Manş'ı geçerek Fransa'yı görmek olanağına kavuştu.

İLK SOMUN VE CIVATA

Somun ve civatadan, sıkıştırıcı olarak, 1550 yılından itibaren Avrupa'da yararlanılmaya başlandı. Bu somun ve civatalar, tamamen elle ve tahtadan yapılıyordu.

1798 yılında ABD'de **David Wilkinson** so-

mun ve civata üreten bir araç yaptı. Ondan bir yıl önce de İngiliz Henry Moudslay, tamamı metal olan civatalarla somunları üretmeyi başarmıştı. Bu iki buluş üzerine, somun ve civata hızla yayıldı. 19. yüzyıla gelindiğinde makine ve bina yapımında metal somun ve civatalar ahşap benzerlerinin yerlerini tamamen almış durumdaydılar.

Nagasaki'ye atılan atom bombası, kentin bir harabeye dönmesine yol açtı. Fotoğrafta görülen ağaca dayalı çit, bulunduğu yerden, bombanın etkisiyle yaklaşık 1 kilometre öteye fırlamıştı.

İLK NÜKLEER BOMBA

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda, birçok ülkedeki bilginler, nükleer enerjinin akıl almaz gücünün bir bombaya dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğine ilişkin araştırmalarını sürdürüyorlardı. İngiltere'ye sığınan iki Alman bilimadamı Profesör **Rudolph Peierls** ve **Dr. Otto Frisch**, 1940 baharında, Birmingham Üniversitesi'nde ilk gelişmeyi sağladılar. İngiliz Hükümeti tarafından Nisan 1940'da kurulan özel komite, 1941 yılının Haziran ayında, ikibuçuk yıl içinde, ilk atom bombasının yapılabileceğini duyurdu. Başbakan **Winston Churchill**, çalışmaların devam ettirilmesini istedi. Ancak, İngiltere, yoğun şekilde bombardıman tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğundan, adada küçük bir tesis kurulacak, asıl büyük üretim ise, Kanada'da yapılacaktı.

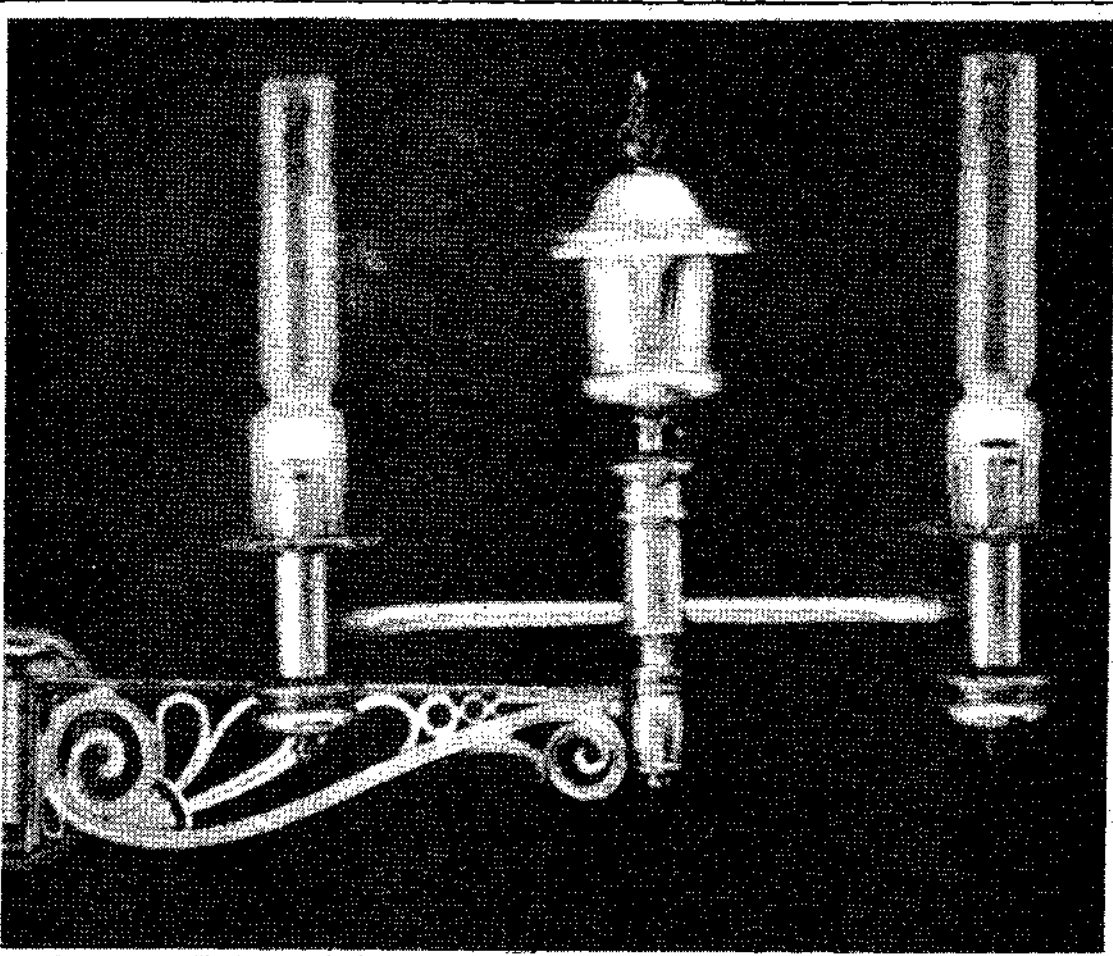
Bu yolda bir çalışma da ABD'de sürdürülüyordu. ABD'nin 1941 yılında savaşa girmesi üzerine, iki ülke, atom bombasına ilişkin projelerin ortak yürütülmesini kararlaştırdı. İngiliz bilim adamları Amerikalıların "**Manhattan Projesi**"nde görev aldılar ve çalışmalar ABD'de yürütülmeye başlandı.

İlk atomik patlama, 16 Temmuz 1945'te New Mexico çöllerinde gerçekleştirildi. Japon-

ların yavaş yavaş barış görüşmelerine yanaşmaya başlamalarına rağmen, ABD Başkanı **Truman**, İngiliz Başbakanı **Churchill**'in de onayı ile, Japonya'nın kayıtsız koşulsuz teslimini çabuklaştırmak amacıyla iki atom bombası kullanılmasına karar verdi. Tokyo, böyle bir bombanın kullanılacağına dair önceden uyarılmadı. 6 Ağustos 1945'te Hiroşima, nükleer saldırının ilk kurbanı oldu. 20 bin ton TNT (dinamit) tahrir gücüne eşit olan bomba, yerden 600 metre yükseklikte patladı ve 80 bin kişinin derhal ölmesine, 70 bin kişinin de sakat kalmasına yol açtı. Kentteki binaların yüzde 70'i de tamamen yok olmuş, ya da kullanılamaz hale gelmişti.

9 Ağustos'ta, ikinci bomba Nagasaki'ye atıldı. Bu kentte de, 40 bin kişi öldü. 25 bin kişi yaralandı. 10 Ağustos'ta Japonlar, "**hiçbir koşul**" öne sürmeden teslim oldular. Ancak şurası çok kesin olarak bilinmektedir ki, Amerikalılar atom bombasını kullanmasalar bile, Japonya teslim olmak üzereydi.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler Birliği ile Batı arasındaki soğuk savaştan yararlanan ABD bir süre, nükleer silahları tekelinde tutmanın zevkini yaşadı. Ancak, 1949 yılında Moskova ilk atom denemesini yaptı. Onu, üç yıl sonra İngiltere izledi.

Duvara monte edilen bu Argant lambasında, kolza yağı yakılıyordu. Kolza yağı, çok ağır olduğundan, ortadaki haznenin alevlerden daha yüksekte olması gerekiyordu. Özel fitilleri ve cam üstlükleri ile bu lambalar, kendilerinden önce kullanılan lambalara oranla 12 kez daha fazla ışık veriyorlardı.

İLK YAĞ LAMBASI

Taş Devri insanı, günümüzden 40 bin yıl önce mağara duvarlarını resimlerle süslerken, çalışmalarını gün ışığının erişmesinin olanaksız olduğu yerlerde, yağ lambasının ışığında sürdürüyordu. Fransa'nın Dordogna yöresinde bulunan 17 bin yıllık lambaların içinde hayvansal yağlar yakılıyordu. Bu lambalar, içleri oyuk taş parçalarıydı.

Daha sonra, deniz hayvanlarının kabukları lamba olarak kullanılmaya başlandı. Milat'tan önce 5. yüzyılda Mısırlılar ve Persler, balıktan midye kabuğu biçiminde lambalar yaptılar. Kolza ürününden elde ettikleri yağları aydınlanma amacıyla kullandılar ve lambanın hazne bölümüne, yağın içine başka maddelerin girmemesi için bir kapak takmayı akıl ettiler. M.Ö. 1000 yılından itibaren de lambaların içindeki yağları emerek ışık vermek

üzere, bitki liflerinden yapılan fitiller kullanılıyordu.

1780 yılında, Fransa'da çalışan İsveçli kimyager **Ami Argand**, ilk yünlü fitili yaptı ve üzerine camdan bir koruyucu geçirdi. Bir hava deliği aracılığıyla, fitilin ortasına ulaşan hava, onun daha iyi yanmasını ve daha çok ışık vermesini sağlıyordu. Argand lambasının ışığı, insanlara akşamları kitap okuma alışkanlığı kazandıracak kadar güçlüydü.

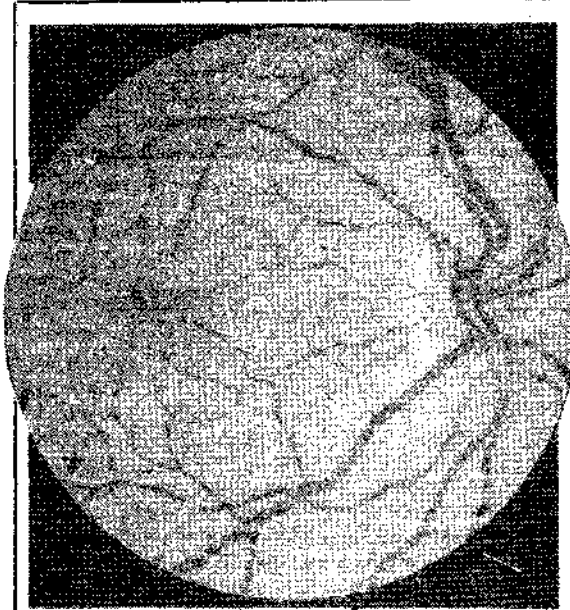
1859 yılında, Pennsylvania'da petrolün bulunmasıyla, lambaların içindeki çeşitli yağların yerini bu madde aldı. 1865 yılında, İngiltere'de **James ve Joseph Hinks** kardeşler, çift fitilli lambayı gerçekleştirdiler. Bu lambalar tek fitilli Argand lambalarının iki katı ışık vermelerine rağmen, yarı yarıya daha az yakıt harcıyorlardı.

Gaz lambaları, günümüzde, Çin, SSCB ve Afrika'nın elektrik ulaşamayan bazı yerlerinde hâlâ kullanılmaktadır.

İLK ORGAN NAKLİ

İnsanlar arasında organ naklini gerçekleştirmeye ilişkin denemeler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başladı. Fakat, o güne kadar hayvanlar üzerinde yapılan deneyler, vücuda yeni takılan organın, bünyenin savunma mekanizmaları tarafından ağır ağır yok edildiğini gösteriyordu.

1953 yılında, Bostonlu cerrah **John P. Merrill**, ikiz kardeşlerden birinden alınacak bir böbreğin ötekine takılması halinde, bünyenin yeni böbreği "**reddetmediğini**" gördü Sonraları, birbirleriyle akrabalığı olmayan insanlar

Hermann von Helmholtz tarafından yapılan Oftalmoskop aygıtı, gözdeki retina tabakasında bulunan damarların incelenmesini ve hastalıkların bu yöntemle tanısını kolaylaştırırdı. Fotoğrafta, bir şeker hastasının hasarlı göz damarları görülmüyor,

İLK OFTALMOSKOP

1851 yılında, Berlinli Doktor **Hermann von Helmholtz**, göz bebeğine bir ışık yollayabildiği takdirde gözün iç kısımlarını inceleyebileceğini anladı. Bir süre çalıştıktan sonra, oftalmoskopu geliştirdi. Bu aygıt bir ışık kaynağı, ayna ve merceklerden oluşuyordu. Doktorun özellikle retinayı ve göz yuvarlağını incelemesini büyük ölçüde kolaylaştırıyordu. Retinanın üzerindeki atar ve toplardamarlar, vücudumuzun doğrudan görebileceğimiz tek damarlarıdır. Bu nedenle günümüzde oftalmoskopik inceleme, birçok hastalığın tanısında önemli rol oynar.

arasında yapılan organ naklinin bünye tarafından kabulünü sağlayan ilaçlar geliştirildi. Bu ilaçlar sayesinde, önceleri, böbrek nakilleri yapıldı. Ancak, bu ilaçlar sayesinde böbrek takılan hastalar, bu kez de bir tür kanserin tehdidiyle karşı karşıya kaldılar. Bu nedenle, organ nakli, ancak, başka türlü yaşaması olanaksız hale gelen hastalar için başvuru olan bir yöntem oldu.

PARAŞÜTLE İLK ATLAYIŞ

22 Ekim 1797 günü, **Andre-Jacques Garnerin** tarafından, Paris'te Parc Monceau'da yapıldı. Garnerin, 743 metre yükseklikten, bir balondan atladı. 7 metre çapındaki paraşüt, kapalı bir şemsiyeyi andırıyordu ve ortasındaki destek çubuğu bir iple balonun sepetine bağlanmıştı. Şemsiyenin alt ucuna bağlı sepete de Garnerin oturmuştu. Balonun sepetinde bulunan Garnerin'in kardeşi, paraşütün ipini kesti ve paraşüt aşağıya inmeye başladı. Bu anda, "**kapalı şemsiye**" açıldı ve iniş yavaşladı.

Paraşütle ilk acil atlayış da, 1808 yılında, Polonya'nın Varşova kentinde yapıldı. **Jordaki Kurapento**, bindiği Mongolfier balonunun alev alması sonucu paraşütle aşağı atladı. Bu, motorlu uçakların yapımına kadar kayıtlara geçen ilk acil durum atlayışı oldu.

UÇAKTAN PARAŞÜTLE İLK ATLAYIŞ

1 Mart 1912 günü, Yüzbaşı **Ablert Berry** tarafından, Benosit marka bir uçaktan Jefferson Barracks üzerinde yapıldı. Berry, 300 metre yükseklikten atlamıştı. Anthony Jannus kumandasındaki uçak, Kinloch Park'taki Benosit Uçuş Okulu'ndan saat 2.30'da havalandı. 2.5 saat sonra da atlayışın yapılacağı bölgeye geldi. "**Flight**" dergisindeki habere göre, Berry'nin paraşütü, atlayıştan sonraki ilk 130 metreden sonra açıldı. Salimen yere inen Berry, derhal yerinden fırlayarak komutanı Binbaşı W.T. Wood'a koştu ve raporunu verdi.

UÇAKTAN PARAŞÜTLE ATLAYAN İLK KADIN

ABD'nin Kuzey Caroline eyaletinden Bayan Georgia Thompson, 1908 yılında, Charles Broadwick paraşüt ekibine katıldığı zaman, 15 yıllık ev kadını ve anneydi. İlk atlayışını 21 Haziran 1913 günü, **Glenn Martin'in** kullan-

diği bir uçaktan, Los Angeles'da, Griffith Parkı üzerinde yaptı. "**İnce Broadwick**" olarak tanınan bu ilk kadın paraşütçü, 4 Temmuz 1914 günü, San Diego'da ilk kez elle kumanda edilen bir paraşütle uçaktan atladı.

PARAŞÜTLE UÇAĞABİTEN İLK PİLOTLAR

1918 yılının baharında, Heinecke tipi paraşütleriyle uçaklarını kullanan Alman Hava Kuvvetleri'ne bağlı pilotlardır. O yılın 1 Nisan'ında, Jasta 56 adlı hava birliğinden **Vzfw. Weimer, Albatross DVA** tipi uçağının İngiliz mevzileri üzerinde vurulması sonucu, savaşta paraşütle atlayan ilk askeri pilot oldu. Sağ olarak yere inmesine karşın, İngilizlere tutsak olmaktan kurtulamadı.

PARAŞÜTLE İLK SERBEST ATLAYIŞ

Paraşütle kural dışı ilk serbest atlayış, Amerikan Hava Kuvvetleri'nden Çavuş **Randall Bose** tarafından gerçekleştirildi. Çavuş Bose, bir arkadaşıyla, atlayıştan 300 metre sonra paraşütünü açtığı halde salimen aşağı inebileceğine dair iddiaya girmişti. Deneme, 1924 yılında, Long Island'da yapıldı. 1500 metre yükseklikten atlayan Bose, 500 metre düştükten sonra paraşütünün ipini çekti ve burnu bile kanamadan aşağı inmeyi başararak iddiayı kazandı.

İLK PARAŞÜT SPOR KULÜBÜ

1933 yılında Moskova'da kuruldu. Paraşütçülüğün spor olarak gelişimine büyük önem veren Sovyetler Birliği, ilk spor kulübünün kuruluşundan üç yıl önce de, Sovyet Paraşüt Spor Festivali'ni düzenlemişti. 1930'lu yıllarda, ülkenin pek çok yerinde yüzlerce paraşüt kulübü kuruldu ve halk parklarının çoğunda atlama kuleleri inşa edildi. Bu çalışmalar, Sovyetler Birliği'ni paraşüt konusunda dünyanın en önde gelen ülkesi haline getirdi.

İLK DİNSEL DERGİ

"**St. Michael's Derby Parish Magazine**" adıyla 1859 yılının Ocak ayında yayınlandı. Aylık olan derginin kurucusu, **Peder John Erskine Clarke** idi. Birinci sayısının kapağında kiliseyi, bazı evleri ve kulüpleri ile bir okulun bahçesinde top oynayan çocukları gösteren çizgi-

resimler vardı. Derginin içeriği ise, yaşanmış öykülerden, şiirlerden, çocuk öykülerinden, misyoner yaşamının gizemli yanlarından söz eden yazılardan, eski kitaplardan alıntılardan ve kilise ile cemaat haberlerinden oluşuyordu. "**Okuyucuların Sorularına Yanıtlar**" başlığıyla açılan bir sütunda, okurların, kilise ve faaliyetleri ile çeşitli dinsel konularda gönderecekleri soruların tüm açıklıkları ve ayrıntılarıyla yanıtlanacağı belirtiliyordu.

İLK PARKMETRE

Oklahoma City'nin önde gelen gazetelerinden birinin yayıncısı olan **Carlton Magee** tarafından geliştirildi. Magee, kent içinde otopark sorununu, çözmek üzere kurulmuş bir işadamları komitesinin başkanlığına getirilmişti. Dual Parkin Meter Co. adlı bir şirket kurdu. Oklahoma Trafik Müdürlüğü, bu şirkete ilk etapta 150 parkmetre sipariş etti. Bu parkmetreler, 16 Temmuz 1935 günü kentin çeşitli yerlerine takılarak hizmete girdi. İngiltere'de de ilk kez Londra'da 10 Temmuz 1958 günü 625 parkmetre takıldı.

İLK PENİSİLİN

1928 yılının Eylül ayında, Londra'daki St. Mary Hastanesi'nde **Dr. Alexander Fleming** tarafından bulundu. Fleming, bir ay önce tatile çıkarken, laboratuvarının güneş görmeyen bir köşesine bazı kültürler yerleştirmişti. D.M. Pryce'la birlikte, bunların antiseptik özelliklerini araştırıyordu. Tatil sonrası yaptığı incelemelerde, bu kültürlerden birinin farklı bir özellik gösterdiğini fark etti. Bunun üzerine yoğun bir çalışmaya başladı. Sonunda 13 Şubat 1929 günü, Tıbbi Araştırmalar Kulübü'nde, penisilini bulduğunu açıkladı.

PENİSİLİNİN İLK KLİNİK UYGULAMASI

St. Mary's Hastanesi'nde, 9 Ocak 1929 günü yapıldı. **Fleming**, asistanlarından **Stuart Craddock**'un sinüs iltihabını penisilinle iyileştirdi ve "**steplokok**" türü mikropları yok ederek tedavide başarı sağladı. İlacın çok daha etkin bir kullanımı, 1931 yılında Sheffield'da gerçekleştirildi. **Dr. C.G. Paine** iki çocuk hastada doğuştan gelen "**gonokokal oftalmittis**" denilen görme bozukluğu ile, bir erişkin hastada "**pnomokokal enfeksiyon**" sonucu oluşan göz hastalığını penisilinle iyileştirdi. Erişkin

hastanın sağ gözüne düşme sonucu bir taş parçası çarpmış ve küçük bir taş parçası gözbeğinin arkasına girerek hasara neden olmuştu. Enfeksiyon, penisilininle temizlendi ve göz, taşı çıkartmak için ameliyat edilebilir hale geldi. Hasta, kısa zamanda yeniden normal görme yeteneğine kavuştu. Bu ilk başarılı penisilin tedavileri, yerel girişimler olarak kaldı ve penisilinin önemli bir "kemoterapi" unsuru olarak kabul edilmesi çok zaman aldı.

Londra'dan, Parlamento Alanı'nın köşesine dikilen bu tabela ile ilkyaya geçidi 1926 yılında hizmete girdi. Beyaz zemin üzerine, "Lütfen buradan geçiniz" yazılı tabelayı, Londralılar ilk günlerde şaşkınlıkla izlediler.

İLK YAYA GEÇİDİ

Parlamento Alanı'nda, Londra Trafik Danışma Komitesi'nin girişimleri sonucu, 1926 yılının Aralık ayında hizmete girdi. Geçidinyeri, üzerinde bir (+) işareti ile "Lütfen buradan geçiniz" yazısı bulunan beyaz bir tabela ile belirlendi. Ertesi yılın Ağustos aya kadar, kentteki yaya geçitlerinin sayısı 16'yi buldu. En önemli geçitler, asfalt üzerine, birbirine paralel olarak çizilen iki kalın beyaz çizgi ile işaretlendi.

Zebra derisini andıran beyaz çizgilerin yaya geçitlerinde kullanılmasına ise 31 Ekim 1951 gününden itibaren başlandı.

ARITILMIŞ İLK PENİSİLİN

Sir William Dunn Patoloji Okulu'nda, 1940 yazında, Profesör **Howard Florey** ve Yahudi asıllı Alman Profesör Ernest Chain tarafından elde edildi. Prof. **Florey**, ortak çalışmalarının sonucunu, "**Kemoterapik tedavi aracı olarak penisilin**" başlıklı bir makalesiyle dünyaya duyurdu. Bu makale, 24 Ağustos 1940 günü, *Lancet*'te yayınlandı.

ARITILMIŞ PENİSİLİNİN İLK KLİNİK KULLANIMI

12 Şubat 1941 günü, Oxford'da Radcliffe Hastanesi'nde gerçekleşti. Bir polis memuru olan hasta, ağız kenarındaki yara sonucu, kan zehirlenmesine yakalanmıştı. 24 saat içinde hastaya 800 miligram penisilin verildi ve durumunda büyük bir düzelme gözlemlendi. Ancak 5 gün içinde, Profesör Florey'in ekibi, o dönemde, dünyada bulunan tüm arıtılmış penisilini tüketti ve hasta 15 Mart günü öldü.

Kesin bir başarıyla sonuçlanan ilk penisilin tedavisi, yine Redcliffe Hastanesi'nde, 3 Mayıs 1941 günü başlatıldı. Büyük bir şirpençe çıban yarasıyla hastaneye getirilen hastaya, damardan penisilin verildi. 4 gün sonra, yaranın iyileşmeye yüz tuttuğu görüldü. 15 Mayıs günü, hasta, sağlığına tamamen kavuşmuş olarak hastaneden taburcu edildi.

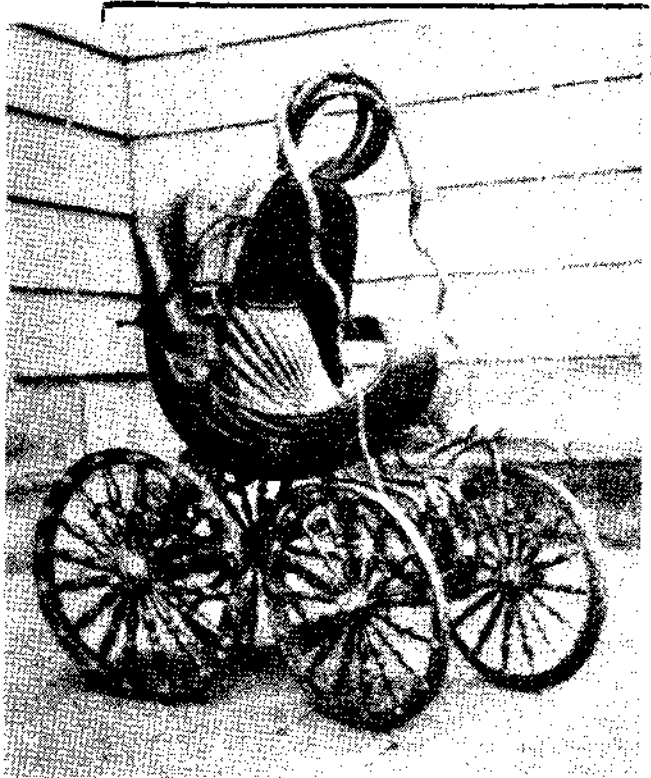
Geniş ölçüde penisilin üretmek üzere ilk tesis de Oxford'daki Sir William Dunn Patoloji Okulu'nda, 1941 yılının yazında, Prof. **Chain**'in yönetiminde faaliyete geçti. Penisilini de ürettiği ilaçlar arasına alan ilk eczacılık kuruluşu ise, Bromley'deki **Kemball and Bishop Co.** şirketi oldu. Şirket, ürettiği 10 galonluk ilk 20 bidon penisilini, ücretsiz olarak 11 Eylül 1942 günü Patoloji Okulu'na armağan etti.

Sir Alexander Fleming, Sir Howard Florey ve Dr. E.B. Chain, penisilinle ilgili çalışmalarından ötürü, 1945 yılının ekim ayında Nobel Ödülü'nü ortaklaşa paylaştılar.

SERİ OLARAK YAPILAN İLK ÇOCUK ARABALARI

Bu tür arabaların üretimine, 1850 yılında Londra'da iki ayrı yapımcı tarafından başlandı. **John Ailen** ve **A.Babin** adlı kişilerin yaptıkları arabalar, önceki benzerlerinden çok farklıydı. Zira daha önceki örnekler, aristokrasi için imal edilmiş tek tük denemelerdi ve

hepsi de önden bir hayvan ya da insan tarafından çekiliyordu. Ailen ve Babin'in yaptıkları çocuk arabaları ise, bugünkü benzerleri gibi arkadan itiliyordu. Ayrıca dört değil, üç tekerleği vardı.

William Kent'in, 1773 yılında Devonshire Dükü için yaptığı bu ilk çocuk arabası, önündeki koşumlara bağlanan köpekler tarafından çekiliyordu. Arabanın ön kısmında görülen yılanlar, Devonshire'ların aile sembolü idi.

İLK ÇOCUK ARABASI

İngiltere'de, 1733 yılında William Kent tarafından, 3. Devonshire Dükü için yapıldı. Aracın arka tekerleklerinin çapı 52 santim, ön tekerleklerinin çapı ise 40 santimdi. Arabanın en büyük özelliği, ön tekerleklerin arasına Devonshire ailesinin simgesi olan "Cavendish yılanları"nın takılmasıydı. Yılanların ve taşıyıcı bölümün ahşap olarak yapıldığı bu çocuk arabası, köpekler tarafından çekiliyordu. 1733 yılında yapılan ilk çocuk arabasının çağdaşı olduğu sanılan bir başka örnek de halen, Fransız Ulusal Müzesi'nde saklanmaktadır. Bazı tarihçiler, bu arabanın 14. Louis'nin çocuğu **Dauphin** (doğumu 1729) için yapıldığını öne sürerler. Ancak müze yetkilileri bu düşünceye katılmıyorlar. Onlara göre, araba, Fransa'da değil, Almanya'da yapıldı.

İLK PERMALI SAÇLAR

Kari Ludwig Nessler tarafından yapıldı. Nessler, 1872 yılında, Black Forrest'ta doğmuştu. Aynı yıl, Parisli modacı Marcel Grateau, saç modasına "**Marcel dalgaları**" denilen biçimi getirmişti. Yoksul bir ayakkabıcının oğlu olan Nessler, ailesinin isteği üzerine baba mesleğine yöneldi. Ne var ki, gözleri bu mesleği yapmasına elverecek denli güçlü değildi. Sonunda kuaför oldu. Önce İsviçre'de çalıştı, sonra Paris'e geçti. Orada, Marcel dalgalarının nasıl yapılacağını öğrendi. 1901 yılında Londra'ya döndüğünde, kendi geliştirdiği bir aygıtın yardımıyla hanımların saçlarına uzun ömürlü Marcel bukleleri yapmayı rahatlıkla beceriyordu. Bir gün müşterilerden birinin saçında bu yöntemi denedi. Ancak hanımların, kendisine sık sık para ödemesinden yana olan patronu, kalıcı bir saç biçimi yaratan Nessler'i hemen kovdu. Neyse ki, o güne kadar Nessler kendi adına bir salon açıp çalışmalarını sürdürmesine yetecek kadar para biriktirmişti. 8 Ekim 1906 akşamı, açtığı yeni salona kentin en ünlü kuaförlerini çağırdı ve onlara permanın nasıl yapılacağını gösterdi. Nessler'in kullandığı yöntemin kalıcılığından kuşku yoktu ama, ticari açıdan kuaförler için hiç de iç açıcı bir gelişme değildi bu durum. Kullanılan aygıt son derece büyük ve ağırdı. Müşterinin saçlarına perma yaptırabilmek için tam 6 saat boyunca bu aygıtı tahammül etmesi gerekiyordu. Tabii, bu kadar uzun süren bir işlemin fiyatı da ona göre idi. Bu yüzdendir ki, bir yıl içinde saçlarına perma yaptırmak için Nessler'e gelen müşteri sayısı ancak 70'te kaldı. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, Nessler ABD'ye göç etti. Büyük bir şans eseri, dönemin ünlü dans yıldızı **Irene Castle**, Nessler'e gelerek saçlarına perma yaptırdı (1915) ve o günden sonra tüm Amerika perma modasının çığnılığıyla kıvrım kıvrım oldu.

İLK PETROL POMPASI

ABD'nin Indiana eyaleti, Fort Wayne kasabasında, Sylvanus Bowster ve Jake Gumper tarafından işletilen bakkal dükkânına 5 Eylül 1885 günü takıldı. Gerçi o dönemde Karl Benz de ilk atsız arabayı üretmek için çalışmalarına başlamıştı ama, bugünkü petrol pompalarının atası olan ilk pompanın arabalarla ve otomobil sürücülerıyla hiç ilgisi yoktu. Bowster'i böyle bir pompa yapmaya yönelten, komşusu bakkal Gumper'in bir sorunuydu. Gumper'in dükkânında petrol lambalarında kul-

lanılan gazyağı ile yemeklik yağ, yanyana satılıyordu. Gazyağı fişisından sık sık gaz alındığı için kokusu yemeklik yağa sınıyor ve Gumper'in müşkülpeşent müşterileri bundan sık sık şikâyetçi oluyordu. Kuşkusuz, bu sorunun en kolay çözümü, gaz yağının bulunduğu fişiyı, dükkânın daha uzak bir köşesine taşımasıydı. Ne Bowstre, ne de Gumper bunu akıl edebildi ve böylece iki arkadaş bu soruna bir çare bulmak için kafa yormaya başladılar. Sonunda Bowster, ilk pompayı yaptı. Bu pompa sayesinde, gaz fişisinin açılmasına hiç gerek yoktu. Pompanın ucu, fişinin üst kapağından özel bir delikle içeriye daldırılıyor, daha sonra da elle çalışan bir kolun yardımıyla istenilen kaba, gazyağı aktarılıyordu. Elle çalışan kolun her devinimi sonunda kaba aktarılan gaz miktarı da sabit olduğundan ücreti de kolayca hesaplanabiliyordu. Böylece gaz fişisinden hiç koku çıkmadan Gumper satışlarını sürdürdü.

Petrol pompasının benzin istasyonlarında kullanılmaya başlanması ise, Bowster'in ilk çalışmasından 20 yıl sonra mümkün oldu. İlk kez 1905 yılında, yine Fort Wayne'de bir benzin istasyonuna ilk pompa takıldı.

Satılan akaryakıtın fiyatını ve miktarını otomatik olarak gösteren ilk pompa ise 1 Kasım 1932 günü piyasaya çıkarıldı.

İLK FOTOKOPİ ARACI

Rectigraph Co. adlı şirket tarafından 1907 yılında New York'ta pazarlandı. Makinenin patenti **George C.Beidler'e** aitti. Beidler, böyle bir araç geliştirme fikrini, yıllar önce Oklahoma'da bir arazi ihtilafları bürosunda çalışırken düşünmüştü. Yasal belgelerin çok kısa bir zaman içinde kopye edilmeleri gereksinimi, onu bu yolda bazı araştırmalara yöneltti. Uzun denemelerden sonra, ilk rototip fotokopi makinesini 1906 yılında yapmayı başardı ve aynı yıl da patentini aldı.

TİCARİ AÇIDAN BAŞARILI İLK FOTOĞRAF BASMA İŞLEMİ

1839 yılında Paris'te **Louis J.M.Daguerre** tarafından geliştirildi. Daguerre, bu çalışmalarına 10 yıl önce ilk fotoğrafı çeken **Nicephore Niepce** ile bir ortaklık kurarak başlamıştı. Uzun süren çalışmalar sonucu, Niepce'nin "**heliografi**" adını verdiği teknikle 8 saat süren fotoğraf basma işlemi, 15-30 dakikaya indirgemeyi başardı. Çalışmalarının sonucu, ünlü Fransız astronomisti **Dominique-**

François Arago tarafından, 7 Ocak 1839 günü, Fransız Bilimler Akademisi'nde tanıtıldı. Bu tanıtımın etkisiyle, Fransız hükümeti, sistemin haklarını dünya çapında kendisine ait olmak üzere **Daguerre** ile Niepce'nin mirasçısı **Isidore Niepce**'den satın aldı (19 Ağustos 1839). Ancak Daguerre, bir "**uyanıklık**" yaparak, buluşunun patentini Fransa hükümeti ile yaptığı anlaşmadan beş gün önce, Londra'da da tescil ettirmişti. Sonradan bu davranışından pişmanlık duydu ve Londra'daki haklarını hiçbir zaman kullanamadı. Zaten buna da gerek kalmamıştı. Parisliler, "**bir saat içinde çıkan fotoğraf**" tekniğinden öylesine etkilenmişlerdi ki, bu yeni akımın öncüleri arasında yer alabilmek için fotoğraf malzemesi satan dükkânları adeta yağmaladılar. Kentin her köşesi, kiliselerin, sarayların ya da başka yerlerin görüntülerini saptamaya çalışan üç ayaklı kameralarla doldu.

FOTOĞRAFI ÇEKİLEN İLK İNSAN

Rahip **Joseph Bancroft Reade**, 1838 yılında "**bahçivani**"nı, çimlerin üzerine yatırdı ve bir fotoğrafını çekti. Bu, dünyada bir insanı resmeden ilk fotoğraf oldu.

İLK OLAY FOTOĞRAFI

10 Nisan 1848'de, **W.E.Kilburn** tarafından çekildi. O gün, 20 bin kişilik bir kalabalık, İngiltere'de parlamento binasının önünde toplanarak, bazı reformların gerçekleştirilmesi için gösteriler yaptı. W.E.Kilburn, işte bu kalabalığın fotoğrafını çekmişti. 1977 yılına kadar, böyle bir fotoğrafın varlığından kimse haberi yoktu. O yıl BBC'nin araştırmacılarından biri, fotoğrafı, Windsor'daki Kraliyet Koleksiyonları'nın arasında buldu.

HAVADAN ÇEKİLEN İLK FOTOĞRAF

"**Nadar**" takma adıyla bilinen Fransız havacı **Gaspard Felix Tournachon** tarafından 1858 yılının son haftası içinde çekildi. Tournachon, 87 metre yükseklikteki bir balondan, Paris'in dışındaki Val de Biere yöresini görüntüledi. İngiltere'de ilk hava fotoğrafı ise 1863 yılında, Medway Vadisi'nin 1335 metre üstünde bir balondan **Henry Negretti** tarafından çekildi.

SATILAN İLK FOTOĞRAF MAKİNESİ

Alphonse Giroux tarafından yapılan fotoğraf makinesi, 1839 yılının Eylül ayında, Paris'te 400 franka satıldı. Makinenin mucidi **Louis Deguerre** ile **Giroux** arasındaki üretim anlaşması, aynı yılın 22 Haziran günü imzalanmıştı. Ahşap olarak yapılan ilk kameranın boyutları, kapalı olarak 26 cm X 30 cm x 36 cm idi. Akromatik olan merceği de, Paris'te **Charles Chevalier** tarafından yapılmıştı. Giroux et Cia firması, dünyanın fotoğraf malzemesi satan ilk şirkettir. Dükkânlarında her türlü fotoğraf malzemesi bulmak mümkündü. Tabii, bu malzemeler o günün tekniğine göre idi.

İLK FOTOĞRAFMAKİNESİ FİLMİ

Patenti, 1888 yılının Nisan ayında İngiltere'nin Birmingham kentinde **Alfred Pumphrey** tarafından alındı. Ertesi yıl Pumphrey, kendi fabrikasında üretime başladı. Jelatin emülsiyonlu bu filmler, 12'lik plaketter halinde satılıyordu ve 8 X 11 cm ile 20 + 25 cm arasında değişik boyutlarda bulabilmek mümkündü. Bir dolduruşta 100 fotoğraf çekebilen 100-Fold Filmograph markalı kendi orijinal makinesinde kullanıldığı gibi, standart film kullanabilen her tür makine ile de çekim yapmak mümkündü.

İLKSELÜLOİDFİLM

Philadelphia'da, **John Carbutt** tarafından geliştirildi ve 7 Kasım 1888 günü, Fotoğrafçılık Derneği üyelerine tanıtıldı. Bunlar, negatif filmlerdi. Aynı yılın 21 Kasım'ında ilk "slayt"ı yaptı.

Rulo halindeki selüloid filmler ise, New York'ta, **Eastman Dry Plate Co.** tarafından 27 Ağustos 1889 gününden itibaren yeni üretilen Kodak marka fotoğraf makinelerinde kullanılmak üzere pazarlandı. Gerçi, aynı yılın Aralık ayında patentini almışlardı ama, aslında rulo filmle ilgili çalışmalar, 2 Mayıs 1887'de başlamıştı ve patent için müracaat üretimin gerçekleşmesinden sonraya bırakılmıştı.

İLK FOTOĞRAFÇIDÜKKÂNI

"New York Sun" gazetesinin 4 Mart 1840 ta-

rihli nüshasında, **Alexander Wolcott** ve **John Johnson** tarafından 51. caddede bir fotoğrafçı dükkânı açıldığı, bu-dükkânda "**harikulade portreler**" çekildiği duyuruldu. Poz süresi 3-5 dakika olan bir tek fotoğraf için 3 dolar ücret alınıyordu. İngiltere'nin ilk fotoğraf stüdyosunu ise Londra'da 23 Mart 1841 günü eski bir kömür tüccarı olan **Richard Beard** açtı. Beard, J. F. Goddard ve J. T. Cooper adlı iki usta fotoğrafçıyı dükkânına usta olarak aldı. Yıl sonuna doğru, dükkânın ortalama günlük geliri 60 sterlin dolayındaydı. Çekim sırasında poz süresi hayli uzun olduğundan, müşterilerin kıpırdamaması için, boyunları arkadan bir desteğe yaslanıyordu. Bir gazete muhabiri, bu desteği, "**demir kelepçe**" olarak tanımladı. Ne var ki, müşteri yaptığı zahmetin karşılığını kelepçeden kurtulduktan yalnızca beş dakika sonra özenle çerçevelenmiş 5x4 santimetre ebadında güzel bir resimle alıyordu.

Doğal renklerle fotoğraf çeken ilk stüdyo ise, 1906 yılında, Londra'da "**Rotary Photographic Co.**" adlı şirket tarafından hizmete açıldı.

İLK FOTOĞRAFKULÜBÜ

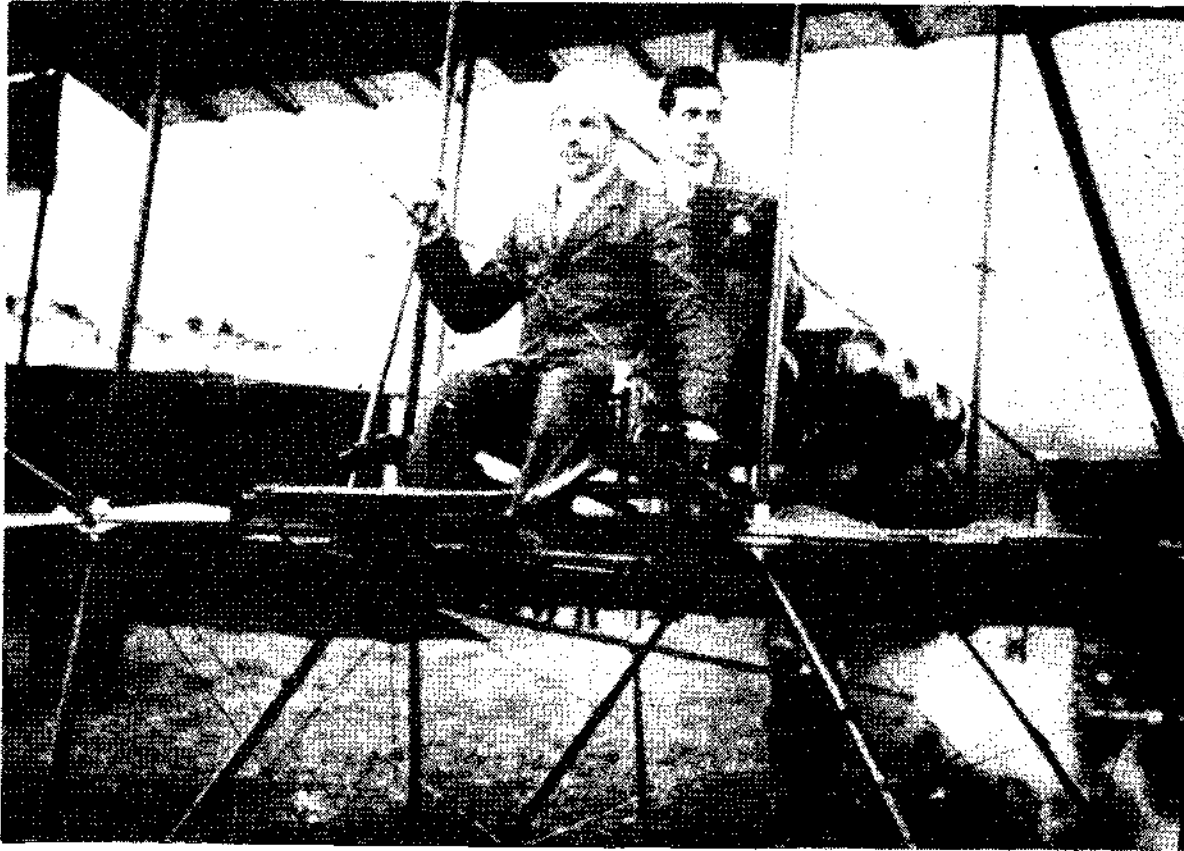
"**Daguerreotipi Dostları**" adı altında 1840 yılında **Karl Schuh** tarafından Viyana'da kuruldu. Aslen Berlinli olan Schuh, "**daguerreotipi**" tekniğiyle fotoğraflar çekiyordu ve bir yıl sonra, Avusturya'nın ilk profesyonel fotoğrafçısı olarak portreler çekmeye başladı. Kulüp üyeleri, düzenli olarak yaptıkları toplantılara birbirlerine çalışmalarını gösteriyorlar ve bu çalışmalar üzerine tartışıyorlardı.

İLK RENKLİ FOTOĞRAF

Jersey'de Thomas Sutton tarafından çekildi. 17 Mayıs 1861 günü yapılan bu çekim sırasında Sutton'un teknik danışmanlığını İskoçyalı fizikçi **James Clark Maxwell** yaptı. Maxwell'in tekniğine göre, fotoğraf üç aşamada çekiliyordu. Bunlardan her birinde, kamera ile resmi çekilen nesne arasına kırmızı, mavi ve yeşil sıvı ile dolu birer kap konuyordu. Sonra cam negatifler üç ayrı özel cam aracılığıyla ekrana yansıtılıyordu. Gerçi bu çalışma, ran-tabl olmaktan çok bilimsel değere sahipti ama, doğal renklere hayli yatkın sonuç alınmıştı.

İLK RENKLİ BASKI

Gökkuşağının renkleri, 7 Mayıs 1869 günü, Fransız Fotoğrafçılık Derneği üyelerinin

"Nottingham Guardian" gazetesinin foto muhabiri Charles Shaw (arkada), Burton'da çalışmalar yapan Fransız pilotlarından M. Beau'yu ikna ederek uçağa binmeyi başardı.

UÇAKTAN ÇEKİLEN İLK FOTOĞRAFLAR

Beranger Fotoğraf Ajansı'ndan **M.Meurisse**, 1909 yılının Aralık ayında **Hubert Latham** tarafından kullanılan Antoinette modeli bir uçaktan Fransa'da Rheims yakınlarındaki Camp de Chalons Havaalanı'nın fotoğrafını çekti. İşin ilginç yönü, bu fotoğrafların çekilişinden bir yıl önce, ilk kez olarak uçaktan

bir sinema filminin çekilmiş olmasıydı. Havaalanının fotoğrafları (birinde, kalkış halindeki bir uçak da görülmüyordu), "L'Illustration" dergisinin Noel sayısında yayınlandı.

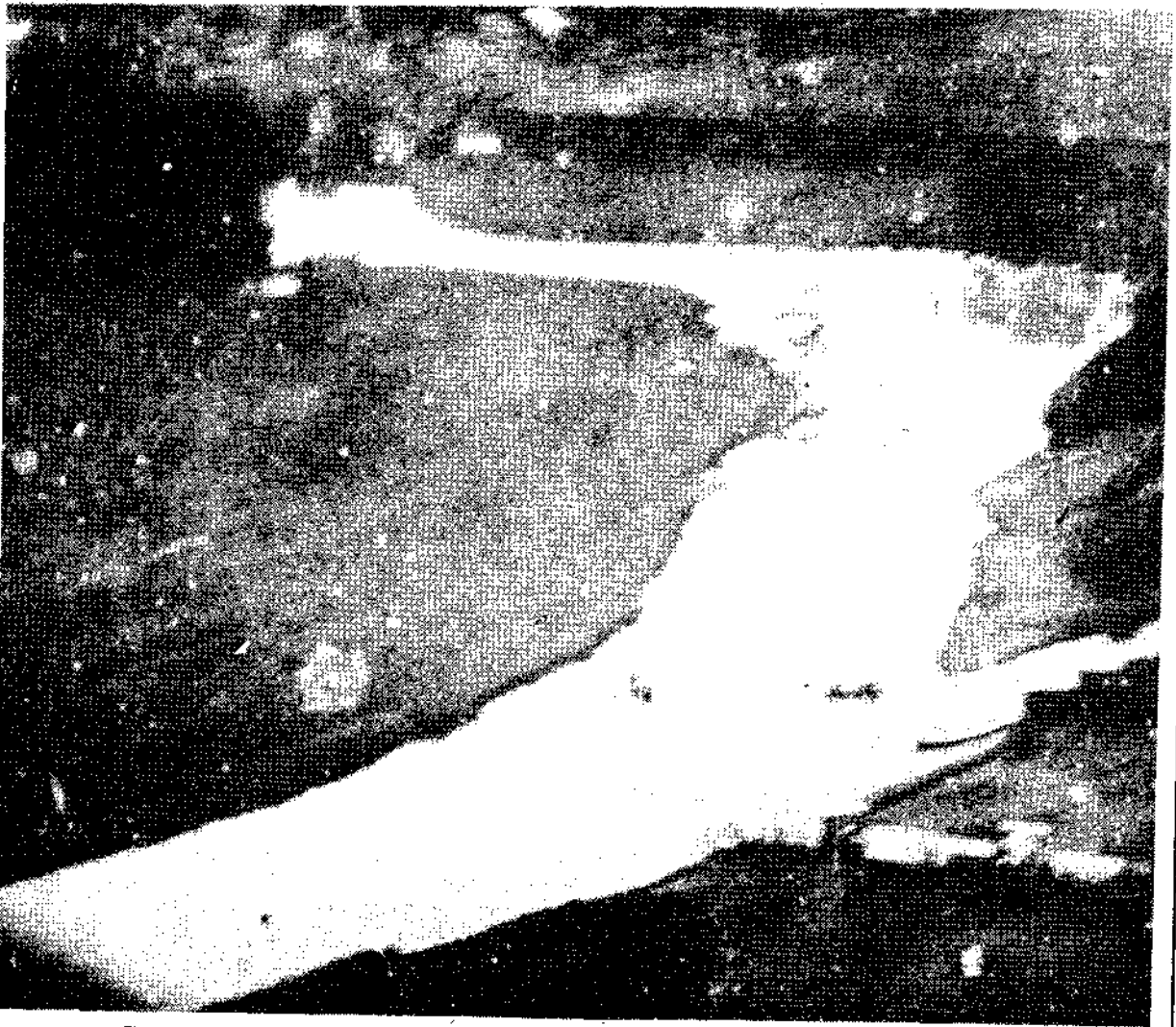
İngiltere'de, uçaktan fotoğraf çeken ilk fotoğrafçı ise, **Charles Shaw**'dır. Nottingham Guardian gazetesinin kadrolu elemanı olan Shaw, 30 Eylül 1910 günü, 133 metre yükseklikten **Burton-on-Trent** nehrini görüntüledi. Fotoğraf, Guardian gazetesinin ertesi günkü nüshasında yayınlandı. Burton, üç Fransız pi-

önünde **Louis Ducos du Hauron** tarafından basıldı. Du Hauron, renkli baskı tekniğinin, patentini aynı yılın 23 Şubat günü almıştı. Bugüne ulaşan en eski renkli resimlerinden biri 1877 yılında çekilen, Angoulême'ye ait bir görüntüdür. Fotoğrafta, bal renkli evlerin arasında kiremit renkli çatısıyla yükselen katedral ile arkasındaki Charente nehrinin yeşilimsi suları görülür.

İLK RENKLİ RULO FİLM

Robert Krayn tarafından bulundu ve Alman-

ya'da 1910 yılında Neue Photographische Gesellschaft adlı kuruluş tarafından üretildi. Ancak bunun ömrü kısa oldu ve 1924 yılına kadar bu konuda başka bir çalışma görülmedi. O yıl, yine bir Alman kuruluşu olan Lignose Natural Color Film, bir kez daha rulo halinde renkli filmi piyasaya sundu. Amatör fotoğrafçılar, üç renkli ilk başarılı "Kodachrome" filme kavuşabilmek için 1936 yılına kadar beklemek zorunda kaldılar. Kodacolor film markalarının 1942 yılında ABD'de piyasaya çıkmasıyla kâğıda basılan ilk renkli fotoğraflar da ortaya çıkmaya başladı.

Charles Shaw, 30 Eylül 1910 günü, M. Beau'nun uçağından Burton Nehri'nin fotoğrafını çekti ve bu fotoğraf, ertesi gün Guardian'da yayınlandı.

lotunun uçuş denemeleri yaptıklarını duyunca Burton'a gitmişti. Orada, pilotlardan M.Beau ile tanışarak kendisini ikna etti ve Farman tipi uçağına binmeyi başardı. Çekim

sırasında hayli korkulu dakikalar yaşamıştı ama, daha sonra o anlardan söz ederken, "**gazetecilik yaşantımın hiçbir dakikasında o denli heyecan duymadım**" diyecekti.

İLK KARİKATÜRLÜ KARTPOSTALLAR

1880 yılında Almanya'da basıldı. İngiltere'de ise ancak 1902'lerde ortaya çıktı. Ancak, oldukça büyük bir beğeni gördü. İngiltere'deki kartların yaratıcısı, çok üretken bir kaleme sahip olan **Donald McGill** idi. Deniz Kuvvetleri'nde mimar olarak görev yapan bu İskoç asıllı Kanadalı sanatçı, ünlü yazar **George Orwell**'in de belirttiği gibi, aslında para peşinde

koşan biri değildi. Yine de çok zengin olan yaratıcı gücüyle, 12 bini aşkın "**karikatürize posta kartı**" üretti. Bunların günümüze ulaşabilen en eski örneğinin üzerinde, 7 Aralık 1904 tarihi vardır. Woodbury serisinin 1140 numaralı parçası olan bu kartta, McGill'in yaratıcı zekâsının örneklerinden birini görürüz. Bir bando eri, elindeki davul tokmağıyla bir bank sırasına oturmuştur. Yanında da sevgilisi vardır. Tokmak kızın vücuduna yöneliktir. Kız, "**Ne düşünüyorsun Tommy?**" diye sorar. Erkek, "**Senin aklından geçenleri**" deyince, kız, "**Oh, terbiyesiz**" diye bağırır. Buna benzer

esprilerle süslediği kartlarından 350 milyon adet satılan Donad McGill, büyük bir servetin sahibi oldu.

TİCARİ İLKRENKLİ BASKISİSTEMİ

Patenti 23 Şubat 1890 günü, Philadelphia'da F.E.Ives tarafından alındı. Ives, "**Kromskop**" denilen kamerasına iki yansıtıcı ayna takmıştı. Bunların yardımıyla bir nesnenin üç ayrı görüntüsü, aynı anda portakal rengi, yeşil ve mavi filtreler arasından temin edilebiliyordu. Bu negatifler, daha sonra "**fotokromeskop**" denilen bir özel aygıt içinde işleme tabi tutuluyordu. Sonuçta ortaya çıkan basit görüntü, doğala çok yakın renkler taşıyordu. 1896 yılında bir şirket kuran Ives, bu baskı tekniği için gerekli aygıtların üretimine geçti.

İLK PİLOTEHLİYETLERİ

Önceden bir sınav yapılmaksızın, Fransa Havacılık Kulübü tarafından 1909 yılının Aralık ayının sonuna kadar uçan pilotlara verildi. 1 Ocak 1910 günü, ehliyet sahibi 16 pilotun isimleri, aralarında bir ayırım yapmamak için alfabetik sıraya göre yayınlandı. Ne var ki, büyük bir talihsizlik eseri, motorlu bir uçakla ilk kez havalandığı resmi belgelerle saptanan **Charles Voisin**'in adına bu listede rastlanmazken, bazı kaynaklarca hiç uçağa binmedikleri iddia edilen kimi adlar, listede yer alıyordu. O günden sonra pilotların ehliyetleri ya da uçuş belgeleri, kulüp yetkililerince yapılan bir sınavdan sonra verildi. Bu şekilde ilk bröveyi, 17 numarayla **Alfred Leblanc** aldı. İlk 16 uçuş belgesinden biri olan Henry Farman'ın brövesine göre, Farman, uçuşunu 7 Şubat 1909 günü yapmıştı.

BRÖVE ALAN İLK KADIN PİLOT

Bayan **Elise Deroche** ya da havacılık çevrelerinde bilinen adıyla Baroness de Laroche'dir. 8 Mart 1910 günü girdiği uçuş sınavından yününün akıyla çıkarak brövesini aldı. Bayan **Laroche**, aslında tek başına ilk uçuşunu, brövesini aldığı tarihten bir yıl önce yapmıştı.

İngiltere'nin ünlü romancılarından **Maurice Hewlett**'in eşi Bayan **Hilde B. Hewlett** de, Kraliyet Havacılık Kulübü'nün uçuş sınavını başarıyla 29 Ağustos 1911 günü 122 numaralı brövenin sahibi oldu.

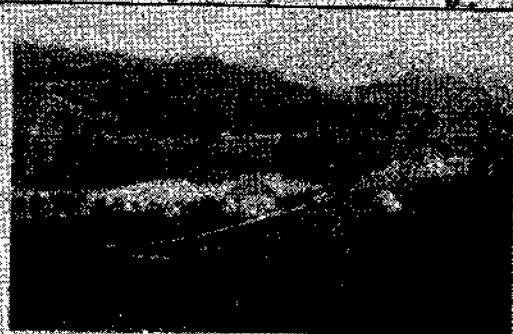
İlk planör ehliyeti de, İngiliz Kraliyet Havacılık Kulübü tarafından 30 Mart 1930 gü-

1872 yılında 21 yaşındaki Fransız Rorich tarafından çekilen bu kartpostalda; Nürnberg kentinin, Mohrentor Kapısı'ndan görüntüsü yer alıyor.

İLKRENKLİ KARTPOSTAL

21 yaşındaki **Franz Rorich** tarafından çekildi ve 1872 yılında Zürih'te **J.H.Hocher** tarafından yayınlandı. Üzerinde Zürih'ten 6 küçük görüntü vardı. Daha sonra iki kartpostal daha çıktı. Bunların üzerine de 3'er tane Zürih görüntüsü basılmıştı. Aynı yıl Rorich ve Locher, Cenevre, Basle, Schaffhausen, Rorschach ve Neuchatel adlı İsviçre kentleriyle Lindau ve Nürnberg adlı Alman kentlerinin kartpostalı yayınladılar. Rorich'in Nürnberg'i Mohrentor kapısından gösteren kartpostalı, halen dünyanın bugüne ulaşan "**en eski**" kartpostalıdır. Gerçi bazı koleksiyoncuların ellerinde, Fransa-Prusya savaşında savaş alanlarını gösteren bazı kartpostallar vardır ama bunlar çizim olduklarından gerçek kartpostal olarak kabul edilemezler. Bu tür çizgi-kartların İngiltere'de ortaya çıkışı, 1894 yılında oldu. Gerçek fotoğrafla basılan ilk İngiliz kartpostalı ise 1899 yılında yayınlandı.

Grünz aus dem Schwarzwald

1889. Titus. July 6th
Went thru the road to
Phlatlin collection west of
Lake. Sailed
being more of a Scotch. Some
surrounded by higher hills some
more numerous with a thick
S. of flowers of
the same - more flowers than
any - some over 200

İngiltere’de, üzerinde gerçek bir fotoğraf bulunan ilk kartpostal, 1889 yılında basıldı.

1894 yılında, İngiltere’de basılan kartpostalların üzerinde, ete çizilmiş manzaralar yer alıyordu. Fotoğrafta görülen örnek, bugüne ulaşabilmiş en eski illüstre kartpostalıdır.

*MANZARA ÇİZİMLİ
İLK KARTPOSTAL*

Almanya'da basılan ve "**Gruss aus**" adıyla yaygınlaşan kartlar, bu türün bilinen ilk örnekleridir. Üzerinde 6 Temmuz 1889 damgası bulunan ve Schwarzwalde Gölü'nün bir görüntüsünü çizgi-uzamla yansıtan kartpostal, günümüze kadar kullanılmıştır.

Doğal renkleri taşıyan ilk renkli kartpostal da Almanya'da basıldı. Prof. Miethe'nin "**Naturfarbenphotographie**" tekniğiyle Rotothot Co.firması tarafından basılan bu kartpostalların bilinen en eski örneğinde, adı belirtilmeyen bir köyün fotoğrafı vardır ve 16 Ekim 1904 günü Hamburg'dan postalanmıştır.

Sanat eserlerinin röprodüksiyonları ilk kartpostallar ise, büyük olasılıkla 1889 yılında İtalya'da basıldı. Günümüze değin ulaşabilen en eski örnek, 1891 yılının damgasını taşıyor ve Rafael'in **"Madonna della Seggiola"** adlı tablosunu aktarıyor.

nü **C.H. Lowe-Wilde'a** verildi. İlk helikopter ehliyetini ise yine İngiliz Kraliyet Havacılık Kulübü'nden 14 Mart 1947 günü Reginald Brie aldı.

İLK PLASTİK

"Parkesin" adıyla, nitroşelüloz, kâfur ve alkolün karışımıyla Birmingham kentinde **Alexander Parkes** tarafından yapıldı. Üretimine ise Londra'da, 1866 yılında Parkes tarafından kurulan **Parkesine Co.** adlı şirket tarafından başlandı. Bulucusuna göre, bu ilk plastik, "**gerçekten harika**" bir maddeydi. Madalya, düğme, tarak, bıçak sapı, kart kutusu, kitap kılıfı, kalemlik gibi çok sayıda ve gerekli eşyaların yapımı hem kolay, hem de kaliteli hale gelmişti. Tüm bu çeşitlerle birlikte, plastik kapı kolu ve aynalar, 1862 yılında yapılan uluslararası sergide tanıtıldı. Bu termoplastik maddenin bir benzerinin patenti de 15 Haziran 1869 günü New York'ta **John Wesley** tarafından alındı. Wesley, bulduğu plastiğe "**selüloid**" adını verdi.

İLK PLASTİK CERRAHİ AMELİYATI

23 Ekim 1814 günü, İngiltere'nin Chelsea kentinde York Hospital'de yapıldı. İngiliz Ordusu'ndan bir subay, cıva zehirlenmesi sonucu burnunu kaybetmişti. Doktor **Joseph Constantine Carpue**, kendisine alın derisinden yeni bir burun yaptı. Carpue'nin yöntemi, 1794 yılının Ekim ayında yayınlanan "**Gentleman's Magazine**" adlı dergide çıkan bir makaleye dayanıyordu. Bu makaleye göre, bir İngiliz subayı, Hindistan'da tutsak düştüğünde, yerliler kendisinin burnunu kesmişlerdi. Bu subayın alın derisi yüzülerek burnunun üzerine indirilmiş, sonra gerektiği kadarından yeni bir burun yapılmıştı. Plastik cerrahinin bu türü Hindistan'da 5. yüzyıldan beri biliniyordu. Özellikle Coomalar Aşireti, bu konuda uzmanlaşmıştı. Dr. Carpue, onların tekniğini, burun deliklerini birbirinden ayıran yapay bir kıkırdak üreterek geliştirmişti.

Plastik cerrahi, en büyük gelişimini I. Dünya Savaşı yıllarında gösterdi. Yalnız İngiliz Ordusu'ndan 11 bin kişi, bu yeni gelişen yöntemle tedavi edildi. Plastik cerrahi için ilk birim, **Sir William Arbuthnot-Lane** tarafından, Cambridge Askeri Hastanesi'nde, 1916 yılında açıldı. Bir yıl sonra da Kent'te, Yeni Zelandalı cerrah **Sir Harold Gillies** yönetiminde ilk plastik cerrahi hastanesi hizmete girdi.

İLK OYUN KÂĞIDI

10. yüzyılda Çin'de geliştirildi. Bu kartlar, bil-

diğimiz zarların kâğıt üzerine uyarlanmış bir biçimiydi. Daha sonra yine Çinliler, ürettikleri başka kartlarla, değişik kart oyunları buldular. Bu oyunların çoğu, para ile oynanıyordu. Tu-shu-chi-c'eng Ansiklopedisi'nin altıncı cildinde şu şekilde bir bölüm vardır:

"**Liao Hanedanı'nın tarihine göre, İmparator Mu Tsung, Ying-li döneminin 19. yılında (M.S. 969), bakanların etrafına toplayarak onlara şu konuşmayı yaptı: Bir zamanlar dükkân Ch'ien'in evinde kâğıt oyunları oynanıyordu. Bir süre sonra, oyunda çıkan bir anlaşmazlık sonucu, Siao-ho, onu öldürdü. Sonra felaket, felaketi izledi. Şimdi görüyorum ki, bugünün hocaları ve devlet görevlileri, ellerinden oyun kâğıtlarını düşürmüyorlar. O büyük felaketen hiç ders alınmadı mı?**"

Çinlilere ait olan ve dünyanın en eski oyun kâğıdı olarak kabul edilen bir örnek, 1905 yılında **Dr. A. von Le Coq** tarafından Türkistan'da, Turfan yöresinde Sangim Vadisi'nde bulundu. Yanında bazı başka maddelerin incelenmesiyle, Uygurlar döneminden kalma olduğu anlaşıldı (11. yüzyıl). Boyu eninin üç katı olan bir kartın arkasında, etrafında siyah bir çerçeveye çevrilen bir adam resmi vardı.

Avrupa'da ilk oyun kartının nereden çıktığı kesin olarak bilinmiyor. Bu konuda yayınlanan en eski belge, **Pipozzo di Sandro** adlı bir kalyanın elyazması kitabı "**Trattato del governo della famiglia**"nın satırları arasında bulundu. 1299 yılında yazılan bu kitabın bir bölümünde, "**Eğer o parayla kâğıt oyunu oynuyorsa; ona yaptığı şeyin kötülüğünü anlatmalısın**" deniliyor.

Bugüne ulaşabilen en eski oyun kâğıtları ise, Fransızlara aittir. Kral **6. Charles**'in Hazine Sorumlusu Charles Poupart, 1392 yılının Kraliyet Envanteri'ni çıkarırken şu notu düşmüş:

"**Ressam Jacquemin Gringonneur'a, yaptığı üç deste oyun kâğıdına karşılık olarak, Kral hazretlerinin emriyle 60 altın verildi.**" Bu kâğıtlar, Kral'ın çıldırdığı şeklinde söylentilerin çıkmasına ve Kraliyet ailesinin kendisine kuşkuyla bakmasına sebep olmuştu. "**Tarot**" türü oyun kâğıtlarından 17 adedi halen Paris'te Ulusal Kitaplık'ta muhafaza edilmektedir.

Avrupa'nın en eski basılmış oyun kâğıtları ise, 1841 yılında Fransız antikacı **M. Henin** tarafından Lyon'da bulundu. M. Henin, satın aldığı eski bir kitabın arasında 10 adet oyun kâğıdına rastladı. Kahverengi bir mürekkeple ana çizgileri basılan bu kartların iç kısımları, sonradan renklendirilmişti. Uzmanlar tarafından yapılan inceleme sonucu, bu kartların 1440 sıralarında Provence yöresinde basıldığı anlaşıldı. "**Piket**" denilen bir oyunu

oynamak için yapıldıkları da kuşkusuzdu. Bu kartlardan sekizi British Museum'da, ikisi de Cincinnati'deki ABD Oyun Kartı Üretim Şirketi'ndedir.

Arka yüzüne reklam basılan ilk oyun kartları da, 1700 yılında Londra'da bilgin ve matematiksel araçlar üreticisi **Thomas Tuttle** tarafından yapıldı.

İLK "ÇİFTBAŞLI" OYUNKARTLARI

1813 yılında Leipzig Savaşı'nın anısına, Almanya'da basıldı. Destedeki papazlar, savaş kazanan dört Müttefik ülkenin krallarını temsil ediyordu. Valeler ise, savaş alanında orduları yöneten mareşalleri canlandırıyordu. Damlar da kralların eşleri **Pomona, Flora, Diana** ve **Ceres**'ti. Çift başlı oyun kartları, 19. yüzyılın ortalarına kadar pek az kullanıldı.

İLK JOKER

New York'ta, 1857 yılında **Samuel Hart Co.** firması tarafından bir Londra kulübü için basılan oyun kartlarının içine, ilk kez birer tane de "joker" konuldu.

İLK HAVALI LASTİKLER

Patenti **R.W. Thompson** tarafından 10 Aralık 1845 günü alındı. "**Araba Tekerleklerinde Büyük Gelişme**" başlığı altında tanıtılan patent başvurusunda, ürün şöyle tanıtılıyordu:

"Ayrıca, yuvarlanabilen her cisme takılabilir."

Ertesi yılın yaz mevsiminde, Thompson'un pnömatis (havalı) lastiklerinin kamuoyuna ilk tanıtımı yapıldı. 22 Ağustos 1846 günlü **The Mechanic's Magazine** dergisi, bu gösteriyi şöyle anlatıyor:

"Bu hafta, parkı dolduran ziyaretçiler, hayretler içinde kaldılar. Bir arabaya yeni bulunmuş tekerlekler takılmıştı. Araba hareket ediyordu ama, tekerleklerden çıt çıkmıyordu. Gözünüzü kapatırsanız, arabanın yürüdüğünü katiben anlayamazdınız. Ayrıca bu yeni tip tekerlekler, arabanın hareketini de çok kolaylaştırmıştı. Üstelik çok dayanıklıydılar. Yaklaşık 100 mil yol üzerinde deneme yapıldı. Bu yolların bazılarında demir tekerlekler bile hasar görebilirdi. Ama yeni tip havalı lastik tekerlekler, yüz mil sonra bakıldıklarında ilk günkü gibiydiler."

Gerçekten de lastik tekerlekler en ağır araçlarda bile denendi ve demir tekerleklerle

oranla, düz yolda yüzde 60, bozuk yolda yüzde 30 çekiş üstünlüğü sağladığı görüldü.

1847 baharında, **The Mechanic's Magazine**, **Whitehurst and Co.** şirketinin **Thompson**'la havalı lastik üretimi için bir anlaşma yaptığını, üretilen ilk lastiklerin, şirketin **Oxford Caddesi**'ndeki teşhir salonlarında sergileneceğini duyurdu. Bu tür lastiklerin ilk müşterisi de **Guildford**'dan **Lord Loraine** oldu. **Lord Loraine**, 1 Ekim 1847 günü yerel bayi **May and Jacobs Co.**'dan, 44 sterlin karşılığında dört adet **Thompson** havalı tekerleği aldı ve arabasına taktırdı. 1895 yılında bu lastikler, bir çiftlikte çürümek üzereyken bulundu ve **Dunlop** firması tarafından 500 sterline satın alındı.

Karayolu ulaşımında "**yeni bir çığır**" açan havalı tekerleklerin satışı, ilk yıllarda çok yavaş gitti. Bunda, fiyatların da etkisi vardı. Zira, tamamen el emeğiyle yapıldıkları için havalı lastikler, hayli pahalıya mal oluyordu. Ayrıca, 70 civata ile tekere monte edildiklerinden, takıp çıkartması da hayli güçtü.

İLK HAVALI BİSİKLET LASTİĞİ

Belfast'ta **John Boyd Dunlop** tarafından yapıldı. Asıl mesleği "**veteriner-cerrahlık**" olan **Dunlop**, mesleki çalışmalarında işine yarayabilecek çeşitli araçlar yapmıştı ve bunların tümünde de lastik kullanmıştı. Lastiği yakından tanıyor, niteliklerini biliyordu. Bu nedenle, lastiği "**yeniden keşfetti**" ve hayatında hiç bisiklete binmemiş olmasına karşın, ilk havalı bisiklet tekerleğini yaptı.

Dunlop'un kafasında, lastikten bisiklet tekerleği yapmak fikri, 1887 yılında bir Ekim sabahında doğdu. O sabah, bir yandan kahvesini yudumlarken, bir yandan da banyoda üç tekerlekli bisikletine binen 10 yaşındaki oğlunu gözlüyordu. Bisikletin demir tekerleklerinin döşemede yaptığı hasarı görünce aşağı indi ve bir hortumdan, tekerlekleri çevreleyecek büyüklükte parçalar kesti. Bunların içini, hava yerine su ile doldurdu ve tekerleklerin çevresine yerleştirdi. Mutlu bir rastlantı sonucu orada bulunan **Dunlop**'ların aile doktoru **Sir John Fagan**, hortum parçalarının içine su yerine hava doldurmayı önerdi. **Dunlop**, bu kez ince lastikten bir boru yaptı ve bunu ahşap tekerleklerin üzerine geçirerek futbol topunu şişirmek için kullandıkları pompa aracılığıyla içlerini hava ile doldurdu. Ancak bu son çalışma, hayli zamanını almıştı. Nihayet bir çift lastik tekerlek, ahşap contalarıyla birlikte 28 Şubat 1888 günü küçük **Johnnie**'nin "**Edlin Quadrant**" marka üç tekerlekli bi-

sikletine takıldı ve çocuk büyük bir mutluluk içinde ilk turunu attı.

1888 yılında, Dunlop, Edlin and Co, şirketinden büyük boy bir bisiklet satın aldı ve bunlar için ilk lastik tekerlekleri yaptı. Yeni tekerleklerin araca kazandırdığı hızı ve kullanım kolaylığını gören Edlin firması, veteriner cerrahla bir anlaşma yaparak birlikte lastik tekerlek üretimine geçtiler. 19 Aralık 1888 günü Irish Cyclist'te yayınlanan şu ilan, yeni bir endüstrinin doğumunu müjdeliyordu:

"Yeni havalı lastiklerimizi mutlaka deneyin. Bu tekerleklerle titreşim sorunu ortadan kalktı. Yetkili satıcı: W. Edlin ve Ortakları. Garfield Caddesi, Belfast."

Üretimin başlamasından sonraki bir yıl içinde 50 adet lastik tekerlekli bisiklet satıldı. Bundan cesaret alan Dunlop, kendi hesabına üretime geçmeye karar verdi. 18 Kasım 1889'da, The Pneumatic Tyre and Booth's Cycle Agency Ltd. adında bir şirket kurdu ve yeni yıla çok az bir süre kala, Dublin yakınlarındaki ilk küçük fabrikasını hizmete açtı.

İLK HAVALI OTOMOBİL LASTİĞİ

Parisli lastik yapımcısı **Edouard Michelin** tarafından yapılan dört adet ilk havalı otomobil lastiği, 4 beygir gücündeki **Peugeot** marka otomobile takıldı ve Michelin bu arabayla 11 Haziran 1895 günü Paris-Bordeaux Yarışı'na katıldı. Gerçi 1200 kilometrelik yarış sırasında 22 kez lastik değiştirmek zorunda kaldı ama, yine de saatte ortalama 25 kilometre yaparak, 19 yarışmacı arasında dokuzuncu oldu. Her tekerlek, 20 bijonla monte edilmişti.

HAVALI LASTİK KULLANAN İLK OTOBÜS

Paris'te yapılan 2 bin 250 kiloluk De Dion-Bouton marka buharlı otobüse, 1900 yılında 4.5 inçlik Michelin lastik tekerlekleri takıldı. Bu, aynı zamanda lastik tekerlekler üzerinde yol alan ilk ağır vasıta oldu.

HAVALI LASTİK KULLANAN İLK YÜKARACI

1.5 ton ağırlığındaki Alman yapısı **Daimler** marka benzinli kamyonu 1902 yılının Temmuz ayında **Dunlop** havalı lastikleri takıldı. 8 beygir gücündeki kamyon, Dunlop'un Clenkenwell Road'daki deposundan Londra'ya lastik stoklarını taşımak için kullanıldı. 1920'li yıl-

İLK POLİS ARABASI

İngiltere'de, motorlu bir aracın polisin hizmetine girmesi ilk kez 1899 yılının Nisan ayında gerçekleşti. Northamptonshire Karakolu'nun görevlilerinden Çavuş **McLeod**, kentte bulunan **"Barnum and Bailey Sirk"**nin gösterileri için sahte bilet satan bir adamın peşine düştü. Sahtekarı yakalamakta güçlük çekeceğini anlayınca, Jack Harrison adında birine ait olan Benz marka aracı ödünç aldı. Uzun bir kovalamaca sonunda, zanlıyı, Harpole ile Flore arasında ele geçirmeyi başardı. Olayı okurlarına nakleden **Autocar** dergisi, **"Araba öylesine hızla gidiyordu ki, eğer Çavuş McLeod direksiyonda değil de yolun kenarında olsaydı, mutlaka durdurup cezayı basardı"** diye yazdı.

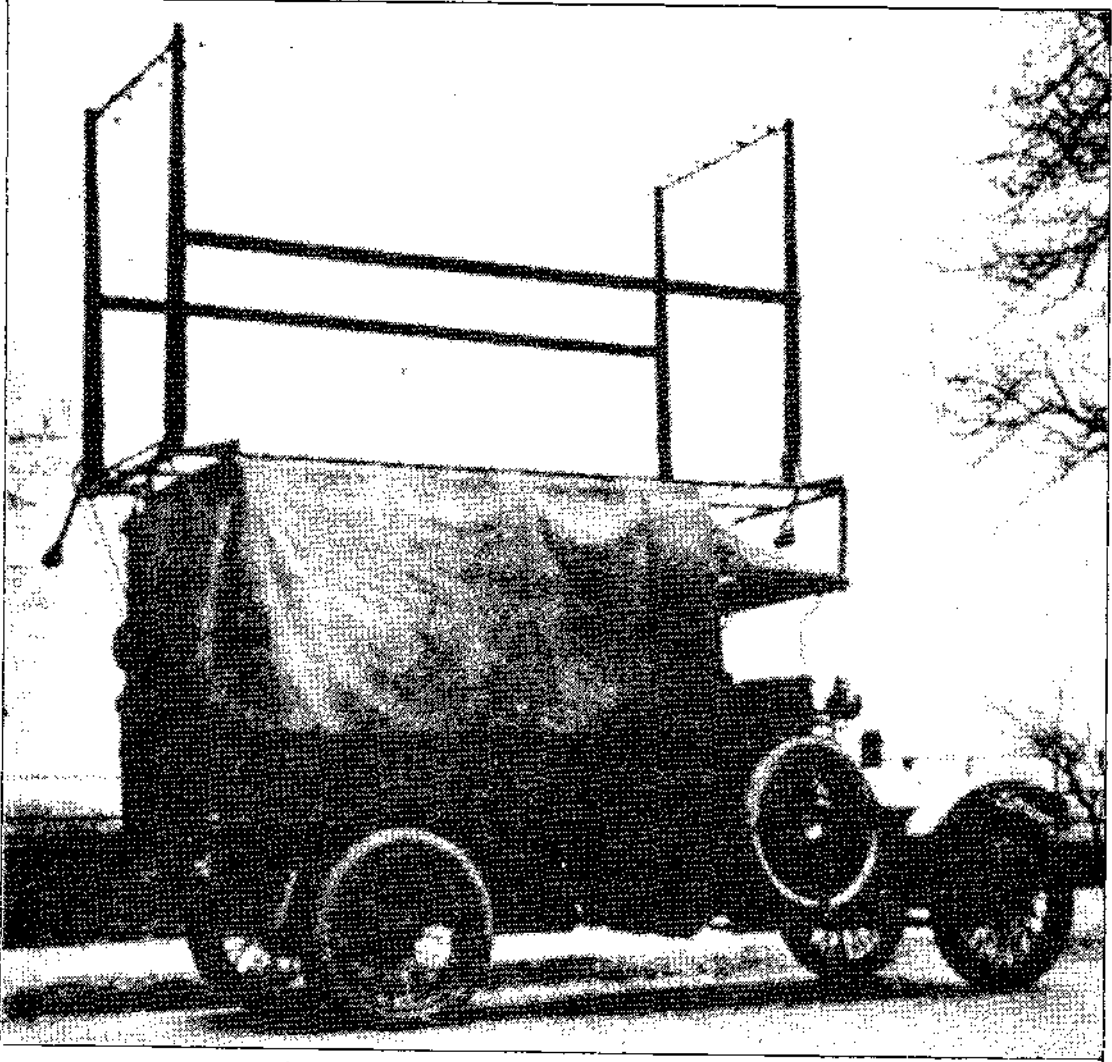
Sürekli olarak polis tarafından kullanılmak üzere satın alınan ilk araç, bir **Stanley Steamer** idi. Boston Emniyet Müdürlüğü tarafından 1903 yazında hizmete kondu ve Back Bay yöresinde devriye görevi yapan dört atın yerini aldı. Automobile dergisinin, hız limitini aşanların yakalanabilmesi için polisin elinde çok daha hızlı araçlar bulunması gerektiği yolundaki bir yazısı, 1905 yılının Haziran ayında okurlara ulaştığında, St. Louis Emniyet Müdürlüğü, bir trafik ekibinin altına bu nitelikteki bir aracı çoktan vermiş bulunuyordu.

Suçlularla mücadele etmek amacıyla polis tarafından kullanılan ilk araçlar olan iki adet "Crossley", 1920 yılının Eylül ayında İngiliz polisinin "Uçan Birlikler" denilen bölümünde hizmete girdi. Bir yıl sonra bu araçlara telsiz takıldı. Telsizlerin çok uzun olan antenleri, arabanın tavanından uzanıyordu. Elle kumanda edilen bu antenler, gerektiğinde içeri de alınabiliyordu. Sürekli olarak değişik kışveler altında faaliyet gösteren iki Crossley, yeraltındaki dünyanın "korkulu rüyası" haline gelmişti.

lara gelinceye değin, havalı tekerleklerle yol alan kamyonların sayısı çok sınırlı kaldı.

HAVALI LASTİK TAKILAN İLK UÇAK

Romanya doğumlu havacı **Trajan Vuia** tarafından yapılan "Vuia I" adlı uçağa, havalı lastik tekerlekler takıldı ve ilk deneme, 3 Mart 1906 günü Fransa'nın Montesson yöresinde yapıldı. Yeni tekerleklerin sağladığı kolaylıkla, Vuia I, yerde o güne kadar havada bile alamadığı kadar yol aldı. Bu uçağın yeni lastik tekerlekleri ile yaptığı en uzun uçuş, 24 kilometre sonra Vuia Fin yere çakılmasıyla sona erdi.

1920 yılının Eylül ayında hizmete giren telsizli ilk polis arabasının tepesinde, dev bir anten bulunuyordu. Suçluların izlenmesi için hergün değişik bir kılığa giren bu arabanın telsizi, gerektiğinde çıkarılıyordu.

İLK POLİS DEDEKTİFİ

Fransız **Eugene François Vidocq'tur**. 1775 yılında Arras'ta doğan Vidocq, takma diş çaldığı için daha öğrencilik yıllarında hapis-haneyle tanıştı. Banders adlı bu hapis-hane aynı zamanda delilerin tedavi edildiği bir bakımevi niteliğindeydi. Cezasını bitirdikten sonra Fransız Ordusu'na girdi. Ama çok geçmeden birliğinden kaçarak o zaman Fransa'nın can düşmanı olan **Avusturya** Ordusu'nun saflarına katıldı. Bir süre sonra aradan da sıklı ve firar etti. Birkaç gün sonra kendini yeniden cezaevinde buldu. Lille Goal Hapishane

nesi'ni basarak suçluların serbest bırakılmasını sağlamaya çalışırken yakayı ele vermiş ve Brest Cezaevi'ne tıklmıştı.

Vidocq, Brest Cezaevi'nden üç kez kaçtı. İkisinde zincire vurulmuş olarak geri getirildi. Üçüncü yakalanışında, Paris polisinden gelen isimlerinden M. Henry'ye yaklaşarak, Brest'e atılmamak koşuluyla polis hesabına çalışmayı ve muhbirlik yapmayı önerdi. Yeraltı dünyasını Vidocq kadar tanıyan çok az insan vardı. Bu nedenle M. Henry, bu önerinin kıymetini bildi. Gerekli emirleri vererek, Vidocq'un Brest yerine La Force Gaol'e gönderilmesini sağladı. Vidocq, cezasının geri kalanını burada mahkûmların kaçış planlarını

ilgililere bildirerek tamamladı. Cezaevinden çıktıktan sonra da polisin hesabına çalışmaya devam etti. O dönemde polise casusluk yapan karanlık insanlar, bu hizmetlerinin karşılığında kendi çevirdikleri işlerin görmezlikten gelinmesini isterlerdi. Vidocq ise, tamamen tersine hiçbir pis işe bulaşmamaya ve adının temiz kalmasına özen gösteriyordu.

Sonunda, yeraltındaki dostları, bu özelliği nedeniyle Vidocq'un polisin adamı olmasından kuşkulandılar. Bu da onun gizli çalışmalarının sonu demekti. Ama M. Henry, böylesine bir yardımcıyı kaybetmek istemiyordu. 1812 yılında, cesur bir adım atarak, poliste suçların önceden önlenmesi için yeni bir şube kurdu ve "**Sûretè**" adı verilen bu örgütün başına Vidocq'u getirdi. Böylece eski hırsız, asker ve cezaevi kaçağı, para karşılığında tüm mesaisini suçluların yakalanmasına ve suçların önlenmesine ayıran ilk polis müfettişi oldu.

Sûretè'de dört kişilik bir personel vardı ve bunların hepsi de Vidocq'un La Force Cezaevi'nde tanıdığı arkadaşlarıydı. Bizzat kendisi seçmişti onları. Sainte Anne Caddesi'nde küçük bir binada üslendiler. Bu denli küçük bir birlik, kent içindeki suç oranının büyük ölçüde azalması, Vidocq'un kullandığı bilimsel yöntemlerden kaynaklanıyordu. Vidocq, suçları çeşitli başlıklar altında tasnif etmiş ve hangi suç kimlerin işleyebileceğini gösteren bir "**sabıkalılar dosyası**" düzenlemişti. Ayrıca, öteki tüm başarılı dedektifler gibi içgüdüğü ve öngörüsü de kendisine çok yardımcı oluyordu. "**Bir suçlunun yüzünü tümüyle görmeme gerek yok**" demişti bir keresinde, "**gözlerine bakayım yeter**".

Vidocq, Surete'den emekli olduktan sonra, dedektiflik dünyasında ikinci yeniliği yaptı ve ilk özel dedektif bürosunu kurdu. Daha sonraki yıllarında yoksulluğun kucığına düştü ve 1855 yılında bir yoksullar evinde öldü.

İLK POLİS KÖPEKLERİ

Özel olarak eğitilmiş köpeklerin yasaların hizmetine ilk girmesi, İngiltere'de 8 Şubat 1816 günü Aberdeenshire'da oldu. Polis memuru **Malcolm Gillispie**, bull-terrier cinsi köpeğiyle, sahte viski imalatçılarının izine düştü. Köpeğe, kuşkulu kişilerin bindiği atların burnunu ısırmak öğretilmişti. Böylece atın üzerindeki kişi yere düşüyor ve polis de onu kısıkrak yakalıyordu. Bu yöntemle sekiz suçlunun yakalanmasına yardımcı olduktan sonra, aynı yılın 30 Temmuz günü, dokuzuncu avını yakalamak üzereyken, suçlunun silahından fırlayan

kurşunlarla vurularak öldü.

Köpeklerin düzenli bir biçimde polisin hizmetine girmesi ise ilk kez 1899 yılında Belçika'nın Ghent kentinde başladı. Bu tarihten kısa bir süre önce, Ghent polisi, köpeklerden yalnızca gece devriyeleri sırasında yararlanmaya başlamıştı.

İngiltere'de, bir suçlunun izini sürmek için polis köpeğinden ilk kez 1876 yılının Nisan ayında **Blackburn** polisi tarafından yararlanıldı. Emilly Holland adlı yedi yaşında bir çocuk, ırzına geçildikten sonra boğazı kesilerek öldürülmüştü. Köpek, önce cesedin bulunduğu yere götürüldü. Ama orada bir koku almak mümkün olmadı. Daha sonra iki kuşku kişisinin evleri ziyaret edildi. İlk evde, köpek herhangi bir heyecan belirtisi göstermedi. Ama, ikinci eve gidildiğinde, çıldıracak gibi oldu. Kayışını tutan polis memurunu zorla sürükleyerek şöminenin yanına getirdi. Bacanın iç kısmında, duvarın içine gömülmüş olarak çocuğun başı bulundu. Evin sahibi **William Fish**, suçunu kabul etti ve derhal tutuklandı.

İLK POLİS BİRLİĞİ

Tamamen bağımsız olarak hareket eden ilk polis birliği, 1667 yılının Mart ayında Paris'te kuruldu. Böylece, yargı ve kovuşturma yetkileri ilk kez birbirinden ayrılmış oluyordu. Polis örgütünün başına bir teğmen getirildi ve kendisine, kentin güvenliğinden sorumlu olduğu bildirildi. **Gabriel-Nicholas de la Reynie** adlı bu teğmen, 30 yıl Paris Emniyeti'nin başında kaldı. Emrinde, yarı askeri nitelikte 144'ü atlı, 554 polis vardı.

Paris Polisi'ne 12 Mart 1829 günü çıkarılan bir yasayla, ilk kez özel bir üniforma giydirildi. Yasanın gerekçesinde şöyle demiliyordu:

"Bu üniforma, kamuoyuna kendilerini koruyan bir gücün varlığını sürekli olarak hatırlatacaktır. Ayrıca polisler, yapabilecekleri herhangi bir yanlış sonucu, halkın arasında kaybolup gidemeyecekleri için, sürekli olarak dikkatli davranmak zorunda kalacaklardır."

GÖREV BAŞINDA ÖLDÜRÜLEN İLK POLİS

Londra'da, metropoliten yörenin polislerinden **William Grantham**, 29 Haziran 1830 gecesi Somers Town'da devriye gezerken, iki sarhoş İrlandalının bir kadını dövdüklerini gördü. Kadını kurtarmak için aralarına girdiğinde, birden kendisini yerde buldu. Kadın da

dahil, üçü birden zavallı polis memurunu ölünceye kadar tekmelediler. Grantham'ın ölmeden önce son gördüğü şey, kurtarmak istediği kadının beynine doğru yaklaşan çizmesi oldu.

İLK MOTOSİKLETLİ POLİSDEVİRİYESİ

New York Polisi tarafından 1905 yılında üç araçla başlatıldı. Çok büyük yararları görüldü, Emniyet Müdürlüğü'nün 1906 yılı bütçesine 20 yeni aracın alınması için ödenek kondu. Los Angeles kentinde de 1911 yılında altı kişilik motosikletli polis birliği kuruldu.

İLK KADIN POLİS

Üniforma giyen ve bir erkek meslektaşının tüm yetkilerini taşıyan ilk kadın polis, Bayan **Alice Stebbin Wells**'tir. 12 Eylül 1910 günü Los Angeles Emniyet Müdürlüğü'nde göreve başladı. İlk gün, kendisine bir polis rozeti, bir ilkyardım kitabı ve yönetmelik verildi. O günlerde, polislere, görevlerine giderken ya da bir iz peşindeyken, taksilere ücretsiz olarak binmelerini sağlamak üzere özel bir rozet veriliyordu. Bayan Wells, ne zaman bir taksiye binse, aracın şoförü tarafından kocasının rozetini haksız yere kullanmakla suçlanıyordu. Bu durumdan çok rahatsız olunca, durumu âmirlerine açtı ve kendisine "**kadın polis**" olduğunu gösterir özel bir rozet verilmesini istedi. Bunun üzerine Bayan Wells için, üzerinde "**Kadın polis rozeti no. 1**" yazılı bir rozet yaptırıldı.

1850'li yıllardan beri özellikle haftalık mi-zah dergilerinde bir kadının da polis olabileceği varsayılarak çizilmiş çeşitli karikatürler ve bu yolda uydurulmuş fıkralar yayınlanıyordu. Bütün bunlarla koşullandırılmış olan Los Angeles halkı, bir kadının gerçekten polis olduğuna, üstelik tutuklama yetkisine de sahip bulunduğuna bir türlü inanamıyordu. Ancak, bir süre sonra Bayan Wells, modelini kendi çizdiği polis üniformasını giymeye başlayınca, kimse sesini çıkaramadı.

Bayan Wells'in en önemli görevleri arasında, dans salonları, kayak salonları ve resim sergileri gibi toplu yerlerde denetim yapmaktı. Ayrıca, kayıp kişileri araştırmak, herhangi bir iş için karakola gelen kadınlara yardımcı olmak da onun görevleri içine giriyordu. Çok geçmeden Los Angeles Emniyet Müdürlüğü bir yönerge çıkardı. Buna göre, hiçbir genç

kız, erkek bir polis memuru tarafından sor-guya çekilemeyecekti. Bu görev, yalnızca kadınca sıcaklıkları ve yakınlıkları ile genç kardeşlerinin güvenlerini kazanabilecek olan kadın polislerce yerine getirilecekti.

Bu yasanın çıkmasına olan katkısı bir yana, Bayan Wells, kadın polislere olan gereksinimin kabul edilmesi için gerçekten çok yararlı oldu. Onun bu çabaları sonucu, 1916 yılında, ABD'deki kadın polislerin sayısı 17'yi buldu.

DEVİRİYE GEZEN İLK KADIN POLİSLER

Komiser Sir Nevil Macready'nin yönetiminde, 23 Aralık 1918 günü yayınlanan bir yönetmelikle görevlerine başladılar. 100 polis adayı önce 1919 yılının Şubat ayına kadar Bayan F. Stanley'in kumandasında Peel Polis Akademisi'nde eğitim gördüler. 100 kişilik bu birlik, Kadın Polis Gücü'nden tamamen bağımsızdı. Zira Sir Nevil, Kadın Polis Gücü'nü hiç sevmiyor ve onlardan "**erkeksi kadınların üniforma giydikleri militan bir örgüt**" olarak söz ediyordu.

Sir Nevil, yeni kurduğu devriye birliğinin gerekçesini de şöyle açıklıyordu: "**Parklarda güneşlenen hanımefendilerin ve beyefendilerin arasında ızbandut gibi erkek polislerin devriye gezmesi hiç de hoş olmuyor. Bu görevin kadın memurlarca yapılması çok daha iyi.**"

İLK POLİTEN

1933 yılının Mart ayında, İngiltere'nin Cheshire kentindeki ICI laboratuvarlarında R.O. **Gibson** tarafından elde edildi. Gibson, etilen ile benzaldehidi, 170 santigrat derecede tepkimeye soktu ve elde ettiği sonucu defterine şöyle yazdı: "**Sonuçta, tepkime kabının iç çeperini kaplayan beyaz bir madde kalıyor.**" Politenin ilk kullanımı ise, yalıtım amacıyla oldu. 1939 yılının Temmuz ayında Telegraph Construction and Maintenance Co. adlı şirket, bir mil uzunluğundaki sualtı kablosunu politen ipi ile kapladı ve Wight Adası ile Britanya Adası arasına yerleştirdi.

İLK POPGRUBU

Vokal ve enstrümantal türde ilk vokal grubu, "**The Bluecaps**"'tır. ABD'nin Nashville kentinde beş genç tarafından kurulan grupta, **Dic-**

kie Harrel davul, **Jack Neal** basgitar, **Willie Williams** ritm gitar çalıyorlardı. **Clif Gallup** vokalde eşlik ederken, **Gene Vincent** de grubun solistliğini yapıyordu. 1956 Haziran'ında Capitol Plakçılık tarafından çıkarılan ilk plaklarının bir yüzünde, "**Be-Bop-a-Lula**" adlı parçalan, öteki yüzünde de "**Woman Love**" adlı şarkı vardı. Birinci şarkı, Amerikan listelerini altüst ederken, **Woman Love**, BBC tarafından yasaklandı. Grubun doldurduğu "**Blujean Bob**" adlı ilk uzunçalar da, aynı yıl piyasaya çıktı. The Bluecaps, 1959 yılında dağıldı.

İLK "EN SEVİLEN PLAKLAR" LİSTESİ

Plak satışlarını temel alarak hazırlanan ilk liste, 4 Ocak 1936 günü, New York'ta, The **Billboard** tarafından yayınlandı. Üç büyük plakçılık şirketinin en çok satan plakları, üç ayrı liste halinde verilmişti. 30 Aralık 1935 günü biten haftanın sonuçlarına göre, üç listenin ilk sıralarında şu şarkılar vardı: Joe Venuti ve Orkestrası'nın seslendirdiği "**Stop, Look and Listen**" (Columbia), Ozzia Nelson ve Orkestrası'nın seslendirdiği "**Quicker Than You Can Say**" (Brunswick), Tommy Dosey ve Orkestrası'nın seslendirdiği "**The Music Goes Round**" (RCA-Victor).

Tüm plak şirketlerinin yapıtları arasında seçilen "**İlk on**" listelerinin birincisi, 14 Kasım 1952 günü İngiltere'de **New Musical Express** gazetesinde yayınlandı. Liste, şu şekildeydi:

1. "**Here in My Heart**", Al Martino
2. "**You Belong to My Heart**", Jo Stafford
3. "**Somewhere Along the Way**", Nat King Cole
4. "**Isle of Innisfree**", Bing Crosby.
5. "**Feet Up**", Guy Mitchell
6. "**Helf As Much**". Rosemary Clooney
7. "**High Noon**", Frankie Laine
"**Forget Me Not**", Vera Lynn
8. "**Sugar Bush**", Doris Day ve Frankie Laine
9. "**Homing Waltz**", Vera Lynn
10. "**Auf Wiedersehen**", Vera Lynn.

İLK OTOMATİK POSTA DAMGASIMAKİNESİ

Norveçli mucit **Karl Uchermann** tarafından gerçekleştirildi. 1903 yılında Oslo'daki Krag Maskinfabrik tesislerinde üretime başlandı. Norveç Posta İdaresi tarafından yetki verilmiş

1890'lı yıllarda Paris'te, köpekler için birgüzellik salonu açan **Madam Ledouble**, mesleğim yeterince duyurabilmek için kendisine özel bir de "kartvizit" bastırmıştı.

kişilerce kullanılan bu makineler, gönderilen kolinin değerini, gönderildiği postanenin adını ve postalanış tarihini basıyordu. 15 Haziran 1903 günü hizmete giren aygıtların kullanımı, 1905 yılının Ocak ayına kadar sürdü.

Bu tür araçları sürekli olarak kullanan ilk ülke ise, **Yeni Zelanda'dır**. Bu ülkede, Posta İdaresi, aldığı bir kararla 1904 yılından itibaren **Ernest Moss** tarafından patenti alınarak üretilen otomatik damgalama makinelerinin kullanımını başlattı.

İLK POSTA PULU

1653 yılında Paris'te hizmet veren **Françoise Velaye**'e ait Petite Post'ta kullanıldı. "**Billets de Prot Paye**" adı verilen bu pullar, gerçekten bilet şeklindeydi ve postaya verilen maddenin üzerine yapıştırılıyordu. Günümüze kadar ulaşabilen bir örneği olmamakla birlikte, üzerinde ödenen posta ücretinin yazılı olduğu biliniyor. O dönemde, genellikle posta ücreti alıcılar tarafından ödendiğinden, "**önceden ödeme**" anlamına gelen pul kullanma yöntemi pek yaygın değildi.

Posta ücretinin önceden ödendiğini simgeleyen pulların İngiltere'de kullanılmasına 1 Nisan 1680 günü Londra'da başlandı.

O gün, **William Dockwra**, kendisi tarafından çalıştırılan London Penny Post'ta, pulların tanıtımını yaptı. Üçgen şeklindeki bu pulların üzerinde, "**ücreti önceden ödenmiştir**" kaydı vardı. Dockwra'nın el yapımı pullarından 10 adedi, günümüze kadar ulaşmıştır.

İLK KÖPEK GÜZELLİK SALONU

İngiltere'de, **The Dogs' Toilet Club** adı altında Londra'nın New Bond Caddesi'nde, 1896 yılında açıldı. Dükkânın sahibi, bu girişimi Paris'te aynı konuda birkaç yıl önce faaliyete geçen Bayan Ledouble'den esinlenmişti. Londra'daki güzellik salonunda, hayvanların derilerinin tahriş edilmemesi için, banyo sırasında sabun yerine yumurta sarısı kullanılıyordu. Ayak tırnaklarına yapılan pedikür dışında, isteyen "müşterilerin" dişleri de parlatılıyordu.

İLK YAPIŞKAN PULLAR

İskoçya'nın Dundee kentinde, 1834 yılının Ağustos ayında James Chalmers tarafından kendi matbaasında bastırıldı. Chalmers'in amacı, posta pullarının tek tip haline getirilebileceğini kanıtlamaktı. Önceleri hiç ilgi çekmedi. Ancak, **Rowland Hills** tarafından yapılan posta reformu önerisini tartışmak üzere 4 Aralık 1837 günü toplanan Parlamento Seçim Komitesi'ne bastığı pullardan birkaç örnek göndermeyi başardı. Hills tarafından hazırlanan Posta Reformu tasarısında, pulların, zarfların üzerine basılması öneriliyordu.

Çok geçmeden, bir mucit olarak Chalmers' ve onun geliştirdiği pul sistemini destekleyenlerle, **Rowland Hills'in**, pul basımlı zarf buluşunu destekleyenler arasında yoğun tartışma başladı. Ancak, bu tartışma, hiçbir zaman iki taraftan birini tam olarak tatmin edecek bir çözüme ulaşamadı.

YANLARI TIRTILLI İLK PUL

1854 yılının Şubat ayında çıkarılan "**Penny Red**" pulunun kenarları, bugünkü örneklerinde olduğu gibi tırtilli idi. Bu fikrin sahibi olan **Henry Archer**, ilk perfore (tırtıl yapma) makinesini 1847 yılında yapmıştı. Ama ilk denemelerinde istediği sonucu alamadı. Çalışmalarına devam etti ve bir yıl sonra iki pul arasında düzenli delikler açabilen bir araç yapmayı başardı.

1 Ocak 1850 yılında, Avustralya'da, New South Wales Postanesi tarafından çıkarıldı. 1, 2 ve 3 penilik fiyatlar taşıyan bu pulların üzerinde, "Sidney'den görüntüler" vardı.

İLK RESİMLİ POSTA PULU

Üzerine herhangi bir kişinin portresi yerine çeşitli resimler basılan ilk posta pulları, üç ayrı fiyattan satışa çıkarılan "**Sidney Görüntüleri**" adlı seridir. Avustralya'da, New Southwaies Posta İdaresi tarafından 1 Ocak 1850 günü kullanımı başlatıldı.

İLK OTOMATİK PUL MAKİNESİ

Para atıldığı zaman belirli bir miktarda pul veren otomatik pul makinelerinin ilki, Londra'da **Stamp Distribution Syndicate** tarafından geliştirildi ve 1891 yılının Mayıs ayında hizmete sokuldu. Kentin çeşitli yerlerine konan bu ilk posta pulu makinelerinde, bir peni atıldığı zaman 64 sayfalık bir bloknot düşüyordu. Pullar, bloknotun en arka sayfasına iliştirilmişti. Bloknot'un içinde birkaç tane tam sayfa ilan ile 1891 yılının takvimi vardı. Yapım masrafları, içindeki ilanların geliri ile fazlasıyla karşılandığından, bloknotlar, ücretsiz olarak dağıtılıyordu. Pulların üzerindeki Kraliçe **Victoria** resminin boyun kısmına pul

makinelerini yapan kuruluşun adının ilk harfleri olan SDS rumuzu basılmıştı.

ambalajlayarak bütçelerine oldukça önemli katkılarda bulunuyordu.

İLK UÇAK PULU

İtalyan Posta İdaresi tarafından, 1917 yılında bastırıldı. Bu 200 bin posta pulunun üzerinde, "Esperimento Posta Aerea-Maggio 1917-Torino-Roma, Roma-Torino" sözcükleri yazılıydı. Zira, ilk uçak postası servisi o yılın Mayıs ayında deneme niteliğinde Roma ile Torino kentleri arasında başlatılmıştı.

İLK POSTA KARTI

Telif hakkı 1861 yılında Philadelphia'da John P. Charlton tarafından alındı. Charlton, daha sonra bu hakkını hemşerisi Hyman I. Lipman'a devretti. Lipman'ın özel kenar süsü ile bastırıldığı posta kartları, ABD Posta İdaresi'nin posta kartını kendi tekeline aldığı 1873 yılına kadar satıldı.

Posta ücreti önceden ödenerek alman ilk posta pulları ise 1 Ekim 1869 gününden itibaren Avusturya Posta İdaresi tarafından Dr. Emmanuel Herrmann'ın önerisi üzerine satışa sunuldu. Saman renkli kartların üzerinde posta ücretinin fiyata dahil olduğunu gösteren pullar vardı. İlk iki ay içinde, 2 milyon 930 bin adet satılarak hak ettiği ilgiyi gördü.

İLK ANMA PULU

2 fenik değerindeki yeşil ve kırmızı renkli pullar, Alman Atıcılık Yarışması'nın 25. yıldönümü nedeniyle 1887 yılının Temmuz ayında Frankfurt-an-Main Privat-Brief-Verkehr Posta idaresi tarafından çıkarıldı.

İLK CİPSPATATES

1853 yılında, New York'taki Moon Lake House Otel'i'nin Kızılderili aşçısı **George Crum** tarafından hazırlandı. Bir akşam, otelin restoranına yemeğe gelen müşterilerden biri, **Crum** dan, "Fransızların ünlü patates tavaşından daha ince bir patates yemeği" istedi.

George Crum'un yaptığı cips, öylesine tıltıldu ki, kısa zaman içinde Moon Lake House'un, özel yemeği haline geldi. Birkaç yıl sonra, paketlenmiş cips satışı, ülkenin her yerinde salgın haline geldi. Pek çok dargelirli Amerikan ailesi, patatesleri evlerinde kızartıp

200

İLK HAZIRLIK OKULU

Öğrencileri, genel okullara hazırlayan ilk özel hazırlık okulu, "**Temple Grov**", 1810 yılında Rahip Dr. **Pearson** tarafından kuruldu. Okulun Vikont Paalmerstone'a ait olan binası, Mortlake ile Riclomnd Park arasındaki 80 dönümlük arazi üzerinde yer alıyordu. Okul yöneticilerinin tanımlamasıyla, "Temple Grov'da seminer yapan genç beyefendiler" okula 7 yaşını doldurduktan sonra geliyorlar ve 14 yaşında ayrılıyorlardı. Mezunların çoğu, Eton'a gidiyordu.

1818 yılında kurulan bir illüstrasyondan anlaşıldığına göre, öğrenciler, yuvarlak bir şapka, uzun kuyruklu ceket ve beyaz pantolon giyiyorlardı. Eğitimin temel amacı ise, okul başöğretmeninin tabiriyle, öğrencilere kendilerini kaba alt tabakadan ayırarak pırlı pırlı bir beyefendi yapacak özellikleri kazandıracak günlük çalışmalar yaptırmaktı. Bu çalışmalardan beklenen sonucu alabilmek için de, gerek sınıf içinde, gerekse ders dışı saatlerde, çok sıkı bir disiplin uygulanması gerektiğine inanılıyordu. 1830'lu yıllarda, bu okulun yaşantısı hakkında bir fikir edinmek için Norfolk'un ünlü ailelerinden birinin oğlu olan H.J. Coke'un, "gizli" anı defterine bir göz atalım:

"Günümüze, kocaman birer kaşık sülfür ve şeker pekmezi ile başlıyorduk. Bir saat süren ilk dersten sonra, kahvaltıya iniyor ve bir şişe süt içiyorduk. Bu süt öylesine berraktı ki, ona aramızda mavi gökyüzü adını takmıştık. Yanında da bir dilim yağlı ekmek veriliyordu. Evet, gerçekten de zaman zaman biraz yağ oluyordu ekmek diliminin üstünde. Akşam yemeklerinde ise bol bol pirinç vardı. Temizliğe gelince, orada kaldığım iki yıl içinde, bir kez olsun banyo yapmadım. Cumartesi geceleri, hademeler yatakhanelerimize gelir, ayaklarımızı yıkarlardı. Bir leğen dolusu suyun çevresine on ikimizi birden oturturlar; ayaklarımızı leğenin içine soktururlardı. Sonra da çıkarmamızı söylerler ve sonraki grubu çağırırlardı. Su hiç değişmediğinden, en sona kalan arkadaşlarımız, ayaklarını sokarken gözlerini de kapatırlardı pisliği görmemek için,"

TAŞINABİLİR İLK BASILI KİTAP

1409 yılında Kore'de basılan "Sun-tzu-shi-chia-chu" adlı yapıt, taşınabilir ilk basılı ki-

nequit epla se habuerit nisi statim
mi pfectum. Ammianus Marcellinus
conclibit. Caput in...

Et ecce ambrosius
niamidit munafeu
la pfectus. deculit
fina i suauilmas
litteras: que a prin
cipio annuatiu fide
probat iam fidei et veteris amicitie
pfectum. Etia cui illa necessitudo e
et xpi glorio copulata: qua no unli
tas cu familiaris non pfecta tamu
corpi no subula i pspas adulaat:
sed dei tunc et diuinaru scripturaru
studia conuolant. Legim' ni veteris
historis quosda lustralle pumiao
nouos adulle ppos. maria trasliffic
ut eos quos e libris nonerat coram
q; viderent. Sic pthagoras meuphi
nos vates sic plato egyptum i archi
tam tarmimii. tamq; ora ralis que
quanda magna gerta dicitur: labo
riofissime ptaguierit ut qui aduuis
mgi erat i potius cuiusq; doctinas
achademie gignafia psonabāt. ficer
pergrinus atq; discipulus: malens a

ingredi: aliud circa urbem querebat.
Apollonius fuit ille mag' ut vulgus
loquitur. fuit plus ut pthagora tra
dunt. itaui pfas pfectum tancali
albano. fathas. maffageras. opu
leniffima indit regna pfectum: et
ad rectum ianiffimo pphson amne
trahiffio puenit ad bragmanas: ut
hyarum in igrono fectum auro. i te
tantali fonte potantem. inter paucos
discipulos de natura. de moribz ac de
cufu ditiu i fidem audiret doctorem.
Ande p clauitas. babylonios. chalde
os. medos. affirios. parthos. syro
pheneros. arabes. paleffinos. reue
lus ad alexandria. pfectum ad ethio
pianum. gignofophiffas i famofiffi
magi folis mentem videret i fabulo.
Inuenit ille vir ubiq; quod diceret: i
longi pfectum. fempere fe melior fie
ret. Scripfit fupet hoc pfectum odo
voluminibus. phylolffarus.

id loquar de feculi hominibus:
cum apofolus paulus. vas e
lectionis. et magiffere gentium. qui de
confertia tantu in fe hofpitis loque
batur. dicitur. An repectumum que

1451-1456 yılları arasında Almanya'nın Mainz kentinde Gu
tenberg tarafından basılan bu "İnci"nin, her sayfasında 42
satır bulunuyordu. Renkli süslemeler, kitap basıldıktan son
ra elle yapıldı.

BASILAN İLK İNCİL

Gutenberg tarafından Almanya'nın Mainz
kentinde, 1451 ile 1456 yılları arasında basıl
dığına inanılan ilk "İnci"nin 48 nüshası, gü
nümüze kadar ulaşabilmiştir. Her sayfasında

42 satır bulunan bu İndilerden biri, halen
Fransa'da "Ulusal Kitaplıkladır. 643 sayfa
lık bu yapının sonuna, elyazmasıyla şu not dü
şülmüş:

"Bu kitap, St. Stephen Müşterek Kilisesi
Piskopos Vekili tarafından, Efendimiz'in 1456
yılında, Meryem Anamızın semaya çıkışı oru
cunda (15 Ağustos) tertip edildi, ciltlendi Ye
saklandı. Tanrı'ya şükürler olsun. Halelu
yah."

tap sayılır. "Konfiçyüs'ün Sohbetleri" adlı ki
tabın bir kısmında, 1317 yılında, kalanının da
1324 yılında basıldığı yolunda bazı iddialar
-varsa da, bunlar henüz kesinlikle kanıtlanı
bilmiş değildir.

Bu türde Avrupa'da basılan ilk kitap ise,
2 yapraklı "Donatus Latin Grammar" adlı
dilbilgisi kitabıdır. Her sayfasında 27 satır bu
lunan bu kitabın 1451 yılında basıldığını ka

nitlayan birçok unsur vardır.

Avrupa'da basılan ve baskı tarihi kesin
olarak bilinen en eski kitap ise, "Eyn Manung
der Christenheit Widder Die Durken" adlı e
serdir. "Hristiyanlık Âleminin Türklere Ya
karışı"nı konu alan bu kitap, Gutenberg
tarafından 1454 yılında Mainz'da basıldı. Ha
len elde bulunan tek nüshasında, yalnızca al
tı sayfa ile bir takvim vardır.

SAVAŞESİRLERİİÇİNİLK KAMP

Fransız savaş esirlerini yerleştirmek üzere, Huntingdonshire yakınlarında "Norman Cross Depot" adıyla 7 Nisan 1797 günü açıldı. O güne değin, savaş tutsakları, sivil hapis-hanelerde, kalelerde ya da yüzer zindanlarda

tutulurlardı. Ancak, 1796 yılının sonlarında İngiltere'ye getirilen savaş tutsaklarının sayısı o denli arttı ki, özel bir yerleştirme alanının kurulması zorunluluk haline geldi. 160 dönümlük kamp, 8 bin tutsağı yerleştirmek amacıyla, 500 görevli tarafından dört aydan kısa bir süre içinde gece-gündüz hiç durmamacasına çalışılarak bitirildi.

Tutsaklar, ikişer katlı 16 ahşap barakaya

BASILAN İLK KİTAP

Günümüze kadar ulaşanlar içinde yapılan bir değerlendirmeye göre, tarihin basılan ilk kitabı, Buda'nın öğretilerini içeren "**Diamond Sutra**"dır. Buda'nın ağzından, müridi Subhuti'ye söylenen sözleri ve öğütleri aktarır. Tamamı yedi sayfa olan bu kitabın altı sayfası metin bölümüdür. Bir sayfasında ise Buda ile müritlerini gösteren bir, tablo (illüstrasyon) vardır. Sayfaların ebadı 30x75 cm'dir. Ağaçtan yapılan bir kalıpla basılan metin bölümünün sonunda şöyle bir not vardır:

"11 Mayıs 868'de, çok saygıdeğer **ebeveynlerinin anılarını yad etmek için ücretsiz olarak dağıtmak üzere Wang Chieh tarafından basılmıştır.**"

Yine ahşap kalıpla basılan illüstrasyonda, Buda'nın çevresinde erkek ve kadın müritlerini görürüz. Ayrıca, iki tane de gülümseyen tombul kedi vardır.

Kitap, 1900 yılında **Taoist** bir rahip tarafından Türkistan'da Tunhuang yöresinde Bin Buda Mağaraları'nda bir duvarın dibinde yığılı olarak 1300 elyazması belge arasında bulundu.

"Diamond Sutra" adlı kitap, 868 yılında Çin'de basıldı. Yedisayfalık kitabın bir sayfasında, Buda'yı erkek ve kadın müritlerinin arasında gösteren bir de illüstrasyon vardı.

yerleştirildi. Her dört barakanın çevresine bir tahta perde gerildi. Dört barakanın tam ortasına sekizgen biçiminde bir gözetleme kulesi yapıldı. Barakaların tümü rahatlıkla görülebilen sekizgenin her köşesine silahlı birer muhafız dikildi. Kampa getirilen ilk tutsaklar, "**Reunion**" ve "**Revolutionnaire**" adlı savaş gemilerinden alınan 300 kişiydi. Onları, önceki Fransız gemilerinden gelen tutsaklar izledi.

Aynı yılın Kasım ayında da Camperdown Muharebesi'nde ele geçirilen Hollandalılar kampa getirildiler.

Çok sık görülen kaçma girişimlerinin pek azı başarıyla sonuçlanabiliyordu. Yakalanan kaçaklar ise "Kara Delik" adı verilen bir hücreye atılıyorlar ve günlerce orada bırakılıyorlardı. Buradan sağ çıkabilme şansı da, ancak kamptan kaçmayı başarabilme şansı kadardı.

Tutsaklara her gün bira, et, ekmek ve tuz, gınaşırı da sebze veriliyordu. Haftada bir kez de yağ ve peynir yeme şansına sahiptiler. Yağ ve peynir, kampın kenarında kurulan pazardan, mahkûmlar tarafından satın alınıyordu. Kamp yöneticilerinin seçtiği birkaç tutsak, nöbetçiler nezaretinde dışarı çıkıp arkadaşlarının siparişlerini aldıktan sonra geri dönüyorlardı.

El sanatlarının dışında, kumar (1. ve 2. Dünya savaşları sırasında kurulan esir kamplarında da çok yaygındı), sportif faaliyetler ve amatör tiyatroculuk, kamp sakinlerini oyalayan başlıca unsurlardı. Kampın 1809 yılında çizilen bir planına bakılırsa, özel bir tiyatro binası bile vardı.

İLK ÖZEL DEDEKTİFLİK BÜROSU

"Bureaudes Renseignments au Service des Interes Prives" adıyla 1833 yılında, Paris'te eski emniyet görevlilerinden **Eugene François Vidocq** (bkz. İlk dedektif) tarafından kuruldu. Önceleri iyi giden işler, Vidocq'un müşterilerinden birine saldırıp, 50 frank manevi, 60 frank da maddi tazminat ödemeye mahkûm edilmesiyle bozuldu. Birkaç yıl sonra büro, hükümetin yoğun baskısı üzerine kapatıldı.

İLK GENEL TUVALET

Erkekler için ilk genel tuvalet, Londra'da Fleet Caddesi 95 numarada 2 Şubat 1852 günü hizmete girdi. Dokuz gün sonra da Bedford Caddesi 51 numarada hanımlar için bir genel tuvalet açıldı. **"Society of Arts"** adlı kuruluş tarafından açılan tuvaletlerin fikir babaları ise, Trafalgar Alanı'ndaki Nelson Anıtı'nın da yapıtiran **Sir Samuel Morton Peto** ile Noel kartlarının bulucusu ve bir önceki yıl yapılan Büyük Sergi'nin düzenleyicilerinden **Sir Henry Cole** idi. Crystal Palace'da yapılan tuvaletlerin ne denli önemli bir gereksinimi karşıladığını görünce, Londra'nın en işlek caddelerine de bu tür tuvaletler yaptırmaya karar verdiler. Kuşkusuz, Sir Cole ve Sir Peto, bir toplum hizmetinin yanı sıra, kârlı bir yatırımın da sevincini yaşıyorlardı. Zira, Crystal Palace'daki genel tuvaletlerin 23 haftalık hasılatının 1790 sterlin olduğunu öğrenmek, onları bu yönde bir girişim yapmaya iten en önemli etkenlerden biri olmuştu. Peto, inşaatla bizzat ilgilendi. En kaliteli malzemeleri seçerek, gerçekten çok güzel görünümlü iki tuvalet yapıldı. Bir "genel miidür"ün emrindeki iki per-

sonel, tuvaletlerin bakım sorumluluğunu üstlendi. Çok geçmeden, Londra'nın orta sınıf halkı, o güne değin büyük saygı besledikleri, hatta biraz da korkarak baktıkları burjuvazinin de kendilerinden farksız olduğunu anladılar. Zira, girdikleri tuvalette, çok ünlü bir soyluyla yanyana aynı işi yapılabiliyorlardı. Tabii, bu durum her iki kesimin de tuvaletlerden uzak kalmasına neden oldu. Orta sınıf halk, büyüklerle karşı karşıya gelerek, onlara saygısızlık etmekten çekiniyor, burjuvalar da aşağı sınıftan insanlarla en uygunsuz yerlerde karşılaşp onların düzeyine inmek istemiyordu. Bunun üzerine tuvaletler, uzun süre "işsiz" kaldı. 1852 yılının Şubat ayı boyunca, erkekler tuvaletinin yalnızca 58 müşterisi olmuştu. Hanımlar tuvaleti ise gerçekten daha şanssızdı. Ay sonuna değin, topu topu 24 hanımefendiye hizmet verebilmişti. Üstelik bu dönemde **"The Times"** gazetesinde, tuvaletleri tanıtmak üzere üç kez ilan çıkmış, ayrıca 50 bin broşür dağıtılmıştı.

Bu başarısızlığa karşın, Londralı mühendislerden **William Haywood** da, ilk yeraltı umumi tuvaletini yaptırdı. Bu tuvaletin bir özelliği de, hanımlarla beylere ait tuvaletlerin yan yana iki bina şeklinde olmasıydı. Haywood, erkekler tuvaletinin ilk müşterisi olarak bir penilik ücreti ödedi. Bu ücret, 1971 yılına dek Londra'daki hemen tüm umumi tuvaletler için geçerli oldu ve belki de en istikrarlı hizmet fiyatı olarak rekor kırdı.

Ne var ki, 19. yüzyıl Londra'sında, insanlar, sokaklardaki tuvaletlere gitmeye çekiniyorlardı. Bu yüzden evlerinden olabildiğince az uzaklaşıyorlar ya da zorunlu gereksinimlerini karşılayabilmek için ellerinden geldiğince dışlarını sıkıyorlardı. Gerçi Crystal Palace'ın tuvaleti iş yapıyordu ama, ne de olsa, orası kapalı bir yerdi.

İLK HALK KİTAPLIĞI

İngiltere'de, 1608 yılında Norwich'de açıldı. Kitaplar, **Jerrom Goodwyn** adlı birinin evindeki üç odaya yerleştirildi. O dönemdeki katedral kitaplıklarında olduğu gibi, Norwich Halk Kitaplığı'nda da kitaplar genellikle dinsel içerikliydi. Kitaplığa gelenlerin çoğu da din adamlarıydı. 1772 ciltten oluşan Norwich Halk Kitaplığı, aynı zamanda kamunun kullanımına açılan en eski kitap koleksiyonudur.

İLK KAMUOYU YOKLAMASI

1824 yılı ABD başkanlık seçimleri nedeniyle,

Wilmington kenti seçmenleri arasında yapıldı. 532 seçmen arasında yapılan soruşturmanın soruuları, Harrisburg Pennsylvanian gazetesinin 24 Temmuz 1824 tarihli sayısında yayınlandı. Sonuçlara bakılırsa, Andrew Jackson'ın, John Quincy Adams ve öteki iki aday karşısında çok rahat bir zafer elde etmesi bekleniyordu.

İki şıklı herhangi bir konuda seçmenlerin kararını öğrenmek amacıyla yönelik ilk kamuoyu yoklaması, 18-28 Mart 1907 tarihleri arasında **Chicago Journal** tarafından yapıldı. Gazete, Chicago halkına, o güne değin özel sektör tarafından yürütülen tramvay ulaşımının belediye devredilip edilmemesi hakkında ne düşündüklerini soruyordu.

Kamuoyu yoklaması, Chicagoluların yüzde 59'unun tramvay ulaşımının belediye tarafından gerçekleştirilmesinden yana olduğunu ortaya koydu. Konuyla ilgili olarak yapılan resmi referandumda ise, aynı yönde oy kullananların oram yüzde 55 olarak saptandı. **Chicago Journal**, yaptığı kamuoyu araştırmasında, yalnızca yüzde 4'lük bir yanılığa uğramıştı.

Günümüzde en geçerli yöntem olan "**örnekleme**" yöntemiyle kamuoyu yoklamasının mucitleri, Amerikan Kamoyu Enstitüsü'nden Dr. **George Gallup**, **Furtune Survey**'den Elme Roper ve Crossley Poll'dan Archibald Crossley'dir. Her üçü de, bu yöntemi 1935 yılından itibaren kullanmaya başladılar. Ancak, Roper, Temmuz ayında otomobil sahipleri arasında yaptığı bir soruşturma ile diğer ikisinin önüne geçerek, örnekleme yöntemi kullanan ilk araştırmacı oldu. Roper, araba sahiplerine, şu soruyu soruyordu: "**Otomobil sizce bir lüks mü, yoksa gereksinim mi?**" Erkeklerin yüzde 75.5'i bu soruya "**gereksinim**" yanıtını verdiler.

Örnekleme yöntemi, her yaş, cinsiyet, sınıf ve özel ilgi grubundan seçtiği temsilciler arasında soruşturma yaptığından, hata oranı en az olan yöntemdir.

çaprazlama olarak yerleştiriliyordu. Daha sonra bunlar çignenerek düz bir tabaka haline getiriliyordu.

M.Ö. 13. yüzyılda, deriden yapılan parşömenler de ilk kez Mısır'da kullanıldı. Parşömen elde etmek için, hayvanın derisi, kireç içerisinde güzelce temizlendikten sonra, tahta bir çerçeve içinde iyice gerilerek kurutuluyordu. Daha sonra da, yazı yazmaya elverişli düz bir zemin elde edinceye kadar bıçakla kazınıyordu.

Gerçi parşömenin ömrü, papirüse göre daha uzundu ama, fazla miktarda üretimi hayli zordu. Yine de yavaş yavaş Avrupa'ya yayıldı ve 1500 yılına kadar, özellikle dinsel yazılar için kullanıldı.

Kâğıt, M.Ö. 2. yüzyılda Çin'de yapıldı. M.S. 7. yüzyıla kadar Çinliler, kâğıt yapımında kullandıkları formülü büyük bir gizlilik içinde sakladılar. Ancak, bu formül önce Japonların, sonra da Arapların eline geçti. Endülüs Emevilerinin 711 yılında İspanya'yı işgal etmeleri üzerine Avrupa'ya geçti.

En eski kâğıt, yapımında tahta, saman ve bez kullanılmasına karşın "**bez parşömen**" olarak adlandırılıyordu. Her üç madde de iyice dövülerek ezildikten sonra su ile karıştırılıyor, sonra da tabakalar halinde sıkıştırılarak kurutuluyordu.

İLKHALKLAİLİŞKİLERUZMANI

Gazetelerde ekonomi muhabirliği yapan **Ivy Ledbetter Lee**, konunun önemini kavradıktan sonra gazeteciliği bıraktı ve 1903 yılında New York'ta bir büro açarak, kendisini "**Halkla ilişkiler uzmanı**" ilan etti. İlk müşterileri arasında bir grup politikacı, bir sirk, bir grup banker ve hiç sevilmeyen bir isim olan **Thomas Fortune Ryan** da vardı.

İLK RADAR

Alman Donanması Sinyal Araştırmaları Bölümü Şefi Dr. **Rudolph Kühnold** tarafından 1933 yılının yazında ve sonbaharında geliştirildi. Üzerinde, 600 megasaykıl frekanslı 700 W gücünde bir yansıtıcı, bir alıcı ve disk reflektörleri vardı. Radarın ilk denemeleri, 20 Mart 1934 günü, Kiel Limanı'nda yapıldı. Kühnold, 600 metre uzakta demirli Hesse adlı gemiden gönderilen eko sinyallerini almayı başardı. Bunun üzerine, Lübeck yakınlarındaki Pelzerhaken Bahriye Araştırma Merkezi'nde, bir radar deneme istasyonu kuruldu.

İLKKÂĞIT

Kâğıdın bulunmasından önce insanlar, yazıları taş levhalar, balçık kalıpları ve tahta üzerine yazıyorlardı. Hatta, ağaç yaprakları bile, gerektiğinde yazı yazılabilecek bir düzey olarak kullanılabiliyordu.

M.Ö. 3500 yıllarında Mısırlılar, papirüs kamışlarından bir tür kâğıt elde etmeyi başardılar. Kamışların içindeki yumuşak tabaka, ince şeritler halinde kesiliyor, birbirinin üstüne

Burada, 1934 yılının Ekim ayında, donanmanın yüksek rütbeli subaylarının önünde yapılan bir denemede, 7 mil uzaktaki bir gemiden gönderilen sinyaller alındı. Aynı deneme sırasında büyük bir rastlantı sonucu, bölgeden geçmekte olan bir deniz uçağından da sinyaller alındı ve bu "**radarla saptanan ilk uçak**" oldu. Bu başarı üzerine Alman Hükümeti, radarla ilgili çalışmaların sürdürülmesi için 70 bin marklık ödenek ayırdı.

1935 yılının Ocak ayından itibaren, İngiltere'de de **Sir Robert Watson-Watt**, radarla ilgili çalışmalarına başladı. Çok geçmeden, uçakların yerlerinin radyo dalgaları aracılığıyla saptanabileceğini kanıtladı.

Radarla ilgili çalışmalar, İngilizler ve Almanlar tarafından olduğu kadar, Fransızlar, Japonlar ve Amerikalılar tarafından da birbirine paralel olarak sürdürüldü. Bugün kullanılan en son sistem gelişmiş radarların temelinde, bütün bu uluslar tarafından atılan harçlar vardır ve bu nedenle, hiçbir ulus, radarı yalnızca kendisinin geliştirdiğini iddia edemez.

İLK PASTÖRİZASYON

19. yüzyılda, sirke ve şarabın mayalanması ve süt ekşimesi, kimyasal birer olay olarak kabul ediliyordu. 1860 yılında, Fransız bilim adamı **Louis Pasteur**, bir kez kaynatıldıktan sonra, ancak havayla temas ettirildiği takdirde bozulabileceklerini kanıtladı. Böylece, bozulmaya havadaki bazı mikroorganizmaların yol açtığı da anlaşılmış oldu. 1862 yılında Pasteur, 70 santigrat dereceye kadar kaynatılan sütün içindeki mikropların öldüğünü, ancak sütün tadında bir değişiklik olmadığını ve aynı tadla birkaç gün bozulmadan kalabileceğini gösterdi. Pastörizasyon adı verilen bu ısıtma işleminin, inek sütüyle bulaşan çok önemli iki hastalık olan verem ve brusella hastalığına yol açan mikropları da öldürdüğü zamanla anlaşıldı ve pastörizasyon işleminin önemi böylece artmış oldu.

İLK KURŞUNKALEM

1795 yılında, birbirlerinden habersiz olarak Fransız **Nicholas Jacques Conte** ve Avusturyalı **Josef Hardtmuth** tarafından yapıldı. Her iki mucit de, kalemelerini grafiti balçıkla karıştırdıktan sonra yumuşak bir tahtanın içine yerleştirdiler. Tahtanın kolaylıkla yontulabilmesi, grafiti istenilen kıvamın verilmesiyle değişik sertliklerde kurşunkalem yapılabilmesi

mümkün oldu. Bu kalemle rahatça yazı yazmak ve resim yapmak, istendiğinde bunların kolayca silinebilmesi, kurşunkalemi günümüzün vazgeçilemez araçlarından biri haline getirdi.

İLK PİYANO

Piyano, 1800 yılından itibaren, 150 yıl boyunca klavyeli bir saz olarak varlığını sürdürdü. Ancak, 1950'lerden itibaren elektrikli orgların yapılmasıyla ilk değişime uğradı.

İlk piyano, 1709 yılında İtalya'da **Bartolomeo Christofori** tarafından yapıldı. Atası olan "harp" ile bu piyano arasındaki önemli fark, tellerinin gerilmemesi, tersine tellerin üzerine yumuşak çekiçlerle vurulması idi. Bu değişikliğin getirdiği en önemli avantaj, değişik volümlerde ses elde edebilme olanağıydı. Bu nedenle ki Christofori, yaptığı enstrümana "**gravicembalo col piano e forte**" — yani "**yumuşak ve yüksek sesli harpsichord**" adını verdi.

1770 yılında **Johann Andreas Stein**, piyanoyu daha da geliştirdi. Çekiçlerin tellere vurduktan sonra geri çekilmesini sağladı. Böylece ses, daha titreşimli çıkabiliyordu. Mozart, 1777 yılında çaldığı bir **Stein** piyanosundan sonra adeta büyülenmişti,

John Broadwood and Sons adlı İngiliz firması, piyanoya ilk pedali taktı.

18. yüzyılda piyano tellerinin yatay yerine dikey gerilmesi için de çalışmalar sürdürülmüştü. Bu konuda ilk başarılı sonuç, 1811 yılında, Londra'da **Robert Wornum** adlı piyano imalatçısı tarafından alındı.

1830'lu yıllardan sonra, piyanolar yalnızca yapısal değişikliklere uğradılar.

İLK TOPLUĞNE

Milattan 4 bin yıl önce Mısırlılar, giysilerini tutturmak için bakırdan yapılmış topluğneler kullanıyorlardı. Mısır'da ayrıca, balık kılçıklarından ve başka hayvan kemiklerinden de topluğneler yapılırdı.

Romalılar ve Yunanlılar döneminde daha güzel görünümlü topluğneler üretilirdi. O dönemin varlıklı insanları, giysilerinde altın ve gümüşten yapılmış topluğneler kullandılar. Demirden yapılan topluğnelerin kullanımı, 16. yüzyıldan itibaren yaygınlaştı. Bu topluğneler elde yapılıyorlardı. Amerikalı **Lennel Wrihgt**, 1820'li yıllarda otomatik bir topluğne üretim aygıtı geliştirdi.

İLK SABAN

Saban, yeryüzünde uygarlığın gelişmesine neden olan en önemli araçlardan biridir. Tarih boyunca, birçok bölgenin yerleşim alanı haline gelmesi, ancak buraların sabanla fethinden sonra mümkün oldu. Sabanın icadından önce Ortadoğu'daki çiftçiler, toprağın yüzeyini odun parçaları iledeşerek ekilebilir hale getiriyorlardı. Bu yüzden ekim alanları, kısa süre içinde besleyicilerden yoksun hale geliyor ve verimliliklerini yitiriyorlardı.

M.Ö. 3500 yıllarında sabanın bulunmasıyla bu durum değişti. Saban, toprağın karnını daha derinden yarıyor ve böylece, bitki köklerinin iyice derinlere inmesine ve kolayca beslenmesine olanak sağlıyordu. Bunun sonucu, olağanüstü bereketli bir hasattı. Ekim kolaylaşıp ürün bollasınca, insanlar tarımdan başka işlere ve zanaatlara da yöneldiler. Ayrıca, toprakları uzun süre verimli kalabildiği için ekim yaptıkları yerlere yerleştiler. Böylece, köyler ve kentler doğdu.

Ortadoğu'nun yumuşak topraklarında, sabanın tahta bıçağı, rahatça derinlere inebiliyordu. Ancak, Avrupa'da bu kolay değildi. Bu nedenle, özellikle Kuzey Avrupa'da uygarlık çok ağır bir gelişim gösterdi. Ancak, M.Ö. 500 yılında sabana demir bıçağı takmayı akıl edebilen Avrupalı, bol ürüne kavuştu ve ondan sonradır ki, uygarlık konusunda Ortadoğu'yla yarışabilir hale geldi.

Ortadoğu'da yaşayan insanlar, sabanı bulduktan sonra topraktan bol miktarda ürün aldılar. Karınlarını rahatlıkla doyurunca, başka zanaatlara yönelik uygarlıklarını geliştirdiler. M.Ö. 1250 yılında çizilen fotoğraftaki duvar resmi, Mezopotamya'da bir mağarada bulundu.

İLK KONTRPLAK

M.Ö. 2800 yıllarında Mısırlılar, dekoratif amaçlarla ince ahşap tabakaları, daha kalın kütüklerin üzerine yapıştırmayı biliyorlardı. Zamanla, ince tabakaların üst üste getirilmesiyle elde edilen bir tahta perdenin, aynı kalınlıktaki yekpare bir tahta perdeye oranla daha dayanıklı olduğunu farkettiler.

Ne var ki, ahşabın bu özelliği, 19. yüzyıla kadar ihmal edildi ve ince kesilmiş ağaç dilimleri yalnızca dekoratif amaçlarla kaplama unsuru olarak kullanıldı. 1830 yılında, Avusturyalı marangoz **Michael Thonet**, çok ince tahta dilimlerini buhar yardımıyla istediği biçimde şekillendirdi. Sonra bunları birbirine yapıştırdı ve değişik türde mobilyalar üretti. Zamanla bu mobilyaların yekpare keresteden yapılmış benzerlerine oranla çok daha dayanıklı oldukları kanıtlandı. Zira, her ince tabakanın genleşme gücünün birleşmesi, tek parçalı kalın bir tabakanın genleşme gücünden çok daha fazlaydı.

İLK PRES

Eski Yunanistan'da, zeytinden yağ, üzümden şıra elde etmek için kullanıldı. M.Ö. 600 yıllarında, Yunanlılar bir tahtanın ortasından geçirdikleri sırgı, tavana dayıyorlar, sonra da tahtanın altına üzümleri yerleştiriyorlardı. Daha sonra tahtanın üzerine çıkarak ya da onu kol gücüyle aşağıya doğru çekerek, üzümü eziyorlardı. 450 yıl sonra, tahtanın ortasındaki sırgı, yivli yapmayı akıl ettiler. Böylece işleri çok daha kolaylaştı. Tahta, kenarına çakılan kolların yardımıyla çevriliyor, altındaki üzümleri sıkıştırarak sularını çıkarıyordu.

Hidrolik pres ise, 1795 yılında İngiliz bilim adamı **Joseph Bramah** tarafından yapıldı.

İLK DÜDÜKLÜ TENCERE

"En yaşlı ineğin en sert eti, bir kuzunun en yumuşak eti gibi pişirilebilir". Bu satırlar, Fransız fizikçisi Denis Papin'in 1681 yılında icat ettiği düdüklü tencereyi tanıtmak için yazdığı kitaptan alınmadır. Bu, tamamen demirden yapılmış bir tencereydi ve kapağı hiç hava sızdırmıyordu. Böylece, içindeki besin maddeleri, normal zamanın dörtte biri kadar bir süre içinde pişirilebiliyordu. Zira bu tencerenin içindeki buharın ısı 121 santigrat dereceye kadar yükseliyordu.

Papin, düdüklü tenceresini Londra'da II. Charles'ın himayesindeki "**Royal Society**" adlı bilimsel kuruluştaki çalışırken yaptı (1679). Bu başarısı üzerine 1680 yılında kuruluşa üyeliği kabul edildi. Daha sonra da düdüklü tencereyi tanıtan kitabını yazdı. Ancak, Royal Society'nin üyeleri, laflarla yetinmiyorlardı. Bu nedenle, 1682 yılında Papin'e konuk oldular ve Papin'le aşçısının düdüklü tencerede pişirdikleri enfes yemekleri yedikten sonra ancak tatmin olabildiler.

RADAR TAKILAN İLK GEMİ

Alman Donanması'ndaki 500 tonluk "**Welle**" gemisidir. 1935 yılının Eylül ayında, Pelzerhaken'de radar monte edildi. 600 megasaykıl gücündeki yansıtıcısıyla, 12 mil uzaklıktaki kıyıları tarama ve beş mil uzaklıktaki gemileri algılama yeteneğine sahipti.

Öteki ekipmanları ile birlikte bir de radarla sahip olan ilk savaş gemisi ise, yine Almanlara ait olan **Graf Spee** adlı hücumbottur. 355 megasaykıl gücündeki radarı, 1936 yılının yaz mevsiminde hizmete girdi.

RADYO SİNYALLERİYLE İLK HABERLEŞME

Bu tür bir sistem, ilk kez Washington'da **Mahlon Loomis** tarafından 21 Temmuz 1866 tarihli bir gazetede açıklandı. Aynı yılın Ekim ayında Loomis, **Catochin Ridge** ile **Bear's Den** arasındaki 14 mil uzaklıktan mesaj iletmeyi başardı. Denemeyi izleyenler arasında, Kansas Senatörü **Samuel C. Pomeroy** ile Temsilciler Meclisi'nin Ohiolu üyesi **John A. Bingham** da vardı. Mahlon Loomis, mesaj iletmeyi nasıl başardığını şöyle anlattı:

"Virginia'da, **Blue Ridge Dağları'nın 700 metre yükseklikteki iki tepesinden birer uçurtma havalandırıldı. Uçurtmaların ikisi de tepelerin en uç noktalarından havalandırılmıştı. Altlarında, yaklaşık 40 santim uzunluğunda bakır birer tel vardı. Bu tellerin uçlarından aşağıya 200 metre uzunluğunda bir kablo sarkıyordu. Yerde, ıslak bir toprak üzerinde galvanometre bağlantısı yapıldı. Her iki uçurtmada da kesinlikle aynı bağlantılar vardı. İki gruptaki zaman parçaları da birbirinin aynı olarak ayarlanmıştı. Belirli bir saat ve dakikada, istasyonlardan birindeki galvanometre, toprak hattına ve uçurtmaya bağlanacaktı. Öteki istasyonda, galvanometrenin toprak hattı bağlantısı zaten yapılmıştı. Uçurtma ile yarım dakikalık bağlantı yapılacaktı. Bu ilk**

istasyondaki iğneyi, sanki aynı pile bağlanmış gibi hareket ettirecekti."

Bu ilk gösteriden sonra, Loomis, deneysel çalışmalarını sürdürdü. Bazı raporlara göre, iki çelik radyo anteni dikmeyi başardı. 20 Temmuz 1872 günü, kendisine "**telgraftaki gelişmelere ilişkin**" patent garantisi verildi. Ertesi yılın Ocak ayında, Amerikan Kongresi, karşılığında hizmet satın almak üzere Loomis'e 2 milyon dolar kredi açılmasına karar verdi. Ancak, ekonomik darboğaz nedeniyle bu destek Loomis'e ulaşamadı ve talihsiz mucit, ölümüne kadar (1886) kendi olanaklarıyla buluşunu gerçekleştirmek için uğraştı.

İngiltere'de ilk radyo iletişim sistemini **David Edward Hughes** kurdu. Hughes, telefon alıcısına bağlanacak bir mikrofonun içindeki indüksiyon dengesi bozulduğunda, bir ses yayınladığı keşfetti. Londra'daki evinde —yayın merkezine bir dakikalık mesafededir— bu konudaki çalışmalarını sürdürdü. Yaptığı deneyler sonunda, herhangi bir devrede meydana gelecek elektrik şeraresi, binanın herhangi bir yerinde, bir telefon alıcısı-mikrofon bağlantısıyla algılanabilecek bir başka devrenin oluşturduğunu gördü. Evinde birbirinden en uzak iki oda arasındaki mesafe, 20 metreydi. Daha büyük bir menzilde deneme yapmak için caddeye çıktı. Alıcı elinde, telefon ise kulağındaydı. Sinaller, yansıtıcıdan 30 metre uzaklaştığında, iyice güçlendi. Sonra gittikçe yavaşladı ve 250 metre sonra duyulamaz hale geldi.

Hughes, buluşunu 1879 yılının Aralık ayında Sir W.H. Preece ile Sir William Crookes'a tanıttı. 20 Şubat 1880 günü, Prof. Huxley ile Sir George Stokes'a ikinci bir tanıtım daha yaptı.

Hughes, konu ile ilgili çalışmalarını daha sonra da sürdürdü. Ancak, elde ettiği bulguları yayınlamadı. 1899 yılında, Sir William Crookes, Hughes'un elde ettiği bu sonuçları Fortnightly'de yayınlamak istedi. Ancak Hughes, bu öneriyi kabul etmedi. Zira, uzun süre sustuktan sonra ortaya çıkıp, bu konuda çalışma yapan başka kişilere haksızlık etmek istemiyordu. Bu nedenle radyo dalgalarının varlığını kanıtlamanın onuru, Alman elektrik bilimcisi Heinrich Hertz'e bırakılmış oldu. **Hertz**, konuyla ilgili parlak çalışmaları 1887-1889 yılları arasında gerçekleştirerek radyo iletişimi ve yayıncılığına giden yolun ilk taşlarını döşemiştir.

İLK ÇOCUK PROGRAMI

Düzenli olarak yayınlanan ilk çocuk programı, "**Ay'daki Adamdan Öyküler**" adıyla 1921

yılı sonbaharında, ABD'nin Newark kentinde yayın yapan Westinghouse's istasyonunda, haftada iki kez küçük dinleyicilere sunuldu. Öyküleri, Bayan **Josephine Lawrence** okuyordu.

BBC'de ilk çocuk programı ise, 5 Aralık 1922 günü yayınlandı. "**Çocukların Köşesi**" adlı bu programda, Ses Mühendisi **A.E. Thompson**, "**Tom Amca**" rolünü oynadı. 23 Aralık günü de BBC Çocuk Saati'ni başlattı.

RADYODA İLK GÜLDÜRÜ PROGRAMI

"**Listening Inn**" adlı yarım saatlik program, 29 Temmuz 1922 günü, Londra'da yayınlandı. Programın yıldızı, ünlü komedyen **Will May**, "**Profesör Broadcaster**" rolünü oynadı.

Radyo için yazılan ilk skeç, aynı zamanda ilk radyo programı metnidir. **Helena Milais**, yazdığı "**A Cockney Fragment From Life**" adlı oyunda, "**Our Lizzie**" rolünü de üstlendi. Bu oyun, 20 Ekim 1922 günü ZLO radyosunda yayınlandı.

RADYODA İLK SEÇİM PROPAGANDASI

13 Ekim 1924 günü Glasgow Radyosu'nda, İşçi Partisi adına **J. Ramsay MacDonald** tarafından yapıldı. The Illustrated London News gazetesi, bu konuşmayla ilgili olarak şu yorumu yaptı:

"**Bay MacDonald'ın sözlerinin etkisi hakkında bir şey söylememiz olanaksız. Çünkü, sayın konuşmacı, radyodan dinleyicilerine seslendiğini unuttu ve program sırasında kendini bir seçim meydanındaki kürsüde sandı. Sesini kâh alçaktı, kâh yükseltti. Bol bol sağa, sola döndü, böylece de mikrofondan uzaklaşmış oldu. Eh, bütün bunlardan sonra doğaldır ki, konuşmasının pek az bir bölümü dinleyicilere ulaşabildi. Bu kadarıyla bir yargıya varmak, bizce mümkün değil.**"

RADYODA İLK AÇIKOTURUM

22 Şubat 1923 günü BBC'de yayınlandı. Sağcı gazetecilerden Sir **Ernest Benn**'in, "**Komünizm, insanlığın çıkarlarına yönelik bir tehdittir**" konulu sözlerini, Komünist parlamenter **J.T. Walton Newbold** yanıtladı. Bu program, aynı zamanda BBC'nin siyasal partilerle ilgili ilk programıdır. Ayrıca, bir parlamenterin katıldığı ilk radyo yayını olma özelliğini de taşır.

İLK PRATİK RADYO İLETİŞİMARACI

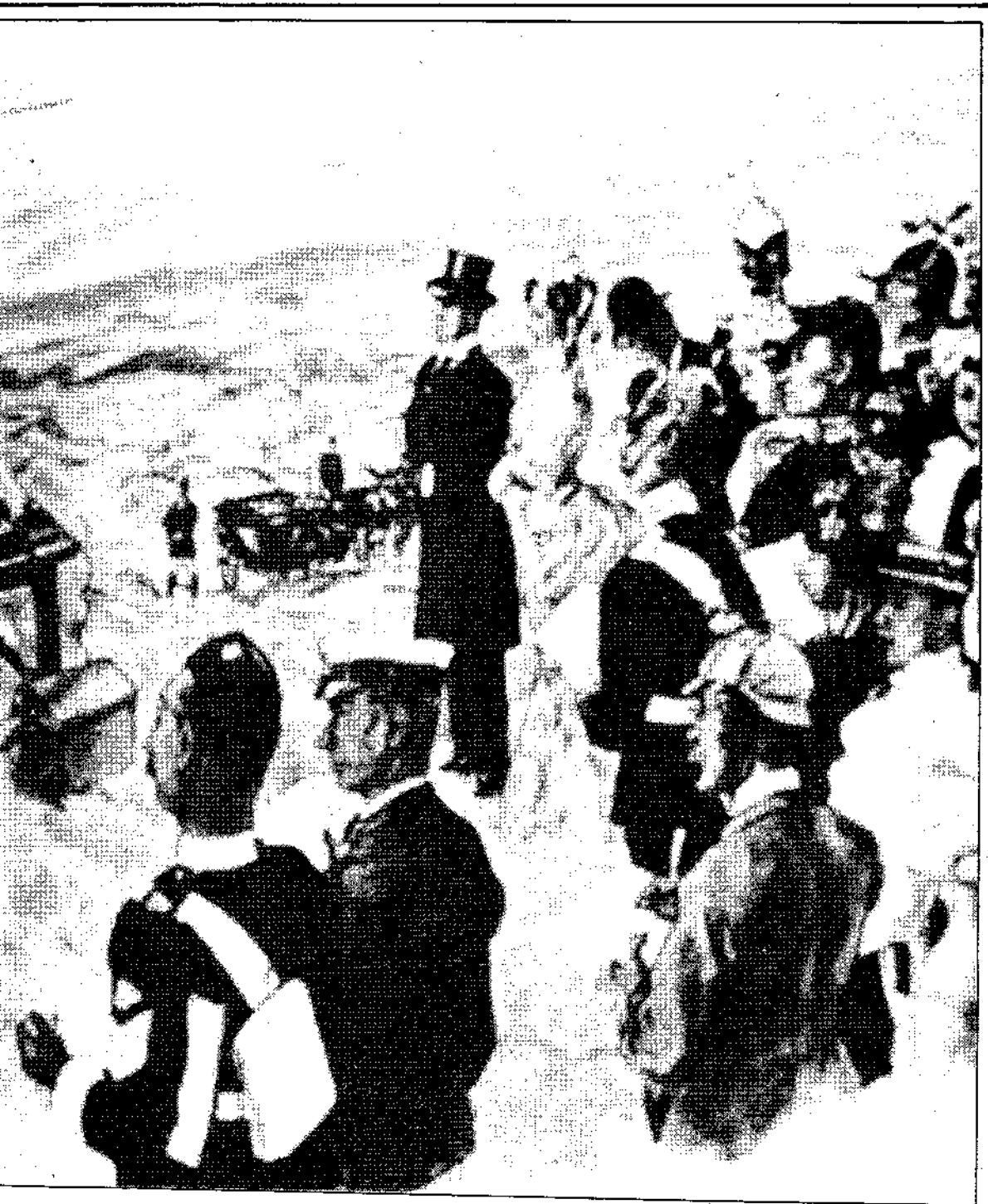
İtalya'nın Bologna kentinde **Guglielmo Marconi** tarafından geliştirildi. Marconi, ilk deneylerini 1894 yılında Bologna'nın 11 mil uzağında, babasının köyü Villa Grifone'de yaptı. 1895 Eylül'üne doğru, deneylerini so-kağa yansıtmaya başladı. Kardeşi **Alfonso**, alıcı setiyle uzaklaşırken, Guglielmo da vericinin mors anahtarıyla oynuyordu. Sonuç başarılı olursa, Alfonso beyaz bir bayrak sallayarak mesajı aldığını belirtiyordu. Ancak, bunların hepsi açık havada, arada engel olmadan yapılan deneylerdi. Guglielmo da gerçek başarıyı, ses dalgalarını, dağları ve tepeleri aşırarak daha uzak yerlere gönderebilirse göstereceğine inanıyordu. Çok geçmeden Alfonso, beyaz bayrağı bir yana attı, Alıcıyla birlikte yanına bir de av tüfeği aldı ve Villa Grifone'nin ardındaki tepeyi dolandı. Bir süre sonra Guglielmo, evdeki odalardan birinden sinyal göndermeye başladı. Birkaç dakika geçmişti ki, bir tüfek sesi duyuldu. Bu ses, daha sonra Sir William Preece'in söylediği gibi, **"O güne dek ulaşılamaz olarak görülen yerlere telgraf haberleşmesinin ulaşabileceğinin"** müjdecisiydi.

Villa Grifone'deki başarılı denemeden sonra Guglielmo Marconi, buluşunu İtalyan Posta ve Telgraf Bakanlığı'na önerdi. Ret cevabı alınca, yaptığı yeni aygıtla birlikte İngiltere'ye göç etti. O dönemde İngiltere, dünyanın en büyük denizcilik gücüne sahipti ve radyo dalgalarıyla haberleşmenin getireceği yararları en iyi değerlendirebilecek ülkeydi. 1896 yılının Şubat ayında geldiği İngiltere'de ilk düş kırıklığına uğradı. Hoyrat bir gümrük görevlisi, Guglielmo'nun vericisini bir casusluk aygıtı sanarak parçaladı, sahibine de **"Pis İtalyan anarşisti"** diyerek hakaret etti. Marconi, yanında getirdiği annesi ile birlikte, Londra'da bir oda tuttu ve oraya yerleşti. 2 Haziran 1896 günü de, bulduğu bir metodun tescili ricasıyla Patent Bürosu'na başvurdu. Metodunu tanıtırken şöyle yazmıştı dilekçesine: **"Bu yöntemle, elektriksel hareketler ya da bildiriler, havada, karada ya da denizde, yüksek frekanslı elektriksel devinimler aracılığıyla iletilebilirler,"** Çok geçmeden kendisini Londra Postanesi'nin Başmühendisi Sir William Preece'nin karşısında buldu. Sir Preece, 21 yaşındaki bu İtalyan gencine ve onun buluşuna büyük bir ilgi göstermekle kalmadı, bilimsel çalışmalarını sürdürebilmesi için Marconi'ye her türlü desteği sağladı. 12 Aralık 1896 günü, Londra'da Toynbee Hall'de telsiz cihazının ilk tanıtımı yapıldı. Ertesi yılın Tem-

muz ayında, **Marconi tarafından kurulan Wireless Telegraph and Signal Co. Ltd.** adlı şirket, telsiz ve telsiz istasyonu ile radyo malzemeleri üretmek için faaliyete geçti.

İlk sürekli telsiz istasyonu, **Isle of Wight'da, Ahım Körfezi'ndeki Needles Hotel'da** 1897 yılının Kasım ayında kuruldu.

Ticari amaçlı ilk telsiz istasyonları da Marconi'nin şirketi tarafından ünlü sigorta şirketi Lloyd's yararına Rathlin Adası deniz feneri ile Ballycatsle'daki kıyı istasyonu arasında kuruldu. Deniz fenerinden gelen ilk mesaj, 26 Ağustos 1898 günü alındı ve 10 geminin limana girmek üzere olduğu bildiriliyordu.

Guglielmo Marconi, telgrafta ilgili ilk büyük buluşunu gerçekleştirdikten sonra, İtalyan Posta İdaresi'ne başvurdu. Ama, ülkesinin yetkilileri, onun bu buluşunun önemim' kavrayamamışlardı. 1896 yılında İngiltere'ye göç etti ve aradığı ilgiyi orada buldu.

No 12. HOW WIRELESS MAY DEVELOP: Special Article in this Issue

POPULAR ^{3d} WIRELESS Weekly

**EVERYBODY'S READING
"EVERYBODY'S WIRELESS"**
SEND FOR FREE BOOKLET AT ONCE

1920'li yılların başında, tüm dünyada olduğu gibi, İngiltere'de de radyo modası başlamıştı. Bu modayı değerlendiren bazı yayınevleri, hemen radyo ve radyoculukla ilgili dergiler çıkarmaya başladılar.

İLK RADYO YAYINI

Kanada doğumlu Prof. **Reginald Aubrey Fessenden** tarafından 24 Aralık 1906 günü Massachusetts eyaletinin Brat Rock kentinde bulunan National Electric Signalling Co.'ya ait 140 metre yüksekliğindeki radyo anteni aracılığıyla yapıldı. Program, Fessenden'in bizzat **çaldığı Gounod'un "Oh, Kutsal Gece"** adlı bestesiyle başladı. Bu keman dinletisinden sonra, yine Fessenden bu kez besteyi şarkı şeklinde okudu. Daha sonra Hendel'in **"Largo"** su bir gramofondan çalındı. Yayın, Fessenden'in dinleyicilerinin Noellerini kutlaması ile sona erdi. Bu yayın, istasyonun beş yıllık çevresi içinde bulunan bazı gemilerin telsiz operatörleri tarafından dinlendi. İkinci yayın, yeni yılın arifesinde yapıldı. Bu kez çok daha iyi koşullarla daha iyi bir program sunuldu. Batı Hint Adaları'na kadar dinlenen bu program, gerçekten çok beğenildi.

İngiltere'de ilk radyo yayını ise, Kraliyet Donanması'ndan Teğmen **Quentin Crauford** tarafından Sancak Gemisi **Andromeda'nın** telsiz odasından yapıldı. Crauford, Catham'daki donanmaya ait diğer gemiler için düzenlediği bir programın yayınlanması amacıyla, Amirallik'ten gerekli izni aldıktan sonra, Andromeda'nın telsiz odasını, radyo yayını yapabilecek biçimde bizzat düzenledi. Aradan 20 yılı aşkın bir süre geçtikten sonra, ilk yayını şöyle anlatacaktı:

"1907 yılıydı. Yayında bana yardımcı olmak isteyen birçok telsiz operatörü vardı. İçlerinden sesleri en güzel olanları seçerek, bir koro kurdum. Önce 'God Save the King—Tanrı Kral'ı Korusun' adlı parçayı söyledik. Bu, İngiltere'de radyodan yayınlanan ilk şarkı oldu. Onu, 'Rule Britannia', 'Trafalgar Day', 'On the Mississippi Shore', 'There is a Tavern in the Town', 'Three Blind Mice' ve diğerleri izledi. Amirallik, yayının nereden ve nasıl yapıldığını halkın bilmesini istemiyordu. Bir tek kelime bile etmeme izin yoktu."

Düzenli olarak ilk deneme yayını, 1907 yılının Şubat ayında De Forest Radyo Telephone Co. şirketi tarafından New York'ta bir binanın en üst katında başlatıldı. Lee De Forest, bu yayınlı ilgili olarak anı defterine şunları yazdı:

"İşim o denli mutluluk vericiydi ki, kentte yaşayan insanlara ve uzak denizlerdeki sessiz dalgalar arasında yol alan denizcilere evlerini anımsatacak güzel müzik parçaları yayınladığımı düşündükçe, yüreğim hazla dolup taşıyordu."

Önceleri, programlarda Columbia şirketinin çıkardığı plaklar dinletiliyordu. İlk canlı yayını, İsveçli soprano **Eugenia Farrar** yaptı. Eylül ayında, Brooklyn'deki donanma üssünde bulunan USS Connecticut adlı gemiden yapılan bu yayında Eugenia Farrar, **"I Love You Truly"** ve **"Just a Wearyin for You"** adlı parçaları söyledi.

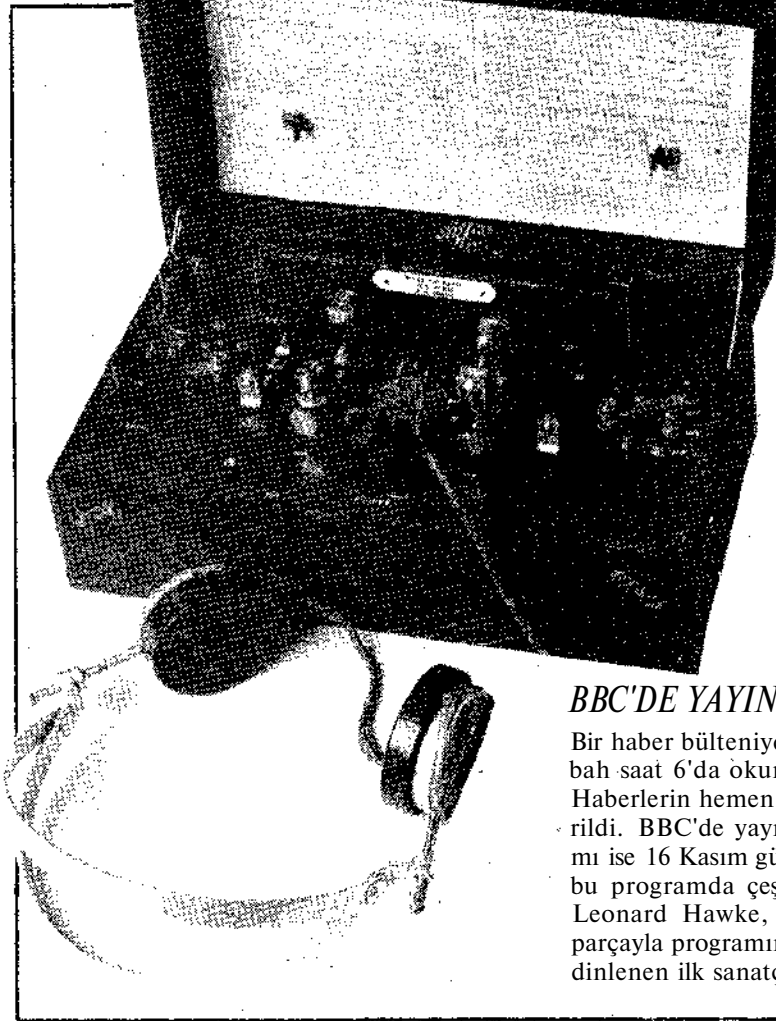
Daha çok müzik ağırlıklı programlar yayınlamasına karşın, 1909 yılında **De Forest** ünlü kaynanası **Harriet Stanton Black'i** stüdyoya soktu ve Bayan Stanton, dünyanın ilk sözlü programını yaptı. Konu, **"kadınların oy verme hakları"**ydı. Bu istasyon tarafından gerçekleştirilen öteki önemli **"ilk"ler** arasında, 1910 yılının Ocak ayında yapılan ilk stüdyo dışı yayını sayabiliriz. Bu yayında dinleyiciler, Caruso'nun Metropolitan Opera House'daki konserini canlı olarak dinlediler. Ertesi ay da, uluslararası bir sanatçının, primadonna **Mariette Mazarin'in** bir konserini stüdyodan yayınladı ve bu da başka bir **"ilk"** olarak tarihe geçti. De Forest, artan maliyetler karşısında yayını 1911 yılında durdurmak zorunda kaldı.

1909 yılında yayına başlayan radyo istasyonlarından biri de, **Charles D. Herrold'un** California'daki vericisidir. Herrold, plaklar ve canlı solistlerle yaptığı programların yanı sıra, haftada bir kez de haberler yayınladı. İki yıl içinde Herrold'un istasyonu, dünyada ilk kez düzenli bir program çerçevesinde yayın yapan radyo kurumu oldu.

1916 yılında De Forest'in radyosu, yeniden yayına başladı. Haftada beş kez konser programları dinleterek sürdürdüğü yayını, ABD'nin savaşa girmesiyle, tüm gereksiz radyo istasyonlarının susturulması üzerine bir kez daha durdurdu. 1919 yılında 2XG adı altında yeniden açıldı. Bu kez radyo yayıncılığı tarihinin ilk spikerleri **Bili Gowen ve Bili Garity** ile ilk program yönetmeni **Richard Klein** de yayın kadrosunda görev alıyordu.

1920 yılında 2XG kapasitesini genişlettiği için kendisine küçük gelen stüdyolarından çıkarak Broadway'deki World's Tower Building'e taşındı. Ama böyle yapmakla, De Forest çok önemli bir yasayı çiğnemişti. Onun vericisi Bronx'da ruhsatlıydı. Manhattan'da ise ruhsatı geçersizdi.

Bunun üzerine De Forest, 2XG'nin yayını durdurdu ve yeni bir girişimde bulunarak Detroit'te İstasyon WWJ Detroit'i kurdu. Bu, De Forest'in deyimiyle, Amerika'da günlük programlar yayınlayan ilk ticari radyo istasyonuydu.

Özellikle BBC'nin yayınlama başlaması, İngiltere'de radyo üretimini hızlandırdı. Bu radyoları dinlemek isteyen kişilerin, kulaklıktan takmaları gerekiyordu. Zira bunlar, aşırı talebi karşılamak için yapılmış "portatif radyolardı."

BBC'DE YAYINLANAN İLK PROGRAM

Bir haber bülteni idi. 14 Kasım 1922 günü sabah saat 6'da okundu ve saat 9'da yineleni. Haberlerin hemen ardından hava durumu verildi. BBC'de yayınlanan ilk eğlence programı ise 16 Kasım günü sunuldu. Bir saat süren bu programda çeşitli parçalar vardı. Şarkıcı Leonard Hawke, "Drake Goes West" adlı parçayla programın açılışını yaptı ve BBC'den dinlenen ilk sanatçı oldu.

İLK REKLAM PROGRAMLARI

10 dakikalık bir konuşma biçiminde yayınlandı. New York'ta, **Jackson Hights** semtindeki "**Hawthorne Hall**" adlı kooperatif evlerinin tanıtıldığı bu program, 28 Ağustos 1922 günü, WEA New York İstasyonu tarafından dinleyicilere sunuldu. İlan metni, Queensboro adlı kooperatifin yöneticilerinden Mr. **Blackwell** tarafından okundu. Firma, günde beş anons karşılığında radyoya 500 dolar ödedi. Daha sonra yapılan araştırmalara göre, radyoda yayınlanan reklamın etkisiyle yalnızca iki daire satılmıştı.

İLK DIŞA YÖNELİK RADYO YAYINI

Kısa dalga üzerinden 11 Mart 1927 günü Hollanda'dan, bu ülkenin sömürgesi durumunda-

ki Batı Hint Adaları'na yönelik olarak başlatıldı. PCJJ Stüdyoları'ndan yapılan yayınların ilk programında yalnız plak çalındı. 1 Haziran 1927 günü, Kraliçe **Wilhelmina**, Hollanda İmparatorluğu'nun tüm topraklarına yönelik bir konuşma yaptı.

BBC ise ünlü dış yayınlarının ilkinin 11 Kasım 1927 günü, Marconi Stüdyosu'ndan deneme niteliğinde gerçekleştirdi. Gerisini getirebilmek için hükümetle pazarlığa oturdu ve maddi destek istedi. Ancak bunu sağlayamayınca, devlet yardımı olmadan, kendi olanaklarıyla sürdürme karar aldı. 19 Aralık 1932 günü, İmparatorluk sınırlarına yayın yapmak üzere bir servis kurdu. Önceleri yeni servisin program yapabilmesi için bir ödenek ayrılmadı. Birkaç gün sonra, Kral'ın Noel mesajı bu servis aracılığıyla tüm İmparatorluğa iletince, servisin haftalık ödeneği 100 sicilin olarak saptandı.

BBC'nin yabancı bir dilden ilk dış yayını ise Arapça olarak 3 Ocak 1938 günü başlatıldı.

di. Arapça Servisi'nin ilk günkü yayınında, haberler arasında, Filistinli bir Arap'ın İngiliz Askeri Mahkemesi'nce idama mahkûm olup cezasının infaz edildiği duyuruldu.

RADYODA İLK HABER PROGRAMI

SMK Detroit İstasyonu tarafında 20 Ağustos 1920 günü yayımlandı. Haber bülteni, Detroit News gazetesince sağlanan ajans metinlerinden derlenmişti.

BBC'deki ilk haber bülteni ise, aynı zamanda kurumun ilk yayını olarak 14 Kasım 1922 günü verildi. Daily News gazetesi, programla ilgili olarak şunları yazdı:

"Telsiz telefon aracılığıyla d n sabah saat 6'da ve 9'da iki kez haberler duyuruldu. Çok net bir ses, haberleri okumadan önce, istasyonun adını duyurdu; 'Burası Londra yayın istasyonu. Bay Bonar Law, seçimler öncesindeki son konuşmasını, Glasgow'da yaptı. Gözlemciler, Bay Law'un sözlerini, aklı başında ve kışkırtıcı olmayan bir konuşma olarak nitelediler. Daha sonran telsiz telefon Bay Churchill'in bir önceki gece düzenlenen mitingindeki konuşmasının da en az o kadar başarılı olduğunu ve hiç olay çıkmadığını haber verdi.' Tren soyguna ile ilgili gelişmeler, bir Shakespeare kitabının satışı ve Londra'daki sis, duyurulan öteki haberler arasındaydı."

BBC'de ilk haber bültenini kimin okuduğu açıklanmadı. Ancak, pek çok kişi, bu başarılı spikerin program müdürü olarak atanan Arthur Burrows olduğu kanısında.

RADYODAN YAYINLANAN İLK OPERA

13 Ocak 1930 günü, De Forest Radio Telephone Co. tarafından, New York Metropolitan Operası'ndan naklen sunuldu. Aynı zamanda radyo yayıncılığı tarihinin stüdyo dışından verilen ilk programı olan bu programda dinletilen operalar, "Cavalleria Rusticana" ve "Pagliacci" idi. Pagliacci operasında Canio rolünü Caruso oynuyordu. Kadın şarkıcılar ise Matmazel Destinn ile Bella Alten idi. Akustik mikrofonlar, sahnenin alt ışıklarının arasına yerleştirilmişti. Cavalleria Rusticana operasında ise ilk şarkı olan "La Sicilliana", Ricardo Martin tarafından perdenin gerisinde söylendiği için oraya özel bir mikrofon koymuştu. Alıcılar ise, operanın içine, De Forest şirketinin Park Avenue'deki laboratuvarına, New Jersey'deki fabrikasına,

Metropolitan Life binasına ve Times Meydanı'ndaki Hotel Breslin'e yerleştirilmişti. Ayrıca yayın, Brooklyn Donanma  ss 'nde ve New York Limanı'nda bulunan gemiler tarafından da dinlenebildi. Limandaki gemiler arasında, İngiliz Donanması'ndan Avon da vardı. Avon'un kaptanı, konser dinleyebilmeleri için gemiye 260 konuk çağırmıştı.

RADYODA İLK ORKESTRA KONSERİ

Herman Heller yönetimindeki California Theatre Orkestrası'nın bir saat süren konseri, Lee De Forest tarafından, Humbolt Bank Building binasının üzerine yerleştirilen bir verici aracılığıyla 1920 yılının Nisan ayında yayımlandı. Bir süre peşpeşe yayınlanan bu Heller konserleri, müzikseverlerin radyoya ilgi duymasını ve dinleyici sayısının artmasını sağladı. İlginin büyüklüğünü anlamak için De Forest'in özyaşam  k s nden şu satırları okuyalım:

"Coast Orange'ın en ücra köşelerinden birinde, çiftçilerden biri, bir alıcı ve bir hoparlör bularak bahçesine kurmuş. Her pazar günü, dört millik bir alan içinde yaşayan komşuları, San Francisco'dan gelen sihirli sesleri duyabilmek için bu çiftçinin bahçesinde toplanıyorlardı."

RADYODA YAYINLANAN İLK TELEFONG R şMELERİ

Bu konuda öncülüğü, Virginia eyaletinin Richmond kentinden yayın yapan WRVA istasyonu gerçekleştirdi. 1937 yılında sunulan programlar sırasında Irv Abeloff çeşitli kişilerle telefon görüşmeleri yapıyordu. Telephone Intervie adlı program,  arşamba ve Cuma akşamları, dinleyicilere ulaşıyordu. Gerçi Variety dergisi, program sırasında, herhangi bir kimsenin karşı taraftaymış gibi konuştuğunu iddia ediyordu ama, o günün yasalarına göre, bir telefon konuşmasının radyoda yayınlanabilmesi için mutlaka banda alınması gerekliyordu.

İLK RADYO OYUNU

Eugene Waite tarafından yazılan "The Wolf" (Kurt) adlı melodram, 3 Ağustos 1922 günü New York'ta, WGY Schenectady istasyonundan yayımlandı. 2.5 saat süren oyunda, başrolleri H. Edward Smith ve Rosaline Greten paylaştılar. Ertesi aydan itibaren WGY

oyuncuları düzenli olarak her cuma akşamı bir oyun sundular. Önceleri, oyuncular, salt seslerini duyurabilmenin zevkini yaşamak için, oyunlarda görev alıyorlardı. Ama 1924 yılından itibaren o günlerin bir numaralı radyo oyuncusu **Rosaline Green'e** oyun başına 5 dolar ücret ödenmeye başlandı.

RADYO İÇİN YAZILAN İLK OYUN

"**Noel Baha'nın Gerçek Öyküsü**" adlı oyun, çocuklar için radyoda yayınlanmak üzere, **Phyllis M.Twigg** tarafından kaleme alındı. BBC, bu oyunu 24 Aralık 1922 günü küçük dinleyicilerine sundu.

İLK RADYO ALICILARI

Takım olarak Radio Telephone Co. adlı şirket tarafından 1910 yılında New York'ta üretildi ve Metropolitan Life Building binasının bir katında açılan tanıtım salonlarında, amatör radyo meraklılarına satılmaya başlandı. Şirketin kurucusu **Lee De Forest**, bu konuyla ilgili olarak özyaşam öyküsünde şunları yazdı:

"Burası, halka radyo satmak için dünyada ilk açılan mağazaydı. Başka hiçbir amacımız yoktu. Tek düşüncemiz radyo satmak, bu yeni mucizeye daha çok sempatican toplamaktı. O günlerde Harvard'dan yeni mezun olan Quincy R.Brackett'i,inzla gelişen satış servisinin başına getirdik.Böylece,Brackett de dünyanın ilk radyo satıcısı oldu."

Şirket ayrıca Wireless Experimenter adlı bir de dergi çıkarıyordu. Radyo alan müşteriler, bu dergi aracılığıyla hangi istasyonların nasıl bulunacağını ve hangi istasyondan, ne zaman, neyin dinlenilebileceğini de öğrenmiş oluyorlardı.

Yukarıda da belirtildiği gibi, De Forest firması tarafından çıkarılan radyo alıcıları, takım halinde satılıyordu. Alanların dinleyebilmek için bu takımı kurması gerekliydi. Hazır kurulmuş olarak satışa çıkarılan ilk tek parça radyoları da, Amerika'da Westinghouse Co. şirketi üretti. Ancak bu radyolar, yalnız **Frank Conrad'ın** deneysel nitelikteki Pittsburgh 8XK adlı istasyonunu alabiliyordu. Fiyatı 10 dolar dan başlayan bu radyolar, Joseph Horne Mağazaları'nda satışa çıkarıldığında, Pittsburgh Sun gazetesinde 29 Eylül 1920 günü bir ilanda yayınlandı ve "**harika alıcıların**" tanıtımı yapıldı.

İngiltere'de ise ev tipi tek parça radyo alıcıları, 1922 yazında Chelmsford'da Marconi

Co. tarafından üretildi. O yılın sonbaharında BBC'nin yayına geçeceğini düşünen Marconi şirketi, üretimini hızlandırdı. Radyoseverlerin beğenisine üç ayrı model sunulmuştu. Bunlar, Marconiphone Crystal Junior, Marconiphone V.I ve Marconiphone V.2 idi.

RADYODA YAYINLANAN İLK İSTEKPROGRAMI

Berlin'de, Deutschlandsender Radyosu'nda **Heinz Goedecke** tarafından hazırlanan "**İstemek sizden, çalmak bizden**" adlı program, 25 Ekim 1936'da ilk kez yayınlandı. Daha sonra da düzensiz aralıklarla 26 Mart 1939'a kadar sürdürüldü.

Bu fikir bir önceki Noel'de doğmuştu. O gün Weimar'daki dinleyicilerden biri Deutschlandsender'a telefon etti. **Barnabas von Geczy**, bir konser veriyordu. Dinleyici, kendisinden bir parça dinlemek istediğini söyledi ve istediği parçanın numarasını belirtti. Radyoevi yetkilileri, programın yapımcısı Goedecke'yi telefona çağırdılar. Dinleyici, isteğini ona da yineledi ve "**Her kaç kuruşsa**" gereken ücreti de verebileceğini söyledi. Elbette, Goedecke, böyle bir para almasının söz konusu olmayacağını belirtti. Bunun üzerine müziksever dinleyici, Nazi Partisi'nin kampanyasına 20 mark gönderebileceğini vurguladı. Bu, radyo idaresince de uygun görüldü ve "**Weinende Geige**" adlı parça, Geczy'nin orkestrası tarafından çalındı. Böylece, radyodan ilk kez bir istek şarkısı yayınlanmış oldu. Goedecke'nin istek programı bütün Almanya'da büyük bir ilgiyle karşılandı ve kampanyaya hatırı sayılır bir destek sağlandı.

RADYODA İLK MAÇ NAKLİ

KDKA Pittsburgh Radyosu tarafından 11 Nisan 1921 günü gerçekleştirildi.O gün Pittsburgh'da **Johnny Ray** ile **Johnny Dundee** arasında bir boks maçı vardı. Radyo, bu heyecanlı karşılaşmayı Pittsburgh Star gazetesinin yazarlarından **Florent Gibson'a** anlattırarak dinleyicilerine sundu.

İlk profesyonel radyo spor spikeri ise, Avustralyalı **Mick Ferry'dir**. Ferry, profesyonel spikerlik yaşantısını, 11 Nisan 1925 günü, Randwick Hipodromu'ndaki atyarışlarını aktararak 2 FC Sidney Radyosu'nda başlattı.

RADYODA İLK SAAT AYARI

İlk düzenli saat ayarı, Paris'te Eyfel Kulesi

Radyo İstasyonu tarafından 1913 yılında verilme-ye başlandı. The Illustrated London News gazetesi, bunun nasıl gerçekleştiğini şöyle anlattı:

"Bahçenize dikebileceğiniz bir anten, bir dedektör ve bir telefondan oluşan basit ve ucuz bir aygıtın yardımıyla, odanızda, koltuğunuzda rahat rahat otururken, her gün belirli aralıklarla Paris'ten gelen sinyallere kulak vere-rek saati öğrenebilirsiniz."

Bazı okurlarımızın bunun yerine saate bakmayı yeğleyeceğinden hiç kuşumuz yok.

RADYODA İLK CANLI RÖPORTAJ

27 Haziran 1932 günü, **CBS Radyosu'ndan Ted Husing**, Chicago'daki Cogress Oteli'nde, Demokrat Partili delegelerle görüştü. Mikrofonu ile otelin lobi-sinde dolaşan Ted Husing, delegelerden, **Franklin D. Roosevelt'in** adaylığı-na ilişkin görüşlerini sordu.

İLK ULUSLARARASI TELSİZ HABERLEŞMESİ

Guglielmo Marconi tarafından 27 Mart 1899 günü, Manş Denizi kıyılarında gerçekleştirildi. Ertesi günü, The Times gazetesi, **Boulogne** muhabirinden aldığı bir haberi yayınladı. Yabancı bir ülkeden, telsiz aracılığıyla gönderilen ilk haber olan bu haberde, şöyle deniliyordu:

"İngiltere ile Avrupa arasındaki iletişim, Marconi'nin telsiz telgraf sistemiyle dün başlatıldı. Deneme, İngiltere kıyılarındaki South Foreland ile Fransa'da, Boulogne'un iki mil kuzeyindeki sahil kasabası Wimereux arasında yapıldı. Her iki noktada da 50 metre yüksekliğinde birer anten dikilmişti. İki anten arasındaki mesafe ise 32 mildi. Haberleşme, Mors alfabesi aracılığıyla yapıldı. Okuduğunuz bu haber de Marconi sistemiyle Wimereux'dan Foreland'a gönderildi."

TELSİZLE İLK ACİL YARDIMÇAĞRISI

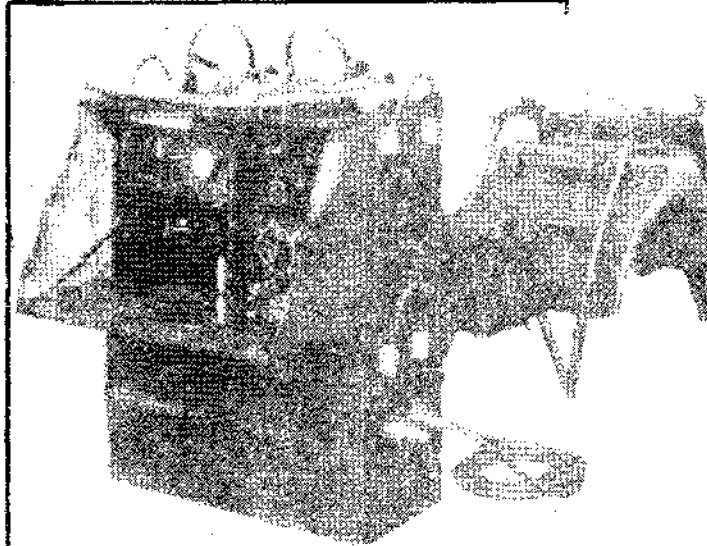
17 Mart 1899 günü, Elbe adlı geminin Goodwin Sands yöresinde karaya oturması üzerine. Doğu Goodwin fener gemisi tarafından gönderildi. Onun aktardığı mesaj, South Foreland Feneri'ndeki telsiz görevlisine ulaştı ve gerekli yardım sağlandı.

Doğu Goodwin fener gemisi, 28 Nisan 1899 günü SSR.F. Matthews adlı gemi ile çar-

piştı ve kendisi için yardım çağrısı yapan ilk gemi oldu.

S.O.S. çağrısının geliştirilmesinden önce, gemiler ilkyardım şifresi olarak CQD sinyali-ni kullanıyorlardı. Marconi tarafından 1 Şubat 1904 günü geliştirilen bu sinyalin anlamı aslında **"Bütün istasyonlar! Acil durum"** demektir. Ama gemiciler arasında yanlışlıkla **"Çabuk gel... Tehlike var"** anlamına geldiği söylenirdi. İngiliz Marconi firması ile, Alman-ların Telefunken örgütü arasında 3 Ekim 1906 günü Berlin'de düzenlenen toplantıda, ilkyar-dım çağrısı olarak S.O.S. sinyali kabul edildi ve bu sinyal, uluslararası ortak dil haline geldi.

İlk S.O.S. çağrısı da 10 Haziran 1909 günü Azor Adaları yöresinde kayalara bindiren SS Slavonia tarafından verildi. SS Slavonia'nın çağrısını alan iki buharlı gemi, derhal olay yerine giderek kurtarma çalışmalarına başla-dı.

1899 yılından itibaren, telsizden askeri amaçlarla yararlanmaya başlandı. İlk sırt çantası biçimindeki telsizler ise, Marconi Co. şirketi tarafından 1911 yılında üretildi.

İLK ASKERİ TELSİZ

1899-1902 yılları arasındaki Güney Afrika Savaşı sırasında İngiliz ordusu tarafından kullanıldı. Yüzbaşı **J.N.C. Kennedy** komutasında özel bir muhabere bölüğü, 24 Kasım 1899 günü Cape Town'a geldi. Bu özel birlik içinde Marconi şirketi tarafından orduya yardımcı olmak üzere görevlendirilmiş mühendisler de vardı. Atlı arabalarda kullanılmak üzere beş adet sahra tipi telsiz istasyonu kuruldu ve bunlar çeşitli yörelerde görevlendirildi.

RADYOTELEFONUN İLK ASKERİ KULLANIMI

ABD ordusundaki muhabere birlikleri tarafından 1908 yılında yapılan denemelerde gerçekleştirildi. ABD muhaberecileri, Connecticut eyaletinde, Sandy Hook ile Bedloes Island arasındaki 18 millik mesafede radyotelefon kullandılar. Alman malı Telefunken marka aygıt, 550 voltluk doğru akımla çalışıyordu.

Radyotelefonun savaş sırasında ilk kullanımı da, Alman askeri birlikleri tarafından 1917 yılında Batı Cephesi'nde gerçekleştirildi.

Walkie-Talkie diye bilinen el telsizleri ise 1933 yılında, New Jersey eyaletinde US Signal Corps Engineering Laboratoires diye bilinen askeri tesislerde üretildi.

İLK TELEFON

Konuşmaları açıkça aktaran ilk telefon aleti, **Charles Sumner Tainter ve Alexander Graham Bell** tarafından geliştirilen Radyofon adlı aygıttır. İki bilim adamı, bu aygıtlı ilk başarılı denemeyi 15 Şubat 1880 günü gerçekleştirdiler. Verici, Washington'da, 13. Cadde'deki Franklin School'un tepesine konmuştu. Tainter, ahizeyi eline alarak konuşmaya başladı: "Bay Bell... Bay Bell... Beni duyabiliyorsanız, lütfen pencerenin önüne gelip şapkanızı sallayın." Az sonra Bell, 14. Cadde'de bulunan laboratuvarının penceresine geldi. Elinde şapkası vardı. Bir an durdu, sonra sallamaya başladı.

ATLANTİK AŞIRI İLK RADYO- TELEFON KONUŞMASI

Doğrudan ilk konuşma, ABD'nin Virginia eyaleti, Arlington kentinde bulunan American Telephone and Telegraph ile Paris arasında gerçekleştirildi. 21 Ekim 1915 günü yapılan bu görüşmede, **Bay B.B. Webb**, Fransız hükümetini temsil eden **Yarbay Ferrie** ile görüştü.

RADYO-TELEFON TAKILAN İLK DENİZ ARAÇLARI

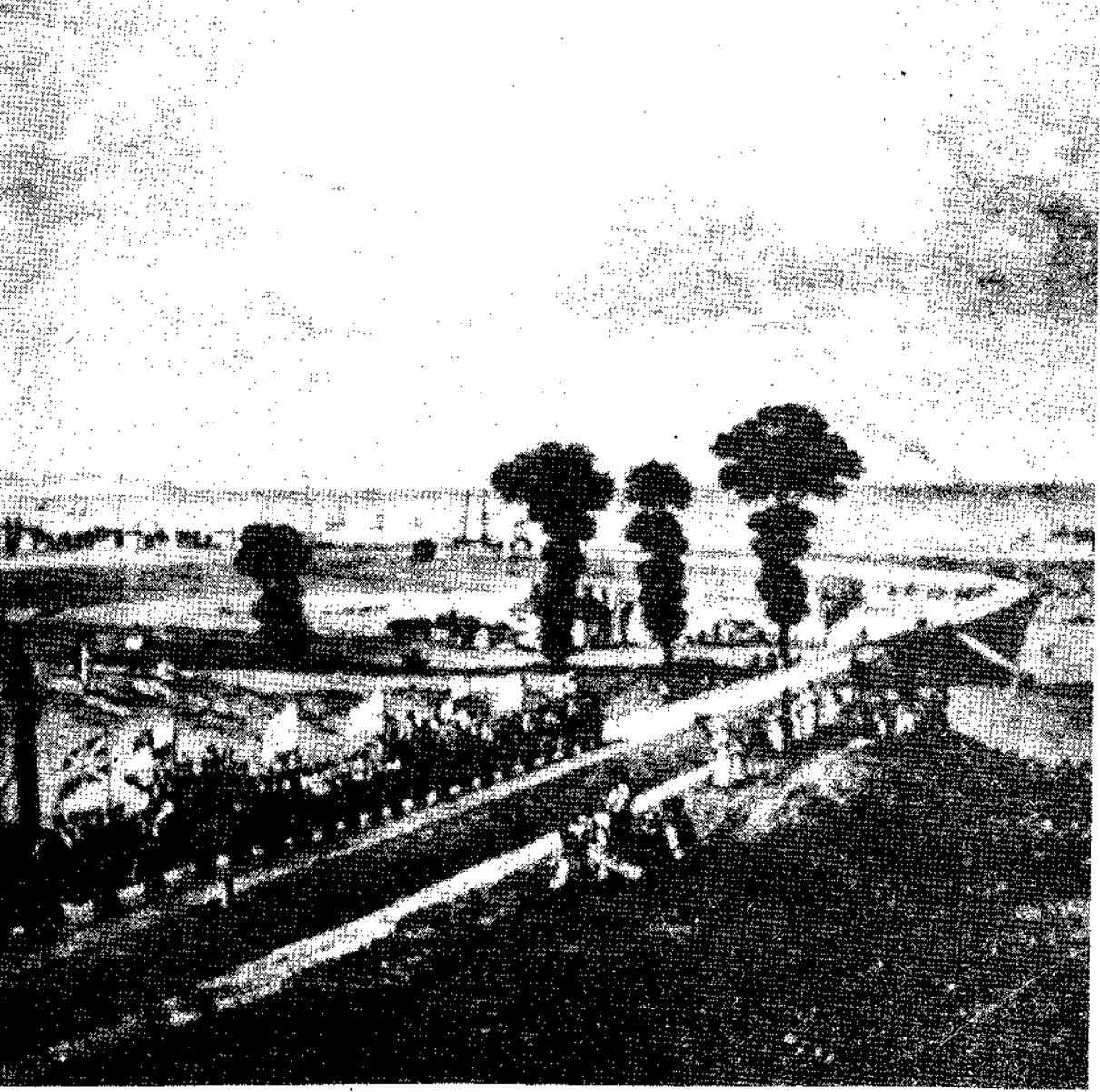
ABD Donanması'ndan Virginia ve Connecticut gemileridir. Aygıtların gemilere montajı De Forest Radio Telephone Co. tarafından 1907 yılının Eylül ayında yapıldı. Aynı ay içinde iki gemi birbirinden 21 mil uzaklaştırıldı ve ilk de-

İLK LOKOMOTİF

Richard Trevithick adlı mühendis tarafından yapıldı ve 6 Şubat 1804 günü Galler'de Merthyr Tydfil yakınlarındaki Pen-ydarren demiryolunda denendi. Trevithick, bu ilk lokomotif, bir buharlı presten yararlanarak yaptı. Bu trenle yolculuk eden ilk yolcular ise (aynı zamanda trenle seyahat eden ilk insanlar-

Buharlı lokomotifle ilk tren seferi, 6 Mayıs 1830 günü, İngiltere'de Canterbury ile Whitstable istasyonları arasında başladı. Yöre sakinleri, bu seferin başlangıcını adeta bir bayram sevinciyle kutladılar.

dır) **Samuel Homfray ve Richard Crawshay** adlı demir ustaları ile hükümeti temsil eden **Anthony Hill**'dir. 20 Şubat 1804 günü, bu üç yolcu Pennydarren ile Abercynon arasında 10 mil yol aldılar. Bindikleri araç, lokomotifin dingil genişliğiyle aynı dingil genişliğine sahip bir arabaydı. İki gün sonra, Homfray, Anthony Hill ile bir iddiaya girdi. Konu, Trevithick'in lokomotifinin, 5 vagona yüklenecek 10

ton demiri taşıyıp taşıyamayacağı idi. Trevithick'in lokomotifi bu işi başardı ve Homfray 500 şilin kazandı.

Buharlı lokomotiflerle ilk düzenli yolcu taşımacılığı 6 Mayıs 1830 günü, bir gün önce yapımı tamamlanan Canterbury-Whitstable hattında başladı. 4 millik mesafede karşılıklı 10 sefer yapılıyordu ve her sefer 35 ile 40 dakika arasında tamamlanıyordu.

neme yapıldı. Sonucun başarılı olması üzerine De Forest firmasına, **Amiral Evans**'ın filosunda bulunan 24 geminin hepsine radyo-telefon takma görevi verildi. Bu gemiler, yeni haberleşme araçlarıyla dünyanın her tarafını dolaşmaya başladılar.

İLK TREN

Fairfield adlı, altı tekerlekli, dikey kazanlı buharlı aracın yapımı 1848 yılında, **Bridges Adams** tarafından **Fairfields**'deki atölyesinde tamamlandı, 1848 yılını 1849 yılına bağlayan kış mevsiminde Bristol and Exeter Demiryolu Şirketi'nin Tiverton hattında hizmete girdi. Saatte 40 mil hız yapabilen **Fairfield**, birinci mevkide 16, ikinci mevkide ise 32 yolcu taşıyabiliyordu. Birinci mevki kompartımanlarda bulunan büyük panoramik pencereler, bu konuda bir öncülük yarattı.

Sekiz tekerlekli ilk dizel-elektrik treni 1913 yılında, İsviçre'de, Mallersta-Sodermanlands hattında hizmete girdi.

DEMİRYOLUNDA İLK ÖLÜM

19 Mart 1828 günü, Stockton-Darlington demiryolu şirketinin Simpasture hattında meydana geldi. Makinist **John Gillespie**, kazan patlaması sonucu hayatını kaybetti. Aynı türden bir başka kaza da, 1 Temmuz günü Aycliffe sulama istasyonunda yaşandı. Bu kazada da makinist **John Cree** öldü. Her iki kazaya da olayda yaşamlarını yitiren makinistlerin hataları yol açmıştı. Buhar kazanlarının kapağını açmayı unutmuşlardı.

Hareket halindeki bir trende meydana gelen ilk kaza ise, 15 Eylül 1830 günü, Liverpool - Manchester hattının açılış sırasında meydana geldi ve yolcular arasında bulunan parlamenter **William Huskisson**, trenden düştü.

KORİDORLU İLK VAGON

1853 yılında, New York'ta Eaton and Gilbert firması tarafından Hudson River Railroad adlı demiryolu şirketi için yapıldı. 15 metre uzunluğundaki vagon, beş kompartıman ve bir tuvalet bölünmüştü ve bunların hepsi de 45 santim genişliğinde bir koridora açılıyordu.

İLK YATAKLI TREN

Cumberland Valley adlı demiryolu şirketi, 1836 yılında Pennsylvania'da Harrisburg-

Chambersburg hattında çalışan Chambersburg adlı trene ilk yataklı vagonu koydu. Vagondört kompartımana ayrılmıştı ve her kompartımanda üç kişi yatabiliyordu. Yolculara yastık, battaniye vs. verilmediğinden, herkes kendi giysilerine sarılarak ve ayakkabılarını çıkarmadan kıvrılıveriyordu.

İLK DİZEL LOKOMOTİF

Prusya - Hessen Devlet Demiryolları için 1912 yılında üretildi. Lokomotifin şasisi ve konstrüksiyonu, Berlin'deki Borsig AG firması tarafından üretildi. 4 silindirli, V tipi 2 zamanlı motoru ise İsviçre'nin Winterthur kentinde Gebr. Sulzer tesislerinde yapıldı. İlk denemesinde başarılı sonuç vermedi ve servise konmadı.

Düzenli olarak seferlere başlayan ilk dizel lokomotif ise, İsviçre'de yapıldı ve 1921 yılında Tunus Demiryolları tarafından işletmeye alındı.

İLKELEKTRİKLİ LOKOMOTİF

Elektrikle çalışacak ilk lokomotifin planları, Washington'da Prof. **Charles Page** tarafından çizildi. Baltimore-Ohio Demiryolları Şirketi, bu lokomotifin ilk denemesini 1939 yılında Washington ile Bladensburg arasında yaptı.

İLK GEZİNTİ TRENI

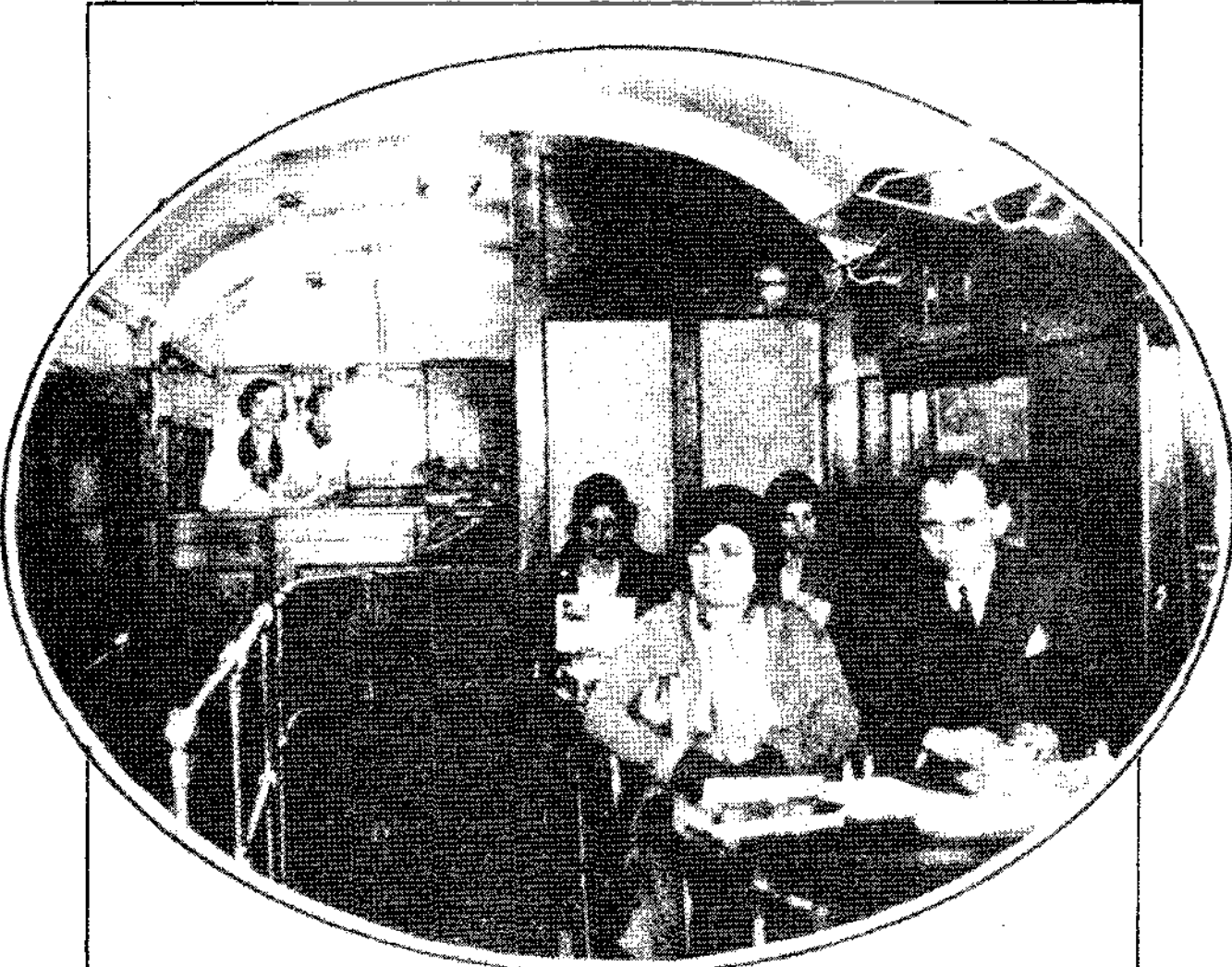
Garnhirk and Glasgow Demiryolu Şirketi tarafından 1834 yılında hizmete sunuldu. Düzenlenen gezinti seferleri ile ilgili olarak şu ilan yayınlandı:

"Buharlı vagonlar günde dört kez Townhead'den yola çıkarak Gartsherrie'ye gidiyor. Yolculardan, kapalı yerler için adam başına 9 peni, açık sahanlıklar içinse 6 peni alınıyor. 16 mil boyunca, ucuz, sağlıklı ve son derece neşeli bir 2 saat yaşanıyor."

Belirli bir olay için tek seferlik tren gezisi ise 7-8 Ağustos 1839 günü yapıldı. Whitby-Pickering Demiryolu Şirketi, bir kilise yaptırma derneğinin yararına, Whitby halkını Gromont pazarına götürdü.

1841 yılında ise ilk pazar gezisi düzenlendi. Newcastle and Carlisle Demiryolu Şirketi, ilk pazar gezisini o yılın 29 Ağustos günü yapacağını duyurdu. Gezinin yapılacağı haftanın başında Rahip **W.C.Burns**, Newcastle caddelerine şu pankartları astı:

"PAZAR AYININDEN KAÇANLARA ÖDÜL"

Trenlerde yemek servisine, 1863 yılında ABD'de başlandı. 1867 yılında, günümüzdeki vagon restoranların ilk örneği, yine ABD'de hizmete girdi. Bu vagonlar, Avrupa'da (ilk kez İngiltere'de 1932 yılında) kullanılmaya başlandıklarında, hayli gelişme kaydedilmişti

İLK VAGON-RESTORAN

Self-servis olarak 1863 yılında, Philadelphia'da Wilmington Baltimore Demiryolu'nda hizmete kondu. İkiye bölünen vagonun bir yanı, sigara salonu, diğer yanı ise büfe olarak kullanılıyordu. Hazır yiyecekler, buhar kutuları içinde sıcak tutuluyordu. Büfe bölümünde oturma yeri olmadığından yolcular yemeklerini ya burada ayakta yiyorlar, ya da sigara salonuna geçerek karınlarını orada doyuyorlardı.

Yolcuların yemeklerini oturarak yedikleri ve trende görevli aşçı tarafından taze olarak hazırlanan yemeklerin servis yapıldığı ilk modern vagon-restoran ise, 1867 yılında Kanada'nın

Great Western Demiryolları'nca hizmete girdi. Aynı zamanda yataklı bölümü de olan "President" adlı trenin restoranı, yolcuların büyük ilgisini görüyordu. Şirketin kurucusu George Pullman da, hiçbir şeyin aksamaması için son derece titiz davranıyordu. President'le yolculuk eden Westward by Rail adlı kitabın yazarı W.F.Rae, 1869 yılının Eylül ayında tanıdığı bu vagon-restoranı şöyle anlatıyordu:

"Bir kere, çok geniş bir seçme şansınız vardı. Beş çeşit ekmek, dört çeşit soğuk et, altı tür sıcak yemek, yedi ayrı türde pişirilebilen taze yumurta, bütün mevsim meyveleri ve sebzeleri... Yemeğinizi, bir ucu vagonun kenarına sabitleştirilmiş masanıza getiriyorlar. Saatte 30 mil hızla giden bir trende böylesine bir konforla sabah kahvaltısını yapabilmek, öğle ve akşam yemekleri yiyebilmek gerçekten mucize!"

Charlisle Demiryolu Şirketi, Tanrı'nın kutsal gününde isteyen herkesi 7 şilin 6 peni karşılığında büyük bir rahatlık ve güven içinde cehenneme götürüyor. Ve bunun adına da 'zevk gezisi' diyor!"

İLK YAĞMURLUK

Fransız Ginesi'nde, Cayenne'deki başmühendis **François Fresnau** tarafından yapıldı. Fresnau, 1747 yılında, Aprouage'de, kauçuk ağaçlarını gördü. Eski bir pardösünün dış yüzeyini, bu ağaçların salgısıyla tamamen sıvayarak su geçirmez hale getirdi.

Satış için üretilen ilk yağmurluk ise 1821 yılında Covent Garden'da **G.Fox** tarafından pazarlandı. Bu yağmurlukla birlikte, "**doğru giyildiği takdirde, içindekini asla ıslatmayacağına dair**" bir de garanti belgesi verildi. Fox'un yağmurluğu, aslında moherden üretilmişti. Nasıl bir yöntem uygulanarak, su geçirmez hale getirildiği, bugün de bilinmiyor.

Aynı günlerde, **Charles Macintosh** adlı bir İskoçyalı, Glasgow'da kumaşları kauçuk-nafta eriyiğine batırarak su geçirmez hale getirmeyi başardı. Gerçi bu kumaşın su geçirmesi mümkün değildi ama, terziler tarafından kullanılması da o denli zordu. Bir süre sonra, Edinburgh Üniversitesi'nden genç bir kimya öğrencisi, **James Syme**, katrandan elde edilen bir maddenin yardımıyla kauçuğu daha iyi eritebilmeyi başardı. Charles Macintosh, derhal bu yöntemin haklarını satın aldı ve 1823 yılında patentini tescil ettirdi. Hemen arkasından da su geçirmez kumaş üretimini başlatarak, dünya çapında bir isim oldu. Uzun bir süre, yalnızca bu tür kumaşları satmakla yetindi. 1830 yılında kauçuk eşya üreticisi **Thomas Hancock** ile karşılaştı ve ikisi bir arada seri olarak yağmurluk üretimine geçtiler. O güne dek, isteyen su geçirmez kumaş alarak terzisine bir yağmurluk diktiriyordu. Macintosh-Hancock işbirliğiyle hazır yağmurluklar piyasaya sürüldü. Ancak bunlar zamanla koku yaptığı için başarılı olamadı. 1850 yılında Lancashire'den **Joseph Mandelberg** ilk kez kokusuz yağmurluk yapmayı başardı.

İLK PLAK "KİTAPLIĞI"

İsteyen herkesin kullanımına açık olarak, 1914 yılında, yerel bir kadın kulübünün Minnesota'daki St. Paul kent kitaplığına 25 adet plak bağışlamasıyla kuruldu. 1919 yılının sonlarında, kitaplıktaki plak sayısı, 600'ü buldu. O yıl içinde 3 bin 505 kişi plaklardan yararlanmış-

tı. Kitaplık yetkililerinden Bayan **Edah Flower Burnett**, koleksiyonla ilgili olarak şunları söylüyordu; "Amacımız, eğitime katkıda bulunmaktı. Bu nedenle genellikle klasik müzik örneklerini kilise müziğinden parçaları ve folk şarkılarını seçiyorduk. Plak alma önceliği ise okullarda ve sosyal derneklerdeydi. Ancak, kim olursa olsun, altı adetten fazla plak vermiyorduk."

İLK SOĞUTMA YÖNTEMİ

1540'lı yıllarda Roma'da kullanılan bu yöntemin esası, bolca tuzun su içinde eritilmesi-ne dayanıyordu. Yöntemin nasıl işlediğini gösteren bir kitap, Blasius Villafranca adlı bir Romalı tarafından "**Methodus Refrigerandi**" adıyla 1550 yılında yayınlandı. Yazarın iddiasına göre, sarayda tüketilen şarap ve suların hepsi, bu yöntemle soğutuluyordu ve bu sistemi kendisi bulmuştu. 1559 yılında **Villafranca**'nın yazdıklarını doğrulayan **Levinus Lemnius** onun yöntemiyle soğutulan şarapların dışları sızlattığını yazdı.

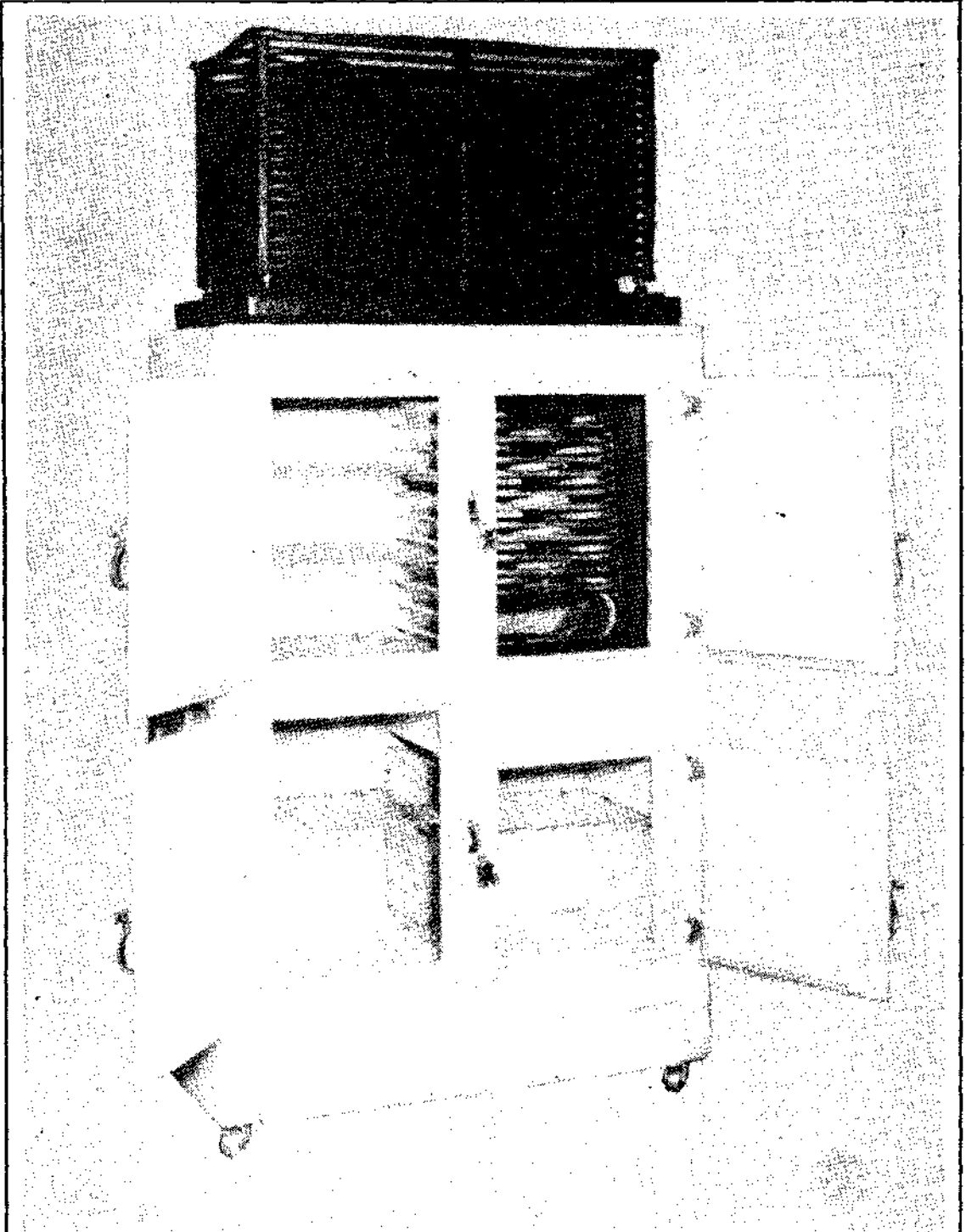
İLK SOĞUTMA TESİSLERİ

1850 yılında, ABD'de ve Avustralya'da açıldı. Birleşik Amerika'da, kimyasal soğutma çalışmalarının öncülüğünü **Alexander Catlin Twining** yapıyordu. Twining, 1848 yılında eter buharının ani yoğunlaştırılmasıyla soğutma yapılıp yapılamayacağını anlamak üzere çalışmalarına başladı. İki yıl sonra, Ohio'da, Cleveland kentinde bir soğutma tesisi kuracak başarıyı gösterdi. Tesiste 10 demir sarnıç vardı. Etil eter aracılığıyla bu sarnıçlarda günde bir ton buz elde ediliyordu.

Avustralya'da ise, Melbourne Age gazetesinin eski yazı müdürü **James Harrison**, Victoria'daki Barwon Nehri üzerinde ilk buz üretim tesisini kurdu. Bin sterline mal olan bu tesis, amonyakın buharlaştırılması esasına göre çalışıyordu.

İLK NÜFUS KAYITLARI

Doğum, ölüm ve evlenmelerin düzenli olarak nüfus kayıtlarına işlenmesi, sistematik biçimde ilk olarak Kanada'da 1621 yılında başladı. Dünyada, 300 yıl geriye doğru bütün doğum kayıtlarının çıkarılabileceği tek ülke, Kanada'dır. Avrupa'da bu yolda ilk çalışma, 1686 yılında İsveç'te başladı. İngiltere'de ise resmi nüfus kayıtlarının tutulmasına ilişkin yasa, 1 Temmuz 1837'de yürürlüğe girdi.

İLK BUZDOLABI

Evde kullanılmak amacıyla 1913 yılında Chicago'da yapıldı. Domelre marka bu buzdolabı, elektrikle çalışıyordu. Ahşap gövdesinin üzerinde kompresör tipi bir soğutucu vardı.

Ev tipi ilk buzdolabı, 1913 yılında, ABD'nin Chicago kentinde üretildi. Gövdesi ahşaptan yapılan bu buzdolabının soğutucu aygıtı, dolabın tavanına konmuştu ve neredeyse yarısı kadardı.

merakediyorum@

googlegroups.com

üyeleri için hazırlanmıştır.

*Benzer çalışmalardan haberdar
olmak, öneri, istek ve bu çalışma
ile ilgili karşılaştığınız sorun ve
hataları lütfen bildirin.*

***[http://groups.google.com/group/
merakediyorum](http://groups.google.com/group/merakediyorum)***

E-posta :

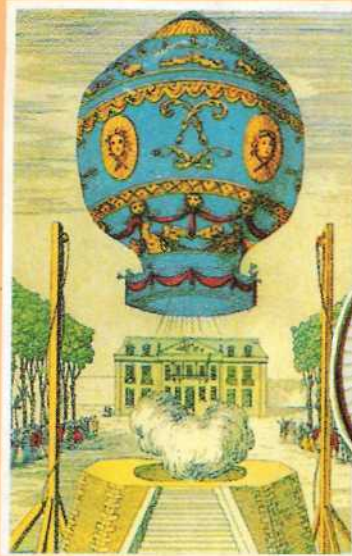
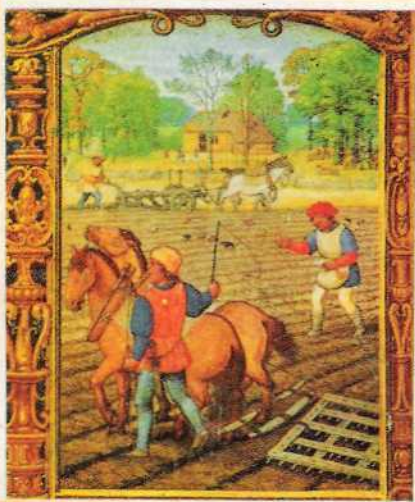
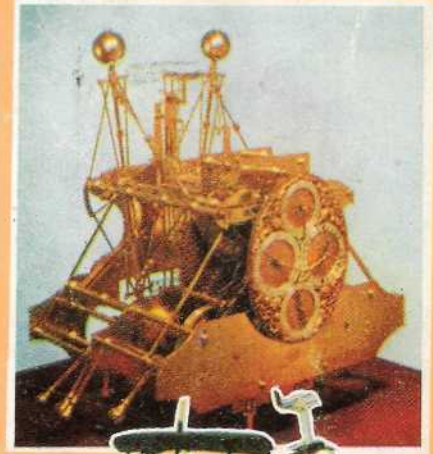
merakediyorum@googlegroups.com

BİRİNCİ CİLDİN SONU

İLK'LER

2

DÜNYAYI DEĞİŞTİREN BULUŞLAR

/FIRSTS ANSİKLOPEDİSİ

İLK'LER

2 DÜNYAYI DEĞİŞTİREN BULUŞLAR

İLK LOKANTA

"Champ d'Oiseau" adıyla Mösyö **Boulanger** tarafından 1765 yılında Paris'te açıldı. Dükkanın girişine Latince bir özdeyiş yazılmıştı: **"Venite ad me, omnes qui stomacho laboratis et ego restaurabo vos."** Bu sözlerin anlamışuydu: **"Siz ey midesi guruldayanlar... Bana gelin, iyileştireyim."** Bu özdeyişteki "Restaurabo-iyileştirmek" sözcüğü, zamanla lokanta anlamında **"restoran"** olarak kullanıldı.

Mösyö Boulanger'nin lokantasının iç kısmı, üstü mermer masalarla süslenmişti. Özel yemeği ise bir tür tavuk yemeği olan **"Volaille au Gros Sel"**di. Boulanger'nin bu girişiminin öncesinde, tavernalarda, hanlarda, aşçı dükkanlarında ve bazı kahvehanelerde yemek yenilebiliyordu. Ancak bunlar, bugünkü modern anlamıyla restoranların atası olarak sayılabilecek niteliklere sahip delillerdi.

Mösyö Boulanger'nin lokantası başarılı olunca, kısa zaman içinde başka örnekleri de açıldı.1789 Devrimi sırasında, Paris'te 100 restoran vardı. 15 yıl sonra ilk lokanta rehberi **"Almanach des Gourmands"** (Damak Tadına Düşkünler Almanığı) adıyla yayınlandı.

İKİTEKERLEKLİİLKÇEKÇEK

1869 yılında, Amerikalı rahip **Jonathan Scobie** tarafından yapıldı. Rahip Scobie'nin eşi sakattı ve çok uzun bir süredir hiç sokağa çıkmamıştı. Oysa yaşadıkları Yokohoma kentini çok merak ediyordu. Bunun üzerine kocası ilk çekçeği yaptı ve onu kentin sokaklarında gezdirdi.

İLK PATEN

Belçika'nın Liege kentinde müzik aletleri yapımcılığıyla uğraşan **Joseph Merlin**, 1760 yılında Soho Alanı'ndaki Carlisle House'da düzenlenen bir maskeli baloya patenlerinin üstünde keman çalarak girdi. Ancak ne hızını azaltmayı, ne de yönünü değiştirmeyi beceremeyince, dosdoğru karşı duvardaki dev aynaya çarptı ve 500 sterlin değerindeki ayna tuzla buz oldu. Ayrıca Merlin'in elindeki keman da parçalandığı gibi, kendisinin de kırılmadık çok az kemiği kaldı.

Bu çok ürkütücü ilk denemeden sonra 1823 yılına gelinceye değin, patenlerden söz eden olmadı. O yıl Londra'nın Piccadilly semtinde manavlık yapan **Robert John Tyers**, Vo-

litos adını verdiği patenleriyle Windmill Caddesi'ndeki tenis kortunda bir gösteri yaptı. Bu patenlerin altında, bir çizgi üzerine yerleştirilmiş beş küçük tekerlek vardı. 22 Nisan günü **"Ayakkabıların altına takılarak zevk ya da ulaşım amacıyla kullanılabilecek yararlı bir aygıt"** olarak patenti alındı. Bu patenin bir benzeri, buza uyarlanmış şekliyle 16 Nisan 1849 günü, Paris'te sergilenen **Meyebeer**'in **"Le Prophète"** operasının buz dansı sahnesinde kullanıldı.

Dört tekerlekli patenlerin ilk örneği, 1863 yılında New York'ta **James L.Plimpton** tarafından geliştirildi. Bu patenlerle çok iyi denge sağlamak mümkün olduğu gibi, birçok ilginç figürler yapmak da olasıydı. Bunun üzerine Birleşik Amerika'yı bir paten çılgınlığı sardı ve bu çılgınlık 1870'li yılların başlarında Avrupa'ya geçti.

RADYODA KONUŞAN İLK SOYLU

İngiltere tahtının varisi ve Galler Prensi, 7 Ekim 1922 akşamı, Marconi Co. şirketinin 2LO istasyonu aracılığıyla, York House'daki izcilere seslenen bir konuşma yaptı.

RADYODA KONUŞAN İLK KRAL

İngiltere Kralı **V. George**, 23 Nisan 1924 günü, Wembley'de açılan İmparatorluk Sergisi nedeniyle bir konuşma yaptı. Bu konuşmayı yaklaşık 10 milyon kişi dinledi. Daily Mail gazetesi, bütün büyük kentlerdeki alanlara ses yükselticiler kurdurarak, konuşmanın büyük kitlelere ulaşmasını sağladı. Bu konuşma, BBC tarafından banda alınamamıştı. 1955 yılında kuruma başvuran **Dorothy Jones**, kral konuşurken eşinin bu konuşmayı banda aldığını söyledi ve bandı yetkililere teslim etti. Bu band, aynı zamanda BBC arşivlerinde bulunan en eski ses kayıdır.

SARAYDA SEYREDİLEN İLK FİLM

21 Temmuz 1896 günü, İngiltere sarayının 40 konuğu önünde gösterildi. Konuklar, Prenses **Maud**'un ertesi gün yapılacak olan düğünü için Marlborough Şatosu'nda toplanmışlardı. Bu arada sinemacı **Birt Acres** kendilerine bir film gösterisi için izin istedi.. Göstermeyi düşündüğü ve bir ay önce çektiği filmde, Galler Prensi ile Prensesi'nin Cardiff Panayırı'na

yaptıkları ziyaret sergileniyordu. Gerekli izni vermeden önce Galler Prensi, Acres'ten filmi incelemek üzere istedi. Sonra da bir sakınca görmediğini belirterek Acres'e gerekli izni verdi. Özel olarak hazırlanan perdede bu filmle birlikte 20 kısa film daha izleyen konukların istekleri üzerine, Galler Prensi ile eşini konu alan film, bir kez daha oynatıldı.

SARAYDA SEYREDİLEN İLK KONULU FİLM

Bir Cecil Hepworth yapımı olan "**Comin Through the Rye**" 4 Ağustos 1916 günü, Marlborough Şatosu'nun yemek salonunda Kraliçe Alexandra tarafından seyredildi. Filmin başrolünü **Alma Taylor** oynuyordu. Filmin yapımcısı **Hepworth**, sarayda oynatılan ilk film sırasında Birt Acres'in yardımcılığını yaptığı için, Kraliçe Alexandra'nın önünde yaptığı gösteride yabancılık çekmemiştir.

24 Şubat 1917 günü de Kral V. George ve Kraliçe Mary, Buckingham Sarayı'nda "**Tom Brown'in Okul Günleri**" adlı filmi seyrettiler.

SİNEMAYA GİDEN İLK KRAL VE KRALİÇE

1 Kasım 1946 günü, İngiltere Kralı VI. George ile eşi Kraliçe Elizabeth, yanlarında Prenses Elizabeth ve Prenses Margareth olduğu halde, Leicester Alanı'ndaki Empire Sineması'na giderek **David Niven** ile **Marius Goring**'in oynadığı "**Ölüm Kalın Meselesi**" adlı filmi seyrettiler. Film, İkinci Dünya Savaşı'na katılan bir pilotun öyküsünü anlatıyordu. Kral'ın sinemaya geleceğinin duyulması üzerine, filmin başlamasına 10 saat kala, gişelerin önünde yüzlerce kişiden oluşan bir kuyruk meydana geldi.

KENDİNİ BİR OYUNDA İZLEYEN İLK KRALİÇE

Ana Kraliçe Elizabeth, 19 Ekim 1972 günü, Londra'daki Haymarket Tiyatrosu'nda, **Royce Ryton**'un "**Crown Matrimonial**" adlı oyununu izledi. İngiliz sarayını konu alan oyununda, Ana Kraliçe'yi **Amanda Reiss** oynuyordu.

TV'YE ÇIKAN İLK SARAYLI

Televizyonda görünen saraya mensup ilk kişi Kent Düşesi oldu. Düşes, 1935 yılında Lond-

ra'da bir mağazadan şapka alırken, görüntülenmişti ve bu görüntüler, o dönemde deneme yayınları yapan Baird TV'si tarafından yayınlandı.

Kral VI. George'un taç giyme töreni ise 12 Mayıs 1937 günü BBC tarafından naklen yayınlandı ve böylece **Kral VI. George**, TV'de canlı yayında görülen ilk kral oldu.

TV'de ilk konuşmayı yapan saraylı da, Kraliçe II. Elizabeth'tir. 25 Aralık 1957 günü, İngiliz Uluslar Topluluğu'na bağlı ülkelerde yaşayanlara seslenerek Noellerini kutladı.

Prens Philip ise, TV'de röportaja çıkan ilk saraylı oldu. 29 Mayıs 1961 günü, BBC'den **Richard Dimbleby**, Prens Philip'le Panorama adlı programda İngiliz Milletler Topluluğu Eğitim Haftası'na ilişkin bir sohbet yaptı.

OTOMOBİL SAHİBİ İLK SARAYLI

Osmanlı Prenslerinden **Sultan Osman'dır**. 1888 yılında, Leipsic Zeitung gazetesinde, Magnus Volk's firmasının deneme niteliğinde çıkardığı elektrikli otomobillerle ilgili bir haber okuyan Sultan Osman, bu arabadan bir tane almaya karar verdi. Aynı yılın 4 Temmuz günü İstanbul'dan İngiltere'ye şu telgraf gönderildi:

**"Brighton Electric Railway Şirketi Müdür-lüğü'ne
Brighton, İngiltere,**

Leipsic gazetesinde, elektrikli arabamızın bir resmini gördük. Bu arabadan nereden ve nasıl temin edebileceğimizi ve fiyatını bildirmenizi rica ederim.

Sultan Osman Hazretleri'nin başmabeyincisi."

İlk telgrafın alınmasından iki gün sonra da Volk şirketine şu yıldırım telgraf geldi:

"En kısa zamanda ve en ivedi yoldan adresime bir elektrikli araba göndermenizi rica ederim. Ücreti, Osmanlı Bankası'ndaki hesabımdan ödenecektir. Osman."

Sultan Osman, herhangi bir gecikmeden endişelenmiş olmalı ki, kısa bir süre sonra bir telgraf daha çekti:

"Fiyatının hiç önemi yok. Arabayı en kısa zamanda gönderin."

İngiltere'de dışsatımı yapılmak üzere üretilen ilk otomobil olan bu arabaya ilişkin olarak satışından 20 yıl sonra Brighton Herald gazetesinde şu satırlar çıktı:

"Arabanın gövdesi, Brighton'da Bay Peck'in işliğinde yapıldı. Bay Volk da motorunu tamamlayarak bizzat kendisi yerleştirdi. Dört tekerlekli olan aracın öndeki iki tekerleği,

dönüşü kolaylaştırmak amacıyla birbine daha yakın olarak yapılmıştı. Arabanın karoseri tamamen ceviz kaplamaydı ve alın kısmında Osmanlı İmparatorluğu'nun tuğrası vardı. İçine dört kişinin rahatça oturabildiği bu otomobil, aküsünün bir şarjıyla altı saat yol alabiliyor ve saatte 10 mil hız yapabiliyordu. Toplam ağırlığı ise 500 kiloyu biraz aşıyordu.

"Akümülatörler, iki koltuğun altına yerleştirilmişti. Motor, küçük bir düğmeye basarak çalıştırılabilirdi. Sürücünün ayağının hemen altında da güçlü bir fren pedalı vardı."

Benzinle çalışan bir araba kullanan ilk saraylı ise, Fas Sultanı'dır,

İLK SARAYLI PİLOT

İspanya Kralı **Don Alfonso**'nun kuzeni **Don Alfonso**, İspanyol Ordusu'nda teğmen rütbesiyle görev yaparken, Fransa'ya geldi ve Mournelon kentinde, Antoinette marka uçakların kullanımını öğrendi. Kendisine brövesi, 23 Ekim 1910 günü verildi. Prens Alfonso, İspanya'nın ikinci pilot ve ilk askeri havacısıdır. 1913 yılında İspanya-Fas Savaşı sırasında Lohner tipi uçaklara kumanda ederek, ilk aktif görevini yaptı. 1921 yılında, İspanya Hava Kuvvetleri Komutanlığına getirildi. 1980'li yılların başında, Prens Alfonso, kendi uçağıyla hâlâ uçuyordu.

KAUÇUĞA İLİŞKİN İLK NOT

İspanyol yazarı **Pietro Martyre d'Anhiera**'nın 1530 yılında kaleme aldığı "**De Orbo Novo**" adlı kitapta bulundu. Yazar, Azteklerin oynadığı bir oyunu tanımlarken, kitabında şu satırlara yer veriyordu: "**Oyun sırasında kullandıktan topu, bir ağacın özsuyundan yapıyorlar. Bu top, yere çarptığı zaman sıçırıyor ve havaya fırlıyor.**"

İLK KAUÇUK BALON

1824 yılında Profesör **Michael Faraday** tarafından üretildi. Faraday, bu balonlardan Londra'da, Royal Institution'da yaptığı hidrojenle ilgili deneylerde yararlanıyordu. O yıl, "**Quarterly Journal of Science**" dergisinde yayınlanan bir makalesinde, "**Kauçuk son derece esnek bir madde. Ondan elde edilen balonlar, içlerine hava üflendiğinde, iyice şeffaflaşınca kadar genişleyip şişiyorlar ve içlerine hidrojen doldurulunca hafifleyip havaya**

uçuyorlar" diye yazıyordu.

Faraday, balonlarını yapmak için iki küçük tabakasını üst üste koyuyor, sonra da kenarlarını yapıştırıyordu.

Oyuncak balonlar ise, kauçuk maddeler üreticisi **Thomas Hancock** tarafından 1825 yılında piyasaya sunuldu. Hancock, balon yapmak için çocuklara bir set satıyordu. Bu setin içinde, kauçuk eriyiği ile dolu bir şişe ve bir de şırınga vardı. Çocuklar, şırıngaya çektikleri kauçuğu, hava ile içnenin ucundan püskürterek küçük baloncuklar uçuruyorlardı.

Modern balonların ilk örnekleri olan volkanize kauçuk balonlar ise, Londra'lı oyuncakçı **J.G. Ingram** tarafından 1847 yılında yapıldı.

İLK KAUKÜKKÖPÜĞÜ

Kauçuk köpüğünden üretilen ilk aygıt, 1929'da Birmingham'da, Dunlop tesislerinde üretilen bir elektrikli mikserin alt haznesidir. Kauçuktan köpük elde edilmesi ve bunun değerlendirilmesi düşüncesi, E.A. **Murphy**'ye aittir. Bu düşüncüyü geliştiren Dunlop'un bilim adamlarından **W.H. Chapman**, elektrikli mikserler için kauçuk köpüğünden hazne yapmayı başardı.

Satışa çıkarılan kauçuk köpüğünden yapılmış ilk ürün ise, yine Dunlop tarafından yapılan motosiklet oturma yerleridir. Bu oturma yerleri, 1931' yılında sınırlı bir miktarda üretilmişti. Ertesi yıl, Dunlop firması, Londra'da çalışan 300 otobüsün oturma yerleri ile Avon'daki Shakespeare Memorial Tiyatrosu'nun koltuklarını kauçuk köpüğü ile kapladı.

İLK JİLET

King Camp Gillette tarafından 2 Aralık 1901 günü patenti alındı. Aslında Gillette'e bu fikri, patronu **William Painter** vermişti. Bir gün ona gelerek, "**Neden şöyle bir kere kullandıktan sonra atılabilecek bir şey yapmıyorsun? Öyle bir şey bul ki, müşteri tekrar almak zorunda kalsın!**" dedi. Gillette, bu öneriyi 1895 yılına kadar hiç önemsemedi. O yıl, bir gün aynanın önünde durup yüzüne bakarken, usturanın yerini alabilecek bir şey yapmak fikri geldi.

Derhal çelik üreticileriyle temaslara başladı. Ama, konuştuğu bütün ustalar, ona yeterince ince, yeterince düzgün, yeterince keskin ve yeterince ucuz bir kesici çelik yapmanın olanaksız olduğunu söylediler. Bir gün (28 Eylül 1901) Boston'da **William Nickerson** adlı bir

teknisyene rastladı ve öteki bütün ustaların sıraladıkları güçlüklerin üstesinden birlikte geldiler. 1903 yılında, jilet üretimi başladı.

İLK OKUL GAZETESİ

Tek sayfa ve elle yazılmış olarak 27 Temmuz 1774 günü ABD'nin Philadelphia kentindeki Philadelphia Latin School adlı okulun öğrencileri **George Foster** ve **Caspar Wistar** tarafından yayınlandı. Hangi adla yayınlandığı bilinmeyen bu ilk "okul gazetesi"nin hiçbir kopyası bugüne ulaşamadı. Foster ve Wistar tarafından çıkarılan bu gazete, daha sonra **Robinson** adlı bir öğrencinin gayretleriyle, her on günde bir yarım sayfa olarak üç sayı yayınlandı.

İLK KULLANILMIŞ ARABA SATICISI

1897 yılının Eylül ayında, Londra'da Motor Car Co. adlı şirket, kullanılmış araba alışverişi yapmak üzere faaliyete geçti. "Autocar" dergisinde yayınlanan habere göre, şirketin elinde, çoğu Fransız malı, 17 araba vardı. Bunların içinde en pahalısı, etiketinde 335 sterling yazan bir Peugeot idi. Ayrıca, isteyenler bu arabaları, haftalığı 5 sterlingden kiralayabiliyorlardı.

İLK ÖZEL MUHAFIZLAR

1935 yılında, Willingdon Markisi ve Banker **Henry F. Fiarks**, "**Night Watch Service**" adlı bir firma kurdu. 15 üniformalı muhafız, Park Lane yöresinde bisikletleriyle dolaşarak, firmaya belirli bir aylık ödeyen zenginlerin evlerinin çevresinde devriye geziyorlardı. Muhafızlar, kelepçe, polis düdüğü ve silahla donatılmışlardı. Dönemin İşçi Partisi lideri George Lansbury, özel muhafızlar kiralayan firmanın kuruluşunu, "Faşizme doğru atılmış ilk adım" olarak niteledi.

İLK OTOMOBİL TAMİRHANESİ

A. Borol tarafından 1895 yılının Aralık ayında, Fransa'nın Bordeaux kentinde açıldı. Fransız motor dergisi "La Locomotion Automobile"de yazıldığına göre, bu tamirhane-

İLK BENZİN İSTASYONU

Automobile Gasoline Co. adlı şirket tarafından 1905 yılında ABD'nin St. Louis kentinde açıldı. Şirketin kurucuları **Harry Grenner** ve **Clem Laessing** idi. Petrol, bir tankın içinden bahçe tulumbası aracılığıyla boşaltılıyordu.

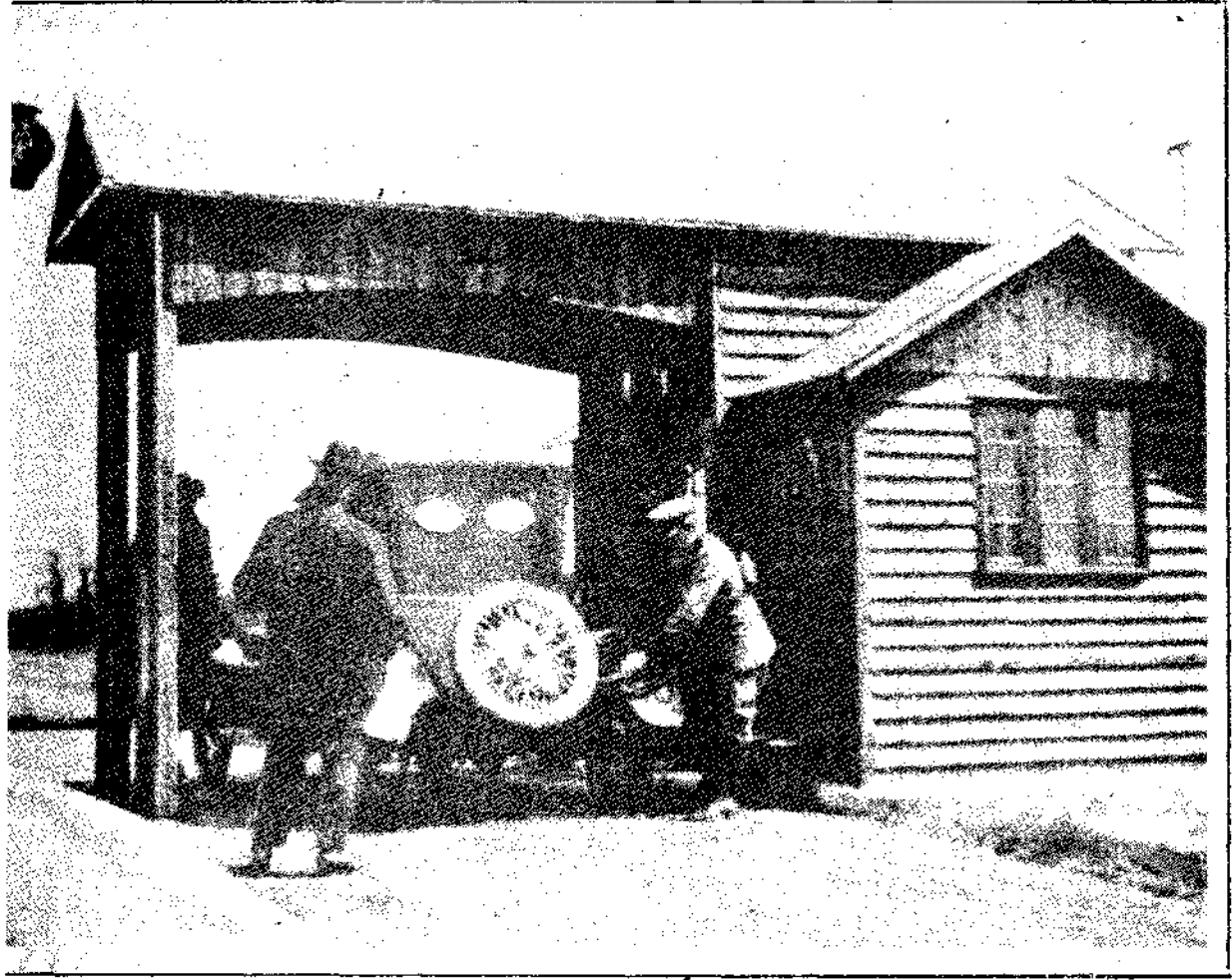
İlk modern benzin istasyonu ise **Standart Oil** tarafından, 1907 yılında Seatle kentinde hizmete girdi. Ne var ki, bu "**modern**" istasyon da bugün çağdaş gereksinimlerin karşılanmasından hayli uzaktı. Yolcuların da "**zorunlu**" ihtiyaçlarına yanıt verebilecek ilk istasyon (tuvaletli ve büfeli) 1912 yılında *Tennessee'de* açıldı. Hatta burada bir bayan görevli, araç sahiplerine soğuk su ikram ediyordu.

İngiltere'de ilk benzin istasyonu, 1920 yılının Mart ayında Aldermaston'da açıldı. O dönemin benzincilerinde, hiçbir sosyal hizmet yoktu ve yalnızca akaryakıt satışı yapılıyor.

nin bir bölümü de geceleri arabalarını bırakmak isteyenler için garaj olarak kullanılıyordu. Aynı zamanda, Peugeot arabalarının Bordeaux bayii olan Borol, garaj-tamirhanesinde, her türlü bakım, onarım ve yıkama-yağlama hizmetlerini yerine getirdiği gibi, yolda kalan sürücülerin yardımına da koşuyordu.

İLK CİNSEL EĞİTİM

Ders programları içinde yer alarak öğrencilere okutulan ilk dinsel eğitim dersleri, İngiltere'de **Abbotsholm School**'da, okulun başöğretmeni **Cecil Reddie** tarafından 1 Ekim 1889 günü başlayan öğretim yılında verildi. Reddie, söz konusu dersi verme kararını iki nedenle almıştı: "**Öğrencilerin kafalarında yanlış değer yargılarının oluşmasını engellemek ve genç çocuklara cinsel konularda hatalı şeyler öğretilmesinin önüne geçebilmek.**" 30 Aralık 1888 günü, Abbotsholme'da daha sonra yapılacak cinsel eğitime ışık tutmak üzere bir program

hazırladı. Bu programda, erkek öğrencileri üç gruba ayırıyordu: "**Buluğ öncesi dönem**" olarak nitelendirdiği 10-13 yaş grubundaki çocuklara "**Nasıl oluştuğum, kendilerini bekleyen gelişimleri ve çevrelerindeki tehlikeleri**" öğretmeyi amaçlıyordu. "Buluğ dönemindeki" çocuklara (33-16 yaş grubu), "**Hissettikleri bazı gelişmelerin nedenleri ve içlerinde doğan arzular tanımlıyor ve bu arzuları olabildiğince az taşımaları gerektiği**" öğretiliyordu, "**Buluğ sonrası dönem**" olarak adlandırılan 16-20 yaş grubundaki gençlere de "**daha sonraki hayatlarıyla ilgili kurallar**" anlatılarak karşılaşılabilecek olaylara iyice donatılmış olarak girmeleri sağlanıyordu. O dönemde, İngiltere'nin genel yapısı nedeniyle, Reddie giriştiği bu denemede tamamen yapayalnızdı. Zira az sayıda da olsa, onu izlemeye kalkışanlar, aşırı tutucuların tepkileri nedeniyle pes ederek dirençlerini yitirdiler.

"**Devlet kararı**" ile ilk cinsel eğitim, 1900 yılında Prusya'da **Breslav** kentinde başladı. Eğitim yetkilileri, **Dr. Martin Chotzen**'den, bir

kurs düzenleyerek 150 öğretmene cinsel yaşam konusunda bilgi vermesini istediler. Söz konusu kursta, cinsel organların anatomik yapıları, cinsel içgüdünün gelişimi, cinsel uzun hastalıkları ve cinsel istekleri denetleyebilmenin önemi anlatıldı.

ÇELİKTEN YAPILAN İLK DENİZARACI

"**Ma Robert**" adlı gemi, tümüyle çelikten olarak John Laird'in tersanesinde (Birkenheid, İngiltere) David Livingstone'un Zambezi'de düzenlediği sergi için yapıldı ve 6 Mart 1858 günü müşteriye gönderildi. Geminin parçaları, Afrika'ya kadar "**Pearl**" adlı teknede götürüldü ve aynı yılın Mayıs ayında Kongo'da bir tersanede parçaların montajı yapılarak denize indirildi. Serginin başladığı günlerde Ma Robert gemisinin adı "**Astımlı gemi**"ye çıkmış ve herkes asıl adını unutmuştu. Bunun nedeni saatte en fazla 7-8 mil hız yapabilirken

İLK DİKİŞ MAKİNESİ

Patenti 17 Temmuz 1790 günü, Londra'da **Thomas Saint** tarafından alındı. Aslında ayakkabıcı olan Saint'in patentini aldığı makinede daha sonra **Isaac Singer** tarafından üretilen ilk makinede de bulunan, dikey hareket, tek gözlü iğne, kumaşı tutan baskı kolu gibi modern makinelerin en önemli parçaları da vardı. Ancak, bu makinenin gerçekleştirildiği hakkında bir belirti yoktur.

Satışı yapılmak üzere üretilen dikiş makinelerinin ilk prototipi, Fransa'da, Rhone yakınlarındaki "**Amplepus**" köyünün yoksul terzi **Barthelemy Thimmonier** tarafından 1829 yılında gerçekleştirildi. İki yıl sonra, Thimmonier, Paris'te askeri üniformalar diken bir fabrikadan 80 makinelik sipariş aldı. Daha sonra da, bu fabrikaya "**müdür**" olarak atandı. Thimmonier'in yaptığı makineler o denli başarılıydı ki, mesleklerinin tehlikeye düştüğünü sezen terziler, onları ortadan kaldırmaya karar verdiler. Sadece bir tek makine kurtarılabildi. Thimmonier bu makineyi alarak köyüne döndü. Dönüş yolculuğunu yürüyerek yapmış, bu arada sırtında taşıdığı aygıtın ne olduğunu anlamak isteyen meraklılara hünerini göstererek, küçük bir gelir sağlamıştı.

Sonraki birkaç yıl içinde, Thimmonier, el yapısı ahşap dikiş makinelerini 2 sterlin karşılığında satarak geçimini sürdürdü. 1845 yılında **Thimmonier**, bir kez daha pençelerini uzattı. **M.Magnin** adında bir varlıklı, Thimmonier'e geliştirdiği son modeli "**seri olarak**" üretmeyi önerdi. Ayrıca M.Magnin'in bu iş için yeterli bir imalathanesi vardı. Tümüyle metal olarak bu imalathanede üretilen dikiş makineleri, dakikada 200 ilmek atabilecek yetenekteydi. Rahatça pazarlanabilen bu makineler, Fransız terzilerinin tutuculuğunu yen-

Dikiş makinelerinin evlere girişi, 1851 yılında Isaac Singer'in ev tipi dikiş makinelerini üretmesiyle başladı. Amerika ve Avrupa'da orta halli ailelerin hemen tümü, birer makine edineyerek giyim gereksinimlerini karşıladı.

meyi de başardı. Ancak bu başarı da uzun ömürlü olmadı. 1845 yılında başlayan başarı dolu günler, 1848 yılında Fransız Devrimi'ne kadar sürdü. Devrim sırasında birçok makine parçalandı. Ve bu yeni işkolu ancak uzun süre sonra yeniden dirilmek üzere öldü.

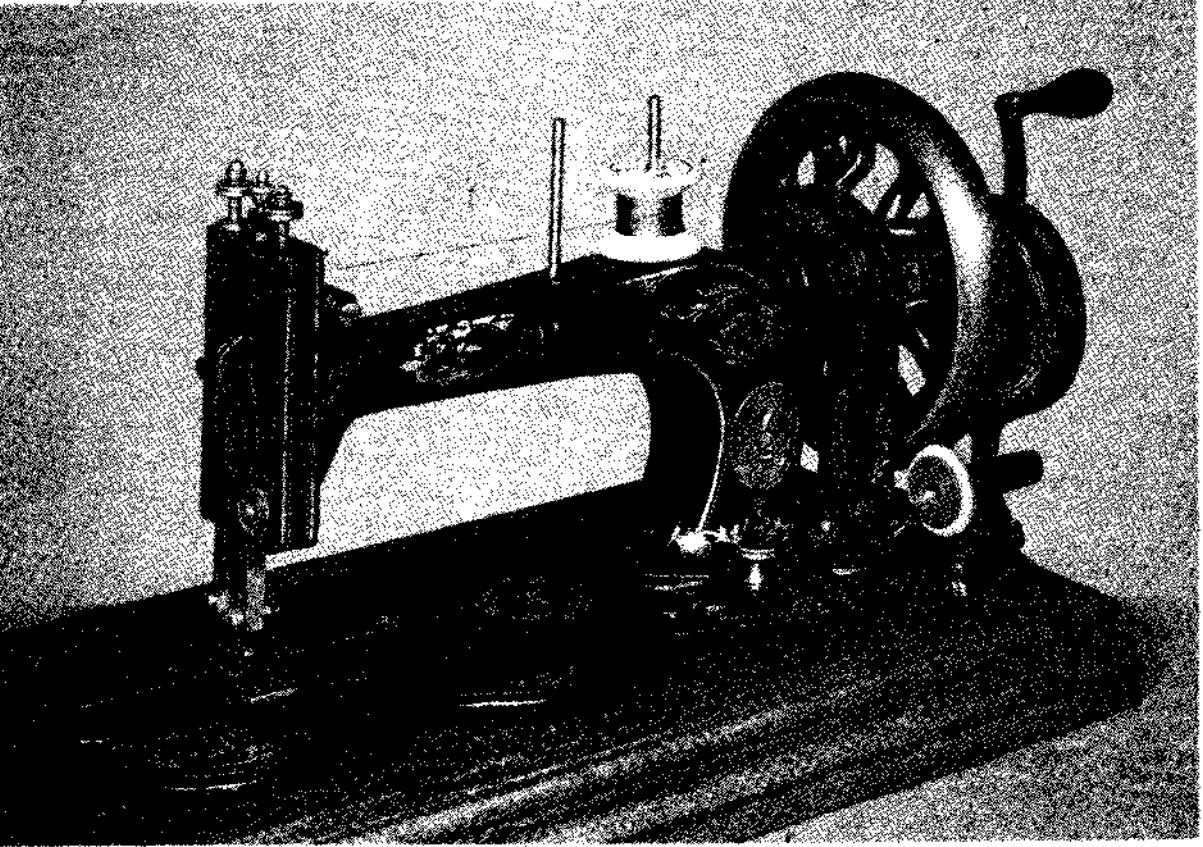
bile "**oflayıp puflaması**" ve en ilkel yerli kânahtar tarafından rahatça geride bırakılabiliyordu. Yine de sürekli bakımlarla 20 Aralık 1860 tarihine kadar kullanıldı. O gün, Senna yakınlarında sulara gömülerek serüvenini noktaladı.

VİTRİNLİ İLK DÜKKÂN

8 Nisan 1801 günü Londra'da açıldı. Aslında bir matbaa olan dükkân, Francis Place tarafından terzi malzemeleri satılan bir mağazaya dönüştürüldü ve geniş camlı vitriniyle yeniden hizmete girdi.

İLK STENO ALFABESİ

Dr. Timothy Bright tarafından "**kısa, çabuk ve gizli yazma sanatı**" başlıklı bir kitapla 1588 yılında Londra'da tanıtıldı. Bright, geliştirdiği bu sistemde, belirli sözcük gruplarını simgeleyen çizgiler kullanıyordu. Herkesin bir ay içinde bu yeni yazı dilini kolayca öğreneceğini, ikinci ayın sonunda da tam bir uzman olacağını söylüyordu ama, bu dili öğrenmeye çalışan ve daha sonra stenoya yeni boyutlar kazandıran **James Lewis**, "**Bright'in alfabesini öğrenmek, yeni bir yabancı dil edinmek kadar zordu**" diyor.

EV TİPİ DİKİŞ MAKİNESİ

Thimmonier'in ürettiği makineler ancak terzilerin kullanabileceği biçimde yapılmıştı. Gerek ağırlıkları, gerekse öteki özellikleri bu makinelerin evde hanımlar tarafından kullanılmasını olanaksız kılıyordu. Ev tipi ilk dikiş makinesi, 1851 yılında Boston'da **Isaac Mer-**

ritt Singer tarafından yapıldı. Bu aygıt, dikiş sırasında insan emeğini asgariye indiriyordu. Birkaç yıl içinde, Avrupa ve Amerika'da hemen hemen her orta sınıf aile, bir dikiş makinesine sahip oldu. 1889 yılında Singer Manufacturing Co. "**ilk elektrikli dikiş makinesi**"ni, New Jersey eyaletinin Elizabethport tesislerinde üretti.

FONOĞRAFİKSTENO

Bu sistem, 1837 yılının Mayıs ayında, Gloucestershire'da bir okulun başöğretmenliğini yapan **Isaac Pitman** tarafından geliştirildi ve 15 Kasım günü Londra'da **Samuel Bagster** tarafından yayınlandı. Bu kitabın 100 kopyası, Isaac'ın kardeşi **Jacop** tarafından Güney Avustralya'nın Adelaide kentine götürüldü. Böylece, sistem uluslararası bir nitelik kazanmış oldu. 1839 yılında, Bath kentindeki Mechanics Institute'da Pitman'ın sistemini öğreten "**ilk steno kursu**" açıldı. Ertesi yıl, Pitman, bizzat steno öğretmenliğine başladı. Bright tarafından 1588 yılında bulunan steno sistemiyle

Pitman'ın 1837 yılında geliştirdiği sistem arasında "**200 ayrı steno türü**" ortaya çıktı. Çok karmaşık olan bu sistemlerden ancak birkaç tanesi, geniş çapta kullanım alanı bulabildi. Üstelik sistemleri tanıtan kitaplardan çok az sayıda basılmıştı ve fiyatları da steno öğrenmek isteyen biri için hayli pahalıydı. Bir steno öğrencisi, 5 şiline satılan bir steno kitabını bir şiline kiralamış ve başından sonuna kadar eliyle yazarak bir kopyasını çıkarmıştı.

Herkesin rahatça alabileceği ilk steno kitabını, İngiltere'de 1823 yılında **William Harding** yayınladı. Orijinal metni **Sabuel Taylor**'a ait olan bu kitap, daha önceden de uluslararası kabul görmüş ve bunun etkisiyle de 1796 yılında İtalya'da, 1800 yılında İspanya'

da ve İsveç'te, 1802 yılında Macaristan ve Portekiz'de, 1819 yılında Amerika'da basılmıştı. Taylor'ın 1783 yılında kaleme aldığı metin, 1838 yılında da Polonya'da yayınlandı.

STENOBİLENMUHABİR KULLANAN İLK GAZETE

İngiltere'de yayınlanan Morning Chornicie gazetesinin sahibi Mr. Perry, 1785 yılındaki parlamento görüşmelerini izlemek üzere bir grup stenocuyu işe aldı. Gerçi Morning Chronicle, parlamentodan haberler aktaran ilk gazete değildi ama, görüşmeleri ayrıntılı olarak aktaran ve parlamentoların konuşmalarını virgüllüne kadar yayınlayan ilk gazete oldu. Daha önceki parlamento muhabirleri, kendilerine örnek aldıkları ilk parlamento muhabiri DR. Johnson'un söylediği gibi, "Bugün yine bir yığın işe yaramaz laf salatası dinledik" gibi yorumlar yapmakla yetiniyordu.

İLKSTENOÖĞRETMENİ

Jeremiah Rich'tir. 1646 yılında, kendi geliştirdiği bir steno sistemini, Southwork'ta öğrencilerine öğretti. Rich'in steno sistemi, o güne kadar geliştirilen teknikler içinde en çok ilgi göreni ve kullanılanı oldu. Öyle ki, 1647 yılında "Oxford University Herald" gazetesinin bir muhabiri, bu sistemi kullanıyordu. Rich'in öğretmenlik yaptığı dönemlerde, İngiltere'de yaklaşık 1000 kişilik bir steno yazarı vardı.

İLKPLAK

"Fonograf" adı verilen ilk ses kayıt aygıtı, Thomas Alva Edison tarafından 1877 yılında geliştirildi. Aygıt üzerindeki son teknik çalışmaları, Edison'un teknisyeni John Kruesi, 6 Aralık günü New Jersey'deki West Orange'ın atölyesinde tamamladı. Aynı gün, "Mary"nin küçük bir kuzusu vardı" adlı şarkı plağı alındı. Bilimin son mucizesine ilişkin olarak Scientific American dergisinin 22 Aralık 1877 günlü sayısında şu satırlar çıktı:

"Geçenlerde Bay Thomas A. Edison, büromuza geldi. Masamızın üstüne küçük bir aygıt koydu. Bir kolu çevirdi ve aygıttan çıkan bir ses, bize sağlığımızın ne alemde olduğunu sordu. Daha sonra da bu aygıtın adının fonograf olduğunu söyledi ve 'umarım beğenmişsinizdir' dedi. Aynı ses, en sonunda bize iyi geceler diledi. Bu sözleri yalnızca biz değil, masamızın etrafına toplanan bir düzineyi aşkın insan da duydu."

Edison'un konuşan makinesinin seri üre-

timine 24 Nisan 1878 günü, New York'ta başlandı. İlk birkaç aygıt alan gezginci tanıtıcılar, yanlarındaki plakları ücret karşılığında gittikleri yerlerde dinlettiler ve kazançlarının bir bölümünü, komisyon olarak Edison'un şirketine ödediler. Bu komisyon, fonograflarla birlikte verilen plakların kirası olarak alınıyordu. Bu gösterilerde, ayrıca ses kaydı da yapılıyordu. New York'ta yapılan gösterilerden birinde, "Yankee Doodle" adlı parça, Jules Levy tarafından kornetle çalındı ve bu ilk enstrümanlı müzik kaydı oldu. Evde kullanılabilecek pikapların ilki de, Edison şirketi tarafından 1878 yılında 10 dolardan piyasaya çıktı. Aygıtın yarattığı ilk heyecandan sonra, kayıtların kötülüğü, plakların dayanıksızlığı ve pikabı çalıştırmanın güçlüğü daha belirginleşti ve plağı olan ilgi azaldı. Edison da kendisini ampulüne ilişkin çalışmalara vermişti. Bell ve Tainter tarafından ilk geliştirilmiş gramofon üretilinceye kadar da ses kayıt tekniğiyle ilgilenmedi.

İngiltere'de satış amacıyla doldurulan plaklardan günümüze kadar kalabilenleri, London Phonograph Co. tarafından 1892 yılında yapılan kayıtlardır. Harry Bluff'un seslendirdiği komik şarkılar ve baladlardan oluşan bu plaklarda, sanatçıya piyanist Edward Hesse eşlik ediyordu. Komedi dünyasının kralılarından Albert Chevalier, özyaşam öyküsünde, 1892 yılında ziyaret ettiği bir panayırda, bir pikaptan kendi sesinin yükseldiğini duyunca hayretler içinde kaldığını belirtir. Zira, o güne dek hiç plak doldurmamıştır. Kuşkusuz, o plağı dolduran, öteki birçok yeteneğinin yanı sıra döneminin ünlü sanatçıları da çok başarılı bir biçimde taklit edebilen Harry Bluff'tur.

SAHNEYEÇIKMADANÖNCE KENDİNİ TANITAN İLK ŞARKICI

Avustralyalı sanatçı Albert Whelan, 1901 yılında İngiltere'de Leicester Square'de verdiği ilk konserde sahneye çıkarken, "The Jolly Brothers Waltz" adlı parçayı ıslıkla çaldı. Whelan, sahneye her çıkışında, bu parçayı ıslıkla seslendiriyor, sonra şapkasını ve eldivenlerini çıkararak, bastonuyla birlikte bir kenara bırakıyordu. Böylece program başlamadan önce ıslık sesini duyan izleyiciler, sahneye gelen Whelan olduğunu anlıyorlardı. Avustralyalı şarkıcı, bu yöntemi Melbourne'daki bir tiyatrodan, bir Alman trupunun sergilediği oyundaki bir sahneden esinlenerek geliştirmişti.

DİSKŞEKLİNDEPLAK ÇALABİLEN İLK PİKAP

Washington'a yerleşen Alman göçmeni **Emile Berliner** tarafından yapıldı ve patenti 26 Eylül 1887'de alındı. Berliner, disk şeklinde plak çalabilen ilk gramofonun tanıtımını da 16 Mayıs 1888 günü Philadelphia'daki Franklin Enstitüsü'nde yaptı.

Berliner'in Almanya'ya yaptığı bir gezinin ardından, Kammarer und Rheinhardt şirketi, 1889 yılında da Almanya'nın Waltershausen kentinde seri üretime başladı. El kurlmalı bu gramofonlar, 5 inçlik vumkanize kauçuktan yapılmış plakları çalışıyorlar ve dakikada 70 devir yapıyorlardı. Elektrikle çalışan ilk gramofonlar da, 1894 yılında Washington'da **United States Gramophone Co.** tarafından yapıldı. Bu pikaplar, 7 inçlik plakları çalabiliyorlardı. 10 inçlik gramofonlar 1900, 12 inçlik gramofonlar da 1903 yılında yapıldı. İlk plak doldurma stüdyosu ile ilk plakçı dükkanı da, birbirine bitişik binalarda 1897 yılında **Berliner Gramophone Co.** şirketi tarafından Philadelphia'da hizmete açıldı.

İngiltere'de disk şeklinde yuvarlak plaklar çalan gramofonlar, ilk olarak 1891 yılının Aralık ayında Londra'da satışa sunuldu. Perkins and Gotto firması tarafından pazarlanan **"Kammarer und Rheinhardt"** marka bu gramofonlarla birlikte bir takım da plak veriliyordu. Bu plaklarda **"Twinkle Twinkle Little Star"**, **"Sing a Song of Sixpence"**, **"Who Killed Cock Robir?"**, **"The Lord's Prayer"** ve **"Deutschland über Alles"** adlı parçalar seslendirilmişti.

İngiltere'de ilk plak yapımı 1898 yılında Londra'da **W.B. Owen** tarafından başlatıldı. Şirket tarafından yapılan ilk plakta, **Percy Honri'nin** konçertino, Fred Gaisberg'in de piyano ile çaldığı **"Happy Darkies"** adlı parça vardı. Her iki sanatçıdan da stüdyoya girdiklerinde yaptıkları plakla ilgili olarak telif hakkı istemeyceklerine dair söz alınmıştı.

Yalnızca plak üretmek üzere kurulan ilk tesis, 1898 yılında, İngiliz piyasasının gereksinimini karşılamak üzere, Almanya'nın Hannover kentinde Gramophone Co. şirketi tarafından faaliyete geçirildi. Bu tesiste bulunan 14 plak presiyle ilk kez başlatılan yoğun üretim, bu endüstri dalında bir devrim oldu. Daha önceleri kayıt sırasında, sanatçının karşısına altı alıcı yerleştiriliyor, böylece her seferinde altı plak doldurulmuş oluyordu. Bu işlem müşterinin istediği sayı tamamlanıncaya kadar sürdürülüyor, böylece de sanatçı, şar-

kısını defalarca icra etmek zorunda kalıyordu. Bir matrise yapılan kayıtlarla preste sınırsız sayıda plak basımı, hem sanatçılar ve teknisyenler için büyük kolaylık sağladı, hem de plak fiyatlarının çok ucuzlamasına neden oldu.

İLK PLAKETİKETLERİ

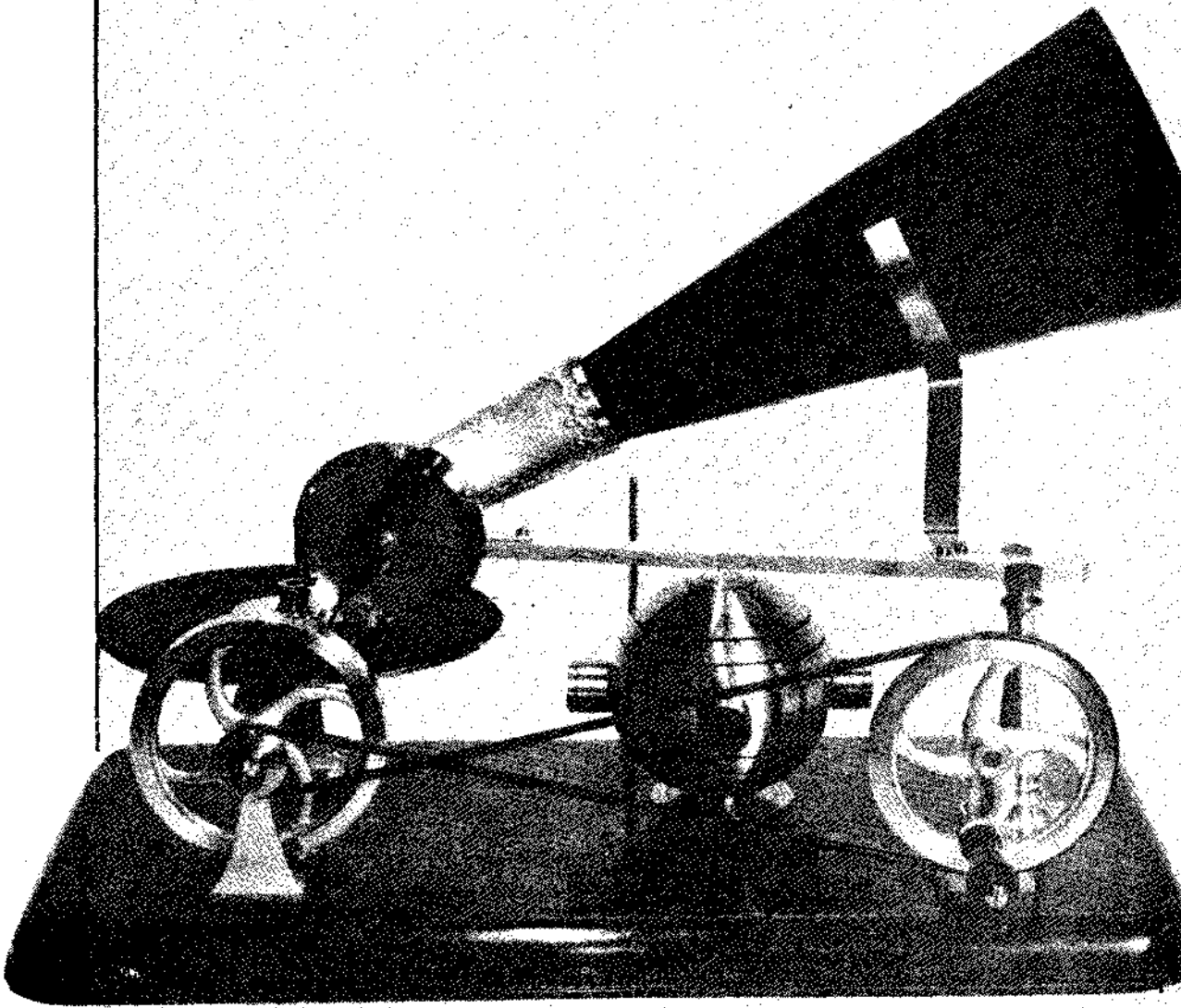
Berliner şirketi, ürettiği plakların ortasında bir boşluk bırakıyor, bu boşluğa da plağın adını basıyordu. Üzerinde kâğıttan tanıtım etiketleri bulunan ilk plaklar Elridge Johnson'un buluşu üzerine, 1900 yılında New Jersey'de Consolidated Talking Machine Co. (daha sonra adı Victor Co. oldu) şirketi tarafından üretildi. Bu etiketlerin üzerine basılan marka, Francis Barraud'un bir tablosundan esinlenilerek bulundu ve plaklara **"Sahibinin Sesi"** markası kondu. Bu marka tescil edildi. Barraud'un tablosunda yansıttığı **"Nipper"** adlı Teriyercinsi köpek de, gerçekten bir gramofondan sahibinin sesini dinliyordu. Barraud, hasta olan kardeşinin sesini plağa aldırması sonra da bunu köpeğine dinletmişti. Bu arada, bir resim yapıp, fonograf üreten firmalara satmayı düşündü. Bu amaçla, köpeği bir fonografin önüne oturtup, tablosunu bitirdi. Ancak başvurduğu fonograf imalatçıların hiçbir tabloya ilgi göstermediler. Bunun üzerine Barraud, fonografi sildi ve yerine bir gramofon koydu. Sonra da tablosunu **Gramophone Co.**'ya sattı.

İLK OPERA KAYITLARI

Silindir şeklindeki plakların üzerine, ilk opera kayıtları 1896 yılında **Pathe Freres** firması için Fransa'da **Gustavello Affre**, **Adolphe Marechal**, **Leon Melchisedec**, **Albert Vauget** ve **Maximillien-Nicholas Bouret** tarafından dolduruldu, ilk yuvarlak opera plağı da aynı yıl, Philadelphia'da United States Gramophone Co. şirketi tarafından doldurtuldu. Bu plakta **Ferruccio Giaaini**, **Rigoletto'nun "La Donna e Mobile"** ve **"Questa o Quella"** adlı bölümlerini seslendirdi.

TÜMÜYLE PLAĞA ALINAN İLK OPERA

1903 yılında merkezi Londra'da bulunan Gramophone Co. şirketinin görevlilerinden Fred Gaisberg, İtalya'nın Milano kentinde Ruggiero Leoncavallo'nun Pagliacci operasının tümünü plağa kaydetti. Kayıt sırasında orkestrayı besteci bizzat yönetmişti.

Emile Berliner, 1888 yılında, disk biçiminde yuvarlak plakları çalabilen ilk gramofonu yaptı. Ögüne kadar, silindir şeklindeki plakların çalındığı fonograflar kullanılıyordu.

İKİ TARAFLI İLK PLAKLAR

1904 yılında International Talking Machine Co. şirketi tarafından Berlin yakınlarındaki Weissensee'de "**Odeon**" markası ile üretildi. Bu plaklar, aynı yıl İngiltere'de satışa çıkarıldı.

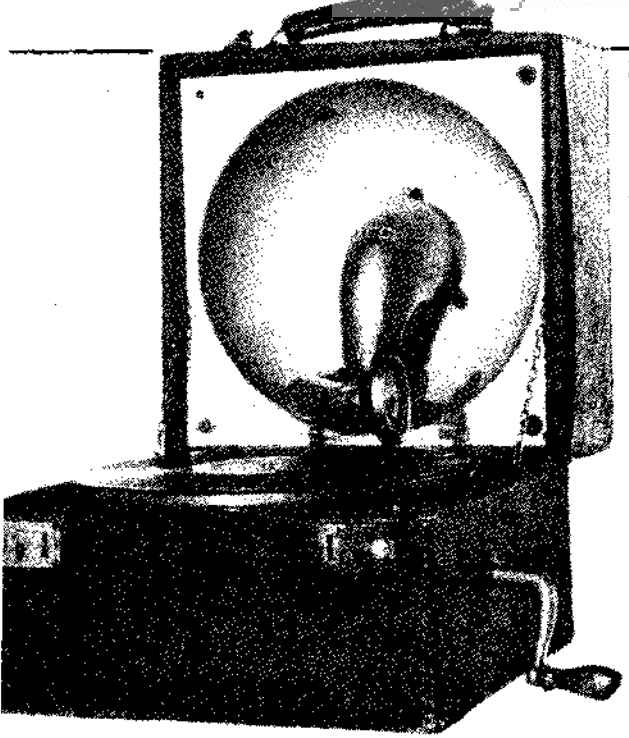
İLK CAZ PLAĞI

Nick Larocca'nın "**Original Dixieland Jazz Band**" adlı orkestrası ilk caz plağını New Jersey'deki Victor Co. plakçılık şirketi için dol-

durdu (7 Mart 1917). Bu plağın ön yüzünde "The Dixie Jazz Band One Step", arka yüzünde de "Livery Stable Blues" adlı parçalar vardı. Aynı topluluk, 16 Nisan 1919 günü de Columbia Gramophone Co. için bir plak daha yaptı. Bu plağın ön yüzünde "At The Jazz Band Ball", adlı parça vardı. Arka yüzündeki "Barnyard Blues" adlı parça ise "Livery Stable Blues"a karşı bir seçenek olarak doldurulmuştu.

İLK OTOMATİK PİKAP

"HMV" marka ilk otomatik pikap, 1928

Barnett Samuel and Co. şirketi, 1915 yılında, Londra'da ilk kez "portatif gramofonu" üretti. Decca Portable markasıyla piyasaya çıkarılan bu aygıtlar, 1 Dünya Savaşı ile gelen moral bozukluğunun giderilmesine büyük katkılarda bulundu.

İLK PORTATİF GRAMOFON •

"Decca Portable" marka ilk portatif gramofon, Barnett Samuel Co. şirketi tarafından 1913 yılında Londra'da yapıldı. Daha önce de portatif diye tanımlanan bazı gramofonlar satışa çıkarılmıştı. Ancak bu gramofonları çalıştırmak için parçalarını bir araya getirmek gerekiyordu. Decca'nın tek parça olarak piyasaya sunduğu "Decca Portable" Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasıyla başlayan bunalımlı günleri, özellikle İngiltere'de viski ve "La Vie Parisienne" ile birlikte çekilebilir hale getirdi.

yılının Nisan ayında 125 sterlinden satışa çıkarıldı. Bu pikap, en fazla 20 plağı peşpeşe çalabiliyordu. Her plaktan sonra kol, otomatik olarak çalınan plağı kaldırıyor, yerine bir sonrakini getiriyordu.

İLK RADYO PİKAP

Aynı aygıtta hem radyo hem de pikabın bulunduğu HMV Model 520" marka radyogramfon 1929 yılında İngiltere'de satışa çıkarıldı. Bu aygıtların masa tipi olanları "HMV 501" modeli adı altında 1931 yılında piyasaya sunuldu.

İLK HI-FI PLAK

İngiltere'de Decca plakçılık şirketi tarafından 1944 yılının Aralık ayında çıkarıldı. Şirket, bir yıl sonra da "Decca Piccadilly" markasıyla "Hi-Fi" plak çalabilen pikap üretimine geçti.

İLK STEREO PLAK

1958 yılının Nisan ayında ABD'de satışa çıkarıldı. Aynı yılın Mayıs ayında da "Pye" şirketi İngiltere'de altı adet stereo plak yayınladı. Bunların arasında Larry Adler'in armonika ile çaldığı parçalar, Stanford Robinson yönetimindeki Pro Arte Orkestrası'nın seslendirdiği Gilbert and Sullivan, uvertürleri, Tony Osborne'un "Where in the world" adlı plağı, London Baroque Ensemble'nin seslendirdiği "Vivaldi ve Scarlatti" konçertoları, Dvorak'ın, "Sekizinci Senfoni" ve "Scherzo kapriççiyosu" ile Ralph Downes tarafından verilen bir "Bach resitali" vardı.

İLK UZAY UÇUŞU

1951 yılının sonlarında "Albert 1, Albert 2, Albert 3 ve Albert 4" kod adlı maymunlar, bir "V2" roketiyle New Mexico eyaletinin White Sands yöresinden uzaya fırlatıldılar. Roket, stratosferin içinde 85 mil yüksekliğe kadar çıktı. "Operation Albert" adıyla düzenlenen bu uçuş, hayvanseverlerin gösterebilecekleri şiddetli tepki nedeniyle gizli tutuldu. Maymunların dördü de uçuştan sonra sağ salim dünyaya döndü.

Dünyanın çevresinde yörüngeye giren ilk hayvan, "Laika" adlı köpektir. Laika, Sovyetler tarafından 3 Kasım 1957 günü "Sputnik II" adlı araçla birlikte uzaya fırlatıldı.

İNSANLI İLK UZAY UÇUŞU

Alexis Ledovski adlı astronot tarafından 1957 yılında gerçekleştirildi. ABD Temsilciler Meclisi Uzay Komitesi ve ABD Hava Kuvvetleri Hava Araştırmaları ve Geliştirmeleri Komutanlığı'nın raporlarına göre, "Ledovski", Stalingrad'ın 60 mil güneydoğusundaki bir üsten uzaya fırlatıldı. Kendisiyle son bağlantı yapıldığında yerden 200 mil yüksekliğindeydi. Ledovski'nin bindiği füzenin ya dünyanın yerçekiminden kurtulup uzayın boşluğunda kay-

bolduğu, yahut da atmosfere yeniden girerken yanarak kül olduğu sanılıyor. 1961 yılına kadar SSCB tarafından gerçekleştirilen ve başarısızlıkla sonuçlanan üç uzay uçuşunda, üç astronot daha yaşamını yitirdi. Bunlar, **Serentsy Schiborin** (1958), **Andrei Mitkov** (1959) ve **Ivan Kachur'dur** (1960). Uzayda, uçuş sırasında ölen ilk astronot da yine SSCB'den Binbaşı **Vldmir Mikhailoviç Komarov'dur**. Komarov, 24 Nisan 1967 günü "Soyuz I" adlı aracın içinde can verdi.

Uzaya gidip dönmeyi başaran ilk insan ise, Sovyetler Birliği'nden Binbaşı **Yuri Aleksiyeviç Gagarin'dir**. O dönemde yalnızca 27 yaşında olan Binbaşı Gagarin, Sibirya'daki Baykonur Uzay Üssü'nden 12 Nisan 1961 günü Moskova saatiyle 09.07'de "Vostok I" adlı araçla birlikte uzaya fırlatıldı. 108 dakika sonra, Saratov bölgesindeki Smelovka köyü yakınlarında dünyaya geri döndü. 6 bin 170 kilo ağırlığındaki taşıyıcı roket, yörüngede saniyede 7.8 kilometrelik bir hıza ulaştı, 2.4 ton ağırlığındaki kapsülünü bıraktı. Gagarin, bu kapsülün içinde dünya çevresinde bir tur attı. Bu tur sırasında dünyadan en fazla 203 mil uzaklaştı. Yörüngede yaptığı en yüksek hız da saatte 28 bin kilometre oldu. Uzaya gidip dönebilen ilk astronot olan Binbaşı **Gagarin**, 27 Mart 1968 günü Moskova yakınlarında meydana gelen bir uçak kazasında hayatını kaybetti.

İLK KADIN ASTRONOT

Valentina Nikolayeva Tereskova adlı Rus kadın astronot, 19 Haziran 1963 günü "Vostok VI" adlı aracın içinde 71 saat uçarak dünyanın çevresinde 48 tur attı.

UZAYDA İLK YÜRÜYÜŞ

Aleksey Arkipoviç Leonov adlı Rus astronot, 18 Mart 1965 günü Greenwich saat ayarı ile 08.30'da uzayda "Voskhod II" adlı araçtan çıkarak 12 dakika 9 saniye müddetle "yürüdü". Astronot **Leonov**, bu yürüyüş sırasında yaklaşık 5 metre uzunluğunda bir naylon iple araca bağlı kalmıştı. Yaptığı uzay yürüyüşü sırasında saatte 17 bin 500 millik bir hızla 3 bin mil yol aldı.

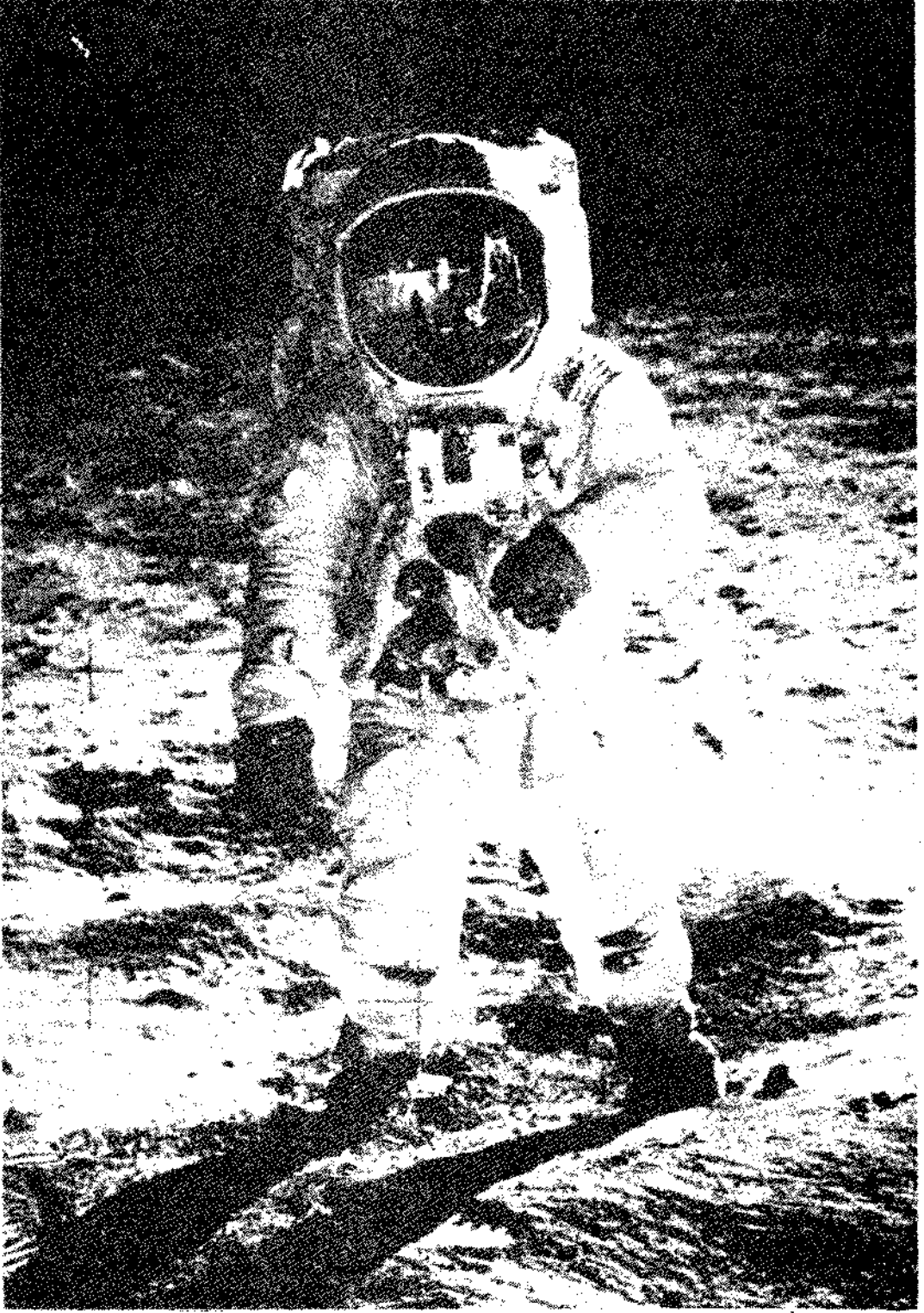
GEZEĞENLERARASI İLK UZAY ARACI

27 Ağustos 1962 günü ABD tarafından uzaya fırlatılan "Mariner II" 180 milyon mil yol

AYDA YÜRÜYEN İLK İNSAN

"Apollo XI" adlı uzay aracının komutanı **Neil Armstrong**, "Ayda yürüyen ilk insan" olarak tarihe geçti. Apollo XI'in ay modülü "Eagle", 20 Temmuz 1969 günü 9.18'de, ayın Huzur Denizi adı verilen bölgesine indi. Ertesi gün saat 3.56'da Armstrong, "Eagle"dan çıkarak, ayın yüzeyine indi ve ilk adımı attı. Bu sırada söylediği "İnsan için küçük ama, insanlık için çok büyük adım" sözleri, tüm dünyalıların başarısını simgeliyordu. Armstrong'u, Apollo XI'in mürettebatından **Edwin Aldrin** izledi. Armstrong, ay yüzeyinde 20 dakika kadar yalnız başına dolaştıktan sonra, Aldrin de, uzay aracından çıkarak yanına geldi. İki astronot, 1 saat 44 dakika ay yüzeyinde kalarak önceden belirlenen görevlerini yerine getirdiler. Bu görevleri arasında, ay yüzeyinden taş ve toprak örnekleri toplamak, bir "laser yansıtıcısı"nı yüzeye monte etmek, bir ABD bayrağı dikmek ve bir plaket çakmak da vardı. Armstrong, plaketin çakımı bittikten sonra, üzerindeki yazıyı yüksek sesle okudu ve bunu yeryüzünde yaklaşık 500 milyon kişi radyo ve TV'den dinledi. Plaketin üzerinde şu sözler vardı:

"Dünyadan gelen insanlar, Milat'tan sonra 1969 yılının Temmuz ayında, bu noktada aya ilk kez ayak bastılar. Buraya, bütün insanlık için barışçıl amaçlarla geldik."

Aya ayak basan insan olan Neil Armstrong, 20 Temmuz 1969 günü, ay yüzeyinde ilk adımını atarken, dünyada kendisini izleyen 500 milyon radyo ve TV dinleyicisine şöyle ses leniyordu: "Bu, bir insana göre çok küçük bir adım. Ama, insanlık için dev bir adım."

aldıktan sonra, Venüs gezegeninin 21 bin 594 mil yakınına geldi (14 Aralık 1962). Oradan Venüs'e ilişkin olarak dünyaya bilgi aktarmaya başladı. California'da, Goldstone üssünde alınan bu bilgilerin en önemlileri, Venüs'te ortalama sıcaklığın 800 derece Fahrenheit dolayında olması ve bir Venüs gününün sekiz ay sürmesi idi.

Bir başka gezegene inen ilk uzay aracı da Sovyetler Birliği'ne ait "**Venüs III**" adlı füzedir. Venüs III, 16 Kasım 1965 günü dünyadan uzaya fırlatıldı ve 1 Mart 1966 günü Venüs gezegenine çok sert bir iniş yaptı.

AYA İNEN İLK UZAY ARACI

"**Luna II**" adlı Sovyet uzay aracı, 12 Eylül 1959 günü uzaya fırlatıldıktan iki gün sonra ayda, "**Arşimet**" ve "**Autolycus**" kraterlerinin arasına "**düştü**".

A YA İLK YUMUŞAK İNİŞ

"**Luna IX**" adlı Sovyet uzay aracı, 3 Şubat 1966 günü, aya ilk yumuşak inişi yaptı. Ay yüzeyinden çektiği resimleri dünyaya ilettiler. Bu deneme ile, ay yüzeyinin bir aracın üzerine inmesi için yeterince sert olduğu da anlaşılmış oldu.

İLK GÖZLÜK

Bu konudaki en eski kayıt, 1289 yılında **Sandro di Popozo'nun** kaleme aldığı "**Trake de Conduite de la Famille**" adlı kitapta bulundu. Popozo, şunları yazmıştı:

"Yaşlılık benden o kadar çok şey götürdü ki, gözlük adı verilen camlar olmadan ne okuyabiliyor, ne de yazabiliyorum. Bu harika aygıt, görme yeteneğini büyük ölçüde yitiren zavallı ihtiyarlar için daha yeni bulunmuş."

1967 yılında Londra'da "**Tarih Boyunca Gözlük**" adlı bir kitap yazan **Richard Corson**, gözlüğün 1287 yılında İtalyanlar tarafından bulunduğunu belirtir. Gözlüğü ilk bulan kişi olarak çeşitli isimler öne sürülmekteyse de, bunların hiçbirisinin doğruluğu henüz kanıtlanamamıştır.

İLK MEDYUMLAR

Margaretta (14) ve **Kate Fox (11)** adlı kardeşler, ruhlar dünyasıyla ilk kez doğrudan ilişki kurabilen insanlar olarak bilinir. Bu iki kız-

kardeş, ruhlarla ilk iletişimlerini, 31 Mart 1848 gecesi, New York'taki evlerinde yaptılar. Bu tarihten birkaç hafta öncesinden başlayarak, **Fox** ailesi oldukça bunalımlı günler yaşadı. Çünkü evlerinin çeşitli yerlerinden esrarengiz birtakım sesler geliyordu. Bu sesler daha çok bir ayak sesini andırıyordu. 31 Mart gecesi, Bayan Fox, bu sesleri çıkaran ruhla "**ilk**" bağlantısını kurdu. Daha sonra o ruha çeşitli sorular yöneltti. Bu sorular, "**evet**" ya da "**hayır**" diye yanıtlanabilecek türdendi. Ruh, bir tek ayak sesi çıkardığı zaman bu "**evet**" anlamına geliyordu. Hiç ses çıkmazsa, bu "**hayır**" demektir. Daha karmaşık yanıtlar gerektiren sorular için de bir "**alfabe**" saptadılar. Bu alfabede, her harf belirli sayıda ayak sesinden oluşuyordu. Bu yöntemle, ruhun **Charles B. Rosma** adında birine ait olduğu anlaşıldı. Rosma, beş yıl kadar önce, aynı evde öldürülmüş ve cesedi mahzene gömülmüştü. Ertesi gün Fox ailesi, komşularını da çağırarak mahzene indi. Ruhun tarif ettiği yer kazıldı ve çürümeye yüz tutan birkaç küçük kemik parçası ile insan saçları bulundu. Ancak, asıl gövde ortada yoktu. O da, 56 yıl sonra, mahzen duvarının arkasından çıkarıldı.

1850 yılının Nisan ayında, **Kate** ve **Margaretta Fox** ünlü Amerikalı şovmen **Phineas T. Barnum** ile bir anlaşma imzalayarak, ilk "**profesyonel medyumlar**" oldular. Barnum Oteli ve Barnum Müzesi'nde toplu gösteriler yaptıkları gibi, zengin ve meraklı kişilerin evlerinde düzenlenen özel seanslara da katılıyorlardı. İki kızkardeş, 30 yıl boyunca bu işi sürdürdüler. Ne var ki, bu süre içinde ikisi de iflah olmaz birer alkolik olmuşlardı. 1888 yılında **Margaretta**, bir itirafta bulundu ve ayak seslerini kendisinin, parmak kemiklerini kullanarak çıkardığını söyledi. Daha sonra bu sözlerini geri aldı ve ruhbilim düşmanlarının kendisini böyle konuşmaya zorladıklarını ileri sürdü.

İLK KANTİN

New Lanark pamuk atölyesinde 1812 yılında, işletmenin müdürü **Robert Owen** tarafından planlandı. Owen'in hazırladığı rapora göre, tesislerin personeli, kantine "**yemek ücreti**" olarak haftada 1 şilin 6 peni ödeyeceklerdi ve bu evlerinde yiyecekleri yemeğin maliyetinin çok altındaydı.

Gerçi, bazı tarihçiler, bu kantinin açıldığından kuşkuludurlar ama, Dr. **Henry Grey'in** yazdığı "**Lanarklı Bay Owen'in Yeni Fikirleri**" adlı kitapta, 1819 yılında bu kantinin faaliyette olduğu belirtilir. Kitapta, kantine ilgili olarak şu satırlar yer alır:

"Bina yaklaşık olarak 50 metre eninde ve 15 metre boyundaydı. Zemin katta iki mutfak, bir fırın ve bir yazıhane vardı. Öteki katlarda yemek salonları, iki toplantı salonu ve bir okuma odası vardı."

Robert Owen, personeline sağladığı bu kolaylıkla oldukça ileri görüşlü bir insan olduğunu kanıtladı. Zira başka fabrika sahiplerinin ya da yöneticilerinin, işçilerine bu tür hizmetler sunması için aradan uzun yıllar geçmesi gerekti. Ancak 1850'li yıllarda bazı işadamları tesislerinin bir bölümünü yemekhane haline getirdiler. Ama bunlarda bile yemek verilmiyordu ve işçiler kendi yemeklerini kendileri hazırlamak zorundaydı. Kantin açarak işçilerinin hizmetine sunan ilk firmalardan biri de İngiltere'nin Norwich kentindeki "Colman" işletmesidir. Hardal üretilen bu fabrikada 1868 yılında sabah işe başlama saati olan 5.45'ten önce işçilere 1 peni karşılığında "bir fincan kahve" veriliyordu. Öğle-yin ise 3 ya da 4 peni karşılığında "sıcak yemek" çıkarılıyordu.

Fabrika kantinlerinin sayılarının artmasına ve bunun bir gelenek haline gelmesine 1. Dünya Savaşı neden oldu. Savaş sırasında, işgücü gereksinimini karşılayabilmek için pek çok tesis, kadın işçi çalıştırmaya mecbur kalmıştı. Onlar için açılan kantinler, zamanla iyice yaygınlaştı. 1. Dünya Savaşı'ndan önce İngiltere'de yalnızca 100 işyerinde kantin varken, savaştan sonra bu rakam bini aştı.

İLK PUL KOLEKSİYONCUSU

Pulculuk otoritelerince ilk pul koleksiyoncusu olarak kabul edilen John Tomlynson, 7 Mayıs 1840 günü bu hobisine başladı. Bu tarihten bir gün önce, kendisine postadan bir zarf gelmişti. Zarfın içinden bir pul çıktı. Yanında da bu kendiliğinden yapışabilen pulu tanıtan bir not vardı. Bay Tomlynson, o günden itibaren pul biriktirmeye karar verdi ve bu uğraşını uzun yıllar sürdürdü. Biriktirdiği pullardan bazıları günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Lille kentinden Victor Wetzel adlı Fransız da, İngiliz Bay Tomlynson gibi 6 Mayıs 1840 günü kendisine ulaşan pulla koleksiyonculuğa başladığını öne sürdü. Bay Wetzel'e de, John Tomlynson gibi "Black Penny" türü kendiliğinden yapışabilen pul gelmişti. Ancak, o tarihte Lille'de bir İngiliz pulu bulunamayacağını varsayan pulcular, bu iddiayı biraz kuşkuyla karşılıyorlar.

Gazetede yayınlanan ilk pul ilanı ise, İngiltere'de "Family Herald" gazetesinin 22

Mart 1851 günlü sayısında çıktı. İlanı T.H.S. Smith adlı bir kitapçı vermişti.

İLK PUL KOLEKSİYONCULARI DERNEĞİ

1860'lı yıllarda Londra'da F.J. Stainforth tarafından kuruldu. Üyeler, düzenli aralıklarla bir araya gelip birbirlerine pullarını gösteriyorlar ve değerlerini tartışıyorlardı. 1865 yılında da Paris'te "Societe de la Timbrologie" adında bir pulculuk derneği kuruldu.

İLK PUL TüCCARI

Brükselli kitapçı Jean-Baptiste Constant Möens, 1855 yılında "Galerie Bortier" adlı dükkanında pul alım-satımına başladı. 1862 yılında da ilk pul kataloğunu yayınladı. Ancak bu katalogta yalnızca pulların tanıtımı yapılmış, fiyatları konusunda bilgi verilmemişti. Bir süre sonra da ilk pulculuk el kitabını yazdı. "De la Falsification des Timbres-Poste" adlı bu kitap, koleksiyonculara çok yararlı oldu.

HALKIN ZİYARETİNE AÇILAN İLK SARAY

İngiltere'nin Salisbury kentinde, Pembroke Dükü'ne ait "Wilton House" adlı saray, 1776 yılında ziyarete açıldı. İlk yıl, sarayı 2 bin 424 kişi gezdi. Bu ziyaretçilerden ücret alınmadı ama sarayın bakıcısına belirli bir bahşış vermek zorundaydılar. Ertesi yıl da Leicester Dükü, "Halkham Hall" adlı sarayını, ziyarete açtı. Norfolk'taki bu sarayı soylular ve yabancılar, pazar hariç her gün gezebiliyorlardı. Sıradan İngilizlerin sarayı ziyaretleri ise, ancak salı günleri mümkündü.

Bir sarayı ziyaret etmek için ilk turu, 1848 yılında, kendi adıyla bir seyahat acentesi kuran Thomas Cook düzenledi. Cook, Midland'lı işçileri partiler halinde atlı arabalarla Leicester'den Rutland Dükü'nün "Belvoir Castle" adlı şatosuna götürdü. Kısa bir süre sonra da Devonshire Dükü ile anlaşarak, turist gruplarını trenle Chatsworth'a getirdi. Bu gezilerden birine 1200 kişi katılmıştı. Cook geziye ilişkin olarak anı defterine şunları yazdı:

"Sarayın kapısında durdum ve hemen hepsinin içeri girişini tek tek izledim. Hoyratça en ufak bir harekette bulunmadılar. Saraya ya da bahçesine hiçbir zarar verilmedi. Dönüş yolunda, grup içinde bir tek sarhoşa bile rastladım."

HEYKELİDİKİLEN İLK KADIN

Soylular dışında heykeli dikilen ilk kadın **Dorothy Pattison** adlı hemşiredir. Kısa **"Hemşire Dora"** olarak ünlenen Bayan Pattison, 1865 yılında Staffordshire kentindeki Wallsal kasabasında bulunan **"Cottage Hospital"** adlı hastanede hizmete başladı. Özellikle yoksul hastalarla çok yakından ilgileniyor, onlar için gecesini gündüzüne katıyordu. Kısa süre içinde Wallsal halkının sevgilisi haline geldi. **F. J. Williamson** tarafından yapılan yontusu, 11 Ekim 1886 günü Wallsal kasabasının meydanına dikildi. Dora Hemşire, 1878 yılında kanserden ölünceye kadar çalışmalarını sürdürdü.

İLK BUHARLIGEMİ

"Pyroscaphe" adlı ahşap gemidir. 46 metre uzunluğunda ve 182 ton ağırlığındaki bu tekne, Lyons yakınlarındaki Ecully'de, **Marki Claude François Dorothee de Jouffroy d'Abbans** tarafından yapıldı. İlk seferini 15 Temmuz 1783 günü Saone Nehri üzerinde Lyons ile Isle Barbe arasında gerçekleştirdi. **Fererejan et Cie** tarafından Lyons'da imal edilen makinesinin 25.6 inç çapındaki silindiri buhar kazanının içine yerleştirilmişti. Buradan sağlanan devinim piston koluna aktarılıyordu.

YOLCUTAŞIYAN İLK BUHARLIGEMİ

Delaware Nehri üzerindeki seferlerine, 26 Temmuz 1790 günü **"Federal Gazette"** ve **"Philadelphia Daily Advertiser"** gazetelerinde çıkan bir ilandan sonra başladı. Gemiye sefere koyan **John Fitch** tarafından kaleme alınan ilan metni şöyleydi:

"Buharlı gemimiz seferlerine başlamak için her türlü hazırlığını tamamlamıştır. Philadelphia'daki Arc h Street rıhtımından her hafta pazartesi, çarşamba ve cuma günleri hareket ederek Burlington, Bristol, Bordentovra ve Trenton'a gidecektir. Bu kentlerden dönüş seferleri de ertesi günlerinde düzenlenecektir."

26 Temmuz, pazartesi gününe rastladığından, büyük bir olasılıkla seferler de o gün başlatıldı. Planlan bizzat Fitch tarafından çizilen tekne, silindir çapı 18 inç olan bir makine ile hareket ediyordu. Yolculuk sırasında Fitch'e eşlik eden Alman saatçi **Johann Voigt, maki-**

ne ve kazanın çalışmasından sorumluydu. Böylece Voigt, **"ilk gemi kazancısı"** olarak tarihe geçti. Gerçi seferler yaz boyunca sürdü ama, yolcu sayısı Fitch'in beklentilerinin çok altındaydı. Çünkü aynı anda çalışan posta arabaları, saatte ancak 7 mil hız yapabilen buharlı gemiden daha kısa bir zamanda yolculuğu tamamlıyordu. Fitch'in bu denemesinden sonra, 1807 yılına kadar başka bir buharlı gemi seferi düzenlenmedi. O yıl **"Robert Fulton Clermont"** adlı buhar teknesiyle, Hudson Nehri üzerinde New York-Albany seferlerini başlattı. Bu gemi, ticari açıdan da başarılı sayılabilecek ilk buharlı gemi seferinde kullanılmış oldu.

AÇIK DENİZDE İLK BUHARLI GEMİ

John Stevens'a ait 95 tonluk **"Phoenix"** adlı gemi, New York ile Philadelphia arasında ilk açık deniz seferini Kaptan **Moses Rogers** yönetiminde 10-23 Haziran 1809 tarihleri arasında yaptı.

MANŞ DENİZİNİ AŞAN İLK BUHARLIGEMİ

38 tonluk **"Elise"** adlı buharlı tekne, 17 Mart 1816 günü Kaptan **Pierre Andriel** yönetiminde Newhaven limanından ayrıldı ve 17 saatlik bir yolculuktan sonra Le Havre'a ulaştı. Tekne, merkezi Paris'te bulunan Andriel, Pajol et Vie firması tarafından, Londra'da, Anthony Cortis'ten Seine Nehri üzerinde kargo taşımacılığı yapmak için satın alınmıştı.

Manş Denizi'nde düzenli olarak ticari seferler yapan ilk buharlı tekne ise **Rob Roy'dur**. Dover kentinden **Mr. Boyd** adlı birine ait olan bu gemi, 1821 yılından 1823'e kadar Dover-Calais hattında çalıştı. Bu mesafeyi ortalama olarak 2 saat 45 dakikada tamamlıyordu. Günümüzde 50 dakikada tamamlanan bu mesafeyi, belirtilen süre içinde aşan ilk gemi **"SS Empres"** tir. SS Empres, seferlerine 1887 yılında başladı.

ATLANTİK'İ AŞAN İLK BUHARLIGEMİ

320 tonluk **"Savannah"** adlı gemi, Kaptan Moses Rogers yönetiminde, 24 Mayıs 1819 günü Amerika'nın Savannah limanından ayrıldı. 27 gün 11 saat süren bir yolculuktan sonra, İrlanda açıklarında yakıtı bitti ve yelken açtı. Bu teknede hiç yolcu yoktu. Zira o dö-

nemde, buharlı bir geminin kazanının patlayabileceği şeklinde çıkan söylentiler üzerine hiç kimse bilet parası ödeyerek böyle bir tekneye binmeye cesaret edemiyordu.

İLK STRİPTİZ

(Stripe-Tease)

9 Şubat 1893 günü, Paris'teki Moulin Rouge salonlarında yapılan bir çalışma, striptizin ortaya çıkmasına ve çok tutulmasına neden oldu. O gün, **Mona** adlı bir model, Parisli resim öğrencilerine soyunarak poz verdi. Ancak, o zamanın yasaları böyle bir çalışmaya izin vermiyordu ve hayli tutucu olan Paris Savcısı, güzel modeli 100 frank para cezasına çarptırdı. Bunu duyan resim öğrencileri büyük bir öfkeye kapılarak, Latin Quartier'de bir gösteri yaptılar. Polis, göstericileri zorlukla kontrol altına aldı ve büyük olayların çıkması güçlükle önlenemedi.

Mona'nın yarattığı büyük sansasyondan yararlanmak isteyen "**Fayouau Müzikholü**"-nün yöneticileri, bunu ticari bir çıkara yönlendirmeyi başardılar. Müzikholde, 13 Mart 1894 günü ilk striptiz gösterisi düzenlendi. "**Yvette'in Yatağı**" adı verilen ilk striptiz tablosunda, genç ve güzel bir kadının, yatağa girmek için soyunması canlandırılıyordu. Bu gösterinin gördüğü ilgi üzerine, müzikhol, striptiz şovlarını sürdürdü. Canlandırılan öteki tablolar arasında, "**Doktorun önünde soyunan kadın**", "**Banyodaki güzel**", "**Suzan'ı sıcak bastı**" adlı gösteriler, müşterilerin hayranlıklarını kazandı.

İLK DENİZALTI

Hollandalı fizik bilgini **Conelius Drebbel** tarafından 1624 yılında Londra'da yapıldı. İşkeleti tahtadan olan teknenin dışı, yağlı deri ile kaplanmıştı. Bordada açılan deliklerden sarkıtılan 12 çift kürekle yol alabiliyordu. Bu deliklerden içeri su sızmaması için küreklerin giriş yerleri sıkıca kapatılmıştı ama, kürek esnek deri kaplama nedeniyle rahatça hareket edebiliyordu. Drebbel ve mürettebatı İngiltere Kralı I. James'in önünde yapılan bir gösteri sırasında Thames Nehri'nin suları altında 2 saat kaldılar. **Drebbel'in** denizaltısının en önemli özelliklerinden biri, solunum sorununu çözmesiydi. Robert Boyle'un anlattığına göre, teknenin içinde bulunan özel bir sıvı, kirlenen havayı temizliyordu. Böylece Drebbel'in özel bir yöntemle oksijen üretmeyi başardığı da anlaşılıyor. İngiltere Donanması, bu ye-

ni aracın orduda kullanılmasına izin vermedi.

Savunma silahı olarak savaşta kullanılan ilk denizaltı ise, "**American Turtle**" adlı araçtır. Çizimleri, Connecticut eyaleti Saybrook kentinden **David Bushnell** tarafından gerçekleştirilen bu denizaltı, Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında İngiliz Donanması'na karşı kullanıldı. İçine ancak bir tek kişi binebilen American Turtle, Çavuş Ezra Lee'nin kumandasında, 7 Eylül 1776 günü, New York limanında demirli olan Amiral Howe'un sancak gemisi "**HMS Eagle**"a bir saldırı düzenledi. Ancak Çavuş Lee'nin HMS Eagle'ın gövdesine yapıştırdığı mayın patlamadan az önce sular tarafından sürüklendi ve böylece hareket başariya ulaşamadı.

Bir denizaltı tarafından gerçekleştirilen ilk etkin saldırı ise, 17 Şubat 1864 günü meydana geldi. **H.L.Hunley** adlı denizaltı, federasyoncu subayların denetiminde Charleston limanına süzüldü ve federal kuvvetlere ait Hoosatic adlı korveti bir torpidoyla vurdu. Patlama o denli şiddetli oldu ki, saldıran ve saldırılan gemiler birlikte havaya uçtular. Bu arada denizaltının sekiz kişilik mürettebatı ile komutanı Teğmen **George Dixon** da öldü.

PERVANELİ İLK DENİZALTI

"**La Plongeur**"dür. 420 ton ağırlığındaki bu gemi, sıkıştırılmış hava ile çalıştırılıyordu. 1863 yılında Rochefort'ta denize indirildi. Gerek menzili, gerekse hızı, donanmada kullanılamayacak kadar yetersiz olduğundan, aktif hizmette bulunamadı.

DENİZALTILARINDONANMADA SÜREKLİ OLARAK İLK KULLANIMI

1859 yılında Rusya Hükümeti, 50 adet "**Drzweiki**" marka denizaltı yaptırdı. Ülkenin kıyılarını korumayı amaçlayan bu denizaltılar, denizde fazla yol almadılar,

Kendinden pervaneli ilk denizaltı, sürekli bir biçimde ilk kez Yunan Donanması'nda kullanıldı. "**Nordenfelt**" adlı bu tekne, planları Liverpoollu **Samuel Garratt** tarafından çizildikten sonra, İsveç'te yapıldı. 1883 yılında Landskrona'da yapımına başlanılan gemi, 1886 yılında Yunan Hükümeti'ne devredildi. Buhar gücüyle çalışan ve su üstünde 9 deniz mili hız yapabilen Nordenfelt'in ağırlığı 60 tondur. Nordenfelt, aynı zamanda üzerinde hareketli torpido bulunan ilk denizaltıdır.

Garratt tarafından çizilen denizaltıların İngiltere'de ilk üretimi ise, 1887 yılında Türk Donanması'nın siparişi üzerine oldu. Buhar gücüyle çalışan 160 tonluk iki denizaltı, Türk Donanması'nda 1910 yılına kadar hizmet verdiler.

İLK NÜKLEERDENİZALTI

ABD Donanması'ndan "Nautilus"tur. Connecticut eyaletinin Groton kentinde, Electric Boat Co. adlı kuruluş tarafından yapılan Nautilus, 21 Ocak 1954 günü Thames Nehri'ne indirildi. 108 metre uzunluğundaki teknenin planları, Amiral Hyman George Rickover tarafından çizilmişti. "Westinghouse S2W" tipi bir reaktörle çalışıyordu. En yüksek hızı, saatte 20 deniz mili olan denizaltı, 3 bin 747 tondur. Mürettebatı ise 11 subay ve 85 erden oluşuyordu. Eugene Parks Wilkinson kumandasında, ilk seferine 17 Ocak 1955 günü çıktı. 2 yıl sonra (69 bin 138 mil yol yapmıştı) yakıtı yenilendi.

İLK SÜPERMARKET

Self-servis yani "kendi kendine alışveriş" yöntemiyle çalışan ilk iki süpermarket, 1912 yılında ABD'nin California eyaletinde açıldı. Bunlardan Alpha Beta Food Market, Pomona kentinde, Ward's Groceteria de, Ocean Park'ta hizmete girdi. Aynı dönemde, Bay Cities Mercantile Co. adlı şirket, California'da "Humpty Dumpty Stores" adlı mağazalar zincirini kurdu. 1916'da Tennessee'de, Memphis kentinde "Clarence Saunders Piggly Wiggly" adlı bir süpermarket açtı. Saunders'ın süpermarketine, turnikeden geçilerek giriliyor, alışveriş yapıldıktan sonra alınan malların ücreti de kasaya ödeniyordu. İlk kez Saunders tarafından uygulanan bu sistem öylesine tuttu ki, yedi yıl içinde ABD'nin dört köşesinde tam 2 bin 800 "Piggly Wiggly" şubesi açıldı.

"Süpermarket" tanımına gerçekten uygun olarak çok geniş bir alanda satış yapan ve çok çeşitli mal bulunduran ilk süpermarket ise, Michael Cullen tarafından Long Island'da hizmete açıldı. Cullen, "King Kullen" adını verdiği mağazasında, ilk kez bir yeniliği denedi. Yaklaşık 300 kalem malı, hiç kâr etmeden "malîyet" fiyatına sattı. Bu yöntem, özellikle ev hanımlarının o denli büyük ilgisini çekti ki, sattığı öteki çeşitlerden sağladığı kazanç, Cullen için tatmin ediciydi.

Bu dönemde, bu tür mağazalara süper-

market deniliyordu ama, adına süpermarket sözcüğünü koyan ilk şirket, "Albers Süper Markets Inc."- adlı kuruluş oldu. Bu kuruluş, ilk mağazasını 1933 yılının Kasım ayında açtı.

İLK KAPALI YÜZME HAVUZU

Londra'da, 28 Mayıs 1742 günü hizmete açıldı. Daily Advertiser gazetesi, bu açılışı şöyle duyurdu:

"Bugün, Goodman's Fields'de, Lemon Caddesi'nde açılan yüzme havuzundan gerçekten zevk alacaksınız. 14 metre uzunluğundaki bu havuz, her gün ılık ve temiz tutulacak. Burada hem yüzmek, hem de yüzme öğrenmek mümkün. Özel öğretmenler, isteyen beyefendilere yüzme dersleri verecekler. Ayrıca, tesiste bir de soğuk su havuzu var. 1 altın veren herkes, bu hizmetlerden yararlanabilecek."

İLK AÇIK YÜZME HAVUZU

1743 yılında, Londra'da Old Street'te açıldı. "Peerless" adındaki bu havuz, eski bir havuz üzerine yapılan tadilatlarla gerçekleştirildi. Uzunluğu 57 metre, genişliği ise 36 metreydi. Çevresi, gereksiz gözlerin yüzücüleri rahatsız etmemesi için, yüksek ağaçlarla kapatılmıştı. Ayrıca, bir kenarında soyunma kabinleri vardı. Tesisin işletmecisi William Kent, havuzun yanına ayrıca bir de küçük bir yapay göl yaptırmış, içini de balıkla doldurmuştu. İsteyenler, belirli bir ücret karşılığında bu gölcükte balık avlama zevklerini tatmin edebiliyordu.

İLK MASATENİSİ

Masası, ağı ve raketlerinden oluşan takımlar, ilk olarak John Jaques and Son Ltd. şirketi tarafından üretildi ve "Gossima" adı altında, Londra'da Hamley Bros mağazasında satışa çıkarıldı. Oyunun yaratıcısı James Gibb, 1870'li yıllarda, Cambridge'de öğrenciyken, 4 milde İngiltere şampiyonu olmuş ünlü bir atletti. Asıl mesleği mühendislik olan Gibb, ayrıca Amatör Atletizm Birliği'nin de kurucusuydu (1880). Gossima'yı ne zaman bulduğu, kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1889 yılı üzerinde duruluyor. Yağmurlu havalarda, Gibb ailesinin bireyleri, yemek odalarındaki masada sigara kutularından yaptıkları raketlerle bu oyunu oynayarak vakit geçiriyorlardı. Top olarak da şampanya şişelerinin

Batı dünyasının ilk asma köprüsü, 1742 yılında İngiltere'de yapıldı. Oysa, Doğu uygarlığı ilk asma köprüyü, İndüs Nehri üzerinde, yaklaşık 14 asır önce gerçekleştirmişti.

İLKASMA KÖPRÜ

"İndüs Nehri" üzerinde kuruldu. Çinli keşiş "Fa Hsien", M.S. 399 yılında bu köprüden söz ederken, "Çok, çok eski" sözcüklerini kullandı.

Batı dünyasının ilk asma köprüsü ise, İngiltere'de, Middleton yakınlarında kurulan "Wynch Köprüsü"dür. 23 metre uzunluğunda ve 60 santim genişliğinde olan bu köprü, yöredeki maden işçilerinin geçebilmesi için 1742 yılında yapıldı. Daha sonra 1796'yılına kadar asma köprü yapım tekniğinde bir gelişme görülmedi. O yıl, **James Finlay**, üzerinden yol geçen ilk asma köprüyü Jacob's Vadisi üzerinde yaptı ve Unionstown ile Greensburg arasını hayli kısalttı.

mantarlarını kullanıyorlardı. Mantarların bu iş için yeterince uygun olmadığını gören Bay Gibb, kauçuktan tenis topları yaptı ve beyaz görünmelerini sağlamak için üzerlerini sigara

kâğıdı ile kapladı. Ancak bu toplar da fazla ağırdı. Bunun üzerine Gibb, selüloid topları akıl etti. Amerika'daki **Celluloid** şirketine bu tür bir top yapıp yapamayacaklarını bir mek-

tupla sordu. Şirketten olumlu yanıt alınca, bulduğu oyunu pazarlamaya karar verdi.

İlk olarak, yapımcı Jeffries ile temasa geçti. Ancak Jeffries, bu oyuna pek ilgi göstermedi. Gibb'in ikinci konuştuğu kişi ise Jaques oldu. Bay Jaques, oyunu çok sevmiştir ama, Gossima adını pek tutmadı. Kalıcı bir isim olarak "**Ping Pong**" sözcüklerini seçti. Piyasaya çıkarılan ilk ping-pong takımları adeta kapışıldı ve 1901 yılında tüm İngiltere'de en çok oynanan oyun masatenisi oldu. ABD ve Avrupa ülkeleri de bu yeni sporu çok sevmiştir. Sadece Fransızlar ping ponga ısınamadılar ve oyunu İngilizlerin ahlak değerlerindeki bir bozulmanın işareti olarak nitelendirdiler. Paris'te yayınlanan bir gazete, "**Yüzlerce askeri Güney Afrika'da can verirken, İngilizlerin ping-pong delisi olmaları, gerçekten çok ayıp**" diye yazdı.

İlk masatenisi raketleri, düz tahtadan yapılmıyordu. 1902 yılında Bryan's Atropos şirketi, bunların üzerine lastik geçirdi ve patentini aldı.

İLK MASATENİSİ KULÜBÜ

Masatenisi dalında faaliyet göstermek üzere kurulan ilk kulüp, "**Cavendish Table Tennis Club**"tır. 1900 yılının Ekim ayında, Londra'da, Moorgate Caddesi 40 numarada faaliyete geçti.

İLK MASATENİSİ TURNUVASI

Londra Şampiyonası adı altında, 14 Aralık 1901 günü, Royal Aquarium'da düzenlendi. Erkeklerarası karşılaşmada birinciliği, R.D. Ayling aldı. Bayanlararası birinciliği ise V. Eames kazandı.

İLK TAKSİ

1896 yılının baharında, Almanya'nın Stuttgart kentinde, "**Droschkenbesitzer**" namıyla ün salan **Dütz**, tanesi 8 bin marktan iki adet Benz-Kraftdroschkes alarak, ilk taksi servisini kurdu. Uzun bir süre, Stuttgart, dünyanın taksi çalıştıran iki kentinden biri oldu. Öteki kont Paris'te ise, yalnızca bir tek taksi vardı. 1897 yılının Mayıs ayında, **Friedrich Greiner** de bir taksi servisi kurunca, Stuttgart, dünyanın birden fazla taksi servisi olan ilk ve tek kenti oldu.

O günlerde "**Der Motowagen**" dergisinde yayınlanan bir habere göre, Greiner'in taksileri, günde ortalama olarak 70 kilometre yol

yapıyordu. Aslında, modern taksi işletmeciliğinin babası olarak **Greiner**'i kabul etmek, hiç de yanlış olmaz. Çünkü, dünyada ilk kez **Greiner**, araçlarına taksimetre taktı.

1896 yılında, "**Societe Anglo-Française**" tarafından bir tek arabayla Paris'te başlatılan taksi servisi ise, fazla uzun ömürlü olmadı ve ancak birkaç ay çalışabildi.

İngiltere'nin ilk taksi servisi ise 19 Ağustos 1897 günü hizmete başladı. **London Electric Cab.Co.adh** şirket, 12 akümülatörle çalışan 3.5 beygir gücündeki **Bersey** marka elektrikli arabaları Londra'da, kent merkezi ile **West End** semti arasında çalıştırıyordu. Saatte ortalama 9 mil hız yapabilen bu taksiler, her şarjdan sonra 30 mil gidebiliyorlardı. O yılın sonunda şirketteki taksilerin sayısı 25'i buldu. Bir yıl sonra ise bu sayı 50'ye çıktı. Araçlar, kolaylıkla tanınabilmeleri açısından "**san ve siyah**" renklere boyanmıştı.

Ne var ki, ikinci yılın sonunda zarar etmeye başlayan şirket, taksileri servisten kaldırdı. Çünkü halk, artık bu ulaşım araçlarına ilgi göstermemeye başlamıştı. Bu ilgi eksikliğinin kökeninde, taksilerden birinin bir çocuğu ezmesi, şoförlerden birinin sarhoş yakalanması gibi nedenler yatıyordu. Sonunda şirket, sayıları 77'yi bulan taksilerini elden çıkardı.

ÇAYIN İLK KORTAYA ÇIKIŞI

Avrupalılar, çayı 1609 yılında, **Dutch India Co.** adlı şirketin Çin'den "çay" getirtmesiyle tanıdılar. 1615 yılında Doğu Hindistan'da çalışan **Wickham** adında bir İngiliz, evine yazdığı 27 Haziran tarihli mektupta, gönderdiği çayları alıp almadıklarını soruyordu. Yaklaşık yarım yüzyıl sonra, İngiltere'nin **Change Hill** yöresinden **Thomas Garraway** (ya da **Garway**) adlı biri, çay konusunda şunları yazıyordu:

"İngiltere'de çay, önceleri dört, bazen de beş kiloluk paketlerde yaprak halinde satılırdı. Gerek çok az bulunabilir olması, gerekse fiyatının aşırı yüksekliği nedeniyle 1651 yılına gelinceye kadar, ancak çok zenginler ve soylular tarafından tedavi ya da keyif amacıyla kullanıldı. Hatta bu dönemde çay, prens ve prenseslere verilecek en değerli armağanlardan biri olabilecek kadar kıymetliydi. 1651 yılında ben Doğu'ya gidip gelen gezgin ve tacirlerden biraz çay aldım ve nasıl yapıldığını da onlardan öğrendim. Sonra, elimdeki çayı yarım kilos 50 şilinden sattım."

1839 yılına gelinceye kadar, İngiltere'ye gelen tüm çaylar, Çin kökenliydi. O yılın 10

Ocak günü, Hindistan'dan gelen sekiz kasa Hint çayı, Mincing Lane'deki çay müzayede salonunda açık artırmaya çıkarıldı. Yarım kilos 16 şilinden başlayan açık artırma sonucunda, çayların hepsini Yüzbaşı Pidding adında biri, yarım kilosunu 34 şilinden satın aldı.

İLKPAKETÇAY

1826 yılında Wight Adası'nda, John Horniman tarafından satıldı. 125 ve 250 gramlık paketlerin üzerinde, içlerinde yalnızca saf ve iyi kaliteli çay bulunduğunu gösteren garanti belgeleri vardı.

İLKPOŞETÇAY

1920 yılında San Francisco'da Joseph Krieger tarafından üretildi. Önceleri, poşet çaylar yalnızca seyahate çıkan gezginler tarafından kullanılıyordu. Ama, 1935 yılında yapılan bir araştırma, ABD'de üretilen poşet çayların büyük bölümünün ev kadınları tarafından kullanıldığını gösterdi.

İLK OYUNCAK AYI

Bir ayı yavrusunu canlandıran oyuncak, biri Almanya'da, diğeri ABD'de faaliyet gösteren iki ayrı firma tarafından 1902 yılında üretilmeye başlandı. Her iki firma da, üretime kendilerinin daha önce geçtiğini iddia ettiyse de, bu konuda kesin bir kanıt bulunamadı.

1902 yılının 18 Kasım günü, "Washington Evening Star" gazetesinde bir çizgi resim yayınlandı. Clifford Berryman tarafından çizilen bu resimde, dönemin ABD Başkanı Theodore "Teddy" Roosevelt, elinde bir ayı yavrusuyla birlikte görülüyordu. Mississippi eyaletinin Louisiana ile olan bir sınır anlaşmazlığını çözümlmek için bölgeye gelen Roosevelt, bir av partisi sırasında karşısına çıkan bir ayı yavrusunu vurmayıp, kucagina almış ve sevmişti. Berryman'ın çizdiği resim, işte bu sahneyi yansıtıyordu. Aynı resmin başka gazetelerde de yayınlanması üzerine Başkanın bu hayvan sevgisine hayran olanların sayısı çok fazla oldu. Bunlardan biri de, Morris Mitchom adlı bir Rus göçmeniydi. Mitchom, Brooklyn'deki küçük dükkânında, kendisinin ve karısının tamamen el emeğiyle ürettikleri oyuncakları satarak geçimini sağlamaya çalışıyordu.

Oğlu Benjamin'in, daha sonra anlattığına göre, Morris Mitchom; Berryman'ın çizdiği resimdeki sevimli ayı yavrusunu derhal üç boyutlu hale getirmeye karar verdi. Kolları ve bacakları hareket edebilecek biçimde yaptığı bir oyuncak ayıyı, gazeteden kestiği kupürle birlikte dükkânının vitrinine koydu ve altına, "Teddy'nin ayısı" diye yazdı.

Ne var ki, otoriter bir ülkeden ABD'ye gelen Mitchom'un içi rahat değildi. Çünkü, ABD Başkanı'nın adını, kendi ürettiği bir oyuncakın satışını kolaylaştırmak için kullanmıştı. Bütün cesaretini toplayıp Beyaz Saray'a bir mektup yazdı ve "Sayın Başkan"ın, isminin kullanılması hakkında ne düşündüğünü sordu. Başkan'ın kendi elyazısıyla gelen yanıtta, Mitchom'un istediği izin şu sözlerle veriliyordu: "Adımın oyuncak bir ayağa fazla bir şey kazandıracağını sanmıyorum. Ama, onu dilediğiniz gibi kullanmakta da serbestsiniz."

Bu mektup eğer bulunabilseydi, Morris Mitchom'un bu konudaki öncülüğünü büyük ölçüde gün ışığına çıkaracaktı. Ancak, büyük oğlu Joseph Mitchom'un evrakları arasında olması gereken mektup, onun 1951 yılında ölmesinden sonra bulunamadı.

1903 yılında, Butler Bros firması (toptan oyuncak satan bir kuruluş), Mitchom'un ürettiği tüm "Teddy ayıları"nı satın aldı. Üstelik, daha sonra üreteceği ayıları almayı da garanti etti. O yıl ile 1938 yılı arasında firma, "Ideal Toy Co." adı altında dünyanın en büyük oyuncak üreticisi oldu.

Almanlar ise Teddy ayılarının yapımı onunun, 1880 yılında Margarete Steiff tarafından Giengen kentinde kurulan Steiff şirketine verirler. Bayan Steiff, o yıl oyuncak filler yaparak meslek yaşamını başlattı. 1902 yılına gelindiğinde, Steiff'lerin atölyesinde oyuncak kediler, köpekler, domuzlar, eşekler, atlar ve develer üretiliyordu. Ama, henüz ayı yapımı yoktu. O yıl Bayan Steiff'in sanat öğrenimi gören yeğeni Richard, öğrencilik yıllarında Stuttgart Hayvanat Bahçesi'nde bol bol izlediği ayılardan esinlererek, kafası, kolları ve bacakları hareket edebilen bir oyuncak ayı modeli yaptı. Halası, bundan pek hoşlanmamıştı. Ertesi yıl açılan Leipzig Fuarı'na gelen ziyaretçiler de öyle. Ama fuarın son gününde Steiff'in sergisini gezen bir Amerikan şirketinin (bu şirketin adı hiç açıklanmadı) temsilcisi, gördüğü oyuncaka bayıldı ve 3 bin adet sipariş verdi. Öykünün bu bölümüne kadar Amerikalıların bir itirazı yok. Ancak, Almanlar, yaptıkları oyuncak ayılara "Teddy" adını verdiklerini iddia edince, tartışma başlıyor. Almanların bu konuda ortaya koydukları kanıt ise şu: "Başkası Roosevelt'in kızı Alice Ro-

osevelt'in düğününde, gelin odası birkaç oyuncak ayı ile süslenmiş. Bu ayıların tümü de Steiff ürünü imiş. Başkan'a, bunların ne olduğu sorulunca, 'Yeni çıktı. Adına Teddy ayısı diyorlar' demiş. Steiff'in övünç duyarak anlattığı bu öyküye, Amerika'dan bazı itirazlar yükseliyor. Örneğin, Alice Roosevelt'in ağabeyi Archibald Roosevelt, düğün sırasındaki oyuncak ayıları doğruluyor ama, onların Alman malı olmadığından kesinlikle emin olduğunu vurguluyor. Roosevelt Birliği de, o dönemde Rooseveltlerin bir Alman ayısı almış olamayacaklarını belirtiyor."

TELGRAFLAGAZETEYE GEÇİLEN İLK HABER

25 Mayıs 1844 günü saat 14'te. Baltimore'da yayınlanan Baltimore Post gazetesine, Washington'daki Kongre muhabirlerinden şu telgraf geldi:

"Saat 13.00. Temsilciler Meclisi'nde Oregon sorunuyla ilgili bir oylama yapıldı. Hazırlanan tasarı reddedildi. Evet oyu 79, hayır oyu 86."

New York'ta yayınlanan Daily Sun gazetesi, bu gelişmeyi okurlarına duyururken, habercilikte yeni açılan bir çığırdan söz ediyor ve "Artık dünya küçüldü" sözcüklerini kullanıyordu.

İngiltere'de bir gazeteyle telgraf aracılığıyla ilk haber, 6 Ağustos 1844 günü, Slough-Paddington hattı aracılığıyla geçildi. "The Times" gazetesinin muhabiri Windsor Şatosu'ndan bildirdiği haberinde, Kraliçe Victoria'nın, bir doğum yaptığını ve oğlu Prens Albert'in dünyaya geldiğini bildiriyordu. Doğum, o gün saat 7.50'de olmuştu. Doğum haberini bildiren gazete ise tam 40 dakika sonra baskıdan çıktı.

İLK LÜKS KUTLAMA TELGRAFI

Deseni, Rex Whistler tarafından çizilen ilk lüks kutlama telgrafi, ilk olarak Sir Kingsley Wood tarafından 24 Temmuz 1935 günü kullanıldı. 3 penilik bir ek ücret alman bu telgraf, altın sarısı özel bir zarf içinde alıcıya iletilmişti.

SÜREKLİ KONUŞULABİLEN İLK TELEFON

Patenti, Alexander Graham Bell tarafından 9 248

Mart 1876 günü alındı. İlk konuşma da 10 Mart 1876 günü, Massachusetts eyaletinin Boston kentinde, Exeter Place semtinde bulunan 5 numaralı binada yapıldı. Bell, yardımcısı Thomas Watson'u aradı ve ona, "Buraya gel Watson, sana ihtiyacım var" dedi.

Bell'in telefonu, 25 Haziran 1876 günü, Philadelphia'da sergilendi. Ancak, kamuoyundan fazla ilgi görmedi. Sergiyi gezen Brezilya İmparatoru, Bell'in ilk müşterisi oldu ve imparator sarayına bir telefon bağlattı. Deneme için ahizeyi aldığı anda, "Aman Tanrım... Bundan ses geliyor" dedi ve bu sözcükler, bir imparatorun telefonda söylediği ilk sözler olarak tarihe geçti.

İlk özel telefon da 4 Nisan 1877 günü, Boston'da Court Caddesi 109 numarada Charles Williams Jr. adlı elektrik mühendisinin bürosuna kondu. Aynı ay içinde, Williams, Bell'in telefonlarının üretimini üstlendi.

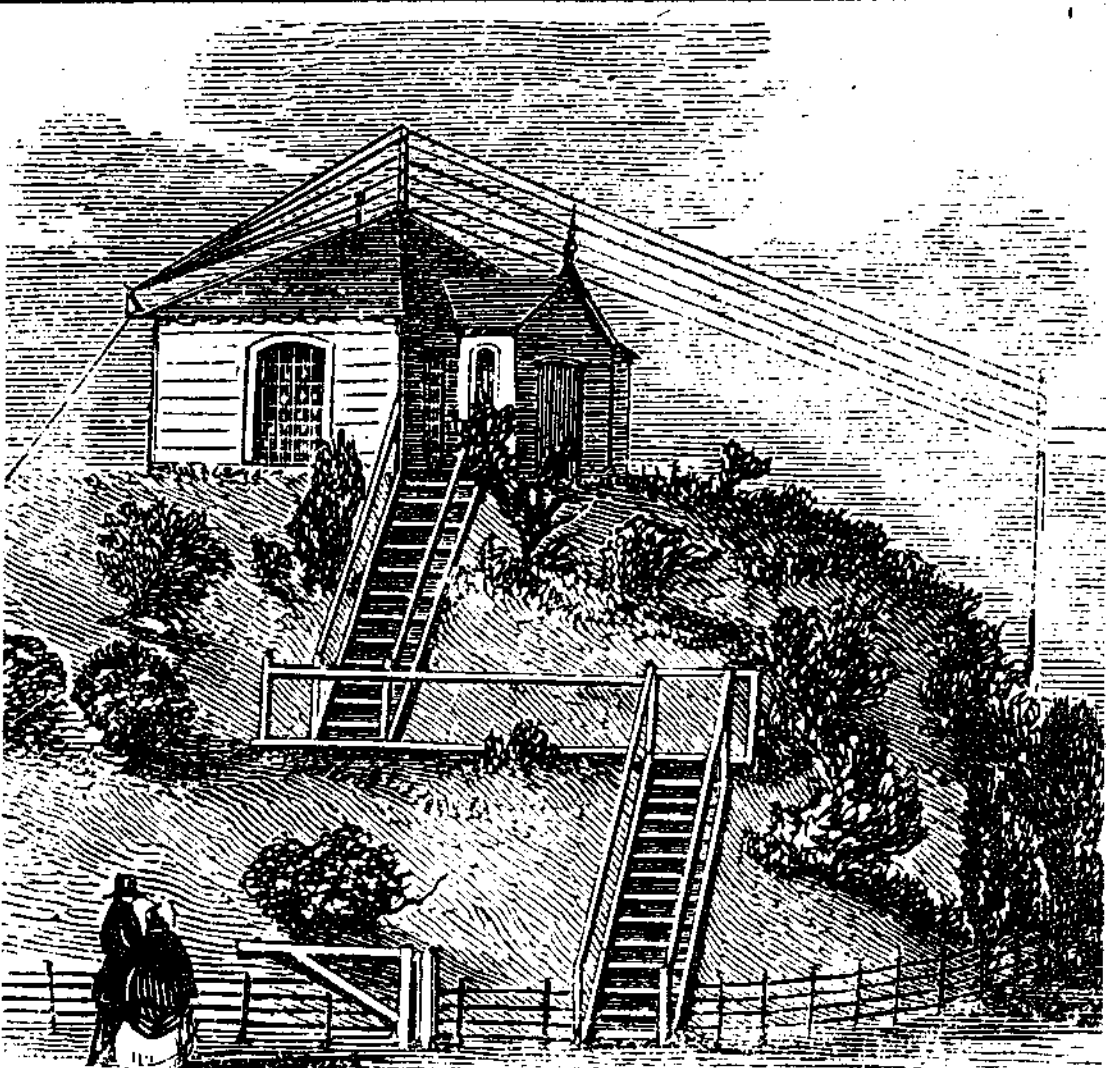
İLK TELEFON SANTRALI

28 Ocak 1878 günü, Connecticut'ta, New Haven kentinde hizmete açıldı. Santralin operatörlüğünü, George Willard Coy yapıyordu. Aboneleri birbirine bağlayan Coy, telefonu açan kişilere, önce "Ahoy... Ahoy" diyordu. Daha sonra bu sözcüğün yerini "alo" aldı ve zamanla tüm dünyaya yayıldı.

İlk kadın santral memuresi ise Bayan Emma Nutt'tur. Bayan Nutt, 1 Eylül 1878 günü, Boston'da Edwin Holmes tarafından faaliyete geçirilen telefon işletmesinin santralında görevine başladı. 1880'li yıllara gelindiğinde, tüm santral görevlileri, kadınlardan seçildi.

İLK OTOMATİK TELEFON SANTRALI

Patenti, 12 Mart 1889 günü Kansas kentinde cenaze levazımatçılığı yapan Almon B. Strowger tarafından alındı. Strowger, otomatik santral yapmayı, mesleğini kurtarabilmek amacıyla kafasına koymuştu. Çünkü, en önemli rakibinin eşi, Kansas kentinin telefon santralında çalışıyordu ve Strowger'i arayan müşterileri kocasına bağlıyordu. Bu durumu engelleyebilmek için başka çare bulamayan Strowger, çalışmalarını hızlandırdı ve sonunda otomatik telefon santrali yapmayı başardı. Strowger tarafından üretilen otomatik telefon santrallerinden ilk, 3 Kasım 1892 günü La Porte Postanesinde hizmete girdi. Çok kısa bir zaman içinde, ABD'nin her köşesinde yaygınlaşan bu yeni buluşa halk, "kızsız telefon" adını taktı. Bu santrale bağlanan te-

İngiltere'nin Paddington ile Slough kentleri arasında hizmete girdi. Ücretini ödeyen herkesin yararlanabileceği bu istasyonlar, 16 Mayıs 1843 günü ilk telgrafi iletiler. Fotoğrafta, Slough'daki telgrafhane görülüyor.

İLK TELGRAF

Halka açık ilk telgraf servisi, İngiltere'de **Great Western Railway** telgraf hattının tamamlanmasıyla, 1843 yılının Mayıs ayında hizmete girdi. Bu hattın yalnızca Paddington ile Slough arasında yararlanılabiliyordu. Great Western demiryolu şirketinin 10 Ocak 1843 günü yapılan Yönetim Kurulu toplantısında, telgraf sisteminin patentini elinde bulunduran **William Cooke** ile bir anlaşma yapılması kararlaştırıldı. Bu anlaşma uyarınca Cooke, şirketin demiryolu hattında bir telgraf şebekesi kuracak, bunun karşılığında, kendisine ya da

tayin edeceği herhangi bir kimseye, telgraf hattını halkın kullanımına açarak para kazanma hakkı verilecekti.

Kullanım hakkı, yıllık 170 sterlin kira ile **Thomas Home** tarafından kiralandı ve 16 Mayıs 1843 günü, ücret karşılığı ilk telgraflar, Cooke'un iki iğneli elektromanyetik vericisiyle 20 mil uzunluğundaki bir kablo aracılığıyla, Paddington'dan Slough'a çekildi. Telgraf ücreti, sözcük sayısına bakılmaksızın 1 sterlindi. Bu yeni haberleşme aracı öylesine tutuldu ki, Slough'da hiç tanıdığı olmayan işadamları bile, oradaki operatöre telgrafla, neyi, kim, nasıl satacaklarını soruyorlardı.

İLK TELEFON

Elektriksel vuruşlarla sesi iletebilen ilk telefon, 1849 yılında, Küba'da Antonio Meucci tarafından kuruldu. Meucci, Havana yakınlarındaki Florence'deki evinde, üçüncü katla giriş katı arasında bir telefon yaptı. Böylece, sakat olan ve üçüncü kattaki odasından çıkamayan karısıyla kolayca konuşabiliyordu. Aslında yoksul bir insan olan Meucci, gerekli parası olmadığı için "patent başvurusu" yapamadı. Ancak, bu telefonun kullanıldığı, kesinlikle biliniyor.

Oyullardaaltıgenbiçimindekitelefonkulübeleri,kentlerinçeşitli yerlerinde hizmet verirlerdi. Planları çizilirken, çevreyle uyum içinde olmalarına özen gösterilirdi.

İLK TELEFON KULÜBESİ

İsteyen herkesin yararlanabilmesi için ilk telefon kulübesi, 1 Haziran 1880 günü Connecticut eyaletinin **New Haven** kentinde açıldı. **Connecticut Telephone Co.** adlı telefon şirketi, merkez binasına koyduğu bu kulübeyi, ücretini ödeyen herkesin kullanabileceğini duyurdu.

Jetonla çalışan ilk telefon kulübesi, 1889 yılında yine Connecticut eyaletinde hizmete girdi. Hartford kentinde bulunan bankanın önüne takılan jetonlu telefonun mucidi, **William Gray**'di. Gray, daha sonra yaptığı jetonlu

telefonları, isteyen dükkân sahiplerine kiralayarak önemli bir gelir kaynağı sağladı.

Bu telefon kulübelerinin hepsi de bir binanın içinde açılmıştı. Binaların dışında, cadde ve parklarda kurulan telefon kulübelerinin ilki Londra'da, 1903 yılının Mayıs ayında açıldı. Altıgen şeklindeki bu kulübenin çevresi, Great Central Demiryolu şirketinin tanıtım afişleriyle donatılmıştı. Birkaç yıl sonra telefon kulübelerinin sayısı arttı. Bu kulübelerin bir özelliği, jetonların telefona-değil, kulübenin kapısına atılmasıydı. Jeton atılınca kulübenin kapısı açılıyor ve içine girilerek telefon edilebiliyordu. Önceleri tahtadan yapılan bu kulübeler, cüzdanını kulübeye düşüren bir müşterinin kapıyı kırması üzerine demire çevrildi.

lefonların üzerinde, numara yerine üç ayrı tuş vardı. Bu tuşlardan birincisi, birler basamağını, ikincisi onlar basamağını, üçüncüsü ise yüzler basamağını temsil ediyordu. Örneğin, 389 numaralı telefonu arayabilmek için, yüzler basamağına ait tuşa üç kez, onlar basamağına ait tuşa sekiz kez, birler basamağına ait tuşa da dokuz kez basmak gerekiyordu. Hangi tuşa kaç kez bastığını unutan bazı dalgın ki-

şilerin karşısına sık sık, aradıkları yerlerle ilgisi olmayan kişi ya da kuruluşlar çıkabiliyordu.

Üzerinde "**numara** kadranı" olan ve bu numaraların çevrilmesiyle aranan telefon, ilk kez 1896 yılında Milwaukee eyaletinde, City Hall kentinde, P.A.X. adlı özel telefon şirketi tarafından hizmete sokuldu.

SAATİSÖYLEYENTELEFON

Fransız Posta ve İletişim Bakanlığı için Paris Gözlemevi yöneticisi **M. Esclangton** tarafından geliştirildi ve 14 Şubat 1933 günü Paris bölgesinde hizmete girdi. İnsanların sık sık gözlemesine saati doğru olarak öğrenebilmek için telefon etmeleri nedeniyle personelinin çok zaman kaybettiğini gören M.Esclangton, otomatik olarak saati söyleyen telefon geliştirmeye karar vermişti. Sonunda isteğine ulaştı ve "**ÖDE 84 00**" numarayı çeviren Parisliler, dönemin ünlü spikerlerinden Marcel Laporte'un sesinden, dakikası ve saniyesi ile birlikte tam saat ayarını öğrenmeye başladılar. Zamanla bu sistem, taşrada da uygulanmaya başlandı. Ne var ki, taşradaki aygıtların dakikliği biraz kuşkuluydu. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından çok kısa bir süre önce, bakanlık yetkililerinden biri, Marseille Posta Merkezi'ne giderek, saati söyleyen telefonun nasıl çalıştığını görmek istedi. Sistemden sorumlu görevliye, saatin dakiklığını nasıl sağladıklarını sordu. "**Gayet basit, efendim**" dedi görevli, "**Marseille Radyosu'nun saat anonslarını sürekli izleyip, saat-telefonun dakik kalmasını sağlıyoruz.**" Bakanlık yetkilisi, bu yanıt üzerine Marseille Radyosu'na telefon etti ve bu saat ayarlarını neye göre verdiklerini sordu. Aldığı yanıt şöyleydi: "**Otomatik saat söyleyiciye telefon ediyoruz.**"

TV'DE İLKBALE

Ailsa Bridgewater adlı sanatçı tarafından, Londra'da, Baird Co. adlı istasyonun deneme yayınları sırasında gerçekleştirildi. Programın hangi gün yayınlandığı, kesin olarak bilinmiyor. Ancak, Bayan Bridgewater'ın "**The Television**"da yayınlanan bir röportajından anlaşıldığına göre, 5 Aralık 1928 ile 30 Eylül 1929 tarihleri arasında yayınlanmış olma olasılığı, hayli yüksek. O günün olanaklarının son derece kısıtlı olması nedeniyle, ancak bir masa büyüklüğündeki sahne üzerinde Bayan **Bridgewater**, balenin temel hareketlerini gösterdi. Ekrana tam boy getirtilemediği için Bayan Bridgewater'ın daha çok ayakları görüldü.

TV'DE İLKÇOCUKPROGRAMI

BBC'de, 7 Temmuz 1946 Pazar gününden itibaren her hafta, 20-30 dakika süreli bir çocuk programı yayınlandı. "**Çocuklar İçin**" adını

taşıyan bu programların ilkinin sunuculuğunu ve yapımcılığını **A. Müller-Jones** üstlenmişti. Bu programda, **A.B. Campbell**, denizin çocuklar için yararları ve denizde dikkat edilmesi gereken şeyleri anlattı. Ayrıca, L.N. ve **M. Williams**, pul koleksiyonculuğuna ilişkin açıklamalarda bulundular.

TV'DE İLK SİRK

BBC, "**Bertram Mills**" adlı sirkün gösterilerini filme alarak, 4 Ocak 1938 gününden itibaren beş gün üst üste yarımşar saat yayınladı. Gösterilerin sunuculuğunu **Freddie Grisewood** yaptı. Bu programda, ilk kez olarak kameralarla, sirkte bulunan seyirciler de gösterildi ve bu, büyük ölçüde paniğe neden oldu. Örneğin, sevgiliyle birlikte sirke gelen evli bir erkek, karısının evden kendisini izleyebileceğini düşünerek çekime itiraz etti. Bunun üzerine sirk yöneticilerinden **Cyrill Mills**, sahneye geldi ve "**Herhangi bir nedenle TV'de görünmek istemeyenlerin kendilerine başurmalarını, onlar için kameraların görüş alanının dışında bir yer ayarlanacağını**" duyurdu. Bu duyuru üzerine, pek çok çiftin yerlerinden kalkarak başka yerlere geçtiği görüldü.

İLK TV REKLAMI

5ve 13 Kasım 1930 tarihleri arasında Londra'da Olympia salonlarında yapılan "**Saç Modası Festivali**" sırasında, Baird Co. şirketince kurulan kapalı devre televizyon yayınları sırasında, ilk TV reklamı gösterildi. Bu yayında, Eugene Ltd. tarafından üretilen malzemelerle, saçlara yapılacak permanın ne denli uzun ömürlü olacağı anlatılıyordu.

Düzenli TV yayınları arasında ilk TV reklamı ise, 1 Temmuz 1941'de New York'ta WNBT TV'sinde yayınlandı. Ekrana Bulova marka bir saat görüntüsü geldi ve bir spiker, bu statik görüntünün üzerine reklam spotunu okudu. 20 saniyelik bu gösterinin ücreti 9 dolardı.

NBC şirketi de, ilki 27 Haziran 1941'de yayınlanan bir reklam program kampanyası başlattı. Bu kampanyada, isteyen firma için bir saat süreli program düzenlenebiliyordu. Arasına reklam spotlarının serpiştirildiği bu tür bir program için, stüdyo ve yapım masraflarının dışında 120 dolar alınıyordu. O dönemde yalnızca 4 bin 700 adet TV alıcısı bulunduğunu göz önüne alırsak, bu ücretin hayli astronomik olacağı kendiliğinden anlaşılacaktır. Yine de Ivory sabunları, **Bulova** sa-

Bayan Ursula Patzschke (solda), Alman Televizyonu'nda göreve başladı ve "dünyanın ilk TV sunucusu" oldu. Bir yıl sonra Annemarie Beck'in katkısıyla, Alman TV'sindeki sunucu sayısı ikiye çıktı.

İLKTELEVİZYONSUNUCUSU

Alman sanatçı **Ursula Patzschke**, 1934 yılının sonlarında, Reichpost adlı Alman TV'since, Berlin'de yapılacak deneme yayınlarının sunuculuğunu yapmakla görevlendirildi. Önceleri yalnızca programın adını söylemekle

yetiniyordu. Bir süre sonra program anonslarını kendi yazdığı kısa monologlarla ya da şiirlerle süsledi. Sempatik sanatçı, ekrana doğal kişiliğiyle ve belli bir sıcaklık içinde geliyordu. Zaman zaman yanında köpeği ya da bir grup çocuk görünüyordular.

Almanya'nın ardından Fransa da ilk sunucusunu hanımlar arasından seçti. Bayan **Suzy Vinker**, ilk anonsunu 1 Eylül 1935 günü, Paris PTT stüdyolarından yapılan yayında okudu.

atleri ve **Adam** şapkaları bu tür programlar yaptırmaktan kaçınmadılar.

İlk renkli TV reklamı, İngiltere'de, ATV şirketince 15 Kasım 1969 günü yayınlandı. "**Birds Eye**" marka bezelyelerin tanıtıldığı 30 saniyelik bu filmin yapımcılığını Lintas Reklam Ajansı üstlenmişti. Bu ilk renkli TV reklamı için Birds Eye firması, ATV şirketine 23 sterlin ödedi.

TV'DE İLK YEMEKTARİFİ

21 Ocak 1937 günü, BBC'nin bir programında yayınlandı. **Marcel Boulestin** adlı bir aşçı, izleyicilerine omlet yapmayı öğretti. Daha sonra BBC, bu tür programlar yayınlamayı sürdürdü.

İLK TV HABER PROGRAMI

BBC'de, 21 Eylül 1938 akşamı, saat 9.45'te yayınlandı. Programın sunuculuğunu üstlenen **J.F. Horrabin**, daha sonra dizi haline gelen "**News Map**" adlı yapımlarda, herhangi bir olaya ilişkin bilgi veriyordu. Horrabin, konuyla ilgili resim, harita ve tablolar üzerinde açıklamalarını sürdürürken, bazı uzmanları da stüdyoya davet ederek, konu hakkındaki görüşlerini alıyordu. Programın ilkinde, Berchtesgaden'den dönen ve Hitler'den Çekoslovakya sorununa ilişkin mesaj getiren **Neville Chamberlain** konu edildi.

TV'DE İLK BELGESEL

Londra'da yayın yapan **Bairds** adlı TV kuruluşu, 1928 yılının Kasım ayından itibaren "**Stüdyo**" adlı magazin programlarını, ayda bir kez ekrana getirmeye başladı. Bu programın içeriğinde, belgesel filmler de vardı. İlk programda **G. Holme**, izleyicilere çömlekçilikle ilgili bilgiler verdi. El yapımı ya da tezgah ürünü kapların nasıl ve ne şekilde kullanılmaları gerektiği hakkında izleyicileri aydınlattı.

TV'DE İLK EĞİTİM PROGRAMI

Columbia Broadcasting System şirketinin V2XAB stüdyolarında, 5 Şubat 1932 günü yayınlandı. New York Stuyvesant Lisesi Müdürü Dr. **Ernst von Nardoff**, stüdyoda sıvı gazların fiziksel özelliklerini anlatan bir ders verdi ve deneyler sergiledi. Program, **Bernard**

Sachs tarafından sunuldu. Daha sonra CBS şirketi, bu tür programları düzenli yayınları arasına alarak sık sık yinedi.

Eğitim amaçlı yayın yapan ilk TV istasyonu ise, 25 Ocak 1933 günü Iowa'da, Iowa Üniversitesi'nde faaliyete başladı. İlk gün yayınlanan programda, önce Elektrik Mühendisliği Bölümü Başkanı ve TV istasyonunun sorumlusu Dr. **E. B. Kurtz**, üniversiteyi tanıttı bir konuşma yaptı. Daha sonra bir öğrenci, keman çaldı. Bunu, Resim Bölümü'nden **Aden Arnold'un** karakalem çalışmaları hakkında bilgileri izledi. Program, Edebiyat Bölümü öğrencilerinin "**The First Mrs. Fraser**" adlı oyundan bir tablo canlandırmalarıyla sona erdi. 1933-34 ders yılında, Iowa Üniversitesi TV'sinde, ağız sağlığı, botanik, teknik resim, steno, Fransızca astronomi, doğa tarihi ve daha birçok konuda dersler verildi. Çarşamba ve pazar günleri akşam 7.30'da başlayan programlar müzik ve oyun parçasıyla daha renkli hale getiriliyordu. Iowa Üniversitesi'nce programın sürdürüldüğü 6 yıl içinde, 389 ders yayınlandı. Üniversitedeki öğrencilerin, programları rahatlıkla izleyebilmeleri için dev ekranlı bir TV yapılmıştı. Ayrıca, ülkenin çeşitli yerlerinden çok sayıda izleyici, yayınları, sürekli artan bir ilgiyle takip ettiler.

1956 yılında, WTTW Chicago adlı TV kuruluşu, Chicago Junior College'in işbirliğiyle, "**TV Koleji**" adlı bir yayın başlattı. İlk üç yıl içinde, kolejlerde okutulan 27 ayrı dersi, yaklaşık olarak her sömestrede beş bin öğrenci izledi. Bunların yaklaşık dörtte biri, sınavlara katılmaya hak kazandı. TV yayınları, postayla gönderilen kitaplarla da takviye ediliyor ve gerçek anlamda bir mektupla öğretim uygulaması yapılıyordu. Ayrıca, öğrencilerin anında bilgi almalarını sağlayabilmek için bir "**telefonla sorma servisi**" kurulmuştu. İlk üç yılın sonunda 200 öğrenci, tüm sınavları başarıyla vererek en üst dereceden mezun oldular ve kazandıkları yeni meslekleriyle hayatlarının akışını değiştirdiler.

İLK ULUSLARARASI TV YAYINI

9 Şubat 1928 günü, **John Logie Baird** tarafından gerçekleştirildi. Bay Baird, kendi resminden oluşan görüntüyü, yer hattıyla Londra'dan Surrey'deki G2KZ verici istasyonuna gönderdi. Görüntü, oradan Atlantik'i aştı ve New York'ta, Baird'in asistanı **Ben Clapp'in** kurduğu alıcıya ulaştı ve ertesi gün yayınlanan "**New York Herald Tribune**" gazetesi, Amerika'da bin mühendis ve bilim adamı tarafından sürdürülen çalışmaları, Baird, bir avuç

adamıyla başarılı bir sonuca ulaştırdığı için, kendisinden övgüyle söz etti.

Uluslararası ilk TV programı ise, 8 Kasım 1932 günü yayınlandı. Danimarkalı film yıldızı **Carl Brisson'un** bir şovu, Londra'dan yayınlandı. Bu şov, Kopenhag'daki Arena Tiyatrosu'na konan dev ekranlı bir alıcı sayesinde, Brisson'un hemşehrileri tarafından izlenebildi.

EUROVISION(Avrupa Ülkeleri Yayın Birliği)'UN KURULUŞU(İlk Eurovision yayını)

6 Haziran 1954 günü Fransa, Belçika, Hollanda, Almanya, Danimarka, İtalya, İsviçre ve İngiltere'de yayın yapan TV kuruluşları, birbirlerine bağlanarak ortak yayına geçtiler. Sözlük anlamı Avrupa Ülkeleri Yayın Birliği olan Eurovision, böylece kurulmuş oldu. İlk ortak yayında, İsviçre'nin Montreux kentinde düzenlenen Çiçek Festivali sunuldu. Aynı günün akşamı, Papa Vatikan'dan, İtalyanca, Fransızca, Almanca, İngilizce ve Hollandaca bir konuşma yaptı.

ATLANTİKAŞIRI İLK PROGRAM

18 Haziran 1959 günü, BBC tarafından gerçekleştirildi. Londra'dan yapılan yayımla, Kraliçe II. Elizabeth ile Prens Philip'in St. Lawrence Suyolu'nun açılışı için yola çıkışları, Kanada'nın Montreal kentindeki TV izleyicilerine aktarıldı. Atlantik'in öte yakasına aşan program, Kanada'nın CBC şirketiyle, ABD'nin NBC şirketlerinin işbirliği sonucu, ABD'ye aktarıldı. Kraliçe'nin açılış törenindeki görüntüleri ise, 26 Haziran günü Londra'ya iletildi.

UYDU İLE İLK TV YAYINI

11 Temmuz 1962 günü, American Telephone and Telegraph Co. adlı şirketin başkanı **Frederick Kappel'in** görüntüleri, "Telstar" adlı bir uydunun aracılığıyla Amerika'dan İngiltere'ye ulaştırıldı. Uydur aracılığıyla yapılan ilk TV programı yayını ise, 2 Mayıs 1965 günü, 9 ülkede 300 milyon TV izleyicisini bir araya getirdi. "Early Bird" adlı uydur aracılığıyla yayınlanan "Out of This World" adlı programda, ABD'nin Houston kentinde yapılan bir kalp ameliyatı, Dr. **Martin Luther King'in** Philadelphia'dan yaptığı bir konuşma, Papa-

nın "Vatikan Söylevi", Barcelona'dan bir "boğa güreşi", "Santa Cruz Festivali" ile Quebec, Stockholm ve Washington kentlerinden çeşitli görüntüler yer aldı. İngilizler de bu yayıma, HMS Victory gemisinde dans edip şarkı söyleyen SSCB denizcilerinin görüntülerini ve Kanada Polisi tarafından aranan **Georges Lemay'm** bir resmini vererek katıldı. Programın yayınlanmasından kısa bir süre sonra, Lemay Florida'da ele geçirildi.

Uydur ile ilk renkli yayını da Early Bird aracılığıyla gerçekleştirildi NBC şirketi tarafından 17 Mayıs 1965 günü yapılan yayında, Amerikalı izleyicilere yarım saat boyunca "Eski İngiltere'ye Yeni Bir Bakış Açısı" izletildi.

TV'DE İLK SÖYLEŞİ

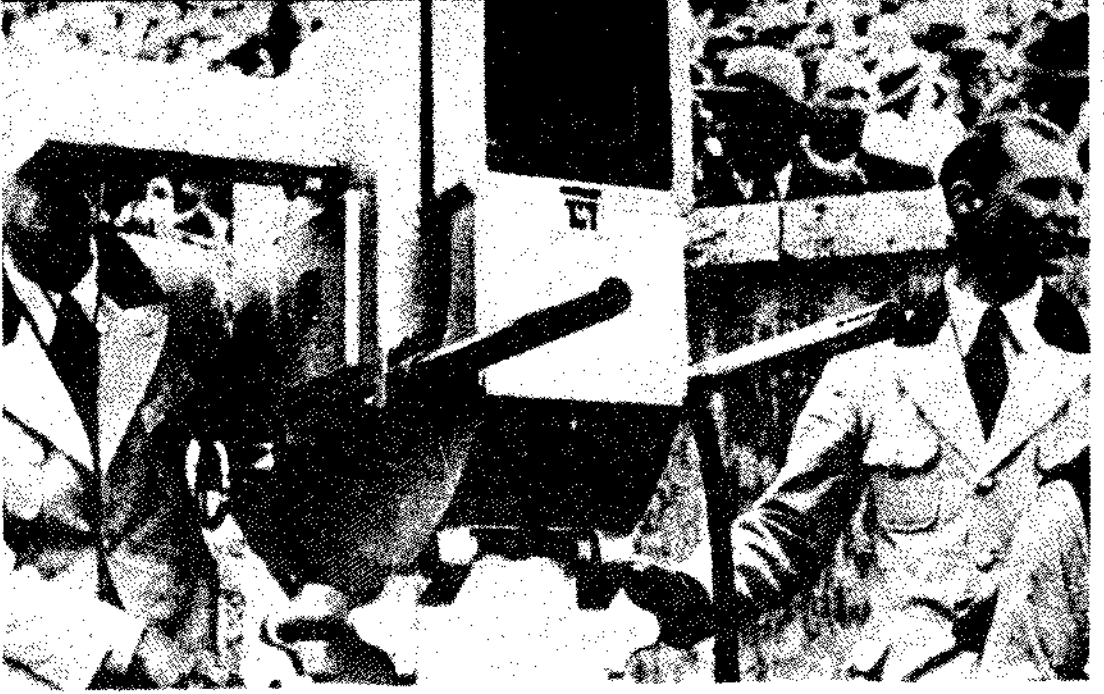
29 Nisan 1930 günü, İngiltere'nin Southampton kentinde düzenlenen "İdeal Ev Sergisi"nde gerçekleştirildi ve dönemin sevilen sanatçılarından Bayan **Peggy O'Neil**, Southern Daily Echo gazetesinin "Patoc" adlı köşe yazarı ile bir görüşme yaptı. Bayan O'Neil'in bulunduğu Royal Victoria Rooms'a. Baird Co. şirketi tarafından geçici bir TV vericisi kurulmuştu. Sorular, sergi alanından telefon aracılığıyla kendisine iletiliyor, o da yanıtlarını veriyordu.

İLK TV RUHSATLARI

İngiltere'de 1 Haziran 1946 gününden itibaren zorunlu kılındı. Radyo ruhsatı ile birleştirilerek, karşılığında 2 sterlin ücret alındı. O tarihte, halkın elindeki TV alıcılarının sayısı, 7 bin 500 olarak saptandı. 1951 yılında ruhsatlı TV sayısı 1 milyonu aştı. O yıl, Posta İdaresi, özel ekipler kurarak Londra'yı tarattı ve ruhsatsız TV kullananları belirleyebilmek için olağanüstü çaba gösterdi.

İLK NAKLEN YAYIN ARACI

Alman Reichs Rundfunk kuruluşu tarafından 1934 yılında hizmete sokuldu. Anında yayın yapabilen bir sistemle donatılan bu araç, 3.5 tonluk bir Mercedes Benz Fernseh Aufnahmewagen idi. İlk görevini 22 Mart 1935 günü, Berlin Stüdyosu'nun açılış sırasında yerine getirdi. Daha sonra, gün boyu caddelerde dolaştırıldı ve topladığı görüntüler, her akşam "Spiegel des Tages-Günün Aynası" adlı haber programında gösterildi.

TV'DE OLİMPİYAT

Stüdyo dışında yapılan ilk ve en önemli TV yayınlarından biri, 1936 Berlin Olimpiyatları'nda gerçekleştirildi. İki naklen yayın arabası ve üç gezgin kamera aracılığıyla saptanan görüntüler...

DEV EKRANLARDA VERİLDİ

...Berlin'de 28 ayrı binada kurulan dev ekranlar aracılığıyla günde 150 bin kişi tarafından izlendi.

STÜDYO DIŞINDAN İLK TV YAYINI

8 Mayıs 1931 günü, İngiltere'de **Baird Co.** tarafından gerçekleştirildi. Bu yayında, stüdyo dışına konan bir kamera aracılığıyla, Londra'nın Long Acre yöresinden bazı görüntüler, sabah programında yayına sokuldu.

Bu küçük deneme bir yana bırakılırsa, stüdyo dışından ilk önemli yayın, 1-14 Ağustos 1936 tarihleri arasında yapılan Berlin Olimpiyatları'nda gerçekleştirildi. **Reich Rundfunkgesellschaft**, iki naklen yayın arabası ve üç kamera aracılığıyla, olimpiyatların en önemli anlarını, sabah ve öğleden sonraki programlarında canlı olarak yayınladı. Berlin'in çeşitli yerlerinde açılan 28 TV salonunda yaklaşık 150 bin kişi, her gün bu karşılaşmaları izledi.

İLK TV HABERİ

22 Ağustos 1928 günü, WGY Schenectady stüdyolarından yayınlandı. Bu ilk haberde, Albany kentinden Alfred E. Smith'in, ABD başkanlık seçimlerine aday olacağı duyuruldu.

BBC, ilk TV haberini 31 Ağustos 1936 günü verdi. Amerika seferini tamamlayan "**Queen Mary**" gemisi, Southampton Limanı'na girerken görüntülendi ve dört saat sonra Alexandra Palace'dan yayına kondu. Aynı yılın 13 Eylül günü de, Almanların Reich Rundfunkgesellschaft Televizyonu, Nuremberg Rallisi'ni filme aldı ve uçakla Berlin'e götürerek, aynı akşam yayına koydu.

Düzenli ilk TV haberleri ise, 1 Temmuz 1941 günü, New York'ta WCBS ve WNBT televizyonları tarafından başlatıldı. Her gün 15 dakika haberlere ayrılıyordu. WCBS Televizyonu, haber okuyucusunun adını açıklamamıştı. WNBT Televizyonu'nun haberlerini ise **Lowell Thomas** okuyordu.

TV'DE İLK OPERA

Başrolleri **Hedde Nash** ve **Sarah Fischer** tarafından oynanan "**Carmen**" operası, 6 Temmuz 1934 günü BBC'den yayınlandı. Piyanist **Cyril Smith**'ten başka, üç parçalık bir orkestranın da sanatçılara eşlik ettiği bu operanın yayını 45 dakika sürdü.

İLK TV OYUNCUSU

Bir TV programında görev alan ilk profesyonel sanatçı, Amerikalı komedyen **A. Dolan**'dır. 7 Nisan 1927 günü, New Jersey'deki A.T.T. istasyonundan New York'taki Bell Laboratuvarları'na yapılan deneme yayınında, American Telephone and Telegraph (A.T.T.) şirketi kendisinden kısa bir monolog ve bir şarkı sunmasını istedi. Bu olay, ABD'de TV'nin kamuoyuna ilk tanıtımı olduğu kadar, dünyanın da "**ilk TV eğlence programı**" olma özelliğine sahiptir. New York'taki laboratuvarlara toplanan davetliler, 60x75 cm ebadında bir ekrandan, Dolan'ın şovunu izlediler.

SÖZLEŞMELİ İLK TV SANATÇISI

Bayan **Natalie Towers**'tır. Massachusetts'teki Wellesley Koleji'nden mezun olduktan he-

men sonra, Bayan Towers, Columbia Broadcasting System'ile (CBS) bir "sözleşme" imzaladı ve 21 Temmuz 1931 günü, New York'taki W2XAB stüdyolarından Belediye Başkanı **Jimmy Walker** aracılığıyla izleyicilere tanıtıldı.

İLK TV YILDIZI

İzleyicilerin gözdesi haline gelerek yıldızlaşan ilk oyuncu, CBS'den **Grant Kimball**'dır. New York Sun gazetesi, 12 Kasım 1932 günlü sayısında, okuyucuları arasında yaptığı bir anketin sonuçlarını yayınladı. Bu sonuçlara göre, Kimball, ekranların en sevilen ismiydi.

İLK TV OYUNU

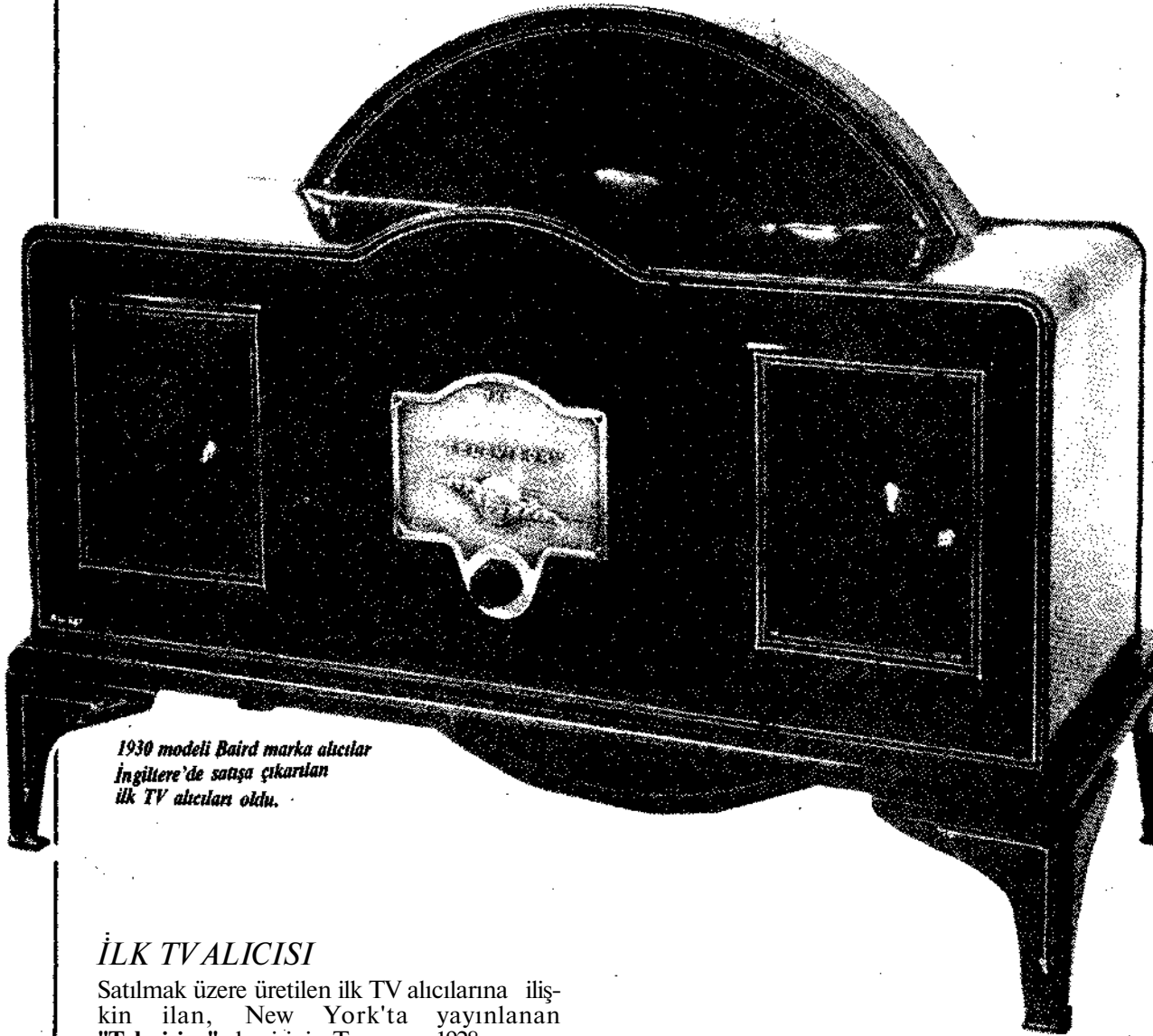
J. Hartley Manners'ın "**Kraliçe'nin Habercisi**" adlı oyunu, 11 Eylül 1928 günü General Electric Co.'nun New York'taki WGY Stüdyoları'ndan yayınlandı. Oyunu TV'ye uyarlayan **Mortimer Stewart**, aynı zamanda yapımcılığını da üstlenmişti. Kraliçe rolünü **Isotta Jewell**, haberciyi **Maurice Randall** oynadı. **Joyce E. Rector** ve **William J. Toniski** de sahne düzeninde görev aldılar. Çekim sırasında kullanılan üç kameradan biri, eşyalar üzerinde dolaşırken, diğer iki kamera da her iki oyuncudan birine yönelik olarak çalıştı. 140 dakika süren oyunu, Pasifik kıyılarından bile izleyebilenler oldu.

ÖZELLİKLE TV İÇİN YAZILAN İLK OYUN

J. Bissel Thomas tarafından kaleme alındı. "**Metro Cinayetinin Esrarı**" adlı oyunun çekimleri, Tottenham Court Road Metro İstasyonu'nda yapıldı. Başrolleri **Lance Lister** ve **Nancy Poulteney** tarafından paylaşılan 30 dakikalık oyun, 19 Ocak 1937 günü BBC'de yayınlandı.

İLK TV YAPIMCISI

Harold Bradley'dir. Baird Co. şirketi tarafından, stüdyo yönetmenliğine atandı ve bu görevine, şirketin Long Acre stüdyolarında, 30 Eylül 1929 günü başladı.

1930 modeli Baird marka alıcılar
İngiltere'de satışa çıkarılan
ilk TV alıcıları oldu.

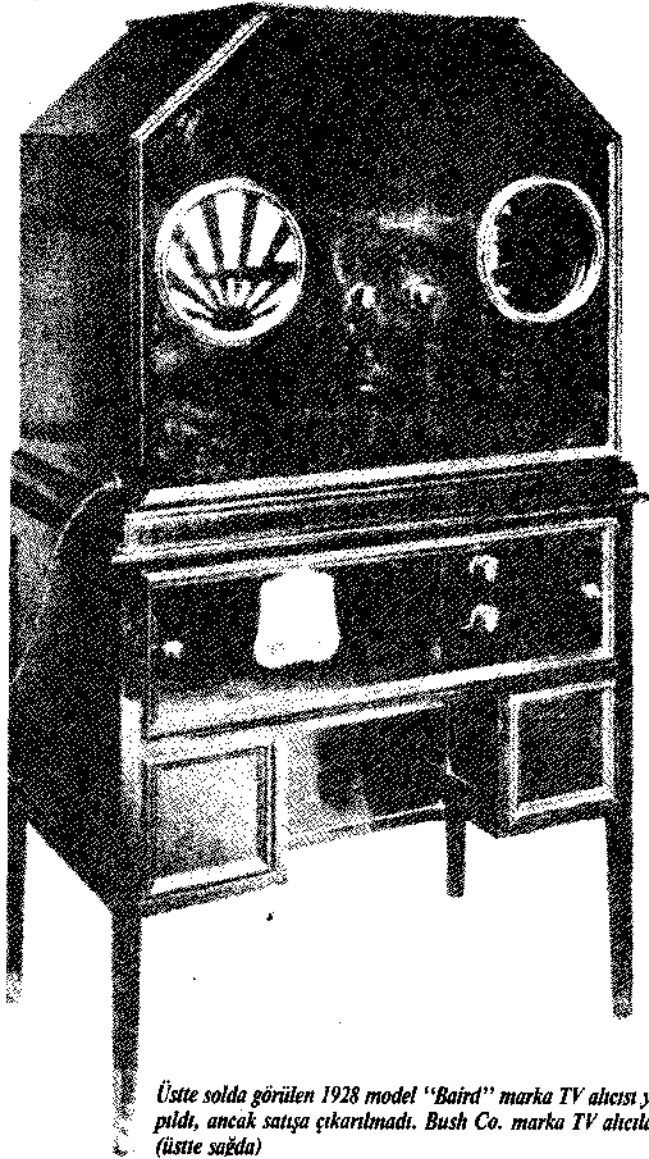
İLK TV ALICISI

Satılmak üzere üretilen ilk TV alıcılarına ilişkin ilan, New York'ta yayınlanan "Television" dergisinin Temmuz 1928 sayısında yer aldı. Bu ilana göre, New Jersey'de Daver Corp. tarafından üretilen TV alıcıları, 75 dolardan satılıyordu. O günlerde, henüz New York kentinde, TV istasyonu yoktu ama, yakınlarındaki Schenectady kasabasında deneme yayınları başlamıştı. 1931'de "Observer" gazetesinin New York muhabiri kent içinde 9 bin TV alıcısı bulunduğunu, bütün Birleşik Amerika'da ise alıcı sayısının 30 bine ulaştığını duyurdu. 6 değişik marka TV, 80 ile 160 dolar arasında değişen fiyatlarla satılıyordu. Ertesi yıl, Virginia eyaletinin Norfolk kentinden W.C. Nawls and Co. firması, süper lüks TV alıcısını yaptı. Cilalanmış meşe ağacından, gövdesi ve büyük ekranı ile görenleri büyüle-

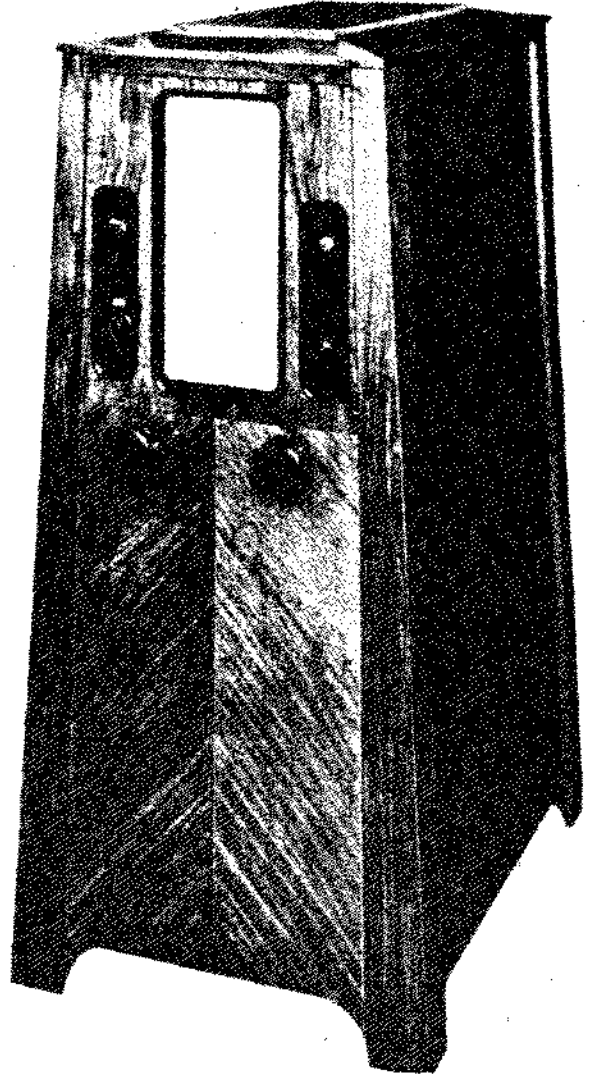
yen bu TV alıcısı, tanesi 295 dolardan piyasaya sunuldu. Bu alıcının 68 cm² yüzölçümündeki ekranı, zamanın teknolojisine göre çok büyük bir gelişmeydi.

İngiltere'de ilk satışa çıkarılan TV alıcıları da, Baird firması tarafından imal edildi. "Television" dergisinin Mayıs 1930 sayısında tam sayfa yayınlanan bir ilan, ülke çapında sekiz radyo ve TV bayiinin Baird Televisor marka alıcıları sattığını duyuruyordu.

Bu TV alıcılarından ilki, bizzat **John Baird** tarafından, 31 Mart 1930 günü, Başbakanlık Konutu'nun oturma odasındaki mobilyalar arasına yerleştirildi. Başbakan **Ramsay MacDonald**, Baird'e yazdığı teşekkür mektubun-

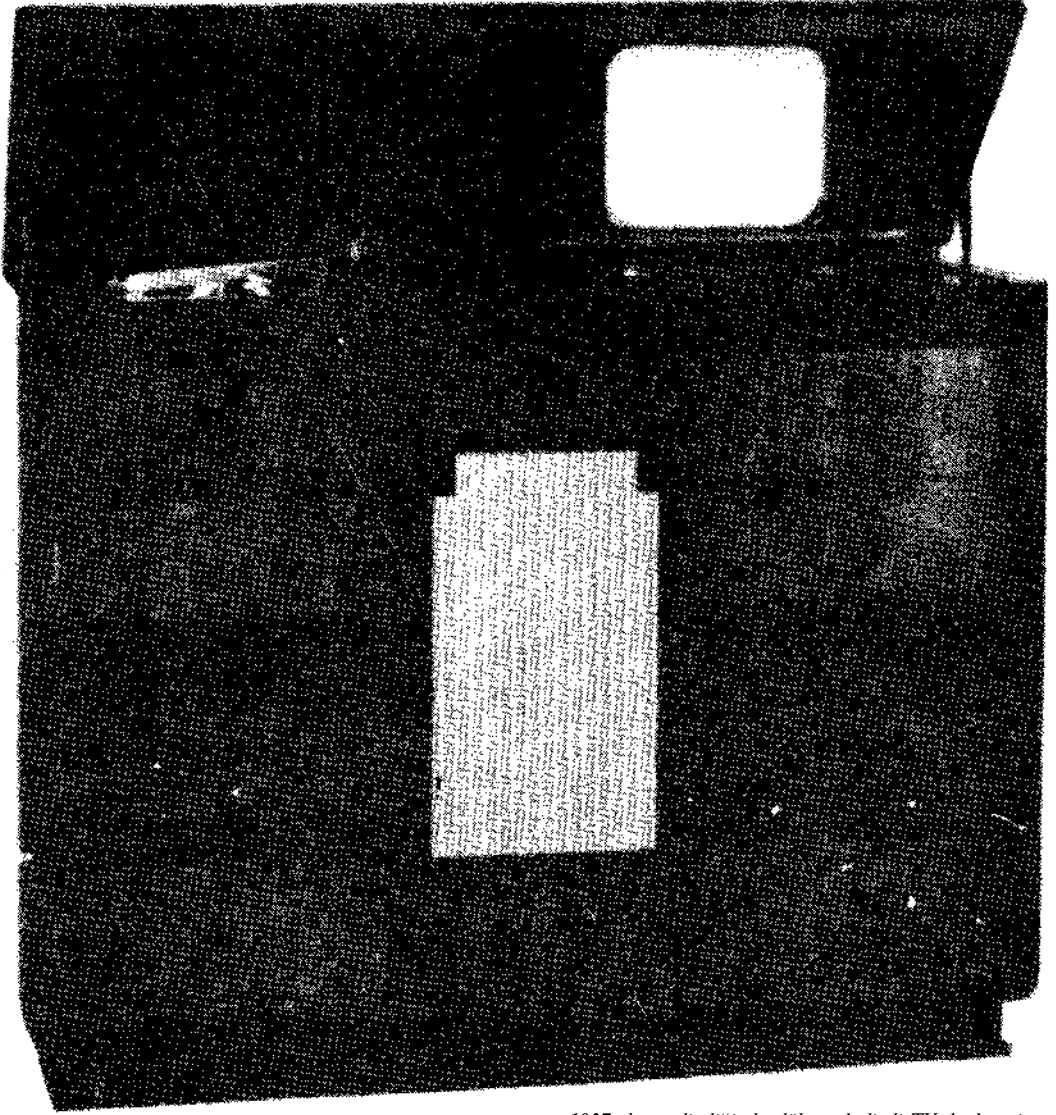
Üstte solda görülen 1928 model "Baird" marka TV alıcısı yapıldı, ancak satışa çıkarılmadı. Bush Co. marka TV alıcıları (üstte sağda)

da şöyle diyordu: "Yayınlar başladığında, gözlerimin önünde bir mucizenin gerçekleşmesine tanık oluyorum. Odama öyle bir şey yerleştirdiniz ki, ona baktığım sürece ne denli garip ve bilinmeyenlerle dolu bir dünyada yaşadığımızı unutmam olanaksız."

1936 yılında, Ağustos ayında açılan "Radiolympia" adlı sergide, ses tekniği mükemmelleştirilmiş ilk TV alıcıları halka tanıtıldı. 10 ayrı yapımcı tarafından üretilen 17 ayrı model, 85 İngiliz altını ile 120 İngiliz altını arasında değişen fiyatlarla satışa çıkarıldı. Sydney Moseley'in "Television Today and

Tomorrow" adlı kitabında belirttiğine göre, bu yeni TV alıcılarının ilki, Baird T5 modeliydi. Bu modelde ekran, üstteydi ve boyutları da 30x23 cm idi. 2 Kasım günü başlayan satışlar, imalatçı firmanın umduğu çapta gelişmedi ve yıl sonuna kadar yalnız 280 adet satılabildi. Çünkü, orta sınıf İngilizler, çok hoşlarına giden bu yeni aygıtı alabilmek için, fiyatların düşmesini bekliyorlardı. 1937'nin Şubat ayında firmalar, gerçekten önemli oranda indirim yaptılar: Ağustos'ta yapılan ikinci indirimden sonra, TV satışları alabildiğince hızlandı. O yıl, TV alanlar arasında, Sussex

1937 yılına gelindiğinde, lüks ve kaliteli TV alıcıları piyasaya çıkmaya başladı. Fotoğrafta görülen Baird marka lüks TV, 650 dolardan satılıyordu.

kentinden bir çiftçi de vardı. Hayatında hiç Londra'ya gitmemiş olan bu çiftçi, biriktirdiği bütün parasını bir TV alıcısına yatırmıştı. Bunun nedenlerini soranlara şu yanıtı veriyordu: **"Bundan sonra da Londra'ya gitmeme gerek kalmayacak. Ben, sıcak şöminemin yanında otururken, televizyon sayesinde Londra, benim odama kadar gelecek!"**

Almanya ve ABD'de kaliteli ses veren TV alıcılarının üretimi ancak 1939 yılında başladı. Gerçi 1935 yılında yapılan Berlin Radyo

Sergisi'ne, yedi Alman firması 20 değişik modelde kaliteli TV ile katılmıştı, ama Nazi yönetimi, bunların fiyatlarını yüksek buldu ve çok ucuz bir fiyatla üretim gerçekleştirilinceye kadar, satışını yasakladı. Çünkü, yönetim, TV alıcılarının zenginler için bir ayrıcalık olmasını istemiyordu. Ucuz fiyatla satılabilecek TV alıcıları, 28 Temmuz 1939 günü Berlin'de satışa çıkarıldı. Ne var ki, bir ay sonra patlayan savaş nedeniyle evdeki hesap çarşıya uymadı ve üretilen ilk 10 bin parti TV alıcısından yalnızca 50 tanesi satıldı.

İLK TV KAYDI

Fonovizyon denilen kayıt sistemi 1928 yılında Londra'da, **John Logie Baird** tarafından gerçekleştirildi. Bu sistemle, düşük frekanslı sinyaller, alüminyum plaklar üzerine kayıt edilebiliyordu. Ses ve görüntü için iki ayrı plak kullanılabildiği gibi, hem ses hem de görüntüyü aynı plak üzerine kaydetmek mümkün oluyordu. Baird'in bu buluşu, bugünkü video kaset sisteminin atasıdır. Ancak, ticari açıdan başarılı olabilecek bir üretime geçilebilmesi açısından da hayli erken bir buluş olmuştur. Yine de en az bir kişinin, Cambridge'den Foster Cooper'in 1931'de Baird'in sistemiyle video izlediği biliniyor. 1935'in Haziran aya gelindiğinde, plak şeklindeki video kasetlerinin (TV kayıtlarının) reklamları da gazetelerde yavaş yavaş boy göstermeye başladı. Londra'dan Majör Radiovision Co. adlı kuruluşun ürettiği plakların her iki yüzünde altışar dakikalık görüntü kaydı vardı ve tanesi 7 şilinden satışa çıkarılmıştı.

İLK MODERN VIDEO KAYIT AYGITI

Modern anlamda video kaydı ilk kez 9 Kasım 1947 günü, BBC çalışanlarından **Philip Dorte** tarafından gerçekleştirildi. BBC'nin stüdyo dışı yayınlar sorumlusu olan Dorte, 12 aylık bir çaba sonucu geliştirdiği senkronize kamera aracılığıyla, doğrudan monitörden kayıt yapmayı başardı ve Anılar Günü törenlerini videoya aldı. Böylece törenleri sabah canlı yayın sırasında TV'lerinden izleyen Londra-lılar, aynı sahneleri akşam bir kez daha görmek olanağını buldular.

Sistemin aksaksız çalıştığı anlaşıncı, **Prens Elizabeth** ile **Prens Philip'in** düğün törenleri 20 Kasım 1947 günü Londra'da TV'den naklen yayınlanırken, bir yandan da videoya alındı ve törenlerden 32 saat sonra, 21 Kasım günü NBC Televizyonu tarafından New York'ta gösterildi. Bu, bir TV şirketi tarafından (BBC), başka bir ülkeye satılan ilk televizyon programı oldu.

İLK DİZİ FİLM

"**Srap Caddesi**" adıyla ABD'de çevrildi. Senaryosunu ve yapımcılığını **Wilfred Pettit'in** üstlendiği komedi türündeki dizide, sinema heveslisi bir genç kızın başından geçenler anlatılıyordu. Başrollerini **John Barkly** ve **Shir-**

ley Thomas'ın paylaştığı "**Srap Caddesi**", Los Angeles'taki Don Lee W6X-AO TV istasyonunda 15 Nisan 1938 günü başladı ve salı ile cuma günleri yayınlanarak, 26 hafta sürdü.

TV'DE İLK SPOR KARŞILAŞMASI

17 Şubat 1931 günü yayınlandı. Bu, kapalı devre bir yayındı ve Tokyo'daki Waseda Üniversitesi Beyzbol Kulübü öğrencilerinin kendi aralarında, Tozuka Sahası'nda yaptıkları karşılaşmayı gösteriyordu. Waseda Üniversitesi Elektrik Böl. Başkanı Dr. **Yamamoto Ta-daoki**, karşılaşmayı üniversitenin öteki öğrencilerinin de izleyebilmesini sağlamak üzere kapalı devre deneme yayını yapmıştı. 27 Eylül 1931 günü, Waseda Üniversitesi, Japon Yayın Birliği ile de işbirliği yaparak, Tozuka Stadı'nda oynanan bir başka beyzbol maçını naklen verdi. Ushigome ve Awazi Shichiku liselerinin takımları arasında oynanan maç, 40 dakika boyunca kesintisiz verildi ve TV izleyicilerinin evlerinde izleyebildikleri ilk spor karşılaşması olarak tarihe geçti. Maçın sunuculuğunu Japon Yayın Birliği spikerlerinden Bay **Matsuuchi** yaptı.

HALKIN KULLANIMINA AÇILAN İLK TELEVİZYON LUTELEFON

Leipzig Ticaret Fuarı'nın açılış günü olan 1 Mart 1936 günü, Alman Posta Bakanı **Freiherr von Eltz-Rübenach** tarafından hizmete konuldu. Berlin ve Leipzig arasında yapılan ilk denemelerden sonra, 25 Mart günü, halkın kullanımına açıldı. Ancak, yalnızca arı ırktan olanlar bu hizmetten yararlanabileceklerdi. Berlin'de üç ayrı yere, bu tür TV'li telefon kulüpleri konuldu. Bunların karşılıkları da Leipzig'de idi. Ertesi yıl, bu hattın Nuremberg'le olan bağlantısı yapıldı. 12 Temmuz 1938 günü de Berlin-Münih hattı hizmete girdi.

İLK KAPALI TİYATRO

Paris'te, 1548 yılında **Hotel de Bourgogne**'de açıldı. Confrerie de la Passion, oteli devralarak oyun sahnelemek üzere gerekli tadilatları yaptırdı. Topluluk, heyecanlı oyunlar sergilemek üzere 1402 yılında kurulmuştu. Lisansları iptal edilinceye kadar 146 yıl çalışmalarını aralıksız sürdürdü. Topluluğa, ancak yeni tür oyunlar sergiledikleri takdirde çalışma-

larına yeniden izin verilebileceği söylendi. Bunun üzerine kendilerine kalıcı bir yer bulabilmek için aramalara başladılar ve sonunda Hotel Bourbogne'yubuldular. Gerekli tadilatların yapılmasından sonra, sahne ve karşısında seyirci sıraları düzenlendi. Yanlara localar yapıldı ve buralar en pahalı bölümler oldu. Topluluğun 1673 yılında Comedie-Française ile birleşmesine değin faaliyetini sürdürdü.

TIYATRO OLARAK YAPILAN İLK KAPALI BİNA

İtalya'nın Vicenza kentindeki "Teatre Olimpico"dur. Binanın planlarını **Andre di Pietro** (Palladio) 1580 yılında ölümüne çok az bir süre kala tamamladı. İnşaat öğrencisi **Vicenzo Scamozzi** tarafından bitirildi ve bina 3 Mart 1585 günü Kral Oedipus adlı oyunla perdelarını açtı. Halen kullanılır durumda olan Teatro Olimpico, dünyanın en eski tiyatro binasıdır.

İLK TIYATRO

~ Kayıtlara göre, sürekli aynı işlev için kullanılmış en eski tiyatro binası, Kuzey İtalya'nın Ferrara yöresindedir. 1531 yılında hizmete girdi.

ASALET UNVANI ALAN İLK TIYATROCU

Henry Irving, 24 Mayıs 1895 günü "Sir" unvanı aldı. O gün, Lyceum salonlarında Henry Irving **Don Kişot'u** oynuyordu. Oyunun bir yerinde "Soyluluk başında bir taç gibi parıdıyor" cümlesini söyledi. Yardımcısının bu repliğe yanıtı ise, "Ama efendim... Henüz soyluluk unvanı almadınız ki" şeklinde idi. Irving'in başarılı oyununa bu cümle öylesine uygun düşüyordu ki, salonu dolduran izleyiciler ayağa kalkarak sanatçıyı alkışlamaya başladılar. Tiyatroda bulunan Kraliçe, Irving'e "Sir" unvanının verilmesini istedi. 18 temmuz günü yapılan bir törenle Henry Irving'e unvanı verildi.

İLK OTOMATİK TOTALİZATÖR

At yarışlarında müşterek bahisçilerin oynadıkları para miktarını saptamaya yarayan totalizatörlerin ilki, Avustralya'da **Julius, Poole and Gibson** adlı mühendislik firmasının

ortaklarından Sir **George Alfred Julius** tarafından geliştirildi ve Yeni Zelanda'nın Auckland kentindeki Ellerslie Hipodromu'na; 1913 yılının Mart ayında takıldı. Automatic Totalisators Ltd. adı altında kurulan bir şirket derhal Sidney'de seri üretime geçti ve 1917-1918 yılları arasında yaptığı tüm makineleri dünyanın her tarafına sattı.

İngiltere'de ilk totalizatör ise 1928 yılının Ocak ayında Wembley'de yapılan köpek yarışlarında kullanıldı.

İLK TRAKTÖR

Petrolle çalışan ilk traktör, "Burger" markasıyla 1889 yılında, ABD'nin Chicago kentinde **Charter Engine Co.** adlı mühendislik kuruluşu tarafından üretildi. Tek silindirli Charter marka bir motorun takıldığı traktörün bir de geri vitesi vardı. Aynı zamanda, Kuzey Amerika'nın petrolle çalışan ilk aracı olan bu traktör, üretildiği yıl Güney Dakota'da, Madison yakınlarında bir buğday üretim çiftliğine satıldı. Öylesine büyük bir başarı gösterdi ki, derhal altı sipariş birden geldi.

Traktör gelişiminin öncülüğünü, ABD'nin yapması ilk anda biraz çelişkili gibi görünmektedir. Çünkü ABD, uzun süre petrolle çalışan motorlara ilgi duymamış, yıllarca, bu konudaki öncülüğü Avrupalı uluslara bırakarak, onların ardından gelmeyi yeğlemiştir. Ne var ki, bu ülkenin özellikle Batı kesimlerindeki yörelerde, buhar motoruyla çalışan traktörlere ilgi çoktu. Toprağın nitelikleri, iklimin kuraklığı ve insangücü azlığı, buharlı tarımı ekonomik ve yararlı bir çözüm aracı haline getiriyordu. Petrol ise, az bulunması bir yana, hem çok pahalı, hem de taşınması zordu. Ancak içten patlamalı motorların gelişmesi ve petrolün de bolca bulunur hale gelmesi üzerine, akaryakıtla tarım devri başladı.

Reklamı yapılarak satışa çıkarılan ilk traktör, Charter Engine Co. tarafından 1893 yılında "Sterling" markası adı altında üretildi ve Mr. **Hockett** adlı birinin sağladığı finansman yardımıyla Kansas'ın Sterling kenti çiftçilerine satıldı. Bu modelden kaç tane satıldığı kesin olarak bilinmiyor. Ancak günümüze kadar parçaları kalabilen birkaç tane var.

HAVALASTİKLİ İLK TRAKTÖR

1930 yılının Haziran ayında, İngiltere'nin Wallingford kentinde yapılan Dünya Traktör Yarışması'na katılan 17 beygir gücündeki Fransız malı Latil marka traktör, ilk havali

1929da İlk kez Almanya'da tanıtıldı.

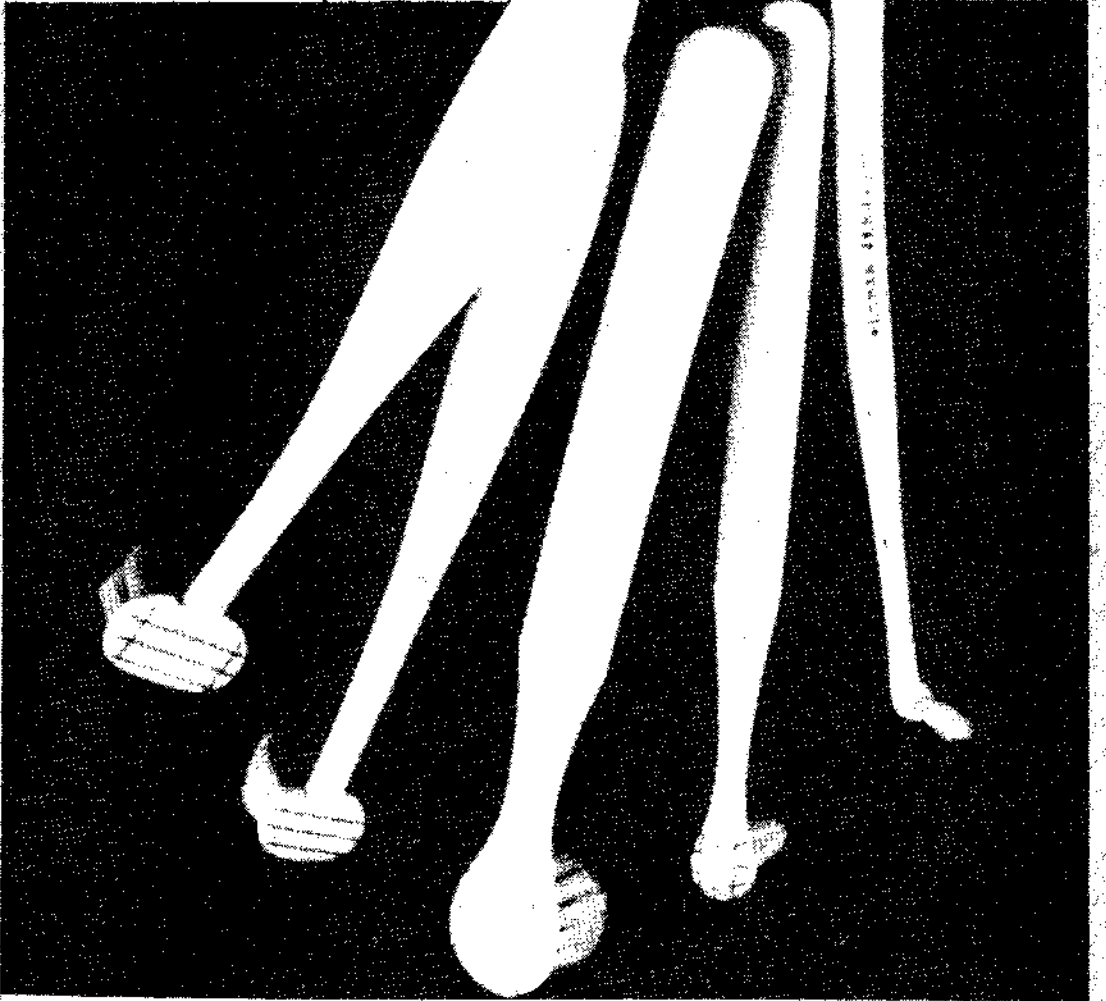
İLK TELEVİZYONLU TELEFON

Her iki yönde de ses ve görüntü iletebilen ilk televizyonlu telefon sistemini, Alman Postanesi için yaptığı çalışmalar sırasında **G.Karawinkel** geliştirdi ve buluşunu 1929 yılının yaz aylarında yapılan Berlin Radyo Fuarı'nda tanıttı. Aygıt, daha sonra Münih'teki Deutsche Museum'a kaldırıldı ve 1930 yılından 1945 yı-

lına kadar bu müzede meraklılara tanıtıldı.

19 Mayıs 1932 günü de İngiltere'de Baird kuruluşlarında gerçekleştirilen televizyonlu telefon, **H.J.Barton-Chapple** tarafından Paris'te tanıtıldı. Alıcı-vericilerden bir takım, Le Matin gazetesinin bürosuna, bir başka takım da Lafayette Galerileri'ne yerleştirildi. İki ayrı yerde bulunan insanlar, yapılan denemeler sırasında, birbirlerini görüp konuşmayı başardılar.

18. yüzyılda "Floris" marka diş fırçaları, beşerlik ya da altı-
şarlık takımlar halinde satılıyordu. Her fırçanın ağzı, değişik
büyüklikteydi.

İLK DİŞ FIRÇASI

17. yüzyılda yayınlanan bir Çin ansiklopedi-
sinin iddiasına göre, ilk diş fırçası 1498 yılın-
da Çin'de kullanıldı. Ansiklopedinin tanım-
lamasına göre, bu fırça, bir tutacağın üzerine
dik açıyla yerleştirilmiş sert kılardan oluşu-
yordu. Bu yapı, günümüzdeki modern diş fir-
çalarının ilk örneği sayılabilir.

Diş fırçalarına ilişkin en eski belgelerden
biri de İngiltere'de bulundu. 1649 yılında Pa-
ris'e bir gezi yapan Sir **Ralph Verney**'e yazı-
lan bir mektupta, kendisinden, "**Paris'ten diş-
leri temizlemeye yarayan şu küçük fırçalardan
birkaç tane alması, bunların mümkünse gü-
müş saplı olması ve bir iki tane de altın saplı
getirilmesi**" rica ediliyordu.

1690 yılında Anthony a Wood tarafından

kaleme alınan anıların bir bölümünde de
Londra'da J.Barret adlı tüccardan birkaç diş
fırçası aldığı kaydediliyor. 18. yüzyılda Lond-
ra'da Jermyn Caddesi'ndeki dükkânlarında
faaliyet gösteren Floris mağazalarında diş fir-
çası satıldığına ilişkin kayıtlar bulundu. Flo-
ris mağazalarında, diş fırçaları beşlik ya da al-
tılık takımlar halinde satılıyordu. Bunun ne-
deni ise anlaşılamadı. Bu fırçalar, Floris ma-
ğazalarına **William Addis** firması tarafından
veriliyordu. 1780 yılında hizmete girdiği bili-
nen Addis firması, en eski diş fırçası üreticisi
olduğu iddiasındadır.

Dr. West'in buluşu olan naylon diş fırça-
ları ise 1938 yılının Eylül ayından itibaren
ABD'de satışa çıkarıldı. 1961 yılında da New
York'ta Squibb firması ilk elektrikli diş fir-
çasını yaptı.

lastikli traktördür. İngiltere'de 655 sterlinden satışa çıkarıldı. Aygıtı inceleyen **Charles Ca-wood**, şunları yazdı: "**Havali lastikli traktör, en sonunda dünyanın her yerindeki en önemli tarım aracı oldu. Hayatı boyunca ilk kez, bir atın yapabileceği her şeyi yapabilir duruma geldi. Üstelik, kendisinden beklenen tüm görevleri, ata oranla daha çabuk ve daha güzel yapıyor.**"

ABD'de Firestone, İngiltere'de de Dunlop firmaları, 1932 yılında özel olarak geliştirilmiş havali traktör lastiği üretimine geçtiler.

İLK DİZEL TRAKTÖR

Birçok ülke tarafından, hemen hemen aynı anda, 1930 yılında üretilmeye başlandı. O yıl düzenlenen Dünya Traktör Yarışması'na getirilen traktörler arasında, İsveç'ten Munktell, Almanya'dan Mercedes-Benz ve Macaristan'dan Hofherr-Schrantz marka araçlar da vardı. İngilizler, Marshall, McLaren, Aveling and Porter ve Blackstone marka dizel traktörlerle yarışmaya katıldılar. Amerikalıları ise Indiana eyaletinin Columbus kentinde Cummins Engine Co. firması tarafından üretilen Cummins marka traktörler temsil etti.

TEKYÖNLÜ İLK YOL

"Arabacıların düzensiz ve gelişigüzel araba kullanmalarını önlemek" amacıyla 1617 yılının Ağustos ayında kabul edilen bir yönetmelikle Londra'da uygulamaya başlatıldı. Yönetmelik, Thames Caddesi'ne açılan 17 cadde için geçerliydi ve 2 yüzyıl boyunca yürürlükte kaldı. 1923 yılının Eylül ayına gelinceye değin, İngiltere'de bu yönde bir başka çalışmaya rastlanmadı. O yıl, Birmingham'da bu tür bir uygulama başlatıldıysa da, kentli tüccarların yoğun tepkisi sonucu fazla uzun ömürlü olamadı.

Motor Çağı'nın ilk düzenli yol uygulaması, 1924 yılının Ağustos ayında yine Londra'da Mare Caddesi'nde başlatıldı. Bu caddenin Amhurst Road ile Dalston Lane arasında kalan kesiminde yalnızca güney istikametine gidiş vardı. Londra dışında bir başka kentte uygulamaya konan ilk tek yönlü yol kararı, 1924 yılının sonlarında Nottingham'da alındı. O dönemde henüz trafik işaretleri olmadığından tek yönlü trafik zorunluğu olan caddelerin başlangıcına yukarıdan aşağıya büyük tablolar asılıyor ve bunların üzerine "Tek yönlü trafik. Bu tarafa gidilmez" cümleleri yazılıyordu.

İLK PARK SINIRLAMALARI

Motorlu trafiğe ilişkin ilk park yasakları, Paris'te uygulamaya kondu. Paris polisinin 14 Ağustos 1893 günü yayınladığı yönetmeliğin 28. paragrafında şu sınırlamalara yer veriliyordu:

"Araçlar mutlaka gerekmedikçe, kamuya ait yollar üzerinde durmayacaklar. Genel trafik akışını aksatacak biçimde park etmek ne sebeple olursa olsun, yasaktır. Hiçbir araç, yolun karşı kısmına park edilmiş bir araca paralel olarak park edilemez."

İLK PARK CEZASI

Park kurallarına aykırı davrananlara verilmek üzere hazırlanan park cezası biletlerinin ilk kullanımına İngiltere'de 1960 yılında kabul edilen Karayolu Trafik Yasası ile başlandı. Bu yasanın ilk kurbanı da Dr. **Thomas Creighton** oldu. Dr. Creighton, 19 Eylül 1960 günü acil bir kalp krizi vakasına çağırılmıştı. Ford Poplar marka arabasıyla yıldırım gibi geldi ve arabayı West End'deki otellerden birinin önüne bırakarak hastasına koştu. Ancak otelin önünde park yasağı vardı. Bölgeyi denetlemekle görevli trafik memuru Frank Shaw, hiçbir kastı olmadan ve sırf mesleği gereği park cezasını kesti ve arabanın camına koydu. Ancak, Dr. Creighton oraya geliş nedeniyle ve kendisine kesilen cezayı duyunca öylesine patırtı kopardı ki, hiçbir yetkili, doktordan 2 sterlin değerindeki cezayı istemeye cesaret edemedi.

İLK BEYAZ ÇİZGİLER

Michigan eyaleti Wayne County Trafik komitesi **Edward Norris Hines**, karayolunun iki yanını birbirinden ayıran güvenlik çizgilerini akıl etti. 1911 yılının sonbaharında, bu konudaki ilk uygulama, Trenton yakınlarındaki River Road üzerinde yapıldı.

İngiltere'de de, 1914 yılında, Londra-Fonkstone yolu üzerindeki tehlikeli virajlar, beyaz çizgilerle yolun bölünmesi sayesinde daha güvenli hale getirildi. İngiliz yetkililere bu konuda ilk öneri, arabası olmadığı halde bu yoldan sık sık geçmek zorunda kalan bir çiftçiden gelmişti.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra beyaz yol çizgileri, tüm dünyada yaygınlaştı. 1957 yılında, Avrupa'da yapılan bir anlaşma ile çift yol çizgileri kabul edildi.

BEYAZDÖNÜŞÇİZGİLERİ

İlk kez 22 Mart 1926 günü, Londra'da Hyde Park köşesinde çizildi. Illustrated London News gazetesi, bu uygulamanın başarılı olması durumunda köşede trafiğin büyük ölçüde rahatlayacağını yazmıştı.

İLK YAYA GEÇİDİ

İngiltere'nin Liverpool kentinde, John Hastings'in önerisiyle gerçekleşti. Hastings'in, kentin en işlek ve en tehlikeli köşebaşlarından birinde bir dükkânı vardı. 1860 yılında, bu noktaya bir yaya geçidi yapılması önerisinde bulundu. Ancak ne kent belediyesi, ne de Liverpool polisi bu öneriyi ciddiye almadılar. Ne var ki bir yıl sonra, **John Walmsley** adlı kırtasiyeci, tam Hastings'in sözünü ettiği noktada bir otobüsün altında kalarak yaşamını yitirince yaya geçidi sorunu yeniden gündeme geldi ve 1862 yılında, kentin değişik yerlerinde altı geçit belirlendi. Üstelik bu geçitler gece de güvenlik altında olabilmeleri için iki lamba ile aydınlatıldı.

Londra'da ilk yaya geçidi ise 1864 yılında Albay **Pierpoint** tarafından St. James Caddesi'nde yaptırıldı. Albay, az ötedeki kulübüne bir an önce ama bir araç tarafından çiğnenmeden gidebilmek için bu yaya geçidi cebinden para harcayarak gerçekleştirdi: İlk geçişi sırasında tam yolun karşısına yaklaşmışken, eserine hayranlıkla bir göz atmak için başını omuzunun üstünden arkaya çevirerek birkaç saniye oyalanınca, bir taksinin altında kalarak can verdi.

İLK TRAFİK İŞIKLARI

7 metre yüksekliğindeki demir kolonlar üzerinde Londra'nın Parlamento Alanı'nda, Bridge Caddesi ile New Palace Yard Caddesi'nin birleştiği köşeye kondu ve 10 Aralık 1868 günü hizmete girdi. Yapım çalışmalarına Londra Emniyet Müdürü **Richard Mayne'nin** bizzat nezaret ettiği bu ilk trafik lambası, parlamentelerin parlamento binasına daha güvenli ulaşabilmelerini kolaylaştırmak için düşünülmüştü. **Saxby and Farmer** şirketi tarafından yapılan bu ilk trafik lambasında, kırmızı ve yeşil renkli iki fener dönmeli olarak yanıyordu. Kırmızı "**dur**", yeşil ise "**dikkat**" anlamına geliyordu. Gaz aydınlatmalı bu fenerler, direğin dibinde duran ve yolun duru-

luğuna göre bir değerlendirme yapan görevlinin elle kumandasıyla değiştiriliyordu. 2 Ocak 1869 günü, bu görevi yapma sırası gelen polis memuru, aydınlatmada kullanılan gazın patlaması sonucu çok ağır yaralandı ve gözlerini kaybetti. Halk da bu ışık sistemine henüz tam alışmamıştı. Bir taksi şoförü, trafik lambalarını, "**Zavalı taksicilerin başlarına musallat edilen yeni dertlerden biri**" olarak nitelen-diriyordu. Lamba, 1872 yılında söküldü.

ELEKTRİKLİ TRAFİK LAMBALARI

Bu tür lambaların ilki, 5 Ağustos 1914 günü, ABD'de, Ohio Cleveland kentinde hizmete girdi. American Traffic Signal Co. adlı şirket tarafından üretilen 5 metre yüksekliğindeki lamba, Euclid Bulvarı ile 105. Cadde'nin birleştiği köşeye dikildi. Kırmızı ve yeşil ışıkların dışında bir de uyarıcı ses vardı. Kırmızı ışık "**dur**", yeşil ışık "**geç**" anlamındaydı. Bu ışıkların değişim sürelerine çok az bir süre kala, sesle uyarı yapılıyordu. Fransızlar da 1923 yılında, Paris'te, Grands Boulevards ile Strasbourg Bulvarı'nın birleştiği köşeye diktikleri trafik lambasında ses ve ışık düzeninden yararlandılar. Elle kumanda edilen bu sistemde bir tek kırmızı ışık vardı ve üzerinde "**Dur**" yazılıydı. Işık belirli bir süre kaldıktan sonra bir zil çalıyor, bu da yolun trafiğe açılmak üzere olduğu anlamına geliyordu. Az sonra çalan zil ise, kırmızı ışığın yanmak üzere olduğunu haber veriyordu. Kırmızı, sarı ve yeşil ışıktan oluşan trafik lambaları, ilk kez 1918 yılında New York'ta kullanıldı.

İLK SEYAHATÇEKİ

Robert Herries tarafından bulunduğu zaman bir tür banka teminat mektubu niteliğindeydi ve ancak önceden belirlenmiş bir güzergâh üstünde geçerli oluyordu. **Herries**, 1 Ocak 1872 günü Londra'da **London Exchange Banking Co.** adlı şirketini kurdu ve en az 20 sterlinden başlayan teminat mektupları satışına başladı. Bu mektuplar, Moskova'dan Madrid'e kadar 90 kentte geçerliydi ve hırsızlığa karşı garanti ediliyordu. Herries müşterilerinin kendilerine yatırdığı parayı kullanmanın getirdiği avantajdan yararlanıyor, ayrıca onlardan bir komisyon talep etmiyordu. 1839 yılında, şirket en başarılı dönemini yaşadı. O yıl, müşterilerin elindeki mektup değeri 120 bin sterlini buluyordu.

Günümüzde, yalnız bankalarda değil, hemen tüm alışveriş ve hizmetlerde yararlanıla-

Belirli bir standardizasyona gidilinceye değin, değişik ülkelerin değişik kentlerinde bilefarklı trafik işaretleri kullanılıyordu. Fotoğrafta görülen "uyan işareti", çok eğimli bir tepeye yaklaşan sürücülerini uyarmak üzere 1910 yılında İngiltere'de kullanıldı.

İLK TRAFİK İŞARETLERİ

İngiltere'de, bölgesel bisiklet kulüpleri tarafından 1879 yılının Aralık ayında karayollarının kimi bölümlerine takıldı. Tahta direkler üzerine metal plakalar çakılarak elde edilen bu ilk trafik işaretlerinin üzerinde şu uyarı vardı: **"BİSİKLETÇİLER, DİKKAT. BÜTEPE TEHLİKELİDİR"** İlk yıl yaptırılan 25 uyarının nerelere çakıldığı tam olarak bilinmiyor.

Arabalar için **"ilk trafik işareti"** ise, 1901 yılının Ekim ayında il yönetiminden gerekli izin alınarak İngiltere'nin Gloucester kentinde **Birdlip Tepesi'ne** takıldı. Bu uyarı işaretini Kraliyet Otomobil Kulübü hazırlatmıştı. Yerel yetkililer tarafından hazırlatılan trafik işaretlerinin karayollarına konulması ise 1903 yılında çıkarılan Motorlu Araçlar Yasası'ndan sonra başlatıldı. 10 Mart 1904 günü, trafik işaretlerinin biçimlerine ilişkin öneriler yayınlandı. Ancak, yerel yetkililer bu önerilere uyup uymamak konusunda serbesttiler. Söz konusu önerilerde, 45 cm çapındaki yuvarlak metal tabakalar üzerinde etrafı beyaz bir çember içinde hız sınırları, kırmızı zemin üzerinde çeşitli yasaklar, kırmızı üçgen zemin üzerinde çeşitli uyarılar bulunuyordu. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, yerel yetkililer, bu önerileri dikkate alıp almamakta kesinlikle serbesttiler. Pek çoğu da dikkate almadı.

Bunun doğal bir sonucu olarak, çok değişik biçim ve renkte trafik sinyalleri türedi. Bunlar yöreden yöreye öylesine farklılıklar gösteriyorlardı ki, bir yerden bir başka yere ilk kez giden bir sürücünün yoldaki işaretleri arabasıyla giderken çabucak görüp kavrayabilmesi olanaksızdı. 1930 yılında çıkarılan bir yasa ile, ülkenin her tarafında tek tip trafik işaretleri kullanılmasına başlandı.

Belirli sayıda da olsa, ilk ulusal nitelikteki trafik işareti uygulamasını başlatan ülke Fransa'dır. 1903 yılında Otomobilciler Derneği tarafından hazırlanıp, Fransa'nın her yerinde geçerli olan tek tip trafik işaretlerinden bazıları, günümüzde de kullanılmaktadır. Bunlar, **"Sola dön"**, **"Sağa dön"**, **"Köprü"**, **"Eğimli yol"** dur.

İlk uluslararası karayolu levhaları ise, 1909 yılında Paris'te toplanan Uluslararası Motorlu Araçlar Konvansiyonu'nda saptandı. Avrupa'nın pek çok ülkesi bu toplantıya katıldı ve alınan kararlar uyguladı. İngiltere ise toplantıya katılmamıştı. Paris'te alınan kararlardan yalnızca beş tanesini 1929 yılında uygulamaya koydu.

Halen tüm dünyada kullanılan karayolu trafik işaretleri de boyut, biçim ve anlatım olarak 1949 yılında Cenevre'de yapılan Birleşmiş Milletler Karayolu Ulaşımı Konferansı'nda saptandı.

bilen modern anlamdaki seyahat çeklerinin yaratıcısı ise, "**Finans dünyasının Edison'u**" olarak ün yapan **Marcellus Berry'dir**. American Express'te çalışmakta olan Berry'nin patronu **James C. Fargo**, 1890 yazında bir Avrupa turuna çıkmıştı. Dönünce, özellikle büyük kentler dışında nakit para sağlamanın güçlüklerinden yakındı. Bunun üzerine Berry, seyahat çeki kavramını akıl etti ve uygulamayı başlattı. 5 Ağustos 1891 günü, Fargo'nun oğlu **William Fargo**, Leipzig'deki Hotel Hauße'de, 50 dolar değerindeki ilk seyahat çekini imzaladı.

İLKDAKTİLO

Pratikte başarılı sonuç veren ilk daktilo, 1808 yılında İtalya'nın **Reggio Emilia** yöresinden **Pellegrine Turri** tarafından geliştirildi. Turri, gözleri görmeyen arkadaşı Kontes **Carolina Fantoni'nin** rahatlıkla yazabilmesi için yapmıştı. Turri ve Fantoni, bu aygıtın da yardımıyla uzun süre mektuplaştılar. Kontesin, 1808-1810 yılları arasında daktiloyle yazdığı mektupların 16 tanesi, halen Reggio eyalet arşivlerinde saklanmaktadır. Daktilonun teknik yapısına ilişkin olarak elimizde hiçbir bilgi yok. Ancak eldeki mektupların incelenmesiyle, bu daktilonun 27 tuşu bulunduğu anlaşıyor. Bu tuşlardan 23 tanesi, İtalyan alfabesindeki harfleri, dört tanesi de noktalama işaretlerini taşıyordu.

SERİ ÜRETİMİ YAPILAN İLKDAKTİLO

Danimarka'da "**Skrivekugle-Yazan Top**" adıyla 1870 yılının Ekim ayında piyasaya çıktı. Aygıtın mucidi **Pastor Malling Hansen** idi. Üretimini ise Kopenhag'daki Jurgens Mekaniske Establisement tesisleri gerçekleştirdi. Pirinç ve çelikten yapılan bu daktilonun ağırlığı 80 kilo civarındaydı. Üzerinde 52 tuş vardı. 1872 yılında İngiltere'de satışına başlandığında fiyatı 100 sterlindi. Hansen'in buluşu olan daktilolar, Avrupa'da ve Amerika'da satıldı ve pek çok modeli Birinci Dünya Savaşı'nda kullanıldı.

Hem büyük, hem de küçük harf yazabilen ilk daktiloyu, 1878 yılında New York'taki Remington firması üretti. 1883 yılında, Kanada'nın Toronto kentinde faaliyet gösteren Hortor firması, kullanan kişinin yazdıklarını görebildiği ilk daktiloyu yaptı. Portatif ilk daktilo ise 1897 yılında, ABD'nin Stamford kentinde Blickensderfer firmasınınca, Blick No7

modeliyle piyasaya çıkarıldı. Bu ilk portatif daktilonun ağırlığı 3.5 kiloydu. 1901 yılında, Washington'daki Cahili Writing Machine Co. şirketi, Dr. Thaddeus Cahill'in buluşu olan ilk elektrikli daktilonun üretimini başlattı. İlk 40 aygıtın maliyeti 157 bin doları bulunca, projeden vazgeçildi. 1902 yılında Blickensderfer şirketi, ilk başarılı elektrikli daktilo üretimini gerçekleştirdi.

İLK BAYAN DAKTİLO

Bayan daktilolara ilişkin ilk belge, bir New York gazetesi olan The Nation'ın 15 Aralık 1875 tarihli sayısındır. Bu gazetede, Remington firmasının New York bayii olan Locke, **Lost and Bates Ltd.** şirketinin bir ilanı vardı. Bu ilanda, kendine güvenebilen genç hanımların "**daktilo yazarak**" haftada 10-20 dolar kazanabilecekleri belirtiliyor ve yüz genç kıza "**Çok iyi koşullar**"la iş bulunacağı garanti ediliyordu.

Bu ücretler, o dönemde hanımların rüyalarında bile göremeyeceği kadar yüksek rakamlardı. Remington Co. tarafından bir yıllık üretimden sonra çoğalan daktiloları kullanabilecek nitelikte elemanların sayısının azlığı da ücretin yükselmesinin başlıca nedenlerinden biriydi. Gerçi zamanla hayli düşme gösterdi ama, yine de öteki mesleklerle kıyaslandığında, bir kadın için çok çekiciydi. 1888 yılında, New Orleans'ta bir kadınlar kulübünün üyelerine seslenen daktilo pazarlamacısı **Harry Hodgson**, bu mesleğe girmek isteyen hanımların haftada 6 dolar ücretle işe başlayabileceklerini, kendilerini kanıtladıktan sonra, 20 dolara kadar yükseltebileceklerini söyledi. Aynı günlerde bir "**tezgâhtar kız**" ise ancak ayda 6 dolar alabiliyordu. Üstelik daktilo hanımlar, 8.30-17.30 arasında çalışıyorlar, öğleyn de yarım saat "**yemek molası**" veriyorlardı. Tezgâhtarların ise 12 saat süreyle ayakta durması gerekiyordu. Daktilonun, özellikle orta sınıfın altındaki genç kızların evlerine olan bağımlılıklarından kurtulabilmelerinde büyük etkisi oldu. Telefonun da bürolara girmesiyle pek çok kadın kolaylıkla iş bulma olanağına kavuştu ve sekreterler iş dünyasındaki yerlerini aldılar.

İLKDAKTİLOKURSU

1877 yılında New York'ta daktilo üretimi yapan YWCA firmasının merkez bürosunda açıldı. İlk sekiz kursiyer hanım, yeteneklerinden çok, konuya olan istekleri gözönüne alınarak seçildi. Çünkü, hiç kimse, altı ay gibi

kısa bir zamanda, bir "kadının" daktilo öğrenebileceğine inanamıyordu. Ancak, sekiz kursiyer de yeteneklerinden kuşkuya düşenleri mahcup ederek, "başarılı" oldular ve hemen iş buldular. Ne var ki, bu çalışma, pek çok kişi tarafından şiddetle eleştiriliyordu. Hatta, bu gelişmeyi bir "ahlak çöküntüsü" olarak değerlendirenler bile çıktı. Yine de kızlar, yılmadan çalışmalarını sürdürdüler. Bu, başka hanımların da konuya ilgi duyabilmek cesaretini göstermelerini kolaylaştırdı ve YWCA'nın kursları daha geniş bir kadro ve öğrenci sayısıyla sürdü.

İLKDAKTILOYARIŞMASI

25 Temmuz 1888 günü Cincinnati'de yapıldı ve Salt Lake City Federal Mahkemesi'nin zabıt kâtibi **Frank McGurrian** birinci oldu. McGurrian, Remington marka daktilosunu kullanırken, harflere hiç bakmıyor ve 10 parmağıyla yazıyordu. Rakibi **Louis Taub** ise, gözünü Caligraph marka daktilosunun tuşlarından hiç ayıramadığı gibi, yalnızca dört parmağını kullanabiliyordu. Bu ona hem 500 dolarlık ödülü, hem de işini kaybettirdi. Çünkü, bu yarışmanın hemen ardından dünyanın her yerinde 10 parmak daktilo yazma kursları açıldı ve McGurrian gibi daktilo kullanamayanlar zor iş bulur oldular.

İLKŞEMSIYE

Fransa Kralı VIII. Louis'nin malvarlığının listesi 1637 yılında çıkarılırken bir bölümünde de şu satırlar yazıldı: "Taftadan yapılmış, değişik renklerde 11 güneş siperliği. Yağlı kumaştan üç şemsiye. Hepsinin de sapları altın ve gümüşten."

Bu listeden çağdaş uygarlığın ilk günlerinde yağmurlu ve güneşli havalara için ayrı ayrı şemsiye türleri kullanıldığını anlıyoruz. Kuşkusuz, Kral VIII. Louis ve kendisinden sonragelen öteki erkekler hiç şemsiye taşımadılar. Ancak VIII. Louis' nin güzel eşi Avusturyalı **Anne**, bir gün zarif bir şemsiyeyle, halk arasında görüldü ve bu Parisli hanımlar arasında şemsiye modasının büyük bir hızla yayılmasına neden oldu.

Erkeklerin şemsiyeye karşı olan önyargılı tutumları da ilk kez Fransa'da değişti. Parisli üretici **Marius**, 1715 yılında ilk açılıp kapatılabilir erkek şemsiyesini yaptı. Bu ürününü tanıtabilmek için hazırladığı reklam kampanyasında el çizimi resimlerle süslenmiş posterler kullandı. Bu posterlerde çok güzel bir genç kadın, modanın son örneklerinden bir bayan

şemsiyesiyle yürüyordu. Yanında da güçlü ve yakışıklı bir erkek vardı. Erkeğin elindeki şemsiye ise süs ve aksesuardan yoksundu.

18. yüzyılda şemsiye fiyatları çok yüksekti. Örneğin Ambrose Barnes, 1718 yılında bir şemsiyeyi 25 şiline aldığından söz ediyor. Bu nedenle, insanlar şemsiye almak yerine gerektiğinde kiralamayı yeğliyorlardı. Hemen her kilise, kahvehane ya da kulüpte kiralık şemsiye bulmak mümkündü.

İngiltere'de erkeklerin şemsiye taşımaları ise ancak 18. yüzyılın sonlarına doğru olağan bir durum haline gelebildi. 1750 yılında Rusya ve İran'a yaptığı yedi yıllık geziden dönen **Jonas Hanway**, oradan kazandığı alışkanlıkla, Londra'da şemsiye ile sokağa çıkan ilk erkek oldu. Önceleri onu kınayanların sayısı çok fazla idi. Ama 30 yıl sonra şemsiyesizlik kınanmaya başladı.

İLK METRO

Metro fikri ilk kez 1846 yılında Metropolitan Demiryolları'nı incelemekle görevli komisyonun üyelerinden **Charles Pearson**'ın kafasında oluştu. 1853 yılında bu amacı gerçekleştirmek üzere North Metropolitan Railway Co. adlı şirket kuruldu. Mali güçlükler nedeniyle çok zaman yitirildi, ilk kez hattın yapımına 1860 yılının Ocak ayında, Londra'da, Euston Square'de başlanabildi. 4 mil uzunluğundaki ilk hat, 10 Ocak 1863 günü saat 06.00'da hizmete girdi. Farrington Street ile Paddington ana terminalleri arasında yedi istasyon bulunuyordu ve tüm ulaşım süresi 33 dakika idi. Yolcu vagonları gaz lambalarıyla aydınlatılıyordu ve **Daily Telegraph** gazetesinin yazdığına göre, "Birinci mevki vagonlarda ışık o denli güçlüydü ki, insanlar gazetelerini çıkarıp rahatlıkla okuyabiliyorlardı." İlk gün, 15'er dakikalık aralıklarla kalkan dörder vagonluk altı katar, karşılıklı 120 sefer yaptı ve 30 bin yolcu taşıdı.

İLK TÜP GEÇİT

Thames Nehri altında yapıldı. Londra'nın kent merkezini, South London'a bağlayan bu tüp geçit, 1869-1870 yıllarında, Güney Afrikalı **James Greathead** tarafından inşa edildi. Greathead'ingeliştirdiği özel bir yöntemle, yüzeysel hafriyata gereksinim duyulmadan tamamen toprak altında çalışıldı. 480 metre uzunluğundaki tüp geçitte, 2 Ağustos 1870 ile 23 Aralık 1870 tarihleri arasında küçük bir katar çalıştırıldı. Ancak ücretlerin pahalı olma-

si nedeniyle yolcular tarafından rağbet görme-
yince, yaya geçidi haline getirildi ve 1894 yı-
linda, Thames Nehri üzerinde Tower Bridge
yapılana değin bu şekilde hizmet verdi.

METRODAİLKELEKTRİKLİ TREN

Resmen 4 Kasım 1890 Salı günü, Londra'da kent merkezi ile South London'ı birbirine bağ-
layan hatta hizmete girdi. O gün, Galler Pren-
si, King William Caddesi'ndeki istasyondan
metroya binerek Oval İstasyonu'na kadar git-
ti. Elektrikli metronun halka açılışı ise, 18
Aralık 1890 günü yapıldı. Nereye gidilirse gi-
dilsin, yolculardan 2 peni ücret alınıyordu ve
bilet sistemi olmadığından bu ücret, metronun
girişinde ödeniyordu. Bu hatta hizmet veren
14 adet dört tekerlekli 12 tonluk elektrikli lo-
komotifler, Manchester kentinde **Mather and
Platt** şirketi tarafından yapılmıştı ve her biri
üç vagonu saatte ortalama 11.5 mil hızla çe-
kebiliyordu. Her vagonun önünde ve arkasın-
da, metal bir platforma açılan, kaydırmalı ka-
pılar vardı. Bu kapıları her istasyonda tren gö-
revlileri açıp kapatıyorlardı.

Hem lokomotif bölümünün hem de taşıma
kısmılarının tek parça halinde üretildiği ilk
motorlu trenler, 18 Ağustos 1898 günü Wa-
terloo and City Railway şirketi tarafından Wa-
terloo ile Bank arasında çalışan metro hattın-
da hizmete kondu. Araçlar, ABD'nin Wil-
mington kentinde Jackson and Sharp firması
tarafından üretilmişti.

Metro girişlerine "**jetonlu turnike**"lerin
ilk konulması ise, 1904 yılında Londra'da ger-
çekleşti. 1922 yılında otomatik kapılı vagon-
lar hizmete girdi.

İLKÜNİVERSİTEGAZETESİ

"**Student**" adı altında, Oxford Üniversitesi'ne,
Londralı kitapçı ve yayıncı **John New-
bery**'nin yol göstermesiyle 31 Ocak 1750 ile
Temmuz 1751 arasında yayınlandı. Gazetenin
editörlüğünü ozan **Christopher Smart** yapıyor-
du. 19 sayı yayınlanan Student, edebiyata faz-
la yer vermedi.

İLK SÜPÜRGE MAKİNESİ

1901 yılında, köprü mühendisi Hubert Cecil
Booth tarafından gerçekleştirildi. O yıl, Bay
Booth bir gün Londra'daki St. Pancras istas-
yonunun lokantasında otururken, vagonların
nasıl temizlendiğini gördü. Sıkıştırılmış hava

ile çalışan makineler aracılığıyla görevliler va-
gonları temizliyorlardı. Ancak makine ne den-
li güçle üflesin, havaya kalkan tozlar,
bir süre sonra yeniden koltukların üzerine ini-
yorlardı. Bu durumu gören Bay **Booth**, üfle-
me sisteminin yanlış olduğunu, makinelerin
tam tersine, tozları emmeleri gerektiğini söy-
ledi. Çevresindekiler, böyle bir şeyin mümkün
olamayacağını öne sürdüler. Bunun üzerine
cebinden bir mendil çıkardı ve oturduğu deri
koltuğun üzerine torba şeklinde koydu. Ağ-
zını beze dayadı ve hızla içini çekti. Mendili
eline aldığı anda koltuğa değen kısmının tozlarla
kaplanmış olduğu görüldü. Daha sonra bu sis-
temi geliştirdi ve "**emici süpürge makinesi**"nin
ilk prototipini o yıl içinde yapmayı başardı.
Vacuum Cleaner Co. Ltd adlı bir şirket kur-
du ve 25 Şubat 1902 günü, Booth, şirketini ta-
nıtan ilk broşürleri bastırdı.

O dönemde, pek az evde elektrik bağlıydı
ve emici süpürge fiyatı da herkesin alama-
yacağı kadar pahalıydı. Bu nedenle Booth,
ürettiği makineleri satmak yerine bir temizlik
servisi kurmayı akıl etti. Dört tekerlekli bir atlı
arabanın üzerine akaryakıt ya da elektrikle ça-
lışabilen çok güçlü bir emici pompa yerleş-
ti. Bu pompa, isteyen müşterinin evinin önü-
ne kadar arabayla taşınıyordu. 230 metre
uzunluğundaki hortum, birinci kat pencere-
lerinden birinden binanın içine sokulduktan
sonra tüm halı, perde ve döşemeler üzerinde-
ki tozları emiliyordu. BBC'de kendisiyle yapı-
lan bir programda, Booth, aygıtının tek olum-
suz yönünün, çıkardığı aşırı gürültü oldu-
ğunu söyledi. Zira pompa çalıştığı anlarda, çev-
reden geçen atlar ürüyor, arabacılar çok zor
durumlarda kalıyorlardı.

Booth'un süpürgesi, en önemli işlevlerin-
den birini, 1902 yılında İngiltere Kralı VII.**Ed-
ward**'ın "**taç giyme törenleri**"nde yerine
getirdi. Kral'ın taç giyeceği kilisede tüm ha-
zırlıklar tamamlanmıştı. Birden, yerdeki açık
mavi halı döşemenin son derece tozlu olduğu
görüldü. Kral, taç giymek için bu zemine diz
çökemezdi. Üstelik, alışlagelmiş yöntemlerle
kiliseyi süpürerek temizlemek için de vakit çok
geçti. Booth, bu durumu haber alınca, töreni
düzenlemekle görevli saray yetkilisine giderek,
yardım önerisinde bulundu. Bir saat sonra,
Booth'un arabası, kilisenin önüne getirildi ve
dev hortum sıraların arasında dolaşmaya baş-
ladı. Olayı öğrenen Kral çok memnun oldu ve
Buckingham Sarayı'nda kendisi ve Kraliçe
Alexandra için de bir "**gösteri**" düzenlemesi-
ni istedi. Bu gösteriden sonra Booth, makine
satmama politikasında bir değişiklik yapmak
zorunda kaldı. Çünkü bu kez sipariş, bizzat
Kral'dan geliyordu ve çok geçmeden biri, Buc-

kingham Sarayı'na, diğeri de Windsor Şatosu'na, iki adet emici süpürge satıldı.

Kraliyet ailesinin gösterdiği bu ilgi, Londra sosyetesine de yansımakta gecikmedi. İngiliz soyluları, bu yeni aygıtı yalnızca yararlı bir temizlik aracı olarak değil, aynı zamanda bir gösteri unsuru olarak da kabul ediyorlardı. Pek çok soylu ailenin düzenlediği suarelerde, Booth'un şirketinden gelen görevlilerin yaptığı temizlik, ilgiyle izlenen bir gösteri niteliğini taşıyordu. Halıların ve perdelerin temizlenişini soyluların büyük bir zevkle izlediğini öğrenen Booth, şeffaf bir hortum takarak, sosyete mensubu kişilerin kendi pisliklerini daha iyi görebilmelerini, böylece daha çok zevk alabilmelerini sağladı(!)

Elektrikli "ev tipi" ilk portatif süpürge, 1905 yılında San Francisco'da Chapman and Skinner tarafından piyasaya sürüldü. Ağırlığı 46 kilo olan bu makinenin bir benzeri de, ertesi yıl Booth'un Londra'daki tesislerinde üretildi.

Toz torbası, sapına bağlı olan portatif elektrik süpürgelerinin ilki de 1907 yılında ABD'nin Ohio eyaleti, Canton kentinde, **J. Murray Spangler** tarafından yapıldı. Spangler, bu ilk makinesinde, toz emici torba olarak karısından büyük ricalar karşılığında alabildiği bir yastık kılıfını kullanmıştı.

Bir gün, bir rastlantı sonucu Spangler'in buluşunu gören hemşerisi J.H. Hoover, bu harika makineye büyük ilgi duydu. Asıl mesleği, koşum yapımcılığıydı. Ancak, otomobillerin sayısının hızla artması, onun işine olan ilgisini azaltmış, Hoover de yeni bir iş arayışına girmişti. Ne yapıp etti ve Spangler'den elektrik süpürgesinin yapım haklarını satın aldı. 1908 yılında, tanesi 70 dolardan ilk modellerini piyasaya çıkardı. Bu yeni aygıtı olan ilgi öylesine büyük boyutlara ulaştı ki, üç yıl sonra Hoover, Kanada'da ayrı bir fabrika açmak zorunda kaldı. Oradan da tüm dünyaya yayıldı. Aygıtın bulucusu olan Spangler'in adı silinip giderken, Hoover adı yalnızca elektrik süpürgesinin simgesi olmakla kalmadı, birçok dilde elektrik süpürgesiyle temizlik yapmaya "Hooverlemek" dendi.

İLK SATIŞ MAKİNESİ

Bozuk para karşılığında bir pipoyu doldurmayaya yetecek miktarda tütün veren ilk satış makineleri, 1615 yılında İngiliz tavernalarında görülmeye başlandı. Üstteki delikten bir peni atıldığında, kapağın üstündeki kilit açılıyor ve müşteri, bir pipo dolusu tütünü kendi elleriyle alıyordu. Tabii, bu tür bir satışta, müşteri-

ye güven unsurunun büyük etkisi vardı ama, yine de taverna sahipleri makineleri, gözlerinin önünde bir yere koymayı tercih ediyorlardı. Bu ilkel satış makineleri, 19. yüzyıla kadar kullanıldılar.

İLK OTOMATİK SATIŞ MAKİNESİ

Gerçekten başarılı sonuç veren ilk otomatik satış makinesinin patenti, 1867 yılında Almanya'da Carl Ade tarafından alındı. Gerçi bu makinede, mendil, sigara ve şekerleme satılması planlanmıştı ama, gerçekten kullanılıp kullanılmadığı bilinmiyor.

Ticari olarak başarıyla kullanan ilk otomatik satış makinesi, Percival Everitt tarafından posta kartı satmak üzere geliştirildi ve 1883 yılında Londra'da Mansion House Metro İstasyonu'nda bir platform üzerinde hizmete kondu. Gerçi pek çok kişi kâğıt, portakal kabuğu, kösele parçası gibi ıvr zıvrın, para yerine kullanıp bedavacılık yapmayı deniyor ye bu da makinenin sık sık atızalanmasına neden oluyordu ama, Everitt yılmadı ve çalışmalarını sürdürerek, aygıtı daha da geliştirdi. 25 Kasım 1887'de Sweetmeat Automatic Delivery Co. adlı şirketi kurarak, aygıtını tüm ülke çapında yaymak üzere harekete geçti.

Aslen ABD'li olan Everitt'in makineleri, kısa süre içinde öteki ülkelerde de yayılmaya başladı. 1888'de çiklet satan ilk otomatik makine, Fransa'ya getirildi. Körlere yardımı amaçlayan bir dernek, ertesi yıl, bu makineyi bütün istasyonlara kurdu. Amerikalılar, otomatik satış makinelerini 1889'da bir kumar makinesi haline dönüştürmeyi başardılar. Daha sonra da bu makineden sayısız biçimde yararlandılar ve hatta fasulye bile sattılar (1901). 1890'lı yıllarda Utah eyaletinin Corinne kentinde oturanlar, bu makinenin iki gözünden birine iki gümüş dolar, ötekine de yarım dolar atmak suretiyle özel boşanma formları alabiliyorlardı. Almanlar da bu konuda ne denli yaratıcı zekâyâ sahip olduklarını kanıtlamakta gecikmediler ve 1895'te para karşılığında satış yapan otomatik lokantaları kurdular.

İLK DUVAR KÂĞIDI

Cambridge'deki Christ's College'in yönetim binasında 1911'de yapılan bir restorasyon sırasında, 1509'da duvar kağıdıyla kaplandığı anlaşılan bir duvar ortaya çıkarıldı. Siyah-beyaz renkli desen, kadifemsi bir yapıya sa-

hipti ve çevresi çam yapraklarıyla sarılmış kozalak figürlerinden oluşuyordu. Desenin sol tarafında, ortalara doğru bir H harfi, bunun tam ters yönünde de bir kuş motifi vardı. Bu iki sembol, kâğıdı Hugo Goes'in yaptığını kanıtladı. Marka olarak H harfini, imza olarak da bir kaz resmini kullanan Hugo Goes, 1509 yılında York kentinin Steengate yöresinde bir basımevi işletiyordu.

Duvar kâğıdı, hurda kâğıtların ve müsveddelerin kullanılmamış yüzlerine 40x28cm boyutlarında bir tahta klişe yardımıyla basılmıştı. Kullanılan müsveddeler arasında Kral 7. Henry'nin ölümü (21 Nisan 1509) nedeniyle yazılmış şiir, VII. Henry'nin tahta çıkışını duyuran bir bildiri ve bazı askeri belgeler vardı. Bu belgelerin tarihleri, bir duvarı kâğıtla kaplanan binanın 1509 yılı sonlarında tamamlanmış olduğunu ortaya koydu.

İLK SAVAŞ MUHABİRİ

İngiltere'nin Yorkshire kentinde dünyaya gelen **John Bell**'dir. Bell, 1789 yılının Haziran ayında, eski iş ortağı Yüzbaşı **Edward Topham**'a sözlü bir savaş açabilmek için "**The Oracle**" ya da "**Bell's New World**" adında bir gazete çıkarmaya başladı. 1793 yılının Şubat ayında Fransa, İngiltere'ye savaş ilan etti. Aynı ay içinde, seçme alaylardaki piyade askerlere yayın yoluyla hakaret ettiği gerekçesiyle Bell aleyhine bir dava açıldı. Duruşmaya gitmeyi reddedince, bütün malvarlığına el konuldu ve bunlar açık artırma yoluyla satıldı. Elinde yalnız gazetesi kalmıştı. Bunun üzerine eski servetine yeniden kavuşabilmek için, tek çarenin gazetenin tirajını yükseltmek olduğuna karar verdi ve savaşı yerinde izlemek üzere cepheye gitti. Ancak, cepheye İngiliz askerlerinin yanında değil, düşman saflarında yer aldı. Bazıları bunu bir ihanet olarak kabul ederken, bazıları da, düşman hatlarını en iyi haber kaynağı olarak değerlendirdiler.

O günlerde basının savaş haberlerini vermek için bulduğu en kolay yol, yabancı ajanslardan gelen haberleri aktarmaktı. Birkaç gazete ise, savaş alanına en yakın başkentten gelen haberleri —daha doğrusu dedikoduları— vermekle yetindiler. Ama **The Oracle**'in okurları, savaş hakkındaki en gerçek haberleri, ilk elden alıyorlardı. Böylece, öteki gazeteler haberleri atarken ya da değişik biçimde verirken, onlar, Bell'in kaleminden İngilizlerin Le Cateau-Cambresis, Villiers-en-Cauchie ve Troixelle'de kazandıkları zaferlerle, Torunay'daki büyük hezimetini öğrendiler.

O dönemde, büyük tiraj kaybına uğrayan

"**The Times**" gazetesi, Bell'i, "**Robespierre'in kanlı bir uydusu ve Jacobin küfürlerin sesi**" olmakla suçladılar. Gerçi bu çok ağır suçlamaları kanıtlayabilecek herhangi bir durum yoktu ama, yine de Bell'in o dönemin anlayışına çok ters bir biçimde düşman saflarında ellerini kollarını sallayarak nasıl gezebildiği de merak konusuydu.

1794-1795 kışındaki büyük ricat başlayınca, Bell, yazı işleri müdürlüğündeki güvenli koltuğuna dönmenin zamanının geldiğine karar verdi. Açtığı çığır, daha sonra başta kendisini çok eleştiren **The Times** olmak üzere, birçok yayın organı tarafından izlendi. **The Times**, 1808'deki savaşta, **Henry Crabb Robinson**'u görevlendirdi. Aynı gazete, Kırım Savaşı'na da **William Howard Russell**'i gönderdi. Mezar taşında, "savaş muhabirlerinin ilki ve en büyüğü" yazan Russell, Kırım'dan gönderdiği haber aracılığıyla, gerçekten bir ulusal kahraman haline geldi ve savaş alanından haberleri telgrafla geçen ilk muhabir oldu.

Savaş alanından telefonla haber geçen ilk gazeteci de, **The Times**'tan bir muhabir oldu. "**The Times**'in temsilcisi, İkinci Afgan Savaşı sırasında, 19 Nisan 1880 günü meydana gelen çarpışmalarda, General **Sir Donald Stewart**'ın uğradığı yenilgiyi heliyograf aracılığıyla cephe gerisine anlattı. Bu bilgiler, önce sahra telgrafı, sonra da ticari hatlarla Londra'ya ulaştı ve ertesi gün gazetede yayınlandı.

İLK CEP SAATİ

1462 yılında, İtalyan saatçi **Bartholomew Manfredi**, **Manta Markisi**'ne bir mektup yazarak, ona **Modena** Dükü'nünkinden çok daha güzel bir cep saati yapmayı önerdi. Bu belge, cep saatine ilişkin en eski belgedir.

Günümüze kadar kalabilen en eski saat ise, 16. yüzyılın başlarında Bavyera'nın Nuremberg kentinde **Peter Henlein** tarafından yapıldı. Bu saat, halen Philadelphia Memorial Hall'da muhafaza edilmektedir. Müzede, saatin yapım yılı olarak 1504 yılı gösterilmekteyse de, bu bilginin doğruluğu biraz kuşkuludur. Çünkü bazı belgeler, Henlein'in 1509 yılında saatçi işliğini açtığını gösterirken, onun saat üretmeyi başardığını gösteren ilk belge de, 1511'den kalmaz. O yıl, Nuremberg sakinlerinden **Johannes Coclaeus**, bu konuya ilişkin olarak şunları yazdı:

"**Günden güne deha eseri buluşlar birbirini izliyor. Petrus Hele (Peter Henlein) adlı genç adam da, geçenlerde yaptığı böyle bir bu-**

1925 yılında Münih'te düzenlenen gösteri niteliğindeki yarışa, otomobil sanayiinin öncülerinden Karl Benz, 1886 modeli üç tekerlekli otomobiliyle katıldı. Benz, o tarihte 81 yaşındaydı.

İLK ANTİKA ARABA YARIŞI

12 Temmuz 1925 günü Münih'te, Allgemeine Schnauferklub adlı derneğin 25.kuruluş yıldönümü nedeniyle düzenlendi. O gün, dünyanın petrole çalışan en eski arabası olan üç tekerlekli, 1886 model Benz marka arabayı, bizzat

yapımcısı **Karl Benz** kullandı. "Antika" araba, henüz 40. yılını yaşarken, sürücüsü ve yapımcısı 81 yaşındaydı. Gösteriye katılarak araba kullanan ya da sürücüye eşlik eden öteki ünlüler arasında **Karl Opel, Emil Stoewer, Auguste Horch ve Heinrich Kleyer** gibi Alman otomotiv sanayiinin öncü isimleri de vardı.

hışla, en büyük matematik bilginlerini bile hayretler içinde bıraktı. Çok az bir demir parçasından ve hiçbir ağırlığa bağlı olmadan çalışan bir saat yaptı. Bir tür yuvarlak tekerleği andıran bu saat, cebe konabildiği gibi, boyna da asılabiliyor ve ne durumda olursa olsun, vakti gösteriyor."

AKREPLİVEYELKOVANLI İLK SAAT

1665 yılında, İngiltere'nin Bermondsey kentinde **John Fitter** tarafından yapıldı. O güne gelinceye değin, cep saatlerinde yalnız saati

gösteren bir kol vardı. Fitter'in geliştirdiği teknik sayesinde hem saati, hem de dakikayı gösteren saat yapılmış, oldu.

MÜCEVHERLİ İLK SAAT

Londra'da yaşayan İsveç asıllı geometri ve optik bilgini **Facio de Duillier** ile Fransız asıllı saat yapımcısı **Peter Debaufre** adına patent tescili, 1 Mayıs 1704 günü yapıldı. Bu ikili tarafından hazırlanan ilk mücevherli saatin, **Sir Isaac Newton** tarafından kullanıldığı söylenir. Saatlere mücevher takılması, 1825 yılına gelene değin, oldukça ender görülen bir işlemdi. O yıl İsviçre'nin La Chaux-de-Fonds kentinde, saat mücevherciliği, başlı başına bir işkolu haline geldi ve bu dönemin ardından, mücevherli saat imali hızlandı.

İLK KOL SAATİ

İlk kol saatine ilişkin en eski belge, 1790 yılına aittir. Bu belgeye göre, Cenevre'de saat yapımıyla uğraşan Jaquet-Droz und Leschot firması, "bileğe takılabilecek" bir saat yapmayı başardı. Günümüze kadar ulaşabilen en eski kol saati örneği ise, 1806 yılından kalmandır. Parisli kuyumcu **Nitot** tarafından yapılan bu altın saatin kemeri de, inci ve yakutlarla süslenmişti ve İmparatoriçe **Joséphine**'e aitti. 19. yüzyılda yapılan bu tür saatler, saatçilerden çok kuyumcuların eseridir. İlk erkek kol saatleri, Alman Donanması tarafından 1880 yılında La Chaux-de-Fonds kentindeki **C. Girard-Perregaux**'ya sipariş edildi. Bunlar, süsten çok, zaman ölçme aygıtı görevini üstlenen saatlerdi ve Alman denizcileri için görevleri sırasında gerçekten yararlı oldu. Mekanik aksamaların oturtulduğu kasa, altından yapılmıştı ve kemer olarak da deri kullanılıyordu. Girard-Perregaux firması Alman Donanması için hazırladığı saatleri, genel olarak da pazarlayabilmek için yeni parti imalata geçti. Ancak, o dönemde bu kol saatlerine tek ilgi, Peru'dan geldi. Amerikalıların ve öteki ülke insanların ilgisizliği, İsviçre'de erken doğum yapan kol saati endüstrisini engelledi.

1908 yılında Parisli hanımların kol saatleri takmaya başlamasıyla, Avrupa kıtasında bu saatlere olan ilgi, büyük ölçüde arttı.

Birinci Dünya Savaşı'na gelinceye değin, erkeklerin kol saati takması, kadınsı bir davranış olarak değerlendiriliyordu. Ancak, savaş sırasında cep saatlerinden çok daha pratik

oldukları anlaşıncı, bu değer yargısı da ömrünü doldurdu.

TUVALETLİ İLK VAGON

George Mortimer Pullman tarafından yapılan yataklı vagonların "Old No. 9" tipi olanlarının baş ve son taraflarına birer tuvalet kondu. Bu vagonlar, 1 Eylül 1859 gününden itibaren ABD'de Chicago-Alton hattında kullanılmaya başlandı.

• İngiltere'de tuvaletli vagonlar ilk kez 2 Nisan 1873 günü hizmete girdi. Glasgow-King's Cross hattında çalıştırılan bu vagonlarda, yan yana iki tuvalet vardı. Kapıları ters yönde olan tuvaletlerden her biri, bir birinci mevki kompartımana bakıyordu.

TUVALETLİ İLK KUÇAK

Rusların dev yolcu uçağı **Rusky Vitiaz**'dır. Çizimleri **Igor Sikorski** tarafından yapılan uçağın deneme uçuşu, 13 Mayıs 1913 günü Petrograd'da gerçekleştirildi. Uçakta yapılan tuvaletin alafranga olup olmadığı bilinmemekle birlikte, Sikorski'nin belirli bir yükseklikteki insanların tuvalet gereksinimlerini ve sorunlarını çözümlemeyi düşünen ilk bilim adamı olduğuna kuşku yoktur.

İLK HAVA TAHMİNİ

John Houghton tarafından çıkarılan "A Collection for the Improvement of Husbandry and Trade" adlı haftalık dergide yayınlandı. 14 Mayıs 1692 tarihli dergide, yeni başlatılan bu hizmet, şu sözlerle tanıtılıyordu: "**Bilimsel bazı yöntemlerin kullanılması, bu konuda yapılan bazı kehanetlerin de önüne geçektir.**" Bu tanıtım yazısının altında, bir sonraki haftanın yedi gününde, bir önceki yıl yaşanan basınç, sıcaklık ve rüzgâr şiddetleri liste halinde veriliyordu. Gresham Koleji'nden **Henry Hunt** tarafından sağlanan bu bilgileri değerlendiren okurlar, yedi gün içinde havanın nasıl olacağına kendileri karar veriyorlardı.

Fazla bilimsel olmamasına karşın, Houghton'un bu denemesi, birçok kişi tarafından taklit edildi. Hatta 1711 yılında, "**Aylık Hava Raporu**" adlı bir dergi çıkarıldı. 30 günlük hava tahmini yapılan bu dergide, astroloji, tahmin ve çok az bilimsel katkı ile yapılan değerlendirmeler, ancak şans eseri doğru çıkabiliyordu.

Sir John Harrington, 1596 yılında kendi buluşu olan alafranga tuvaletin nasıl kullanılması gerektiğini gösteren bir kitap yayınladı. O kitaptan alınan bu resimde, Tanrı'dan çok uzak olan bir yer olan tuvalette dua eden bir insanın, mutlaka şeytan tarafından rahatsız edileceği anlatılıyor.

İLK ALAFRANGA TUVALET

İngiltere'de, Elizabeth çağı ozanlarından Sir **John Harrington**, ilk alafranga tuvaletin modelini çizdi. Bu tuvalet, yaptığı takımların üzerine adının baş harflerini "T.C." olarak hakkeden bir usta tarafından, 1589 yılında Sir Harrington'un Kelston'daki evine monte edildi. 1596'da Sir Harrington, "**The Metamorphosis of Ajax**"-"Tuvaletin Evrimi" adlı bir kitap yazdı. Bu kitapta, alafranga tuvaletin malzemesi ve yapılışı, fiyatlarıyla birlikte anlatıldıktan sonra, nasıl kullanılacağı da ayrıntılı çizimlerle tanıtıldı. Temizlik için gerekli olan su, tuvaletin hemen arkasındaki balıklı bir tanktan geliyordu. Tuvalet kullanıldıktan

sonra, oturma yerinin yanındaki bir kol çekiliyor, su, bu kolun kaldırdığı kapaktan geçerek pisliği götürüyordu.

Nasıl kullanılacağını gösteren bir de kitap yazmasına karşın, Harrington'un tuvaletinden yalnız iki tane yapıldı. Bunlardan birini zaten kendi evine kurdurmuştu. İkincisini, Harrington'un vaftiz annesi olan **Kraliçe Elizabeth**, Richmond Sarayı'na yaptırdı. Harrington, temizliğe çok düşkün bir insandı. Her gün mutlaka banyo yapması, yakın dostları tarafından "**akıl almaz bir delilik**" diye nitelendirildi. Ama Kraliçe Elizabeth için aynı şeyleri söylemek biraz zordu. İngiltere tahtının hâkimi, ayda bir kez, o da "**Acaba gerek yar mı?**" diye uzun uzun düşündükten sonra yıkanırды.

Doğru ve bilimsel hava tahmin raporları ilk kez 31 Ağustos 1848 gününden itibaren **Charles Dickens'in Daily News** adlı gazetesinde verilmeye başlandı. Her gün saat 09.00'da çeşitli meteoroloji istasyonlarında yapılan ölçümler, telgrafla Londra'ya iletiliyor, bu bilgilerin Greenwich Rasathanesi'nde **James Glaisher** tarafından değerlendirilmesiyle, ertesi günkü gazetede yayınlanacak olan hava tahmin raporu hazırlanıyordu.

Meteoroloji Bürosu'nun Genel Yönetmeni **Amiral Robert Fitzroy**, 6 Şubat 1861 gününden itibaren denize açılacak gemiler için resmi fırtına tahminleri yayınlamaya başladı. Bir süre sonra, bu hizmet bütün kamuoyuna yönelik olarak yapıldı. "**The Times**" gazetesi, 1 Ağustos 1861 gününden itibaren tahminleri yayınlamaya başladı. O gün, ülkede havanın açık ve yağışsız geçeceği belirtiliyordu, ama bu ilk yayın, aynı zamanda ilk yanlışlığı oldu.

İLK SÖZLÜ HAVA RAPORU YAYINI

ABD'nin Wisconsin eyaletinin Madison kentinde, Wisconsin Üniversitesi'nin İstasyon 9XM adlı radyosunda, 3 Ocak 1921 günü başladı. Mors alfabesiyle hava raporları ise, istasyonun faaliyete geçtiği 1917 yılından beri sürdürülüyordu.

BBC, günlük hava raporunun yayınına, 26 Mart 1923 günü radyodan, 29 Temmuz 1949 günü de TV'den başladı.

DÜĞÜNLERİNE OTOMOBİLLE GELEN İLK ÇİFT

27 Şubat 1897 günü Paris'te, dünyada ilk kez bir otomobil, "**gelin arabası**" olarak kullanıldı. "**Autocar**" dergisinin muhabiri, bir hafta sonra, olayı şöyle anlatıyordu:

"Büyük bir şans eseri, geçtiğimiz cumartesi günü, otomobilin ilk kez gelin arabası olarak kullanılmasına tanık oldum. Otomobil Patignolles Bulvarı'ndaki lokantalardan birinin önünde duruyordu. Üstü çeşitli rozetler ve çiçeklerle süslenmişti. Gelin ve damat, yakınlarıyla birlikte lokantada düğün yemeğini yiyorlardı. Arabayı yapan M.L. Fisson da konuklar arasındaydı. Az sonra, yeni evli çifti, arabalarının içinde mutluluk saçarken gördüm. Direksiyonda, bizzat M. Fisson vardı."

AÇIK BİR YARIŞI KAZANAN İLK KADIN JOKEY

Yarış atları sahibi ünlü milyoner **Solly Joel**'in kızı **Eileen Joel**'dir. 8 Ekim 1925 günü, Newmarket Kent Kupası Yarışı'na Bayan

İLK CAMSİLECEKLERİ

Prusya Prensi **Henri** tarafından bulundu ve 5 Temmuz 1911 günü Prens'in İngiltere'ye gitmek için Hamburg'dan yola çıktığı Benz marka arabaya takıldı. Lastik silecekler elle çalıştırılıyordu. Ertesi yıl, **Brown Brothers** firması, Gabriel marka sileceklerin imalini başlattı. İlk otomatik cam silecekleri ise, 1916 yılında ABD'de, Willys Knight marka arabaların üzerinde aksesuar olarak piyasaya sürüldü. Aküden sağlanan enerjiyle çalışan ilk otomatik cam silecekleri de yine ABD'de, 1923'te Berkshire markasıyla satışa sunuldu.

İLK KADIN BÜYÜKELÇİ

Alexandra Kollantai adlı Rus'tur. Aristokrat bir aileden gelen Bayan Kollantai, 1915 yılında sınıfıyla olan bağlarını kopardı ve Bolşevik'lere katıldı. 1922'nin sonbaharında, Norveç'teki Sovyet misyonuna atandı ve ertesi yıl misyonun başına getirildi. O tarihte, Norveç, SSCB'yi henüz resmen tanımamıştı.

Eileen Joel, 1925 yılında yapılan Newmarket Kupası açık yaşlarında, birinciliğe doğru koşarken görülüyor.

Earl'un Hogier adlı atıyla katıldı ve birinci oldu. Öteki sekiz jokeyden beşi daha kadındı. Newmarket yarışlarının kuralları, 1665 yılında bizzat Kral II. **Charles** tarafından konulmuştu. Bu kurallara göre, dileyen her amatör "**binici**", yarışa katılabiliirdi. Birinci kavra-

mında cinsiyet belirlenmediği için, kadın jokeyler 1920'li yıllarda bu yarışa katılmayı başardılar. 13 Ekim 1927 günü yapılan yarışa, yalnız kadın jokeyler katıldı. Üç yarışmacı arasından Bayan **Iris Rickaby** birinci gelirken, Bayan Joel ikinci oldu.

Bu nedenle, bütün büyükelçilik görevlerini yürütmesine karşın, Alexandra Kollantai, Norveç makamları tarafından akredite edilmemişti. 15 Şubat 1924 günü Norveç, SSCB'yi tanıdı ve Bayan Kollantai, resmen kordiplomatığe takdim edildi. 8 Eylül 1924'te bütün yetkilerle donatılmış büyükelçiliği onaylandı ve "**olağan törenle**" kral tarafından kabul edildi. 1926 yılında Meksika Büyükelçiliği'ne atanıncaya kadar bu görevi sürdürdü. Daha sonra, İsveç Büyükelçiliği de yapan Bayan Kollantai, 1946 yılında emekli oldu.

İLK KADIN AVUKAT

ABD'nin Iowa eyaleti, Mount Pleasant kentinden Bayan **Arabella Mansfield**'tir. Bir avukatın bürosunda stajım tamamladıktan sonra, 1869 yılının Haziran ayında ilk duruşmasına çıktı.

İLK KADIN DOKTOR

Bayan **Elizabeth Blackwell**'dir. 1821 yılında, İngiltere'nin Bristol kentinde dünyaya geldi. 11 yaşındayken, ailesiyle birlikte ABD'ye göç etti. Tıp mesleğine yönelmesinin en büyük nedeni, kanserden ölen bir çocukluk arkadaşıdır. Bu arkadaşı ölmeden önce, eğer bir kadın doktoru olsaydı, ona bazı dertlerini çok daha açık biçimde söyleyebileceğini, böylece de daha az acı çekeceğini belirtmişti. Bunun üzerine doktor olarak insanlara hizmet etmeyi kafasına koyan Bayan Blackwell, Philadelphia ve New York'taki tıp eğitimi veren kuruluşlara başvurdu. Ancak, bunların hiçbirisi kız öğrenci kabul etmek istemediler. En sonunda, profesörlerden biri, kendini bir erkek gibi gö-

İLK KADIN MİMAR

Mesleğini tam olarak yerine getiren ilk kadın mimar Bayan **Ethel Mary Charles**, 1892 yılında "**Sir Ernest George and Peto**" firmasında hizmete başladı. Üç yıl sonra Bayan Walter Cave'in yanına girdi. İngiltere'nin hemen her yerini dolaşarak gotik ve yöresel mimari üzerine bir tez hazırladıktan sonra, 1898'in Haziran ayında sınavlarını başarıyla verdi ve 5 Aralık günü Mimarlar Odası üyeliğine kabul edildi.

rebileceğine inanıyorsa, sınıfına girip derslerini izlemesine izin vereceğini söyledi. Daha sonra New York eyaletinin en küçük üniversitelerinden biri olan Geneva Üniversitesi'nin Tıp Fakültesi'ne başvurdu. Fakültenin Dekanı Dr. Lee, kesinlikle olumsuz bir yanıt vereceklerinden emin olarak, kararı öğrencilerine bıraktığını söyledi. Erkek öğrencilerin ortak toplantısında alınan karar, altında dekanın da imzası olduğu halde, 20 Ekim 1847 günü Bayan Blackwell'e postalandı:

"Karar: Cumhuriyet yönetiminin en önemli ilkelerinden biri, her iki cinsten insanlara evrensel eğitim olanaklarının sağlanması olduğundan; bilimin her dalında, Elizabeth Blackwell'in sınıfımıza katılmak isteğini oybirliği ile ve memnuniyetle kabul ettiğimizden, kendisine ortak davetimizi iletir, aramıza katıldıktan sonra bu karardan dolayı pişmanlık duymasına sebep olabilecek hiçbir olaya fırsat vermeyeceğimizi belirtiriz."

Elizabeth Blackwell, okula başladı ve bir yıl sonraki yaz tatilinde, kendisini Philadelphia'nın Blockley Almshouses kentindeki tifo salgınlarının kurbanlarını tedavi ederken buldu. 23 Ocak 1849 gününde de diplomasını alarak mezun oldu. Paris'teki La Maternite Hastaneleri'nde ihtisasını tamamlayan Dr. Blackwell, yeniden New York'a döndü. Hiçbir hastanede iş bulamayınca, 1852 yılının Mart ayında özel muayenehanesini açtı. İlk hastaları, Quaker mezhebinden kadınlar oldu. 1857'nin Mayıs ayında Marie Zakrzewska adlı Polonya asıllı bir kadın doktorla birlikte, New York Kadın ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi'ni kurdu. 1874'te İngiltere'ye yerleşti. O yıl, Londra'da yeni açılan ve kız öğrencileri kabul eden bir özel tıp fakültesinin jinekoloji bölümünün başına getirildi. 1879'da sağlığını aşırı bozulması nedeniyle emekliye ayrıldı.

İLK KADIN JOKEY

Bir yarışı tamamlayan ilk kadın jokey, Albay Thornton'un metresi Alicia Meynell'dir. Bayan Meynell, 22 yaşındayken bir iddia üzerine 25 Ağustos günü, İngiltere'nin York kentinde bir yarışa katıldı. Sevgilisinin Vingariloadlı atına bindi ve dört millik parkurda Thornville adlı atına binen Yüzbaşı William Filint ile yarıştı. "Bayan Thornton" adıyla yarışa katılan Alicia Meynell, yarışın başında 5'e 4 favori gösteriliyordu. Gerçi ilk üç milde önde gitti ama, atının yorulması sonucu geride kaldı ve rakibi Yüzbaşı Filint, 9 dakika 59 saniye ile birinciliği aldı. Kaybetmeye tahammülü olmayan Bayan Meynell, York Herald

gazetesinin sütunlarında, rakibini, kurallara aykırı yarışmakla suçladı. Ondan daha hazımsız olan sevgilişi Albay Thornton da, seyirci sayısını artırmak amacıyla ortaya konan bin sterlinlik bahsi ödemeyi reddetti.

İLK KADIN DIŞ HEKİMİ

Bayan Lucy B. Hobbs, 21 Şubat 1866 günü ABD'nin Ohio eyaletindeki Diş Hekimliği Koleji'nden mezun olarak, mesleğine ilk adımını attı. O dönemde, dişçilik mesleğini yapabilmek için, bir diploma zorunluluğu bulunmadığından, okuldan mezun olduğu sırada Bayan Hobbs, tecrübeli bir dişçiydi. Bu nedenle kolejde yalnız bir sömestr ders gördü.

İngiltere'de faaliyet gösteren ilk kadın diş hekimi de, bir Amerikalıdır. Dr. Olgavon Oertzen, 1886 yılında Kensington'da muayenehanesini açtı.

PROFESYONEL LİSANSALAN İLK KADIN JOKEY

İngiltere doğumlu Bayan Judy Johnson, 27 Nisan 1943 günü, ABD'nin Baltimore kentinde lisansiyer olarak ilk resmi yarışma katıldı. Bindığı Lone Gallant (Yalnız Çapkın) adlı at, on at arasında 10. oldu. Dokuz atla arasında 30 boy fark vardı. Yine de bu bir başarı olarak kabul edildi. Çünkü, bir önceki yarışmada, erkek bir jokey, finişer sonuncu olarak gelirken, birinciyle arasında 400 boy fark olduğu saptanmıştı. Bayan Johnson, Maryland Jokey Kulübü'ne lisans için ilk kez 1927 yılında başvurmuştu. O zaman kendisine, isteğinin kabul edilmeyeceği söylendi. İkinci başvurusunda ise, profesyonel jokey sayısında başgösteren azalma nedeniyle, amacına ulaştı. Birkaç yarışa daha katıldıktan sonra, asıl mesleği olan antrenörlüğe geri döndü.

KADINLARDAN OLUŞAN İLK JÜRİ

Bütün üyeleri kadınlardan oluşan ilk jüri, 22 Eylül 1656 günü, ABD'de Patuxent kentindeki bir mahkemede görev yaptı. Judith Catchpole adlı kadın, bebeğini öldürmek suçundan yargılanıyordu. Suçlu, çocuğunu öldürmek bir yana, hiçbir zaman çocuk sahibi olamadığına, kadınlardan oluşan jüri üyelerine ikna etti ve sonuçta suçsuz olduğuna karar verildi.

1701 yılında New York eyaletinin Albany kentinde 6 erkek ve 6 kadın üyeden oluşan bir jüri de görev yaptı.

İLK KADIN YARGIÇ

Bayan **Esther Morris**, 17 Şubat 1870 günü, ABD'nin Wyoming eyaletinin South Pass kentinde, Sulh Hukuk Mahkemesi'nde başkanlığa getirildi. İri yapılı, tatlı dilli, ama açık sözlü bir kadın olarak kent sakinlerinin sevgisini kazanan Bayan Morris, görev süresi içinde 70 davayı sonuçlandırdı.

İLK KADIN BELEDİYE BAŞKANI

Susanna Medora Salter, 4 Nisan 1887 günü henüz 27 yaşındayken Kansas eyaletinin Argonia kenti Belediye Başkanlığı'na seçildi. Seçmenlerin üçte ikisinin oylarını toplayan Bayan Salter, kentte yaşayan kadınların kurduğu bir dernek tarafından kendi bilgisi dışında aday gösterilmişti. Adaylığını ancak, oy vermek üzere sandık başına gittiğinde öğrendi.

İngiltere'de de 9 Kasım 1908 günü Bayan **Elizabeth Garret Anderson**, Aldeburgh kentinin Belediye Başkanlığı'na seçildi ve kocasının ölümüyle boşalan koltuğa oturdu. Belediye Başkanı olarak ilk icraatı, seçildiği gün, doğum günü olan Kral VIII. Edward'a bir kutlama telgrafı çekmek oldu.

İLK KADIN PARLAMENTER

Finlandiya'da, 15-17 Mart 1907 tarihinde yapılan genel seçimlerde, 19 kadın aday, rakiplerini geride bırakarak parlamentoya girmeye hak kazandılar. Bunlardan dokuzu, iktidardaki Sosyal Demokrat Parti'dendi ve aralarında bir gazeteci, bir terzi, bir öğretmen, bir kuaför ve bir kadın hakları savunucusu da vardı. Öteki dokuz parlamenterden altısı, "**Eski Finlandiya Partisi**"ndendi. Aralarında bir lokanta işletmecisi ile bir rahip eşi bulunmasına karşın, çoğunluğu öğretmenler oluştuyordu. Kadın parlamenterler, 23 Mayıs günü Helsinki'deki parlamento binasına ilk kez geldiler ve Times muhabirinin ifadesiyle "**yerlerinde hanım hanımcık oturdular.**"

İLK KADIN PAPAZ

1825 yılında, New York'un Henrietta kasabasında dünyaya gelen Bayan **Antoninette Brown**, ilk kadın öğrenci olarak Oberlin İlahiyat Koleji'ne girdi. 1848 yılında New York'

ta ilk vaazını verdiğinde, hâlâ öğrenciydi. 15 Eylül 1853 günü, South Butler Kilisesi'ne, yılda 300 dolar maaşla atandı. Cemaati arasında kabul görmesine karşın, dışarı çıktığında bazı tepkilerle karşılaşabiliyordu. Kilisesini temsilen delege olarak katıldığı bir toplantıda, protestolarla karşılandı. Daha sonra **Samuel C. Blackwell** ile evlendi. 1912 yılında, New Jersey'deki All Souls Kilisesi'nde vaaz vermeye devam ediyordu.

İLK KADIN BAKAN

Aleksandra Kollantai, 8 Ekim 1917 günü **Lenin** tarafından kurulan Bolşevik hükümetinde, Sosyal İşler Bakanlığı'na getirildi.

Aristokrat bir aileden gelen Bayan Kollantay, 1899 yılında sosyalist öğretiyi benimseyerek sınıfını ve ailesini reddetti. Uzun yıllarını sürgünde geçirdikten sonra, Şubat Devrimi'nin hemen ardından Rusya'ya döndü. Halk Komiseri (Bakan) olarak altı aylık görev süresi içinde, hastanelerden, pansiyonlardan, çocuk yuvalarından, kadınların eğitiminden ve oyun kâğıdı üreten fabrikaların yönetiminden sorumluydu. Öteki görevleri arasında, dinsel eğitimin etkilerini ortadan kaldırmak, din adamlarını sivil hizmetlerde çalıştırmak, kız okullarında öğrencilerin yönetime katılmasını sağlamak, ulusal sağlık servisini hizmete açmak üzere tıp adamlarını organize etmek de vardı. Bayan Kollantai'ye göre, yaptığı en önemli hizmetlerden biri, 1918'in Ocak ayında Ana Çocuk Sağlığı Merkezi'ni kurmuş olmasıydı.

Aynı yılın Mart ayında, hükümetin izlediği genel politikayı benimsemediği için görevinden istifa etti. Her zaman açık sözlü ve bağımsız yaradılışlı bir insan olarak ünlenen Bayan Kollantay, parti içinde bir etkinlik sağlamaya başlayınca, Norveç'teki Rus delegasyonuna atandı. Daha sonra, bu ülkede Rus Büyükelçisi oldu ve aynı zamanda dünyanın ilk kadın büyükelçisi unvanını da aldı.

İLK KADIN BAŞBAKAN

Bayan **Şirimavo Bandaranaike**, 21 Temmuz 1960 günü, hükümetini kurarak Seylan'ın (Sri Lanka) ve dünyanın ilk kadın başbakanı oldu. Bayan Bandaranaike'den sonra hükümet kuran kadınlar ise şöyle sıralanabilir: **Indira Gandhi** (Hindistan, 1966), **Golda Meir** (İsrail, 1969), **Elizabeth Domitien** (Orta Afrika Cumhuriyeti, 1975) ve **Margaret Thatcher** (İngiltere, 1979).

İLK KADIN ŞOFÖR

Araba kullanan ilk kadın, Bayan Levassor'dur. Paris'in önde gelen otomobil yapımcılarından **"Panhard et Levassor"** şirketinin ortaklarından **Emile Levassor**'un eşi olan Bayan Levassor, ilk evliliğini Mösyö **Sarazin**'le yapmıştı. İlk kocasının ölümünden sonra, Daimler benzinli motorlarının Fransa ve Belçika'da yapım hakkını satın aldı. Ertesi yıl (1890) Emile Levassor'la evlenince, elindeki patent hakları, kocasının firmasına geçti. 1891 yılında, kendi adlarına otomobil imalatına başladılar. O yıl Bayan Levassor, araba kullanmasını öğrendi. Şöförlüğü konusunda, kendi cinsiyetine öncülük eden ilk kadın olmasına rağmen, Bayan Levassor, karayolunda motorlu araç kullanan ilk bayan olma unvanına sahip değildi. İngiltere'nin Erith kentinden Bayan **Edward Butler**, kocasına ait motosiklete, 1889 yılında binerek bu unvanı eline geçirmişti.

EHLİYETSINAVINI KAZANAN İLK KADIN

Düşes d'Uzes adlı Fransız soylusudur. 1898'in Mayıs ayında Bois de Boulogne'un **"kalabalık"** trafiğinde, sınav komisyonu üyelerini, araba kullanmaktaki yeteneği konusunda ikna etmeyi başararak ehliyetini aldı.

İLK KADIN ROMANCI

İngiliz Bayan **Aphra Behn**, ilk öykülerini 1687'de, **"Şanssız Gelin"**, **"Dilsiz Bakire"**, **"Esrarengiz Güzel"** ve **"Üzücü Yanlışlık"** adları altında yayınladı. Kaleminin gücünü böylece kanıtlayan Bayan Behn, 1683 yılında, ilk romanı olan **"Siyah Leydi'nin Serüveni"**ni yazdı. Ancak bu kitap, 1697 yılında, ölümünden 8 yıl sonra yayınlandı. Güç ekonomik koşulları nedeniyle, Bayan Behn, kendisine gelir sağlayan ilk görevine, Hollanda'da casusluk yaparak başladı.

Gösterdiği başarı sonunda, yeterli ekonomik güce kavuştu ve edebiyat dünyasına yeniden dönerek yazarlıkla geçimini sağlayan ilk İngiliz kadın oldu.

Bayan Behn, son derece üretken bir yazardı. 1670-1687 yılları arasında, 19 oyun yazdı. 1683-1688 yılları arasında ise 11 roman beş ciltlik bir çeviri ve **"Bir Asilzade ile Kızkardeş Arasındaki Sevgi Dolu Mektuplar"** adını taşıyan deneme ile çok sayıda şiir sığdırdı. En

başarılı romanlarından biri olan **"Oroonoko"**i da, genç kızlık döneminde Surinham'da baskından geçen, bir aşk öyküsünü anlatıyordu.

İLK KADIN FOTOĞRAFÇI

Paris doğumlu olan Bayan **Antoinette de Correvont**, 1843 yılında Münih'te bir fotoğraf stüdyosu açtı. 1851'de, İngiltere'de yapılan nüfus sayımında ise, Bayan **Wigley** adında bir genç kızın, Londra'da, Fleet Street 108 numara da fotoğrafçılık yaptığı belirlendi. 1861'de yapılan nüfus sayımında ise, kadın fotoğrafçıların sayısı 204 olarak saptandı. Bu sayı, bütün profesyonel sanatçıların yüzde 8'ini oluştuyordu.

İLK KADIN PİLOT

Kendine taktığı **"Barones de la Roche"** adıyla ünlenen **Elsie Roche**, uçakla ilk tanışmasını, **Voisin Freres** firmasının başmühendisi ile bindiği bir Voisin'le, Chalons üzerinde uçarken gerçekleştirdi. 22 Ekim 1909 günü tek başına ilk uçuşunu yaptı ve 100 metre yol almayı başardı. Ertesi yılın 8 Mart günü brövesini alarak, dünyanın ilk profesyonel kadın pilotu oldu.

İLK KADIN OYUN YAZARI

İngiltere'de, Lady **Elizabeth Carew**, **"Tragedy of Marian the faire Queene of Iwery"** adlı oyununu yazdı ve 1613 yılında, Londra'da yayınlattı. Dörtlükler halindeki bu oyunun herhangi bir yerde sahnelendiğini gösteren bir kanıt bulunamadı.

Oyunu sahnelenen ilk kadın yazar ise, **Aphra Behn**'dir. **"The Jealous Bridegroom"** adlı oyunu, 1670 yılının Aralık ayında Lincoln's Inn Fields'daki Dute's Tiyatrosu'nda oynandı. Dönemin eleştirmenlerince çok iyi bir traji-komedi olarak tanımlanan oyunun başlıca rollerini, **Thomas Betterton** ile İngiltere'nin ilk kadın sanatçılarından **Mary Sanderson** paylaştılar.

İLK KADIN BORSA SİMSARLARI

Victoria Claflin Woodhull ve **Tennessee Claflin** adlı iki kızkardeş, 19 Ocak 1870 günü, New York'ta borsa simsarlığına başladılar. Yüksek finans konusundaki bilgilerini kendisine metreslik ettikleri **Komodor Vanderbilt**'ten öğren-

mişlerdi. Gerçi her iki ortağın da New York Borsası'nda kayıtları yoktu ama, özellikle bazı riskleri göze almaktan çekinmeyen hanım müşterilerle çalışıyorlardı. Bunlar için, büro-
nun arkasında özel bir oda hazırlanmıştı. İki kızkardeş, yalnızca finansman konularıyla il-
gilenmekle kalmadılar ve Woodhull and Claf-
lin's Weekly adlı bir dergi çıkartarak, "**serbest düşünce ve serbest aşk**"ın propa-
gandasını yaptılar. 1870 yılında Victoria, ilk kadın başkan adayı olarak ortaya çıktı. Ne var ki, Victoria'nın Steinway Hall'de yaptığı bir konuşmada, serbest aşk yaşadığını açıklaması üzerine, müşterileri desteklerini çektiler ve geriye sayma başladı. Bir süre sonra, Tennessee'nin iki zenciye onursal albaylık payesi vermesiyle, skandalin boyutları büyüdü ve çok geçmeden firma kapandı.

BORSAYA KAYITLI İLK KADIN BANKER

Bayan **Oonagh Keogh**, 9 Temmuz 1925 günü, henüz 22 yaşındayken, Dublin Borsası'na kabul edildi ve 1939 yılında kendi isteğiyle işi bırakmaya kadar bankerlik yaptı. Bayan Keogh, Serbest İrlanda Anayasası'nın 21 yaşını dolduran her yurttaşa tanıdığı fırsat eşitliği ilkesinden yararlanarak Borsa'ya başvurusunu yaptı. Konuyla ilgili olarak karar verme yetkisi ve sorumluluğu Maliye Bakanlığı'na ait olduğundan, Borsa üyeleri pek bir şey söyleyemediler. Ama bazıları da, aralarında bir kadın görmekten duydukları rahatsızlığı dile getirmekten çekinmedi. Başlangıçta aynı meslekten olan babasının işlerine yardımcı olmakla yetinen Bayan Keogh, babası hastalanınca, tüm sorumluluğu üstlenerek görevi devraldı ve kısa bir süre içerisinde erkek meslektaşlarının saygısını kazandı.

PANTOLON GİYEN İLK KADIN

Fransız sanatçı **Sarah Bernhardt**, 1876 yılında Paris'teki stüdyosunda, **Melandri** adlı fotoğrafçıya poz vererek bir fotoğraf çekti. Bayan Bernhardt, bu poz verirken, olağanüstü modern bir ceket-pantolon takımı giymişti. Gerçi, Amerikalı feminist **Amelia Bloomer** da 1848 yılında eteğinin altına pantolon giyerek sokağa çıkmıştı ama, bu modern anlamdaki pantolon tanımlamasına uymaktan çok uzaktı.

Moda dünyasına karşı kayıtsız kalamayan ve başka pek çok açıdan Bernhardt'ı taklit etmekte vakit kaybetmeyen kadınlar, bu kez ay-

nı çabukluğu göstermekten çekindiler. Fransız sanatçıdan sonra pantolon giymeye cesaret edebilen ilk kadın, Boston kentinden Bayan **Eleonora Sears** oldu. 1909 yılında, Burligame Country Club sahasına polo takımları giyerek gelen Bayan Sears, İngiliz ve Amerikan takımları arasında yapılacak maçta, İngilizlere karşı oynamak istediğini söyledi. İngiliz takımının kaptanının, şaşkınlıktan dili tutulurken, Amerikalılar, büyük bir öfkeyle kızı alandan uzaklaştırdılar.

PARLAMENTO SEÇİMLERİNDE OY KULLANAN İLK KADIN

Mutfak eşyaları satan küçük bir dükkânı işleten Bayan **Lilly Maxwell**, 26 Kasım 1867 günü yapılan ara seçimlerde, Manchester kentinde oy kullandı. O yıllarda, seçmen listeleri, vergi ödeyen yurttaşların adları saptanarak düzenleniyordu. Bayan Maxwell de, o dönemde pek ender rastlanan bir durum olmasına karşın, kendi dükkânını işletiyor ve vergi ödüyordu. Vergi listesinde adını gören İl Seçim Kurulu, Bayan Maxwell'i de yanlışlıkla seçmenler arasına kaydetmişti.

KIZ ÖĞRENCİ DE ALAN İLK KOLEJ

"Oberlin Collegiate Institute" adıyla, ABD'de, Ohio eyaletinin Oberlin kentinde 3 Aralık 1833 günü hizmete girdi. Okulun kurucusu **Theodore Weld**, öğrencileri arasında cinsiyet ve ırk ayrımı yapmayan bir eğitim kurumunu gerçekleştirebilmek üzere, bir grup arkadaşıyla birlikte Cincinnati'deki "**Lane Theological Seminary**" adlı okuldan istifa etmişti. Oberlin'deki okula ilk yıl 15'i kız, 44 öğrenci alındı. Her ne kadar, kuruluş bildirgesinde okulun, kız öğrencileri annelik günlerine hazırlamayı amaçladığı belirtilmişse de, Oberlin, zamanla feminist hareketin en önemli üslerinden biri haline geldi.

YALNIZ KIZ ÖĞRENCİ ALAN İLK KOLEJ

"Mount Holyoke Female Seminary" adı altında, Bayan **Mary Lyon** tarafından, Massachusetts eyaletinin South Hadley kentinde, 8 Kasım 1837 günü hizmete açıldı. Ders programlarında, kimya, astronomi, jeoloji, edebiyat, mantık, ahlaksal felsefe, teoloji ve ki-

lise tarihine ilişkin konular vardı. 80 öğrenciden yılda 64'er dolar alınıyordu. Ayrıca iç hizmetler konusunda öğrencilerin de yardımları isteniyordu. Okul, ilk dört mezununu 23 Ağustos 1838 günü verdi.

İLK KADIN DERGİSİ

"The Ladies Mercury" adı altında, Londralı yayıncı **John Dunton** tarafından 27 Haziran 1693 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlandı. Bu haftalık yayın organı, günümüzdeki kadın dergilerindeki "**sorun-söyleylim**" köşelerinin işlevini yerine getiriyordu. Bay Dunton, Ave Mary Caddesi'ndeki Latin Kahvehanesi'ne gönderilecek mektuplardan yapılacak seçmelerin mutlaka cevaplandırılacağını ilk sayıda duyuruyor ve altına şöyle bir not ekliyordu: "**Bakireler, evliler ya da dul hanımlar, aşk, evlilik ilişkileri, giyim ve ahlak konuları ile cinsellik hakkında bilmek istedikleri her şeyi sorabilirler.**" Gereke sorular, gerekse yanıtlar son derece açık ve gerçekçi bir dilde yayınlanıyor, editör, bazı konuların evlilik öncesinde tartışılmayacağı yolundaki savlara katılmıyordu. Bu dergi daha sonra kendisini izleyen türleri, feminizm akımına büyük katkılarda bulundular.

Bir kadın tarafından yayınlanan ilk kadın dergisi ise, ilk sayısı 1709 yılının Temmuz ayında piyasaya çıkan "**The Female Tatler**"-dir. Dergide, yayıncının kimliği olarak, "**Bayan Crackenthorpe**" adı gösteriliyordu. Bu takma adın arkasında bulunan Bayan **Mary de la Riviere Manley**, Ekim ayında "**Soylu İnsanlardan Bazılarının Gizli Anıları ve Davranışları**" adlı çalışması nedeniyle tutuklandı ve çok geçmeden büyük jüri, "**The Female Tatler**"'in kapatılmasına karar verdi.

İLK MODA DERGİSİ

"**Le Cabinet des Modes**" adıyla, 1785 yılında Paris'te yayınlanmaya başlandı. Derginin politikası, "**okurların modayı izlemek ve öğrenmek için komisyonculara avuç dolusu para kaptırmalarını önlemek ve kendilerini bu konuda eğitmek**" olarak saptanmıştı.

Alman sanatçı **Nicolaus von Heidehoff**, 1793 yılında, "**The Gallery of Fashion**" adı altında İngilizce bir moda dergisi yayınlamaya başladı. Yıllık abone ücreti üç İngiliz altını olan bu dergi, yayını 1803 yılına kadar sürdürdü.

Orta sınıftan İngiliz ev hanımlarına seslenen yüksek tirajlı ilk kadın ve moda dergisi ise, 21 yaşındaki **Samuel Orchart Beeton** ta-

rafından 1852 yılının Mayıs ayından itibaren yayınlanmaya başlandı. "**The Englishwoman's Domestic Magazine**" adını taşıyan derginin yayın politikası, genç yayıncı tarafından "entellektüelliğin yaygınlaştırılması, ahlak değerlerinin yerleştirilmesi ve aile **bağlarının** güçlendirilmesi" olarak belirlendi. İngiliz ev kadınları, ayda iki peni gibi ucuz bir fiyat karşılığında ahlak değerlerinin yükseltilmesine ilgi gösterdiler ve bu ucuzluk, **Beeton'un** başarısının sırlarından biri oldu. 1856 yılında **İsabella Mayson** adlı genç kızla evlendiğinde Beeton'un dergisinin tirajı 37 bini bulmuştu. Evliliğinin duyulması üzerine tiraj ansızın 50 bine yükseldi. Bu denli çok sayıda yeni okurun kazanılmasında, kuşkusuz ilk olarak elbise provalarının verilmesinin ve "**Derdini söylemeyen derman bulamaz**" köşesinin başlamasının da payı vardı. Beeton ayrıca, seslendiği sınıfın kadınlarının gizli kalmış duygularını okşayacak öykülere yer vermeyi de ihmal etmiyordu. İşin ilginç yönlerinden biri de, Victoria dönemindeki orta sınıf İngiliz ev kadınlarının okuduğu bu derginin birkaç sayısının, British Museum'da pornografik yayın olarak nitelendirilip, kapalı kasalar içinde muhafaza edilmesidir.

İLK YATLAR

Kayıtlara göre, altı yelkenli araç, 17 Mart 1580 günü, Prens I. William'm onuruna düzenlenen deniz şenliklerine katılmak üzere Amsterdam limanına geldiler. Aslında "**jaght**" adı verilen küçük ve hareketli tekneler, Portekiz'de ve Baltık Denizi'nde ticari gemilere eşlik etmek için kullanılıyordu. Hangi tarihten itibaren dinlenme ve spor yapma amacıyla kullanılmaya başlandıkları kesin olarak bilinmiyor. Ancak, 17. yüzyılda, Amsterdam'da Donanma Kupası yarışmalarında çeşitli karşılaşmalar düzenlendiği ve bayraklarla komuta edilen yatların bazı oyunlara katıldığı biliniyor.

Buhar gücüyle hareket eden ilk yat ise, 1829 yılında **Thomas Assheton-Smith** için yapılan "**Menai**" adlı 400 tonluk teknedir. İki yıl önce, Assheton-Smith'in de kurucuları arasında bulunduğu İngiliz Kraliyet Yat Kulübü, buharlı makine kullanan yat sahiplerinin sportmenlik anlayışına ters davranmış olacaklarını ve bu nedenle kulüpten ihraç edileceklerini kararlaştırmıştı. Bu kararı, insan haklarına bir müdahale olarak nitelendiren Assheton-Smith, derhal Kraliyet Yat Kulübü Yönetim Kurulu'na istifa mektubu gönderdi ve "**Menai**" adlı teknenin yapımı için ilgililere siparişini verdi.

KADINLARINA OY HAKKI TANIYAN İLK ULUS

Kendi kendini yönetme hakkına sahip Yeni Zelanda Kolonisi'nde, 19 Eylül 1893 günü kabul edilen ve Genel Vali'nin de onaylamasıyla yürürlüğe giren kararnameyle, kadınlara oy hakkı tanındı. Belirli bir yaş sınırlamasından başka hiçbir sınıflama getirilmedi. Bu konuyla ilgili ilk öneri, 1843 yılında **Alfred Saunders** (Önerisinin kabulünü 50 yıl sonra görebilecek kadar yaşama mutluluğuna erişti) tarafından getirilmişti, ama 1866 yılında Bayan **K. Sheppard** başkanlığındaki Kadın Hareketi'nin başlattığı kampanyaya gelinceye değin, baş-

ka destekçi çıkmadı. Bunu izleyen yedi yıl içinde Bayan Sheppard ve yandaşları, parlamento üyelerinin çoğunluğunu kendilerinden yana çekebilmeyi başardılar. Azınlıkta kalan üyeler ise, Genel Vali'yi etkilemek üzere harekete geçtiler. Böyle bir kararın alınmasıyla, "**Majesteleri, İngiltere Kraliçesi'nin**" çıkarlarının tehlikeye düşebileceğini öne sürüyorlardı. Bütün çabalara rağmen, parlamento, hem muhalefetteki Muhafazakâr Parti'nin, hem de iktidardaki Liberal Parti'nin desteğiyle yasa-yı kabul etti ve kadınlara oy hakkı tanıdı. 28 Kasım 1893 günü yapılan ilk genel seçimlerde, sayıları 90 bini bulan kadın seçmenler de, yöneticilerini belirlemek için oy kullandılar.

İLKFERMUAR

Chicago'dan **Whitcomb L. Judson** tarafından geliştirildi. Çizmeler ve ayakkabılar için düzenlenen bu yeni aygıt, 1893 yılında, Chicago Panayırında sergilendiğinde, Albay **Lewis Walker**'in dikkatini çekti. Walker, aynı yıl **Autonlatic Hook and Eye Co.** adlı bir şirket kurarak, üretime geçti. Judson'un buluşunda bazı tasarım hataları vardı. Bunların en önemlisi, kolayca açılabilir bir yapıya sahip olmasıydı. Daha gelişmiş bir modeli, 1902 yılında **"Walker's Universal Fastener Co."** adlı şirket tarafından C-Curity markası altında üretilerek piyasaya sunuldu. Ancak halkın ilgisi yine de sürüyordu. En sonunda İsveç asıllı mühendis **Gideon Sundback**, New Jersey'de, bugün bildiğimiz modern fermuar tipini geliştirdi ve patentini 29 Nisan 1913 gününü aldı. 1917'de ABD'nin savaşa girmesiyle, adeta bir gecede fermuar endüstrisi oluştu.

İLKKAŞIK

İlk insanlar, deniz hayvanlarının kabuklarını kaşık yerine kullanmayı öğrendiler. Eski Yunanlılar da yumurta yemek için tahtadan kaşık yaptılar. 17. yüzyıla gelinceye değin, yemek pişirirken tencere ve kazanları karıştırmak için kullanılan kaşık, o dönemden sonra bıçak ve çatal ile birleşerek, yemek masalarının dağınık yerini aldı.

İLK YAY

Bilinen ilk yay sistemi, M.Ö. 1350 yılında, Mısır Firavunu **Tutankamon**'un arabasında kullanıldı. Kalın deriden şeritler halinde kesilen parçaların üst üste sarılmasıyla oluşan bu sistem, arabanın altına çakıldı ve sarsıntıyı belirli bir ölçüye kadar kesti.

Metal yayların atlı arabalarda kullanılmasına ise 16. yüzyılın sonlarından itibaren başlandı. Ancak bu yayların geniş çaplı kullanımı ise 18. yüzyıldan itibaren yaygınlaştı. Bu yayların yapımında, eşit genişlikte fakat farklı uzunlukta hafifçe bükülmüş metal tabakaların kesildikten sonra, en küçük parçaların en üst konması yönteminden yararlanılıyordu. En uzun parçaların kıvrık uçları arabanın gövdesine çakılırken orta kısmı —aynı zamanda en kalın yeri— de tekerleklerin dingiline iliştiliyordu. Böylece oluşturulan yay sistemiyle, sarsıntı büyük ölçüde azaltılmış oluyordu.

Yay yapımı, kauçuğun ilk kullanıldığı

alanlardan biri oldu. 1826 yılında, İngiltere'nin Manchester kentinden H.C.Lacy, arabalardaki metal yayları kauçuk tabakalarından üretmek için ilk patenti aldı. 1845'te demiryollarında kullanılan arabalarda da kauçuk yaylar görülmeye başlandı.

Helezon şeklindeki yaylar ise ilk kez 18. yüzyılın ortalarında ortaya çıktı. Bu tür yaylar başta yatak yapımıcılığı olmak üzere, pek çok iş kolunda bugün de kullanılmaktadır.

1950'li yıllarda, Fransız otomobilcilik kuruluşu, Citroen otomobillerde yay sisteminin yerine sıvı ve nitrojen gazının sarsıntı emici olarak kullanıldığı hidrolik süspansiyon sistemini geliştirdi.

İLKEĞİRMEMAKİNESİ

İpi eğirmek, insanların hayvanları evcilleştirerek çiftçiliğe başladığı ilk günlerde geliştirdiği bir hünerdir. Mezopotamya'da, Zagros yöresinde yaşayan ilk koyun yetiştiricileri, el çıkırıklarında eğirdikleri iplerden ürettikleri dokumalarla giyinmeyi de öğrendiler ve bu giysilerin kendilerini hayvan derilerinden ve postlarından daha sıcak tuttuğunu anladılar.

Orta çağlara gelinceye değin, çıkırıklar ipi eğirmede en önemli aygıt olarak kaldı ve dokumacılık mesleği büyük ölçüde insan emeğine bağımlı olarak varlığını sürdürdü. Kumaş tüccarları, en yetenekli ve eli çabuk eğiricileri evlerinde çalıştırarak talepleri karşılamaya çalıştılar.

1771 yılında İngiltere'nin Cromford kentinde **Richard Arkwright**, modern dokumacılık endüstrisinin temellerini attı ve ilk dokuma makinelerini yaptı.

İLKİSTATİSTİK

1662 yılında, Londra tuhafiyeci **John Graunt**, ölüm raporları üzerine bir araştırma yaptı ve kaç kişinin hangi nedenle öldüğünü sayılarla saptayarak yayınladı. Bu, nüfus verilerinin istatistiksel analizine ilk örnek oldu. Graunt, salgın hastalıkların görülmeyişi yıllarda bile, kalabalık kentlerde ölüm oranının doğum oranından çok yüksek olduğunu, kırsal yörelerde ise böyle bir durumun söz konusu olmadığını saptadı.

1693 yılında da İngiliz **Edmund Halley**, geçmiş yıllara ait verileri değerlendirerek, her bin kişiden kaçının kaç yaşına kadar yaşayabileceğini gösteren bir çizelge yaptı. Bu tabloya göre, 598 kişi, 20 yaşına, 445 kişi ise 40 yaşına kadar yaşayabilecekti. Halley'in tablosu, 18. yüzyılda faaliyete geçen ilk sigorta

şirketleri tarafından yaşam sigortası isteyen müşterilerle ilgili rizikoların hesaplanması için kullanıldı.

Günümüzde de ticari ve siyasi alanda pek çok karar, istatistik bilgilerin ışığında alınmaktadır.

İLK STEROİD TEDAVİSİ

Bedensel işlevlerimizi denetleyen ve değiştiren hormonların en önemlilerinden bir bölümü de steroid grubuna girenlerdir. Örneğin, kortizon, vücut sıvılarının ulaşım yollarından vücut dokularına olan yönelmelerini yönlendirir. Vücuttaki kortizon miktarı arttığında, ağrı ve şişkinliklerin yanı sıra iltihaplanmalar da ortaya çıkar.

Sentetik kortizon içeren ilaçlarla yapılan tedavilerle, egzama, kolit ya da artrit gibi iltihaplı hastalıkların önüne geçilebilmektedir.

Sentetik steroidlerin tıpta tedavi edici olarak ilk kullanımı, 1939 yılında ABD'nin Baltimore kentindeki **John Hopkins Hastanesi'nde**, **Dr. George Thorn** tarafından gerçekleştirildi. Bu tedavi yönteminin en önemli yan etkileri olarak kemik incilmesi, kan basıncının yükselmesi ve aşırı kilo alma sayılabilir. Ancak yine de her yıl milyonlarca insan kortizonlu ilaçların bilinçli kullanımından büyük yarar görmektedir.

İLK STETOSKOP

Stetoskobun tıp dünyasına girmesi sayesinde, doktorlar ölümden ve cesedin parçalanmasından önce iç organlar hakkında fikir edinebilmek olanağına kavuştular. 1815 yılında Fransız doktor **Rene Laennec**, ciğerlerden gelen sesleri doktorun kulağına ileten tahta bir boru yapmayı başardı. Bu dinleme aygıtı aracılığıyla, doktor, hastasının ciğerlerinin çalışabilirlik derecesi hakkında çok büyük önem taşıyan bilgiye sahip olabiliyordu. 19. yüzyılın sonlarına doğru, bugün bildiğimiz dinleme aletleri geliştirildi. Bunlar, göğüs üzerinde gezdirilebilen bir parçanın algıladığı sesleri doktorun kulağındaki kulaklığa ileten lastik boru sisteminden meydana geliyordu. Stetoskoplar, doktorların kalp ve akciğer muayenesinde yararlandıkları en basit aygıtlardır.

İLK SÜLFÜRİK ASİT

Bütün asitler arasında en güçlülerinden biri olan sülfürik asit, ilk kez 16. yüzyılda Avrupalı kimyacılar tarafından bulundu. Ne var ki,

geniş ölçekte üretime olanak veren ilk yöntem, ancak 1746'da, İngiliz bilgin **John Roebuck** tarafından geliştirildi.

Kurşun oda yöntemi diye adlandırılan bu yöntemde, sülfürün tuzla yakılmasıyla elde edilen sülfür dioksit gazı, hava ile birlikte, kurşun bir odaya gönderilir. Bu odanın içine, bir yandan da su püskürtülür. Burada sülfür dioksit gazı sülfür triokside dönüşür ve suyla karışarak sülfürik asidi meydana getirir.

1831 yılında İngiliz şarap imalatçısı **Perrine Phillips**, platin ya da vanadyumu katalizör olarak kullanarak sülfür dioksidi, sülfür triokside dönüştürmeyi ve böylece daha bol miktarda sülfürik asidi, daha kısa zamanda elde etmeyi başardı.

İLK GÜNEŞ SAATİ

Güneş saatinin ilk modeli toprağa çakılan bir odun parçasından başka bir şey değildi. Günümüze kadar ulaşabilen en eski güneş saati ise, Mısırlılara ait olup, M.Ö. 800 yıllarından kalmadır. Bu uzun bir taş sütunun çevresindeki altı işaretten oluşuyor. Sabahleyin doğuya, akşam olunca da batıya çevrilen taşın işaretli ucunun düşürdüğü gölgelerin yardımıyla, zaman belirleniyor.

Babililer, Yunanlılar ve Araplar tarafından değişik biçimlerde yapılan güneş saatleri, 14. yüzyıldan itibaren Avrupa'da kiliselerin ve büyük binaların üzerlerinde de görülmeye başlandı. Hatta daha sonraları da "pek güvencilemeyen" saatlerin ayarlarının yapılabilmesi için kullanıldı.

İLK KILIÇ

M.Ö. 3500 yıllarında Tunç Devri'nin başlamasıyla, insanlar erittikleri metallerden kılıç yapmaya başladılar. Asurlular ve Eski Yunanlılar tarafından dökülen tunç kılıçlar, önceleri kütü. Sonra bunların uçları ve yanları keskinleştirildi. M.Ö. 1100 yılında başlayan Demir Çağı'nda, insanlar kızgın demiri döverek daha keskin ve ince kılıçlar yapmayı başardılar.

Eski Yunanlılar, kıvrık ve keskin kenarlı kılıçlar kullanıyorlardı. Romalılar ise "gladius" adını verdikleri yakın dövüş amaçlı kısa kılıçları tercih ettiler. M.S. 600 yılından itibaren, Avrupa'da, 120 santim uzunluğunda, her iki kenarı da keskin kılıçlar yaygınlaştı. Bunların kabzalarının uç kısmında, denge unsuru olarak bir topuz bulunuyordu. 17. ve 18. yüzyıllarda, Avrupalı soylular çok ince ve sivri uçlu kılıçlar kullandılar. Düello için en ideal silah olan bu kılıçlar, günümüzde de eskrim

sporunda kullanılmaktadır.

Araplar, İranlılar, Türkler, Hintliler ve Japonlar gibi Doğulu uluslar ise, daha derinden keseceğine inandıkları için kıvrık kılıçlara itibar ettiler. Sanayi devriminin başlamasından sonra dayanıklı çelikten çok zarif ve keskin kılıçlar üretildi. Özellikle İspanya'nın Toledo (Tuleytule) kenti ile Suriye'nin Şam kenti, ürettikleri kılıçlarla dünya çapında ün kazandılar. Kılıç, Ortaçağ'dan Birinci Dünya Savaşı'na kadar en önemli süvari silahı sayıldı ve 1914'ten sonra yerini ateşli silahlara bıraktı.

İLKÇEŞME

Miladi takvimin başlangıç yıllarında, Romalılar su borularıyla kente su getirmeyi başarmışlardı. Bu suların düzenli bir biçimde boşaltmasını sağlamak için çeşmeler yaptılar. Çeşmeler, borunun içine yerleştirilen daire şeklinde bir parçanın hareketiyle denetleniyordu. Dairesel parça boruyu diklemesine kesecek şekilde durduğunda, borudan su akması engelleniyor, tersine açıldığında çeşmeden su alınabiliyordu. Bu sistem, bütün Ortaçağ boyunca kullanıldı.

19. yüzyıla gelindiğinde, evlerin pek çoğuna su tesisatı konmuş, ayrıca suyun akış hızı da artırılmıştı. Bu nedenle daha gelişmiş musluk türlerine gereksinim duyuldu. İngiltere'de, 1800 yılında **Thomas Gryll**, vidalı musluk sistemini buldu. Bu sistemde, vidanın her hareketinde akan suyun miktarı azalıyor, en sıkıştırıldığı anda da, su tamamen kesiliyordu.

İLKTERMOMETRE

Hastalıkların tanımlanmasında büyük ölçüde yardımcı olan vücut ısılarının ölçülmesine ilişkin çalışmalar, ilk kez 1616 ve 1636 yılları arasında, İtalya'nın Padua kentinde yaşayan tıp profesörü **Santorio Santorio** tarafından gerçekleştirildi. Santorio, bu çalışmaları sırasında **Galileo'nun** 1592 yılında İtalya'da yaptığı termometreden yararlandı. O yıl, Londra'da tıp adamlarından **Thomas Allbutt**, küçük ve kullanışlı klinik termometreyi yaptı.

Son yüzyıl içinde çok az değişikliğe uğrayan klinik termometre, cam bir tüp içindeki cıvadan oluşur.

İLKZAMANLAMA AYGITI

1867 yılında İngiliz cerrah **Christopher Thurgar**, caddelerdeki gaz lambalarının önceden

belirlenen saatlerde yanıp sönmelerini sağlayacak otomatik bir zamanlama makinesi geliştirdi. Yuvarlak bir silindir üzerine belirli aralıklarla yerleştirilen iğneler, gerektiği zaman ana gaz kapağını açıp kapatabilecek şekilde, bir zemberek aracılığıyla dönüyordu. Bu zembereğin önünde sürekli olarak bir pilot alev yanıyordu. İğne, zamanı geldiğinde gaz kapağını açıyor ve gelen gaz pilot alev aracılığıyla tutuşarak büyüyünce, lamba yanmış oluyordu. Lambanın sönmeye zamanı gelince de, bir sonraki iğne kapağı yerine çekiyordu. Aygıtın saat türü zembereğinin haftada bir kez kurulması gerekiyordu.

İLKEKMEKKIZARTMA MAKİNESİ

20. yüzyıla gelene dek, ekmeğin dilimleri bir çatalın ucuna takılarak, ateş üzerinde kızartılıyordu. Elektrikli ekmeğin kızartma makinesi, ilk kez 1909'da New York'ta **General Electric** firması tarafından satışa çıkarıldı. Mika çubuklar altına sarılan çıplak bakır tellerden elektrik geçirilince, teller akkor haline geliyor ve mika çubukların üzerindeki ekmeğin dilimlerinin bir yüzleri kızartıyordu. Dilimler elle ters yüz ediliyor ve sonra da ikinci yüzleri kızartılıyordu.

Ekmeğin diliminin iki yüzünü birden kızarttıktan sonra dışarı fırlatan ilk kızartma makineleri ise, 1927 yılında, Minnesota eyaletinin Stillwater kentinden teknisyen **Charles Strite** tarafından gerçekleştirildi. Zemberekli bir zaman ayarlama aygıtı, çift yönlü ısı veren kızartma makinesinin içindeki ekmeğin dilimini, belirli bir süre sonra dışarı fırlatıyor ve ısıtıcıya gelen elektrik akımını da kesiyordu. 1930 yılında zemberek sistemi yerine termostat takılarak aygıt daha da geliştirildi. Ekmeğin yüzey ısısından etkilenen termostat, belirli bir ısıya ulaşıldığında elektrik akımını kesiyor ve böylece dilimlerin doğal lezzeti de korunmuş oluyordu.

İLMÜSEKKİNLER

İlk kez 19. yüzyılda tıp uzmanlarınca geliştirilen sakinleştirici ilaçların (trankilizan) hepsi, potasyum bromid esaslıdır. Yan etki olarak, aşırı tükürük üretimine neden olduklarından, bunlar pek tutulmadı. 1903'te Almanya'da Veronal adı verilen barbitürat esaslı uyku ilacı bulundu. Daha sonra barbitürat bileşikleri, sakinleştirici olarak kullanılmaya başlandı. Halen en geniş biçimde kullanılan sakinleştiriciler, benzodiazepin esaslı olanlardır.

İLK TANK

Savaşta ilk tank 15 Eylül 1916 günü, İngiliz birlikleri tarafından, Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın Somme yöresinde kullanıldı. Başkomutan Sir **Douglas Haig**, 1 Eylül günü 100 tankı Somme cephesine göndermeyi umuyordu. Ne var ki, imalat sırasında ortaya çıkan bazı aksaklıklar nedeniyle, Eylül başına kadar ancak 49 tank cepheye ulaştırılabildi. Çarpışmalara ise yalnız 32'si katılabilirdi. Haig, tanklardan yararlanarak savaşı 1916 yılında bitirmeyi amaçlayan müttefik kuvvetlerine katkıda bulunmayı umuyordu. Tankların toplu halde tutulmasını ve düzenli hareket edilmesini istedi. Ama komutanları, onları cephe boyunca dağıttılar. Bazı yerel başarılarla karşın, tankların savaşın sona erdirilmesinde önemli bir katkıları olmadı. Haig, yine de 1917 yılına kadar bin tankın üretilmesini emretti.

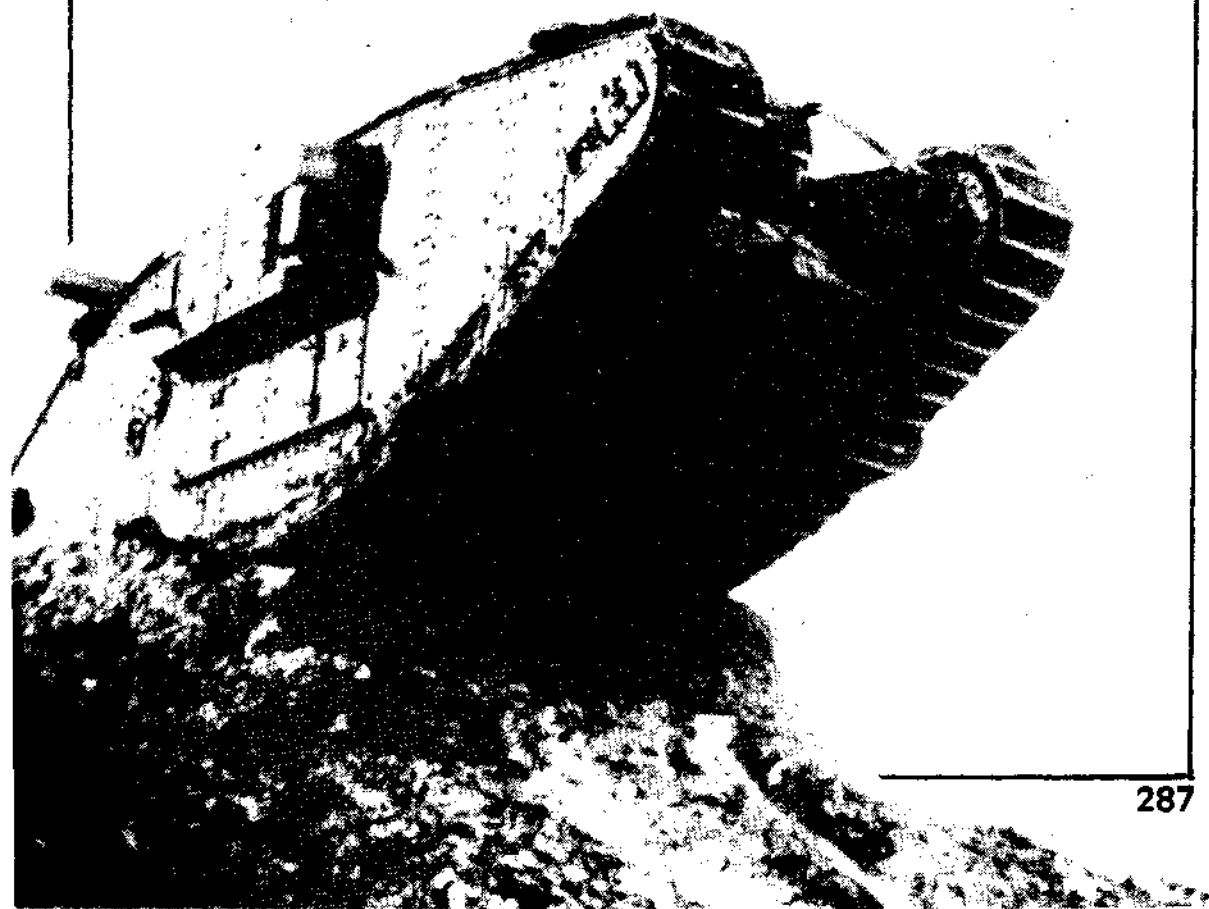
Fransız ordusunda tank, ilk kez 16 Nisan 1917 günü kullanıldı. Fakat sonuç, tam bir hezimet oldu. 132 tanktan 57'si daha ilk gün Alman topçusunun yoğun ve başarılı ateşiyle savaş dışı bırakıldı. Tarihin ilk büyük tank saldırısı, 20 Kasım 1917 günü gerçekleştirildi. 378 İngiliz tankı, Hindenburg cephesini yararak 4 mil ilerlemeyi başardı. Fakat Alman topçu-

su ve hesapta olmayan arızalar, tankların 146'sını durdurdu. 43 taneside barikatları aşmadan kaldı. Daha sonra Almanların püskürtme harekâtı sonunda, İngilizler geri çekilmek zorunda kaldılar.

18 Temmuz 1918 günü Fransız savunması, 567 tankla Batı cephesinde büyük bir başarı elde etti ve bu başarı tankın savaşta ne denli önemli bir silah olduğunu vurguladı. Aynı yılın 8 Temmuz günü, 534 İngiliz tankının İkinci Somme Muharebesi'nde elde ettiği başarı, Alman Genelkurmayı tarafından, "**Alman ordusunun bu savaşta yaşadığı en kara gün**" olarak değerlendirildi. İkinci Dünya Savaşı'na kadar bütün Avrupalı uluslar tank silahlarını geliştirmek için olağanüstü çaba gösterdiler. Bu alanda en büyük başarıyı Almanlar elde etti. İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında, Alman panzer birlikleri, üstün manevra yetenekleri ve vurucu güçleriyle, savaşın kaderi üzerinde etkili oldular.

Tarihin en büyük tank savaşı ise, 1943 yılı Temmuz'unda, Rusya'nın Kurs bölgesinde verildi. Almanlar, 2 bin tanktan oluşan 17 panzer birliğiyle saldırıya geçtikleri Rus askerleri karşısında, çok ağır bir yenilgi aldılar. Böylece tankların üstünlüğü sona erdi.

Bugün Avrupa'da NATO'ya ait kuvvetlerin 7 bin tankına karşın Varşova Paktı üyelerinin 20 bin civarında tankı vardır.

Bunların en bilinenleri arasında, **Valium**, **Librium** ve **Mogadon** sayılabilir. Barbitürat esaslı ilaçlara göre daha az yan etkileri görülen bu ilaçlar, 1950'li yıllarda İsveçli ilaç firması **Hofmann La Roche** tarafından üretildi.

ULTRASONOGRAFİ TEKNİĞİNİN İLK KULLANIMI

Yarasaların, gecenin karanlığında önlerine çıkan engelleri, yaydıkları ses dalgalarının bu engellere çarpıp geri dönmesiyle ayımsayabildiklerini ilk kez 18. yüzyıl İtalyan bilgini **Lazzaro Spallanzani** anladı. Ses dalgalarının pratik olarak ilk kullanımı ise, İkinci Dünya Savaşı sırasında düşman denizaltılarının yerlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirildi.

1950'li yıllarda, bu tekniğin tıp alanında kullanımı başladı. Glasgow kentinden Doktor **Ian Donald**, anne karnındaki bir bebeğin ultrasonografi yöntemiyle incelenebileceğini buldu. Bu yöntem sayesinde, bugün ana rahmindeki bebeğin kaç aylık olduğu ve pozisyonu, varsa kendisini bekleyen tehlikeler ve hatta ikiz ya da üçüz olup olmadığı, hatta cinsiyeti saptanabilmektedir. Ayrıca, ultrasonografi tekniğinden, karaciğer, akciğer ve kalp hastalıklarının tanımlanmasında da yararlanılmaktadır.

İLK KAPANLAR

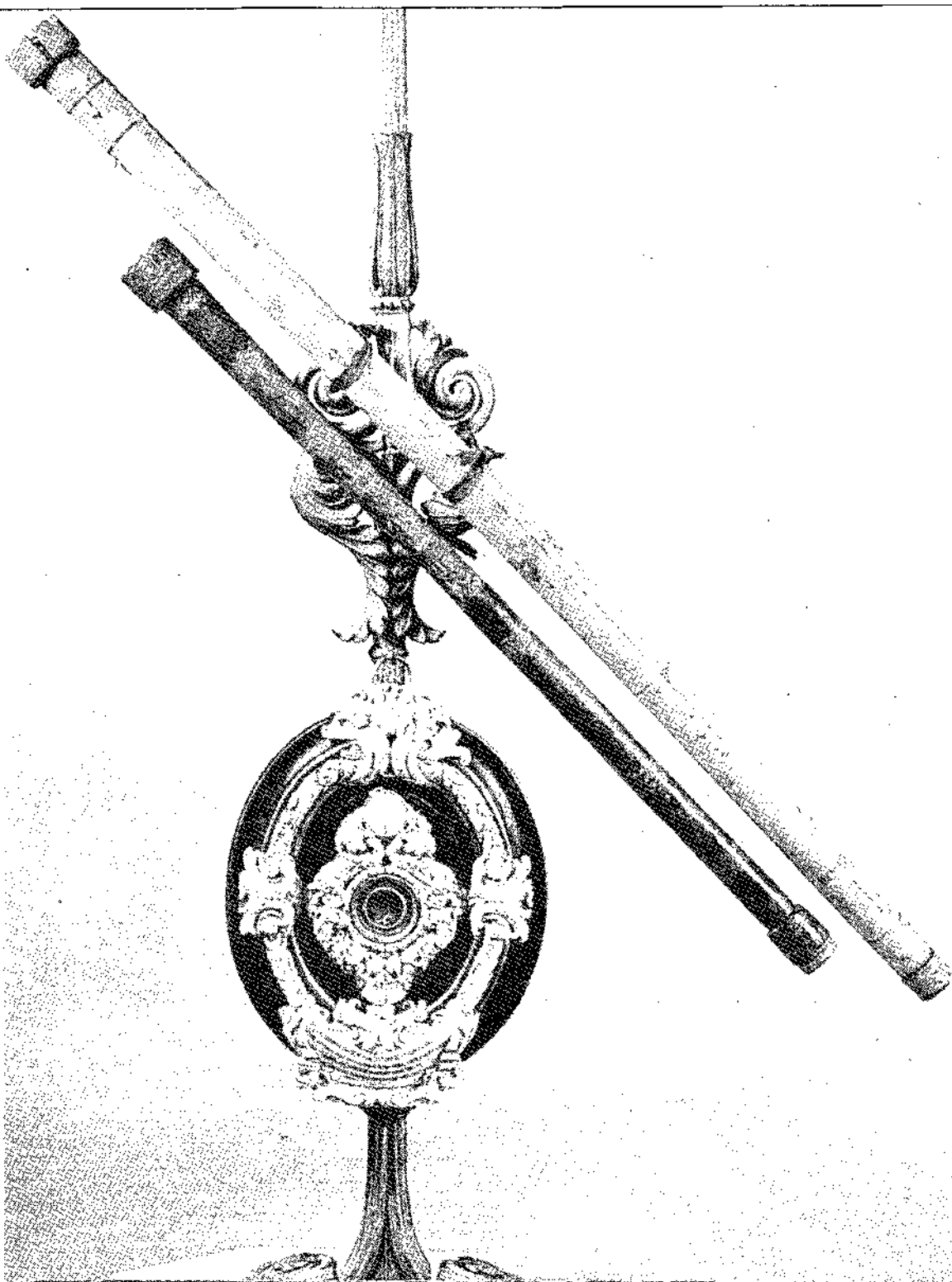
İsa'nın doğumundan 200 bin yıl önce Taş Devri'nde, bugünkü Çekoslovakya'nın bulunduğu topraklarda yaşayan insanlar et ve kemik gereksinimlerini karşılayabilmek üzere mamut avlamak için kapanlar geliştirmişlerdi. Kapanan çene biçimindeki ilk kapan, 1590 yılında İngiltere'de kullanıldı. Bir sonraki yüzyılın başlarında, Almanya ve Hollanda'da da yaygınlaştı. Yaylı çeneler arasındaki demir dişler, bir odun parçası ile birbirlerinden ayrıldıktan sonra iyice kamufle ediliyor, aralarına da bir parça yiyecek konuyordu. Yiyeceğe gelen av, sopayı devirince başı ya da ayakları, çenelerin arasında kalıyor, böylece yakalanıyordu.

Evlerde bugün de kullanılan fare kapanlarının patenti 1910 yılında İngiltere'nin Leeds kentinden **James Henry Atkinson** tarafından alındı. Günümüzde besin maddelerinin satıldığı mağazaların en büyük düşmanları olan sinekler, modern teknolojinin son buluşları olan özel kapanlarla yakalanıyor. Bu kapanlarda, yayınlanan ultra-viyole ışınları sinekleri kendine çekiyor ve ekranın önündeki elektrik akımına kapılan sinekler hemen ölüyorlar. Aygıtın alt kısmında bulunan bir küçük tepsi de, ölen hayvanların çevreye yayılmadan toplanmalarına yapıyor.

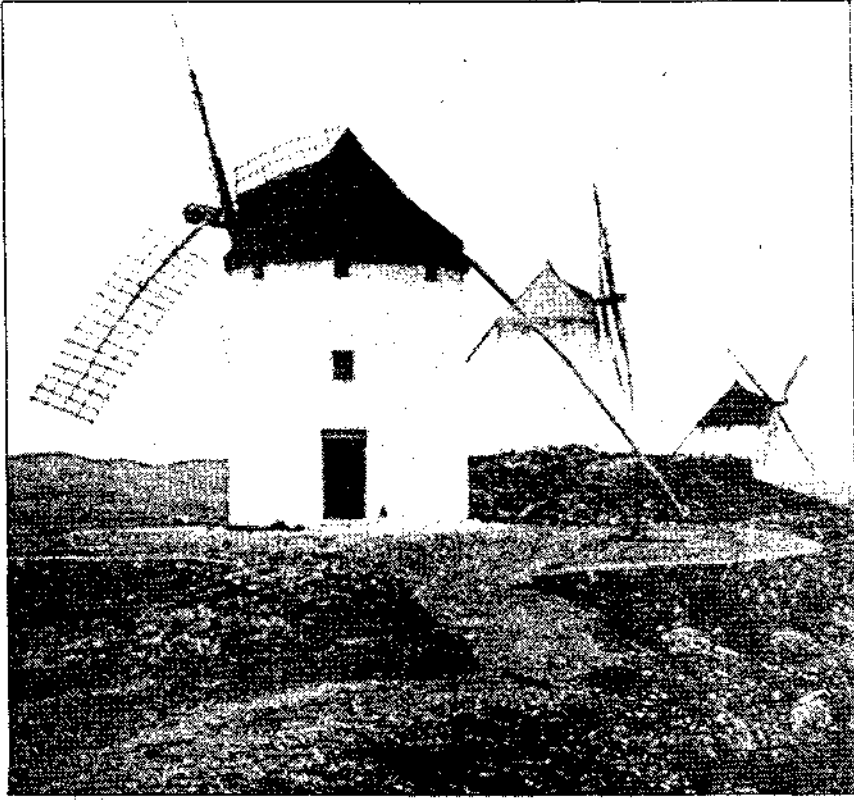
İLK TELESKOP

Bir Hollanda kenti olan Middelburg'da, 17. yüzyılın başlarında bazı gözlük yapımcıları, teleskoba benzer aygıtlar elde ettiklerini iddia ettiler. Bu iddiaların en güçlüsüyle ortaya çıkan **Hans Lippershey**, 1608 yılında, teleskop patenti almak için başvurdu. Yetkililerin huzurunda, aygıtını tanıttı. Gerçi buluşu patent verilecek nitelikte bulunmadı ama kendisi bir miktar para ile ödüllendirildi.

İtalyan bilim adamı **Galilei Galileo** da, teleskoba ilişkin söylentileri duymuştu. Kendisine bir teleskop yapmaya karar verdi. 1609 yılında, teleskobuyla gökyüzünü inceledi. Ay yüzeyinin tıpkı yeryüzü gibi engebeli olduğunu gördü. Venüsün güneş çevresinde döndüğünü keşfetti. O zaman dünya evrenin merkezi olduğu yolundaki inanışla ilgili olarak kuşkuya kapıldı. Bu kuşkusunun iyice güçlenmesi sonunda, öğretileri 2 bin yıldır dünya üniversitelerinde okutulan Yunan filozofları **Aritoteles** ve **Ptolemius'un** düşüncelerine karşı savaş açtı. Evrenin merkezi olduğu söylenen dünyanın, aslında güneşin etrafında döndüğünü söyledi ve kilisenin hışmına uğradı.

TELESCOPUM OPTICUM VIDE CALIBRI INVENTUM ET OMNES QUAE IN MACULAS
ET EXTENSIONES LUNAE MONTES, ET IOVIS SATELITES, ET NOVAM QUAM
REBAE UNIVERSITATE PRIMIS DISPENSA MDCX.

İLK YELDEĞİRMENİ

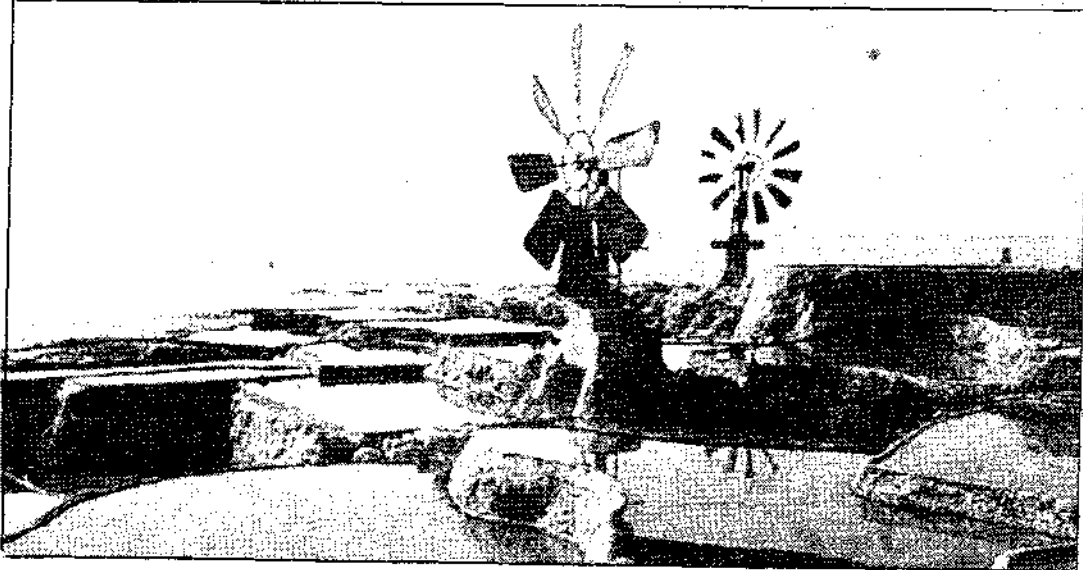
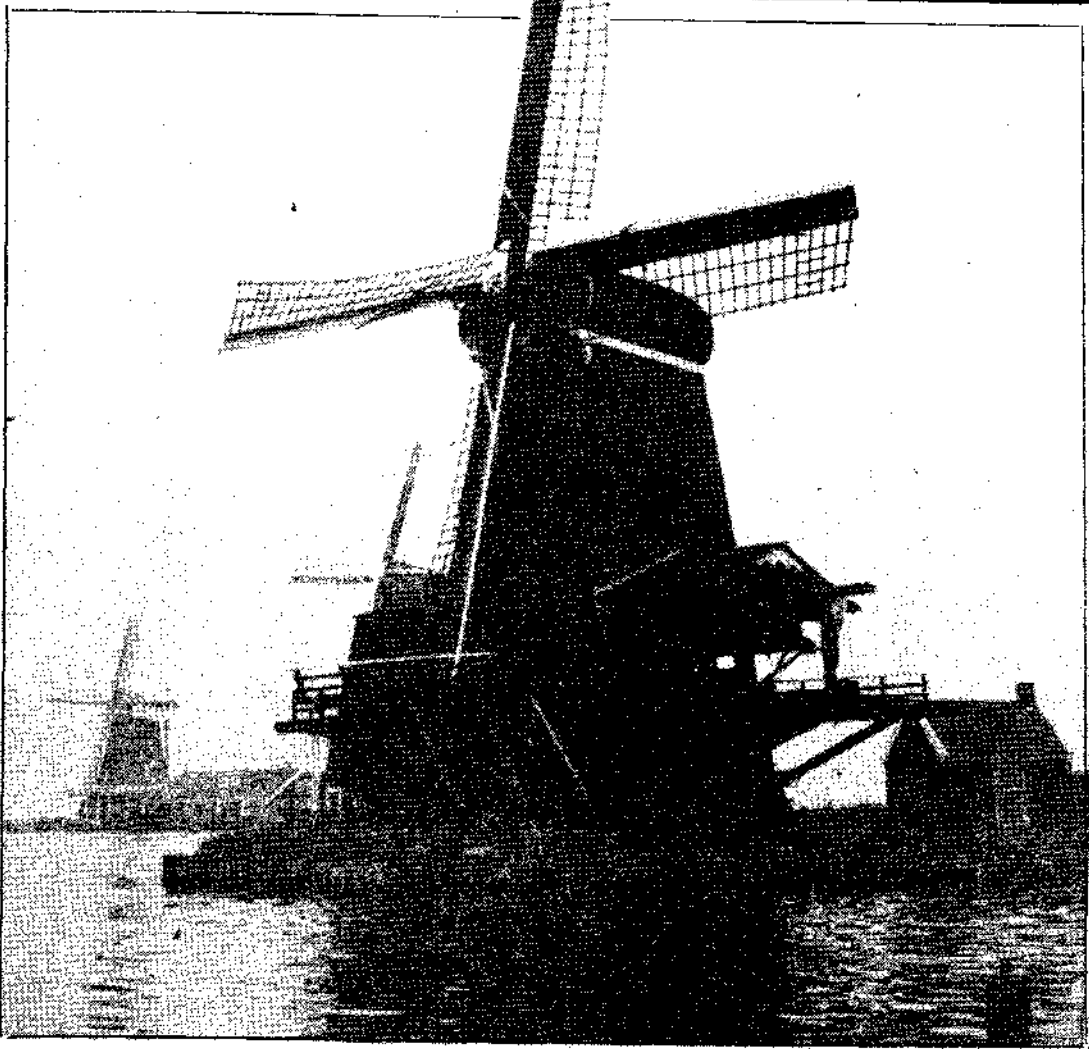
Buharlı makinenin bulunmasından önce, rüzgâr, su ve hayvan gücü insanlığın hizmetindeydi. Suyla çalışan değirmenler çok daha güçlüydü, ama onları döndürmeye yetecek büyüklükte akarsulardan yoksun olan yerlerde, yeldeğirmenleri etkin oldu. 1840 yılında, İngiltere ve Galler'de 10 bin, Hollanda'da ise 7 bin yeldeğirmeni vardı. Bu aygıtlardan, un üretiminde olduğu kadar, maden çıkarımında, su iletiminde ve ağır cisimlerin kaldırılmasında da yararlanılıyordu. Ayrıca, ağaç kesmeye yarayan hızar makinelerini de yeldeğirmenleri aracılığıyla çalıştırmak mümkündü.

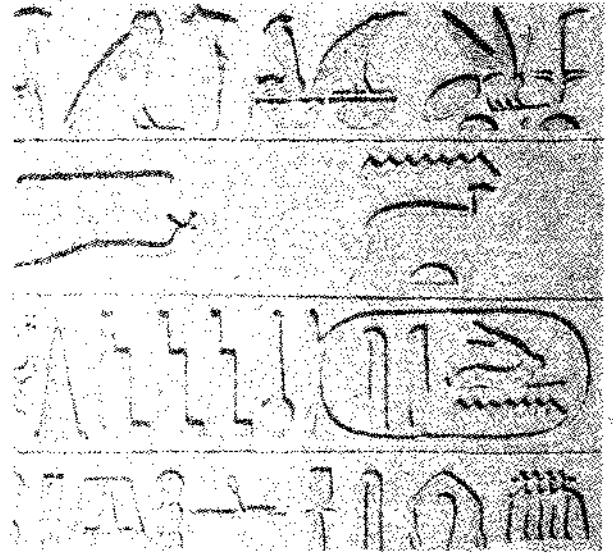
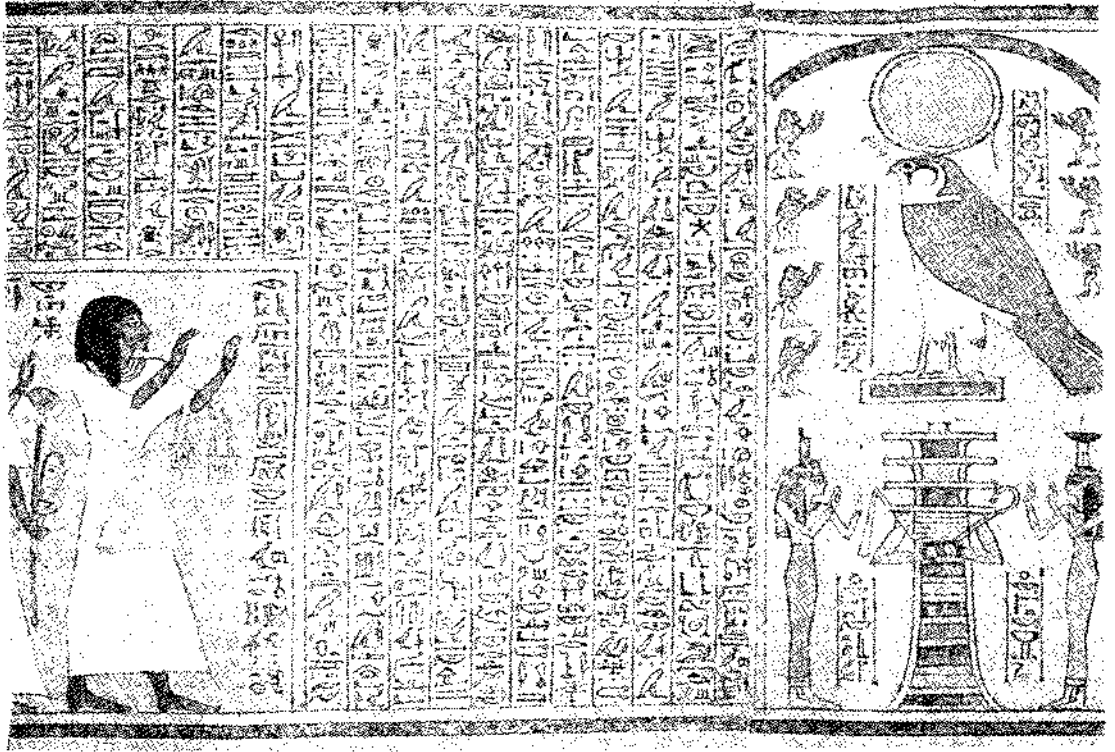
Rüzgârın yarattığı enerjiyi üretken hale getiren buluşlar, her zaman memnunlukla karşılanmadı. 1581'de bu enerjiden yararlanmayı akıl eden Hollandalılar, işsizliğe yol açmakla suçlandılar. 1768'de de bir grup işçi, rüzgâr gücüyle çalışan bir hızar makinesini parçalamıştı.

Yeldeğirmenlerini çalıştıran insanlar, yeni birtakım ölçeklerin de doğmasına yol açtılar. Çünkü tahılını öğütmek üzere değirmene

götüren herkes, elde edilen unun belirli bir bölümünü değirmen sahibinin "hak" olarak alıkoymasını biliyordu. Bu hakkın miktarını saptamak üzere de, değirmenciler belirli hacimlerde ölçekler geliştirdiler. Örneğin, 1558'de Liverpool yöresindeki bütün değirmencilere, ölçeklerini Belediye Başkanı'na götürüp doğruluk derecelerini kontrol ettirmek zorunluluğu getirildi. Bunu yapmayanlara belirli para cezaları uygulandı. Bu uygulama bir anlamda dünyada, ağırlık ve hacim ölçen aygıtların ilk denetimi ve ayarlanması olarak kabul edilir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, yeldeğirmenlerinin önemlerinde bir azalma başladı. Ama rüzgâr gücü, yine de birçok alanda insana yararlı olmaya devam etti. Amerika'nın batı kesimlerinde, demiryolu şirketleri, yeldeğirmenlerinden lokomotifler için su çıkarılmasında yararlandılar. Yerliler ise, sulama işlerinde bu aygıtlardan büyük faydalar sağladılar. Suyu olmayan pek çok kırsal bölgeye, yeldeğirmenleri aracılığıyla su gönderildi. Bugün, Güney Afrika'nın Karoo bölgesinde olduğu gibi, birçok bölgede su sağlayabilmek için bu yöntem işlevini hâlâ sürdürüyor.

İLK YAZI

M.Ö. 45 bin yılında yaşayan insanlar, düşüncelerini kayaların ve mağara duvarlarının üzerine resimlerle yansıtmayı öğrendiler. Son Buzul Çağı'nda yaşayan atların, bizonların ve boğaların resimlerini içeren mağaralar, İspanya'nın Altamira, ve Fransa'nın Lascaux yörelerinde ortaya çıkarıldı.

Bu resimlerin yazıya dönüşebilmeleri için aradan yüzyıllarca yıl geçmesi gerekti. M.Ö. 20 bin ve 6500 yılları arasında insanlar, yumuşak taşları ve kemikleri kullanmaya başladılar. Fransa'nın İspanya sınırına yakın bölgesindeki Ariège yöresinde bir mağarada, çizildikten sonra kırmızı ve siyaha boyanmış geometrik şekiller bulundu. Afrika'nın çeşit-

İLKÇAMAŞIRMAKİNESİ

li kesimlerinde bulunan üzerleri çizilmiş kemikler, kuşkusuz bir dönemin belgeleri idi.

Sümerce, yazıya dökülebilen ilk dil oldu. Ama belirli bir alfabesi de yoktu. Basit resimler halinde yazılan Sümerce metinlere Irak'ta, Basra Körfezi'nin yakınlarında rastlandı. Bu metinler, M.Ö. 3500 yılından kalmaydı.

Sümerler, çivi şeklinde ve üçgen iz bırakan bir aygıtla, balçık ve kil kabaklarından yaptıkları plakalar üzerine yazılarını yazdılar. Sonra bu küçük tabletler, güneşin altında pişirilerek kurutuldu. Binlercesi, en küçük bir hasar görmeden günümüze kadar ulaşabildi. Bunlardan bazılarında, Sümer din adamlarının ekonomik işlevlerini gösteren altın, kumaş ve inek listeleri vardı. Sümerlerin ekonomik etkinlikleri, çevrelerindeki Persleri, Babillileri ve Asurluları da çivi yazısını öğrenmeye itti.

Mısır'da belirli sembollerin belirli sözcükleri ve sesleri simgelediği hiyeroglif yazıları, M.Ö. 3000 yılından itibaren kullanılmaya başlandı. Düşünceler ya da öyküler, resimlerle yazılan bir tür steno tekniğiyle anlatılıyordu. Örneğin gövdesi olmayan bir çift bacak, "gitmek" sözcüğünü simgeliyordu. Başsız iki göz, "görmek", kapalı bir çift göz de "ağlamak" anlamındaydı.

Mısırlılar, papirüsü bulduktan sonra, hiyeroglif alfabesindeki şekilleri de kalemle ya da fırça ile yazılabilecek şekilde değiştirdiler. M.Ö. 700 yılında hiyeroglif yazısı üçüncü evrimini gerçekleştirdi ve ortaya çıkan son biçim; modern Arap alfabesinin de temelini oluşturdu.

Yüzyıllar boyunca kadınlar çamaşırlarını akarsu kenarlarında elleriyle ovarak ve tokaçlayarak yıkadılar. Akarsuların olmadığı yerlerde, çamaşırlar, tahta, bakır ya da demir leğenler içinde yıkandı. 20. yüzyılın başına gelinceye değin, dünyanın her yerinde başka bir çamaşır yıkama yöntemi yoktu.

1782'de **Henry Sidgier** adlı bir Londralı, altıgen biçiminde kapalı bir çamaşır teknesi gerçekleştirdi. Bu teknenin içine yerleştirilen tahta çubuklar arasına çamaşırlar sıkıştırılıyordu. Teknenin iki ucu, iki askıya asılıyor, sonra da kol gücüyle döndürülüyordu. Tamamen insan emeğine dayanan bu sistem hem çok yorucuydu, hem de alışlagelmiş yöntemlere oranla daha uzun zaman alıyordu. Makineden çıkarılan ıslak çamaşırlar, iki tahta merdanenin arasından geçirilerek sıkıştırılıyor, böylece bir yandan sulan süzülürken, bir yandan da bir anlamda ütülenmiş oluyordu. 1791'de **Ferguson Hardie** adında bir İngiliz, merdane kolunun tek yönlü hareketiyle, merdanelerin hem ileri, hem de geri gelmesini sağlayan bir sistem geliştirdi. Bu sistem sayesinde, hiç değilse sıkma mekanizmasında bir ölçüde kolaylık sağlanmıştı. Ama yine de bütün işlemler insan emeğine dayanıyordu ve çok yorucuydu.

1906'da Chicago kentinden **Alva Fisher**, elektrik enerjisiyle çalışan ilk çamaşır makinesini gerçekleştirdi. 1924 yılında ilk kurutmalı makineler piyasaya çıktı. 1940'lı yıllardan itibaren tam otomatik makineler ev hanımlarının hizmetine girmeye başladı.

İLKTRANSİSTÖR

20. yüzyılın en önemli buluşlarından biri olarak kabul edilen ve elektronik devrelerin can damarı olan transistörler, 1947'de gerçekleştirildi. Dünyanın en büyük telefon şirketi olan **Bell** kuruluşlarının araştırma laboratuvarlarında, **William Shockley** başkanlığında **John Bardeen** ve **Walter Brattain**'den oluşan ekip, teknolojiye yepyeni bir çığır açan bu buluşlarından dolayı, 1956 yılında Nobel Ödülü'nü paylaştı.

Bardeen ve Brattain, radyo ve telefon sinyallerinin alınmasında, güçlendirilmesinde ve yansıtılmasında kullanılan termiyonik kapaklara karşı bir seçenek bulmak için uğraşıyorlardı. Çabuk kırılabilen ve pahalıya mal olan bu lambaların ısınması için belirli bir sürenin geçmesi gerekiyordu. Ayrıca bir hayli de elek-

trik tüketiyorlardı.

Ekip ilk transistörü, ince bir germanyum tabakasından yaptı. 1947 Noel'inden iki gün önce, bu transistör bir radyo devresine takıldı ve Brattain, defterine şu satırları yazdı: "Bu devre gerçekten **işe yarıyor. Çünkü ses düzeyinde hissedilir bir yükselme sağlandı.**" Transistör, tıpkı lamba gibi, ses sinyalini güçlendiriyordu. Ama hem boyut olarak çok daha küçüktü, hem de daha az enerjiye gereksinimi vardı.

Önceleri küçücük bir aygıtın o koca lambaların yerini alabileceğine pek az kimse inanmıştı. Ama Shockley ve ekibi, dört yıl içinde büyük gelişmeler sağladılar. 1952'de transistör, orijinal boyutların onda birine indirildi ve çok daha güçlendi 1957'de yılda 30 milyon transistör üretilebilecek aşamaya gelinmişti. Bu alanda gelişmeler yine de sürdürüldü. Bilim adamları, germanyum tabakası yerine, çok daha büyük ısı şiddetlerine dayanabilen saf silikon kristali kullanmaya başladılar. Akımı, saniyenin yüz milyonda biri kadar kısa bir zamanda iletebilen transistörler imal edildi. Bunların sayesinde cep tipi hesap makineleri, dijital saatler yapıldı. Radyo ve TV alıcılarındaki lambaların yerini de transistörler aldı. Eğer bu küçük harika aygıtlar olmasaydı, uydu haberleşmeleri, uzay araçları ve ayın insan tarafından fethi de mümkün olmayacaktı.

İLK X IŞINLARI

X ışınları tıpta iki amaçla kullanıldı: Hastalıkların tanınmasına yardımcı olmak ve kanseri tedavi etmek. Bu ışınlar, 1895'te Almanya'nın Würzburg kentinde, fizik profesörü **Wilhelm Röntgen** tarafından bulundu ve "Röntgen ışınları" olarak adlandırıldı. Kâğıt, tahta ve etten geçebilen bu ışınlar, metal ve kemiği aşamıyorlardı. Ayrıca fotoğraf filmini de karartma özellikleri vardı, röntgen, bulduğu bu ışınları, "**bilinmeyen**" anlamında "X" adını verdi. Bu buluştan birkaç ay sonra doktorlar, kemik bozukluklarını saptayabilmek için röntgen tekniğinden yararlanmaya başladılar.

1897'de Harvardlı bir öğrenci olan **Walter Cannon**, bizmut eriyiği içirilen bir hayvanın bağırsaklarının röntgen ışınları ile fotoğrafının çekilebileceğini kanıtladı. Bu buluş, insan iç organlarının da röntgen ışınlarıyla incelenilebilmesini sağladı. 1950'li yıllarda, radyoloji, hastalıkların tanısındaki işlevi açısından doruk noktaya çıktı. Gama-kameraların ve halk arasında "**ayna**" olarak bilinen aygıtların bulunmasıyla X ışınlarının kullanımı azaldı. Daha sonra canlı dokular üzerindeki

etkisinden yararlanılma yoluna gidildi ve özellikle kanser tedavisinde kullanıldı. 20. yüzyılın başından itibaren, özellikle, cilt, dil ve boğaz kanserlerinde ışın tedavisi büyük ölçüde etkin oldu.

İLK TARTI MAKİNESİ

İlkel toplumların ağırlık ölçümlerine ilişkin gereksinimleri son derece sınırlıydı. Ama altın, insanoğlu tarafından bulunduğu ilk günden itibaren çok büyük değere sahip olduğu için Mısırlılar altın tartmak amacıyla bir aygıt geliştirdiler. M.Ö. 3500 yılından kalma bir Mısır mezarında, bu tartı aleti ile, ağırlık ölçüsü olarak kullanılan parçalar bulundu. Yine M.Ö. 2600 yılında Babilliler, ağırlık saptamak üzere standart ölçüler kullanıyorlardı.

Mısırlılar tarafından kullanılan terazilere ait resimler, mağara duvarlarında ve papirüslerin üzerlerinde günümüze kadar kalmıştır. M.Ö. 3000 yılında çizileri bu resimlerde, bir çubuk ortasından bir iple tavana asılmış olarak gösterilir. Çubuğun bir ucunda, ağırlığı saptanacak olan cisim bağlıdır. Öteki uçtaki kedefede de çeşitli büyüklükteki ağırlık ölçüleri vardır.

İLK PENCERE

İlkel dünyanın sıcak iklimlerinde, pencereler salt binaların içini aydınlatmak amacıyla yapılıyordu. Roma İmparatorluğu'nun etkisiyle uygarlıklar kuzeye doğru taşmaya başlayınca, pencerelerin ışığı geçirecek, ama soğuğu dışarıda bırakacak bir cisimle kapatılması zorunluluğu doğdu. Bu amaçla, yağlı bezler ve hatta ince mermer tabakalar kullanıldı.

Romalılar, Pompei'nin M.S. 79 yılında yok olmasından önce camı buldular. Pompei harabeleri arasında, bronz çerçevelere rastlandı. Bu çerçevelerin içine 52 cm genişliğinde, 45 cm yüksekliğinde ve 1 cm kalınlığında camlar takılmıştı. Ama yine de camlı pencereler dünyanın her köşesinde henüz yaygın değildi ve 12. yüzyılda bile birçok kilisenin pencereleri camdan yoksundu.

1450 yılından itibaren, camların evlerde kullanılması yaygınlaştı. Hatta bazı pencereler dışarı açılacak şekilde iki kanatlı yapıldı. 18. yüzyıldan itibaren, özellikle Kral George dönemi İngiltere'sinde, yana doğru açılan kaydırmalı pencereler moda oldu. Ama aslında bu buluş yeni değildi. İlk örnekleri, 1640 yılında Herfordshire kentinde yapılmıştı.

ÖZEL BÖLÜM
TÜRKİYE
ve
TÜRKLERDE İLKLER

merakediyorum@

googlegroups. com

üyeleri için hazırlanmıştır.

Benzer çalışmalardan haberdar olmak, öneri, istek ve bu çalışma ile ilgili karşılaştığınız sorun ve hataları lütfen bildirin.

[http://groups.google.com/group/
merakediyorum](http://groups.google.com/group/merakediyorum)

E-posta :

merakediyorum@googlegroups.com

A

İLK ADALET BAKANI

Tarihimizde ilk Adalet Bakam (Adliye Nazırı) **Cevdet Paşa**'dır. 6 Mart 1868 günü bu görevin başına getirilen **Cevdet Paşa**, adliye teşkilatının en başı ve sorumlusu olarak hizmet verdi.

AFİŞ SANATININ İLK ÖNCÜSÜ

Ülkemizde ilk afiş sanatı çalışmalarının başlaması Birinci Dünya Savaşı'ndan sonradır. Afiş sanatının ilk öncüsü de **İhap Hulusi Görkey**'dir. **Görkey**, bu daldaki ürünlerini ilk kez 1929 yılında vermeye başladı.

İLK OSMANLI AKÇESİ (Gümüşpara)

Osmanlılarda ilk akçe, yani gümüş para, 1329 yılında **Orhan Gazi** zamanında bastırıldı. Üç çeşit olan bu paralar, beş akçelik, bir akçelik ve üstünde **Orhan Gazi**'nin üçüncü saltanat yılını gösteren 3 sayısı olan akçedir.

İLK AKDENİZ OYUNLARI

Akdeniz'de kıyıları olan ülkeler arasında bütün spor dallarında yapılan yarışmaların ilki, 1971'de Türkiye'de İzmir'de yapıldı. Akdeniz Oyunları'nın ilki ise Mısır'da düzenlenmişti. Bu oyunlar, her 4 yılda bir, bir başka Akdeniz ülkesinde olimpiyat oyunlarının kurallarına uygun olarak yapılır.

TÜRKLERİN ANADOLU'YA İLK GELİŞLERİ

Anadolu'yu alıp Türkleştirmek düşüncesi ilk kez Büyük Selçuklu İmparatorluğu dönemin-

de gerçekleştirildi. Anadolu'da, ilk Türk yerleştirmeleri, Selçuklu hükümdarı **Tuğrul Bey**'le başlamıştır. Türklerin bölgeye tüm olarak yerleşmesi ise, yine Selçuklu hükümdarı **Alpaslan**'ın Bizanslıları 1071 yılında Malazgirt Ovası'nda yenmesiyle gerçekleşti. Tarihteki ilk Anadolu beyliklerinin kuruluşu da 1250-1358 yıllarındadır. İlk Anadolu beylikleri şunlardır: Alaiye Beyliği, Artukoğulları Beyliği, Aydınogulları, Candarogulları, Danişmentogulları, Dulkadirogulları, Ertanaogulları, Hamitogulları, İnanoğulları, İzmiroğulları, Karamanoğulları, Karesioğulları, Kadıburhanettinoğulları, Mengüçoğulları, Osmanoğulları, Pervaneogulları, Ramazanoğulları, Sahipataogulları, Saltukoğulları, Saruhanoğulları. Ancak, 1071'den çok daha önceki yüzyıllarda da Anadolu yarımadasına gelmiş, Kuman, Kıpçak, Peçenek Türkleri de vardır. Bunların bir kısmı Trakya ve Balkanlar üzerinden Anadolu'ya geçtiği gibi, Kafkasya üzerinden gelenleri de vardır.

İLK ANNELER GÜNÜ

Ülkemizde ilk Anneler Günü, "**Kadınlar Derneği**"nin aracılığıyla 1955 yılında kutlandı. Anneler Günü'nün dünyanın birçok ülkesinde Mayıs ayının ikinci pazar gününde kutlanması gelenek haline gelmiştir. Dünyada ilk Anneler Günü ise, Amerika'da kutlanmış, daha sonra öteki ülkelere yayılmıştır.

İLK ANAYASA

Türkiye'de ilk Anayasa, II. Abdülhamit zamanında 23 Aralık 1876 günü yürürlüğe giren "**Kanun-i Esasi**"dir. O dönem içinde kişi hak ve özgürlüklerini belirleyip yayma yolunda birtakım çabalara girilmiş, 1808'de "**Sened-i İttifak**" ve 1839'da "**Gülhane Hattı Hümayunu**", öbür adıyla "**Tanzimat Fermanı**" ilan edilmişti. Ancak her iki belge de devletin temel kuruluş ve işleyişiyle ilgili yargılara yer vermemeleri nedeniyle gerçek anlamda bir anayasa sayılmazdı.

Türkiye'de ilk arkeolojik kazıyı, Alman Heinrich Schliemann yaptı.

İLKARKEOLOJİK KAZI

1822 doğumlu Alman arkeolog **Heinrich Schliemann** Rusya'da ticaret yaparak biriktirdiği paraları, kazılarına harcadı. Ülkemizde yapılan ilk arkeolojik kazıyı gerçekleştiren Schliemann, "**Truva'yı bulan adam**" olarak tarihe geçti.

İLKANAYASAMAHKEMESİ

Türkiye'de ilk Anayasa Mahkemesi, 25 Nisan 1962 günü yürürlüğe giren 44 sayılı yasayla kuruldu. Bu mahkeme, yasalarla TBMM içtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetlemek için kurulmuş en büyük yargı organıdır. Bu mahkeme yoluyla ülkemizde ilk kez yasaların Anayasa'ya uygunluklarının "**yargı yoluyla denetimi**" sağlanabildi. Anayasa Mahkemesi'nin kararları kesindir, verdiği kararlar, Resmi Gazete'de yayınlanır.

İLKANİ EDEBİYATI

Ülkemizde ilk anı edebiyatının bağımsız bir edebiyat türü olarak nitelenmesi Tanzimat'tan sonradır. Eski Türk edebiyatında anı edebiyatının en önemli ilk örneği "**Babürname**"'dir. **Babür Şah**'ın hayat öyküsü, çocukluğundan eseri kaleme aldığı süreye kadar Do-

ğu Türkçe'siyle duru, içten, açık bir dille bu ünlü yapıtında anlatılır. Ancak, Babürname bir anı kitabı olmaktan çok, otobiyografi tarzındadır.

İLKANSİKLOPEDİ

Türklerde ilk ansiklopedi denemesini yapan kişi, **Ali Suavi'dir. Kamusü'l-Ulûmi ve'l Ma-arif** (Eğitim ve Bilimler Ansiklopedisi) adıyla ancak 5 forma yayınlanabilmiştir. Bu ansiklopedi, **Ali Suavi'nin** Paris'te 1870 yılında çıkardığı **Ulûm (Bilimler)** gazetesinin ekiydi.

İLKANTOLOJİ

Ülkemizde edebiyattaki belirli özellik ve tanımlamaya uygun ilk antolojiler, **Refik ve Tevfik** beylerin 1865 yılında birlikte hazırladıkları "**Letaif-i İnşa**" (Düzyazı Örnekleri), **Ebüzzıyya Tevfik'in** 1878 yılında yayımladığı "**Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye**" (Osman-

lı Edebiyatı Örnekleri) gibi ürünlerdir. Ancak, bu antolojilerden çok önce, 1436 yılında **Ömer İbni Mezit**, 13, 14 ve 15. yüzyıl başlarında yaşamış 83 ozanın 397 beytini bir araya toplayan "**Mecmuatül-Nezair**" (Beyit Derlemele-ri) adıyla bir antoloji denemesi yapmıştır. Bu eserden günümüze kalan teki, Niğde'de **Ferit Faik**'in özel kitaplığında bulunuyor.

AKORDEONUN İLK KULLANILIŞI

Akordeonun ülkemizde müzik aleti olarak ilk kullanılışı 20. yüzyıl başlarına rastlar. Artvin yöresinde akordeona benzeyen ve "**fırmargon**" denilen el armonikalarının kullanışı ise oldukça eskidir. Fırmargon, Alman çalgılarından "**fızarmonika**" adlı enstrümanın dilimizde değiştirilmiş adıdır. 1827'de **Büfe**'nin geliştirdiği akordeon, günümüzde son biçimini almıştır.

İLK ANKET DÜZENLEYEN DERGİ

Türkiye'de okurları arasında ilk anket düzenleyen dergi "**Mektep**"tir. **Karabet Efendi** tarafından 1891 yılında çıkarılmaya başlanan Mektep dergisi, ilkökul öğrencilerine çeşitli bilgiler veren bir çocuk dergisiydi. İki yıl sonra bu özelliğini değiştirerek edebiyat dergisi oldu. Yazarları arasında **Cenap Sahabettin**, **Hüseyin Cahit Yalçın**, **Hüseyin Siret**, **Süleyman Nazif**, **Mehmet Rauf** ve **Rıza Tevfik** gibi devrin ünlü kalemleri bulunuyordu.

İLK ARKEOLOJİ MÜZESİ

Türkiye'de ilk arkeoloji müzesi 1846 yılında Tophane Müşiri (Mareşal) **Damat Fethi Paşa** tarafından kuruldu. **Fethi Paşa'nın** eski eserlere karşı duyduğu ilgi nedeniyle o zaman Harp Okulu'nun ambarı olan Aya İrini Kilisesi "**müze**" olarak düzenlendi. Çeşitli illerden toplanan eski eserler buraya getirildi. Bugün burası askeri müzedir.

TARİHİMİZDE İLK ARABA

Türklerin tarihinde ilk arabanın M.Ö. 2 bin yılında kullanılmaya başlandığı eski Çin kaynaklarından öğreniliyor. Türkler, arabayı yük taşımada ya da oturmak için kullanırlar, sa-vaşa atla giderlerdi. Hatta, arabanın bulucusu da Türklerdir ve anayurdu Asya'dır.

Türkiye'de arabanın şehirler arasında taşıt aracı olarak kullanılması **Sultan Mahmut II'nin** Kartal'da yapılan bir posta yolunun açılış törenine katılmak amacıyla bindiği faytonla başlar. Bunu "**Tarih-i Lütfi**"den öğreniyoruz.

İLK ARABA VAPURU

Türkiye'de ilk araba vapuru "**Suhulef**"tir. Araba vapuru düşüncesinin de ilk kez Türklerden çıktığı bilinir. Osmanlılarda deniz taşımacılığı, "**Şirket-i Hayriye**" adlı kuruluş tarafından yapıyordu. Bu kuruluşun bir yöneticisiyle bir teknisyen, araba vapuru yaptırmak için İngiltere'ye gittiler. 1869 yılında da iki araba vapuru ısmarlandı. O sıralarda İngiltere'de bile karşıdan karşıya deniz ulaşımı, halat ya da zincirlerle çekilen sallarla yapılmaktaydı. 1870'de "**Suhulet**", 1871'de de "**Sahilbent**" araba vapurları, İstanbul'da Anadolu ile Rumeli yakası arasında çalışmaya başladılar. Her ikisi de yandan çarklıydı.

İLK ARŞİV

Ülkemizde ilk arşiv deposu Mustafa Reşit Paşa tarafından yaptırıldı. Bu devre kadar devlet belgeleri, torba, sandık gibi dağınık yerlerde saklanırdı. Bu durumu gözönüne alan **Mustafa Reşit Paşa**, bugün de arşiv deposu olarak kullanılan binayı yaptırdı. İlk adı "**Hazine-i Evrak**" olan bu kuruluş, şimdi Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü'dür.

İLK ATATÜRK ANITI

Türkiye'de ilk Atatürk anıtı, İstanbul Gülhane Parkı'nın denize yakın bölümünde 3 Ekim 1926 günü dikildi. Anıtı, Avusturyalı heykeltıraş **Krippel** yaptı.

İSTANBUL'DA İLK ASKERİ LİSE

İstanbul'da, Maçka Kışlası'nda, 1846 yılında, "**Mekteb-i Fünûn-ı İdadi**" adıyla öğretime başladı. Bu okul, 1924 yılında "**Kuleli Askeri Lisesi**" adını aldı. Kara Harp Okulu'na öğrenci yetiştiren ve halen Çengelköy'de bulunan okula, "**Kuleli**" adının verilmesinin nedeni, binanın iki yanında bulunan kulelerindendir.

İLK ATLAS

Çağdaş anlamda ilk atlas denemeleri Tanzimat döneminde yapıldı. İlk Türk atlası, Pa-

ris Coğrafya Topluluğu üyesi olan **Hafız Ali Şeref** tarafından yapıldı. 21 Haziran 1868'de Paris'te bastırılan bu atlada 21 haritayla birçok şekil vardı.

ile Ahlak adlı iki eseri vardır.

İLK AYAKKABI YAPIMEVİ

Türkiye'de ilk ayakkabı yapımevi, İstanbul Beykoz'da kuruldu. 1810 yılında Hamza Bey adında birisi deri yapımevi açtı. Sonraları bu yapımevinde kundura yapılmaya başlandı. Sultan **II. Mahmut, 1816** yılında ordu ayakabılarının buradan sağlanmasını istemişti. **1942** yılında makineleştirilen Beykoz kundura yapımevi, 1933 yılından bu yana Sümerbank tarafından işletilmektedir.

İLK SENATO

(Ayan Meclisi)

23 Aralık 1876 günü yürürlüğe giren Anayasa ile birlikte "**Heyet-i Ayan**" yani senatörler kurulu oluşturuldu. Bu kurul, ilk Türk senatosu olarak nitelenir. Yürütme organı görevini üstlenen Heyet-i Ayan üyelerini padişah seçerdi. Üyelerin sayısı, milletvekilleri toplamının üçte birini geçemezdi. İlk Ayan Meclisi, 19 Mart 1877 Pazartesi günü **Server Paşa** başkanlığında Dolmabahçe'de çalışmalarına başladı. İlk Ayan Meclisi'nin 27 üyesi vardı. **II. Abdülhamit**, 13 Mart 1878 günü Ayan Meclisi'ni dağıttı, ama üyeler devletten aylıklarını almaya devam ettiler.

İLK ATICILIK

SPORU

Ülkemizde ilk atıcılık sporu (baltrap) İstanbul'da yapıldı. Atıcılık sporunu Türkiye'ye getiren kişi ise Bulgaristan'ın Filibe kentinden **Niyazi Kızıltepe'dir**. Yurdumuzda en eski atıcılık kulübü ise 1921'de İstanbul'da Avcılar ve Atıcılar İhtisas Kulübü adıyla açıldı. Avcılık ve Atıcılık Federasyonu ise 1940 yılında kuruldu.

İLK AT KOŞULARI

Ülkemizde ilk at koşuları **Enver paşa** ve arkadaşlarının kurduğu "**İslah-ı Nesl-i Peres**"yani "At Soyunu Geliştirme Derneği"nce düzenlendi. Cumhuriyet'in ilanını izleyen yıllarda ise at koşuları Tarım Bakanlığı'nın organizasyonunda gerçekleştirilmeye başladı. İlk Gazi Koşusu ise 1927 yılında yapıldı. Türkiye Jokey Kulübü de 1950 yılında kuruldu. 1953 yılından itibaren de yapılan bir sözleşme ile Türki-

İLK AVRAT PAZARLARI

Tarihimizde ilk avrat pazarları Osmanlı İmparatorluğu zamanında kurulmuştu. 19. yüzyılın sonuna kadar süren avrat pazarlarının bu adla anılmasının nedeni, alıcı ve satıcısının yalnız kadınlardan olmasıdır. Bu tür pazarların en ünlüsü ise İstanbul'da Cerrahpaşa-Kocamustafapa arasındaki geniş alanı kaplamış olanıdır. Burayı Kanuni Sultan Süleyman'ın karısı **Hürrem Sultan**, önceleri pazar yeri olarak kurdurmuştu.

AVRUPA GEZİSİNE ÇIKAN

İLK PADİŞAH

Tarihimizde Avrupa gezisine çıkan ilk padişah, Sultan **Abdülaziz**'dir. 21 Haziran 1867 günü Fransa İmparatoru **III. Napoleon'un** çağrısı üzerine deniz yoluyla Avrupa'ya giden **Abdülaziz**, Fransa'nın Toulon kıyı kentine çıktı, oradan da Paris'e ulaştı. Burada uzun süre kalan **Abdülaziz**, Uluslararası Paris Sergisi'ni gezdi, iki ülkeyi ilgilendiren konularda görüşmeler yaptı. Daha sonra İngiltere Kraliçesi **Victoria'nın** konuğu olarak Londra'ya giden **Abdülaziz**, Viyana, Budapeşte ve Rusçuk'a da uğradı. 7 Ağustos 1867'de ülkesine döndü. **Abdülaziz'in** Türk hükümdarı sıfatıyla yurt dışına ilk kez çıkışı, dış ilişkilerimiz açısından önemli bir olay olarak yorumlandı.

Ancak, unutmamak gerekir ki, Osmanlı devletinin kuruluşundan sonraki Osmanlı padişahları, ordularının başında defalarca fetih savaşlarına çıkarak Avrupa ortalarına kadar gittiler. I. ve II. Murat, Yıldırım, Fatih, Yavuz, Kanuni Selim, tüm Balkan ülkelerini, Macaristan ve Avusturya ile Almanya'yı görerek tanımışlardır.

AVUKATLIK YAPAN

İLK TÜRK

Türkiye'de avukatlık yapan ilk Türk, **Kırımîzade Neşet Molla'dır**. 1843-1906 yıllarında yaşayan **Neşet Molla**, Kırımîzade **Reşit Efendi**'nin oğludur. Muallimhane-i Nüvyab'tan mezun olduktan sonra 1892 yılında İstanbul'da avukatlığa başlayan **Neşet Molla**, ilk Türk avukatıdır. Kırımîzade Mecmuası ve Fihristi

ye'deki koşuların düzenlenmesi ve müşterek bahis oynatma yetkisi Jokey Kulübü'ne verildi.

İLK ATLETİZM ÇALIŞMALARI

Türkiye'de ilk atletizm çalışmalarına 1922 yılında başlandığı söylenebilir. 1912-1913 yıllarında tek tük görülen atletizm denemeleri birkaç heveslinin ilkel çalışmalarından öteye gidememiştir. Bu ilk atletizm heveslileri **Silifkeli Şükrü**, Doktor **Nurettin Otmar**, **Selahattin** ve **Asım** beylerdir.

İLK AT ÜRETME ÇİFTLİĞİ(Hara)

Yurdumuzda ilk at üretme çiftliği yani hara, 1913 yılında Eskişehir Çifteler'de (Aziziye) kuruldu. Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar, burayı

da yakıp yıkararak kullanılmaz duruma getirdiler. Bu hara, 1923 yılında yeniden düzenlendi. Böylece de Türkiye'de ilk at yetiştiriciliği başlamış oldu.

İLK AYRICALIK

Yabancılar verilen ilk ayrıcalık **I.Bayezit'in** oğulları **Musa** ve **Süleyman Çelebi**'lerin Venediklilere bazı ticaret işlerinde "özel" yetki tanımlarıyla ortaya çıkar. Bu ayrıcalıkları (imtiyaz) **II. Murat'ın** Cenevizlilere, **Fatih Sultan Mehmet'in** de azınlıklara "dinsel" ve Venedik, İtalyan, Cenevizliler ile Rodos şövalyelerine de ticaret yapma, tuzları işletme yetkileri vermesi işler. Başlangıçta önemsenmeyen bu imtiyazlar giderek 1536 yılında **Kanuni Sultan Süleyman**'la başlayan kapitülasyonların devletin başına bela kesilmesinin kaynakları olacaktı.

B

İLK BAĞIMSIZ TÜRK-ORTODOKS PATRİĞİ

Türkiye'deki ilk bağımsız Türk-Ortodoks Patriği Papa **Eftim I. Erenerol'dur**. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fener Rum Patrikhanesi'nin Anadolu Rumlarını Yunanlı olduklarına inandırma çabalarına ve Karadeniz'de yeni bir Rum Pontus devleti kurma eğilimlerine karşı çıkan Papa **Eftim**, çeşitli dinlerden 72 temsilciyi Kayseri'de topladı. Fener Patrikhanesi'ni ortadan kaldırarak merkezi Kayseri'de olan bir Türk-Ortodoks Patrikhanesi kurdu. Yayınladığı bir bildiriyle Fener Patrikhanesi'nin Türk çıkarlarına aykırı çalıştığını bütün dünyaya açıkladı. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İstanbul Patrikhanesi'yle ilişki kurarak Cumhuriyet yönetimine bağlılık sözü aldı. Üç ay sonra bir Türk düşmanının patrik seçilmesi üzerine patrikhaneye bütün ilişkilerini kesti. 18 Mart 1926'da çeşitli olaylardan geçen Papa **Eftim I. Erenerol**, ilk kez bağımsız Türk-Ortodoks kilisesini kurdu ve ilk patrik seçildi.

İLK BAHAR BAYRAMI

Yurdumuzda ilk bahar bayramı, 1921 yılında kutlandı. Ancak, bu ilk kutlama, bir işçi bayramı niteliğindedir. 27 Mayıs 1935 günü çıkarılan 2739 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Yasa ile 1 Mayıs gününün "**Bahar Bayramı**" olarak kutlanması kesinleşti. 12 Eylül 1980'de yapılan askeri harekattan sonra çıkarılan bir yasa ile, 1 Mayıs'ın resmi bayram olarak kutlanması kaldırıldı.

İLK BAHİRİYE NEZARETİ

Türkiye'de ilk Bahriye Nezareti, 19 Mart 1867'de kurularak çalışmalara başladı. Bu kuruluşun önce Deniz Kuvvetleri'nin işlerine kaptan paşalar bakardı. İlk Bahriye Nazırı ise **Hakkı İsmail Paşa**'dır.

İLK BAKALORYA (Olgunluk) SINAVI

Türkiye'de bakalorya biçiminde sınav uygu-

İlhamı ilk kez Galatasaray Lisesi'nde yapılmaya başlandı. 1 Eylül 1869'da yayımlanan bir tüzükle, lise ya da lise düzeyindeki okulları bitirenlerin yüksekokullara girebilmeleri için bakalorya yöntemi uygulandı. Buna olgunluk sınavı da denir. 1926-1936 yıllarında lise bitirme sınavlarıyla, yakın zamanlara kadar süregelen olgunluk sınavları da bir çeşit bakalorya niteliğindeydi.

İLKBALEGÖSTERİSİ

1524 yılında İtalyanlar, İstanbul'daki bir şenlikte, klasik bale gösterisi düzenlediler. Buna Türkler de dansör olarak katıldılar. Daha sonraları Türk tiyatrosunun kuruluşuna büyük emeği geçen **Güllü Agop**'un tiyatrosunda, yabancı birçok bale topluluğu, temsil aralarında bale gösterileri yaptılar.

İLK BALE OKULUMUZ

Türkiye'de gerçek anlamda bale gösterileri, oldukça yenidir. Devlet desteğiyle bale öğreniminin başlangıcı 1943 yılında oldu. İlk bale okulu, İstanbul Yeşilköy'de, İngiltere Kraliyet Balesi'nin kurucusu dünyaca ünlü **Dame Ninette de Valois**'nın denetim ve eğitimi altında çalışmalarına başladı. 1950 yılında Ankara'ya taşınan okul, Devlet Konservatuvarı'nın bir bölümü oldu. Bale okulunu ilk bitirenlerin 1960 yılında ilk oynadıkları oyun, **Manuel de Faya**'nın "**El Amor Burujo**" (Büyüleyen Aşk) adlı eseridir.

İLK BALIK BİLİMİ

Ülkemizde balık bilimiyle ilgili ilk çalışma, 1914 yılında Balıkthane Müdürü olan **Karakin Deveciyan**'ın, "**Balık ve Balıkçılık**" adıyla yazdığı bir kitapla başlar. Deveciyan'ın kitabı, bugünkü balık bilimi ölçüleriyle bağdaşmıyorsa da, bu konudaki ilk adım ve araştırma olarak çok önemlidir.

Türkiye'de ilk Balıkçılık Araştırma Şubesi'ni 1916 yılında İtalya'nın Napoli kenti Zooloji İstasyonu görevlilerinden Doktor **Viktor Bayer** kurdu. Balıkçılık konusunda bilimsel nitelikteki ilk olumlu kuruluş, 1950 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak çalışmalarına başlayan Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü olmuştur.

İLK BALKAN OYUNLARI

Balkan Oyunları'nın temeli, 1928 yılında

Amsterdam'da yapılan olimpiyatlar sırasında atıldı. Türkiye'den **Burhan Felek**, Yunanistan'dan **Rinopulos**, Romanya'dan Boresku, Yugoslavya'dan **Dobrin** ve Bulgaristan'dan **Kaçev**, bir anlaşma yaparak Balkan ülkeleri arasında çeşitli spor dallarında yarışmalar düzenlenmesini kararlaştırdılar. 1929 yılında resmen başlayan Balkan Oyunları, Türkiye'de ilk kez 1932 yılında İstanbul'da yapıldı.

İLK BANDO OKULU

Türklerde ilk bando okulunun kuruluşu, **Muzika-i Hümayun** (saray ya da padişah bandosu)adıyla 1827 yılında **II.Mahmut'un** isteğiyle gerçekleşti. İlk bando okulunun başına **Mangel** adlı bir öğretmen getirildi, ancak yetersiz görülünce, yerine 1828 yılında devrin ünlü bando yöneticilerinden İtalyan **Guiseppe Donizetti** atandı. **Donizetti**, 1831 yılında da Askeri Mızıka Okulu'nu açtı.

İLK BANKA

Ülkemizde gerçek anlamda kurulan ilk banka, **İstanbul Bankası**'dır. 1847 yılında faaliyete geçen bu bankadan sonra, 1863 yılında **Osmanlı Bankası** ve daha sonra da başka yabancı bankalar açıldı. 1867 yılında bütünüyle yerli sermayeli bankalar kurmak kararı alınınca, ilk yerli banka kuruluşumuz olan **Emniyet Sandığı** ortaya çıktı.

İLK BARAJ (Su bendi)

Türkiye'de ilk baraj, 1619 yılında Osmanlı Padişahı II. Osman'ın yaptırdığı "**İkinci Osman**" ya da öteki adıyla "**Topuz Bendi**" dir. Yüksekliği, 9 metre 91 santimetredir. III. **Ahmet**, 1722'de 9 metre 41 santimetre yüksekliğindeki **Büyük Bent'i** yaptırdı. Osmanlılar devrinde yapılan en büyük baraj, 1890'da hizmete giren 18.5 metre yükseklikteki **Elmalı Bendi**'dir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan ilk baraj ise, 1936'da tamamlanan Çubuk Barajı'dır. Yüksekliği 33 metre olan bu baraj, Ankara ili sınırları içindedir. Özellikle 1950'li yıllardan sonra birçok büyük barajlar yapıldı. Bunların içinde en büyüğü, Doğu Anadolu'daki Keban Barajı'dır. Ancak, Güney Anadolu Projesi (GAP) içinde ye alan ve yapımı halle süren Atatürk Barajı, tamamlandığında, yurdumuzun en büyük barajı olacaktır.

Prof. Dr. Türkân Akyol, 12 Mart döneminde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı oldu.

İLK KADIN BAKAN

Türkiye'nin ilk kadın bakanı, Prof. Dr. Türkân Akyol'dur. 12 Mart döneminde 1. Erim Kabinesi'nde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na getirilen Akyol, 1928 yılında İstanbul'da doğdu. Ankara Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, göğüs hastalıkları konusunda ihtisas yapan ve 1964'te doçent, 1969'da ise profesör olan Türkân Akyol'un, bir başka özelliği de, seçimle gelen ilk rektör olması.

İLK BAREMYÖNTEMİ

1929 yılında yürürlüğe giren bir yasa ile, Türkiye'de ilk kez uygulanmaya başlanan barem yöntemi, ünlü Fransız matematikçisi "Barémme"nin adından dilimize giren bir sözcükle anıldı. Devlette görev alan memurların aylıklarını belirleyen, düzenleyen ve görevdeki eskiliği göz önüne alarak tutarlarını ayrı ayrı gösteren çizelge anlamına gelir. Bu çizelgede en az aylıkla, en yüksek aylık oranları, derece derece gösterilir.

İLK BARO

Türkiye'de ilk baroyu, 1870 yılında kapitülasyonlardan yararlanan yabancı uyruklu avukatlar, "Sosyete dö baro dö Konstantinopl", yani "İstanbul Avukatları Topluluğu" adıyla kurdular. İlk Osmanlı barosunun ortaya çıkışı, 1876 yılındadır. Bu topluluğa 62 avukat kayıtlıydı. Bunlardan 11'i Rum, 38'i Ermeni idi. Bugünkü anlamıyla baro, her ilde

en az 15 üyesi bulunan ve Avukatlık Yasası uyarınca, görevlerini onur ve dayanışma içinde toplumun çıkarlarına göre geliştirip yapmayı amaç edinen avukatlararası bir topluluktur.

İLK BARUTHANE

Türklerde ilk baruthane, yani barut yapımı, II. Bayezit tarafından Kâğıthane'de 1490 yılında kurduruldu.

İLK BASİMEVİ

1493 yılında İstanbul'da, 1495 yılında da Selanik'te bir basımevi açan Museviler, buralarda Tevrat, yorum, dilbilgisi ve tarih türünde kitap basarak, ilk basımevini gerçekleştirdiler. Bunları, İtalya'da basım işlerini Öğrenen **Tokathı Apkar** adlı Ermeni asıllı bir yurttaşımızla, oğlu Sultanşah'ın birlikte kurduğu basımevi izler. 1567'de ilk kez bir Ermenice dilbilgisi kitabı yayımladılar. 1627'de **Nikodemos Metaksas** adındaki biri, Londra'dan getirttiği basımevi gereçleriyle Museviliği yeren küçük bir kitap çıkarttı.

İLK BASIN AHLAK YASASI

Türkiye'de çeşitli yerlerde yayımlanan dergi ve gazetelerle, basın kuruluşlarının temsilcileri, 24 Temmuz 1960 günü bir araya geldiler. İstanbul Gazeteciler Derneği'nde, tarihimize ilk kez yapılmış Basın Ahlak Yasası'nı onayladılar. Yasayı uygulamak için bir Basın Onur Kurulu seçildi. Kurul, 10 üyeden oluşuyordu. Basın Ahlak Yasası, en uygar ülkelerde bile imrenilecek özgür toplumun, özgür basının kendisini eleştirme ve denetlemesini yapacaktı. Bu, yine basın yoluyla kamuoyuna duyurulacaktı. Bu yasa, hâlâ yürürlükte.

İLK BASIN REKLAMLARI

Türkiye'de ilk basın reklamlarının yapılmaya başlaması, 1860 yılından sonraya rastlar. Osmanlılar döneminde basında yayımlanan ilk reklamlar elbise, ilaç, tabak-çanaklarla, ülkeye yeni girmekte olan araçların tanıtılması türündendi. İlk reklamlar, "**Tercüman-i Ahval**", "**Ceride-i Havadis**", "**Tarih**" gibi gazetelerde yayımlandı. O sıralarda reklamın kişi hayatında değeri pek iyi bilinmediğinden, bir reklam kuruluşu yoktu. Ayrıca, **II. Abdülhamit**'in basına uyguladığı ağır baskı, reklamcılığın gelişmesini engelledi.

İLK BASKETBOL MAÇI

Türkiye'de ilk basketbol maçı, Robert Koleji öğrencileri tarafından 1904 yılında yapıldı. Türklerin basketbolu ilk kez öğrenip oynamalarıysa, devrin ünlü kalecisi ve Galatasaray Lisesi Beden Eğitimi öğretmenlerinden **Ahmet Robenson'un** çabasıyla oldu. **Ahmet Robenson**, 1911 yılında eline geçen bir Amerikan dergisinde, bu oyunu tanıdı ve öğrencilerine oynatmak istedi. 10'ar kişilik takımlar arasında yapılan ilk karşılaşmada, oyun kurallarını bilen olmadığından, hepsi sakatlandı.

Türkiye'de ilk basketbol liginin kuruluşu, 1915 yılında gerçekleşti. Türkiye Basketbol Şampiyonluğu ise, 1946'da başladı.

İLK TÜRK BAYRAĞI

Türk boylarının, kendilerine özgü bayrakları vardı. Bu boylar birleşerek han buyruğu altına girince, "hanın bayrağı" savaş alanlarında görülmeye başladı. Son yıllarda Türkistan'da yapılan kazılar, üzerinde insan ve hay-

van resimleri bulunan bayrakları ortaya çıkardı. Ancak, Türklerin ilk bayrağının hangisi olduğu kesinlikle belli olmamıştır.

Osmanlılarda **I. Mahmut** devrinde yeşil olan donanma bayrakları, **III. Selim** devrinde kırmızı oldu ve üstündeki "**hilal**"e sekiz köşeli yıldızlar eklendi. Cumhuriyet devrine kadar bayrağımızda da çeşitli değişiklikler oldu. 29 Mayıs 1926'da saltanat kaldırılıp "**Bayrak Yasası**" yürürlüğe girince, bayrağımız bugünkü kesin biçimini aldı.

TÜRKLERDE İLK BAYRAMLAR

Türklerin, Ergenekon'dan ilk çıkışlarını her yıl bayram şenlikleri düzenleyerek kutladıkları, "**Ergenekon Destanı**"nda yazılıdır. Hakanın da katıldığı kutlama şenlikleri, örs üstünde demir dövülerek başlardı. **Dede Korkut**, bayram niteliğindeki çeşitli törenlerden söz eder. Hakanların doğum günleri, başa geçişleri, evlenmeleri, çocuklarının doğumları, başarı kazandıkları savaşlar, bayram gibi kutlanırdı. Türk geleneğinde Müslümanlıktan sonra Ramazan ve Kurban bayramları kutlanmaya başlandı.

İLK BEBEK SERGİSİ

Dünyada ve Türkiye'de ilk kez bir bebek sergisinin açılması olayı, İstanbul Taksim'deki Belediye Bahçesi'nde 1936 yılında gerçekleşti. Kızılay, Kızılağaç, Kızılaslan ve Güneş derneklerinin desteklediği bu sergiye, 20 ülke katılmıştı. Uluslararası bu bebek yarışması o zamanlarda büyük ilgi uyandırmıştı.

İLK BEDEN EĞİTİMİ GÖSTERİLERİ

İstanbul'da 16 Mayıs 1919 günü, şimdiki Fenerbahçe Stadyumu'nun bulunduğu alanda yapıldı. Gösteriyi düzenleyenler, Erkek Öğretmen Okulu öğrencileriydi. Daha sonra bu bir gelenek oldu ve her yıl Mayıs ayında gösteriler yapıldı. **Atatürk'ün** Samsun'a ayak bastığı gün olan 19 Mayıs, "**Gençlik ve Spor Bayramı**" adıyla 1938 yılında çıkarılan bir yasa ile kesinleşince, spor gösterileri de bu bayram gününe alındı. "**Dağ Başı Duman Almış**" marşı da, ilk Gençlik Marşı olarak kabul edildi.

İLK BELEDİYE

Günümüzdeki anlamıyla ilk belediye örgütü, 1869 yılında İstanbul'da çakmalarına başla-

di. Yurdun çeşitli yerlerindeki belediyelerin hizmet vermeye başlaması, 1870'li yıllardan sonradır. Bu tarihlerden önce belediye işlerine bakan benzer kuruluşlar görüldüyse de, bunlar belediye kavramı içinde tanımlanamaz.

TARİHTEKİ İLK BEŞİK

Dünya tarihinde ilk beşik, M.S. 1. yüzyılda kullanılmaya başlarken, bu yüzyıl içinde Orta Asya'da Yedisu alanında yapılan kazıda, Hun mezarından bir beşik çıkmıştır. Bu beşik, bugün Kırgızların kullandığı beşiğin aynıdır. Türk beşikleri, biçim ve nitelik bakımından Türk topluluğunun aşamalarını gösterir. Yürüklerde, çocuk sırtta taşınır, bu arada seyrek olarak da ağaçtan, deliksiz basit bir beşik kullanılır. Ege Bölgesi'nde, tabanı düz, yanları dışarıya meyilli, baş ve ayak uçlarına kasnak geçirilen ve üst kısmında, tutmak için kaş denilen bir kol bulunan beşikler vardır. Doğu ve Orta Anadolu'da kullanılan ağaçtan yapma beşiklerde, çocuk ağ gibi bir çeşit somya üzerine konan minderde yatırılır.

15. yüzyıldan sonra madeni beşikler, ağaç beşiklerin yerini aldı. Osmanlı sarayında beşiklerin üzerine konan "**serasker**" örtü ve yorgan, en değerli taşlarla süslenirdi. Doğan padişah çocuğuna, Hazine Kethüdası aracılığıyla Hazinehane'de gümüş kabaralı, süslü bir beşik yaptırılır ve haremın kapısına kadar götürülürdü. Bu arada, padişah annesinin hazırlattığı bir beşik, yorgan ve puşide denilen sırmalı beşik örtüsü, büyük bir törenle eski saraydan yeni saraya nakledilirdi. Bu törene de "**beşik alayı**" denirdi. Bu alaya, bütün devlet büyüklüğü katılırdı. Doğumun altıncı günü sadrazam tarafından altın ve mücevherlerle süslü bir beşik hazırlanır ve çocuk erkekse, buna bir de sorguç eklenerek, yine törenle Paşakapısı'ndan Topkapı Sarayı'na götürülürdü. Bundan sonra kurbanlar kesilir ve eğlenceler başlardı.

BİBLİYOGRAFYA TÜRÜNDE İLK ÖRNEKLER

Ülkemizde çağdaş anlamda bibliyografya çalışmaları, 1928 yılında yapılan Harf Devrimi'nden sonra başladı. Ancak, Türk kültürüyle ilgili ilk bibliyografya niteliğinde birçok çalışmalar vardır. **Abdurrahman Bestami'nin "Mevzuatü'l-Ulûm"** (Bilimlerin Konuları), **Molla Lütü'nin "El-Metâlib-i İlâhiye"** (Tanrısal Dilekler), **Abdülzâde Mehmet Tahir'le, Serkis Orpelyon'un** birlikte düzenledik-

leri "**Mahzenü'l-Ulûm**" (Bilimlerin Mahzeni), **Hüsâmettin Ahmet'in "Miftahü's-Sü'eda"** (Mutluluğu Bulanların Anahtarı), **Kâtip Çelebi'nin "Keşfü'z-Zünûn"** (Şüpheli Şeylerin Keşfi) gibi eserleri, bibliyografik türde ilk kitaplar olarak sayılabilir.

İlk kez 1930 yılında yayınlanmaya başlanan ulusal nitelikteki genel bibliyografyanın adı, "**Türkiye'de Çıkan Kitap, Gazete ve Mecmualardan Bahsetmek Üzere Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Heyeti Tarafından Çıkarılan Neşriyat Bülteni**"dir.

İLK BİLARDO

Diktörtgen biçimindeki üstü yeşil çuhayla kaplı özel masalarda, üç topla ve isteka denilen sopalarla oynanan bir oyun olan "**bilardo**", yurdumuza ilk kez 19.yüzyılın ikinci yarısında girdi.

İLK BİLMECELER

Türkler de ilk bilmecelerin geçmişinin çok eski zamanlara dayandığı ve bunların genellikle "**halk bilmeceleri**" olduğu sanılmaktadır. 11. yüzyılda **Kasgarlı Mahmut'un "Türk Dilleri Sözlüğü"** adlı kitabı da bu sanıyı doğrulamaktadır.

İLK BİNA VERGİSİ YASASI

Türkiye'de ilk Bina Vergisi Yasası, 1861 yılında çıkarıldı. II. Abdülhamit zamanında çıkarılan bu yasa ile ilk kez binalardan alınan vergi ile devlete gelir temin edildi.

İLK BİNİCİLİK KULÜBÜ

Türklerde binicilik ve atla spor yapma geçmişi, çok eski çağlara uzanır. Orta Asya'da Türkler, atı çeşitli amaçlarla kullandılar. Elimize belgelerden, atın savaşta olduğu kadar, barışta da önemli bir yeri olduğu kanıtlanır. Türklerin, "**at, avrat, pusat**" deyiimi, bunlara ve bu arada "at"a verdikleri değeri açıklar. Anadolu'nun birçok yerlerinde tören ve bayramlarda çeşitli at oyunları oynanır. En önemlileri, cirit, oğlak ve çevgendir (At üstünde sopayla oynanan bir oyun). Bu oyunlar, Türklerin bilinen en eski atlı oyunlarıdır.

İlk binicilik derneği ise 1913 yılında Sipahi Ocağı adıyla açıldı. Amacı, ata binmeyi, atçılığı, at sporunu geliştirmek olan bu ocağın kurucuları arasında, devrin ünlü kişilerin-

den **Mahmut Şevket**'le **Mahmut Muhtar** paşalar vardı.

İLK BİRA FABRİKASI

Türkiye'de ilk bira fabrikası, 1912 yılında Aydın'da, özvarlığı yabancı kaynaklı Bomonti Nektar Şirketi tarafından kuruldu. 1940'ta Tekel İdaresi, Aydın Bira Fabrikası'nı satın alarak, burada "**rakı**" üretimine başladı.

BİSİKLET SPORUNUN TÜRKİYE'YE İLK GİRİŞİ

Meşrutiyet'ten önce İstanbul Tepebaşı'nda bulunan iki bisiklet satıcısı, müşteri çekmek amacıyla gösteriler düzenledilerse de, ilgi çekemediler. Bisikletin yurdumuza kesinlikle ilk girişi ve yayılması 1910 yılına rastlar. İlk uluslararası bisiklet yarışmaları da İstanbul'da 1927 yılında Bulgarlarla yapıldı.

Ülkemizde ilk bisiklet federasyonu ise 1924 yılında kuruldu. İlk Türkiye Bisiklet Birinciliği Yarışması da yine aynı yıl Ankara'da, Muhafızgücü Spor Alanı'nda düzenlendi ve bu yarışmayı Cavit Cav kazandı.

1924 yılında Paris'te düzenlenen olimpiyat oyunlarına bisiklet dalında yarışmak üzere giden Fahri Ağabey, Cavit Cav ve **Raif Bey'den** kurulu Bisiklet Milli Takımımız, yarışmaya girebilmek için satın alabilecek bisiklet bulamadıklarından geri döndüler. Bisiklet sporunda olimpiyat oyunlarına ilk katılışımız, bu nedenle 1928 Amsterdam Olimpiyat Oyunları'nda mümkün olabildi.

İLK KADIN BELEDİYE MEMURU

Türkiye'nin ilk belediye zabıta memuresi **Afife İrk** (İpek)'tir. 1952 yılında Erzurum'da belediye giren **Afife İrk**, zabıta memuresi olarak bir süre çalıştıktan sonra, Muhtaç Asker Aileleri Şubesi Şefi oldu. 32 yıl hizmet ettikten sonra, 1978 yılında emekli olan ilk kadın zabıta memurumuz, halen Erzurum'da yaşamını sürdürüyor.

İLK BİYOGRAFİ

Kişilerin ilgi çekici yaşam öykülerini, yaptıkları önemli işleri bütün yönleriyle toparlayıp yazma türü ola biyografilerin Türkiye'de ilk örneklerine tarihler, menakıpnameler (tarihe geçmiş ünlü kişilerin yaşantılarından örnek-

leri tezkerelerde (pusula, betik) rastlıyoruz. **Hoca Dehhani'nin "Selçuklular Şehnamesi"**, Mustafa Darir'in "**Tercüme-i Siretü'n-Nebî**", **Bursalı Lâmiî'nin "Peygamberlik İşaretleri"**, **"Bakî'nin "Kesin Bilginin İzleri"** adlı biyografileri, çağlarının ünlü ürünleridir.

İLK BOKS KULÜBÜ

Ülkemizdeki ilk boks kulübü, 1919-1920 yıllarında **Akşiyani Efendi** ile Musevi bir yurttaşın çabasıyla kuruldu. İstanbul Taksim'deki Şantekler Salonu'nututan ilk boks kulübünün giderleri, Fransa Boks Federasyonu'na karşılanıyordu.

Türkiye'deki ilk boks federasyonu da, 1923 yılında kurulan Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı'ndan hemen sonra gerçekleştirildi. İlk Boks Federasyonu Başkanımız da Eşref Şefik Atabey'dir. Bağımsız bir federasyon olan Boks Federasyonu, boksun gereken ilgiyi görmeyişi nedeniyle bir süre sonra kapandı.

İLK BORSA

2 Aralık 1873 günü bir tüzükle çalışmaya başlayan **Dersaadet Tahvilat Borsası**, Türkiye'nin ilk borsası sayılır. 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlılar'da sanat ve ticaretle uğraşanların lonca örgütleri de ilk borsa kuruluşlarıysa da, "**resmi**" bir nitelik taşımazlar.

Ülkemizde ilk ticaret borsası İzmir'de, **İzmir Ticaret ve Sanayi Borsası** adıyla 1886 yılında kuruldu.

İLK BUHARLI GEMİ

Yurdumuza ilk buharlı gemi, 1827 yılında getirildi. Bu tür deniz araçlarıyla deniz ticaretinin başlaması ise 1843 yılında Bahriye Nezaretî'nin İzmit-Gemlik-Tekirdağ iskeleleri arasında "**Seyr-i Bahri**" adlı bir gemiyi bu amaçla çalıştırmasıyla olmuştur. Türk deniz ticareti de böylelikle başlar. Yine aynı yıl, başka bir gemi daha çalıştırılmış, ayrıca Boğaziçi'nde de "**Eser-i Hâyr**" adlı bir vapur işletilmeye başlanmıştır.

İLK KADIN BÜYÜKELÇİ

Türkiye'nin ilk kadın büyükelçisi Filiz Dinçmen'dir. Halen Strasbourg'daki Avrupa Konseyi Daimi Temsilcisi olana **Dinçmen**, 1982 yılında ilk kadın büyükelçi olarak nasıl atandığını şöyle anlatıyor:

"Üniversiteyi bitirince, Dışişleri'ne girdim.

Eşim, üniversiteden sınıf arkadaşımdı. İlk görev yerim New York'taki BM Temsilciliği oldu. Orada, eşimle evlendik. Daha sonra Tahran'a tayin olduk. Sonra, Ankara'ya, Bakanlığın Ekonomik İşler Dairesi'ne atandık. Bu görevi takiben de Brüksel'deki AET Daimi Temsilcilik görevini üstlendim. Brüksel'den

döndükten sonra da 6 yıl süreyle bakanlıkta çeşitli görevlerde bulundum. 1982 yılında da Türkiye'nin ilk kadın büyükelçisi olarak Lahey Büyükelçiliği'ne atandım. Kadın olduğum için bu görevde başlangıçta zorluklarım oldu, ancak, daha sonra herkes bana yardımcı oldu. Bunu şükranla hatırlıyorum."

C-Ç

İlk Cumhurbaşkanımız Atatürk, Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923 günü, TBMM'de oybirliği ile göreve seçildi.

İLK CUMHURBAŞKANI

Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanı, **Mustafa Kemal Atatürk'tür.** 29 Ekim 1923 gününün ge-

cesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yaptığı olağanüstü toplantıda üyelerin oybirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanlığına seçilmiş oldu.

İLK CASUSLUK ÖRGÜTÜ

Osmanlılarda casusluk, devletin kuruluşuyla başlamıştır. Araştırmalar, Osmanlı Devleti'nin kurucusu I. **Osman**'ın beyliği çevresindeki bey ve tekfurlara karşı casuslar kullandığını gösterir. Tarihimizde belirli ilk casusluk örgütünü İstanbul'u almayı aklına koyan **Fatih Sultan Mehmet** kurmuştur. Uçan kuştan kuş kullanan II. **Abdülhamit** ise, casusluk örgütüne büyük önem vererek geliştirmiştir. 1908'de ilan edilen Meşrutiyet'le, bu örgüt kaldırıldı.

İLK CERRAHHANE (Ameliyathane)

14 Mart 1827'de II. **Mahmut**'un emriyle **Cerrahhane-i Âmire** adıyla kuruldu. İstanbul Şehzadebaşı'nda açılan bu kuruluşun yönetimi ve eğitimi, bir Macar dönmesi olan **Mehmet Necati Efendi** tarafından yapıldı. 20'ye yakın cerraha (operatöre) meslekle ilgili bilgiler verildi. Cerrahhane, 1832 yılında Topkapı Sarayı duvarlarının dışına taşındı. Yaşı küçük erlerden cerrah yetiştirmek amacıyla öğrenciler alındı. Başına da ünlü Fransız cerrahı **Sad dö Kaliyer**, müdür olarak getirildi. Tıp ve cerrahlık öğrenimi, ilk başta ayrı okullardaydı. Bu kurum, 1838 yılında Tıp Okulu'yla birleştirildi. Cerrahhane'nin bilinen en eski mezunları, Hekimbaşı ve Cerrah **İsmail Paşa, Kâmil Ali, Hüseyin, Şerif, Nuri** ve **Veli** efendilerdir.

İLK CEZA YASALARI

Ülkemizde ilk ceza yasalarının yapımı **Fatih Sultan Mehmet** ile **Kanuni Sultan Süleyman**'ın dönemlerinde gerçekleşti. Ancak, bu yasalar, genel ceza kurallarının hepsini kapsamaktan oldukça uzaktı. İlk genel ceza yasası, 1840 yılında yürürlüğe giren "**Genel Ceza Yasası**"dır.

İLK COĞRAFYA

Coğrafya ile ilgili yayınların Türkçeye çevrişi, Osmanlıların ilk dönemine kadar uzanır. II. **Murat**'la **Fatih**, coğrafya bilimine büyük önem verirdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun deniz sınırları genişledikçe de deniz coğrafyacılığı ilerledi. **Piri Reis**'in "**Kitâb-ı Bahriye**" (Denizcilik Kitabı), **Şeydi Ali Reis**'in "**Mir'atü'l-Memâlik**" (Ülkelerin Aynası) ve

Muhit (Çevre) adlı coğrafya kitapları, bu alandaki çabaların ilk ürünleridir. Osmanlı devleti, ilk kez uluslararası bir coğrafya sergisine kitap ve haritalarla 1875 yılında katıldı.

I. Dünya Savaşı sırasında da İstanbul Üniversitesi'ne bağlı bir Coğrafya Araştırma Kurumu açıldı. Bu ilk araştırma kurumunun ilk öğretim görevlileri, Profesör **Erid Obst**'la **Faik Sabri Duran**'dır.

TÜRKLERDEDİNÜĞRUNA YAPILAN İLK SAVAŞ (Cihad)

Osmanlılarda, savaşlara dinsel bir nitelik vermek, gelenek haline getirilmişti. Cihad ilanı'nın kendine özgü bir töreni vardı. Tarihimizde ilk "**cihad ilanı**", 1389'da başlayan Birinci Kosova Savaşları sırasında olmuştur.

İLK CUMA TATİLİ

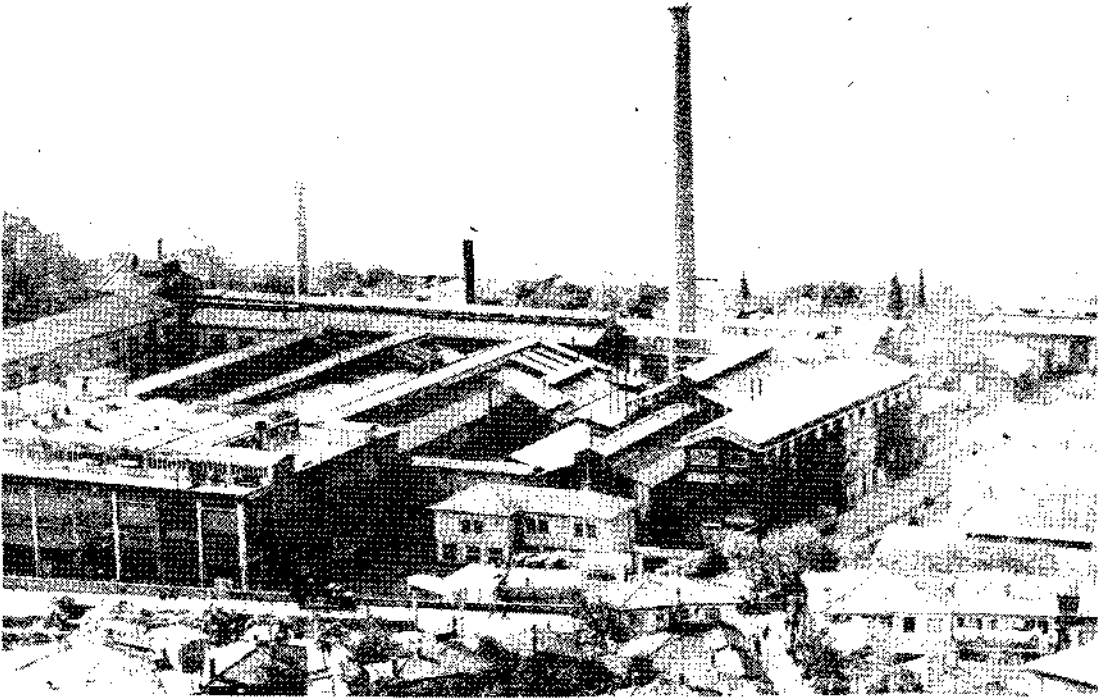
Osmanlı İmparatorluğu'nda, Tanzimat'a kadar "**hafta sonu**" dinlenme tatili yoktu. Müslümanların tatil günü sayılan cumanın Osmanlılarca tatil günü olarak seçilmesi, 1839 yılındadır. Bilindiği gibi, Cumhuriyet'in ilanından sonra 1935'te çıkarılan bir yasa ile, "**pazar**" günü, hafta sonu tatili olarak kabul edildi.

CUMHURİYETİN İLK İLANI

TBMM, 29 Ekim 1923'te olağanüstü bir toplantı yaptı. Oybirliğiyle onaylanan bir yasa taslağı, yasa haline getirildi. Bu yasaya göre, bundan böyle devletin yönetim biçimi cumhuriyet oluyordu. Cumhuriyet'in ilanıyla, tarihimizde ilk kez ulusun kendi kendisini yönetme, denetleme devri başlıyordu. **Atatürk**'ün önderliğinde verdiğimiz Kurtuluş Savaşı, böylece Cumhuriyet'in ilanı ile bütünlendi.

İLK ÇAY ÜRETİMİ

Yurdumuzda çay üretimine, Japonya'dan 1878 yılında getirilen tohumların örnek çiftliklere ekimiyle başlandı. Bu ilk denemenin olumlu sonuç verdiğini gören **Halkalı Tarm Okulu Müdürü Ali Rıza Ertem**, Rize ve Artvin dolaylarında çay üretmek için büyük çaba gösterdi. Çayın işlenip kullanılabilecek duruma gelmesini sağlamak amacıyla ilk kez Rize'de yapım evleri açıldı. Çayın günümüzdeki teknikle işlenip ambalajlanması, ancak 1947-1948 yıllarında gerçekleşti.

Türkiye'de cam üretecek ilk fabrika, 1934'te kuruldu. Paşabahçe Şişe ve Cam Sanayii adı verilen bufabrika, son yıllarda Avrupa ülkelerine de cam ihracı yapmaktadır.

İLK CAM FABRİKASI

Çağdaş gereklerine uygun anlamda ilk cam fabrikası, 1934 yılında İstanbul Paşabahçe'de kuruldu. "Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası" adlı bu kuruluş, Türkiye'nin cam gereksiniminin büyük bir bölümünü karşıladıktan başka, yurt dışına da ihracat ürünleri üretiyordu. Son yıllarda büyük bir gelişme gösteren fabrika, Avrupalı anlamda eşyalar yapmaktadır.

Türklerde camın geçmişi, çok eskilere uzanır. Selçuklu Türkleri, camdan çok çeşitli biçimde yararlandılar. İstanbul'un alınmasıyla, Osmanlı Türklerinde camcılık, büyük çapta gelişti. 17. ve 18. yüzyıllarda Eğrikapi-Tekfur Sarayı arası bir camcılık sitesi durumuna geldi. 1848 yılında Çubuklu'da kurulan ilkel cam yapım evinde, "çeşm-i bülbül" (bülbül gözü) denen ünlü kristaller yapılmaya başlandı. Bugün Beykoz İş denilen bu kristaller, ışıktaki kırmızı renkte yansır.

TÜRKLERDE İLK ÇEK

Tarihimizde para yerine 'çek' kullanmayı ilk öneren, Kazazyan Agop Paşa'dır. Agop Paşa, Osmanlı Maliye bakanlarındandı. Alışverişte büyük kolaylık sağlayan çek kullanımını, Agop Paşa, 1885 yılında yurdumuza getirdi.

ÇOCUK EDEBİYATI

Türkiye'de çocuk edebiyatıyla ilgili ilk ürünün Şinasi'nin La Fontaine'den çevirip yayınladığı "Kurtla Kuzu Masalı" olduğu söylenir. O zamana kadar çocuk edebiyatı olarak bütün bildiğimiz, gelenek yoluyla ağızdan ağıza aktararak söylenen masallardır.

Türkiye'de ilk çocuk romanı ise, Mahmut Yesari'nin yazdığı "Bağrı Yanık Ömer"dir (1930).

Ülkemizde ilk çocuk şiir kitabı ise İbrahim Alaattin Gövsa'nın 1911 yılında yayımladığı "Çocuk Şiirleri"dir

Bu arada, "ilk çocuk yayını"nm türü sayılabilecek bir dergiyi Sıtkı Efendi ile arkadaşları, 10 Ekim 1869 günü yayımladılar. Haftalık olarak çıkan bu dergi, "MümeYYiz" adlı siyasi gazetenin ardından yayınlanmıştı. O zaman büyük ilgiyle karşılanan dergi, 1 Kasım 1870 yılında kapandı.

İLK ÇİKOLATA FABRİKASI

1924 yılında İstanbul'da çalışmaya başladı.

Fabrika kurulmadan önce çikolata, Türkiye'ye dışarıdan getirilirdi.

İLK ÇİMENTO ÜRETİMİ

Yurdumuzda ilk çimento üretimi, 1911 yılında Danca'da kurulan çimento fabrikasıyla başladı.

İLK ÇOCUK TİYATROSU

Türkiye'de ilk çocuk tiyatrosu temsilleri, 1935 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda verildi. İlk oyun da **M.Kemal Küçük'ün** yazdığı **Çocuklara Tiyatro Dersi, Gülmeyen Çocuk'tu**. Büyük ilgi gördü. Bu nedenle 1947'de Devlet Tiyatrosu, İzmir Şehir Tiyatrosu'nda Çocuk Tiyatrosu bölümleri açıldı.

D

İLK DAĞCILIK

İlk Türk dağcısı, Profesör **Ali Vehbi Türküstün'dür**. 1877-1937 yıllarında yaşayan bu dağcımız, Avrupa'daki Montblanc Tepesi'ne, Türk bayrağını ilk diken Türk'tür. **Türküstün'**ün adı, Türk dağcıları tarafından Niğde Aladağlar'ın yüce bir doruğuna verildi. Dağcılık, Türkiye'de onunla başladı.

İLK DANIŞTAY

1837 yılında "Meclis-i Abkâm-ı Adliye" adıyla II. **Mahmut'un** desteğiyle kuruldu. Bu ilk Danıştay, devleti ilgilendiren konulan görüşmek, yasa tasarılarını hazırlamak, günümüzdeki anlamıyla Bakanlar Kurulu'nun yapmayı tasarladığı işleri inceleyip, bir düzene koymayı amaçlıyordu.

İLK DAKTİLOGRAFİ DÜNYA ŞAMPİYONUMUZ

Türkiye, 1956'da uluslararası daktilo yarış alanlarında uygulanan kuralları benimsedi. Deneylilerde, dakikada net 107 sözcük yazan Ece Özbayrak, 1965 yılında Paris'te düzenlenen ve 21 ülkenin 159 yarışmacısı arasından şampiyon olarak, bu konudaki **"ilk"** unvanını aldı.

İLK DAMGA PULU

1873 yılında Damga Tüzüğü'nün yürürlüğe

girmesiye kullanılmaya başlandı. Bundan önce damga pulu yerine **"varak-ı sahiha"** denilen damgalı kâğıtlar kullanılıyordu. Bu kâğıtların ilk kez kullanılmaya başlanması da **Telmas** adlı bir İspanyol'un devlete gelir sağlamak için verdiği öneriye olmuştur.

İLK DEMİRYOLU

Tarihimizde ulaşım açılan ilk demiryolu, 1854 yılında Osmanlılar dönemindeki Kahire-İskenderiye demiryoludur. Türkiye sınırları içinde kalan ilk demiryolu ise, İzmir-Aydın arasında döşenen bir bölümdür. Bu yolların hepsi de, İngilizler tarafından yapılmıştı. Osmanlı devletinin ilk demiryolu yapımına başlaması, Anadolu-Bağdat demiryolunun bir bölümü olan İstanbul-İzmir demiryolunun döşenmesiyle oldu. Bu yol, 1873 yılında bitirildi.

İLK DEMOKRATİK GELİŞİM

1807 yılında yürürlüğe giren **"Sened-i İttifak"** la başlar. Bununla ilk kez, padişahın yetkileri kısıtlanıyordu.

İLK DENİZALTI

Türkiye'ye ilk denizaltı gemisi, 1885 yılında İngiltere'den getirildi. İngiliz gemi mühendisi **Karet'in** denetiminde yapılan bu denizaltı, çok beğenildiğinden, iki denizaltı daha alındı. Ancak, son denizaltıların kurulma ve takılma işlemi, İstanbul Taşkızak'ta gerçekleştirildi. 1888 yılında denize indirildiler. Bu ilk denizaltılar, buharla çalışıyorlardı. Ağırlıkları

160 ton, boyları 30.5, genişlikleri ise 3.66 metreydi.

İLK DENİZ HARİTASI

Türkiye'de ilk deniz haritasını 1513 yılında **Pîrî Reis** yaptı. **Pîrî Reis**'in doğduğu yer olan Gelibolu'da çizdiği bu harita, ceylan derisi üstüne yapılmıştı. 1517'de **Yavuz Sultan Selim'e** Mısır seferi sırasında sunuldu. **Atatürk'ün** emriyle de bu harita, 1935'te bastırıldı.

İLK DENİZCİLİK OKULU

Hamit Naci'nin desteğiyle kuruldu. Özel bir okuldu. 1909 yılında açıldı. 1928 yılında devletleştirilen 3 Haziran 1946'da Yüksek Denizcilik Okulu adını açıldı. Lise bölümü kaldırıldı. Okul, sivil kapitanla yüksek düzeyde denizci yetiştirir.

İLK DENİZ FENERLERİ

Türkiye kıyılarında deniz fenerleri yapımına

Kırım Savaşı sırasında başlandı. Boğazlar'da Anadolu ve Rumeli, Karadeniz'de Karaburun, Marmara'da Yeşilköy, Çanakkale'de Çimenlik, Kumkale, Gelibolu fenerleri, 1856 yılında dikildiler. 1857 yılında da İstanbul Ahırkapı, Çanakkale'de Nara ve Kilitbahir fenerleri yapıldı.

İLK DENİZ MÜZESİ

1897-1898 yıllarında İstanbul Kasımpaşa'da kuruldu. İkinci Dünya Savaşı çıkınca, Anadolu'ya kaçırılan tarihi eserler, savaştan sonra yine buraya getirildi. 1949'da Dolmabahçe Camii'ne, oradan da bugün İstanbul Deniz Müzesi olan Beşiktaş'taki yerine taşındı. Bu müzede, denizcilikle ilgili çok değerli eserler bulunmaktadır.

İLK DEPREMLER

M.S. 1. yy'da oluşan depremler, ilk bilinenlerdir. Daha önceki depremler hakkında elde belge

1954 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı olan Prof. Dr. Nüzhet Gökdoğan, Türkiye'nin ilk kadın dekanıdır.

İLK KADIN DEKANIMIZ

1954 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı olan Prof. Dr. **Nüzhet Gökdoğan**, Türkiye'nin ilk kadın dekanıdır. 1910 yılında İstanbul'da doğan, 1928 yılında Erenköy Kız Lisesi'ni bitiren **Prof. Gökdoğan**, aynı yıl yapılan bir sınavı kazanarak matematik ve fizik öğrenimi görmek için Fransa'ya gitti. 1934 yılında yurda dönen **Nüzhet Gökdoğan**, kadına henüz seçme ve seçilme hakkı verilmediği bir sırada "doçent"liğe seçildi. Daha sonra profesör olan **Nüzhet Gökdoğan**, önce bölüm başkanı, 1954 yılında da Profesörler Kurulu'nca dekan seçildi. **Nüzhet Gökdoğan'ın** "ilk kadın dekanlık"m yanında, ilk kadın astronomi profesörü, ilk kadın bölüm başkanı ve yine ilk kadın üniversite senatosu üyesi unvanlığı da bulunuyor.

yoktur. Önemli depremler şunlardır: 668'de İzmir'de 20 bin, 1458'de Erzincan'da 30 bin, 1509'da İstanbul'da 13 bin, 1688'de İzmir'de yaklaşık olarak 20 bin, 1883'te Çeşme'de 15 bin, 1939'da Erzincan'da 32 bin 372, 1943'te İlgaz'da 4 binden fazla kişi ölmüştür. Deprem kuşağında bulunan ülkemizde, son yıllarda da zaman zaman çok ölümlü depremler oluşmaktadır.

İLKDERGİ

1850 yılında yarı Türkçe, yarı Fransızca, içinde tıp konusunda yazılar bulunan aylık bir dergi çıktı. "**Vakayî-i Tıbbiye**" (Tıp Olayları) adlı bu çok özel dergiyi saymazsak, Türkiye'de ilk derginin **Münif Paşa'nın** 1861'de yayınladığı "**Mecmua-i Fünûn**" (Fenler Dergisi) olduğu söylenebilir.

İLK DEVALÜASYON

Türkiye'de yapılan ilk devalüasyon (para değerini düşürme) olayı 7 Eylül 1946 yılındadır.

İLK DİL KURULTAYI

İlk dil kurultayı, 26 Eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda toplandı. **Atatürk'ün** dilek ve isteğiyle 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu, ilk kurultayında, Türkçe'nin yaşayıp köklenmesi ve yabancı sözcüklerden arındırılması yolunda çalışmalar yapmıştı. Türk Dil Kurumu'nun ilk kurucuları **Samih Rifat, Ruşen Eşref Ünaydın, Celâl Sahir Erozan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur.**

Bu arada, tarihimizde ilk dilbilgisi ürününün de **Kasgarlı Mahmut'un** 11. yüzyılda yaz-

dığı "**Türk Dilinde Söz Diziminin Aslı**" adındaki kitabı olduğu söylenebilir.

İlk Türkçe dilbilgisi kitabı ise **Keçecizade Fuat Paşa** ile **Ahmet Cevdet Paşa'nın** ortaklaşa hazırladıkları "**Kavaid-i Osmaniye**" (Osmanlı Dilbilgisi Kuralları) adında ve 1884 yılında yayımlanan bir yapıttır.

İLK DİŞÇİLİK OKULU

Türkiye'de ilk dişçilik okulu, 16 Eylül 1909'da eğitime başlayan "**Darü'l-Fünûn-ı Osmanî Tıp Fakültesi Eczacı ve Dişçi Kabile ve Hastabakıcı Mektepleri**" adlı okuldur. İstanbul Kadırga'daki **Menemenli Mustafa Paşa Konağı'nda** eğitim çalışmalarını sürdüren okul, 1925 yılında Beyazıt Camii yakınındaki eski Jandarma Dairesi'ne taşındı. 1934-35 yılında fakülte statüsüne geçti. 1964 yılında ise Tıp Fakültesi'nden ayrılarak bağımsız bir fakülte oldu.

İLK DOLMUŞ

Türkiye'de dolmuşçuluk, ilk kez İstanbul'da 1940-41 yıllarında başladı. II. Dünya Savaşı sırasında dışarıdan taşıt alınamayınca, İstanbul şoförleri, "**dolmuş**" yoluyla yolcu taşımaya başladılar. Belediye, bunlara karşı savaş açtı, ancak etkili olamadı. Halkın da benimsediği bu tür yolculuk, daha sonra Anadolu'daki kentlere de yayıldı.

İLK DOĞUM KLİNİĞİ

1892 yılında İstanbul Demirkapı'da açıldı. Adı, "**Seririyyat-ı Vilâde**" (Çocuk Kliniği) olan burada, ebelik ve kadın hastalıkları bilimleri, hem gelen hastalar üzerinde uygulanır, hem de öğrencilere öğretilirdi. Özel bir klinikti.

E

Yurdumuzda ilk eczane de 1802 yılında İstanbul Taksim Caddesi'nde açıldı.

İLK EDEBİYAT TARİHİ

Edebiyat ürünlerini ve yazarlarını tarihsel gelişim içinde inceleyen bir bilim dalı olan edebiyat tarihi konusundaki ilk yerli örnekler, 1888'de **Abdülhalim Memduh'un**, 1910'da da **Faik Reşat'ın** kitaplarıdır. İkisinin de adı

"**Tarih-i Edebiyat-i Osmaniye**" olan bu kitaplar, birer ders kitabı niteliğinde yazılmışlardı.

İLKELEKTRİKLİ TREN

1955 yılında İstanbul'da Sirkeci-Halkalı arasında çalışmaya başladı. 1969 yılında ise İstanbul'un Anadolu yakasında Haydarpaşa-Gebze arasında ikinci elektrikli tren işletmeciliğine geçildi.

İLK KADIN EMNİYET MÜDÜRÜ

1941 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne giren **Feriha Sanerk**, 4 yıl boyunca okulun tek kız öğrencisi olarak öğrenim görür. Bu kız öğrenci, daha sonraki yıllarda da erkeklerin arasında mücadelesini sürdürerek Emniyet Genel Müdürlüğü'ne girecekti. 1951. yılında amacına ulaşan **Feriha Sanerk**, "**Türkiye'nin ilk kadın emniyet müdürü**" olarak polis teşkilatımıza yıllarca hizmet verdi.

İLKELEKTRONİK HESAP MAKİNESİ

1960'lı yıllara kadar yurdumuzda elektronik hesap makinesi kullanılmıyordu. Aynı yıl, Karayolları Genel Müdürlüğü'ne yurt dışından getirilen elektronik hesap makinesi, bu aracı ilk kullanan kuruluş oldu. Üniversitelerimizde ilk elektronik hesap makinesi ise 1964 yılında, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde kuruldu.

İLKE LÇİ

Çelebi Mehmet, Gelibolu ve Eğriboz savaşları sonunda, yani 1417'de yapılan bir anlaşmanın eşini, bir elçi ile Venedik'e gönderdi. Ancak, bu elçinin adı bilinmemektedir.

Türk tarihinde ilk elçinin de, Uygurlar zamanında görev aldığı sanılmaktadır.

İlk sürekli elçiliğin ise **III. Selim** zamanında kurdurulduğu bilinir. İlk sürekli elçimiz de, 1792 yılında Londra'ya atanan **Yusuf Ağâh**

Efendi'dir. Bunu, Paris'e gönderilen **Seyit Ali Efendi** ile Berlin'e gönderilen **Aziz Efendi** izledi. **II. Mahmut** zamanında aksayan sürekli elçi gönderme işi, daha sonra düzene sokuldu. 1834 yılından sonra da, "**fevkalade büyükelçi, büyükelçi, orta elçi**" adlarıyla Berlin, Londra, Petersburg, Tahran ve Viyana'da yeni elçilikler kuruldu.

İLK ENGELLİ KOŞU

1928'de gerçekleştirildi. 110 metre üzerinden yapılan engelli koşunun ilk Türkiye rekortmeni, Galatasaray Kulübü'nden **Şekip Engineri** dir. Derecesi, 20.1 metre idi.

Yurdumuzda 400 metre engelli koşunun başlangıcı ise, 1932 yılına rastlar. Bu dalda ilk rekortmenimiz de, Fenerbahçe Kulübü'nden **Ziya Atlet'tir.**

İLK ESKRİM FEDERASYONU

1923 yılında kurulan federasyonun ilk başkanlığına da, bu görevi 1938 yılına kadar yapan **Fuat Balkan** getirilmişti. Türk eskrimcilerinin uluslararası ilk karşılaşması, 1924 Paris Olimpiyatları ile başlar.

Eskrim sporu ise, yurdumuzda ilk kez 1911 yılında Beşiktaş Spor Kulübü'nce benimsenip uygulandı. Kesici olmayan, köşeli özel kılıçlarla bir vuruşma sporu olan ve özel elbiselerle oynanan bu oyunun ilk öğretmeni de, **Hüsnü Bey**'dir. Bu değerli öğretmen, 1901 yılında **Fuat Balkan, Ömer Lütfi** ve **Refik** beyleri çalıştırarak, ilk Türk eskrimcileri yetiştirdi. **II. Abdülhamit'in** önünde İtalyanlarla yaptıkları karşılaşmaları kazanan bu üç eskrimciden sonra, padişah buyruğuyla eskrim sporu, askeri okullarda zorunlu ders oldu.

İLKEVCİL HAYVAN VERGİSİ

Türkiye'de ilk kez evcil hayvan vergisi adıyla vergi koyan, Padişah **II. Abdülhamit'ti.** "**Hayvanat-ı Ehliyye Rüşumu**" adıyla konulan bu vergi, 1903 yılında uygulanmaya başlandı. Ancak, birçok yerde ayaklanmalara yol açtığından, bu acayip vergi türü, 1907 yılında kaldırıldı.

F

İLK FES KULLANILIŞI

Tarihimizde ilk fes kullanılışı, Osmanlılar döneminde **II. Mahmut** zamanındadır. O yıllarda, **Koca Hüseyin Paşa**, Akdeniz'e bir sefer yapmış, bu ülkelerde gördüğü fesi, çok beğenerek, dönüşte de erlerine getirmişti. **II. Mahmut**, bu fesi görünce çok beğendi. 1832'de bir genelge yayınlayarak, orduda "fes" takılmasını zorunlu kıldı. Hatta, ilk etapta Tunus'a 50 bin fes ısmarladı. Yüzyıllardır sarık ve kavuk takan Osmanlılar, bu yeniliği çok tuttular. Başlayan fes salgını, sonunda bir de Fes Nazırlığı (Bakanlığı) kurulmasıyla sonuçlandı. İlk Fes Nazırımız da Mustafa Efendi'dir. Kıyafet Kanunu ile fes, 1925 yılında yasaklandı.

TÜRKİYE'DE İLK FESTİVAL

1931'de Beylerbeyi Sarayı'nda düzenlenen Balkan Oyunları Festivali, ülkemizdeki ilk festival oldu. İlk tiyatro festivali ise Devlet Tiyatroları tarafından 1959 yılının Mayıs ayında Antalya Aspendos'ta düzenlendi.

İLK FIKRA YAZARLIĞI

Gazetelerde, adına fıkra denilen, gündelik konularla ilgili köşe yazıları, Türk edebiyatında ilk kez Tanzimat'tan sonra başladı. **Şinasi** ve **Namık Kemal'in** bu türdeki kısa yazıları, ilk fıkraçılık örnekleri sayılır.

İLK FOLKLOR ÇALIŞMALARI

1890 yılında başladı. Daha önceleri bazı yazarların, farkına varmadan Türk folklorunun derlenmesine yararlı çalışmaları bulunuyordu. Ancak, Türk halk edebiyatını bir bilim konusu olarak ele alan ve ilk belgeleri toplayan, Macar bilgini **Ignaz Kunos** olmuştur (Türk Halk Edebiyatı 1915).

En eski folklor çalışmaları olarak ise **Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lûgati't-Türk'ünü** ve **Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sini** sayabiliriz.

Ziya Gökalp, 1920'li yıllarda folkloru ulusal açıdan ele alarak, kültür araştırmalarında, kendi deyimi ile "**Halkiyat**", yani folklorun önemli bir bilim dalı olduğu yolundaki görüşlerini açıkladı. Bu sırada, Ankara'da halk kültürünün incelenip derleneceği amaçlı bir dernek kuruldu. 1927'de kurulan bu derneğin adı, Türk Halk Bilgisi Derneği idi. Bu dernek, ülkemizde kurulan ilk folklor derneğidir.

İLK FOTOĞRAFÇILIK DERSİ

Türkiye'de ilk fotoğrafçılık dersi, 1937'de Gazi Ortaöğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü'nde açılan resim bölümlerinde verildi. Fotoğrafçılık dersi, daha sonraları 1945'te Ankara Polis Enstitüsü'nde de ders programlarına alındı. 1947 yılında da, bugün Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi olarak bilinen, eski adıyla Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nde, Grafik Sanatlar Bölümü'nde fotoğrafçılık dersi konuldu.

Yurdumuzda ilk fotoğraf dergisi, 1945'te Ankara'da çıkarıldı. **Safer Sürel** ve **Şinasi Barutçu'nun** çıkardıkları bu dergi, Profesyonel ve Amatör Foto Dergisi adıyla yayınlandı. İlk fotoğrafçılık kitabı da, Fransızca'dan dilimize çevrilmiştir.

Fotoğrafçılık konusundaki ilk yerli kitap, "**Risale-i Fotoğrafya**"dır (Küçük Fotoğrafçılık Kitabı). Kitabın yazarı ise **Yüzbaşı Hüsnü Efendi**'dir. Yurdumuzda ilk kez bir fotoğraf sergisi, 1942'de Gazi Öğretmen Okulu'nda açılmıştır. Bu konudaki ilk yarışma ise, Ankara Halkevi yetkilileri tarafından 1933 yılında düzenlenmiştir.

Türkiye'de, foto ofset tekniğini çağdaş anlamda ilk uygulayan basım evi **Apa Ofset**'tir. Bu basımevi, 1942 yılında İstanbul'da resim, dekorasyon ve klişecilik alanlarında çalışmış olan **Mazhar Apa** tarafından kurulmuştu.

Yurdumuzda ilk fotoğrafhanesi ise **M. Nasya** adlı bir Fransızın 1845'te İstanbul'da açtığı fotoğrafhanedir.

TÜRKİYE'DE İLK FUTBOL

İngilizlerin getirdiği bu oyun, Türkiye'de ilk

kez İzmir'in Bornova'sında oynandı. 1890 yılında yapılan ilk futbol karşılaşmasının oyuncularının hepsi de, Bornova'da alım-satım işleriyle uğraşan İngilizlerdi.

Türkiye'de ilk futbol liginin kurulması, 1904 yılına rastlar. İstanbul'da düzenlenen bu ligin kurucusu da James Lafonten'dir. İlk lige katılan takımlar Elpis, İmojen, Kadıköy ve Moda'dır. 10 yıl süreyle en çok kazanan takıma verilmek üzere İngiltere'den getirilen bir şilt, karşılaşmaların özelliği idi. İlk futbol liginin kazanan takım da İmojen'dir.

Yurdumuzda ilk futbol kulübünü de, 1902 yılında yine James Lafonten kurdu. Kadıköy Kulübü adıyla çalışmalarına başlayan bu kulübün ardından, yine İngilizler Moda, Rumlar da Elpis kulüplerini açtılar.

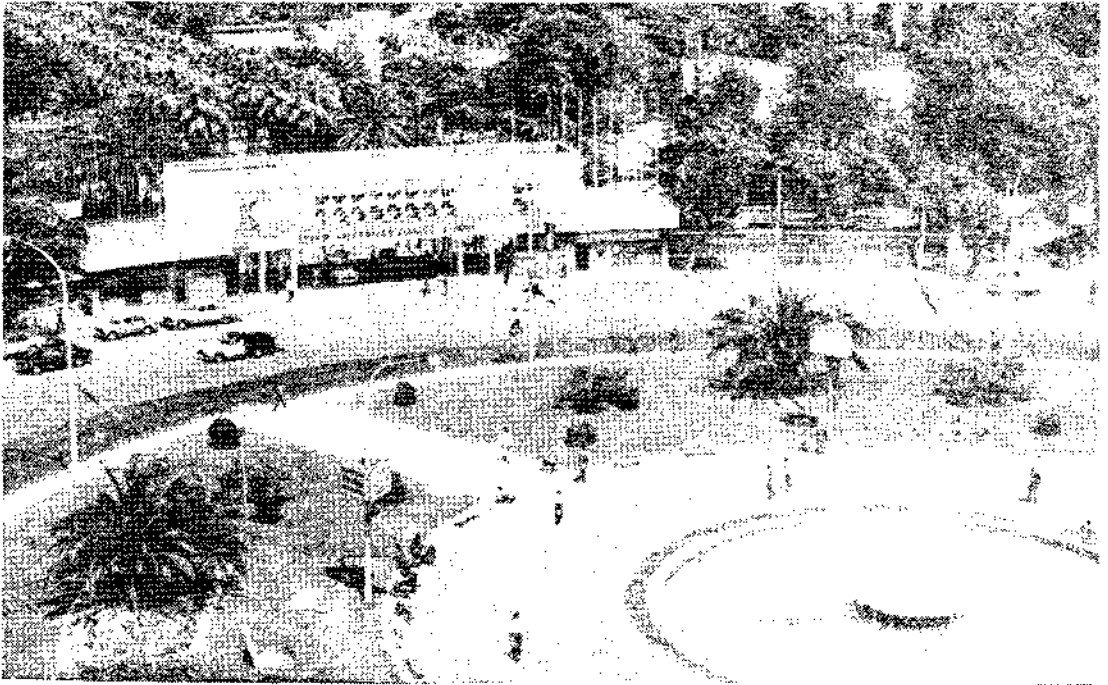
Türkiye'nin yabancı uyruklu ilk ünlü futbolcuları Lafonten, Komber Çeksin, Ceymis Vital, azınlıklardan da Tahtaperde Aleko ve Semiramis Efendi idi.

Yurdumuzda ilk milli futbol karşılaşması, İstanbul'da 26 Ekim 1923 günü gerçekleşti. Taksim Alanı'nda Romanya ile yaptığımız bu maç, 2-2 berabere bitmişti. İlk futbol federasyonunun kuruluşu da yine bu yılda olmuştu. "**Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakı**" adıyla kurulan bu federasyonun başkanlığına da Fuat Hüsnü Kayacan seçilmişti.

Türkiye'de ilk futbol takımı ise Galatasaray'dır. 1905 yılında Galatasaray Lisesi beşinci sınıf öğrencilerinden kurulan bu futbol takımını kuran ise, Ali. Sami Yen'dir. Bu takımı iki yıl sonra Kadıköylü gençlerin kurduğu Fenerbahçe, Vefa Lisesi öğrencilerinin Vefa Kulübü izledi.

FUTBOLDA ULUSLARARASI İLK HAKEM

16 Ekim 1924'te Moskova'da, 15 Mayıs 1925'te Ankara'da yapılan Türkiye-Rusya fut-

Çok eski çağlardan beri Türkler, alışverişlerini belirli günlerde açılan "panayır"larda yaparlardı, Ancak bunlar, biterfuar niteliğinden çok uzaktılar. 1927 yılında, tarihimizde ilk kez İzmir'de bir fuar kuruldu. İzmir Enternasyonal Fuarı adıyla her yıl 20 Ağustos-20 Eylül arası hizmet veren bu fuar, günümüzde de etkinliğini sürdürüyor.

İLK FUAR

Türkler, çok eski çağlardan beri alışverişlerini belirli günlerde açılan panayır denilen pazarlardan yaparlardı. Günümüzdeki anlamıyla panayır, fuar olmaktan çok uzaktılar. Panayırın ulusal sayılabilecek nitelikteki ilki,

1927 yılında İzmir'de kuruldu. İzmir Valisi **Kâzım Dirik**'in çabasıyla kurulan bu panayır, 1933'te Kültürpark'ın yanına alındı. Daha sonra burası düzenlendi ve 1947 yılında da "**İzmir Enternasyonal Fuarı**" adını alarak uluslararası fuar niteliğini kazandı.. Her yıl 20 Ağustos-20 Eylül günleri arasında açılan bu fuar, ilk fuarımız olmuştur.

bol karşılaşmalarını yöneten Altınordulu Hamdi Emin Çap'tır. Hakemlik konusunda İngiltere'de eğitim görmüş olan Hamdi Emin Çap, yurdumuzda da futbol dalında hakemliği gerçek biçimde kurmuştur. 1928'de Futbol Federasyonu Başkanı olan Çap, 1932 yılında da Türkiye'de ilk özel hakem yetiştirme kursunu açtı. 1936 Berlin Olimpiyatları dönü-

şünde İngiltere'den Buts adlı bir hakemlik uzmanını getirip, Türkiye'de ilk resmi hakem kursunu açtıran da yine odur.

Yurdumuzda FIFA kurallarına uygun olarak uluslararası futbol karşılaşmalarını yöneten ve FIFA kokartı takan ilk Türk futbol hakemi de Sulhi Garan'dır.

G

Çapanzade Ağâh Efendi, Tercüman-ı Ahval'i kurdu.

Tercüman-ı Ahval'in en önemli yazarı, Şinasi idi.

İLK TÜRK GAZETECİSİ

Çapanzade Ağâh Efendi'dir. İlk özel gazete olan "**Tercüman-ı Ahval**"'i de o yayınladı. 21 Ekim 1860 günü çıkan bu gazetenin en önemli yazarı da Şinasi idi. İki yıl sonra Şinasi, gazeteden ayrıldı, ancak Ağâh Efendi, tam 6 yıl sürekli olarak gazetesini çıkarmayı başardı.

Türkiye'de, gazetecilik eğitim ve öğretimi ise yenidir. Bu konuda ilk çabayı gösteren Sedat Simavi, İstanbul Gazeteciler Derneği

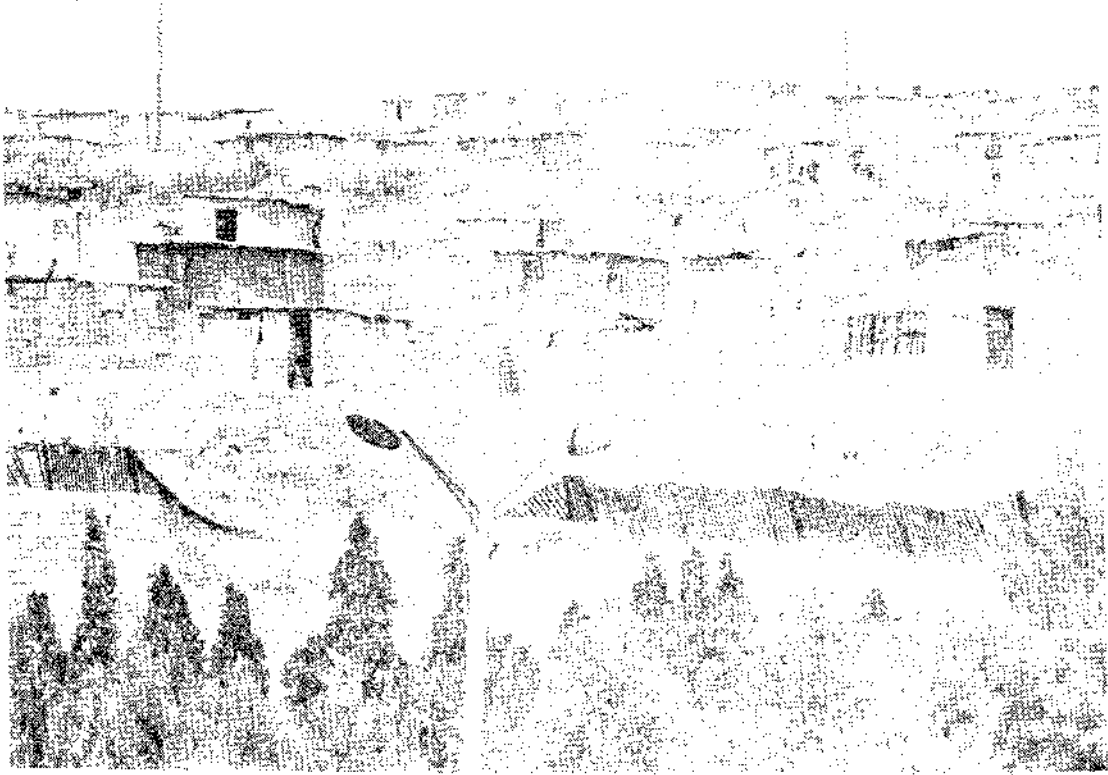
Başkanı olduğu sırada, üniversiteye bağlı bir gazetecilik enstitüsü kurulması için Üniversite Senatosu'na başvurdu.

1946 yılında senato, çalışmalarını sürdürürken, Fehmi Yahya Tuna, Milli Eğitim Bakanlığı'nın izniyle 1948'de ilk "**gazetecilik okul**"nu açtı. Bu okul, lise düzeyindeydi. 1950 yılında ise İstanbul Üniversitesi Senatosu, üniversiteye bağlı bir gazetecilik enstitüsü açılmasını kararlaştırdı. Böylelikle, ilk resmi Gazetecilik Okulu, 1950 Ekim ayında öğrenime başladı.

İLK GAZETE

Yurdumuzda ilk kez bir gazete, 1824 yılında yayınlandı. "**Zimirini**", yani "**İzmirli**" adıyla çıkan bu gazetenin yöneticisi, Şarl Trikon'du. Günlük olarak yayınlanan gazete, bir süre sonra iki sahip değişti. Daha sonra "Lö

Sipaktatör" (Doğu Gözcüsü ya da Seyircisi) adını alan gazete, sonunda **Aleksandr Bılac** adlı bir Fransızla devredildi. Fransız Konsoloslugu'nun çeşitli baskıları sonucu 1827'de kapanan gazete, bu kez yine Aleksandr Bılac tarafından 1828 yılı başında "**Kuriye de Zimirin**" (İzmir Postası) adıyla haftalık olarak yayını sürdürdü.

Türkiye'de ilk gecekondular, 1945 yılında görüldü. II. Dünya Savaşı'ndan sonra başgösteren işsizlik, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlere iç göç akını başlattı.

İLK GECEKONDU

Belediyelerden izinsiz veya birkaç gecede kurularak çatılveren evcikler olan gecekondular, Türkiye'de ilk kez 1945 yılında görüldü. II.

Dünya Savaşı'ndan sonra başgösteren işsizlik, İzmir, Ankara ve İstanbul gibi büyük illere iç göç akını başlattı. Buralarda ev bulup oturma gücü, "gecekondular"ın doğmasına yol açtı.

İLK GAZOZ

Gazoz ve madensuyu, ilk kez 1890 yıllarında yurdumuza, dışarıdan getirilip tanıtıldı. Gazozu halkın büyük ilgi gösterdiğini fark eden Niğdeli açığöz bir Rum işadamı olan Aleksandr Mısırlıoğlu, Fransa'ya giderek gazoz yapma haklarını satın aldı. İlk gazoz yapımı de Karaköy'de, Aleksandr Mısırlıoğlu ve 3 ortak tarafından satışa sunuldu.

İLK GİZLİ DİRENME ÖRGÜTÜ

1919 yılında kurulan "**Karakol Cemiyeti**", yurdumuzda ilk gizli direnme örgütü olarak kabul edilir. Örgütün Başkam **Kara Vasıf Bey**, üyeler ise Kemalettin Sami Paşa, Adnan Adıvar, Hüsamettin Ertürk, Ahmet Şükrü Bey, İhsan Bey idi. Başkan Vasıf Bey, Sivas Kongresi'ne katıldı.

Topluluğun tutumunu, Mustafa Kemal

hoş karşılamadı. Bir süre sonra kapatılan örgütün bütün üyeleri, yeni kurulan Müdafaa-i Milliye Örgütü'ne geçtiler.

İLK GOLF KULÜBÜ

Türkiye'de ilk golf kulübü, 1914 yılında İstanbul'da kuruldu. İstanbul Golf Kulübü adıyla kurulan bu kulüp, günümüzde Tenis Federasyonu'na bağlıdır. Yurdumuzda ilk golf alanı da yine bu kulüp tarafından 1914-1918 yılları arasında Mecidiyeköy'de yapılmıştı. Bugün bu golf alanı, Büyükdere sırtlarındadır.

İLK GREVLER

Şubat 1872'de telgraf, Nisan 1872'de Ömerli-Yarımburgaz demiryolu ile İzmir demiryolu, Ocak 1873 ve Haziran 1875'te tersane, Ekim 1875'te de iskele işçilerinin başlattıkları grevler, Türkiye'de görülen ilk örneklerdir. İş bırakma biçiminde ortaya çıkan bu grevlerin, siyasal hiçbir niteliği yoktu.

Gravür sanatı, ilk kez ressam Aliye Berger tarafından yurdumuzda gerçekleştirildi. Yıllarca bu konu üzerine emek veren Berger, 9 Ağustos 1974'te öldü.

İLK GÜMRÜK OKULU

1891 yılında, gümrük memuru yetiştirmek için "**Gümrük Darüttalimi**" adıyla öğrenime başladı. Bu okulun amacı, kapitülasyonlar nedeniyle konulan gümrük vergilerinin istenilen biçimde uygulanmasını sağlayacak memurlar yetiştirmektir.

İstenilen verim alınamadığından gümrük memurlarının bilgilerini çoğaltmak için 1909 yılında "**Rüsumat Memurları Mektebi**" adıyla yeni bir okul açıldı. I. Dünya Savaşı sırasında bu okul da kapatılarak, 1912'de Gümrük Tatbikat Mektebi adıyla yeni bir okul kuruldu.

GÜREŞTE İLK DÜNYA ŞAMPİYONU

Güreş dalında ilk "**dünya şampiyonu**" olan güreşçimiz, **Kara Ahmet'tir**. 1897 yılında Avrupa'ya giden Kara Ahmet, yaptığı bütün karşılaşmaları kazandı. Fransa'da 1899'da dünya şampiyonası düzenlenmişti. Kara Ahmet'in "**grekoromen**" dalında katıldığı karşılaşma-

İLK GRAVÜR SANATÇISI

Kazıma ve oyma sanatı olan gravür, ülkemizde ilk kez grafik sanatçısı Aliye Berger tarafından yapıldı. 1906 yılında İstanbul'da doğan Berger, sanatını İngiltere'de geliştirdi ve yurda dönüşünde ürünlerini sergiledi. Daha sonra yabancı ülkelerde de çeşitli sergiler açan sanatçı, tarihçi, diplomat ve hattat olan Şakir Paşa'nın kızıdır.

lar, onu, dünyanın en önemli güreşçilerini tuşla yenerek dünya güreş şampiyonluğunu elde etmesiyle son buldu. Ancak, Kara Ahmet'in sonu iyi gelmedi. Eyüp'te bir kahvede, anide kalbinden rahatsızlanan şampiyon, öldüğünde 32 yaşındaydı.

İLK GÜLLE ATMA OYUNU

1903 yılında kurulan Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nde yapıldı. Bu oyunun öncüleri, **Ahmet Fetgeri** ile Gülleci Sami'dir.

İLK GÜREŞ FEDERASYONU

1923 yılında kuruldu. İlk başkanı da **Ahmet Fetgeri Aşeni** oldu. Minder güreşinde güreşçilerimiz ilk kez 1924 yılında Paris Olimpiyat Oyunları'na katıldılar. Ancak, yurt dışında ilk başarılı dereceyi, 1928 yılında Amsterdam Oyunları'nda 79 kiloda **Tayyar Yalaz**'ın dördüncülüğüyle aldık.

İLK GÜVENOYU

14 Şubat 1909 tarihinde, Kâmil Paşa Kabinesi'nin düşürülmesi sırasında kullanıldı. **Kâmil Paşa**'nın yerine sadrazamlığa Hüseyin **Hilmi Paşa** getirildi. Türk siyasal tarihinde ilk kez uygulanan güvenoylamasının sonuçları, çok önemli olayların doğmasına yol açtı. Kâmil Paşa'nın düşürülmesi, Meclis'te çok az üyesi

bulunan muhalif Ahrar Fırkası'yla İttihat ve Terakki Fırkası'na karşı olanlar için büyük yenilgi olmuştur.

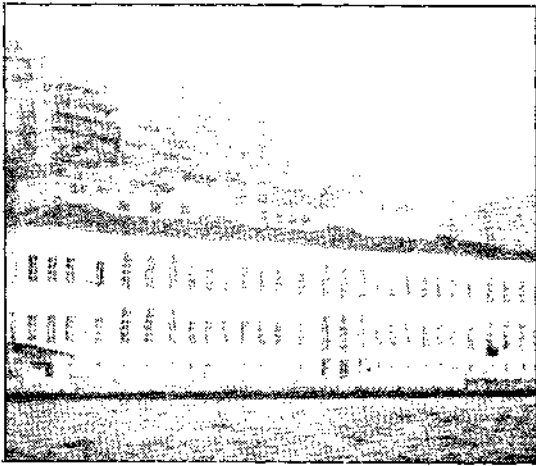
İLK GÜZELLİK YARIŞMASI

Türkiye'de ilk güzellik yarışması, 1929 yılında Cumhuriyet gazetesi tarafından düzenlendi ve **Feriha Tevfik (Dağ)**, ilk **güzellik** kraliçemiz oldu. Cumhuriyet'in ilanından 6 yıl sonra, Türk kadınının henüz çarşafı yeni attığı bir sırada yapılan bu yarışma, büyük anlam taşıyordu. 2 Eylül 1929 günü Cumhuriyet gazetesi binasında yapılan seçimde, **Feriha Tevfik**, "**Türkiye Güzeli**" olurken, **Semine Hanım** ikinci, **Matmazel Araksi** de üçüncü güzel ilan edildi.

Bu yarışmada yaşanan ilginç olaylar şöyleydi:

"Kraliçe seçilen **Feriha Tevfik**, henüz 13 yaşındaydı ama, iri yapılı olduğu için, yaşından büyük gösteriyordu. Jüri, ilk önce Türkiye Güzeli olarak iki numaralı yarışmacı **Hicran Hanım**'ı seçti, ancak onun evli olduğu anlaşıncaya, yarışma dışı bırakıldı."

1933 yılında yapılan Dünya Güzellik Yarışması'nda ise, ilk "**dünya güzelimiz**"i çıkardık. Türkiye Güzeli olarak Belçika'nın Spa kentinde yapılan Uluslararası Güzellik Yarışması'na katılan **Keriman Halis**, Dünya Güzeli seçildi. İtalya'nın Napoli kentinde 1952 yılında gerçekleştirilen Avrupa Güzellik Yarışması'nda da ilk kez bir Türk kıızı, **Günseli Başar**, o yılın Avrupa Güzeli oldu.

Yurdumuzda ilk kez, güzelsanatlarakademisikurulması, 1882 yılında gerçekleştirildi. Osman Hamdi Bey'in çabalarıyla, bugünkü Mimar Sinan Üniversitesi yerinde kurulan "**Sanayi-i Nefise Mektebi**", yetenek isteyen uygulamalı sanatlar ve mimarlık dalında öğrenci yetiştirmeye başladı.

İLK GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ

1882 yılında, bugünkü Mimar Sinan Üniversitesi'nin başlangıcı olan "**Sanayi-i Nefise Mektebi**" adıyla ve **Osman Hamdi Bey**'in çabalarıyla kuruldu. Okulun ilk müdürü de, yine 2 Kasım 1882 günü göreve atanan Osman Hamdi Bey'dir. Bu okul, 30 Nisan 1969 günü yürürlüğe giren yasayla, bilimsel bağımsızlığı olan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı **yüksek** dereceli öğretim, araştırma ve inceleme kurumu olarak tanımlandı. "**Devlet Güzel Sanatlar Akademisi**" adını aldı. Bugün, 1980 sonrası çıkarılan Yüksek Öğretim Kurumu Yasası ile "**Mimar Sinan Üniversitesi**" adını alan okulda, mimarlık, uygulamalı sanatlar, (iç mimarlık, seramik, grafik sanatlar, tekstil gibi) resim ve heykelticilik konularında öğrenim yapılmaktadır.

H

İLK HABER AJANSLARI

Türkiye'de ilk haber ajanslığı denemesi, 1911 yılında başladı. Yabancıların "**Osmanlı Telgraf Ajansı**" adıyla kurdukları ilk ajans, Türk basınına hiçbir yarar sağlamadı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan "**Milli Ajans**"m da, ulusal hiçbir yeterliliği yoktu. İlk Türk haber ajansı, "**Anadolu Ajansı**"dır. 6 Nisan 1920'de **Atatürk'ün** buyruğuyla kurulup çalışmalarına başlamıştır. Kısa adı AA olan Anadolu Ajansı, Kurtuluş Savaşı boyunca Türk kamuoyunu dış tahriklere karşı uyanık tutmak ve milli kurtuluşu sağlayacak karar ve hareketleri halka zamanında bildirmek gibi önemli görevleri başarı ile yerine getirdi. 1925 yılında ajans, devletin hissedarı olduğu gibi "**anonim şirket**" haline getirildi. Yabancı ülkelerin milli ajanslarıyla olan işbirliğini son zamanlarda oldukça artıran AA, Avrupa Haber Ajansları Birliği, Asya Haber Ajansları Birliği ve Uluslararası İslam Haber Ajansı'nın üyesi bulunmaktadır. Bu arada, ajans tarafından Gölbaşı TRT İstasyonu'ndan Avrupa, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya ülkelerine İngilizce ve Fransızca dillerinde haber yayını yapılmaktadır. İç ve dış basın ile TRT ve ilgili makamlara haber ileten ajans, bunun dışında, yabancı ülkelerin haber ajanslarına da "**News Letter From Turkey**" adlı sürekli İngilizce bültenini göndermektedir. Ajansın yurt içi ve yurt dışı bürolarında, bine yakın sözleşmeli ve gönüllü çalışanı bulunuyor.

Ülkemizin ilk özel haber ajansı ise, 1950 yılında gazeteci **Kadri Kayabal**'ın kurduğu **Türk Haberler Ajansı (THA)**'dır. Merkezi İstanbul'da bulunan ajansın, yurt içi ve yurt dışında birçok bürosu vardır. Ajans, bazı İstanbul gazetelerinin katıldığı bir anonim şirket olarak çalışmaktadır.

İLK HABERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ

Türk tarihinde haberleşme özgürlüğü, Osmanlı devletinde bir düzene sokulmuş değildi. 1876 ve 1908 anayasaları, birtakım hak ve özgür-

lükler getirmekle birlikte, haber özgürlüğünün adı geçmiyordu. Bu kavram ilk kez, 1924 Anayasası'nda belirtilerek bir düzene kondu.

İLK HAFTALIK MİZAH DERGİSİ

3 Eylül 1908'de yayınlanmaya başlanan "**Kalem**"dir. Türkçe ve Fransızca basılan dergi, 1911'de kapandı. Sorumlu Müdürü ve Başyazarı, **Salâh Cimcoz'du**. **Cem**'in karikatürleri, **İzzet Melih**'in fıkraları bu dergide yayınlandı. O yılların en önemli mizah dergisiydi. Tamamı, Ankara Milli Kütüphane'dedir.

İLK HAHAMBAŞI

Rebi Moşe Kapsali'dir. İstanbul, Bizanslılarının elinde iken, bu görevdeydi. Fetih'ten sonra da Osmanlı devleti sınırları içinde bulunan Musevi yurttaşların bağlı olduğu dinsel örgütün liderliğini sürdürdü. Hahambaşılar, padişahın özel belgesiyle göreve atanırlardı.

İLK HALİFE

Türk tarihinde ilk halife, **Yavuz Sultan Selim**'dir. Osmanlılar, Mısır'ı aldıktan sonra, "**Kutsal Emanetler**"le birlikte, halifelik de Osmanlılara geçti. Mütevekkilullah'ın yerine Yavuz Sultan Selim, 1517'de halife oldu. 1924 yılına kadar bütün Osmanlı padişahları "**halife**" unvanını da taşıyarak, hilafeti ellerinde tuttular. Kurtuluş Savaşı sona erince TBMM, 1 Kasım 1922'de saltanatla hilafetin birbirinden ayrılmasını kararlaştırdı. 18 Kasım 1922'de **Abdülmecit**, halife ilan edildi. 3 Mart 1924'te çıkarılan "**Hilafetin İlgasına ve Hanedan-ı Osmanî'nin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Yasa**" ile hilafet ve halifelik tarihe karıştı. Son halife **Abdülmecit**, Osmanlı Hanedanı'na mensup 29. halife idi.

İLK

HALK EĞİTİMİ

Türk tarihinde halk eğitimi kavramı, ilk kez

1839'da Tanzimat döneminde ortaya atıldı. Ancak, bu yöndeki çalışmalar yeterli olmadı. Cumhuriyet'in ilanından sonra başlatılan okuma-yazma seferberliği ile yetişkinlerin okul dışı eğitimleri konusunda düzenli ve yararlı çalışmalar gerçekleştirildi.

29 Ağustos 1960 günü ise, ilk kez Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kuruldu.

TÜRK TARİHİNDE İLK HALTER SPORU

Türklerde çok eskiden beri ağırlık kaldırma denemeleri yapılır, Osmanlı Ordusu'nda gürz, ağır kalkan gibi savaş araçlarıyla çalışmak, günlük dersler arasındaydı. Ancak, günümüzdeki anlamıyla gerçek halter sporu, Türkiye'ye ilk kez Galatasaray Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni **Faik Üstünlüman**'ın kişisel çabalarıyla girdi.

İLK HARF DEVRİMİ UYGULAMASI

1 Kasım 1928'de TBMM, Yeni Türk Harfleri

Yasası'nı onayladı. Bu yasa ile, Türkiye'de ilk Harf Devrimi uygulaması başlatıldı. **Atatürk**, Harf Devrimi'ni İstanbul Sarayburnu'nda 9 Ağustos 1928 günü yaptığı bir konuşma ile kamuoyuna duyurdu. Bu konuşma, o günlerde halkın büyük ilgiyle karşılanmıştı. Çıkarılan bu yasadan sonra da, Latin harfleriyle ilk Türk alfabesi yayınlandı. **Atatürk**, bu alfabe ile ilk dersi vererek, "**Başöğretmen**" unvanını aldı.

İLK HARPOKULU

II. Mahmut, 1 Temmuz 1835 günü açtı. Türk Ordusu'na subay yetiştirmek amacıyla Hassa Ordusu Müşiri (Mareşali) **Ahmet Fevzi Paşa**'nın Selimiye'deki Hassa Ordusu'nda bulunan erlerin genç ve yeteneklilerinden kurduğu "**sıbyan bölükleri**", Harp Okulu'nun temeli olmuştu. 1834 yılında İstanbul'daki Maçka Kışlası onarılarak, sıbyan bölükleri buraya taşındılar. Bundan bir yıl sonra da Padişah II. Mahmut, resmi açılışı yaptı. Okulun adı, "**Mekteb-i Hassa**" ya da "**Ekol Milter**" ya-

Burhan Felek'in, yaşamı boyunca uğraş verdiği alanlardan biri de, gazetecilik... Şeyhülmuhammaddin unvanına sahip olan Felek, Donanma Dergisi'nde başladığı mesleği, uzun yıllar çeşitli gazetelerde yazarak sürdürdü. Türk Basın Birliği'nin de kurucusu olan Burhan Felek, 4 Kasım 1982'de hayata veda etti.

İLK HAKEM

Türkiye'de ilk hakemlik, atletizm dalında başladı. Spor hakemliğinin kurucusu da, "**İlk Atletizm Federasyonu Başkanı**" olan **Burhan Felek**'tir.

ni Harp Okulu idi. Öğrencilere ise "Harbi-yeli" denilmeye başlandı.

TARİHİMİZDE İLK HARİTA

İlk Türk haritası, Kaşgarlı Mahmut'un 1072 yılında yazdığı "Divan-ı Lûgati't-Türk"ün metnindedir. Kaşgarlı Mahmut'un yaptığı bu harita, Türk boylarının oturduğu yerlerle çevresindeki yabancı yer ve toplulukları gösterir. Haritanın ortasında, Karahanlıların ilk başkenti olan "Balasagun" vardır.

TÜRK TARİHİNDE İLK HAVACILIK

Türkiye'de havacılık konusunda ilk gerçek adım, 1911 yılında atıldı. Harbiye Nazın Mahmut Şevket Paşa da havacılığın gelişmesi yolunda ilk girişimde bulunan kişidir. Balon ve uçak alımı, bunların barınabileceği alanların yapımı, Hava Kurumu'nun kurulması gibi ilk

havacılık örgütlerini, o oluşturmuştur.

Tarihimizde ilk hava okulu da, 3 Temmuz 1912'de İstanbul Safraköy'de, "Yeşilköy Hava Mektebi" adıyla öğretime başladı. Okulun ilk müdürü, İstihkâm Binbaşı Veli Bey'dir.

İLK HAVAYOLLARI ÖRGÜTÜ

20 Mayıs 1933 Yasası ile Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak "Havayolları Devlet İşletme İdaresi" adıyla kuruldu. Ankara-Eskişehir arasında uçak seferleri düzenlendi. Kuruluş, 1938 yılında çıkarılan bir yasa ile Ulaştırma Bakanlığı'na bağlandı ve adı da "Devlet Hava Yolları" olarak değiştirildi. Günümüzde bu kuruluş, Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı (THY) adıyla yurt içi ve dışı seferler düzenlemektedir.

İLK HAVA KURBANLARI

Tayyareci Fethi Bey'le, yardımcısı Sadık Bey,

Atatürk, manevi kızı Sabiha Gökçen'in, Türk kadınlarına örnek olarak yetişmesini istemişti. Gökçen, göklere kanataçan Ok Türk kadını olarak Atatürk'ün elini öpüyordu.

İLK KADIN HAVACI

Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'dir. Atatürk, Bursa'ya yaptığı bir gezi sırasında, henüz 12 yaşında olan Sabiha adlı küçük bir kızla tanıştı. Onu manevi evlat edinerek Ankara'ya götürdü. Gökçen, Çankaya İlkokulu ve İstanbul Üsküdar Kız Koleji'nde öğrenimini tamamladıktan sonra, 1935'te Türkkuşu Sivil Havacılık Okulu'na girdi. Sovyet Rusya'ya giderek, yüksek planörçülük eğitimi gördü. 1936 yılında Eskişehir'deki Hava Okulu'nda yaptığı "özel öğrenim"den sonra, askeri pilot oldu. Ege ve Trakya'da yapılan manevralara katıldı. Dersim Ayaklanması'nın bastırılmasında yararlılıklar gösterdi. Balkan ülkelere konuştu olarak 1938'de uçağıyla bir "Balkan turu" yaptı. Türkkuşu'nda başöğretmen oldu. Ülkemizin "ilk askeri kadın pilotu" olan Sabiha Gökçen, Atatürk'ün kendisine "Gökçen" soyadını verişini şöyle anlatıyor:

"Atatürk, bana 1934 yılında Gökçen soyadını vermişti. Türk kadınının her alanda başarılı olabileceğine inanan o büyük adam, beni de örnek olarak yetiştirmek istiyordu. Herkes, Gökçen soyadını pilot olduktan sonra aldığını sanır. Oysa, o zaman havacı olmak, aklımda bile yoktu. Havacılığa ise, 1935 yılında başladım. Bu da, Atatürk'ün ne kadar ileri görüşlü olduğunu gösterir."

tarihimize ilk hava kurbanları olarak geçmişlerdir. Denizcilik Okulu'nu bitiren **Fethi Bey**, havacılık konusunda çalışmalar yapmak için 1911'de İngiltere'deki Bristol Uçak Fabrikası'na gitti. Daha sonra Türkiye'ye dönen Fethi Bey, kendi kullandığı özel uçağı ile, İstanbul'dan Kahire'ye gitmek istedi. Yanında da Sadık Bey bulunuyordu. Kahire'ye ulaşmalarına pek az kala, Taberiye ilçesinin Şiliriye bucağı dolaylarında, bilinmeyen bir nedenle düşerek parçalandılar.

İLKHAVAGAZİŞİRKETİ

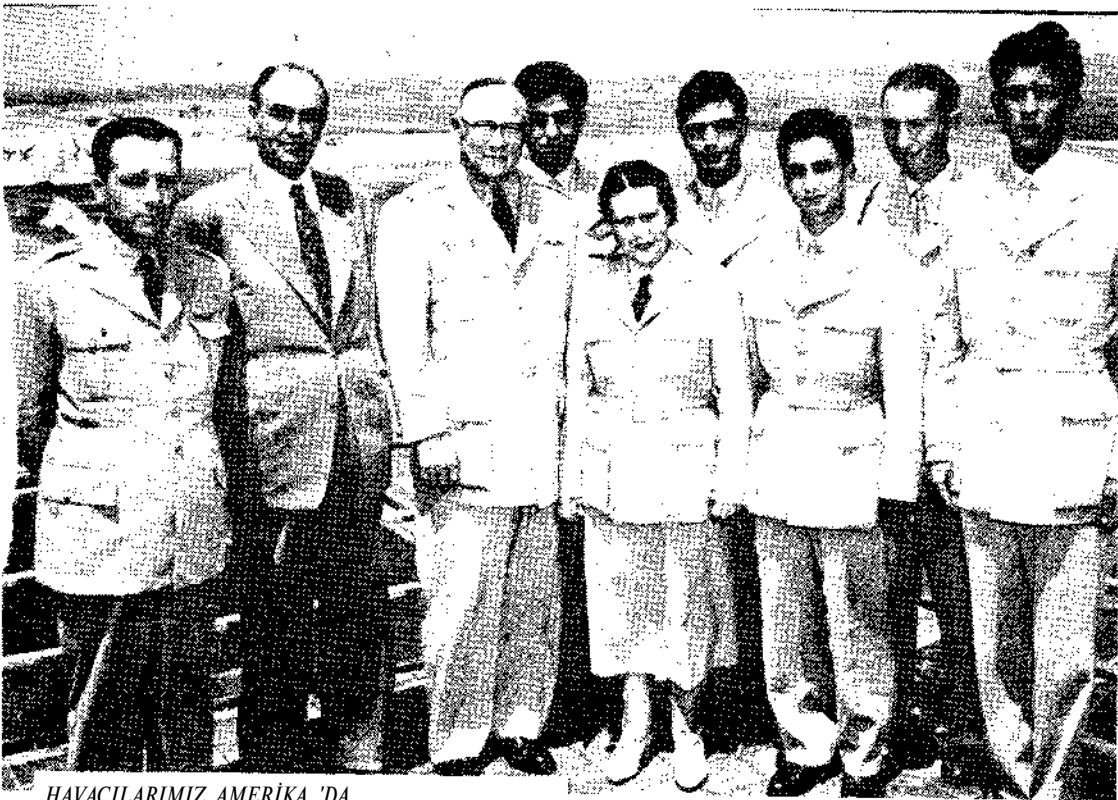
1891 yılında işletmeye açıldı. **Charles Georgide** adlı bir Fransız mühendisi, havagazı işletmesini kurduktan sonra 50 yıl da işletme hakkını hükümetten aldı. Georgide, bu hakkı Kadıköy Gaz Şirketi ile birlikte kullandı. Yedikule Gazhanesi de 1926 yılında yine bu şirket tarafından satın alındı.

İLKHEYKEL

Türk tarihinde ilk heykel, 1914'te başlanıp 1918'de bitirilen Osman Gazi'nin büstüdür. Bu heykel, Hafik-Zara (Sivas) yolu üzerinde,, 10 metrelik bir sütun üzerine dikilmişti. Heykelin açılışı, Sivas Valisi'nin, müftüyü de törene katılmaya zorlamasıyla mümkün olmuştu. Bağnaz çevreler, bu törene katılanlara, "**taş dikenler**" adını vermişlerdi. Bir başka Sivas valisi de, 1937'de bu heykeli yıktırdı..

İLKTÜRKHEYKELTIRAŞI

Çağdaş Türk heykeltıraşlığının ilk sanatçısı **İhsan Aksoy**'dur. Sanayii Nefise Mektebi'ni bitiren Aksoy devlet yarışmasını kazanarak 1890'da Fransa'ya gitti. Sanatını Deloi, Thomas ve Soldi'nin atölyelerinde geliştirdi. Paris'te bir sergi açtı. 1895'te Türkiye'ye geldi.

HAVACILARIMIZ AMERİKA 'DA

Sabiha Gökçen, erkek meslektaşları ile birlikte, "Dünya Havacılar Kongresi"ne katılmak üzere gittiği Amerika'da.... Binbaşı Cevat Akma, Latif Akütüm, Necdet Alıcıgır, Sabiha Gökçen, Ethem Türker, Remi Morkol, Enver Gencer ve Tevfik Tüzün, Washington Havaalanında görülüyorlar.

Osman Hamdi Bey, Kerime Salâhur, Nimet Hanım büstleri, kişiliğini gösteren ünlü yapıtlardır. İstanbul Kadıköy'de, Süreyya Sineması'nın girişindeki alçak kabartmalar onun ürünüdür.

İLK HEMŞİRELİK

Ülkemizde ilk hemşirelik, Kızılay'ın 1911 yılında açtığı kurslarla başladı. Bu kurslarda yetişenler, Balkan ve Birinci Dünya savaşlarında görev aldılar. Çağdaş anlamda ilk hemşirelerimiz ise, yine Kızılay'ın İstanbul'daki Hemşirelik Okulu'nu bitirenlerdir.

DÜNYADA İLK KEZ TÜRK DOKTORU TARAFINDAN BULUNAN HASTALIK

Türk doktoru **Hulusi Behçet** (İst. 1889-1948), 25 yıllık çalışması sonucu, dünyada ilki kez bir deri hastalığı olan ve 1947 Cenevre Tıp Kongresi'nde kendi adını alan "**Behçet Hastalığı**" nı buldu. Hastalık, o tarihten itibaren tüm dünyada bu adla anılmaya başlandı.

TÜRKİYE'DE İLK HUKUK ÖĞRENİMİ

1874 yılında Galatasaray Sultanisi'nde ayrı bir bölüm olarak açılan "**Hukuk Mektebi**" ile başlar. Bu okul, bugünkü Hukuk Fakültesi'nin çekirdeğidir. "**Hukuk Mektebi**"nin ilk müdürü de, **Emin Bey**'di. Okulun öğretim üyeleri ise şunlardı:

"Cevdet Paşa (Medeni Usul Hukuku), **Münif Paşa** (Hukuk Başlangıcı), **Hasan Fehmi Efendi** (Ticaret Hukuku), **Kostaki Efendi** (Ceza Usul Hukuku), **Sait Bey** (Roma Hukuku), **İsmail Bey** (Ceza Hukuku), **Recai Efendi** (Fransızca).

Bu okul, 1900 yılında o zaman üniversite anlamına gelen Darülfünun'un hukuk dalı niteliğini kazandı ve ilk kez fakülte oldu.

İLK HİKÂYE YAZARLIĞI

Türkiye'de ilk hikâye yazarlığı, **Ahmet Mithat**, **Emin Nihat** ve **Sami Paşazade** ile başlar. İlk hikâye örnekleri **Ahmet Mithat'ın**, 1870'te "**Kıssadan Hisse**, 1871'de "**Müsameratname**" (Gece Toplatılan), **Sami Paşazade**'nin 1892'de "**Küçük Şeyler**" adlı ürünleridir.

H

TÜRKİYE'DE İLK ISLAHEVİ

Suçlu çocukları eğitip topluma yararlı kişiler olmalarını sağlamak amacıyla ülkemizde ilk islahavi, 1937'de Edirne'de açıldı. 1938'de Kızılcahamam'a, 1940'ta da Ankara'ya taşınan islahavi, bu yönde atılan ilk adım oldu.

İLK İKTİSAT KONGRESİ

17 Şubat 1923'te İzmir'de toplandı. Bu ilk İktisat Kongresi, siyasal bağımsızlığına kavuşan Türkiye'in ekonomik bağımsızlığını da gerçekleştirmek amacıyla düzenlenmişti. 4 Mart 1923 gününe kadar çalışmalarını sürdüren kongreye, esnaf, zanaatkar, işçi, tüccar, çiftçi, sanayici, banka ve yüksek okulların temsilcileri

katılmıştı. 16 günlük çalışmalar sonunda bir "**ekonomik ant**" düzenlenerek kamuoyuna sunulmuştu.

İLK İFTİHAR MADALYASI

Tarihimizde bu tür bir madalyayı, **II. Abdülhamit** verdi. 1886 ve 1887 yıllarında çıkarılan bu madalyalar, padişaha bağlı olanlara, salgın hastalıklarda, yangınlarda yardımı görülenlere, tarım ve sanat alanlarında başarı gösterenlere, devlete büyük emeği geçenlere verilirdi. Altın ve gümüş olarak iki çeşitti. Madalya, sahibi öldüğünde hükümete geri verilirdi.

İLK İKTİSAT FAKÜLTESİ

Türkiye'de ilk iktisat fakültesi, 14 Aralık

1936'da **kuruldu**. 4 Mart 1937'de deneme öğrenimine başlayan okul, 1939-40 öğretim yılı sonunda 29 mezun verdi. Bugünkü İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin çekirdeği olan bu okulun simgesi ise, "**karınca**" idi. Bu simgenin seçilmesine neden, karıncanın çalışkanlığı, ölçülü çalışmayı belirtmesidir.

İLK İLAÇ LABORATUVARI

1895 yılında **Ethem ve Süreyya** beyler kurdu. Önce İstanbul Aksaray'da, Ethem Pertev Eczanesi'nin arkasında açılan laboratuvar, daha sonra Çemberlitaş'a taşındı.

TÜRKİYE'DE İLK İLAÇ

Ülkemizde ilk hazır ilaç olan "**Pertev**" şurubu, 1895 yılında **Ethem ve Süreyya**, beylerin kurduğu laboratuvarında üretildi.

İLK İTFAİYE ÖRGÜTÜ

1714 yılında Tulumbacılar Ocağı adıyla kuruldu. Ocağın başına, **Gerçek Davut Etendi** getirildi. Tulumbacılar Ocağı, 1825 yılına kadar 111 yıl görev yaptı ve Yeniçeri Ocağı ile birlikte kaldırıldı.

İLK İŞÇİ MİLLETVEKİLİ

Türkiye'de ilk kez milletvekili olan işçi, **Numan Usta**'dır. Tophane Askeri Sanayi Okulu'nu bitiren Numan Usta, Tophane ve Zeytinburnu fabrikalarında çalışarak usta oldu. "**İttihat ve Terakki Cemiyeti**", onu son Osmanlı Meclisi'ne İstanbul Milletvekili seçtir-

di. 1919-1921 yıllarını İngilizlerin sürgünü olarak Malta'da geçirdi. Döndükten sonra TBMM'nin ilk döneminde Türkiye'de ilk işçi milletvekili olarak yer aldı.

İLK İSTİKLAL MADALYASI

TBMM'nin 1920'de çıkardığı bir yasa ve Bakanlar Kurulu kararıyla 1923 yılında verildi. İlk İstiklal Madalyaları, TBMM üyeleri ve savaşta yararlılık gösterenler için yapıldı. O günlerdeki değeri, 3 liraydı. Kurtuluş Savaşı'nın içinde olanların şeridi kırmızı, savaş gerisindekilerin beyaz, milletvekillerinden savaşta görev alanların yarısı kırmızı, yarısı yeşil, görev almayanlarda ise yalnız yeşildi.

İLK İPEK FABRİKASI

1838'de Bursa'da üretime başladı. Kısa süre sonra yine Bursa'da yaklaşık olarak 50 ipek fabrikası açıldı. 1851 yılında Londra Sanayi Sergisi'nde Türk koza ve ipekleri gösterilerek, ilk kez bu alanda uluslararası bir sergiye katılmış olduk. Bunu bilimsel bir yola koymak için de 1894 yılında Bursa Darülfarîh'i (İpekevi) açıldı.

İLK İLK YARDIM HASTANESİ

1879 yılında İstanbul, Taksim Sıraselviler Caddesi'nde Fransız din adamları tarafından kuruldu. 1919 yılına kadar "**dispanser**" olarak kullanılan hastaneyi, Operatör **Nazım Hamdi**, "**İlk Yardım Hastanesi**" haline getirdi. Hastane, bir süre sonra Çapa'ya, oradan da Şişli'ye taşındı. Ancak, yine bugünkü Sıraselviler Caddesi'ndeki yerine döndü.

J

TÜRKİYE'DE İLK JUDOSPORU

Judonun ülkemize gelişi, oldukça yenidir. Bu sporu sevdirenler, **Halil Yüceses, İbrahim Öztekin ve Hakkı Koşar**'dır.

Türkiye'de ilk uluslararası judo karşılaşmaları, 1971 yılında İzmir Akdeniz Oyunları

rında yapıldı. Bu ilk uluslararası judo ilişkilerinde Türk sporcular, katıldıkları bütün kilolarda dereceye girdiler. 70 kiloda **Süheyl Yeşilnur "gümüş"**, 93 kiloda **Kâmil Korucu "gümüş"**, 63 kiloda **Ali Demir "bronz"**, 80 kiloda **Namık Ekin "bronz"**, ağırdada **Mehmet Ali Berber "bronz"** madalya kazanmışlardı.

K

İLK KABARTMA PUL

1968 yılında basıldı. Basılan bu pul, yalnız Türkiye'de değil, dünyada da kabartma olarak basılan ilk puldur. PTT tarafından Ankara'daki Ajans Türk Kurumu'na bastırılan pulda, Türk çinileri desen olarak kullanıldı.

İLK KADASTRO ÇALIŞMALARI

1912'de yürürlüğe giren bir yasa ile başladı. Kadastro işleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nce yapılır. Arazi ve mülklerin yerini, sınırlarını ve değerlerini belirli bir yöntemle düzenlemek olan "**kadastro**" çalışmalarının,

ülkemizde geç başlamasının nedeni, Osmanlı Devleti'nin çok dağınık bir yerleşme yolu seçmesindendir. İlk kadastro yasasının uygulanmasını, savaşlar engelledi. 1925'te çıkarılan bir yasayla, kadastro örgütünün kurulması öngörüldü. 1934'te çıkarılan ilgili yasa, günümüzde kadastro işlemleri konusunda tek dayanak oldu. Tarihimizdeki ilk kadastro çalışması ise, Defter-i Hakanı Nazırı **Mahmut Esat Efendi** zamanında, 5 Şubat 1912 günü yürürlüğe giren "**Emvâl-i Gayrimenkulenin Tahdit ve Tahriri Hakkındaki Kanun-ı Muvakkata**"dır.

Ülkemizdeki ilk Kadastro Yüksek Meslek Okulu da, 1911 yılında "**Tapu ve Kadastro Mekteb-i Âlisi**" adıyla ve bu konuda eleman yetiştirmek amacıyla İstanbul'da açıldı.

Ülkemizde gerçek kabare tiyatrosunu, 1962 yılında Haldun Taner kurdu. Seyircilerin içki içerek oyun seyrettiği tiyatro türü kabare tiyatroları, genellikle günlük olayları, yergili bir dille mizahi yönden anlatan oyunlar sahneler.

İLK KABARE TİYATROSU

Türk tarihinde kabare tiyatrolara benzer ilk tiyatrolar, 19. yüzyıl sonlarında açıldı. "**Kafe Şantan**" denilen bu tiyatrolar, daha çok Beyoğlu'ndaydı. Mandas Kristal Palas, Bizans'ın Büyük Alkazarı, Trokadero, en ünlüleriydi. İlk sanatsal nitelikteki kabare tiyatrolarının başlangıcı, 1920-1923 yıllarına rastlar. Bu türün ülkemizde olgunlaşıp gelişmesi ise, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonradır. Gerçek bir kabare tiyatrosunu, 1962'de **Haldun Taner** kurdu. "**Deveküşü Kabare Tiyatrosu**" adlı bu tiyatro, çeşitli gelişmelerden sonra günümüzde de etkinliğini sürdürüyor. Bilindiği gibi kabare tiyatrosu, seyircilerin içki de içebildiği, genellikle günlük olayları yergili dille anlatan bir tiyatro türüdür.

KADINLARA İLK SEÇME VE SEÇİLME HAKKI

Türkiye'de kadınlara ilk kez seçme ve seçilme hakkı, 5 Aralık 1934 tarihli "**Teskilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10 ve 11. Maddelerinin** Değiştirilmesi **Hakkındaki Kanun**" ile verildi.

İLK KADIN MİLLETVEKİLİ

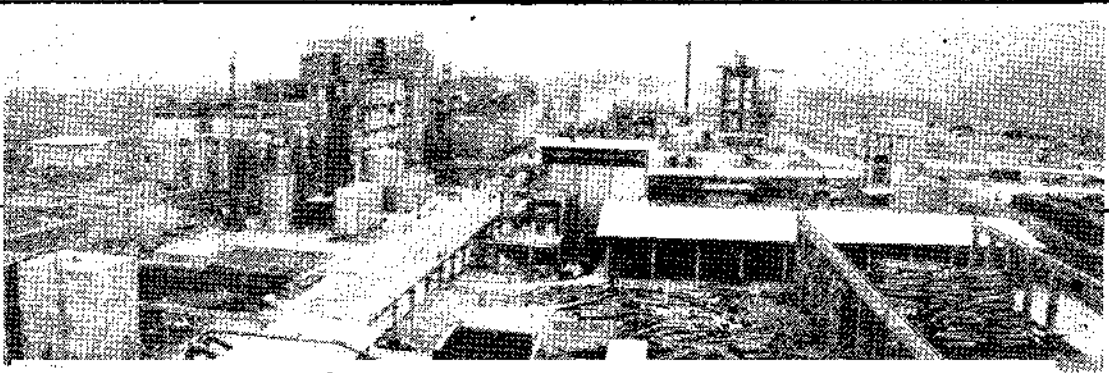
Nakiye Elgün'dür. 1919'da, İstanbul'un işgalini protesto etmek amacıyla Sultanahmet Alanı'nda yapılan toplantıda, **Halide Edip**'in yanı sıra, yaptığı ateşli konuşmalarla dikkati çeken Elgün, İstanbul Kız Öğretmen Okulu'nu bıraktı. Aynı okulda müdür yardımcılığı yaptı. Vakıf okullarının bir düzene konulmasını sağlamaya çalıştı. Cumhuriyet'ten sonra eğitim çalışmalarına devam eden Nakiye Elgün, çeşitli kurumlarda üyelik ve başkanlık yaptı. Üç dönem Erzurum Milletvekili seçildi. Nakiye Elgün'den başka, 1935 yılında TBMM'ye 17 kadın milletvekili girmişti. Tarihimize ilk ka-

dın milletvekilleri olarak geçen bu parlamenterlerimizin adları ve temsil ettikleri ilçeler şunlardı:

"Mebrure Gönenç, (Afyon), **Hatı Çırpan** (Ankara), **Şükran Örsbaştı** (Antalya), **Sabiha Gökçül** (Balıkesir), **Şekibe İnşel** (Bursa), **Hatice Özgener** (Çankırı), **Huriye Öniş** (Diyarbakır), **Fatma Memik** (Edirne), **Fakihe Öymen** (İstanbul), **Benal N. Anman** (İzmir), **Ferruh Güpgüp** (Kayseri), **Bahire Morova** (Konya), **Mihri Pektaş** (Malatya), **Meliha Ulaş** (Samsun), **Esmâ Nayman** (Seyhan), **Sabiha Görkey** (Sivas), **Semiha Hızal** (Trabzon).

İLK KÂĞIT PARA (Banknot)

1840'ta çıkarıldı. **Sultan Abdülmecit** devrinde çıkarılan bu kâğıt paralara, "**kaime-i mutebere-i nakdiye**" denirdi. Yüzde 8 faiz veren bu ilk paralar, 500 kuruşluktu ve elle yazılıp yapılmıştı. Hepsisi 160 bin lira değerindeydi. Yine 1840'ta ikinci kez kâğıt para çıkarıldı. Bunlar da 50, 100 ve 250 kuruş değerindeydi. Böylece piyasaya çıkarılan bu paraların toplam değeri, 400 bin lirayı buldu. Ancak,

Yurdumuzda ilk kâğıtfabrikası, İzmir Halkpınar'da, 1846 yılında kuruldu. Cumhuriyet'in ilanından sonra kâğıtfabrikaları yapımı hızlandı. Fotoğrafta, SEKA Kâğıt Fabrikaları'nın Çaycuma Tesisleri görülüyor.

İLK KÂĞIT FABRİKASI

İzmir'de, Halkpınar semtinde 1846 yılında kuruldu. Bu fabrika, buhar makinesiyle işliyor, hammadde olarak kullandığı paçavra kâğıt hamuru, fabrikada hazırlanıyordu. Kapitülasyonlar'dan yararlanan Avrupa kâğıtçıları, daha ucuza kâğıdı Osmanlı Devleti'ne sokarak ilk kâğıt fabrikamızın 1887 yılında kapatılmasını becerdiler. Bu fabrikadan önce ise, bazı yörelerde kurulan kâğıthanele, Türk matbaacılığının gereksinimini karşılamaya çalışıyordu.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ise, kâğıt fabrikası kurulması, sanayi planına alındı.

Etüt ve projeleri, kâğıt mühendisi **Mehmet Ali Kâğıtçı** tarafından hazırlanan ilk kâğıt ve karton fabrikasının temeli, İzmit'te 1934'te atıldı. İnşaatı ve makinelerinin montajı, 20 ay sürdü. Sonunda ilk Türk kâğıdı, 18 Nisan 1938 (resmi açılış 6 Kasım 1938)'de yapıldı.

Aynı tarihte, ikinci kâğıt fabrikasıyla, paçavra, saman ve odun selülozları fabrikalarının da temeli atıldı. Bu fabrikanın açılış töreni ise 1944 yılında yapıldı. İzmit'te kurulan ilk fabrika, zamanla genişletilerek, 1954'te üçüncü, 1957'de dördüncü ve 1959'da da beşinci kâğıt fabrikaları ve bunların ek tesisleri hizmete geçti. İlk kâğıt fabrikasının 1934'teki adı, Sümerbank Kâğıt ve Karton Fabrikası idi.

elle yazılı olduklarından kolayca taklit ediliyorlardı.

İlk kez 1842'de para bastırılmaya başlandı ve elle yazılanlar toplatıldı. Ancak halk, madeni paraya alışık olduğundan, kâğıt paraya ilgi göstermiyordu. İlk yıllarda kâğıt paraların değeri, gerçek değerinin çok altına düştü. Devletin faizleri zamanında ödemesi ve bazı devlet kuruluşlarının madeni parayla kâğıt parayı aynı değerde kabul etmesi, yavaş ya-

vaş kâğıt paranın değerini yerine oturttu.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti'ne Osmanlı İmparatorluğu'ndan karşılığı olmayan 158 milyon 750 bin liralık kâğıt para devredilmişti.

Günümüzde, Türkiye'de kâğıt para çıkarma yetkisi, yasa ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na verilmiştir. 1999 yılına kadar sürecek olan bu yetki, sürenin bitimine 5 yıl kala yeniden uzatılabilir.

Türk tarihinde ilk kahvehane, 1554 yılında İstanbul'da açıldı. Kanuni Sultan Süleyman'ın doktoru Bedrüttin Kusuni, kahvehane açılmasının "sağlık yönünden" sakıncası olmadığını bildiren rapor verince, yüksek görevli devlet memurları bile buralara gelmeye başladılar.

İLKKAHVEHANE

1554 yılında İstanbul'da açıldı. Bu ilk kahvehaneyi açanların biri Şamlı, öteki de Halepli idi. Halk, kahvehanelere ilgi gösterince, kısa zamanda sayıları çoğaldı. Kanuni'nin doktoru **Bedrüttin Kusuni**, kahvehane açılmasının sağlık yönünden sakıncası olmadığını belirten

bir rapor verince, yüksek görevli devlet memurları bile buralara gelmeye başladılar. Sonraları, din adamlarının, hem kahve içimi, hem kahvehane açılmasına karşı çıkmaları ve bazı padişahların burada sakıncalı siyasal konuşmalar yapıldığı yolundaki baskılar sonucu, çeşitli dönemlerde kahvehaneler, zaman zaman kapatıldı. Ama, asılmaya varan cezalar bile, bu yasakları sürekli kılmadı.

Yavuz'un Mısır'ından sonra Türk topraklarına gelen Karagöz, 17. yüzyılın başında "bir Türk gölge oyunu" halini aldı. Karagöz'ün kesin olarak yaşayıp yaşamadığı bilinmiyor ama, ülkemizde öylesine sevildi ki, Bursa'da onun adına mezar bile yaptırıldı.

İLK KARAGÖZ OYUNU

Bu gölge oyunu, **Yavuz Sultan Selim**'in 1517'de Mısır'ı Türk topraklarına katmasından sonra, bu ülkeden getirdiği sanatçılarla Türkiye'ye geldi. Ancak Türkler, 17. yüzyıldan başlayarak kendi yaratıcı güçlerinin katkısıyla Karagöz'ü "bir Türk gölge oyunu" durumuna getirdiler. Karagöz'ün kim olduğu, nereden geldiği konusunda değişik görüşler

vardır. Hatta, yaşayıp yaşamadığı bile, kesinlikle belli değildir. Karagöz, ülkemizde öylesine sevilmiştir ki, Bursa'da, adına bir de mezar yaptırılmıştır.

İlk "Karagözcü"lerin, 16. yüzyıldan kalan bir belgede şu kimseler olduğu yazılır:

"Şahkulu, Sekoglu, Kör Hasatan, Yenikapılı Ahmet, Çalık Ali Bali, Mehmet Bur-savi, Yenikapılı Hasan, Arap Mehmet, Vakoğlu Mehmet, Çalık Osman, Uzun Ali."

Ülkemizde ilk kalp naklini, 1968 yılında Ankara Hacettepe Tıp Fakültesi Hastanesi'nde, Prof. Dr. Kemal Beyazıt gerçekleştirdi.

Türkiye'de ilk kez kalbi değiştirilen insan olan Maviş Karagöz, 3 çocuk annesi idi. Dr. Kemal Beyazıt, hastasının yaşamı için uğraştı, ama onu kurtaramadı.

Opr. Dr. Siyami Enek, Ankara'da yapılan kalp nakli ameliyatından üç gün sonra, yeni bir deneme yaptı. Trafik kazasında ölen bir bekçinin kalbini, Ali Akgül'e taktı. Ancak, bu hasta da, 39 saat sonra ölüme yenildi. Ali Akgül, ameliyattan sonra görüldü.

İLK KALP NAKLİ

Ülkemizde ilk kez bir insandan diğerine kalp naklini, 22 Kasım 1968 tarihinde Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde Dr. Kemal Beyazıt gerçekleştirdi. 14 yaşındaki fırın işçisi Erdal Yıldırım'ın kalbi, 3 çocuklu anne 41 yaşındaki Maviş Karagöz'e takıldı. Ancak hasta, yeni kalbiyle birkaç saat yaşayabildi.

25 Kasım 1968 günü, bu kez İstanbul Haydarpaşa Göğüs Cerrahisi'nde, Dr. Siyami Ersek, Türkiye'de ikinci kalp nakli ameliyatını yaptı. Ersek, trafik kazasında ölen 50 yaşındaki bekçinin kalbini, 26 yaşındaki Ali Akgül'e taktı. Bu hasta da, 39 saat yaşayıp, öldü.

İLK KAFETERYA

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul, İzmir ve Ankara'da açıldı. İtalyanca **'caffetteria'** sözcüğünden dilimize aktarılan kafeterya, herkesin elinde bir tepsile, seçtiği yemekleri alarak masasına götürdüğü bir tür lokanta anlamına gelir.

İLK KAHVENİN GELİŞİ

1540 yılında **Kanuni Sultan Süleyman**'ın Habeşistan Beylerbeyi **Özdemir Paşa** tarafından getirildi. **Evliya Çelebi**, **"Seyahatname"**sinde, İstanbul'da o zamanlar 300 kahve deposu olduğunu ve kahvenin kantarla satıldığını yazar. Kahveden, vergi de alınır.

İLK KARİKATÜR

Teodor Kasap'ın **"Diyoben"** adlı mizah dergisinde yayınlandı. Kimin tarafından yapıldıkları bilinmeyen imzasız üç örnek, Türk karikatür sanatının ilk ürünleridir. Ülkemizde karikatürde ilk imza ise, **Cem**'e aittir. Cem, **"Kalem"** dergisinde, karikatür sanatının güçlü örneklerini çizmişti. İlk karikatür ustası da odur.

İLK KARTPOSTAL

1874 yılında posta örgütünün kurulmasıyla birlikte kullanılmaya başlandı. Ancak, Türkiye'de ilk kez kimlerin kullandığı kesin olarak bilinmiyor.

İLK KAŞAR PEYNİRİ

19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan kaşar peynirinin ilk yapılış yeri, Türkiye'dir. Bir Musevi kızın buluşudur. Zamanın tat uzmanı bir hahamın, **"yenilebilir"** anlamında **"kaşar"** damgasını vurmasıyla, bu adı aldı. Kaşar, ülkemizin genellikle Afyon, Bursa, Edirne, Kars ve Kırklareli yörelerinde süttan, özel bir maya ile karıştırılarak, belli bir sıcaklıkta ısıtılıp elde edilir.

İLK KEZ KAVUK GİYEN PADİŞAH

Türk tarihinde ilk kavuk giyen padişah, I. Be-

yazıt'tır. Yanlarına pamuk doldurularak keçeden yapılan kavuğun rengi, biçimi ve adı, kullananların durumuna göre değişirdi.

İLK KAZI

1871'de Truva'da, Şiliman tarafından yapıldı. Bu ilk kazı, bilimsel araştırma yöntemlerinden uzaktı. Sonraları, Alman Dörfelt, yine Truva'da daha düzenli kazılar yaptı. Günümüzde kazılar, **Türk Tarih Kurumu**'ndan izin belgesi alınarak yapılmaktadır.

İLK KEMAN

Yurdumuzda ilk keman yapımına, 1944 yılında Alman ustalarından **Christian Kertel** tarafından kurulan Ankara Devlet Konservatuarı Keman ve Viyolonsel Atölyesi'nde başlandı. Keman yapımında, Almanya'dan özel olarak getirtilen ladin çamı ve akağaç kullanılmaktaydı.

İLK KIR KOŞUSU

1920 yılında Robert Kolej'de düzenlendi. Bu koşu ve ondan sonra yapılanlar, kır koşusundan çok, bir sokak koşusuydu. Ancak, kır koşularının başlangıcı diye nitelenirler. Kurallara uygun ilk kır koşusu, 1923'te gerçekleştirildi. İstanbul'da, Maslak ile Mecidiyeköy arasında yapılan bu ilk kır koşusunu, **Ömer Besim Koşalay** kazandı. Türkiye Kır Koşusu Birincilikleri ise ilk kez 1937'de yapıldı. Bu koşuda **Şevki Eren** birinci geldi.

İLK KIZILAY DERNEĞİ

11 Haziran 1868'de İstanbul'da, **"Osmanlı Mecruhini Askeriye tane Cemiyeti"** adıyla çalışmalarına başladı. **"Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti"**, **"Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti"** ve **"Türkiye Kızılai Cemiyeti"** adlarını alan bu kuruluşun adı, 1947 yılında **"Türkiye Kızılai Derneği"** oldu. Genel Merkezi ise, 1925 yılında İstanbul'dan Adana'ya taşındı. Kızılai, tüzel kişilikleri, özel hukuki yargılara bağlı bağımsız bir kuruluştur.

İLK KİBRİT FABRİKASI

İstanbul'da, Büyükdere-Bahçeköy yolu üzerinde açıldı. Türkiye'de bu fabrika açılınca-

ya kadar, kibrit dış ülkelerden alınırdı. 1929 yılında çıkarılan bir yasa ile, kibrit yapım, alım ve satımı, Tekel Genel Müdürlüğü'ne verildi. 1956'dan sonra kibrit yapımı serbest bırakılınca, Tekel'in yanı sıra, özel fabrikalar da kuruldu.

İLK KOALİSYON KABİNESİ

20 Şubat 1961'de, İsmet İnönü başkanlığında kuruldu. Meclislerde hükümet kuracak çoğunluk sağlanamadığından, değişik partilerin ortaklaşa kurup desteklediği bu tür hükümet kurma biçimi, tarihimizde ilk kez uygulanıyordu. İlk koalisyon, Cumhuriyet Halk Partisi ile Adalet Partisi üyelerinden oluştu.

İLK KONSERVATUVAR

1913'te, İstanbul Şehzadebaşı'nda "Darü'l-Bedayi" adıyla açıldı. Batı Müziği okulu niteliğinde bulunan "Mızika-i Hümayun", Darü'l-Bedayi'den çok önce, 1831 yılında açıldıysa da, Mehterhane'nin kaldırılması üzerine saraya ve askeri bandolara eleman yetiştirmek amacıyla kurulmuştu. İlk devlet konservatuarı, "Darü'l-Elhan", 1917 yılında yine İstanbul'da kuruldu.

İLK KİTAP BASIMI

1729 yılında İbrahim Müteferrika basımevinde basıldı. Basılan ilk kitaplar sözlük, tarih ve coğrafya türündendi.

KONUT KREDİSİ VEREN İLK TÜRK BANKASI

Emlak Kredi Bankası'dır. Yurdumuzda yerleşim sorununa yardımcı olmak ve konut sahibi olacakları desteklemek amacıyla kurulan ilk banka olan "Türkiye Emlak ve Eytam Bankası"dır. 1927 yılında faaliyete geçti. Bankanın adı, daha sonra "Emlak Kredi Bankası" olarak değiştirildi.

İLK KOOPERATİFÇİLİK

1863 yılında Mithat Paşa'nın çabalarıyla kurulan "Memleket Sandıkları" adlı kuruluşla başlar. Yurdumuzda ilk kooperatif terimi ise, ilk kez 1913 yılında, Aydın'da kurulan "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Anonim

Şirketi" ile kullanıldı. Bu kuruluş, gerçek bir kooperatif niteliğindeydi. Kooperatifçiliğin gelişmesi, Cumhuriyet'le birlikte başladı.

KÖMÜRÜ İLK BULAN KİŞİ

Padişah II. Mahmut zamanında, 1829 yılında "Uzun Mehmet" adlı bir deniz eri, Havza'da ilk kömür yatağını keşfetti. Karadeniz Ereğlisi'nden, İnebolu'ya kadar 180 kilometrelik bir uzunluk ve 50 kilometrelik derinlikten oluşan ilk kömür yatağından çıkarılan kömürlerden, donanma yararlanmıştı. Bölgede yeni kuyular açılarak üretimin artırılması-na, 1893 yılında başlandı. Günümüzde kömür üretimi, Türkiye Kömür İşletmeleri'nin tekelindedir.

İLK KÖRLER OKULU

1899 yılında kuruldu. Gözleri görmeyen çocukların ilk ve ortaöğretim yapmalarını sağlamak amacıyla İstanbul Ticaret Okulu Müdürü **Grati Efendi**'nin girişimleriyle açılan bu okul, Ticaret Okulu'nun bir bölümünde öğretime geçti. 1910 yılında Alber Karamona adlı bir Musevinin İzmir'de sağır ve dilsizler için açtığı özel okulu, Sağlık Bakanlığı devraldı ve 1927'de körler bölümünü kurdu. 1951 yılında okul, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanınca, Sağır Okulu İzmir'de kaldı, Körler Okulu Gaziantep'te eğitime başladı.

İLK KÖY ENSTİTÜLERİ

1940 yılında, İsmail Hakkı Tonguç'un yönetiminde eğitime başladılar. Köy çocuklarının bölgelerinde kalarak yetişmelerini sağlamak amacıyla kurulan enstitülerde okutulan derslerin yanı sıra kültür, dörtte biri tarım, dörtte biri de teknik derslerden oluşuyordu. Enstitülerin, kendilerine özgü çalışma yöntemleri vardı. Her öğrenci, köyünün ekonomik ve toplumsal yaşamını ayrıntılarıyla saptamak zorundaydı. "İş içinde iş yaparak öğrenmek" amacını güden enstitülerin kurulduğu yerler, köylerin yakınında, uygulamanın yapılabileceği en verimli kesimlerdeydi. 1943'te de, bu enstitülere öğretmen yetiştirmek için Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü kuruldu. Buraya girebilmek için, köy enstitüsünü bitirmiş olmak gerekiyordu.

İLK KÖYLÜKADIN MİLLETVEKİLİ

Atatürk, Ankara'nın Kozan köyüne 1934 yı-

linda yaptığı bir gezide, **Satı Çırpan** adlı zeki bir Türk kadını ile tanıştı. **Satı Kadın** diye anılan **Satı Çırpan'ın**, 1935-39 döneminde Ankara milletvekili olmasını sağladı. Türk tarihinde ilk köylü kadın milletvekili olan **Satı Çırpan**, Atatürk'ün dileğiyle, adım "**Hatı**" olarak değiştirdi. Doğduğu Kazan köyünde muhtarlık da yapan **Hatı Çırpan**, 1956 yılında öldü.

letin onayından geçmiş oluyordu. Kulübün salonlarında oyun dışında okuma, konuşma odaları da yer almıştı. Sadrazam **Mahmut Paşa**, kulüpte sürekli kumar oynandığı haberi alınca, burasını kapattırdı.

STANDARTTÜRKKLAVYESİNİN İLK KULLANILIŞI

İLK KUMAR KULÜBÜ

"**Encümen-i Ülfet**" adıyla 1870 yılında, zamanın Maliye Nazırı Mısırlı Prens **Mustafa Paşa** tarafından, İstanbul Çemberlitaş'taki Asım Paşa Konağı'nda açıldı. Buraya yalnız yüksek devlet memurları girebiliyordu. Böylece ilk kez, serbest kumar oynama» dev-

Daktilolarda kullanılan "**Standart Türk Klavyesi**"nin uygulanışı, ilk kez 20 Ekim 1955 günü alman bir kararla gerçekleştirildi. Bu tarihe kadar, daktiloların klavyeleri, çeşit çeşitti. Türk alfabe kurallarına göre düzenlenen yeni bir daktilo yazma yöntemi, 1943 yılında başlayan çalışmalar ve araştırmalardan sonra saptandı.

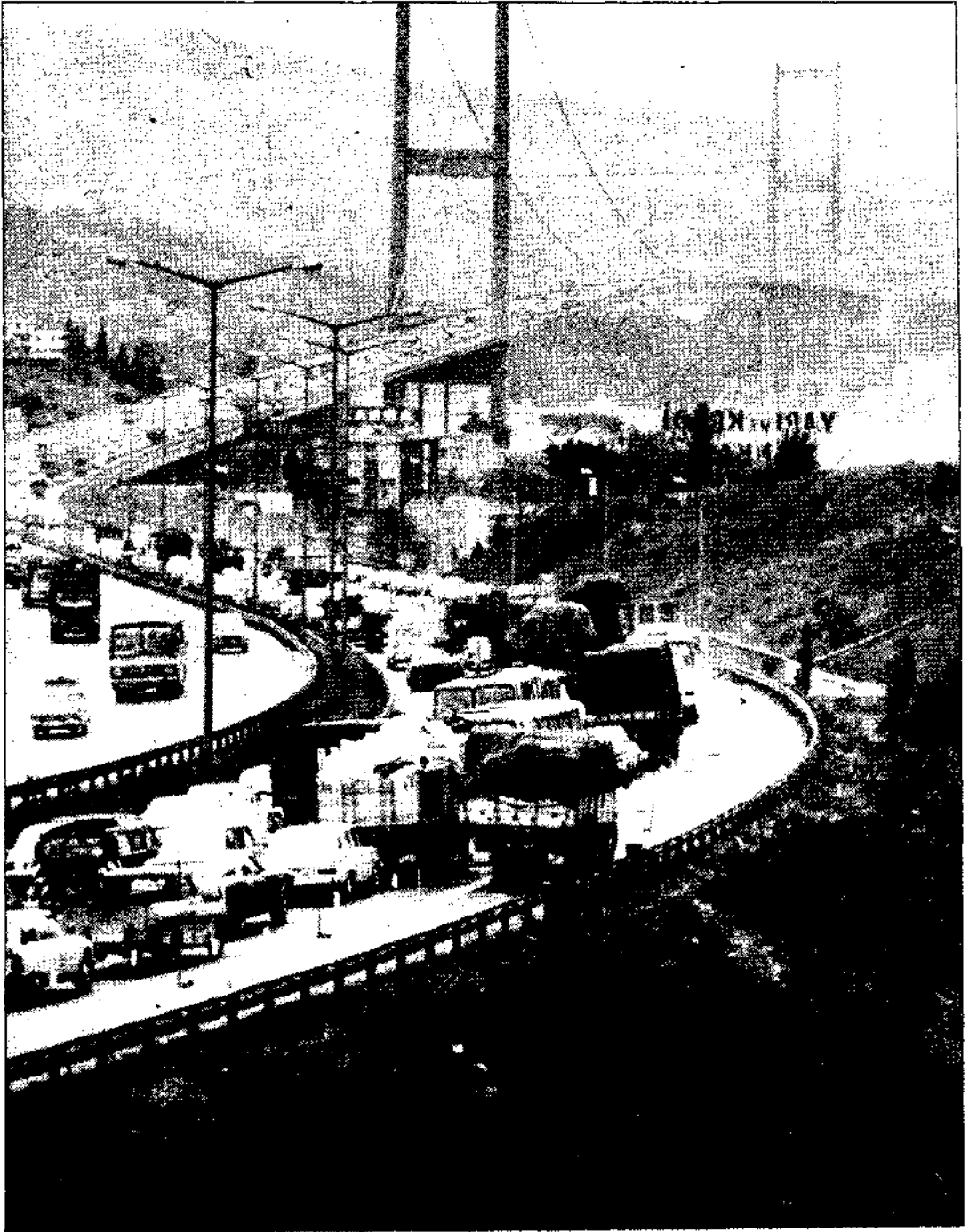

Türkiye'de ilk kız lisesi, "**İnas İdadisi**", yani "**Kızlar Lisesi**" adıyla 1911'de açıldı. Çeşitli yerlerde öğretim yapan okul, sonunda şimdiki İstanbul Kız Lisesi (Cağaloğlu Anadolu Lisesi)'nin yerine taşındı.

İLK KIZ LİSESİ

İstanbul'da "**İnas İdadisi**" (Kızlar Lisesi) adıyla 1911'de açıldı. Önce Kabasakal semtinde öğrenime geçen okul, bir yıl sonra yandı. Bunun üzerine de, 1913 yılında Beyazıt'ta öğretime başladı. Öğrenci sayısı artınca da, Aksaray'da büyük bir konağa taşındı. 1915'te "**Bezm-i Âlem Valide Sultanı**" adıyla şimdi-

ki kız lisesinin olduğu yerde ahşap bir yapıya, oradan da Süleymaniye'ye yerleşti. Yine yangın çıktı. İstanbul Kız Lisesi adını alarak, Vefa Lisesi'nin bulunduğu yerde öğretimi sürdürdü. Bugün İstanbul'da, Cağaloğlu'ndaki binasında öğretim yapan lise, "**Cağaloğlu Anadolu Lisesi**" oldu.

İKİ KİTAYI BAĞLAYAN İLK KÖPRÜ

Asya ile Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan "ilk köprü" olan İstanbul Boğaziçi Köprüsü, 1973 yılında Cumhurbaşkanı **Fahri Korutürk** tarafından açıldı. Cumhuriyet'in 50. yıldönü-

Boğaziçi Köprüsü, iki kıtayı birbirine bağlayan ilk köprüdür. Cumhuriyetin 50. yılında hizmete açılan bu köprüden başka, İstanbul Boğazi'ne, Fatih Köprüsü adıyla ikinci bir köprü kurmak için çalışmalar sürdürülüyor.

münde hizmete giren köprüden ilk yıl 11 milyon 318 bin 139 araç geçti ve hasılatı 162 milyon 901 bin 943 lirayı buldu.

L

İLK LALENİNGELİŞİ

Türk tarihinde ilk "lale" çiçeğinin, **IV. Murat** devrinde bir Hollanda elçisi tarafından getirildiği öne sürülür. Oysa, Anadolu'da çok eski zamanlarda bile dağlarda, bayırlarda, "dağ lalesi, berri lale, kara lale" gibi lale türlerinin var olduğu bilinir. İran Selçuklularıyla Büyük Selçuklular'ın sanat eserlerinde

Tarihimizde bir döneme adını veren "lale"nin, yurdumuza **IV. Murat** devrinde bir Hollanda elçisi tarafından getirildiği öne sürülür. Ancak, Anadolu'da çok eski zamanlardan beri dağ ve bayırlarda değişik bir türde lale yetiştiği bilinir. Padişah **III. Ahmet** döneminde, İstanbul'da lale salgını başladı. Bu nedenle, o devre "Lale Devri" adı verildi.

de lale motifinin, özellikle yer aldığı görülür. Osmanlılarda bu çiçek, "**Lale Devri**" diye anılan dönemde büyük değer ve önem kazandı. 1718-1730 yılları arasında Padişah **III. Ahmet** döneminde, İstanbul'da lale üretme ve yetiştirme bir salgın halini aldı.

İLK "LİRA" BASIMI

Sultan Abdülmecit devrinde, 5 Ocak 1843 günü basıldı. Adı "Osmanlı lirası" idi. 2 Haziran 1854'te çeyrek liralara (25 kuruşluk altınlar), 18 Şubat 1855'te de iki buçuk liralara çıkarıldı.

İLK LİSE SÖZCÜĞÜ

İstanbul Erkek Lisesi'nde kullanıldı. 1884 yılında ilk kez Deniz Yüzbaşı Nadir Bey tarafından kurulan okulun adı, "Şemsü'l-Mekaip"ti. Nadir Bey, 1885 yılında Süleymaniye'de özel "Nümune-i Terakki

Okulu'nu açtı ve bu okul, Maarif Nezareti tarafından satın alındı. Nümune-i Terakki İdadisi denilen okulun, dört ilk, üç orta ve üç lise olarak eğitim süresi 10 yıldır. Daha sonra ilk ve ortaokullar birleştirilerek, süresi 5 yıla indirildi. 1910'da da "İstanbul Lisesi" adını aldı. Böylelikle Türkiye'de ilk "lise" sözcüğü, bu okul için kullanılmış oldu.

Yurdumuzda "lise" düzeyinde okulların açılması, 1839 yılında II. Mahmut devrindedir. Türkiye'de Batılı anlamda ve gerçek lise düzeyinde ilk eğitim kurumu ise, 1 Eylül 1868 yılında açılan "Galatasaray Mekteb-i Sultani"dir.

LATİN HARFLERİYLE İLK KİTAP

Ülkemizde Dil Devrimi'nden, yani 1928 yılından sonra yarısı eski, yarısı Latin harfleriyle

basılmış kitapları ilk kez Maarif Kitaphanesi (Yayınevi) çıkardı. Bugün de Çağaloğlu'nda yayını sürdürülen bu yayınevi, aynı zamanda en eski yayınevidir. Bu yayınevini, 1895 yılında ilk Türk kitapçılarından Hacı Kasım Efendi kurmuştur. Yayınevi ayrıca, çıkardığı "Saati Maarif Takvimi"yle ünlüdür,

İLK LAİK LİKUYGULAMASI

3 Mart 1927 yılında halifeliğin kaldırılması ile başlar. Bu yolla, din ile dünya işlerinin devlet örgütü içinde bir elde toplanması engellenmiş oldu. 1937 yılında yapılan bir değişiklikle laiklik, kesin bir Anayasa kurumu oldu. Türkiye'de laiklik, vicdan özgürlüğüne de yer veren ve akılcılığı sağlayan bir temel kural olarak yerleşmiştir.

M

MÜSLÜMANLIĞIN ANADOLU'YA İLK GİRİŞİ

Selçuklu Hükümdarı Alp Arslan'ın, 1071'de kazandığı Malazgirt Savaşı, Türklerin ilk din savaşidir. Müslümanlık, bu savaştan sonra ilk kez Anadolu'ya girmiş oldu.

İLK MAGAZİN DERGİSİ

1873 yılında sürekli olarak çıkan "Cüzdan" dır. Yurdumuzda bu tür yayınlar, 1 Kasım 1928'de yürürlüğe giren yeni Türk alfabesiyle ilgili yasayla çoğaldı.

İLK MAVZER

Türk tarihinde ilk maverin kullanılışı, 1886'dan sonradır. 1871'de Almanlar tarafından yapılan bu tüfek, 1886'dan sonra Türk Ordusu'nun en önemli silahı oldu.

İLK MAÇ VE SPOR SİKERİ

Sait Çelebi'dir. Kendine özgü renkli anlatım ustalığıyla tanınan Sait Çelebi, 1897-1953 yılları arasında yaşadı.

İLK KADIN MUHTAR

İLK MAHYA

1617 yılında İstanbul'da, Sultanahmet Camii'nde kurulduğu sanılmaktadır. 1723'te iki ya da daha fazla minareli camilerde mahya kurulması, padişah buyruğuyla kesinleşti. Zamanla, her Ramazan ayında mahya kurulması gelenekleşti.

Ülkemizin ilk kadın muhtarı, Gül Esin'dir. Cumhuriyet'in ilanının 10. yıldönümünde Aydın iline bağlı Çine ilçesinin Karpuzlu bucağından "muhtar" seçilen Gül Esin, o günleri şöyle anlatıyor:

"Muhtarlık için aday olduğumda, bana kimse karşı çıkmadı. Muhtarlığa, o zamanki nahiye müdürümüzün isteği ile girmiştin. İlk kadın muhtar seçildiğimde de herkes bana yar-

dımcı oldu. Muhtarlığım sırasında da köydeki kız kaçırma olaylarının önlenmesinde büyük çaba harcadım. Köye yol, köprü ve köy konağı yaptırdım."

İLK MEDENİ NİKÂH UYGULAMASI

17 Şubat 1926 günü yürürlüğe giren "**Türk Kanunu Medenisi**" ile başladı. Türkler, Müslüman olmadan önce, evlenme biçimleri çok çeşitli idi. İslamiyete geçişle birlikte, evlenmede yeni kurallar ortaya çıktı. Çok kadınla evlenme, belirli din kurallarıyla saptandı.

İLK MARŞ

Mahmudiye Marşı'dır. Bu marş, 1289 yılında "**Mızıkâ-i Hümayun Badosu**" Şefi İtalyan **Guisepe Donizetti** tarafından bestelendi. Cenk Havası, Cezayir ve Mecidiye marşları da onun besteleridir. **II. Mahmut'un "Asâkir-i Mansure-i Muhammediyye"** ve **Rıfat Bey'in "Annem Beni Yetiştirdi-Bu Ellere Yolladı"** adıyla besteledikleri marşlar da, en eski marşlardır.

1923 yılına kadar askeri marşlar dışında hiçbir marş bestelenmemiştir.

İLK MERİ NOS

İspanya'dan, 1841 yılında getirildi. Hayrabolu'da başlanan Merinos koyunu yetiştirmeciliğine, 1843'te Karacabey'de devam edildi. Yıllarca süren uğraşlardan sonra, "**Türk Merinos koyunu**" üretildi. Merinos, yapagısının bolluğu ve yününün inceliği nedeniyle yün üretiminde kullanılır.

İLK METRO

İstanbul'da, 1874 yılında kuruldu. 1867 yılında İstanbul'a gezmeye gelen **Henri Gavan** adlı bir Fransız mühendis, Karaköy'le Beyoğlu'nu birleştiren ilk metro hattını yani "**Tünel**"i yaptı. O zamanki parayla 170 bin İngiliz lirasına çıkan "**Tünel**", daha sonra İstanbul Belediyesi tarafından satın alındı.

İLK MEVLİTTÖRENLERİ

Sultan **III. Murat** devrinde, **Süleyman Çelebi'nin** Mevlid'inin okunmasıyla başladı. **Hazreti Muhammed'in** hayatını övgüyle anlatan,

şiir tarzında bir eser olan Mevlid'i, **Süleyman Çelebi** aruz vezniyle yazmıştı.

İLK MEYHANE

Türk tarihinde ilk meyhanelerin* **Fatih Sultan Mehmet** devrinde açıldığı söylenir. Ancak, bu meyhanelerin Bizanslılardan Türklere geçmiş olduğu görüşü daha yaygındır. Eski İstanbul meyhaneleriyle ilgili ilk bilgiler, **Evlîya Çelebi'nin "Seyahatname"**sinde ayrıntılarıyla anlatılır.

METRİKSİSTEMİN İLK UYGULANIŞI

Türkiye'de metrik sistemin ilk uygulanmaya başlaması, 1875 yılında yapılan "**Metre Anlaşması**"ndan sonradır. Metrenin aslı, Şevres'de, sıfır santigrat derecede saklanmaktadır.

İLK MİLLÎ BASKETBOL TAKIMI

İlk Milli Basketbol Takımımız, ilk karşılaşmasını Yunanistan'la, 24 Haziran 1936 günü, Beyoğlu Halkevi Spor Salonu'nda yaptı. Bu maçı 49-12 kazanan takımımızın kaptanı, **Naili Moran** idi. Öteki oyuncular ise **Sadri Usuoğlu, Nihat Ertuğ, Jak Habib, Hazdayı Penso, Feridun Koray, Dionisos Sakalak ve Hayri Ersebü**k'tü.

Basketbolün resmen kuruluşu, 1 Mart 1959'da gerçekleşmiştir. 1936'da kurulan bir federasyonla, voleybol ve eltopu ile birlikte yürütülen basketbol, bu tarihte ayrı bir dal olarak Türk sporuna eklendi.

Mİ LADİ YILIN İLK UYGULANIŞI

Türkiye'de Miladi yılın uygulanmasına ilk kez 1926'da başlandı. O tarihe kadar kullanılan "**Hicri**" ve "**Rumi**" takvimler de böylece kaldırılmış oldu.

İLK Mİ NDER GÜREŞİ

1900 yılında yapıldı. Yurdumuzda bilinmeyen bu güreş türü, ABD ve Avrupa'ya giden **Koca Yusuf, Kurtdereli Mehmet, Adah Halil, Filiz Nurullah**, ilk dünya şampiyonumuz **Kara Ahmet** gibi güreşçiler aracılığı ile Türkiye'ye girdi ve yayıldı. Gerçek anlamda ilk minder

güreşi ise, 1903 yılında, Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nde uygulandı ve **Mazhar Kazancı**, **Ahmet Fetgeri Aşeni** gibi güreşçiler, bir değer olarak ortaya çıktılar.

İLK MORS TELGRAF SİSTEMİNİN KULLANILIŞI

Türk tarihinde Mors Telgraf Sistemi'nin ilk kez uygulanışına, 1855 yılında, yani Kırım Savaşı sırasında başlandı. Haberleşme alanında büyük kolaylıklar sağlayan bu buluş, adını, kendisini yayan Amerikalı **Samuel Mors**'tan almıştır.

İlk Milli Marşımız olan "İstiklal Marşı"nın sözleri, M. Akif Ersoy'a aittir. Ersoy, marş sözü yarışmasına önce ödül konduğu için katılmamış, ancak daha sonra ikna edilerek yarışmaya girmesi sağlanmıştı.

İLK MUZ

1870 yılında, Osmanlılar döneminde yurdu-muza girdi. Muz, İskenderiye'den Antalya'ya süs bitkisi olarak getirildi. Bu tür muza "**Musa Conson**" denir. Yine 1870'te, **Musa Kavendiş** adlı bir başka türün meyveleri, küçük, fakat güzel ve kokuluydu. Ancak, yine de muzun dışarıdan alımı kolay ve ucuzdu. Gerçek anlamda muz üretimine, 1950'li yıllarda Antalya, Anamur, Alanya, Dört Yol, Fenike ve Adana'da başlandı. Üstün nitelikleriyle Anamur'da yetiştirilen muz, ülkemizde en çok tutulandır.

İLK MİLLİ MARŞ

1921 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı'na milli marş için bir yarışma düzenlendi ve 500 lira ödül kondu. Yarışmaya 724 şiir katılmıştı. **Mehmet Akif Ersoy**, yarışma ödüllü olduğu için, girmemişti. Zamanın Milli Eğitim Bakanı **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, ünlü ozana 5 Şubat 1921 günü ödül konusunda kaygılı olmasını önerince o da, "**Kahraman Ordumuza**" diye sunduğu "**İstiklal Marşı**" başlıklı şiirini, yarışma kuruluna gönderdi. TBMM'nin 12 Mart 1921 günkü toplantısında İstiklal Marşı, ulusal marş olarak kabul edildi.

Marşı besteleme yarışmasına ise 24 besteci katıldı. Kurtuluş Savaşı nedeniyle besteleme işi yarıda kaldı. Seçiciler Kurulu, 1924 yılında **Ali Rifat Çağatay**'ın bestesini benimsenerek okullara duyurdu. Bu marş, 1930 yılına kadar çalındı. Yine aynı yıl, bu bestenin yerine Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Şefi **Zeki Üngör**'ün bestesinin çalınması istendi. Bu tarihten sonra da Üngör'ün bestelediği İstiklal Marşı, "**milli marş**" olarak benimsendi.

N

İLKNOTERLİKÖRGÜTÜ

Türkiye'de ilk noterlik örgütünün kurulması, 1879 yılına rastlar. Osmanlı devletinde senet düzenleme ve onaylama işlemleri, dinsel yasalara göre yapılırdı. Bu işlere de kadılar ve naipiler bakardı. 1868 yılında ticaret mahkemelerine bağlı ticaret kalemi kurulunca, bu tür işlere bakan dinsel mahkemelerin aracılığı da ortadan kalktı. Ancak bu daire, tam anlamıyla bir noterlik kuruluşu değildi. 1879 yılında Fransız Noterlik Yasası'ndan çevrilen tüzük, Türkiye'de noterliğin başlangıcı sayılır. Günümüzdeki anlamda noterlik, 1938 yılında çıkarılan bir yasa ile düzenlendi.

liğinde birer pusula oldukları, tarihçi **Lütfi Efendi** tarafından yazılmıştır. Cumhuriyet'ten sonra 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımından sonra, her yurttışa "**nüfus cüzdanı**" verildi.

İLK NÜFUS SAYIMI

1831 yılında yapıldı. Ancak, bu nüfus sayımı, yalnız erkekleri kapladı ve Anadolu ile Rumeli sancakları, sayımın dışında tutuldu. 1844'te yapılan sayımda ise, kadınlar da sayıldı. Osmanlı sınırları içinde nüfusun 36.5 milyon olduğu, yaklaşık olarak saptandı. 1884'te yapılan üçüncü nüfus sayımında, imparatorluk sınırları içinde kalanların sayısı, 28 milyon 900 bin kişi idi.

Cumhuriyet döneminde, 28 Ekim 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında ise, Türkiye'de 13 milyon 648 bin 720 kişinin yaşadığı belirlendi. 1935 yılında yapılan ikinci sayımdan sonra, her 5 yılda bir düzenli olarak nüfus sayımları gerçekleştirildi. Nüfus sayımlarını düzenleyen kuruluş, Devlet İstatistik Enstitüsüdür.

İLK NÜFUS CÜZDANI

Türk tarihinde ilk nüfus cüzdanı, 1863-64 yıllarında yapılan sayımdan sonra verildi. "**Osmanlı Tezkiresi**" denilen bu nüfus hüviyet cüzdanlarının çizgili, düz bir kâğıt belge nite-

O

**ONDALIK KESİRLERİ
UYGULAYAN İLK TÜRK**

Dünyada ve Türk tarihinde, matematikte "**ondalık kesirler kuralı**"nı ilk kez uygulayan Türk, matematik ve astronomi bilgini **Cemşit**'tir. Cemşit, "**Sayı Anahtarı**" adlı ünlü eserinde, herhangi bir dereceden kök almanın yollarını anlattı. Avrupalı matematikçiler, Cemşit'in bu buluşlarını ancak bir yüzyıl sonra öğrenebildiler. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Cemşit, 1437'de Semerkant'ta ölmüştür.

İLK OPERA TEMSİLİ

Türk tarihinde ilk operanın, Donizetti'nin 1842 yılında temsil edilen "**Belisario**" adlı yapıtı olduğu sanılmaktadır. Bunu, 1844 yılında yine Donizetti'nin "**Lükrezya Borjiya**" operası, daha sonraki yıllarda da başka yapıtları izledi. Donizetti'nin operalarının üst üste sergilenmesinin, kardeşinin **Sultan Abdülmecit**'in sarayında "**Mızka-i Hümayun**" şefi olmasından kaynaklandığı öne sürülür.

Türk seyircisinin düzenli olarak opera seyredebilmesi, ancak 1941'de Prof. **Karl Ebert**'in Opera Bölümü'nü yönettiği Ankara Devlet Tiyatro ve Operası'nın açılmasından son-

ra mümkün oldu. O yılın Nisan ayında Puccini'nin "**Tosca**" operasından ikinci perde, Mayıs'ta yine aynı bestecinin "**Madam Butterfly**" operasının bütünü, bir yıl sonra da Beethoven'in "**Fidelio**"su temsil edildi.

İLK OSMANLI SARAYI

Osmanlı Devleti'nin ikinci hükümdarı **Orhan Bey**, ilk Osmanlı başkenti **Bursa'da**, ilk sarayın yapımını başlattı. Beyazıt zamanında tamamlanan "**Bursa Sarayı**", "Timur'un orduları tarafından yıkıldı. Başkentini Edirne'ye taşınmasından sonra, burada da saraylar yaptırıldı. **Fatih, İstanbul'u** aldıktan sonra, bu kenti Osmanlı Devleti'nin başkenti yaptı. Bu tarihten sonra da Osmanlıların en ünlü ve büyük sarayları, bu ilimizde inşa edildi.

İLK OPERETTEMSİLLERİ

Operet türü hafif sahne eserlerinin Türkiye'de ilk bestecisi, **Dikran Çuhacıyan Efendi'dir**. Birçok operet besteleyen **Dikran Efendi'nin**, "**Leblebici Horhor'u**", oynandığı dönemde hem yurt içinde, hem de yurt dışında büyük ilgi görmüştü.

OLİMPİYATLARA KATILAN İLK KADIN SPORCULAR

Türkiye'de olimpiyatlara katılan ilk kadın sporcular, **Halet Çambel ve S. Fetgeri Aşeni'dir**. 1936 Berlin Olimpiyatları'nda yurdumuzu ilk kez onlar temsil ettiler.

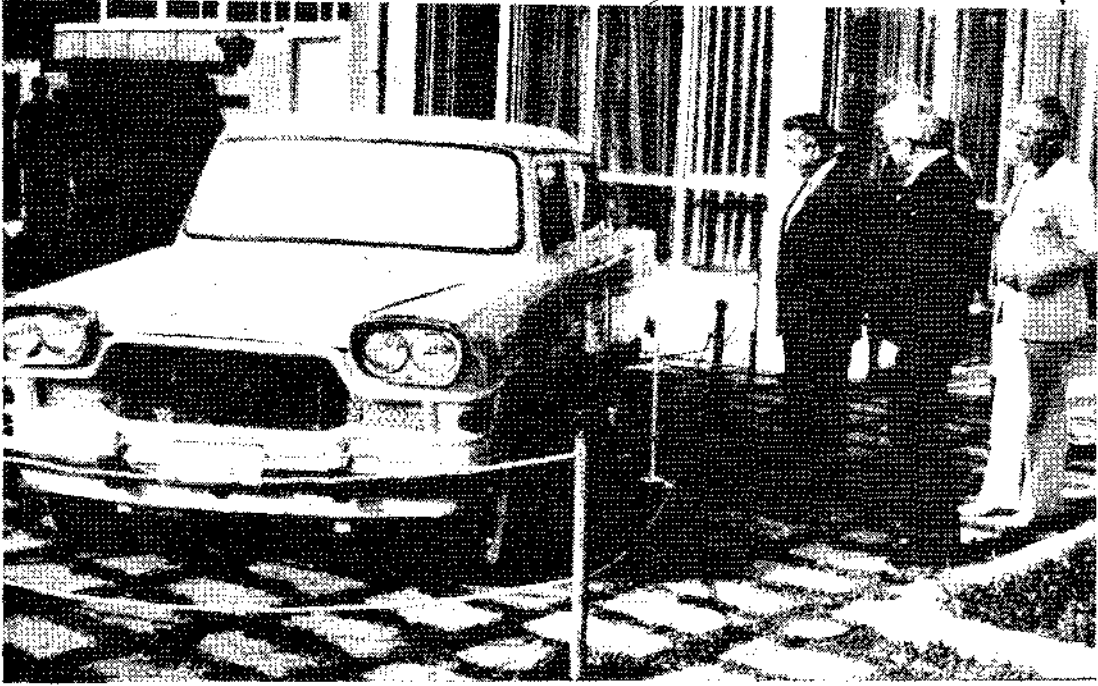
TÜRKİYE'DE İLK OPERA YAPITI

Ahmet Adnan Saygun'un "Özsoy" adlı opera denemesidir. İlk kez 1928 yılında **İran Şahı Pehlevi'nin** Türkiye'ye gelişi onuruna temsil edildi. **Atatürk** ve **Şah'ın** huzurunda oynanan bu ilk operamızda, başoyuncu da dramatik soprano **Semiha Berksoy'du**.

Opera tekniğinin gerçek anlamda uygulan-

İlk Türk operasını, **Ahmet Adnan Saygun** yaptı. 1928 yılında "**Özsoy**" adındaki opera denemesi, **İran Şahı Pehlevi'nin** Türkiye'ye gelişi onuruna oynandı. Opera tekniğinin gerçek anlamda uygulandığı ilk opera da, yine **Adnan Saygun**'undur. "**Kerem**" adlı bu opera, ilk kez 22 Mart 1953 günü **Ankara'da** sahnelendi.

dığı ilk opera da, yine **Ahmet Adnan Saygun**'un bestelediği "**Kerem**"dir. Metin yazarlığını **Selahattin Batu'nun** yaptığı bu opera, ilk kez **Ankara'da 22 Mart 1953** günü sahnelendi.

TÜRKİYE'DE İLK OTOMOBİL YAPIMI

1960 İhtilali'nden sonra, Cumhurbaşkanı olan **Cemal Gürsel**, Türkiye'de otomobil üretilmesini istedi. 1960 yılında Eskişehir Devlet Demiryolları CER Atölyeleri'nde ilk Türk otomobili "**Devrim**" üretildi. 30 Ekim 1961 tarihinde **Cemal Gürsel**'e gösterilmek üzere Ankara'ya getirilen "**Devrim**", 1961 model

İlk yerli otomobilimiz, dönemin Cumhurbaşkanı **Cemal Gürsel**'in isteği üzerine 1960 yılında Eskişehir Devlet Demiryolları CER Atölyeleri'nde üretildi. "**Devrim**" adı verilen otomobil, 1961 model Consuller'e benziyordu.

Consuller'a benziyordu. TBMM önündeki törende, 100 metre giden, sonra duran otomobilin yapımından vazgeçildi.

Ö

İLK ÖZEL GAZETE

1840 yılında **William Churchill** adlı bir İngilizin çıkardığı "**Ceride-i Havadis**"tir. 1864 yılında kapanan bu gazete, yayınlandığı sürede 1212 sayı çıkmıştı. Önce 10 günde bir yayınlanan gazete, sonradan haftalık oldu. Devletin yardım gördüğünden, "**yarı resmi**" bir niteliği vardı. Adı 25 Eylül 1864'te "**Ruzname-i Ceride-i Havadis**" olarak değiştirildi. Bu arada, ilk Türk özel gazetesi olan **Agâh Efendi**'nin "**Tercüman-ı Ahval**"i ile bu gazete arasında başlayan çekişmeler, Türk ba-

sınında ilk tartışma örneklerini oluşturur.

İlk özel Türk gazetesi **Tercüman-ı Ahval**, 21 Ekim 1860 günü çıkmaya başladı. Sahibi Türk olan ilk gazete unvanını da alan **Tercüman-ı Ahval**'i, **Çapanzade Agâh Efendi** kurmuştu. Gazetenin en önemli yazarı, **Şinasi** idi. Ancak, gazetenin yayımından iki yıl sonra kişisel çelişkiler yüzünden ayrıldı. **Tercüman-ı Ahval**, 1866 yılında kapandı.

İLK ÖĞRETMENOKULU

Tanzimat devrinde açıldığı kabul edilir. 16 Mart 1848'de Fatih Camii yanındaki bir ya-

pıda, "İptida (ilkokul), Rüstiye (ortaokul) ve İdadi (lise)'lere öğretmen yetiştirmek üzere açılan okulun adı, "Darü'l-Muallimin", yani "Öğretmenevi"dir. Bu okulun ilk öğretmeni ise **Yahya Efendi**'dir.

TARİHİMİZDE İLK ÖDÜNÇ PARA ALMA

Sultan Abdülmecit dönemine rastlar. 24 Ağus-

tos 1854'te yapılan sözleşme gereğince, **Fransa** ve **İngiltere'den** bütçe açığını karşılamak için **3 milyon sterlin** ödünç alındı. Yüzde 6 faizli borçlanmaya Mısır'dan alınacak vergilerin bir bölümü karşılık olarak gösterildiğinden, bu sözleşmeye "**Mısır Borçlanması**" denildi. Abdülmecit'in son zamanlarında alınan bu paraların büyük bölümü, saray ve köşklere gitti.

P

İLK POLİS OKULU

1907 yılında Selanik'te açıldı. Ancak, bir yıl sonra kapatıldı. Daha sonra polisliği seçenle-

re mesleki bilgileri vermek amacıyla 1909'da **İstanbul'da**, Yıldız Sarayı'nın "**Mabeyn**" dairelerinde bir polis okulu daha açıldı. 1959 yılına kadar öğretim yapan bu okul, **Emniyet Genel Müdürlüğü'ne** bağlıydı ve eğitim süresi de 6 yıldır.

İlk kadın posta dağıtıcılarından Melekper Kılıç.

İLK KADIN POSTA DAĞITICISI

1982 yılında PTT, posta dağıtıcısı almak için açtığı sınava, bayanları da çağırmıştı. İzmir'deki bu sınava giren genç kızlar arasından yedisi, sınavı kazanarak, ilk kadın postacılarımız oldular. Bunların adları şöyle:

"Melekper Kılıç, Belgin Ege, Aynur Akgül, Berrin Toygarlar, Serpil Güzel, Neşe Erakman, Kemale Hepkorucu."

İLK PASTÖRİZE SÜT

Yurdumuzda ilk pastörize süt üretimine, 1957 yılında Ankara **Atatürk Orman Çiftliği**'nde başladı. İlk yıllar, 2 milyon 500 bin litreyi bulan süt üretimi, ilk kez 1971 yılında 9 milyon litreyi aştı. Bu artışa bir neden de, 1967'de Adana ve İzmir'de açılan pastörize süt fabrikalarıydı.

İLK PORSELEN FABRİKASI

Yurdumuzda modern anlamda kurulan ilk porselen fabrikası, Sümerbank'ın Yıldız Porselen Fabrikası'dır. Bunu daha sonra, 1963'te kurulan İstanbul Porselen Sanayii ile 1968'de açılan Yarımca Porselen, Seramik ve Çini Fabrikaları izledi.

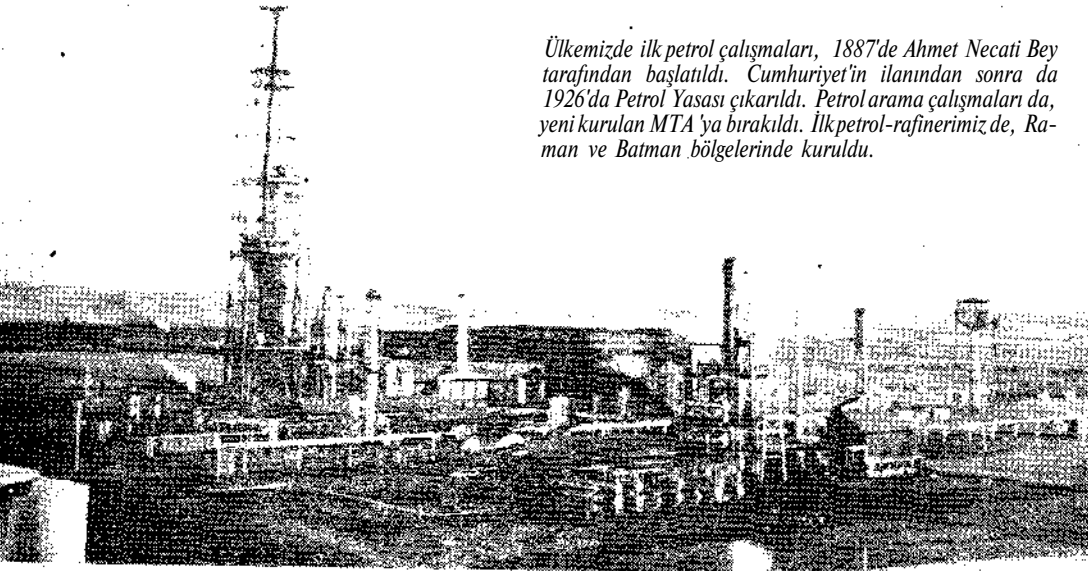
İLK POSTANE

1840 yılında, İstanbul'da açıldı. Yeni Cami avlusunda açılan bu postanenin adı, "**Postahane-i Âmire**" idi. Posta yolu ile ilk haberleşme de II. Mahmut'un 1838'de yayınladığı bir fermanla mümkün oldu. 1839'da ilk Posta Nezareti kuruldu. İstanbul'da açılan ilk postaneyi, 1843'te Bağdat, Sivas, Musul ve Diyarbakır'da açılanlar izledi. 1863'te Posta Nazırlığı yapan Ağâh Efendi'nin önerisiyle de "posta ücreti", "pul" karşılığında alınmaya başlandı.

İLK PAZAR TATİLİ UYGULAMASI

Türkiye'de ilk pazar tatili uygulamasına, 29 Mayıs 1935 yılında yürürlüğe giren yasa ile başlandı. Bu yasa çıkmadan önce, hafta sonu dinlenme tatili cuma idi.

Ülkemizde ilk petrol çalışmaları, 1887'de Ahmet Necati Bey tarafından başlatıldı. Cumhuriyet'in ilanından sonra da 1926'da Petrol Yasası çıkarıldı. Petrol arama çalışmaları da, yeni kurulan MTA'ya bırakıldı. İlk petrol-rafinerimiz de, Raman ve Batman bölgelerinde kuruldu.

İLK PETROL ARAMALARI

1887'de Ahmet Necati Bey tarafından **İskenderun** çevresinde başlandı. Derin olmayan sondajlamayla yapılan bu ilk araştırma, istenilen başarıya ulaşamadı. II. Abdülhamit devrinde, 1890 yılında Musul ve Bağdat'ta doğal biçimde sızan petrolerden yararlanıldı. 1892'de Mürefte dolaylarında görülen petrol belirtilerinden sonuç elde etmek için bir şirket kuruldu ama, araştırma yapılmadı. 1897'de çıkarılan bir buyrukla, buradaki petrolü çıkarma işi **Halil Rifat Paşa**'ya verildi. 1900'de

Horadere'de açılan bir kuyudan petrol alındı. Günde iki ton üretilmeye başlandı, ancak 1901'de verim düşüncü, bu kuyu kapatıldı.

Cumhuriyet'in ilanına kadar yapılan çeşitli aramalardan sonra, 1926'da çıkarılan **Petrol Yasası** ile, her çeşit aramanın yapılması ve yürütülmesi yetkisi devlete verildi. 1935'de kurulan **Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü**, altın ve kömürden sonra, petrol arama ve işletmesini de üzerine aldı. MTA'nın yürüttüğü çalışmalar ve petrol bulunan **Raman-Garzan** bölgeleri ile Batman'da kurulan petrol rafinerisi, 1954'te çıkarılan bir yasa ile **Türkiye Petrolleri A.Ş.**'ye devredildi.

R

İLK RADYO YAYINI

Ankara ve İstanbul'da PTT'nin posta görevlerinde yararlanmak amacıyla kurduğu 5'er kilovat gücündeki verici istasyonlarından, 1927 yılında yapıldı. Deneme niteliğindeki bu yayınları, 1936'ya kadar **Türk Telsiz Telefon Kuruluşu** yönetti.

İlk radyo istasyonu da, Ankara'da kuruldu. 28 Ekim 1938 günü sürekli yayınlara başlayan bu yeni radyo, uzun dalga "Türkiye Radyosu" ve kısa dalga "Ankara Radyosu" adıyla görev yapıyordu. İstanbul Radyosu'nun sürekli yayına başlayışı ise 1 Eylül 1949 günü gerçekleşti.

RADYODA İLK REKLAM

Türkiye'de radyoda ilk reklam, 1951 yılında yapıldı. Reklamlar, önceleri radyonun kendi spikerleri tarafından sözlü olarak okunuyordu. Daha sonra ise, reklamlar için "özel saatler" ayrıldı.

İLK RADYO OYUNU

1938'de Ankara Radyosu'nda oynandı. Radyo Temsil Kolu tarafından ve haftada bir kez cuma günleri oynanan oyunlar, genellikle çeviri ve uyarlamalardan seçiliyordu. Temsil Kolu Şefi, Ekrem Reşit Rey idi. Bu kolun ilk üyeleri de **Kemal Tözem, Vahi Öz, İbrahim Delideniz, Kadriye Tuna, Reşat Altay, Muhip Araman, Saim Arcman** gibi oyuncuların oluşuyordu.

İLK RAFİNERİ

Raman'da 1945 yılında kuruldu. Raman'da, petrol bulunmasından sonra Maymune Boğazı'nda deneme niteliğinde işletmeye açılan ilk rafinerimiz, gemi kazanlarından yararlanılarak yapılmıştı. Bu rafineri, yılda ancak 10 ton petrol artabiliyordu. Bölgenin çeşitli yerlerinde de petrol bulununca, rafinerinin işe yarar parçaları, 1948'de Batman'a götürülerek, yıl-

da 200 bin ton petrol artılabilecek yeni bir rafineri kuruldu.

İLK REFERANDUM

9 Temmuz 1961 günü, Anayasa'nın oylanması nedeniyle yapıldı. Halkoyuna sunulan Anayasa için, 10 milyon 320 bin 751 seçmen oy kullanıldı. Genel seçim kuralları uygulanan oylamada, geçerli sayılan oylardan yüzde 61.7'si, 1961 Anayasası'na "Evet" dedi.

İLK REKLAMCILIK ŞİRKETİ

İlanlık Şirketi adıyla 1909'da kuruldu. Gazete ilanlarının dağıtımını da bu kuruluş sürdürdü. İkinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye'de mallarını pazarlayan yabancıların reklama verdiği önem sonucu, Batılı anlamda reklam ajansları kurulmaya başlandı.

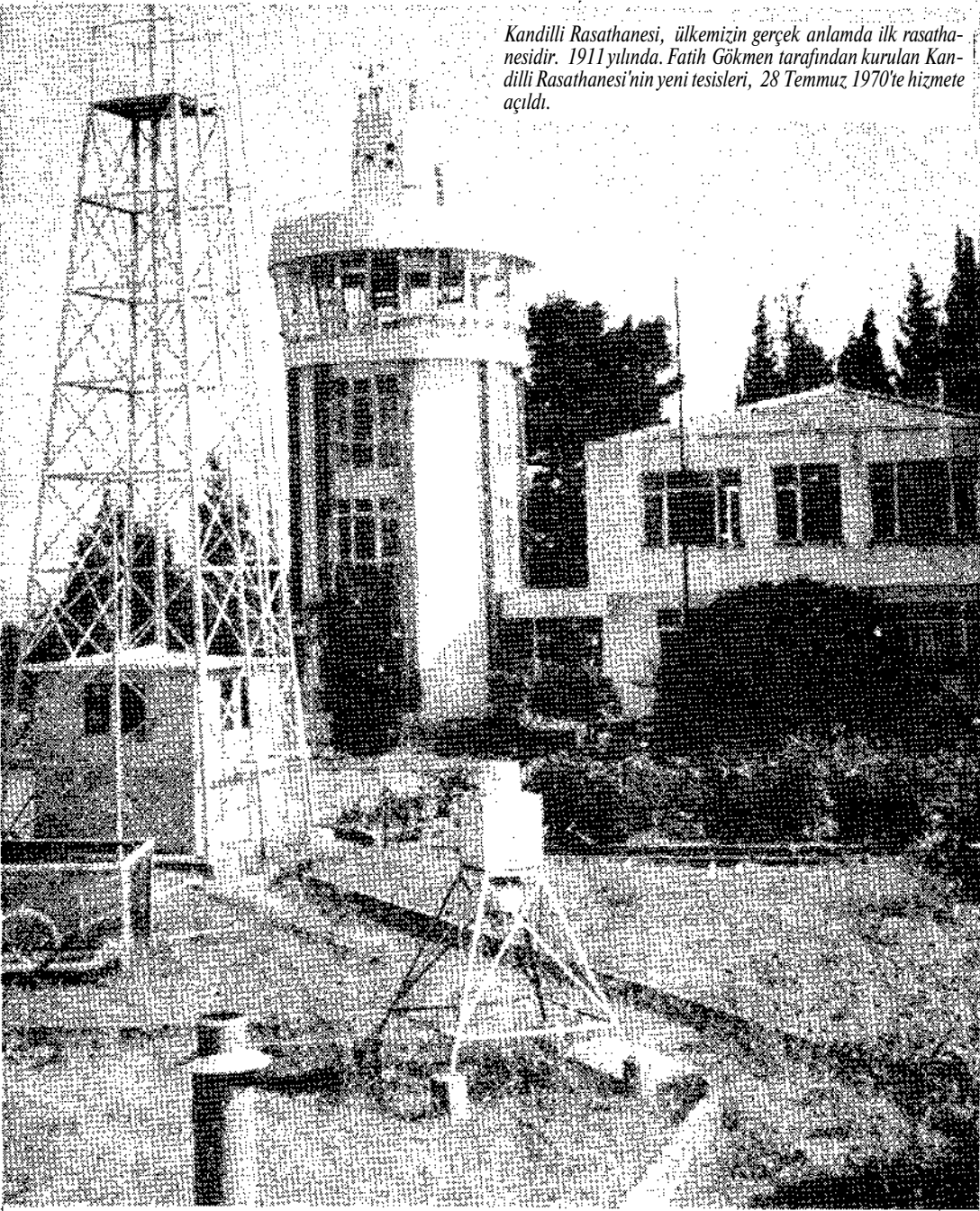
İLK RENKLİ BELGESEL FİLM

1953 yılında Ali İpar'la, İlhan G. Arakon'un hazırladıkları "**Bir Şehrin Doğuşu**" adlı filmidir. İstanbul'u anlatan film, Berlin Uluslararası Film Şenlikleri'ne katıldı, ancak derece alamadı. Gerçek anlamda ilk belgesel Türk filmi ise, **Mazhar Şevket İpsiroğlu** ile **Sabahattin Eyüboğlu'nun** birlikte düzenledikleri "**Hitit Güneşi**"dir. Bu film, 1956 yılında Berlin Film Şenlikleri'nde ikinci gelerek "**Gümüş Ayı**" armağanını aldı. Siyah-beyaz olarak çekilen film, Anadolu'da arkeolojik kazılarda ortaya çıkan eserleri konu almıştı.

İLK RENKLİ FİLM

1953 yılında **Muhsin Ertuğrul'un** yönettiği "**Halcı Kız**"dır. Fotoğraf yönetmenliğini **Ahmet Cezmi Ar** yapmıştı. İçinde renkli bir parça bulunan ilk Türk filmi de, 1949'da çevrilen "**Çıldır Kadını**"dır. Filmdeki renkli parçada, İstanbul'daki Kızkulesi'nin çok az süren bir görüntüsü yer almıştı.

Kandilli Rasathanesi, ülkemizin gerçek anlamda ilk rasathanesidir. 1911 yılında, Fatih Gökmen tarafından kurulan Kandilli Rasathanesi'nin yeni tesisleri, 28 Temmuz 1970'te hizmete açıldı.

TARİHİMİZDE İLK RASATHANE

1575 yılında, III. Murat tarafından İstanbul'da Tophane Tepesi'nde yaptırıldı. "İstanbul Rasathanesi" adıyla anılan bu kuruluşun başında, Takiyüttin Mehmet bulunuyordu. 15 bilginin katıldığı çalışmalarda, gözlemler ve yıldızların belirli zamanlardaki yerlerini gösteren çizelgeler yapıldı. 1580 yılında Şeyhülis-

lam, padişaha sert bir mektup gönderdi. Bunun üzerine III. Murat, rasathaneyi, Kılıç Ali Paşa'ya verdiği buyrukla yıktırdı.

Türkiye'de çağdaş anlamda ilk rasathane, 1911 yılında İstanbul'da, Kandilli sırtlarında Eatin Hoca diye anılan Fatih Gökmen tarafından kuruldu. Günümüzde de hizmet veren bu rasathane, Türkiye'nin en büyük gözlemevidir.

İLK REVÜ TEMSİLİ

1910 yılında Beyoğlu'ndaki **Odeon Tiyatrosu'nda**, **Burhanettin Tepsi ve Reşat Rıdvan** yönetimindeki topluluk tarafından oynandı. İlk revü oyunları olan **Ağamız Eğleniyor**, **Nasreddin Hoca**, **La Gran Via'yı** bu topluluk oynadı.

İLK RESİMLİ POSTA PULU

Edirne'nin düşman işgalinden kurtarılışının anısına çıkarıldı. 1913 yılına gelinceye kadar Türk pullarında resim kullanılmadı. Bu ilk resimli posta pulumuz, Londra'da bastırılmıştı. Edirne'deki Selimiye Camii'nin resmiyle süslüdür.

İLK RESİMLİ GAZETE

İlkel bir baskı tekniğiyle yayınlandığı için, il-

gi görmeyen "**Âyine-i Vatan**"dır. 1867'de çıkmaya başlayan bu gazete, daha sonra "**Vatan**" adıyla resimsiz olarak yayınlandı. Ancak, daha sonra hükümet tarafından kapatıldı.

Bu arada, Türkiye'de ilk resimli hikâye de, 1935 yılında **Salih Erimez** tarafından çizildi ve "**Akşam**" gazetesinde yayınlandı.

İLK RESİM SERGİSİ

27 Şubat 1863'te açıldı. **Şultan Abdülaziz'in** desteğiyle açılan bu resim sergisinin bir özelliği de, "**uluslararası**" olmasıydı. Bu sergi, İstanbul'da At Meydanı'nda açılmıştı.

İLK RESİMLİ MİZAH GAZETESİ

Tarihimizde ilk resimli mizah gazetesi, "**Diyojen**"dir. 19. yüzyılda mizah ve oyun yazarlarından Kayserili **Teodor Kasap** tarafından yayınlandı.

S

SATRAŇ ŞAMPIYONASI

Satranç oyununun ülkemizdeki geçmişi, oldukça eskidir.. Bu gerçeği, günümüzden 450-500 yıl önce yazılmış yapıtlardan öğreniyoruz. Bunlardan ilki, **Kanuni Sultan Süleyman** döneminde Seferihisarlı **İsmail Şaban'ın** derlediği elyazmasıdır. Bu kitap, satrancın yolları ve geçmişini anlatmaktadır. İkinci kitap da, 1680 yılında Kahire Mevlevihanesi Şeyhi **Vanlı Dede'nin** Mısır Valisi **Abdurrahman Paşa'ya** gönderdiği kitaptır. Bu kitapta, oyunun ilk kez Hindistan'dan çıkıp, İran'a, oradan da Anadolu'ya geçtiği anlatılmaktadır.

Türkiye'de ilk ferdî satranç yarışması ise, 1965'te yapıldı. Bu ilk yarışmayı, **Seracettin Bilyap** kazanmıştı.

TARİHİMİZDE İLK SANATORYUM

II. **Abdülhamit** devrinde, yalnız veremli çocuklar için **İstanbul'da** açıldı. **Hamidiye Etfal Hastanesi'nde** 24 yataklı bir bölüm, bu tür

hastalığa yakalanan çocuklara ayrılmıştı. Günümüzdeki anlamıyla ilk sanatoryum ise, **15 Ağustos 1924** günü Doktor **Refik Saydam'ın** bakanlığı sırasında açıldı. **Heybeliada'daki** bu sanatoryum, önceleri Harbiye öğrencileri arasında vereme tutulanlar için yapılmıştı.

İLK "SAVURGANLIĞI ÖNLEME" BİRİNCİSİ

Ülkemizde savurganlığı önleme konusunda düzenlenen bir yarışmayı kazanan **Emine Ertem**, birinci gelerek bu konuda "**ilk**" unvanını aldı. 1980 yılında Türk Kadın Dernekleri Federasyonu tarafından düzenlenen "**Atılmış nesnelerin değerlendirilmesi yoluyla Türk kadınının aile ekonomisine katkısı**" konulu yarışmada 200 eser arasından Emine Ertem'in, eski kadın çorapları ve paket ipliklerinden hazırlanmış "**Gülmotif**" adlı kilimi birinci seçilmişti. **Emine Ertem**, 1982'de atılmış nesnelerden hazırladığı 110 eseriyle bir sergi açarak, ilk kez bu alanda da öncülük etti. Galatasaray Kâzım Taşkent Galerisi'nde düzen-

lediği bu sergi ile de **Ertem**, bu konudaki çalışmalarını kamuoyuna sergiledi.

TÜRK TARİHİNDE İLK SEÇİM

II. Abdülhamit'in tahta geçmesinden kısa bir zaman sonra, **Kanun-ı Esasi**, kabul edilerek Osmanlı Devleti'nde meşrutibiridare başladı. **Kanun-ı Esasi**'de seçim yapılarak bir meclisin kurulması öngörülmüştü. Bu nedenle, Türk tarihinde ilk seçim **1877'de** yapıldı. Ancak, bu seçimler bir seçim yasasına göre gerçekleştirilmedi. İllere, önemlerine göre kaç milletvekili çıkarabilecekleri bildirildi. İlk seçimlerde halk, oy kullanmadı. İl meclisleri seçim yaptı. Bu seçimler sonunda seçilen temsilciler, padişahın tayin ettiği Ayân Meclisi üyelerinden meydana geldi. İlk Milli Meclis de **19 Mart 1877'de Dolmabahçe Sarayı'nda** ilk toplantısını yaptı. Daha sonra Sultanahmet'teki Darülfünun binasında çalışmalarına başlayan bu meclisin ilk görevi, bir seçim kanunu hazırlamaktı. Ancak, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlaması üzerine, Meclis 20 Haziran'da dağıldı. Aynı yıl içinde yine seçim kanunu olmadan, birinci seçimde olduğu gibi yeni bir seçim daha yapıldı. Türk tarihinde ilk "**Seçim Kanunu**" da, bu ikinci meclis tarafından yapılmıştır. Ama, bunun ömrü de uzun sürmedi ve II. Abdülhamit tarafından feshedildi.

TÜRK TARİHİNDE İLK SANSÜR

Türk tarihinde basına "**ilk sansür**", 11 Mayıs 1876'da "**Âli Kararnamesi**" ile konuldu. Gazetelerin, yayınlanmadan önce denetlenmesini emreden bu kararname üzerine, "**Basiret**" gazetesi şöyle bir ilanla çıkmıştı: "**Matbaamızın makinesi bozulduğundan, gazetemiz birkaç gün yayınlanmayacaktır.**" "**Sabah**" gazetesini ise ilk gün "**sansür**"ün yasakladığı yazıların yerini "**boş**" bırakarak yayımlandı. Ancak, tüm bu direnişler, tarih boyunca hemen her dönemde, sansürün basının üzerinde "**Demokles'in Kılıcı**" gibi sallanmasını önleyemedi.

İLK SESLİ FİLM STÜDYOSU

1932 yılında İpek Film Şirketi kurdu. İstanbul'da Nişantaşı'ndaki bir büyük fırın, yeni baştan düzenlenerek "**stüdyo**" durumuna getirildi. Bu sesli film stüdyosunun ilk eseri,

Muhsin Ertuğrul'un yönetmenliğini yaptığı, "**Bir Millet Uyanyor**" adlı filmi. Sesli film stüdyosunun yönetmeni ise, **Morhen** adlı bir Alman ses mühendisiydi.

TÜRK TARİHİNDE İLK SİĞORTACILIK

1864 yılında **Abdülaziz** döneminde çıkarılan bir "**fetva**" ile başladı. O yıl yayımlanan Deniz Ticaret Yasası'nda yalnız "**deniz sigortası**" konusunda yargılar vardı. Bu arada, 1870 yılında İstanbul'da çıkan büyük bir yangın sonunda "**Şeyhülislam'dan**, sigorta yaptırılmasında "**dini bir sakınca olmadığı**" yolunda izin çıktı. İki yıl sonra da üç İngiliz sigorta şirketi, İstanbul'a gelerek bu dalda çalışmaya başladılar. Daha sonra Fransız, İsviçre, Alman, Avusturya, Rus, İtalyan, Bulgar, Romen sigorta şirketleri kuruldu. Ancak, bu sigorta şirketleri, aralarında bir anlaşmaya varamadıklarından, bağlı bulundukları merkezlerin dilediği biçimde sigorta uygulaması yapıyorlardı.

"**İlk Türk sigorta şirketi'nin** kuruluşu da, 1893'te, bu dalda çalışmalara başlamayan "**Osmanlı Sigorta Şirketi**"dir. Bu şirket, **Osmanlı Bankası, Tütün Rejisi (Tekeli)** ve **Düyûn-u Umumiye'nin** katılması sonucu, 200 bin altın liralık bir özvarlıkla kurulmuştu.

Cumhuriyet'ten sonra kurulan "**yerli sermayeli**" ilk Türk sigorta kuruluşu ise, "**Güven Sigorta**" adıyla 1935 yılında faaliyete geçti. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise sigortacılık gelişmeye başladı ve 1942'de "**Doğan**", 1944'te de "**Halk Sigortası**" şirketleri hizmete girdiler.

İLK KADIN SİNEMA OYUNCUMUZ

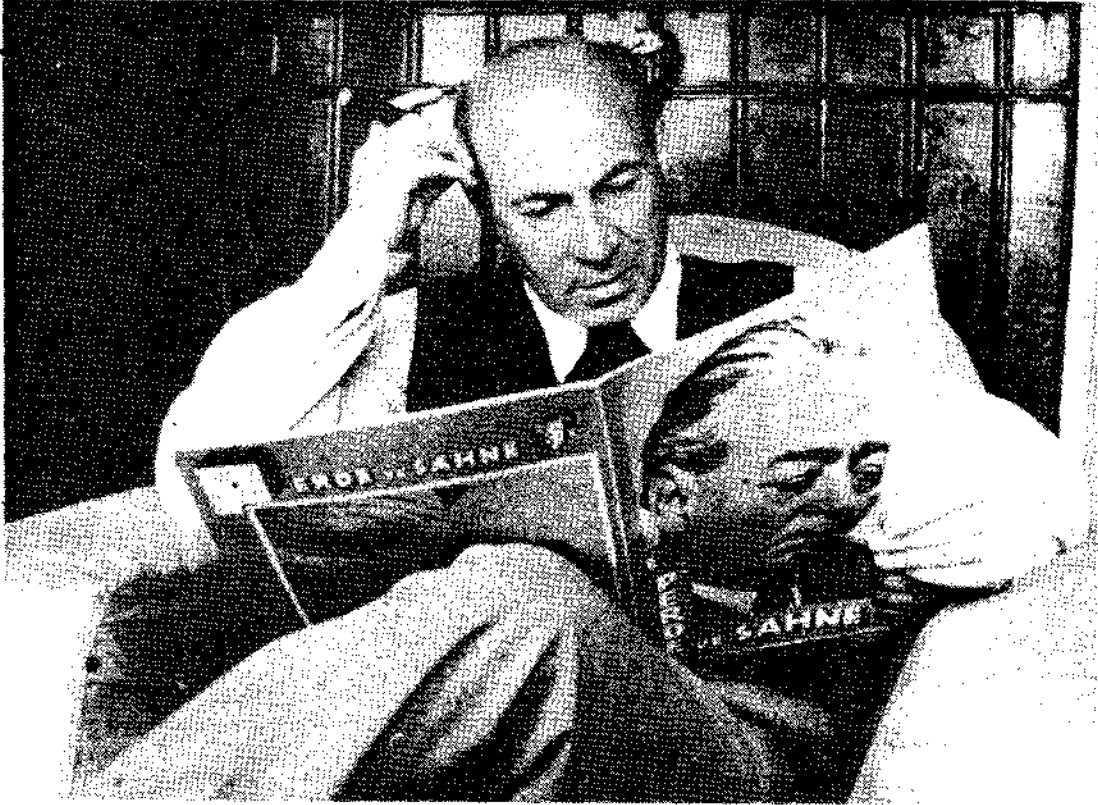
"**Ateşten Gömlek**"te oynayan **Bedia Muvahhit ile Neyyire Neyir** (Ertuğrul)'dir. Sahnede olduğu gibi beyazperdede de o zamanlar, Müslüman kadınların çalışması yasaktı. 1918'de bazı Türk kızları, öğrenci olarak "**Darülbeday**"ye alınmışlarsa da, bunlar sahneye çıkmamışlardı. İçlerinde **Afife Hanım**, 1920'de Kadıköy'deki **Apollon (Hale) Tiyatrosu**'nda "**Jale**" takma adıyla sahneye çıkınca, işe polis karışmıştı. 1921'de Darülbeday'de Müslüman kadınların çalıştırılmaması, resmi yoldan bildirildi, ancak aynı yıl Afife ile Şaziye **Moral** hanımlar, bir başka temsilde oynadılar. İki sanatçı da, bu yüzden mahkemelik oldular.

Muhsin Ertuğrul, "Ateşten Gömlek"i çevirirken, filmin ulusal konusundan cesaret alarak, başlıca kadın kahramanlar olan **Ayşe** ile **Kezban'ı**, Türk oyuncularının canlandırmasına çalıştı. Ayşe için Darülbeydi oyuncularından **Muvahhit'in** eşi **Bedia Muvahhit** seçildi. İkinci rol için gerekli kimse bulunamayınca, gazetelere ilan verildi. **Vasfi Rıza Zobu**, bir anısındaki ikinci rol için, **"nasıl kız oyuncu"** bulunduğunu şöyle anlatır:

"İkinci rol için genç bir Türk kıızı bulunmamıştı. Gazetelere ilan ettiler. Ertesi gün tek bir Türk kıızı başvurdu. Kemal Film'in bürosu, Sirkeci'de, Ali Efendi Sineması'nın üstündeki iki küçük odanın içinde idi. O gün, büroya uğradığımda, Neyyire'yi gördüm. Kolejde öğrenciymiş. Film için müracaat etti. Muhsin'i bekliyor dediler."

İLK SİNEMA SALONU

1908'de açıldı. İstanbul'da, Tepebaşı Şehir Tiyatrosu'nun eski komedi binasında **Pate** şirketinin Türkiye temsilcisi **Vaynberg** tarafından yaptırıldı. **"Pate"** adlı bu ilk sinema salonunun mimarı, **Kampanaki** idi. Sinemanın adı sırasıyla **Pate, Anfi, Asri** ve **Ses** olarak değişti. 1912 yılında İzmir **Kordon'da** açılan ikinci sinemadan sonra, 1914 başlarında İstanbul Beyoğlu'nda **"Palas"** sineması kuruldu. **Onu**, Taksim Alanı'nda şimdiki Devlet Tiyatrosu salonunun yanındaki yerde bulunan **"Majik"** sineması izledi. İlk Türk sinema salonu ise, 19 Mart 1914 günü **"Milli Sinema"** adıyla İstanbul'da Fevziye Kırathanesi'nde açıldı.

Muhsin Ertuğrul, Türk tiyatrosunun olduğu kadar, Türk sinemasında öncülerinden biridir. Yönettiği, "Bir Millet Uyanıyor", Türk sinema tarihinde seslendirilen ilk filmidir.

SESLENDİRİLEN İLK FİLM

Senaryosunu **Nazif Tepedelenlioğlu'nun** yazdığı **"Bir Millet Uyanıyor"** adlı filmidir. 1932 yılında çevrilen film, Türkiye'de seslendirildiği ve **Muhsin Ertuğrul'un** en önemli yapıtlarından birisi olduğu için ilginçtir. Filmin belli

başlı oyuncular **Ferdi Tayfur, Atıf Kaptan, Naşit Özcan, Emel Rıza** ve **Kevser'di. Mustafa Kemal Atatürk'ün** Söylev'inden derlenmiş olaylardan esinlenerek yazılmış senaryonun, sağlam bir yapısı olmadığı için bu film, beklenen başarıyı elde edemedi.

İstanbul Galatasaray'da ünlü Sponek birahanesinde ilk kez düzenlenen sinema gösterisine giden yazar Ercüment Ekrem Talu, çok etkilenmişti. "Perde ve Sahne Dergisi"nde, gördüklerini anlatan Talu, "Sinemadan çıktığımızda, bu sihirli buluşa bir türlü aklımız ermedi" diye yazdı.

İLK SINEMA GÖSTERİSİ

İstanbul Galatasaray'da, ünlü Sponek birahanesinde Polonyalı **Vaynberg** tarafından düzenlendi. Bu olayı, **Ercüment Ekrem Talu**, "**Perde-Sahne**" dergisine yazdığı "**İstanbul'da ilk sinema ve ilk gromofon**" başlıklı yazısında şöyle anlatır:

"Çocuktum, sekiz-dokuz yaşlarımda vardım. Tam tarihini söyleyemeyeceğim ama, sanırım 1896-97 yıllarıydı. Bir cumartesi günü, rahmetli ağabeyim Nejat'la birlikte okuldan çıktık. Cihangir'deki evimize gidecektik. Yatılı olmayan arkadaşlarımızdan birisi, 'Duydunuz mu?' dedi. 'Şurada Sponek'in salonunda bugün sinematograf (sinema sözcüğünün kısaltılmamış) göstereceklermiş. İlginç bir şeymiş diyorlar, yeni bulunmuş... Fotoğrafın canlısı gibi bir şeymiş'. Ağabeyimle ben, çocuk, bizimle alay ediyor sandık, ama o içtenlikle konuşuyordu. 'Saat 4'te başlıyor-muş, bengideceğim' diyesözünü tamamladı."

Ercüment Ekrem Talu, ilk sinema gösterisini, yukarıdaki cümlelerle anlattıktan sonra, şöyle tamamlar:

"Bütün gösteri, yarım saat sürdü. Seans, geceye de birkaç kez yinelenecekti. Çıktık. Fennin bu buluşunu birbirimize anlatmaya, çözümlemeye çalışıyorduk. Aklımız bir türlü eriniyordu. İstanbul halkının çoğunluğu da bu konuyu konuşuyordu. Kimi, bu sihirli buluşu günah sayıyor; kimi, gidip gördüğünden ötürü tövbe edip, Tanrı'ya bağışlanmasını ya-karıyordu. İşte ilk sinema, sinematograf adıyla İstanbul'a böyle geldi."

İLK SİVİL PİLOTLAR

Münif Paşa'nın oğlu Hüseyin Münif ile veteriner öğretmen **Sadi Suat**, Türk tarihine geçen ilk sivil pilotlardır. İkisi de, 1910 yılında Paris'te havacılık eğitimi görerek, "**pilotluk belgesi**" aldılar. Bu arada bir de uçak satın alan **Hüseyin Münif**, Türkiye'de "**özel uçağı olan ilk kişi**" oldu.

İLK SOĞUK HAVA DEPOSU

1904 yılında İzmir'de, İngilizler tarafından kuruldu. İlk büyük soğuk hava deposu da, 1926'da İstanbul Mezbahası'nın kurduğudur.

İLK SOYADI

KULLANMAZORUNLULUĞU

1935'te yürürlüğe giren "**Soyadı Kanunu**" ile kesinleşti. 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'la, soyadı kullanılmaya başlanmıştır ama, bu zorunlu değildi. Son çıkarılan yasa-da, "**Her Türk, öz adından başka soyadını da taşımaya mecburdur**" denilerek, soyadı taşıma zorunluluğu kondu.

İLK SPOR DERGİSİ

1919-1921 yıllarında yayımlanan "**Spor Âlemi**"dir. Türkiye'nin ilk maç spikeri **Sait Çelebi** tarafından çıkarılıyordu.

ŞEHİRLERARASI İLK HAVA ULAŞIMI

İlk kez şehirlerarası hava ulaşımına 1933'te başlandı. O yıl, **Ankara-İstanbul** arasında başlanan uçak yolculuğunda, 460 yolcu ile 1.112

kilo ağırlığında mektup taşınmıştı.

İLK ŞEKER FABRİKASI

Türkiye'de ilk şeker fabrikası, Uşak'ta açıldı. İlk şeker pancarı üretimine de 1926 yılında başlandı.

İLK TANGO

Ülkemizde ilk tangoyu, genç yaşta ölen **Necip Celal Antel** besteledi. Türkiye'de "**ilk tango okulu**"nun kurucusu da odur. 1908-1957 yıllarında yaşayan bu bestecinin "**Sarı Yaprıncak**", "**Mazi**", "**Ayrılık**" ve "**Suna**" gibi ünlü tangoları vardı.

İLK TELEFON

Yurdumuzda ilk telefon, Meşrutiyet'in ilanından sonra girdi. İlk telefon santralini da, İstanbul'da 1911'de İngilizler kurdu. İkinci telefon santrali İzmir'de, üçüncüsü de 1926'da Ankara'da açıldı.

Ankara santrali, ülkemizin ilk "**otomatik**" telefon santralidir.

İLK KADIN TV SPİKERİ

Türkiye'de ilk deneme TV yayını başladığı sırada, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi İngiliz Filolojisi'nde okuyan **Nuran Emren** (Devres), spikerlik için açılan sınava katıldı. Sonuçlar açıklandığında, büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Kazananlar arasında adı yoktu çünkü. Ancak, 3 gün son-

ra sınav iptal edildi ve yeni sınavı başaran, biri erkek, öteki bayan iki kişiden biri oldu. **Nuran Devres**, böylece "**İlk kadın TV spikeri**" olma unvanını aldı. Ancak, 3 yıl sonra evlendi ve mesleğini bıraktı.

İLK TELGRAF HATTI

Türkiye'de ilk telgrafın kullanılmasına, Kırım Savaşı'nın başlangıcında, yani 1853 yıllarında geçildi. Dünyada ilk telgraf denemesi de İstanbul'da yapıldı. Yurdumuzda ilk telgraf hattı ise 9 Eylül 1855 günü çalışmaya başladı. Bu ilk telgraf bağlantısı, İstanbul-Edirne-Varna arasında kurulmuştu.

İLK TÜRK TENİSÇİSİ

1926 yılında Türkiye'de ilk kez tenis yarışması düzenlendi. Türkiye Tenis Şampiyonluğu'nu, o yılın İstanbul birincisi olan **Suat Subay** kazandı. Çift erkeklerde Türkiye Tenis Birinciliği'ni de **Suat Subay-Sedat Eroğlu** ikilisi aldı.

İLK TİYATRO SALONU AÇAN

29 Aralık 1844 yılında, şimdiki Galatasaray Lisesi'nin karşısında bir yerde açan **Naum Efendi**'dir. Suriyeli Katolik bir ailenin oğlu

Mahmut Tali Öngören, TRT'nin ilk Program Dairesi Başkanı ve Ankara TV'sinin de müdürüdür.

İLK TV YAYINI

Ülkemizde ilk televizyon yayınlarını, İstanbul Teknik Üniversitesi başlattı. Yayınlarla ilgili çalışmalara 1950 yılında geçildi. Projenin uygulama alanına girmesi, verici cihazlarının gelmesi 1952'de tamamlandı. Aynı yıl da yayına geçildi. Yayınlar, cihazların yetersiz oluşu ya da tahsisat yokluğu nedenleriyle daha çok stüdyo çalışmalarıydı. Ancak, bir keresinde kamera, Taşkışla'daki Teknik Üniversite binasının damına çıkarıldı ve Mithatpaşa Stadyumu'nda oynanan bir futbol maçı, oradan görülebildiği kadarıyla seyircilere iletildi. Teknik Üniversite'nin yayınlarını izleyenlerin sayısını kesin olarak söylemek mümkün değildi. Zira, TV sahiplerinden hiçbirinin PTT'ye kaydı yoktu.

Bununla birlikte, İstanbul'da o yıllarda 2 bin televizyon alıcısının bulunduğu tahmin ediliyor. Her cihazın en azından 5 kişi tarafından seyreldiği düşünülürse, Teknik Üniversite'nin televizyon yayınlarını 10 bin kişinin izlediği söylenebilir. TV yayınlarının yayın çevresi de kesin olarak bilinmiyordu. Ancak,

yayınların İstanbul yakasında Yeşilköy'e, Anadolu yakasında da Suadiye'ye kadar uzandığı sanılıyor. Üniversite'nin televizyon vericisinin gücü de oldukça düşük: 50 watt. Oysa, ciddi bir yayın için en azından 500 wattlık bir verici gerekmektedir.

TV yayınlarının büyük bölümünü canlı yayınlar oluştuyordu. Bu yayınlara katılanların hemen hepsi, "gönüllü" sanatçılardı. Batı Müziği bölümünü 25-30 kişilik bir senfoni orkestrası üzerine almıştı. Yayınlarda "tiyatro" ve "sinema"nın da ayrı bir yeri vardı. Ali Esin'in, harita üzerinde verdiği haftalık hava raporları hayli ilgi topluyordu.

TRT Televizyonu, 1964'te resmen kuruldu. İlk kuruluş yeri, Ankara'daki Mithatpaşa Caddesi'nde bulunan stüdyo idi. 31 Ocak 1967 akşamı ilk resmi televizyon yayını, Ankara'da yapıldı. 1968'de Almanya'dan sağlanan 5 KW'lık verici ile kapalı yapılan yayınlar, devreden çıkarıldı. 31 Ocak 1968'de ise TV deneme yayınları haftada 3 gün olarak başladı. Bu deneme yayınları S. yıl sürdü.

Yayınlar, 31 Ocak 1971'de 4 güne, 21 Haziran 1972'de de 5 güne çıkarıldı. 1971 Ekim'inde İstanbul-İzmir-Ankara radyolink sistemi, TV nakline müsait hale geldi.

TRT, Ankara programlarını 1 Aralık 1971'de Çamlıca'daki PTT radyolink terminali vasıtasıyla İstanbul'a aktardı. Bu yayınlar, 26 Ağustos 1972'ye kadar İstanbul seyircisine yine İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu aracılığıyla seyretilirdi. 30 Ağustos 1972'den itibaren ise Çamlıca'daki istasyon, 2.5 KW güçlü yayına geçti.

TV'nin kendi ürettiği programlar, yayınların yüzde 72'sini, dış kaynaklı yayınlar ise yüzde 28'ini teşkil ediyordu.

Mahmut Tali Öngören, TRT'nin ilk Program Dairesi Başkanı ve Ankara Televizyonu'nun ilk müdürü oldu.

olan **Naum Efendi**, tiyatrosunda ilk kez yabancı tiyatro kumpanyalarının temsilini oynattı.

Beyoğlu yakasında 1862'ye kadar yabancı dilde oyun oynatma yetkisi, **Naum Efendi**'ye verilmişti. Bu süre, beş yıl uzatıldı. 1870'te çıkan bir yangında, Naum Tiyatrosu kül oldu. Yerine, ünlü **Hristaki Pasajı** yapıldı.

Naum Tiyatrosu'nun Türk seyircisinden gördüğü büyük ilgi üzerine **Güllü Agop**, İstanbul Gedikpaşa'da bir tiyatro açtı. O da Ermenice oyunlara yer verdi. Türkiye'de Türkçe oyun "**ilk kez**" **Güllü Agop**'un tiyatrosunda oynandı. Bu oyunun adı, "**Sezar Borjiya**" idi. 1868 yılında sahnelendi. **Namık Kemal** ve **Âli Bey**'in de desteklediği Gedikpaşa Tiyatrosu, bir süre sonra yalnız yerli oyunları sergilemeye başladı.

İLK TÜRKÇE GAZETE

1 Kasım 1831'de özel bir emirle yayınlanan "**Takvim-i Vekayi**"dir. Yönetiminden **Esut Efendi** sorumluydu. Konuları dış olaylar,

alım-satım ve devletle ilgiliydi. Padişahlığın kaldırılışına kadar yayımlandı. 4068. sayısından sonra TBMM Hükümeti tarafından "**Resmî Ceride**" adıyla çıkmaya başladı. Günümüzde "**Resmî Gazete**" olarak yayını sürdürüyor.

İLK TOPLU SÖZLEŞME

Dünyada ve Türkiye'de ilk toplu sözleşmenin 1776 yılında Kütahya'da yapıldığı sanılmaktadır. Halen, aslı Kütahya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir belgeye göre Türkler, işçi haklarına öncülük etmiştir. İngilizlerin ilk sözleşmenin 1815 yılında İngiltere'de yapıldığını iddia etmelerine karşılık, yapılan araştırmalar, ilk toplu sözleşmenin, Kütahya'da yapılan "**Fincancılar Anlaşması**" olduğunu ortaya çıkardı. Seriyeh Mahkemesi sicillerinin tasnifi sırasında bulunan anlaşma metnine göre, 1776 yılında Kütahya'da mevcut 24 çini ve fincan atölyesinde çalışan çok sayıda usta ve işveren ile Anadolu Valisi Ali Paşa zamanında bir sözleşme yapılarak işçi hakları tescil edildi.

İLK TÜRK KADIN TIYATRO OYUNCUSU

Afife (Jale) adlı bir genç kızdır. 10 Kasım 1918'de, 500 kuruş aylıkla Darülbeydi'ye "**deneme**" oyuncu olarak girdi. **Tahsin Nahifin** "**Rakibe**" adlı oyunuyla ilk sınavını verdi. **Afife Hanım**, aynı zamanda Türk tiyatro tarihinin "**Jan Dark**"ı sayılır. Çünkü o zamanlarda Müslüman kadınların sahneye çıkmasının yasak oluşu yüzünden **Afife Hanım**, polislerle epeyce mücadele etti. 8 Mart 1921'de belediyeye gelen bir yazı ile Darülbeydi'den çıkartıldı. Tepebaşı ve Kadıköy'de oyunculuğunu yine de sürdürdü. Darülbeydi sanatçılarının da katıldığı **İsmail Faik Bey**'in "**Yeni Sahne**" adlı tiyatro topluluğunda yılmadan oynayan **Afife Hanım**, Türk kızlarının bu sanat dalına ilgi duymasına yardımcı olmaya devam etti. **Afife Hanım**, 24 Temmuz 1941 günü Bakırköy Akıl Hastanesi'nde öldü. Bu yürekli kadın oyuncumuzu daha sonra **Seniye Şaziye Moral**, **Neyire Neyir**, **Bedia Muvahhit**, **Huriye Hikmet** gibi Türk kadın oyuncularını izlediler.

İlk kadın tiyatro oyuncularından Bedia Muvahhit, yıllarca mesleğini başarıyla sürdürdü.

İLK TÜRKÇE SÖZLÜK

Kaşgarlı Mahmut'un Araplara Türkçe öğretmek amacıyla 1072-1074 yıllarında yazdığı "**Divan-ı Lûgati't-Türk**" (Türk Dilleri Sözlüğü) adlı eseridir. 7 bin 500 sözcük içerir.

İLK TÜRKÇE BASİMEVİ

Osmanlılarda basım işleminin Türkçe olarak yapılması, ilk kez Macar asıllı **İbrahim Müteferrika** tarafından başarıldı. İstanbul'da bir basımevi kurmak isteyen **Sait Efendi** ile tanışınca, Türkçe basımevi açmanın yollarını araştıran **Müteferrika'ya**, **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa** yardım etti. Dış ülkelerden araç ve gereçler satın alındı. Yalova'da bir de kâ-

ğıt fabrikası kuruldu. Bütün eksikler tamamlanınca, ilk Türk basımevi, **Müteferrika'nın** Sultanahmet'teki evinde çalışmalarına başladı. 1727 yılında da dizgiye geçildi. Basılan ilk kitap ise, **Vankulu Mehmet Efendi'nin iki ciltlik "Lûgat-i Vankulu"** (Vankulu'nun Sözlük Kitabı) adlı sözlüğüdür. 1729'da yayınlanmıştır.

İLK TÜRK PİLOTLARI

Süvari Üsteğmeni **Fesa Bey**'le İstihkâm Teğmeni **Yusuf Kenan Bey**'dir. 1911'de havacı yetiştirilmek için gönüllü subaylar arandı. Paris'te Bleno Havacılık Okulu'na gönderilen bu iki gönüllü Türk subayı, 1912'de okulu bitirdiler. O yılın Şubat ayında Fransa'dan alınan iki uçakla **Fesa** ve **Yusuf Kenan** beyler, uçmaya başladılar.

U

ULUSLARARASI

OLİMPİYAT KOMİTESİ'NDE İLK TÜRK

Türkiye'yi uluslararası Olimpiyat Komitesi'nde temsil eden ilk Türk, **Selim Sırrı Tarcan'dır**. **Tarcan**, 1908-1930 yılları arasında, sıkı olimpiyat kurallarını yerine getirerek Türkiye'yi temsil etme hakkını elde etti. Onu, 1930-33 yıllarında **Kemalettin Sami Paşa**,

1937-52 yıllarında da **Reşit Saffet Atabinen** ve 1955'ten sonra da **Suat Erler** izlediler.

UÇAĞA BİNEN İLK KADIN

Belkis Şevket'tir. "**Müdafaa-i Hukuk Nirva**" denilen Kadın Hakları Koruma Derneği üyesi olan **Belkis Şevket**, 1913'te Fethi Bey'in yönettiği uçağa binerek, İstanbul üzerinde dö-
laştı.

Ü

İLK ÜNİVERSİTE

14 Ocak 1863 günü öğretime başlayan Osmanlı Darülfünunu'dur. İstanbul'da Ayasofya dolaylarında ünlü İtalyan mimarı **Fosatti'nin** yaptığı bu yapı, üç kat ve 25 odalıydı. 1933'te yandı. Türkiye'de Batılı anlamda "**ilk üniversite**", Maarif Nazırı **Saffet Paşa'nın** uğraşı ile 1870'te Sultanahmet Türbesi yanında açıldı.

Başına da "**rektör**" olarak **Yanyalı Hoca Tahsin Efendi** getirildi. Sınavla alınan 450 öğrenciyle öğretime başladı. **Tahsin Hoca'nın**, bir güvercini fanusun içine koyarak, "**havasız yerde canlıların yaşayamayacağını**" tanıtlamaya çalışması ve Afganlı Prof. **Cemalettin Efendi'nin "Peygamberlik bir sanattır"** şeklindeki konuşması, Darülfünun'un 1871'de kapatılmasına neden oldu. İki hoca da Osmanlı Devleti sınırları dışına sürüldü.

V

Sabire Erdemir, liseyi bitirince, tıbbı girmek istiyordu. Ancak, fikrini değiştirdi ve Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne girdi. Okulu bitirdikten sonra da Türkiye'nin "ilk kadın veterineri" oldu.

İLK KADIN VETERİNER

1933 yılında Erenköy Kız Lisesi'ni bitirdikten sonra, "**doktor**" olmayı düşünürken, fikir değiştirerek Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne kaydını yaptıran **Sabire Aydemir**, okuldan mezun olduktan sonra "**ilk Türk kadın veterineri**" unvanını aldı.

2 yıl çeşitli laboratuvarlarda çalıştıktan sonra, tekrar okuluna "**asistan**" olarak dönen **Aydemir**, 1945 yılına kadar bu görevini sürdürdü. Daha sonra Pendik, İnebolu, Ünye, Fatsa ve Samsun'da 1920'ye kadar mücadele veterinerliği yapan **Aydemir**, emekli oldu.

İLK VİSKİ

1963 yılında satışa çıkarıldı. Genellikle arpadan yapılan viskinin yurdumuzda üretimine, 1955'ten sonra geçildi. İlk viskimiz de, 1963'te "**Ankara**" markası ile satılmaya başlandı.

İLK VOLEYBOLOYUNU

1919-1920 yıllarında oynanmaya başladı. Bir Amerikan örgütü olan YMCA'nın, basketbo-

lün yanı sıra voleybole de önem vermesi ve bir özel salon açtırmasıyla bu spor türü yurdumuzda girdi. Salonun müdürü olan Amerikalı **Dr. Driver**'in bu konudaki çabaları, voleybolün sevilmesine yol açtı. **Dr. Driver**'e yardımcı olan kişi ise **Selim Sırrı Tarcan**'dır. Bu oyun ilk kez, Erkek Öğretmen Okulu'nda Türkler tarafından oynandı.

Türkiye'de ilk kez **Suphiye Rifat** adında bir kız, Fenerbahçe Erkek Takımı'nda voleybol oynadı ve 1928 yılında bu takım, İstanbul şampiyonu oldu. Bu olay, Türk voleybol geçmişinin ilginç unutulmaz bir anısıdır. **Suphiye**, Fenerbahçe Kız Voleybol Takımı'nın da kaptanıydı.

Y

İLK YAZ SAATİ UYGULAMASI

1 Temmuz 1940 günü yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu kararıyla başladı. Bir çeşit elektrik kısıtlaması olan yaz saati uygulamasında yurdumuzda ilk kez saatler bir saat geri alınmıştı.

İLK YÜZME SPORU

Çağdaş anlamda ilk kez 1910 yılında yapıldı.

Yüzme sporunun Türkiye'ye yayılıp tutulmasına büyük katkıda bulunanlar **Selahattin Türsen** (ilk direnme yüzücümüz), **Sait Selahattin Cihanoğlu** (ilk sürat yüzücümüz), **Kemal Bey** (ilk kule ve trampelen atlayıcımız), Galatasaraylı **Şeref Hüsamettin Bey** ile "**Yedibela**" **Fahri Avad**'dır.

Yurdumuzda ilk yüzme yarışı, Galatasaray Kulübü'nce 15 Eylül 1923 günü İstanbul Büyükkada'da düzenlendi. **Nejat Abut**, **Hikmet Melih** ve onların ardından **Suat Erler**, o dönemin unutulmaz yüzücüleridir.

Türkiye'de ilk yüzme havuzu, **Ekrem Rüştü Akömer**'in uğraşısıyla 17 Temmuz 1931 gü-

nü Büyükdere'de açıldı. 25 metre genişlik ve 50 metre uzunluktaki havuzda o gün yapılan yarışları, Beylerbeyi yüzücüleri kazanmışlardı.

Yüzme dalında ilk dış karşılaşma, 1934 yılında Moskova'da yapıldı. Bunu, daha sonra Leningrad'da yapılan izledi. Bu yarışmalara katılan takımlarımız, ne yazık ki bir varlık gösterememişlerdi.

İlk yüzme takımımız, şu sporculardan oluşuyordu:

"Fenerbahçe'den Leyla Asım Turgut, İstanbul Yüzme Kulübü'nden Cavidan Erbelger, Galatasaray'dan Naili Moran, Suat Erler, Halil Dalhan, Mehdi Ağaoğlu, Orhan Saka, İzmir Karşıyaka'dan Alparslan, Beykoz'dan Safvan Serim, Karamürsel'den İhsan Keskin ve Beykoz'dan Adnan."

Ülkemizde, yüzme dalında ilk yabancı karşılaşma ise 1937 yılında İstanbul Moda Yüzme Havuzu'nda Macaristan ile yapıldı.

İLK YELKEN YARIŞLARI

1912-14 yıllarında, İstanbul'da oturan İngiliz yelkencilerince düzenlendi. Ülkenin ilk yelken

kulüpleri olan **Moda, Büyükada** ve **Bakırköy** kulüplerinin kurucuları da, yine İngilizler olmuştu. Türkiye'de ilk resmi ve kurallara uygun yelken yarışı, 12' Ağustos 1932 günü düzenlendi. Yurt dışında kupa kazanan ilk Türk yelkencisi unvanı ise **Demir Turgut'a** aittir. Yelkende ilk karşılaşmamız da, 1936 yılı Berlin Olimpiyatları'yla başladı. İlk yelken Milli Takımı, **Bezhat Baydar, Dr. Demir Turgut** ve **Harun Ünsal**'dan oluşmuştu.

İLK YERLİ FİLMİN ÇEKİMİ

Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlıların girmesinden sonra oldu. İlk film de, Almanya'nın yanında Rusya'ya resmen savaş açılmasından üç gün sonra çekildi. İlk savaş günlerinin çöküşüne kapılan bir topluluk, İstanbul yakınlardaki Ayastefanos (Yeşilköy)'de bulunan bir Rus anıtını yaktı. Anıt yakılırken, yedek subaylığını yapmakta olan **Fuat Uzkınay** da "alıcısı" ile bu olayı görüntüledi. Böylelikle, 14 Kasım 1914'te Yeşilköy'deki "**Rus Anıtı'nın Yıkılışı**" adıyla 150 metrelik ilk Türk filmi meydana gelmiş oldu.

Z

Nezahat Süer, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden, 1937 yılında mezun olduğunda, bu dalda "ilk kadın"lık unvanını aldı ve ziraat mühendisi oldu.

İLK ZİRAAT OKULU

1863 yılında İstanbul'da açıldı. Yeşilköy yakınlardaki Ayamama Çiftliği'nde kurulan bu okul, ileride gerçekleştirilecek bir basma fabrikasının işleyeceği pamukları, çağdaş teknik ölçülerle yetiştirmek amacıyla eğitime başladı. Ancak, umulan sonuç alınamadığından, 4 yıl sonra okul kapandı.

İLK KADIN ZİRAAT MÜHENDİSİ

Türkiye'nin ilk bayan Ziraat Yüksek Mühendisi **Nezahat Süer**'dir. 1933 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne giren **Nezahat Süer**, 1937 yılında buradan mezun oldu ve "**Yüksek Ziraat Mühendisi**" olarak çeşitli illerde 34 yıl görev yaptı.

TÜRK TARİHİNDE İLK KADINLAR

İlk kadın Hazine Gen. Müdürü
Aysel Gönül Öymen

İlk kadın TBMM Başkan ve
Nemin Neftçi

İlk kadın sinema oyuncular.
Bedia Muvahhit

İlk kadın bakan.....Prof. Türkân Akyol
İlk kadın TBMM Başkanvekili...Neriman Neftçi
İlk kadın Belediye Başkanı.....Sadiye ardahan
İlk kadın muhtar.....Gül Hanım
İlk kadın savcı.....N. Meliha Sanu
İlk kadın avukat.....Süreyya Ağaoğlu
İlk kadın jet pilotu.Leman Altınçekiç (Bozkurt)
İlk kadın subay.....Ülkü Sema Toksöz
İlk kadın emniyet müdürü.....Ş. Feriha Sanerk
İlk kadın polis memuru.....A. Betül Diker
İlk kadın zabıta memuru.....Afife İpek
İlk kadın çöpçü.....Elif Yazgandır
İlk kadın büyükelçi.....Filiz Dinçmen
İlk kadın Hazine Gen. Müdürü Aysel Gönül Öymen
İlk kadın hesap uzmanları.....Müşerref Çallılar
Güzide Amark

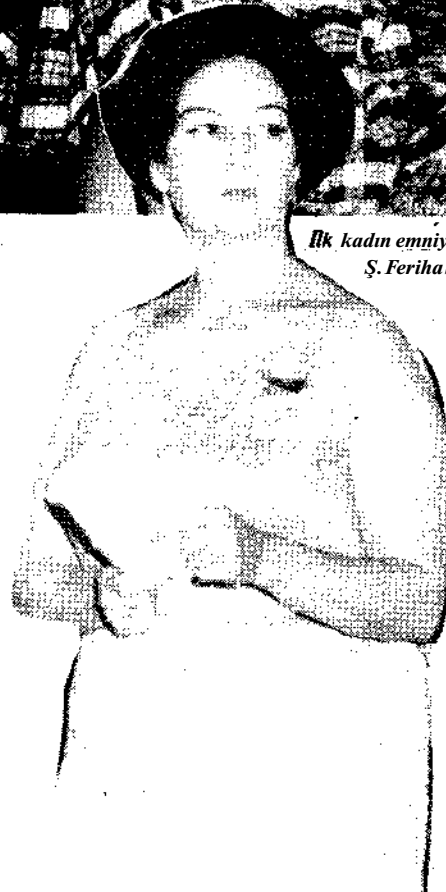

*İlk Türk kadın pilot
Sabiha Gökçen*

*İlk kadın emniyet müdürü
Ş. Feriha Saner*

İlk kadın genel müdür.....Mükerrera Aker
İlk kadın Yüksek
Mühendis.....Sabiha Ecebilge (Güryaman)
İlk kadın yüksek mimar.....Münevver Gözeler
İlk kadın Doktor.....Fıtnan Celal Taygun
İlk kadın Dişhekimi...Ferdane Bozdoğan Erberk
İlk kadın eczacı.....Rukiye Kanat Arran
İlk kadın hostes.....Adile Tuğrul
İlk kadın muhabereci.....Müesser Cenap
İlk kadın PTT dağıtıcısı.....Melekper Kılıç
İlk kadın ziraat mühendisi.....Nezahat Süer
İlk kadın orman mühendisi...Binnaz Zehra Sert
İlk kadın veteriner hekim.....Sabire Aydemir
İlk kadın bölge çalışma md..Zehra Özbil (Dilek)
İlk kadın sinema
oyuncuları.....Neyyire Neyir (Ertuğrul)
Bedia Muvahhit
Muazzez Kurtoğlu
İlk kadın balerin.....Güzide Kalın Noyan
İlk kadın opera sanatkarı.....Semiha Berksoy
İlk kadın bestekâr.....Leyla Saz
İlk kadın Rektör....Prof. Dr. Safet Rıza Alpar
İlk kadın Profesör..Prof.Dr. Fazıla Şevket Giz
İlk kadın Yargıtay üyesi.....Melahat Ruacan

*Dünya Güzeli ilk Türk kadını
Keriman Halis*

İlk kadın opera sanatkârı
Semiha Berksoy

Prof. Dr. Afet inan

İlk kadın Yüksek idare
Mahkeme Başkanı.....Firdevs Mentşe
İlk kadın sendika başkam..... Dervişe Koç
İlk Türk kadın pilot..... Sabiha Gökçen
Dünya Güzeli ilk Türk kadını... Keriman Halis
İlk kadın Türk kadınına seçme
ve seçilme hakkı verilmesi
konusundakiöncü.....Prof. Dr. Afet İnan
İlk kadın Sayıştay üyesi.....Fahrünisa Yetmen
İlk kadın Danıştay üyesi.....Şükran Esmerer
İlk kadın radyo spikeri.....Emel Gazimihal
İlk kadın TV spikeri.....Nuran Emren

KURTULUŞ SAVAŞI'NA KATILARAK MADALYA ALANLAR

Halide Edip Adıvar
Fatma Seher Çavuş
Fatma Karşımşek
Münevver Saim Hanım

İlk kadın bakan
Prof. Türkân Akyol

Mahkeme Başkanı
Firdevs Menteşe

İlk kadın büyükelçi
Filiz Dinçmen

MECLÎS'EGİREN İLK KADIN MİLLETVEKİLLERİ

Mebrure Gönenç (Afyon)
Hatı Çırpan (Ankara)
Şükran Orsbaştug (Antalya)
Sabiha Gökgül (Erbay) (Balıkesir)
Şekibe İnel (Bursa)
Hatice Özgener (Çankırı)
Huriye Öniz (Diyarbakır)
Fatma Memik (Edirne)
Nakiye Elgün (Erzurum)

Fakihe Öymen (İstanbul)
Benal N. Anman (İzmir)
Ferruh Güpgüp (Kayseri)
Behire Morova (Konya)
Mihri Pektaş (Malatya)
Meliha Ulaş (Samsun)
Esmâ Nayman (Seyhan)
Sabiha Görkey (Sivas)
Seniha Hızal (Trabzon)

merakediyorum@

googlegroups. com

üyeleri için hazırlanmıştır.

Benzer çalışmalardan haberdar olmak, öneri, istek ve bu çalışma ile ilgili karşılaştığınız sorun ve hataları lütfen bildirin.

[http://groups.google.com/group/
merakediyorum](http://groups.google.com/group/merakediyorum)

E-posta :

merakediyorum@googlegroups.com

KRONOLOJİK SIRAYLA İLK'LER

767

İlk basılı metin (*Japonya*)

851

İlk porselen (*Çin*)

868

İlk basılı kitap

969

İlk oyun kâğıdı

1044

İlk barut (*Çin*)

1065

İlk pencere camı (*Almanya*)

1088

İlk saat

1126

Artezyen kuyu

1136

Arapça rakamların Avrupa'ya geçişi

1157

Deniz feneri (*İtalya*)

1230

Barutun bombada kullanımı (*Çin*)

1233

Borularla çeşme yapımı (*Londra*)

1259

Sabun üretimi (*İngiltere*)

1279

Cam ayna (*İngiltere*)

1289

İlk gözlük

1299

Şeker

1307

İlk giyotin (*1 Nisan'da İrlanda'da Murcod Ballagh idam edildi*)

1311

Yazılı ilk dünya tarihi (*İran*)

1331

Savaşta ilk topçu çarpışması

1338

İlk tabanca

1347

İlk baca

1352

İlk parlamento (*İngiltere*)

1389

Sahnelenen ilk komedi (*İtalya'da, Pier Paolo Vergerio, Paulus adlı oyunu oynadı*)

1400

Seri bira üretimi (*Hollanda*)

1405

Metal vida

1414

İlk pasaport,

İlk savaş gemisi (6 silahla donatılan Holy Ghast adlı gemi)

1451

İlk gelir vergisi uygulaması

1454

Basılı ilk takvim (Gutenberg, Maiz)

1456

Basılı ilk İncil (15 Ağustos)

1466

Basılı ilk reklam

1470

Sayfalan numaralı ilk kitap (Sermo ad Populam, Almanya)

1472

Basılan ilk müzik eseri

1473

İlk rehberlik kitabı (Mirabilia Romae, İtalya)

1474

İlk kitap kataloğu (Regiomontanus Yayınevi, Nuremberg)

1478

Basılı ilk harita (Cosmographia, İtalya)

1487

İlk mayın (Serezanelle Kuşatması'nda Cenevizlilerkullandı)

1489

(+) ve (—) işaretlerinin çıkışı

1491

Copyright hakkının kullanımı (Venedik, 10 Ocak)

1495

İlk yemek kitabı (Honesta Volupale, Venedik)

İlk İskoç viskisi

İlk kâğıt fabrikası (İngiltere)

1496

İlk zorunlu eğitim (İskoçya)

1498

İlk diş fırçası

1499

İlk sözlük

1500

İlk Sezaryen ameliyatı

1505

İlk uluslararası posta servisi (Belçika-Avusturya)

1508

İlk tiyatro sahnesi (İtalya)

1509

İlk duvar kâğıdı

1515

Yayınlanan ilk oyun

1519

İlk demiryolu (Almanya)

1522

Dünyanın çevresi gemiyle dolaşıldı (Juan de Elcano, Vittoria adlı gemiyle üç yıllık bir geziden sonra, İspanya'ya döndü "7 Eylül")

1527

İlk örgü

İlk hokey oyunu

1530

İlk sözlük

İlk şişe mantarı

1545

İlk botanik bahçesi

İlk bibliyografya

1546

İlk yasal boşanma

1547

İlk denizcilik sigortası

1548

İlk kapalı tiyatro salonu

1550

İlk soğutucu

1554

İlk kahvehane

İlk komedi oyunu

1556

Tütünün Avrupa'ya gelişi

1565

İlk kurşunkalem

İlk büyükelçi (Raymond de Beccaria, Fransa adına İspanya'ya atandı)

1568

Tapınma özgürlüğünü tanıyan ilk ülke
(*Romanya*)

1573

Patatesin Avrupa'ya ilk gelişi

1574

İlk kitap kapağı

1575

Avrupa'da ilk yumuşak porselen

1576

İlk rasathane (8 Ağustos, Danimarka,
Uraniborg)

1577

İlk rehberlik kitabı (*Description of
England*)

1578

İlk prefabrik ev
İlk gözlük (*Ambroise Pare, Venedik*)

1580

İlk yat

1581

İlk bubi tuzağı

1583

İlk hayat sigortası poliçesi (18 Haziran)

1585

İlk saatli bomba (*Antwerp Kuşatması'nda
Hollandalılar kullandı*)

1588

İlk steno

1589

İlk örgü makinesi
İlk tuvalet

1590

İlk mikroskop (*Hollanda'da Hans ve
Zacharias Janssen tarafından yapıldı*)

1591

İlk yangın sigortası

1594

İlk günlük (*Neu und Alter Schreib
Kalender*)

1597

İlk opera

1599

İlk açık artırma (*Philip von Marnix'in
kitaplığı, Hollanda'da satıldı*)

1600

İlk oratoryo (*Emilio del Cavalieri'nin La
Rappresentazione di Anima e di Corpa
adlı oratoryosu, Roma'da Santa Maria
della Vallicella Kilisesi'nde çalındı*)

1602

İlk karın ameliyatı (*Prag'da, kılıç yutan
Mattheus'un midesindeki hançer, Florian
Mathis tarafından çıkarıldı*)

1603

İngilizce'den çevrilen ilk kitap (1. *James'in
Basilicon Dovon adlı yapıtı, Fransızca ve
Hollandaca'ya çevrildi*)

1605

İlk Noel ağacı
İlk kiralık araba

1608

İlk teleskop

1609

İlk gazete
İlk kuluçka makinesi

1611

Orduda ilk silah (*Danimarka Ordusu*)

1612

İlk gazete ilanı (14 Ekim)

1613

Isı ölçümü (*Günlük ısı ölçümünü ilk kez,
12 Temmuz günü Venedikli Giovan-
Francesco Sagredo, bir Galileo
termometresiyle başlattı*)

1614

Logaritma

1615

Otomotik satış makinesi

1617

Tek yönlü yol uygulaması

1619

İlk zorunlu eğitim yasası (*Weimar Eyaleti
6-12 yaş arasındaki her çocuğa eğitim
zorunluluğu getirdi*)

1620

İlk atlıkarınca (17 Mayıs günü Osmanlı
İmparatorluğu'nun Filibe kentinde
kullanıldı.)

1621

İlk nüfus kayıtları
İlk slide ruler

1623

İlk toplama makinesi (*Wilhelm Schickard, Almanya*)

1624

İlk denizaltı

1627

İlk posta servisi

1631

İlk iş bulma bürosu
(x) işaretinin matematikte ilk kullanımı

1632

İlk bakımevi (*Hospice des Incurables, Paris*)

1637

İlk şemsiye

1643

İlk paket postası (*Paris*)

1644

İlk barometre (*Evangelista Torricelli, Floransa*)

1646

İlk steno kursları

1647

Gemilerde bayrakla haberleşme alfabesi

1650

İlk günlük gazete (*1 Temmuz*)
İlk evlendirme bürosu (*29 Eylül*)
İlk ticaret odası (*Marseilles*)

1653

İlk posta pulu
İlk posta kutusu

1654

İlk meteoroloji dairesi (*Tuscany Vadisi, İtalya*)
İlk havalı pompa

1656

İlk kadın jüri
İlk sarkaçlı saat
İlk dolmakalem

1657

İlk seri ilanlar

1661

Avrupa'da ilk banknot (*16 Temmuz'ta Stockholm Bankası tarafından piyasaya sürüldü*)

İlk yat yarışı

İlk dişçi

1662

İlk otobüs

1663

İlk açık deniz yat yarışı (*12 Ocak'ta Dublin'de yapıldı. Sir William Petty'nin Experiment adlı teknesi birinci oldu*)

1664

İlk tiyatro perdesi (*Japonya'nın Edo kentinde Ichimura-za Tiyatrosu*)

1665

İlk süreli yayın (*Journal des Scavans, 5 Ocak'ta Paris'te, Denys de Sallo tarafından yayınlandı*)

1666

İlk ulusal nüfus sayımı (*Kanada'da New France'da yapıldı ve 3 bin 215 Avrupalının bulunduğu saptandı*)

1667

İlk polis birliği (*Mart*)
İlk sanat sergisi (*9 Nisan*)
İlk kan nakli (*12 Haziran*)
İlk sendika

1669

İlk işadamları derneği (*Civil Club adı altında 19 Kasım'da Londra'da kuruldu*)

1670

İlk tıp dergisi (*Mayıs ayında Leipzig'de yayınlandı*)
İlk magazin dergisi, Mart ayında yayınlandı
İlk yangın hortumu, Amsterdam itfaiye şefi Jan Vander Heiden tarafından yapıldı

1676

İlk yangın sigortası şirketi (*17 Aralık*)

1677

İlk şirketler kataloğu (*Samuel Lee tarafından Londra'da yayınlandı*)

1678

Yahudi dilinde ilk gazete (*Gazeta de Amsterdam adıyla yayınlandı*)

1680

İlk düdüklü tencere (*Denis Papin tarafından Londra'da yapıldı*)

1681

İlk boks maçı (*Albemasle Dükü, açıcısıyla kasabı arasında düzenlendi*)

1683

İlk bakteri (*Antonie van Leeuwenhoek tarafından bulundu*)

1684

Öğretmen yetiştiren ilk kolej (*28 Mayıs günü Fransa'da açıldı*)

1685

İlk konser salonu (*26 Kasım'da Londra'da açıldı*)

1687

İlk kadın romancı

1690

Alfabetik dizinde hazırlanan ilk ansiklopedi

1692

İlk tarımsal yayın (*30 Mart*)

1693

İlk kadın dergisi (*27 Haziran*)

1695

İlk sokak çeşmesi (*Avrupa'da ilk örneği 8 Temmuz'da Sir Samuel Morland tarafından Londra'da açıldı*)
İlk evlenme ilanı (*19 Temmuz*)

1696

İlk grev fonu (*Şapkacılar Sendikası tarafından oluşturuldu*)
İlk zarf (*15 Mayıs*)
İlk akşam gazetesi (*23 Haziran*)
İlk metronom (*Paris*)

1697

İlk paten pabuçları

1698

İlk buharlı makine patentı (*Thomas Savery tarafından 25 Temmuz günü Londra'da alındı*)

İlk polis karakolu

1699

İlk'ler Kitabı'nın ilk yayınlanması
İlk profesyonel diş hekimleri

1700

İlk eşantıyon oyun kâğıtları
İlk eğitim müfettişi

1701

İlk donanma okulu (*14 Ocak'ta Moskova'da açıldı*)

İlk karma jüri

İlk resimli dergi

İlk prezervatif

1702

İlk buharlı makine üretimi (*Thomas Savery*)

Atlantik aşırı ilk posta servisi

1703

İlk resimli gazete ilam (*17 Mart*)

İlk mühendislik okulu

1706

İlk hayat sigortası şirketi

1707

İlk tiyatro dergisi (*The Muses Mercury, Londra*)

İlk karayolu tüneli (*İsviçre*)

1708

İlk diplomatik dokunulmazlık (*Rus Büyükelçisi'nin Londra'da karıştığı bir olayda yaşandı*)

Evlerin numaralandırılması

1709

İlk piyano (*Bartolommeo Cristofori, Floransa'da yaptı*)

İlk tarifeli ABD-İngiltere posta servisi

1710

İlk ev dergisi (*Nisan*)

1712

İlk buhar makinesi pistonu (*İngiltere'de yapıldı*)

1714

İlk yabancı muhabir (*Der Hamburgische gazetesi tarafından Londra'ya atandı*)

1715

İlk dalış takımı (*10 Şubat günü Andrew Becke tarafından Thames Nehri'nde denendi*)

1716

İlk kürek yarışması (*1 Ağustos'ta Thames Nehri'nde yapıldı*)

1717

İlk bale (*2 Mart*)

Fahrenheit termometresi (*Daniel Fahrenheit tarafından Berlin'de geliştirildi*)

1718

İlk denizcilik sigortası şirketi

İlk makineli tüfek (*15 Mayıs*)

1719

İlk boks stadyumu (*Londra'da açılan Figg's Amphitheatre*)

Tam renkli ilk baskı -

1720

İlk yat kulübü

İlk hardal

1721

İlk İngilizce sözlük

1727

Boksta ilk unvan maçı (*James Figg ve Med Sutton arasında 6 Haziran günü Londra'da yapıldı*)

Kulaklıklılı ilk gözlük

İlk trenyolu köprüsü

Kriket oyununun kurallara bağlanması

1729

İlk spor gazetesi (*İngiltere*)

1730

İlk borsa haberleri (*Londra'da yayınlanan Daily Advertises gazetesi tarafından 3 Şubat'tan itibaren verilmeye başlandı*)

1731

İlk piyano kompozisyonu (*Lodorigo Guistini'nin sonatı*)

İlk fener gemisi (*The Nore*)

1732

İlk sakinleştirici (*Thos Dover adlı bir yüzbaşı tarafından, toz halinde üretildi*)

1733

İlk uluslararası boks karşılaşması (*İngiliz Bob Whittaker ile İtalyan Tito Alberto di Carini arasında, 6 Mayıs'ta Londra'da yapıldı. Whittaker kazandı.*)

1734

İlk yangın söndürücü

1741

İlk askeri akademi (*13 Nisan, İngiltere*) - Santigrat ölçekli termometre (*25 Aralık, İsveç*)

İlk yapay madensuyu

1742

İlk kapalı yüzme havuzu

1743

Boks sporunun kurallara bağlanması (*18 Ağustos*)

İlk asansör

İlk açık yüzme havuzu

1747

İlk boks eldivenleri (*Şubat'ta Jack Broughton adlı Londralı tarafından bulundu*)

Arenada ölen ilk matador (*Marcos Saenz, 12 Haziran, Sevil*)

İlk yağmurluk

İlk satranç kulübü

1748

İlk deniz askeri üniforması (*İngiltere*)

Çelik kalem (*Johann Janssen, Almanya*)

1750

İlk üniversite gazetesi (*31 Ocak*)

1751

İlk köşe yazarı (*11 Mart*)

İlk çocuk dergisi (*Haziran*)

1752

İlk renkli resimli dergi (*Londra'da yayınlanan Gentleman's Magazine*)

1754

Tüfek kullanılan ilk savaş (*Fransa-Hindistan Savaşı*)

1755

İlk demir köprü

1756

İlk merkezi istatistik örgütü (*Stockholm'de açıldı*)

1757

İlk sekstant (*Kaptan John Campbell tarafından kullanıldı*)

1758

İlk döner sahne (*22 Aralık'ta Osaka'da Kado-za Kukla Tiyatrosu'nda kullanıldı*)

İlk yüksek ısı fırını

İlk kalpazanlık (*William Waughan adlı İngiliz yaptı ve yakalandı*)

1762

İlk veteriner okulu (*Lyons kentinde açıldı*)

İlk sandviç (*4. Sandwichh Dükü John Mantagu tarafından, 24 saat süren bir oyun sırasında yapıldı*)

1763

İlk çek

İlk boz-yap

1765

İlk restoran

İlk sağır ve dilsizler okulu (*Paris ve Edinburgh'da açıldı*)

İlk yasal kumarhane (*Baden-Baden'de açıldı*)

1769

İlk kooperatif

1770

İlk atsız karayolu taşıtı (*Nicolas Joseph Cugnot tarafından Paris'te yapılan buharlı araba*)

İlk parlamento haberi (*London Evening Post'ta yayınlandı*)

İlk silgi

1771

İlk aşı

1772

İlk seyahat çeki

1774

İlk otel (*Ocak*)

İlk okul gazetesi (*27 Temmuz*)

İlk ticari yayın (*The Buildess Magazine, Londra*)

1775

İlk inşaat şirketi

1776

Savaşta kullanılan ilk denizaltı (*7 Eylül*)

1777

İlk maden gövdeli gemi (*20 Mayıs*)

İlk merkezi ısıtma (*Paris*)

1778

İlk çoğaltma makinesi

1779

Düzenli spor sayfası yayınlayan ilk gazete (*Whitehall Evening Post, Londra*)

Yapay dölleme (*Hayvanlarda*)

1780

İlk pazar gazetesi (*Sunday Monitor, 26 Mart, İngiltere*)

İlk orkestra şefi batonu (*Anselm Weber, Almanya*)

İlk bilyalı yatak (*İngiltere*)

1781

Döner ışıklı ilk deniz feneri (*İsveç'te Carlston Feneri, 1 Ağustos*)

1782

Köle ticaretini yasaklayan ilk ülke (*Avusturya*)

1783

İlk buharlı gemi (*15 Temmuz*)

Pedallı ilk piyano

1784

İlk şarapnel (*İngiliz Ordusu'ndan Teğmen Henry Shrapnel tarafından bulundu*)

1785

Manş üzerinde ilk uçuş (*7 Ocak, balonla*)

İlk körler okulu (*Paris, Ocak*)

İlk balon kazası (*15 Haziran, Bolonya üzerinde François de Rozier öldü*)

İlk moda dergisi

İlk buharlı tekstil makineleri

İlk cankurtaran sandalı

İnsanda ilk yapay dölleme

1786

Körler için ilk kitap

İlk reklam şirketi

1787

İlk bahçecilik gazetesi (*The Botanical Magazine, Londra*)

İlk hırsızlık sigortası (*Londra*)

1788

Günlük akşam gazetesi (*The Star, 3 Mayıs, Londra*)

Deniz savaşında ilk topçu çatışması (*Osmanlı-Rus Harbi*)

1789

İlk burbon viski (*Bourbon'da, Peder Elijah Craig üretti*)

1790

İlk dikiş makinesi (*17 Temmuz*)

Buharlı gemiyle ilk yolcu servisi (*26 Temmuz*)

İlk kol saati

1792

İlk ambulans

1793

İlk hayvanat bahçesi (*Paris, 10 Haziran*)

Kilogramın ilk kullanımı (*Fransa, 1 Ağustos*)

İlk savaş muhabiri

İlk referandum (*Fransa'da yapıldı ve Robespierre'in yeni anayasası 11 bin 600'e karşı 1 milyon 801 bin 918 oyla kabul edildi*)

1794

İlk askeri telgraf (*15 Ağustos'ta Lille'den Paris'e çekildi*)

İlk bilim müzesi (*Paris'te açıldı*)

1795

İlk milli marş (*La Marseillaise, Fransa, 15 Temmuz*)

1796

İlk bale pabuçları
İlk asma köprü
Ambulansın savaşta ilk kullanımı
İlk yüzme kulübü (İsveç)

1797

İlk savaş esirleri kampı
İlk paraşüt

1798

İlk Amerikan sözlüğü
İlk litograf (Münih)

1799

İlk gelir vergisi (9 Ocak)
İlk kadın paraşütçü (Jeanne Garnerin, Paris, 18 Ekim)
İlk jimnazyum (Kopenhag, 5 Kasım)

1800

İlk trenyolu tüneli (Chapel Miltos, İngiltere, 1 Mayıs)
İlk şeker fabrikası Horowitz, Avusturya)
Demir baskı makinesi (Londra)

1801

Vitrinli ilk dükkân (8 Nisan, Londra)
Elektrik iğneli telgraf (Fransa, 5 Kasım)

1803

İlk çocuk kitaplığı (Ocak)

1804

İlk demiryolu lokomotifi (6 Şubat)
Yarıştta at binen ilk kadın (25 Ağustos)

1806

Havadan ilk propaganda (Mayıs)
İlk kopya kâğıdı (7 Ekim)
İlk kokteyl

1807

İlk yolcu treni

1808

İlk sanat eleştirisi (3 Ocak, Examiner gazetesinde, Robert Hunt imzasıyla)
İlk daktilo

1811

Nüfusu 1 milyon aşan ilk kent

1812

İlk polis dedektifi
İlk konserve
İlk pamuk ipliği üretimi

1813

Gazetede ilk satranç köşesi (Liverpool Mercury dergisi, Londra)
İlk buz hokeyi

1814

İlk boks kulübü (Pugilistic Club, Londra, 22 Mayıs)
İlk tarihsel roman (Waverley, Sir Walter Scott, 7 Temmuz)
İlk buharlı savaş gemisi (Demologs, ABD, 29 Ekim)

1815

İlk gaz-metre
İlk peynir fabrikası (İsviçre)

1816

Manş'ın buharlı gemiyle ilk aşılışı (17 Mart)

İlk steteskop

1819

Atlantik'i aşan ilk buharlı gemi (20 Haziran)
Metal gövdeli ilk yolcu gemisi
İlk kantin
Yenebilir ilk çikolata

1821

Doğal gazın ilk kullanımı (New York'ta, sokak ışıklarında)
İlk boks dergisi (The Fancy, Londra)
Ağız armonikası (Berlin)

1823

İlk doğum kontrolü kampanyası (Haziran ayında, Londra'da başladı)
Konuşan bebek ("Anne, baba" diyebilen bebekler, Paris'te yapıldı.)

1824

İlk cankurtaran yeleği (30 Nisan 'da İskoçyalı kaptan John Franklin yaptı).
İlk kamuoyu araştırması (24 Temmuz)
İlk lastik balon

1826

İlk doğum kontrolü kitabı (Şubat ayında, Londra'da yayınlandı)
İlk poşet çay
Doğadan bir görüntü veren ilk fotoğraf
İlk gaz sobası
İdam cezasının kaldırılması

1827

İlk kibrit (7 Nisan)

1828

Demiryolunda ilk ölüm
Kakaonun Avrupa'ya gelişi

1829

Tam sayfa ilk gazete ilanı (1 Ocak)
Üniformalı ilk polis birliği (12 Mart)
İlk otobüs

Banyolu ilk otel odası (16 Ekim)

İlk kutlama kartları

1830

İlk tren istasyonu (Baltimore, 7 Ocak)

İlk buharlı itfaiye aracı (Londra, 5 Şubat)

Buharlı ilk yolcu treni (6 Mayıs)

İlk çim biçme makinesi üretimi (18 Mayıs)

Görevde öldürülen ilk polis (29 Haziran)

Kazada can veren ilk tren yolcusu (15 Eylül)

Trenle taşınan ilk posta (11 Kasım)

İlk kör piyanist (Claude Montal, Paris)

İlk elastik

İlk amatör tiyatro topluluğu (Cambridge Üniversitesi)

İlk parafin üretimi (Almanya ve Çekoslovakya'da gerçekleştirildi)

1831

İlk askeri tren (30 Haziran)

Elektrik transformatörü (Michael Faraday, Londra, 29 Ağustos)

Atlantik'i buhar gücüyle aşan ilk gemi (4 Eylül)

İlk dişçi koltuğu (Londra)

1832

İlk bale giysisi (12 Mart)

İlk dinamo (Paris, 3 Eylül)

Tirajı 100 bini aşan ilk gazete (Penny Magazine, Londra).

İlk spor yazarı (William Trotter Porter, Baltimore Traveller gazetesi)

1833

Full-time çalışan ilk itfaiye birliği (1 Ocak)

İlk özel dedektiflik bürosu

1834

Kendinden yapışkan ilk posta pulu (Ağustos)

Atsız bir arabanın yol açtığı ilk kaza (John Scott Russel, buharlı arabasıyla İngiltere'de 5 kişiyi ezdi, 29 Temmuz)

İlk demiryolu sinyalizasyonu

İlk körler derneği

İlk poker (Mississippi Nehri üzerinde bir gemide oynandı)

1835

Gazetede ilk satranç köşesi (Bell's Life in London, 4 Ocak)

İlk devlet demiryolu (Belçika, 5 Mayıs)

İlk elektrik ampülü (25 Temmuz)

İlk jinekoloji koğuşu (Dublin, Rotunda Hastanesi)

"Sağdan gidiniz" kuralının ilk uygulaması (Fransa)

1836

İlk özel eğitilmiş hemşire (Almanya, 20 Ekim)

İlk satranç dergisi (La Palamede, Paris)

İlk yataklı vagon

1837

Körler için ilk dergi (ABD, Ocak)

İlk elektrik motoru (25 Şubat)

İlk tren biletleri (İngiltere, Nisan)

İlk paraşüt kazası (Robert Cocking'in ölümü, İngiltere, 24 Temmuz)

İlk yüzme yarışı (6 Ağustos, Londra)

İlk galvanize demir (25 Ağustos, Londra)

İlk kadınlar koleji (8 Kasım)

İlk haber ajansı (Agence Havas, Paris)

1838

Mors alfabesinin geliştirilmesi (New Jersey, ABD, 8 Ocak)

İlk hazır zarf (1 Kasım)

1839

Ay'ın ilk fotoğrafı (Louis Daguerre, Paris, 2 Ocak)

İlk fotoğraf sergisi (Paris, 24 Haziran)

İlk istasyon oteli (Eylül)

İlk vulkanize kauçuk (Charles Goodyear, ABD, Aralık)

Yapay ışıkla ilk fotoğraf (Londra, Aralık)

İlk metal gövdeli savaş gemisi

İlk elektrikli lokomotif

İlk bisiklet

İlk mikrofilm

İlk yapay gübre

1840

İlk dişçilik okulu (İngiltere, 1 Şubat)

İlk fotoğraf stüdyosu (4 Mart)

İlk pul koleksiyoncusu

Trenlerde ilk grup ve öğrenci indirimi

İlk müzik-hol

İlk fotoğrafçılık derneği

Kayakla ilk yüksek atlayış (Norveç)

Saksofon (Belçikalı Adolphe Sax buldu)

İlk çıplak fotoğraf (Paris'te, N.P.

Lerebouis çekti)

1841

İlk dedektif öyküsü

Üç boyutlu ilk fotoğraf

İlk sıkmalı tüp

İlk ekspres tren seferi

Elektrikli ilk sokak lambası

İlk futbol kulübü

1842

İlk anestezi (30 Mart)
İlk çamaşırhane
İlk tam sayfa resimli gazete ilanı (10 Temmuz)

1843

Tiyatroda ilk matine (New York, 25 Aralık)
İlk kayak yarışması (Trömso, Norveç)
İlk sabun tozu
Üretilen ilk sigara
İlk kadın fotoğrafçı

1844

İlk basın telgrafı
Hotelde ilk balayı daireisi
İlk air condition

1845

İlk havalı (pnömatik) lastik (10 Aralık)
İlk eronatik dergisi (The Bolloon, Londra)
İlk reklam takvimi (New York'ta Auburn Sigorta Şirketi bastırıldı)
İlk kabartma tozu

1846

İlk sahra gazetesi (6 Haziran)
İlk beyzbol maçı (New Jersey, 19 Haziran, Nine-Knickerbocker)
İlk dergi fotoğrafı (Haziran)
İlk haki üniforma
İlk savaş fotoğrafı

1847

Çift katlı otobüs (Nisan)
İlk komünist partisi (1 Haziran)
İlk fotoğraf dergisi (Le Daguerrotype, Paris)
Bağımsızlığını kazanan ilk Afrika ülkesi (Liberya, 26 Temmuz)
İlk taksimetre (Londra)

1848

İlk medyumlar (31 Mart)
İlk beyaz olmayan parlamenter (22 Ağustos)
Gazetede ilk hava raporu (31 Ağustos)
İlk çiklet
İlk model uçak
İlk emniyet kemeri

1849

İlk kadın doktor
İlk uluslararası yat yarışı (Bermuda, 8 Mayıs)
İlk kaza sigortası
İlk telefon
İlk satranç turnuvası
İlk kuru temizleme

1850

İlk resimli posta pulu (1 Ocak)
İlk tren feribotu (7 Şubat)
İlk blucin
İlk soğutma tesisi

1851

Uluslararası sergi (1 Mayıs, Londra)
İlk kokteyl salonu
İlk dondurma fabrikası
Ev tipi ilk dikiş makinesi
İlk oftalmoskop

1852

İlk erkekler genel tuvaleti (2 Şubat)
İlk bayanlar genel tuvaleti (11 Şubat)
İlk yivli ağızlı şişe (F. Joseph Beltzung, Fransa, 15 Nisan)
Elektrikli ilk alarm sistemi (ABD, 28 Nisan)

İlk hava gemisi
İlk akordeon (M. Bouton, Paris)
İlk işçi kulübü
İlk pul albümü
İlk model (Bayan Marie Worth)

1853

İlk akvaryum (21 Mayıs, Londra Hayvanat Bahçesi)
Otelde ilk bayan garson
İlk cips
İlk deri altı şırınga (Fransız Charles Gabriel Pravaz buldu)

1854

Kenarları tırtıllı ilk posta pulu
İlk bebek yarışması (14 Ekim)
İlk su yumuşatma tesisleri (İngiltere)
İlk parafin lambası

1855

İlk kompütür
İlk sismograf (Deprem kayıt aygıtı, İtalyan Luigi Palmici tarafından bulundu)

1856

İlk yapay solunum (Londra, 12 Nisan, St. George's Hastanesi)
İlk sekiz saat çalışma hakkı (21 Mayıs'ta Avustralya'da tanındı)
İlk dedektif romanı
İlk sualtı fotoğrafı

1857

Jokerli ilk oyun kâğıdı
Körler için ilk kitaplık

1858

Uluslararası ilk yüzme yarışması (9 Şubat, Melbourne)

Elektrikli ilk hırsız alarmı
İlk çelik gemi
Ucu silgili ilk kurşunkalem
İlk parmak izleri
İlk tonik
Havadan ilk fotoğraf
Elektrikle çalışan ilk deniz feneri
Asfaltlanan ilk cadde (*Paris*)
Sigara içen ilk kadın
İlkevcilkuşyarışması

İlk menajerlik bürosu

1859

İlk moda dergisi (*Ocak*)
İlk işçi partisi (*22 Mart*)
İlk köpek yarışması
Elektriğin, evde ilk kullanımı (*Temmuz*)
İlk işçi milletvekili
İlk Pulmann vagon
İlk trapez gösterisi
İlk gezici kitaplık
İlk çocuk bahçesi

1860

İlk güneş tutulması resmi (*8 Temmuz, ispanya, Fr. Secchi çekti*)
İçten patlamalı motor üretimi
İlk Dry Martini

1861

İlk fırtına uyarısı
İlk renkli fotoğraf
İlk hava tahmini
İlk posta kartı

1862

İlk pul kataloğu
İlk otomobil
İlk pul dergisi
İlk termoplastik
İlk yaya geçidi

1863

İlk metro (*10 Ocak*)
İlk faksimile (*16 Şubat*)
Uluslararası ilk Kızılhaç Örgütü (*17 Şubat*)
İlk atletizm kulübü (*Haziran*)
İlk ağır siklet boks şampiyonası (*8 Aralık'ta İngiliz Tom King, ABD'li John C. Heenan'ı yendi*)
İlk restoran-vagon
İlk petrol tankeri
İlk hastane treni
İlk dinamit

1864

Denizaltı tarafından batırılan ilk gemi (*17 Şubat*)
İlk etsuyu özü

İlk motorlu tekne
İlk polis kaskı
İlk balina gemisi

1865

İlk hız limiti (*5 Temmuz*)
İlk kadın doktor (*28 Eylül*)
İlk petrol boru hattı (*Ekim*)
İlk cep çakmağı (*7 Kasım*)
İlk pul müzayedesesi (*29 Aralık, Paris*)
İlk hediye kuponu

1866

İlk kadın dişçi (*21 Şubat*)
İlk çelik köprü (*Paris*)

1867

Mikropsuz ortamda yapılan ilk ameliyat (*17 Haziran, İskoçya*)
Mans'ı kanoyla ilk geçiş (*19 Ağustos*)
Parlamento seçimlerinde oy veren ilk kadın (*26 Kasım*)
Otomatik satış makinesi

1868

Kadınlararası ilk bisiklet yarışı (*Fransa, 1 Kasım*)
İlk kapalı salon atletizm yarışmaları (*11 Kasım*)
İlk trafik lambası (*10 Aralık*)
İlk resimli çikolata kutusu
İlk torpido
İlk holding (*Pennsylvania Co.*)
İlk futbol turnuvası (*İngiltere*)

1869

Uluslararası ilk bisiklet yarışı (*6 Mart, Londra*)
İlk krematör (*10 Mart*)
İlk bisiklet dergisi (*La Velocipède Illustré, Paris, 19 Haziran*)
İlk margarin (*15 Temmuz*)

1870

İlk kadın borsa bankeri (*19 Ocak*)
İlk tüp geçit (*2 Ağustos*)
İlk daktilo üretimi (*Ekim*)
Tümüyle metal gövdeli ilk bisiklet

1871

İlk yarım ton fotoğraf (*Mayıs*)
İlk postayla sipariş servisi (*15 Eylül*)
İlk kadınlar kulübü
Sirkte ilk güvenlik ağı
İlk rüzgâr tüneli

1872

İlk ulusal park (*Yellowstone, 1 Mart*)
İlk futbol kupa finali (*Londra, 16 Mart, Wanderers: 1—Royal Engineers: 0*)

Resimli ilk posta kartı
Yehova Şahitleri'nin çıkışı

1873

İlk cep sözlüğü
İlk gazete fotoğrafı (2 Aralık)
İlk daktilo mağazası

1874

Fidye için kaçırılan ilk çocuk (*Charley Ross, 1 Temmuz, ABD*)
İlk DDT (1 Ağustos, Fransa)
İlk yaz okulu (*New York, 4 Ağustos*)
İlk bayan bisikleti

1875

İlk silahsızlanma kampanyası (*Barış Derneği, Liverpool, 23 Ocak*)
Manş'ın yüzülerek ilk geçilişi (24-25 Ağustos, *Matthews Webb, 22 saat*)
Elektrikle aydınlatılan ilk fabrika (*Almanya*)
İlk telif ajansı
İlk daktilo memuresi
Elektrikle aydınlatılan ilk istasyon (*Gare du Nord, Paris*)

1876

İlk krematoryum (22 Ocak)
Atlantik'i tek kolla yüzme (*Alfred Johnson, 11 Ağustos, 57 gün*)
İlk cinsel eğitim

1877

Uzun mesafeli ilk telefon görüşmesi (292 Km, 3 Nisan)
İlk telefon santrali (17 Mayıs)
İlk torpido bot (*HMS Lightning, Mayıs, İngiltere*)
İlk fonograf (6 Aralık)
Savaşta ilk telefon kullanımı (*Hindistan*)
İlk daktilo kursu
Kızılay Derneği'nin kuruluşu (*Türkiye*)

1878

Torpidoyla batırılan ilk gemi (25 Ocak, *Batum'da Türk gemisi*)
İlk full-time santral görevlisi (28 Ocak)
İlk fonograf üretimi (24 Nisan)
İlk donmuş et (*Le Havre'dan Buenos Aires'e gönderildi, 7 Mayıs*)
Kadın santral görevlisi
Esperanto'nun çıkışı (17 Aralık)
Kadın polisiye yazarı

1879

İlk karavan tatili (29 Ocak)
İlk mağazalar zinciri (22 Şubat)
Sakarin (27 Şubat'ta *Baltimore'da, Johns Hopkins Üniversitesi'nde Constantine*

Fahlberg ve Prof. Ira Remsen tarafından bulundu)

Asansör takılan ilk işhanı (*Eylül*)
Telefonlara numara verilmesi

1880

İlk radyo-telefon
Telefonla cepheden haber veren ilk savaş muhabiri (19 Nisan)
Elektrikli asansör
Minyatür elektrik motoru
Erkek kol saati

1881

İlk sosyalist parti (8 Haziran, *İngiltere*)
Madenci lambası (8 Haziran, *İngiltere*)
Stereofonik ses sistemi (30 Ağustos, *Fransa*)
Elektrik santrali (1 Ekim)
İlk hidrolik ekskavator

1882

Yeraltı telefon kablosu (16 Nisan, *ABD*)
İlk trolleybüs (27 Nisan, *Berlin*)
Elektrikli ütü (6 Haziran, *New York*)
Elektrik mühendisliği okulu (1 Temmuz, *Londra*)
Elektrikle aydınlatılan ilk Noel ağacı (*Aralık*)
Elektrikli vantilatör
Donanma eğitim gemisi (*George Stage, Danimarka*)
Judo (*Tokyo'da, Kodokan Enstitüsü'nde, Dr. Jigoro Kano geliştirdi*)

1883

İlk benzinli otomobil
İlk polis koleji (Paris)
İlk buji (Paris)

1884

İlk reklam yarışması (*Mart, ABD*)
İlk lokal anestezi (15 Eylül)
Jetonlu tartı makinesi (13 Aralık)
Buhar türbini
İlk mikrofilm kitaplığı (Paris)

1885

İlk apandis ameliyatı 4 Ocak)
İlk profesyonel futbol ligi (*İngiltere, 20 Haziran*)
Eldivenle yapılan ilk ağır siklet dünya boks şampiyonluğu maçı (29 Ağustos, *Cincinnati, John L. Sullivan "ABD", ile Dominick McCaffery'yi "ABD" yendi*)
İlk self-servis kafeterya (4 Eylül, *New York*)
İlk benzin pompası (5 Eylül)

İlk motosiklet (*W Kasım*)
İlk güneş gözlüğü (*Philadelphia*)

1886

İlk Coca Cola (*29 Mart, ABD*)
İlk benzin motorlu tekne (*Ağustos*)
İlk kadın yontusu (*11 Ekim*)
Briçin çıkışı
Torpido yüklü denizaltı
Otomatik bilet makinesi

1887

Başkentler arasında ilk telefon bağlantısı
(*Paris-Brüksel, 24 Şubat*)
İlk kadın belediye başkanı (*17 Mart*)
İlk motor yarışı (*20 Nisan*)
İlk hatıra pulu (*Temmuz*)
İlk reklam fotoğrafı (*11 Kasım*)
İlk sosyalist parlamenter
İlk elektrokardiyogram
İlk elektrikli ısıtıcı
İlk Esperanto metin
İlk kontakt lens

1888

İlk toplama makinesi (*Ocak*)
Politik karikatür yayınlanması (*2 Şubat*)
Havalı bisiklet lastiği (*28 Şubat*)
İlk haber fotoğrafı (*10 Mart, Illustrated London News*)
Otomobil üretimi (*16 Mart*)
Yuvarlak plak çalabilen pikap (*16 Mayıs*)
İlk güzellik yarışması (*19 Eylül*)
İlk sinema filmi (*Ekim*)
İlk foto-finiş aygıtı (*New Jersey*)
İlk otobüs
İlk motor bayii

1889

İlk motorlu araç vergisi (*1 Ocak*)
Bilgi işleyebilen ilk kompütür (*8 Ocak*)
Havalı lastikli ilk yarış bisikleti (*Belfast, 18 Mayıs*)
Esperanto gazete (*Nuremberg, 1 Eylül*)
İlk müzik kutusu (*23 Kasım*)
Yaratıcı reklam ajansı
İlk benzinli traktör
İlk elektrikli fırın
İlk açlık grevi
İlk bulaşık makinesi
İlk jetonlu telefon
Elektrikli ilk dikiş makinesi

1890

Futbolda ilk kale ağları (*İngiltere, 1 Ocak*)
İlk elektrikli sandalye (*6 Ağustos*)
İlk elektrikli metro (*4 Kasım*)

İlk epidiyaskop

1891

İlk emekli maaşı (*1 Ocak*)
İlk plak dergisi (*Phonogram, ABD, 1 Ocak*)
İlk telefon link hattı (*Londra-Paris, 1 Nisan*)
İlk pul makinesi (*Mayıs*)
İlk moda fotoğrafı (*4 Kasım*)
İlk küvöz
İlk plak katalogu
İlk dış macunu tüpü

1892

İlk basketbol kuralları (*15 Ocak*)
Poliste ilk parmak izi bürosu (*31 Mart*)
İlk otomatik telefon görüşmesi (*3 Kasım*)
Futbolda ilk büyük transfer (*Aston Villa, Willie Groves için 100sterlin ödedi*)
İlk psiko-analiz (*Sigmund Freud, Viyana'da yaptı*)
İlk seyyar banka (*Yeni Zelanda*)
İlk termos (*İngiltere*)
İlk kadın sürücü

1893

İlk film stüdyosu (*1 Şubat*)
İlk yakın çekim (*2 Şubat*)
Hızı saatte 100 mili aşan ilk tren (*9 Mayıs, Sirakuza, 102.8 m/s*)
İlk dizel motoru (*10 Ağustos*)
İlk park yasakları (*14 Ağustos*)
İlk plakalar (*14 Ağustos*)
İlk ehliyet (*14 Ağustos*)
İlk destroyer (*28 Ekim*)
İlk renkli gazete ilavesi (*19 Kasım*)
İlk fermuar

1894

İlk striptiz (*13 Mart*)
Sinema filmlerinin ilk ticari gösterimi (*14 Nisan*)
İlk spor filmi (*14 Haziran*)
Deniz aşırı ilk futbol deplasmanı (*Sunderland FC, ABD'ye gitti*)

1895

Soyluluk unvanı alan ilk tiyatrocu (*24 Mayıs*)
İlk benzinli motor yarışı (*11 Haziran*)
İlk haber filmi (*20 Haziran*)
İlk film aktörü (*28 Ağustos*)
İlk komedi filmi (*28 Aralık*)
X ışınlarının tıpta ilk kullanımı (*Viyana, 28 Aralık*)
İlk servis istasyonu

Otomobil kullanan ilk doktor
İlk kadın futbol kulübü (*İngiltere*)
İlk voleybol (*ABD*)

1896

Aşırı hızdan ceza yiyen ilk sürücü (*28 Ocak*)
İlk ışın tedavisi (*Chicago, 29 Ocak*)
İlk kiralık araba (*Ocak*)
İlk modern olimpiyatlar (*Atina, 6 Nisan*)
Sinemada ilk öpüşme sahnesi
İlk sinema (*26 Haziran*)
İlk araba hırsızlığı (*9 Haziran*)
İlk otomobil kazası (*17 Ağustos*)
İlk kalp ameliyatı (*9 Eylül*)
İlk motosiklet yarışı (*20 Eylül*)
İlk otomobil sigortası (*2 Kasım*)
İlk film dergisi (*Phonoscope, New York, 15 Kasım*)
Yapay ışık kullanılan ilk stüdyo (*Kasım*)
İlk radyo (*12 Aralık*)
İlk taksi
İlk IQ testi
İlk numara kadranlı telefon

1897

Geniş ekranlı ilk film (*17 Mart*)
İlk röntgen filmi (*Glasgow'da Dr. Macintyre, bir kurbağanın dizini çekti.*)
Filme alınan ilk savaş (*Türk-Yunan Savaşı, Nisan*)
İlk taksimetre (*Mayıs*)
İlk reklam filmi (*5 Ağustos*)
İlk sarhoş sürücü (*10 Eylül*)
İlk radyo istasyonu (*Kasım*)
İlk kiralık kostümcü
İlk plak kayıt stüdyosu
İlk portatif daktilo

1898

Öldürülen ilk şoför (*12 Şubat*)
İlk tampon (*21 Mayıs*)
Ehliyet alan ilk kadın (*Mayıs*)
Dikenli telden çitler
İlk posta kamyonu (*17 Haziran*)
İlk kadın mimar
İlk profesyonel basketbol ligi (*ABD*)
İlk hoparlör
İlk masatenisi
İlk ağır çekim film
İlk Pepsi-Cola

1899

İlk motosiklet kazası (*11 Şubat*)
İlk radyo imdat çağırısı (*17 Mart*)
Orduda motosikletlerin ilk kullanımı (*30 Mart*)

İlk aspirin üretimi (*Mayıs*)
İlk yürüyen merdiven (*9 Haziran*)
İlk garaj
İlk polis köpeği
İlk periskop

1900

İlk otoyol (*1 Ocak*)
İlk sesli film (*15 Nisan*)
Uluslararası ilk otomobil yarışı (*14 Haziran*)
İlk senaryo
İlk kadın film yönetmeni (*Alice Guy, Fransa*)

1901

Çok katlı ilk araba parkı (*Mayıs*)
İlk kulaklık (*İşitme aygıtı*)
İlk jilet
İlk Nobel ödülleri (*12 Aralık*)
İlk tenis turnuvası (*14 Aralık*)
İlk kalp masajı *Norveç, Dr. Kristian Igelsrud*)
İlk fan kulübü
İlk yoğun otomobil üretimi
İlk elektrikli radyo
İlk otomatik süpürge

1902

İlk motosiklet dergisi (*Londra, 17 Şubat*)
Otomatik demiryolu sinyalizasyonu
Uluslararası Adalet Divanı'nın kuruluşu (*Labtey*)
Kauçuk kaplı tenis raketi
Oşkin oyunu
Oyuncak ayı "Teddy"
Kiralık filmler

1903

Telefon kulübesi (*Mayıs*)
İlk kovboy filmi "Western" (*21 Eylül*)
İlk çocuk tiyatrosu (*New York, Eylül*)
Halkla ilişkiler bürosu
İlk polis otosu
İlk uyku hapı (*A.G. Bayer, Almanya*)

1904

Gazete fotoğrafçılığının kuruluşu
İlk zırhlı askeri araç üretimi (*Austro-Daimler*)
Off-set baskı makinesi
İlk uzunçalar
Çift taraflı ilk plaklar
İlk jeotermal enerji santrali (*Tuscany, İtalya*)

1905

İlk sörf kulübü (*Hui Nahlu Sörf Kulübü, Hawaii*)
İlk otomatik seçmeli müzik kutusu
İlk helikopter
İlk benzin istasyonu
Motosikletli ilk polis devriyesi
İlk portatif elektrik süpürgesi
İlk otomatik pul satma aygıtı

1906

Havalı tekerlekli ilk uçak
İlk Grand-Prix otomobil yarışı (26 Haziran)
İlk korna
İlk uçak yapım şirketi
İlk radyo yayını
İlk dizel denizaltılar
İlk çizgi film
İlk film müziği

1907

İlk kadın milletvekili (15 Mart)
İlk model-uçak yarışması (Mart)
İlk Anneler Günü (10 Mayıs'ta Anna Jarvis tarafından kuruldu)
İlk deterjan (*Persil, 6 Haziran, Almanya*)
İlk hava kuvveti (1 Temmuz)
Dizel motorlu ilk gemi (*Djelo adlı Rus tankeri*)
İlk elektrikli çamaşır makinesi
İlk fotokopi aygıtı

1908

İlk izci birliği (26 Ocak)
İlk radyo dergisi (*Modern Electrics, New York, Nisan*)
İlk takviyeli otomobil (30 Mayıs)
İlk uluslararası futbol karşılaşması (6 Haziran, Viyana, İngiltere: 6-Avusturya: 1)
İlk film eleştirisi (Haziran)
İlk kadın uçak yolcusu
İlk uçak kazası
Havadan çekilen ilk film
İlk korku filmi

1909

İlk renkli film (26 Şubat)
İlk kemoterapik ilaç (*Salvarsan 606, Frankfurt, Mayıs*)
İlk dizel motorlu yolcu gemisi (*Romanya, 24 Haziran*)
İlk askeri uçak (2 Ağustos)
İlk kadın pilot (22 Ekim)

İlk hava subayı (26 Ekim)
Uçaktan çekilen ilk fotoğraf
İlk dizel savaş gemileri (*Rus donanmasındaki "Kars" ve "Ardahan" adlı gemiler*)
İlk sutyen
İlk toplu Noel ağacı
İlk kadın otobüs bileti
İlk planör kulübü

1910

İlk pilot lisansı (1 Ocak)
İlk opera yayını (13 Ocak)
İlk havadan bilgi toplama (9 Haziran)
İlk Babalar Günü (19 Haziran)
Uçakta ilk telsiz (27 Ağustos)
İlk kadın polis (12 Eylül)
Gemiden havalanan ilk uçak (14 Kasım)
İlk neon aydınlatması (3 Aralık)
İlk sentetik çorap
İlk günlük radyo yayını
İlk elektrikli mikser

1911

Uçaktan atılan ilk bomba (7 Ocak, San Francisco)
Gemiye inen ilk uçak (18 Ocak)
İlk uçak postası (18 Şubat)
İlk charter uçuşu (28 Haziran)
İlk cam sileceği (5 Temmuz)
Savaşta kullanılan ilk uçak (23 Ekim)
İlk hava saldırısı (*Libya, 1 Kasım*)
İlk renkli Western filmi (*Fate, İngiltere*)
İlk portatif askeri telsiz
Yol kenarlarındaki ilk beyaz çizgiler
İlk film senaryosu

1912

Uçaktan yapılan ilk propaganda (15 Ocak)
Havadan ilk keşif fotoğrafı (24 Şubat)
Uçaktan paraşütle ilk atlayış (1 Mart)
Uçak savaşında ilk olay (31 Mart)
Hareket halindeki bir gemiden kalkan ilk uçak (18 Mayıs)
İlk motor müzesi (31 Mayıs)
Savaşta kullanılan ilk motorlu ambulans (8 Haziran)
Savaşta tutsak düşen ilk pilot (11 Eylül)
Üç renkli ilk film (15 Kasım)
Savaşta ölen ilk pilot (Kasım)
İlk uçak gemisi
İlk briç oyunu
İlk film ödülleri
Neon ışıklı ilk reklam panosu
İlk dizel lokomotif

Self servisle alışveriş yapılan ilk mağaza

1913

Otomatik totalizatör (*Mart*)
İlk film arşivi (*9 Nisan*)
Dört motorlu ilk uçak (*Grand, Rusya, 13 Mayıs*)
Uçaktan paraşütle atlayan ilk kadın (*21 Haziran*)
Renkli ve sesli ilk film (*Haziran*)
İlk paslanmaz çelik üretimi (*İngiltere, 20 Ağustos*)
İlk otomatik pilot (*New York, Ağustos*)
İlk çapraz bilmece (*21 Aralık*)
İlk portatif gramofon
Plağa alınan ilk senfoni
İlk hafif makineli (*ABD*)
Çizgi filmlerin ilk hayvan kahramanı

1914

İlk havayolu hattı (*1 Ocak*)
Uçakta ilk yemek servisi (*29 Haziran*)
İlk hava çarpışması
İlk gözyaşı gazı
Sualtında ilk film çekimi
35 mm'lik kamera
Havadan kargo nakli
Foxtrot dansının çıkışı
Sentetik kauçuk
Plak kitaplığı

1915

Savaşta kullanılan ilk gaz (*Gözyaşı gazı, 3 Ocak, Bolimav'da Ruslara karşı Almanlar kullandı*)
İlk alev tabancaları (*26 Şubat'ta, Malancourt'ta Almanlar Fransızlara karşı kullandı*)
İlk gaz maskesi (*İngiltere, Sir Robert Davis, Mayıs*)
İlk tank (*İngiltere, 8 Eylül*)
Atlantik aşırı doğrudan ilk radyo-telefon iletişimi (*21 Ekim*)
İlk güdümlü füze (*ABD*)
İlk caz orkestrasyonu

1916

Uçakta ilk radyo-telefon (*Şubat*)
Tankın savaşta ilk kullanımı
İlk doğum kontrol kliniği
Beyazperdede ilk çıplak sanatçı (*Annette Kellerman, 17 Ekim*)

İlk rehber köpekler
İlk takma kirpik (*ABD*)
İlk oje (*ABD*)

1917

İlk technicolor film (*Şubat*)
İlk caz plağı (*7 Mart*)
İlk hava postası pulu (*Mayıs*)
Uluslararası ilk uçak postası (*Mayıs*)
İlk teleks servisi (*ABD*)
İlk kadın bakan
İlk komünist hükümet
İlk uzun metraj çizgi film

1918

İlk tank çarpışması (*24 Nisan, Fransa*)
Tümü metal alaşımlı ilk uçak (*Junkers, Almanya*)
İlk tanksavar (*13 mm T-Gewehr 18, Almanya*)

1920

İlk renkli çizgi film (*8 Şubat*)
Orkestra konseri yayını (*Nisan*)
Kamuya açık ilk radyo-telefon servisi (*16 Temmuz*)
İlk haber yayını (*20 Ağustos*)
Radyo programlarının gazetede ilk yayını (*20 Ağustos*)
İlk sivil uçak felaketi (*14 Aralık*)
İlk hidrolik otomobil freni
İlk çıplaklar kampı (*Almanya*)
Kürtajın serbest bırakılması
Kiralık ilk karavan

1921

Radyoda ilk hava raporu (*3 Ocak*)
Radyoda ilk spor programı (*11 Nisan*)
Insulin'in bulunuşu (*27 Temmuz*)
Havadan tarımsal ilaçlama (*3 Ağustos*)
Mayolu güzellik yarışması (*7 Eylül*)
İlk pazar-araştırma şirketi (*ABD*)
İlk toplama kampı
Radyoda ilk çocuk programı
Dizel motorlu trenlerin sefere konması
Üç boyutlu ilk renkli film

1922

İlk slalom yarışı (*6 Ocak, İsviçre*)
İnsulinle tedavi edilen ilk şeker hastası (*11 Ocak*)
İlk kabin memuru (*2 Nisan*)
İlk otomobil radyosu (*Mayıs*)
İlk radyo oyunu (*3 Ağustos*)

Radyoda ilk reklam (14 Ağustos)
İlk BBC programı (14 Kasım)
İlk nakliye uçağı (30 Kasım)
9.5 mm'lik gösterici (Aralık)
Metroda ilk otomatik kapı

1923

Radyoda konuşan ilk parlamenter (22 Şubat)
İlk canlı caz konseri (Boston, 14 Nisan)
Wembley'de ilk kupa finali (28 Nisan, Wanderers: 2- Westham: 0)
Havadan askeri birlik nakli (Nisan)
16 mm'lik kamera (5 Temmuz)
İlk dizel kamyon (Ağustos)
Grand Prix kazanan ilk takviyeli yarış otomobili (9 Eylül)
İlk kadın işçi milletvekili (6 Kasım)
9.5 mm'lik kamera (Kasım)
İlk buldozer (ABD)
Elektrikli cam sileceğı

1924

İlk gaz odası (8 Şubat)
İleriye doğru uçabilen ilk helikopter (14 Nisan)
İlk kokteyl parti (26 Nisan)
İlk kadın büyükelçi
İlk Leica fotoğraf makinesi (Almanya)

1925

BBC'de istek programı (8 Ocak)
Borsada ilk kadın üye
Açık yarışa katılan ilk kadın jokey (8 Ekim)
İlk motel (12 Aralık)
İlk demiryolu müzesi (İngiltere)
Uzun metrajlı ilk sesli film
Tümüyle elektrikli ilk gramofon
İlk renkli reklam filmi

1926

İlk sanat sineması (14 Ocak)
TV'nin halka ilk tanıtımı (27 Ocak)
Sıvı yakıtlı ilk roket (ABD, 16 Mart)
Yön belirleyen yol çizgileri (22 Mart)
Elektrikli ekmek kızartma makinesi (ABD)
Manş'ı yüzerek geçen ilk kadın (ABD'li Gertrude Ederle, 6 Ağustos, 14 saat 34 dakika)
İlk gizli kamera (ABD)
Buharlı ev tipi ütü (ABD)

1927

Atlantik'i aşan ilk yolcu uçağı (4 Haziran)
Renkli alınan ilk tele-foto (26 Haziran)
İlk disk-jokey (7 Temmuz)
Uçakta, 1. ve 2. mevki uygulaması (Ekim)
Atletizmde çıkış kutuları
Elektrikli müzik kutusu
Elektronik TV sistemi

1928

Atlantik aşırı TV yayını (9 Şubat)
Amatör film yarışması (15 Şubat)
İlk TV dergisi (Television, Londra, Mart)
Plağı otomatik olarak değiştiren gramofon (Nisan)
İlk televizyon servisi (11 Mayıs)
İlk TV alıcısı üretimi (Haziran)
İlk renkli TV yayını (3 Temmuz)
16 mm renkli film (Temmuz)
TV'de ilk haberler (22 Ağustos)
İlk TV oyunu (11 Eylül)
Penisilinin bulunuşu (Eylül)
Yapay akciğer (12 Ekim)
TV belgeseli (Ekim)
İlk sesli Western (25 Aralık)
İlk TV kaydı

1929

Penisilinin ilk klinik kullanımı (9 Ocak)
İlk akademi ödülleri (16 Mayıs)
Uzun metrajlı ilk sesli ve renkli film (28 Mayıs)
TV'de gösterilen ilk film (19 Ağustos)
TV'de ilk bale
İlk senkromeşli arabalar (Cadillac, La Salle)
İlk teyp
İlk TV-telefon
İlk station-wagon (ABD, Ford Model A)

1930

İlk dondurulmuş besin (6 Mart)
Gazetede TV programları (Daily Express, 11 Nisan)
İlk TV röportajı (29 Nisan)
İlk hostes (15 Mayıs)
Futbolda ilk Dünya Kupası finali (30 Temmuz, Montevideo, Uruguay: 4-Arjantin: 2)
Uluslararası ilk brıç karşılaşması (15 Eylül)
İlk TV reklamı (5 Kasım)
TV için yapılan ilk film
İlk süpermarket
İlk dizel traktör

1931

Elektrikli traş makinesi (18 Mart, Schick, ABD)
TV'de ilk harici yayın (8 Mayıs)
Sigara paketlerine telefon ambalaj (Mayıs)
Manş'ı planörle ilk aşı (19 Haziran)
Sözleşmeli ilk TV sanatçısı (21 Temmuz)
TV'de ilk boks maçı (25 Ağustos, Mickey Walker-Benny Leonard, ABD)
33 devirli ilk uzunçalar (17 Eylül)
İlk kan bankası
Kauçuk köpüğünden ilk ürünler

1932

Otelde ilk TV'li oda (Şubat)
TV'de ilk eğitim programı (5 Şubat)
İlk olimpiyat köyü (10. Olimpiyatlar için Los Angeles'ta yapıldı)
İlk film festivali (6 Ağustos)
8 mm'lik kamera (Ağustos)
Belgesel TV dizileri
Fiyatı da gösteren otomatik benzin pompası (1 Kasım)
Uluslararası ilk TV yayını (8 Kasım)
Pnömatik traktör lastikleri

1933

Eğitim amaçlı TV istasyonu (25 Ocak)
Saati söyleyen telefon numarası (14 Şubat)
Politen üretimi (Mart)
Arabalı sinema (9 Haziran)
Aerogram (15 Temmuz)
İlk elektron mikroskobu (Berlin'de M. Knoll ve E. Ruska yaptı)
Kargo da taşıyabilen yolcu uçakları (Boeing 247)
İlk mizah kitabı
İlk askeri walkie-talkie
İlk paraşüt kulübü

1934

İlk düzenli transatlantik hava postası (3 Şubat)
Radar (20 Mart)
Kedi gözlerinin kullanılmaya başlanması (Nisan)
TV'de opera (6 Temmuz)
Monopol oyunu
İlk TV sunucusu
İlk gezici TV vericisi

1935

İlk elektronik TV alıcısı (Ocak)
Ulusal film arşivi (4 Şubat)

Nitelikli TV yayını (22 Mart)
Videodisk (Haziran)
Park-metre (16 Temmuz)
Örnekleme yöntemiyle kamuoyu yoklaması (Temmuz)
Radarlı ilk gemi (Eylül)
Pilli işitme aygıtı (Ekim)
Plastik bantlı teyp
Stereofonik film
Özel muhafızlar

1936

İlk pop-müzik listesi (4 Ocak)
Halka açık TV-telefon servisi (1 Mart)
İlk kitap kulübü (Mayıs)
İlk hava işgali (Ağustos)
İlk canlı futbol yayını (15 Kasım, Berlin, Almanya-İtalya)
TV'de ilk kadın programı
İlk floresan lamba
Haftada 5 iş günü yasası (Yeni Zelanda'da benimsendi)
8 mm renkli film

1937

TV için yazılan ilk oyun (19 Ocak)
Naylon üretimi (16 Şubat)
Uçakta radar (Mart)
Hava savunmasına yönelik ilk radar istasyonu (Mayıs)
İlk arkadaş bulma bürosu

1938

TV'de ilk sirk (4 Ocak)
Nitelikli ilk renkli TV (4 Şubat)
Floresan lamba üretimi (1 Nisan)
İlk TV dizisi (15 Nisan)
Süpermen dizisinin başlangıcı (Haziran)
Naylon diş fırçası (Eylül)
Balonla alkol ölçümü (31 Aralık, ABD)
LSD'nin bulunuşu (İsviçre)
İlk neskafe

1939

Otomatik araba yıkama (İngiltere, 27 Şubat)
İlk jet uçağı (24 Ağustos)
Önceden pişirilip soğuk satılan besinler
DDT'nin böcek öldürücü olarak kullanılması
Batman dizisinin başlangıcı
Antibiyotiklerin ilk klinik kullanımı
King-Size sigaralar

1940

İlk naylon çorap (15 Mayıs)
İlk saf penisilin (24 Ağustos)
İlk Jeep (Eylül)
Otomatik transmiyonlu ilk araba (ABD, Oldsmobile)

1941

İlk kadın kameraman (Sovyet Tamara Lobova, 23 Ocak)
Fırlatmalı pilot koltuğu (2 Nisan)
Renkli TV servisi (1 Haziran)
İlk aerosol (3 Ekim)
Havadan yere roket taşıyan ilk uçak (Sovyet, Ulyışin 2)
İlk terilen (İngiltere)

1942

İlk altın plak (10 Şubat)
İlk naylon paraşüt
İlk bazuka (ABD)
Karadan karaya ilk füze (Alman VI, 24 Aralık)
Helikopter seri üretimi

1943

İlk profesyonel kadın jokey (27 Nisan)
İlk tükenmez kalem (10 Haziran)
İlk elektronik kompütür (Aralık)

1944

Savaşta ilk helikopter (2 Ocak)
İlk jet uçağı üretimi (Mayıs)
İlk jet bombardıman uçağı
İlk jet savaş uçağı
İlk hi-fi plaklar
İlk böbrek makinesi

1945

İlk atom bombası denemesi (16 Temmuz)
Atom bombasının savaşta ilk kullanımı (67 Ağustos)
İlk sivil Jeep (4 Eylül)

1946

Genel amaçlı elektronik kompütür (Şubat)
İlk bikini (5 Temmuz)
Gemiden havalanan ilk jet (21 Temmuz)
İlk vinilit plak

1947

İç lastiksiz ilk tekerlek (11 Mayıs)
Ses ötesi ilk uçuş (14 Ekim, ABD)

Ev tipi ilk teyp

1948

İlk TV ödülü (BBC yapımcısı George M.O'Ferrall'e, 21 Nisan)
İlk Land-Rover (30 Nisan)
İlk uçak korsanlığı (16 Haziran)
İlk transistör (30 Haziran)

1949

45 devirli ilk plak (ABD, Şubat)
İlk kapalı devre TV (EMI, Mayıs)
İlk jet yolcu uçağı

1950

İlk jet postası (18 Nisan)
İlk kredi kartı (Diners Club, New York, Mayıs)
İlk böbrek nakli (Chicago, 17 Haziran)
İlk jet savaşı (Kore, 8 Kasım)
Önceden doldurulmuş ilk teyp bantları

1951

İlk röntgen filmi (9 Ocak)
İlk dünya güzellik yarışması (19 Nisan)
İlk renkli TV dizisi (26 Haziran)
İçinde canlı bulunan ilk uzay uçuşu (Aralık)

1952

İlk jet havayolu servisi (2 Mayıs)
İlk sinerama (30 Eylül)
İlk kalp pili (4 Ekim, İngiltere)
İlk hidrojen bombası (ABD, 31 Ekim)
İlk videoteyp (11 Kasım)
Transistörlü ilk işitme aygıtı (29 Aralık)

1953

Sesten hızlı uçan ilk kadın pilot (Jacqueline Cochrane, ABD, 18 Mayıs)
Everest'in ilk fethi (29 Mayıs)
İlk sinemaskop film (24 Eylül)
İlk plastik tüp

1954

Büro tipi ilk elektronik kompüter (Ocak)
İlk nükleer denizaltı (21 Ocak)
Önceden doldurulmuş ilk stereo bantlar (Mayıs)
İlk Eurovision yayını (6 Haziran)
İlk atom santrali (27 Haziran)
İlk doğum kontrol hapı
Ev tipi ilk stereo teyp

1955

İlk transistörlü radyo (ABD, Ekim)

1956

İlk video kayıt aygıtı seri üretimi (Nisan)
İlk Eurovision şarkı yarışması (24 Mayıs, İsviçre'de yapıldı. İsviçreli şarkıcı Lys Assia, "Refrains" adlı parçayla birinci oldu)

İlk Avrupa Kupası finali (Paris, 13 Haziran, Real Madrid: 4- Rheims: 3)
İlk süpersonik bombardıman uçağı (Convair B-58, ABD)
İlk pop grubu

1957

Afrika'da bağımsızlığını kazanan ilk İngiliz kolonisi (Gana, 6 Mart)
İlk cep tipi radyo (Sony, Mart)
Kıtalararası ilk balistik füze (SSCB, SS-6, 26 Ağustos)
İlk yapay uydu (Sputnik-I, 4 Ekim)

1958

Atlantik aşırı ilk jet havayolu servisi (4 Ekim)

1959

Ay yüzeyinin ilk fotoğrafı (2 Ocak)
İlk howerkraft (30 Mayıs)
Atlantik aşırı ilk TV yayını (18 Haziran)
İlk nükleer savaş gemisi (ABD, George Washington, 14 Temmuz)
Aya inen ilk uzay aracı (12 Eylül)

1960

İlk meteoroloji uydusu (Amerikan Tiros I, 1 Nisan)
İlk kadın başbakan (21 Temmuz)
İlk haberleşme uydusu (Amerikan Echo I, 12 Ağustos)
İlk nükleer uçak gemisi (24 Eylül)

1961

İlk transistörlü video (Ocak)
İnsanlı ilk başarılı uzay uçuşu (12 Nisan)
Elektrikli diş fırçası

1962

İlk nükleer şilep (Savannah, ABD, 23 Mart)
İlk İngiliz-Amerikan uzay gemisi (Ariel I,

26 Nisan)

Uyduyla Atlantik aşırı ilk TV yayını (11 Haziran)
İlk hoverkraft yolcu servisi (20 Temmuz)

1963

İlk kadın astronot (16 Haziran)
Doğum öncesi ilk kan nakli (20 Eylül)
İlk kaset-teyp

1964

İlk topless mayo (ABD, Haziran)

1965

İlk konuşan kompütür (ABD, 9 Mart)
Uzayda ilk yürüyüş (18 Mart)
Ev tipi ilk video (Ağustos)
İlk mini etek (İngiltere, Aralık)

1966

Aya ilk yumuşak iniş (3 Şubat)
Ev tipi ilk renkli video (Şubat)
Bir başka gezegene inen ilk uzay aracı (16 Kasım)

1967

Uzayda ilk ölüm (24 Nisan)
İlk kalp nakli (2 Aralık)

1968

İlk süpersonik yolcu uçağı (TU-144, SSCB, 31 Aralık)

1969

Ayda ilk insan (21 Temmuz)

1970

Atlantik aşırı ilk doğrudan telefon olanağı (Londra-New York, 1 Mart)
İlk araba teybi (İngiltere, Eylül)
İlk ay aracı (Lunokhod I, SSCB, 17 Kasım'da aya indi)

1971

İlk uzay istasyonu (SSCB, Salyut, 19 Nisan)
İnsanlı ilk ay aracı (ABD, Apollo 15, 31 Temmuz)
İlk dijital saat (ABD)

1973

İlk açık üniversite mezunları (İngiltere, 23

Haziran)

İlk plastik bisiklet (*ABD*)

1974

Yaşayan ilk altızlar (3 kız, 3 erkek, *Güney Afrika, 11 Ocak*)

İlk kadın devlet başkanı (*Maria Estella Peron, 29 Haziran'da Arjantin Devlet Başkanı oldu*)

1975

Güneş enerjisiyle çalışan ilk tekne (*Solar Craft I, İngiltere, 19 Şubat*)

Everest'e çıkan ilk kadın (*Japon Junko Tabei, 16 Mayıs*)

Uzayda ilk uluslararası buluşma (*Apollo "ABD" ve Soyuz "SSCB" uzay gemilerinden General Thos Stafford ile Albay Alexei Leonor, uzayda el sıkıştılar, 17 Temmuz*)

1976

İlk kadın futbol hakemi (*Jenny Bazeley adlı İngiliz, 7 Şubat'ta tamamı erkek oyuncularından oluşan iki takımın maçını yönetti*)

İlk biyonik kol (*İngiltere*)

1977

İlk kompütlü kol saati (*ABD, Haziran*)
İlk plastik denizaltı (*İngiltere*)

1978

İlk tüp bebek (*Louis Brown, İngiltere'de 25 Temmuz'da doğdu*)

1979

Seçimle gelen ilk Avrupa Parlamentosu üyeleri (7-10 Haziran tarihleri arasında, üye ülkelerden 410 parlamenter seçildi)

1980

Görebilen ilk robot (*Elektronik gözleriyle, montaj zinciri üzerindeki değişik nesneleri ayırt edebilen ilk robot, Detroit'teki General Motors Tesisleri'nde hizmete girdi*)

1981

İlk kalp-akciğer nakli (*Prof. Norman Shumway tarafından 7 Mart günü California'da gerçekleştirildi*)

1982

İlk uydu TV servisi (26 Nisan'dan itibaren Londra'dan Norveç, Finlandiya ve Malta'ya günde 2 saat deneme yayını yaptı)

İlk yapay kalp (2 Aralık günü, ABD'de Utah Üniversitesi'nde Dr. Barney.B. Clark'a taktı)

İğneyle ilk idam (7 Aralık günü Texas'ta Charlie Brooks Junior, damardan verilen bir ilaçla idam edildi)

Elektronik ses uyarmalı ile otomobil (Japon yapımı Datsun 280 ZX, herhangi bir aksaklık ortaya çıktığında, sürücüyü özel seslerle uyarıyor)

1983

Tümüyle otomatik metro sistemi (25 Nisan'da Fransa'nın Lille kentinde, sürücüsüz olarak hizmete girdi)

İlk optik transistörler (Japonya'da, Kyoto Üniversitesi'nde Prof. Akio Sasaki tarafından geliştirildi)

merakediyorum@

googlegroups. com

üyeleri için hazırlanmıştır.

Benzer çalışmalardan haberdar olmak, öneri, istek ve bu çalışma ile ilgili karşılaştığınız sorun ve hataları lütfen bildirin.

[http://groups.google.com/group/
merakediyorum](http://groups.google.com/group/merakediyorum)

E-posta :

merakediyorum@googlegroups.com

İÇİNDEKİLER

A

İLK ANTİBİYOTİK.....	19
İLK PLASTİK CERRAHİ AMELİYATI.....	192
İLK SAKAT ARABASI.....	134
TAMPON TAKILAN İLK ARABA.....	150
DOKTOR TARAFINDAN KULLANILAN İLK ARABA.....	150
PROPAGANDA GEZİSİNDE KULLANILAN İLK ARABA.....	151
İLK TELİF HAKKI AJANSI.....	142
İLK ÇİÇEK AŞISI.....	133
ELEKTRİKLİ KONTAK TAKILAN İLK ARABA.....	152
KAPALI İLK ARABA.....	152
İLK UZUN ARABA.....	152
PETROLLE ÇALIŞAN İLK ARABA.....	152
TAKVİYELİ MOTOR TAKILAN İLK ARABA.....	156
İLK AYNA.....	168
MOTORLU İLK CENAZE ARABASI.....	158

İLK ARABA KAZASI.....	158
İLK MOTORLU POSTA ARABASI.....	161
SERİ OLARAK YAPILAN İLK ÇOCUK ARABALARI.....	185
İLK ÇOCUK ARABASI.....	185
İLK STENO ALFABESİ.....	232
İLK KADIN ASTRONOT.....	238
AYA İLK YUMUŞAK İNİŞ.....	240
İLK KADIN AVUKAT.....	277
İLK FİLM ARŞİVİ.....	104
İLK SÜLFÜRİK ASİT.....	285
İLK ZAMANLAMA AYGITI.....	286
İLK AKTÖR.....	100
FİLMDE ROL ALAN İLK PROFESYONEL AKTÖR.....	103
EVDE KULLANILAN İLK ELEKTRİK AMPULÜ.....	92
İLK AT NAKİL ARACI.....	126
ATEŞ YAKMAYA YARAYAN İLK AYGITLAR.....	127
ELEKTRİKLİ İLK İŞİTME AYGITI.....	125
İLK ANSİKLOPEDİ.....	96
İLK NAKLEN YAYIN ARACI.....	255
İLK ELEKTRİK AMPULÜ.....	
İLK ASANSÖR.....	94
İLK KALP AMELİYATI.....	57
ATEŞ ÇEMBERİNDEN GEÇEN İLK AKROBAT.....	64
ULAŞIM VE EĞLENCE ARACI.....	36

İLK	SUALTI	SOLUNUM	AYGITI.....	31
İLK TANSİYON ÖLÇME	AYGITI.....			50
İLK APANDİS (KÖRBAĞIRSAK)	AMELİYATI.....			26
İLK ASPİRİN.....				26
İLK CASUS DİNLEME ALETLERİ.....				53
İLK KÖR ALFABESİ.....				53
HAVA BASINÇLI MOTORLARLA	ÇALIŞAN İLK ARAÇLAR			70
İLK SEZARYEN AMELİYATI.....				44
AMELİYATTA İLK ANESTEZİ.....				20
ANESTEZİ İLE İLK DİŞ ÇEKİMİ.....				24
ANESTEZİ İLE İLK DOĞUM.....				24
İLK LOKAL ANESTEZİ.....				24

B

İLK BUZDOLABI.....	223
İLK BLUCİNLER.....	137
İLK BIÇAK.....	146
İLK PARÇALI BULMACA.....	139
İLK BÜFE.....	166
İLK ASKERİ BARAKA.....	174
İLK NÜKLEER BOMBA.....	180
TİCARİ İLK RENKLİ	
BASKI SİSTEMİ.....	190
İLK RENKLİ BASKI.....	187
İLK KADIN BÜYÜKELÇİ.....	276
	385

İLK KADIN BELEDİYE BAŞKANI.....	279
İLK KADIN BAŞBAKAN.....	279
İLK KADIN BAKAN.....	279
BORSAYA KAYITLI İLK KADIN BANKER.....	280
İLK BALIK AĞI.....	119
İLK BİSİKLET YAPIMCISI.....	34
BÜTÜNÜYLE METALDEN YAPILAN İLK HAFİF BİSİKLET.....	35
İLK EL BOMBASI.....	128
İLK ARKADAŞ BULMA BÜROSU.....	99
İLK BOYA.....	88
İLK ÇAPRAZ BİLMECE.....	74
İLK BACA.....	98
İLK BULDOZER.....	54
SİNEMA OLARAK YAPILAN İLK BİNA.....	63
İLK KOKTEYL BARI.....	66
İLK EL VE AYAK BAKIMCILARI.....	59
İLK BALE.....	30
İLK BOMBA.....	30
İLK ÖYKÜ-BANT.....	69
İLK GÜNLÜK ÖYKÜ-BANT.....	68
GÜNÜMÜZÜN BOMBALARI.....	30
İLK BİSİKLET.....	36
İLK ZİNCİRLİ BİSİKLET.....	37
İLK KADIN BİSİKLETİ.....	36
İLK BİKİNİ.....	37

İLK BALTA.....	30
İLK YAPAY BAHARAT.....	30
İLK BARAJ.....	87
İLK YARIM TON BASKI İŞLEMİ.....	125
İLK BANYO.....	49
İLK BATON.....	48
İLK BAROMETRE.....	48
BRİÇİN İLK ÇIKIŞI.....	42
KONTRAT BRİÇ.....	42
OKŞIN BRİÇ.....	42
ULUSLARARASI İLK BRİÇ MÜSABAKASI.....	42
İLK BALOM.....	46
İNSANLI İLK BALON.....	46
İLK BİLGİSAYAR.....	71
BİLGİ İŞLEM ARACI İLK BİLGİSAYAR.....	71
İLK ELEKTRONİK BİLGİSAYAR.....	71
ÜRETİLENİLKELEKTRONİK BİLGİSAYARLAR.....	7/

C

İLK YAPAY CİĞER.....	136
İLK CAZ ORKESTRASI.....	136
İLK CAZ ORKESTRASYONU.....	136
İLK CİP.....	137
	387

<i>İLK CAN YELEĞİ</i>	147
<i>ELEKTRİKLE AYDINLATILAN İLK CADDE</i>	92
<i>İLK CANKURTARAN</i>	27

Ç

<i>İLK ÇOCUK PROGRAMI</i>	209
<i>İLK ÇOCUK MAHKEMESİ</i>	137
<i>İLK ÇEKİÇ</i>	131
<i>İLK ÇİVİ</i>	178
<i>İKİ TEKERLEKLİ İLK ÇEKÇEK</i>	227
<i>ÇAYIN İLK ORTAYA ÇIKIŞI</i>	246
<i>İLK PAKET ÇAY</i>	247
<i>İLK POŞET ÇAY</i>	247
<i>İLK BEYAZ ÇİZGİLER</i>	265
<i>DÜĞÜNLERİNE OTOMOBİLE GELEN İLK ÇİFT</i>	276
<i>İLK ÇEŞME</i>	286
<i>ÇİZGİ FİMLERİN İLK HAYVAN KAHRAMANI</i>	104
<i>İLK RENKLİ ÇİZGİ FİLM</i>	104
<i>İLK SESLİ ÇİZGİ FİLM</i>	104
<i>İLK UZUN METRAJ ÇİZGİ FİLM</i>	104
<i>İLK ÇATAL</i>	119

İLK AĞIR ÇEKİM.....	107
BEYAZ DÖNÜŞ ÇİZGİLERİ.....	266
İLK SEYAHAT ÇEKİ.....	266
İLK ÇİT.....	117
İLK SIVI ÇİKOLATA.....	59
YENİLEBİLİR İLK ÇİKOLATA.....	59
İLK AMBALAJLI ÇİKOLATA.....	60
İLK ÇEK.....	58
ÖDENEN İLK BASILI ÇEK.....	58
İLK ÇİKLET.....	58

D

DEMİRYOLUNDA İLK ÖLÜM.....	220
İLK ÖZEL DEDEKTİFLİK BÜROSU.....	204
İLK DEMİR KÖPRÜ.....	134
İLK DENİZ FENERİ.....	146
İLK DUDAKTAN OKUMA.....	142
İLK DERGİ.....	142
İLK RESİMLİ DERGİ.....	142
İLK ÇAMAŞIR YIKAMA.....	
DÜKKÂNI.....	138
İLK DONDURMA.....	132
İLK DONDURMA KÜLAHLARI.....	133
İLK DİNSEL DERGİ.....	183
	389

İLK DOLMUŞ SEFERİ.....	156
İLK DOLMUŞ TURLARI.....	156
İLK DENİZ TURU.....	175
OKYANUS AŞIRI İLK DENİZ TURU.....	175
İLK METAL DEDEKTÖRÜ.....	170
İLK DİKİŞ MAKİNESİ.....	232
EV TİPİ DİKİŞ MAKİNESİ.....	233
ÇELİK TEN YAPILAN İLK DENİZ ARACI.....	231
İLK DİŞ FIRÇASI.....	264
İLK DAKTİLO.....	268
SERİ ÜRETİMİ YAPILAN İLK DAKTİLO.....	268.
İLK BAYAN DAKTİLO.....	268
İLK KADIN DOKTOR.....	277
İLK KADIN DERGİSİ.....	282
İLK MODA DERGİSİ.....	282
İLK NÜKLEER DENİZALTI.....	244
İLK DENİZALTI.....	243
PERVANELİ İLK DENİZALTI.....	243
İLK DOLMAKALEM.....	116
İLK DİREKSİYON DERSLERİ.....	86
İLK ESNEK DOKUMA.....	87
İLK ZAYIFLAMA DİYETİ.....	87
İLK DETERJAN.....	88
İLK DAVULLAR.....	89
390	

ERKEK ÇOCUKLAR İÇİN

İLK DERGİ..... 59

İLK ÇOCUK DERGİSİ..... 59

İLK DÜĞME..... 54

İLK GÜLDÜRÜ DERGİSİ..... 67

İLK TAKMA DIŞ..... 81

DİKENLİ TELİN SAVUNMADA

İLK KULLANILIŞI..... 33

İLK YAPAY DÖLLENME..... 26

İNSANDA İLK YAPAY DÖLLENME..... 26

İLK DUŞLARDAN BİRİ..... 49

E

İLKEVLENDİRMEBÜROSU..... 147

İLKASKERİ EĞİTİM..... 171

İLKCİNSEL EĞİTİM..... 230

İLK FİLM ELEŞTİRİLERİ..... 106

İLK YAPAY EKLEM..... 127

EUROVİSİON (Avrupa Ülkeleri

Yayın Birliği)'UN

KURULUŞU (İlk Eurovision yayını)..... 255

İLK KALP

ELEKTROSU (E.K.G)..... 99

İLK ELEKTROLİZ..... 99

İLK ELEKTROMİKNATIS..... 99

İLK EKOMETRE..... 99

İLK EHLİYET..... 86

391

ELEKTRİKLİ SANDALYEDE

ÖLEN İLK ADAM.....91

İLK EKMEK.....53

F

İLK FOTOĞRAFLI KEŞİF UÇUŞU.....12

**UÇAKTAN ÇEKİLEN İLK
FOTOĞRAFLAR**.....188

İLK RENKLİ RULO FİLM.....188

GAZETEDE İLK FOTOĞRAF.....173

İLK FOTOKOPİ ARACI.....186

**TİCARİ AÇIDAN BAŞARILI
İLK FOTOĞRAF BASMA İŞLEMİ**.....186

**FOTOĞRAFI ÇEKİLEN
İLK İNSAN**.....186

İLK OLAY FOTOĞRAFI.....186

**HAVADAN ÇEKİLEN İLK
FOTOĞRAF**.....186

**SATILAN İLK FOTOĞRAF
MAKİNESİ**.....187

**İLK FOTOĞRAF MAKİNESİ
FİLMİ**.....187

İLK SELÜLOİD FİLM.....187

İLK FOTOĞRAFÇI DÜKKÂNI.....187

İLK FOTOĞRAF KULÜBÜ.....187

İLK RENKLİ FOTOĞRAF.....187

**SARAYDA SEYREDİLEN İLK
FİLM**.....227

SARAYDA SEYREDİLEN İLK KONULU FİLM.....	128
İLK DİZİ FİLM.....	261
İLK KADIN FOTOĞRAFÇI.....	280
İLK FERMUAR.....	284
İLK FİLM RENKLENDİRME YÖNTEMİ	105
İLK FÜNYE.....	120
DENİZALTILARIN DONANMADA SÜREKLİ OLARAK İLK KULLANIM.....	243
İLK TECHNICOLOR FİLM.....	105
İLK FİLM FESTİVALİ.....	105
İLK KORKU FİLMİ.....	106
İLK EĞİTİM FİLMİ.....	106
UÇAKTA GÖSTERİLEN İLK FİLM.....	106
İLK HABER FİLMİ.....	106
PROGRAM DIŞI İLK HABER FİLMİ.....	107
İLK FİLM KİRALAMA FİRMASI.....	107
İLK SESLİ FİLM.....	107
UZUN METRAJLI İLK SESLİ FİLM.....	107
SESİ FİLME EŞLEME İŞLEMİ.....	108
KAPALI MEKÂNDAN ÇEKİLEN İLK HABER FİLM.....	106
UZUN METRAJLI, RENKLİ VE SESLİ İLK FİLM.....	109
FİLME ALINAN İLK SPOR OLAYI.....	110
	393

İLK STEREOFONİK FİLM.....	110
TV İÇİN ÇEKİLEN İLK FİLM.....	111
ÜÇ BOYUTLU İLK FİLM.....	111
İLK GENİŞ EKRANLI FİMLER.....	111
TV'DE GÖSTERİLEN İLK SİNEMA FİLMİ.....	111
İLK FİLM.....	100
İLK BALIK ÇİFTLİĞİ.....	118
İLK TOPLU FİLM GÖSTERİMİ.....	101
ÜCRET KARŞILIĞI GÖSTERİLEN İLK FİLM.....	101
PERDE ÜZERİNDE SEYREDİLEN İLK FİLM.....	101
UÇAKTAN ÇEKİLEN İLK FİLM.....	102
İLK ÇİZGİ FİMLER.....	102
İLK HAYVAN FİLM YILDIZI.....	102
İLK REKLAM FİMLERİ.....	102
İLK FAKSİMİLE.....	116
İLK ELEKTRİKLİ FIRIN.....	92
İLK AMATÖR FİLM ÇEKİCİ VE OYNATICISI.....	125
İLK MODA FOTOĞRAFLARI.....	98
İLK FOTOĞRAF.....	75
İLK FIŞEK.....	77

İLK FIRÇA.....	54
İLK FIÇI.....	48

G

SEYİRDEKİ GEMİDEN UÇAKLA İLK

KALKIŞ.....	16
İLK UÇAK GEMİSİ.....	16
İLK NÜKLEER UÇAK GEMİSİ....	16
UÇAK TAŞIYAN İLK GEMİ.....	13
SAVAŞAN İLK UÇAK GEMİLERİ.....	13
RADAR TAKILAN İLK GEMİ.....	208
İLK GAZETELER.....	169
İLK GÜNLÜK GAZETE.....	169
İLK GAZETE REKLAMI.....	169
İLK AKŞAM GAZETESİ.....	174
İLK SAHRA GAZETESİ.....	174
"KADIN KÖŞELİ" ÇIKAN İLK GAZETE.....	174
OKYANUSHATTINDA ÇALIŞAN İLK GEMİ.....	176
ATLANTIĞI AŞAN İLK MADENİ YAPILI GEMİ.....	178
İLK RENKLİ GAZETE İLAVESİ.....	172
İLK TAŞRA GAZETESİ.....	173
İLKOKUL GAZETESİ.....	230
	395

KULLANAN İLK GAZETE.....	234
İLK PORTATİF GRAMOFON.....	237
İLK GÖZLÜK.....	240
İLK TÜP GEÇİT.....	269
İLK ÜNİVERSİTE GAZETESİ.....	270
İLK BUHARLI GEMİ.....	242
YOLCU TAŞIYAN İLK BUHARLI GEMİ.....	242
AÇIK DENİZDE İLK BUHARLI GEMİ.....	242
İLK YAKIN ÇEKİM.....	105
İLK GÜBRELEME.....	118
İLK YAYA GEÇİDİ.....	266
MANŞ DENİZİNİ AŞAN İLK BUHARLI GEMİ.....	242
ATLANTİK'İ AŞAN İLK BUHARLI GEMİ.....	242
İLK DONDURULMUŞ GIDA.....	116
İLK GAZ ODASI.....	117
İLK GARAJ.....	117
İLK AÇLIK GREVİ.....	128
ULUSLARARASI İLK GÜZELLİK YARIŞMASI.....	33
MAYOYLA YAPILAN İLK GÜZELLİK YARIŞMASI.....	33
İLK DÜNYA GÜZELLİK KRALİÇESİ YARIŞMASI.....	33

H

<i>HAVAYOLUYLA İLK TURİZM</i>	12
<i>İLK ULUSLARARASI HAVAYOLU</i>	
<i>SERVİSİ</i>	18
<i>İLK HAVA BİRLİĞİ</i>	18
<i>KITALARARASI İLK HAVA YOLU</i>	
<i>SERVİSİ</i>	19
<i>İLK HAVAYOLU</i>	19
<i>İLK HALKLA İLİŞKİLER UZMANI</i>	205
<i>İLK HAKİ</i>	
<i>UNİFORMA</i>	137
<i>İLK HOPARLÖR</i>	142
<i>İLK HORMON TEDAVİSİ</i>	133
<i>İLK HİDROLİK ARAÇLAR</i>	130
<i>İLK HARDAL</i>	168
<i>İLK HARİTA</i>	170
<i>TELGRAFLA GAZETEYE GEÇİLEN</i>	
<i>İLK HABER</i>	248
<i>İLK KADIN DIŞ HEKİMİ</i>	278
<i>İLK AÇIK YÜZME HAVUZU</i>	244
<i>İLK KAPALI YÜZME HAVUZU</i>	244
<i>İLK HEDİYE KUPONU</i>	220
<i>BAYRAKLA İLK HABERLEŞME</i>	119
<i>SERİ ÜRETİMİ YAPILAN</i>	
<i>İLK HELİKOPTER</i>	128
<i>İLK HELİKOPTER</i>	128
	397

İLK HELİKOPTER	123
İLK HAVAGAZI	74
İLK DOĞUM KONTROL HAPİ.....	57
İLK KOMÜNİST HÜKÜMET.....	70
İLK İZCİ HAREKETİ.....	40
İLK BAĞIMSIZ HAVA KUVVETİ.....	20
ATLANTİK ÖTESİ İLK HAVAYOLU SERVİSİ.....	20
İLK JET HAVAYOLU SERVİSİ.....	21
İLK HOSTES.....	21
HAVADAN İLK ASKERİ İNDİRME.....	8
SAVAŞTA YARALANAN İLK HAVACI.....	8
İLK HAVA SALDIRISI.....	8
GEMİ ÜZERİNE İLK HAVA SALDIRISI.....	9

I

İLK X IŞINLARI.....	294
İLK TRAFİK IŞIKLARI.....	266
İLK ELEKTRİKLİ ISITMA SİSTEMİ.....	89

i

BASILAN İLK İNCİL.....	201
İLK İNSÜLİN.....	134

İNSÜLİNLE TEDAVİ EDİLEN	
İLK ŞEKER HASTASI.....	134
İLK EŞ BULMA İLANI.....	147
İLK RESİMLİ İLAN.....	169
İLK İĞNE.....	178
İLK SERİ İLANLAR.....	172
İLK TİYATRO İLANI.....	172
İLK TAM SAYFA İLAN.....	172
İLK RENKLİ İLAN.....	172
İLK BENZİN İSTASYONU.....	230
AYDA YÜRÜYEN İLK İNSAN.....	238
İLK İSTATİSTİK.....	284
İLK KIZ İZCİ.....	121
İLK KALE AĞI.....	119
İLK BELEDİYE İTFAİYESİ.....	114
İLK İTFAİYE ARACI.....	114
İLK EŞİT İŞARETİ.....	97
İLK İSKEMLE.....	77
İDAM CEZASINI KALDIRAN	
İLK ÜLKE.....	56
İLK HAVADAN İLAÇLAMA.....	7
İLK RESİMLİ İLAN.....	7
İLK İNŞAAT	
ŞİRKETİ.....	42
İLK RESMİ İZCİ BİRLİĞİ.....	41

J

UÇAKGEMİSİNDE İLK JET FİLOSU.....	16
UÇAK GEMİSİNDEN KALKAN VE İNEN İLK JET.....	16
İLK JOKER.....	193
İLK JİLET.....	229
AÇIK BİR YARIŞI KAZANAN İLK KADIN JOKEY.....	276
İLK KADIN JOKEY.....	278
PROFESYONEL LİSANS ALAN İLK KADIN JOKEY.....	278
KADINLARDAN OLUŞAN İLK JÜRİ.....	278
İLK JİMNASTİK MAYOSU.....	220
SAVAŞAN İLK JET.....	11
İLK TURBO-JET.....	11
İLK TURBO-JET İMALATI.....	11

K

SAVAŞESİRLERİ İÇİN İLK KAMP.....	202
BASILAN İLK KİTAP.....	202
TAŞINABİLİR İLK BASILI KİTAP.....	200
İLK ERKEK KABİN MEMURU.....	16
İLK KONTRPLAK.....	208
İLK HALK KİTAPLIĞI.....	204
İLK KAMUOYU YOKLAMASI.....	204

İLK KÂĞIT.....	205
İLK KURŞUNKALEM.....	206
İLK KÖPEK GÜZELLİK SALONU.....	198
İLK POLİS KÖPEKLERİ.....	196
İLK KADIN POLİS.....	197
DEVİRİYE GEZEN İLK KADIN POLİSLER.....	197
İLK KALDIRAÇ.....	146
İLK KİLİT.....	147
İLK KRİKO.....	145
PLAKLA İLK DİL KURSU.....	138
İLK KALP KAPAKÇIĞI NAKLİ.....	132
İLK KALP PİLİ.....	131
İLK SOSYAL KONUTLAR.....	166
İLK KAMYONET.....	165
İLK KROS YARIŞMASI.....	162
TÜMÜYLE KAPALI İLK KAMYONET.....	163
İLK KAMYON.....	160
BENZİNLE ÇALIŞAN İLK KAMYON.....	161
İLK DİZEL KAMYON.....	161
İLK KAPI NUMARALARI.....	174
İLK KARİKATÜRLÜ KARTPOSTALLAR.....	189
İLK GELENEKSEL KRAVAT.....	176
İLK KAYAK TURU.....	178
İLK KİTAP DİZİSİ.....	178
	401

İLK RENKLİ KARTPOSTAL.....	190
MANZARA ÇİZİMLİ İLK KARTPOSTAL.....	191
GAZETEDE YAYINLANAN İLK KARİKATÜR.....	172
SİNEMAYA GİDEN İLK KRAL VE KRALİÇE.....	228
KENDİNİ BİR OYUNDA İZLEYEN İLK KRALİÇE.....	228
KAUÇUĞA İLİŞKİN İLK NOT.....	229
İLK KAÇUK BALON.....	229
İLK KAÇUK KÖPÜĞÜ.....	229
İLK MASATENİSİ KULÜBÜ.....	246
İLK KANTİN.....	240
İLK DAKTİLO KURSU.....	268
İLK DUVAR KÂĞIDI.....	271
EHLİYET SINAVINI KAZANAN İLK KADIN.....	280
PARLAMENTO SEÇİMLERİNDE OY KULLANAN İLK KADIN.....	281
PANTOLON GİYEN İLK KADIN.....	281
İLK KAŞIK.....	284
KIZ ÖĞRENCİ DE ALAN İLK KOLEJ.....	281
YALNIZ KIZ ÖĞRENCİ ALAN İLK KOLEJ.....	281
HEYKELİDİKİLEN İLK KADIN.....	242
İLK ASMA KÖPRÜ.....	245
402	

İLK KILIÇ.....	285
İLK KAPANLAR.....	288
KÖRLER İÇİN	
İLK REHBER KÖPEKLER.....	120
PLANÖR KULLANAN İLK KADIN.....	121
İLK KOŞUM TAKIMI.....	112
İLK KADIRGA.....	110
ELEKTRİKLE AYDINLATILAN	
İLK KASABA.....	92
ELEKTRİK MOTORLU	
İLK KORNA.....	92
İLK TATİL	
KAMPI.....	124
İLK KUBBE.....	93
İLK ESPERANTO KİTAP.....	97
İLK KURU TEMİZLEME.....	86
İLK FAN KULÜP.....	98
İLK KÖPEK YARIŞMASI.....	86
İLK HALK KONSERİ.....	72
İLK BURUŞMAZ KUMAŞ.....	72
İLK KOOPERATİF.....	72
İLK KAMUFLAJ.....	74
İLK CESET YAKILMASI	
(KREMASYON).....	73
BAĞIŞ İÇİN SATILAN İLK	
KUTLAMA KARTI.....	62
İLK CESET YAKMA MAKİNESİ	
(Krematör).....	73
İLK "KEDİGÖZÜ".....	77
HER İKİCİNSEDEAÇIKİLK KULÜP.....	66

<i>BELİRLİ RENKLER TAŞIYAN</i>	
<i>İLK KULÜP</i>	66
<i>SİĞARA İÇEN İLK KADIN</i>	63
<i>İLK KOKTEYL</i>	66
<i>İLK KARAVANLAR</i>	
<i>İLK NOEL KARTI</i>	59
<i>TATİL GEZİSİ İÇİN</i>	
<i>YAPILAN İLK KARAVAN</i>	56
<i>İLK MOTORLU KARAVAN</i>	56
<i>BENZİNLE ÇALIŞAN İLK</i>	
<i>KARAVAN</i>	56
<i>İLK KAKAO</i>	66
<i>İLK KAHVE</i>	67
<i>İLK SERİ KARAVAN ÜRETİCİSİ</i>	57
<i>İLK KARA VAN KİRALAMA</i>	
<i>SERVİSİ</i>	57
<i>İLK KOPYE KÂĞIDI</i>	57
<i>İLK KAHVEHANE</i>	67
<i>NÜFUSU 1 MİLYONU ASAN</i>	
<i>İLK KENT</i>	65
<i>İLK KALP NAKLİ</i>	57
<i>İLK OTOMATİK KASA</i>	57
<i>SOSYAL AMAÇLI İLK KULÜP</i>	65
<i>İLK KATAMARAN</i>	58
<i>İLK KRONOMETRE</i>	80
<i>İLK MÜNAZARA KULÜBÜ</i>	80
<i>İLK GÜLDÜRÜ KİTABI</i>	68
<i>ORİJİNAL MALZEME KULLANAN</i>	
<i>İLK RESİMLİ KİTAP</i>	68
<i>BALE PABUCU KULLANAN</i>	
<i>İLK KOREOGRAF</i>	32
<i>İLK TÜKENMEZ KALEM</i>	32

İLK ATLETİZM KULÜBÜ.....	26
KAN NAKLİYLE KURTULAN	
İLK İNSAN.....	38
İLK KAN NAKLİ.....	38
İNSANDAN İNSANA İLK	
KAN NAKLİ.....	38
KAN VEREN İLK İNSANLAR.....	38
İLK KAN BANKASI.....	39
DOĞUM ÖNCESİ İLK KAN NAKLİ.....	39
ÜZERİ RESİMLİ İLK KİTAP	
GÖMLEĞİ.....	39
İLK KİTAP KULÜBÜ.....	39
İLK ARMAĞAN KİTAPLAR.....	39
CİLT ÜZERİNE GEÇİRİLEN İLK	
KİTAP GÖMLEĞİ	39
İLK KÖRÜK.....	48
İLK TOPLAMA KAMPI	71
İLK KONSERVE BESİN.....	45
İLK ÇOCUK KULÜBÜ.....	40
KÜRTAJA İZİN VEREN İLK ÜLKE.....	8

L

İLK DİZEL LOKOMOTİF.....	220
İLK ELEKTRİKLİ LOKOMOTİF.....	220
İLK LOKOMOTİF.....	218
İLK HAVALI OTOMOBİL LASTİĞİ.....	194
İLK HAVALI LASTİKLER.....	193
İLK HAVALI BİSİKLET LASTİĞİ.....	193
İLK YAĞ LAMBASI.....	181
İLK LOKANTA.....	227

ELEKTRİKLİ TRAFİK

<i>LAMBALARI</i>	266
<i>İLK FLORESAN LAMBA</i>	115
<i>İLK SOKAK LAMBALARI</i>	92
<i>İLK ELEKTRİK LAMBASI</i>	90

M

<i>İLK BASİT MAKİNELER</i>	17
<i>İLK MOTOSİKLETLİ</i>	
<i>POLİS DEVRİYESİ</i>	197
<i>İÇTEN YANMALI İLK MOTOR</i>	135
<i>İLK MONOPOL OYUNU</i>	148
<i>İLK MOTEL</i>	148
<i>İLK MOTORLU ARABA</i>	148
<i>İLK MERCEKLER</i>	146
<i>İLK MARGARİN</i>	147
<i>İLK KULUÇKA MAKİNESİ</i>	144
<i>İLK MÜREKKEP</i>	145
<i>İLK BÖBREK MAKİNESİ</i>	145
<i>İLK ÇİM BİÇME MAKİNESİ</i>	138
<i>İLK MOTOSİKLET</i>	156
<i>TİCARİ AMAÇLA ÜRETİLEN</i>	
<i>İLK MOTOSİKLET</i>	156
<i>ORDUDA KULLANILAN</i>	
<i>İLK MOTOSİKLET</i>	156
<i>İLK MOTOSİKLET YARIŞI</i>	156
<i>İLK MAĞAZALAR ZİNCİRİ</i>	166
<i>MODÜLER MİMARİNİN</i>	
<i>İLK ÖRNEĞİ</i>	168
<i>İLK MOPED</i>	163
<i>İLK MOTOR FUARI</i>	163
<i>İLK MOTOSİKLET KAZASI</i>	158

İLK MANŞET.....	174
İLK TAKMA MOTOR.....	176
İLK EMEKLİ MAAŞI.....	176
MÜZİK NOTALARININ İLK ÇIKIŞI.....	170
METRİK SİSTEMİN İLK KULLANILIŞI.....	170
İLK MİKROFON.....	171
İLK MİKROFİLM.....	171
İLK MADEN SUYU.....	171
İLK ÖZEL MUHAFAZLAR.....	230
İLK MEDYUMLAR.....	240
İLK METRO.....	269
İLK SÜPÜRGE MAKİNESİ.....	270
İLK SATIŞ MAKİNESİ.....	271
İLK OTOMATİK SATIŞ MAKİNESİ.....	271
İLK SAVAŞ MUHABİRİ.....	272
İLK KADIN MİMAR.....	277
İLK EĞİRME MAKİNESİ.....	284
İLK MASATENİSİ.....	244
İLK EKMEK KIZARTMA MAKİNESİ.....	286
İLK MÜSEKKİNLER.....	286
İLK MİKSER.....	119
İLK FİLM MÜZİĞİ.....	106
İLK ÇAMAŞIR MAKİNESİ.....	293
İLK YÜRÜYEN MERDİVEN.....	99
İLK MANCINIK.....	78
İLK MUM.....	74
İLK BÜYÜK MAĞAZA.....	76
İLK DİŞ MATKABI.....	81
İLKELEKTRİKLİ DİŞ MATKABI.....	81
İLK ÇIRÇIR MAKİNESİ.....	81

N

İLK NÜFUS KAYITLARI.....	222
İLK NAL	133
İLK NEON IŞIĞI.....	168
İLK NAYLON.....	175
İLK NOEL AĞACI.....	62
İLK NOEL İLAVESİ.....	62
AÇIKTA İLK NOEL AĞACI.....	62
İLK NESKAFE.....	67
ELEKTRİKLE AYDINLATILAN	
İLK NOEL AĞACI.....	60
İLK NOEL PANOSU.....	5/

O

İLK HAZIRLIK OKULU.....	200
İLK OTOMATİK POSTA	
DAMGASI MAKİNESİ.....	198
İLK OTOMATİK PUL MAKİNESİ.....	199
HAVALI LASTİK KULLANAN	
İLK OTOBÜS.....	194
İLK OYUN KÂĞIDI.....	192
İLK "ÇİFT BAŞLI" OYUN KARTLARI.....	193
İLK OTOMATİK GRAMOFON.....	137
İLK OTOMOBİL BAYİİ.....	150
ANA CADDEDE GEZİMEN	
İLK OTOMOBİL.....	150
ELEKTRİK DONANIMLI	
İLK OTOMOBİL.....	151
İLK OTOMOBİL ÜRETİMİ.....	154
İLK OTOMOBİL KİRALAMA SERVİSİ.....	152
İLK ORGAN NAKLİ.....	182
İLK OFTALMOSKOP.....	182
İLK OTOMOBİL HIRSIZLIĞI.....	156

OTOMOBİL İLE İLK TUR.....	164
ÇOK KATLI İLK OTOPARK.....	164
İLK ULUSLARARASI OTOMOBİL YARIŞI.....	162
İLK OTOYOL.....	162
İLK OTOMOBİLCİLİK DERNEĞİ.....	158
İLK OTOMOBİLCİLİK GAZETESİ.....	159
İLK OTOMOBİL SİGORTASI.....	160
İLK OTOMOBİL MÜZESİ.....	161
İLK OPERA.....	176
İLK OTOMOBİL TAMİRHANESİ.....	230
İLK OPERA KAYITLARI.....	235
TÜMÜYLE PLAĞA ALINAN İLK OPERA.....	235
İLK OYUNCAK AYI.....	247
PARMAK İZİYLE AYDINLATILAN İLK OLAY.....	113
İLK GAZ OCAĞI.....	117
KADIN GARSONLARIN ÇALIŞTIĞI İLK OTEL.....	229
ODALARINA TELEVİZYON KOYAN İLK OTEL.....	126
İLK OTEL.....	126
BANYOLU İLK OTEL.....	126
İLK ŞOFÖR OKULU.....	86
İLK KARMA OKUL.....	67
İLK DİŞ HEKİMLİĞİ OKULU.....	81
İLK OK VE MIZRAK.....	50
İLK OTOBÜS.....	43
İLK FUTBOL OYUNU.....	46
PETROLLE ÇALIŞAN İLK MOTORLU OTOBÜS.....	44
PETROLLE ÇALIŞAN İLK BÜYÜK BOY OTOBÜS.....	44
İLK KADIN OTOBÜS BİLETÇİSİ.....	44

p

İLK UÇAK PULU.....	200
İLK POSTA KARTI.....	200
İLK ANMA PULU.....	200
İLK CİPS PATATES.....	200
İLK PLAK "KİTAPLIĞI".....	232
İLK PRES.....	208
İLK PASTÖRİZASYON.....	206
İLK PİYANO.....	206
İLK "EN SEVİLEN PLAKLAR" LİSTESİ.....	198
İLK POSTA PULU.....	198
İLK YAPIŞKAN PULLAR.....	198
YANLARI TIRTILLI İLK PUL.....	199
İLK RESİMLİ POSTA PULU.....	199
İLK POLİS BİRLİĞİ.....	196
GÖREV BAŞINDA ÖLDÜRÜLEN İLK POLİS.....	196
İLK POLİTEN.....	197
İLK POP GRUBU.....	197
İLK POLİS ARABASI.....	194
İLK POLİS DEDEKTİFİ.....	195
İLK PLASTİK.....	192
İLK UZUNÇALAR GRAMOFON PLAKLARI.....	142
CADDELERDEKİ İLK POSTA KUTULARI.....	138
İLK PARATONER.....	141
İLK POSTA KUTULARI.....	141
PARAŞÜTLE İLK ATLAYIŞ.....	182
İLK PARAŞÜT SPOR KULÜBÜ.....	183

İLK PARKMETRE.....	183
İLK PENİSİLİN.....	183
PENİSİLİNİN İLK KLİNİK	
UYGULAMASI.....	183
İLK PLAKA.....	163
İLK PİLOT EHLİYETLERİ.....	190
BRÖVE ALAN İLK KADIN PİLOT.....	190
İLK PETROL POMPASI.....	170
İLK PATEN.....	185
İLK SARAYLI PİLOT.....	227
İLK PARA.....	228
İLK PLAK.....	234
İKİ TARAFLI İLK PLAKLAR.....	236
DİSK ŞEKLİNDE PLAK	
ÇALABİLEN İLK PİKAP.....	235
İLK OTOMATİK PİKAP.....	236
İLK RADYO PİKAP.....	237
İLK HI-FI PLAK.....	237
İLK STEREO PLAK.....	237
İLK PUL KOLEKSİYONCUSU.....	241
İLK KADIN PAPAZ.....	279
İLK KADIN PARLAMENTER.....	279
İLK KADIN PİLOT.....	280
POLİSİN PARMAK İZİNDEN	
İLK YARARLANMASI.....	112
İLK PATLAYICILAR.....	100
İLK PUSULA	79
KULLANILAN İLK PREZERVATİF.....	37
İLK KOMÜNİST PARTİ.....	37
İLK KOMÜNİST PARLAMENTER.....	68
İLK PLANÖR.....	123
SAVAŞTA ÖLEN İLK PİLOT.....	9

R

<i>RADYO İÇİN YAZILAN</i>	
<i>İLK OYUN</i>	216
<i>İLK RADYO ALICILARI</i>	216
<i>RADYODA YAYINLANAN İLK</i>	
<i>İSTEK PROGRAMI</i>	216
<i>RADYODA İLK MAÇ NAKLİ</i>	216
<i>RADYODA İLK SAAT AYARI</i>	216
<i>RADYODA İLK CANLI</i>	
<i>RÖPORTAJ</i>	217
<i>RADYOTELEFONUN İLK</i>	
<i>ASKERİ KULLANIMI</i>	218
<i>ATLANTİK AŞIRI İLK RADYO-</i>	
<i>TELEFON KONUŞMASI</i>	218
<i>RADYO-TELEFON TAKILAN</i>	
<i>İLK DENİZ ARAÇLARI</i>	218
<i>İLK RADYO YAYINI</i>	213
<i>İLK REKLAM PROGRAMLARI</i>	214
<i>İLK DIŞA YÖNELİK RADYO YAYINI</i>	214
<i>RADYODA İLK HABER PROGRAMI</i>	215
<i>RADYODAN YAYINLANAN</i>	
<i>İLK OPERA</i>	215
<i>RADYODA İLK ORKESTRA</i>	
<i>KONSERİ</i>	215
<i>RADYODA YAYINLANAN İLK</i>	
<i>TELEFON GÖRÜŞMELERİ</i>	215
<i>İLK RADYO OYUNU</i>	215
<i>RADYO SİNYALLERİYLE</i>	
<i>İLK HABERLEŞME</i>	208
<i>RADYODA İLK GÜLDÜRÜ PROGRAMI</i>	209
<i>RADYODA İLK SEÇİM</i>	
<i>PROPAGANDASI</i>	209
<i>RADYODA İLK AÇIK OTURUM</i>	210
<i>İLK PRATİK RADYO İLETİŞİM ARACI</i>	205

İLK RADAR.....	133
İLK ROBOT RESİM.....	154
İLK RADYOLU OTOMOBİL.....	227
RADYODA KONUŞAN İLK SOYLU.....	227
RADYODA KONUŞAN İLK KRAL.....	280
İLK KADIN ROMANCI.....	76
İLK POLİSİYE ROMAN.....	94

S

SAVAŞ SIRASINDA İLK UÇAK MESAJI.....	12
SAVAŞTA İLK KEŞİF UÇUŞU.....	12
İLK SOĞUTMA YÖNTEMİ.....	222
İLK SOĞUTMA TESİSLERİ.....	222
İLK SABAN.....	206
İLK SÜT ŞİŞELERİ.....	148
İLK MEKTUPLA SİPARİŞ.....	144
İLK SES ALMA AYGITI.....	142
İLK HAYAT SİGORTASI.....	138
TRAFİK KAZASINDA ÖLEN İLK SÜRÜCÜ.....	159
İÇKİLİ ARABA KULLANMAKTAN MAHKÛM İLK SÜRÜCÜ.....	160
AŞIRI HIZ NEDENİYLE CEZALANDIRILAN İLK SÜRÜCÜ.....	179
İLK SOMUN VE CIVATA.....	185
İLK PERMALI SAÇLAR.....	233
FONOĞRAFİK STENO.....	230
İLK KULLANILMIŞ ARABA SATICISI.....	228
TV'YE ÇIKAN İLK SARAYLI.....	228
OTOMOBİL SAHİBİ İLK SARAYLI.....	234
İLK KADIN BORSA SİMSARLARI.....	280

T

<i>İLK ULUSLARARASI TELSİZ HABERLEŞMESİ</i>	217
<i>TELSİZLE İLK ACİL YARDIM ÇAĞRISI</i>	217
<i>İLK ASKERİ TELSİZ</i>	217
<i>İLK TREN</i>	220
<i>İLK YATAKLI TREN</i>	220
<i>İLK TELEFON</i>	218
<i>İLK DÜDÜKLÜ TENCERE</i>	208
<i>İLK GENEL TUVALET</i>	204
<i>İLK TOPLUIĞNE</i>	206
<i>İLK MOTORLU TEKNE</i>	150
<i>İLK PAKET TUR</i>	179
<i>İLK MAKİNELİ TÜFEK</i>	179
<i>İLK MASATENİSİ TURNUVASI</i>	246
<i>İLK LÜKS KUTLAMA TELGRAFI</i>	248
<i>İLK TELEFON SANTRALI</i>	249
<i>İLK TELGRAF</i>	257
<i>İLK TV HABERİ</i>	257
<i>TV'DE İLK OPERA</i>	257
<i>İLK TV OYUNCUSU</i>	257
<i>SÖZLEŞMELİ İLK TV SANATÇISI</i>	257
<i>İLK TV YILDIZI</i>	257
<i>SAATİ SÖYLEYEN TELEFON</i>	252
<i>TV'DE İLK BALE</i>	252
<i>TV'DE İLK ÇOCUK PROGRAMI</i>	252
<i>İLK TV REKLAMI</i>	252
<i>İLK TV KAYDI</i>	261
<i>İLK KAPALI TİYATRO</i>	261
<i>İLK TİYATRO</i>	262
<i>İLK OTOMATİK TOTALİZATÖR</i>	262

İLK TRAKTÖR.....	262
İLK TELEVİZYONLU TELEFON.....	263
İLK HAVA TAHMİNİ.....	274
İLK ALAFRANGA TUVALET.....	27.5
İLK TERMOMETRE.....	286
İLK TRAFİK İŞARETLERİ.....	267
İLK TV HABER PROGRAMI.....	254
İLK ULUSLARARASI TV YAYINI.....	254
TV'DE İLK EĞİTİM PROGRAMI.....	254
İLK SIKMALI TÜP.....	67
İLK TOKA.....	51
İLK DİKENLİ TEL.....	33
İLK TELSİZ TELGRAF.....	9
İLK BEYAZLATMA TOZU.....	48

U

UÇAĞA GÖNDERİLEN İLK MESAJ.....	12
UÇAKLA YAPILAN İLK KEŞİF.....	12
TELSİZLİ İLK UÇAK.....	12
İLK YEMEKLİ UÇUŞ.....	16
HAVALILASTİK TAKILAN İLK UÇAK.....	194
İLK UÇURTMA.....	146
İLK UZAY UÇUŞU.....	237
İNSANLI İLK UZAY UÇUŞU.....	237
AYA İNEN İLK UZAY ARACI.....	240
UÇAKLA PROPAGANDA.....	8
SAVAŞTA GÖREV YAPAN İLK UÇAK.....	8
UÇAKLA İLK UÇUŞ.....	9
KAÇIRILAN İLK UÇAK.....	10
İLK UÇAK ÜRETİM ŞİRKETİ.....	11
İLK UÇAK YOLCULUĞU.....	11
İLK KADIN UÇAK YOLCUSU.....	11

V

KORİDORLU İLK VAGON.....	220
İLK GELİR VERGİSİ.....	133
VİTRİNLİ İLK DÜKKÂN.....	232
İLK MODERN VİDEO	
KAYIT AYGITI.....	261

Y

İLK YAĞMURLUK.....	222
İLK YOĞUN BAKIM ÜNİTESİ.....	145
İLK YAPAY SULAMA.....	145
İLK YAPAY SOLUNUM CİHAZI.....	130
İLK KADIN OTOMOBİL YARIŞÇISI.....	162
İLK KÖŞE YAZARI.....	172
İLK KADIN YARGIÇ.....	179
İLK KADIN OYUN YAZARI.....	280
İLK YEL DEĞİRMENİ.....	290
İLK SENARYO YAZARI.....	107
İLK YANGIN SÖNDÜRÜCÜ.....	114
İLK AMATÖR FİLM YARIŞMASI.....	125
POLİSİYE ROMANLAR YAZAN	
İLK KADIN YAZAR.....	82
UYDU İLE İLK TV YAYINI.....	255
İLK YARDIM TOPLAMA	
YÜRÜYÜŞÜ.....	58
KAPALI SALONDA İLK	
ATLETİZM YARIŞMALARI.....	27
İLK GÜZELLİK YARIŞMASI.....	34

Z

İLK ZARF.....	97
İLK ZİRH.....	14
DÜNDENBUGÜNE ZİRH LAR.....	14

merakediyorum@

googlegroups. com

üyeleri için hazırlanmıştır.

Benzer çalışmalardan haberdar olmak, öneri, istek ve bu çalışma ile ilgili karşılaştığınız sorun ve hataları lütfen bildirin.

[http://groups.google.com/group/
merakediyorum](http://groups.google.com/group/merakediyorum)

E-posta :

merakediyorum@googlegroups.com